KUR'AN-I HAKÎM MEÂLİ

SEMANTİK ANALİZLİ

AÇIKLAMALI VE YORUMLU

PROF. DR. İSMAİL YAKIT

YAYIN NU: 1520
KÜLTÜR SERİSİ: 878

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-931-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Prof. Dr. İsmail YAKIT, 1950'de Denizli'nin Tavas İlçesi Kızılcabölük Bucağı'nda dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu memleketinde, liseyi Denizli'de bitirdi. Yüksek tahsilini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (1970-1974) tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından burslu olarak Fransa'ya gönderildi. "Paris-IV Sorbonne Üniversitesi'nde" Doktora yaptı (1974-1979). Doktora tez çalışmaları esnasında, Sorbonne Üniversitesi'nde Mukayeseli Felsefeler Dalı'nda İhtisas Diploması aldı (1976). Kahire (Mısır) Üniversitelerinde araştırmalarda bulundu (1976-1977). Paris Tıp Fakültesi'nin Juvisy Dokümantasyon Merkezinde araştırmalar yaparak "Anthropologie biologique" sertifikası aldı (1978). 1979'da İslam Felsefesi ve Mukayeseli Felsefeler dalında Paris-IV Sorbonne Üniversitesi'nde hazırladığı evrim teorileri üzerindeki Doktora tezini "Pekiyi" dereceyle savunarak yurda döndü. Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler (İlahiyat) Fakültesi'ne Dr. Asistan olarak girdi (1980). KKTC'nde Yedek Subay olarak askerlik yaptı (1980-1981). Yardımcı Doçent oldu (1982). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Türk-İslam Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalı'na naklen tayin oldu(1984). Doçent oldu(1986). İslam Felsefesi Profesörlüğü'ne yükseltildi ve akabinde S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanlığı'na tayin edildi (1993). Üç dönem arka arkaya dekanlık yaptı (1993-2003). Bu arada Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurucu Müdürlüğü görevini de yürüttü (1993-1999). **Akdeniz Üniversitesi Felsefe Bölümü Bilim Tarihi ve Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığına atandı (2010). Burada bir dönem Felsefe Bölüm Başkanlığı da yaptı.(2014-2017). 2017 yılı Temmuz ayında yaş haddinden emekli oldu.**

Fransızca ve Arapça bilen Prof. Dr. İsmail Yakıt'ın birçok yayını bulunmaktadır. Çalışmalarının bir kısmı İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça, Almanca, Özbekçe, Uygurca ve Japoncaya çevrilmiştir.

140'ın üstünde ulusal ve uluslar arası kongre, panel ve sempozyumlarda yayımlanmış bildirisi ve ulusal ve uluslar arası dergilerde yayımlanmış 70'in üstünde makalesi vardır.

Telif Kitapları:

1) *Ihvan-ı Safa Felsefesinde Bilgi Problemi* İÜ Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1992
2) *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme,* Ötüken Neşr., IV. Baskı, İstanbul, 2017, s.592
3) *Batı Düşüncesi ve Mevlâna,* 195 s., Ötüken Neşr., III. Basım, İstanbul, 2013
4) *Atatürk ve Din,* Ötüken Neşr., X. Basım, İstanbul, 2016
5) *İslam'da Bilim Tarihi,* 310 s., Isparta, 2002.
6) *Arşiv Belgeleri Işığında Kızılcabölük,* 220 s., Tuğra Matb., Isparta, 2002

7) *Yunus Emre'de Sembolizm: Çıktım Erik Dalına,* Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2015
8) *Türk-İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar,* 247 s., Ötüken Neşr., II. Basım, 2013
9) *Osmanlı Araştırmaları,* 270 s., Fakülte Kitapevi, Isparta, 2002
10) *Hz. Peygamberi Anlamak,* 175 s., Ötüken Neşr., 4. Basım, İstanbul, 2017
11) *Kur'an'ı Anlamak,* 224 s., Ötüken Neşr., 4. Basım, İstanbul, 2017,
12) *İslâm'ı Anlamak,* 444 s. Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2017
13) *Geçmişten Günümüze Uzunpınar (Pınarlar),* Denizli, 2009 145 s.
14) *Zaman Değirmeni (Dörtlükler),* Ötüken Neşr., İstanbul, 2009, 165 s.
15) *Yakut'tan Tarihler,* 672 s. Ötüken Neşr., II. Basım, İstanbul, 2012
16) *Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine,* 230 s., Ötüken Neşr., 2. Basım, İstanbul, 2015,
17) *Mevlâna'da Aşk Felsefesi,* 150 s. Ötüken Neşr., 3. Basım, İstanbul, 2013
18) *Hatıralarıyla İz Bırakanlar,* 312 s. Ötüken Neşr., İstanbul, Ocak 2016,
19) *Türklüğü Tartışılan Meşhurlar,* 120 s. Ötüken Neşr., 2016,

Tercümeleri

20) *İbn Sînâ Felsefesi ve Ortaçağ Avrupa'sındaki Etkileri,* (A.-M. Goichon'dan terc.), III. Baskı, İstanbul, 2000.
21) *İbn el-Arabî ve Fahreddin el-Râzî'nin Düşüncesinde İlâhî "BEN" ile Beşerî "BEN",* 64 s (R. Arnaldez'den terc.), İstanbul, 1985,.
22) *Farabi Galenos'u Niçin Niçin Eleştirdi? Farabi'nin "Er-Reddu Ala Câlinus"* adlı kitabının tercümesi: *"Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine"* adlı kitabımızın içinde, Ötüken Neşr., İstanbul
23) *Galenos'un "Erdemli Tabip Bir Filozof Olmak Zorundadır"* Adlı Eseri, *"Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine"* adlı kitabımızın içinde, Ötüken Neşr., İstanbul

İletişim için: ismailyakit@gmail.com
www.ismailyakit.com

İÇİNDEKİLER

MEÂL'İN BİTİŞİNE TARİHLER 9

SUNUŞ

Kur'an Hakkında......... 11

Semantik Hakkında 16

Kur'an ve Semantik Metot................................ 18

Meâl Hakkında... 19

KAYNAKLAR 27

KUR'AN'IN MUSHAF VE NÜZÛL CETVELİ 30

ALFABETİK SIRAYA GÖRE SÛRELER VE SAYFA NUMARALARI 31

KUR'AN-I HAKÎM MEÂLİ 33

ALFABETİK KONU DİZİNİ.................................... 731

MEÂL'İN BİTİŞİNE TARİHLER

Kur'an'ı Hakîm Meâli'nin Bitişine Tarihtir:

19 Mayıs 2020
26/27 Ramazan 1441

Kırk dört yıl önce yurtdışında başlamıştım bu işe
Uzun yıllar ihmâl ettirdi bize dünyanın ahvâli

Son üç sene ciddi bir gayretle muvaffak eyledim
Biavnillah hitama erdi işbu meâl-i âli

Kadir gecesi duada söyledi tarihi Yakut:
"El-Mu'iz, hayırlara vesile eyleye Meâl'i"
1441 H.
المعزّ، خيرلره وسيله ايليه مآلى

Bir Diğer Tarih:

Kur'an'ı Hakîm'in bu Türkçe Meâl'i oldu tamam
Çok şükür Rabbime ulaştırdı bugün nihâyete
Böyle ilham oldu kalb-i Yakut'a onun tarihi:
"El-Kâdir, okuyanları eriştirsin hidâyete"

2020
القادر، اوقويانلرى ايريشدرسين هدايته

Yakut(=Prof.Dr. İsmail YAKIT)

Mu'amma Usûlü Tarih:

و قد تمّ هذا المعآل الشريف بعون الله المليك الوهاب فى اليلة المباركة فى يوم السبع الثالث من العشر السادس من الثلث الثالث من السدس الثالث من النصف الثانى من العشر الاوّل من العشر الخامس من العقد الخامس من الالف الثانى من الهجرة النبوية الشريفة. و من يقتدر على أن يشرح هذا التارخ بالتام اسعده الله فى الدنيا والآخرة أبداً

Tercümesi: Bu Meâl-i Şerîf, Melîk ve Vehhâb olan Allah'ın yardımıyla, Hicret-i Nebeviyye'nin ikinci bininin beşinci ondabirinin beşinci ondabiri olan birinci ondabirinin ikinci yarısının üçüncü altıda birinin üçüncü üçtebirinin altıncı ondabirinin üçüncü yedidebiri olan günün mübarek gecesinde tamamlanmıştır. Kim bu tarihi tam olarak açıklamaya gücü yeterse Allah ona dünyada ve ahirette ebedi mutluluk versin.

SUNUŞ

Kur'an Hakkında

Kur'an, kelimesi kök olarak, "Kara'e" fiilinden gelir. Bu fiilin, okumak, dile getirmek, çağırmak, davet etmek gibi anlamları olsa da aslında "anlayarak ve sindirerek" okumanın karşılığıdır. Bir diğer ifadeyle, "zihne nakşetmek, belleğe iyice yerleştirmek" anlamındadır. Kur'an'ın adı bu fiilden gelir. Mushaf'ın tamamına Kur'an denildiği gibi, bir kısmına da hatta bir ayetine de Kur'an denir. Kur'an'ın Kur'an'da "Zikr", "Furkân", "Tenzil" vb başka adları da vardır. Kur'an'ın iki kapak arasına alınmış ve sayfalandırılmış haline "Mushaf" denir.

Kur'an, yaklaşık 23 yıllık bir zaman dilimi içinde, vahiy meleği Cebrail vasıtasıyla, ayet ayet, sûre sûre kısımlar halinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Arapça olarak indirilen ve Fâtiha sûresinden Nâs sûresine kadar, 30 cüz olarak tasnif edilmiş ve cem'an 114 sûreden ve 6236 ayetten müteşekkil olan, içinde Mutlak Hakikat'i anlatan, hikmet dolu, hidayet ve rahmet kaynağı ilahi bir kitaptır. Önceki kitaplardan tek farkı, inmeye başladığı andan itibaren ezberlenmesi ve o devrin şartları içinde deri, yassı taş ve kürek kemikleri gibi kaydedilebilecek malzemeler üzerine vahiy kâtipleri tarafından günü gününe yazılarak koruma ve kayıt altına alınmış olmasıdır. Kur'an bu şekilde koruma altına alınmış ve günümüze kadar değişmeden, değiştirilmeden gelmiştir. Diğer eski kitaplar, zamanında böyle bir işlemden yoksun oldukları için, tarih içinde beşerî birtakım değişikliklere ve tahrifata uğramışlardır. Ancak Kur'an "Musa'ya şunu vahyettik, İsa'ya dedik ki, Nûh'a buyurduk ki.." gibi ayetleriyle onlara gelen vahyin asıl hâlini Kur'an içinde ele alarak, onları da koruma altına almıştır (Mâide, 5/48).

Alışılmışın dışında bir hususu beyan etmek isterim. Kur'an'ın cem'ini ilk defa Hz. Peygamber sağlığında yapmıştı. Onun dönemindeki Mescid-i Nebevi nüshası bunun delilidir. Cebrail'le her Ramazan'da karşılıklı olarak arz etmelerinden ayet ve surelerin belli bir sırada olduğu anlaşılıyor. Çünkü karşılıklı arz bir sıraya göre olur. O da elimizdeki Mushaf'ın sırasıdır. Gelen ayetlerin nereye yazılacağını, hangi sûrenin altına alınacağını belirtmiş olması bunun bir diğer delilidir. Hz. Ebu Bekir döneminde bir komisyon kurularak yapılan yeniden cem etme olayı ise; herkesin elindeki Kur'an parçalarının,

Mescid-i Nebevî nüshası örnek alınarak deri gibi tek bir malzeme üzerine tekrar bir araya getirilmesi ve bu Kur'an parçalarının sahiplerine iade edilmeyip yakılması olayıdır. Çünkü onlarda kaldığı sürece yok olup kaybolma ve savaşlarda esir düşenlerin üzerinde bulunarak düşman eline geçip bazı ayetlerin değiştirilebilme riskleri vardı. O zaman Kur'an İncillerden farksız olurdu. Birbirini tutmaz nüshalar ortaya çıkardı. Zaten o dönemdeki yazılarda imla birliği de yoktu. (Geniş bilgi için Bkz. *Hz. Peygamber'i Anlamak* isimli kitabımızın 92-107'nci sayfaları)

Kur'an, Cenab-ı Hakk'ın insanlığa gönderdiği son mesajdır. Artık bundan sonra nebi ve resul sıfatıyla vahiy aldığını iddia eden hiçbir beşerin gelmesi mümkün değildir. Vahiy tarihine baktığımız zaman, her peygamberin, kendi döneminde herkesi hayrette bırakan bir mucize (âyet) ile geldiğini görmekteyiz. Söz gelimi, Hz. Musa döneminde sihirbazlık zirvedeydi, Hz. Musa öyle bir mucizeyle geldi ki, sihirbazları alt etti. Hz. İsa döneminde salgın başta olmak üzere birçok hastalık baş göstermişti. Hz. İsa şifaya vesile olan mucizelerle geldi. Hz. Peygamber döneminde ise Arap şiiri ve belâgati zirvedeydi. Öyle bir mucize ile gelmeliydi ki, şairlerin, söz ustalarının nutku tutulmalıydı. İşte Kur'an gelmiş gelecek bütün şairleri ve söz ustalarını susturan, tam anlamıyla şiir de nesir de olmayan, kendine has nazmı olan, hiçbir beşerî eserde bulunmayan zengin ve emsalsiz bir musikîye sahip belâgat yüklü bir hitap, bir mesaj olarak geldi. Böylece Hz. Peygamber'e verilen en büyük mucize Kur'an'dır. Unutmayalım ki, bütün mucizelerin faili Cenab-ı Hakk'tır. Peygamberler ise bizim gibi birer beşer olup ancak Allah'tan vahiy alırlar. (Kehf, 18/110)

Şimdi Kur'an'ı daha iyi anlayabilmek için, daha önce yayınladığımız bazı çalışmaları özetleyerek aşağıda sunmak istiyorum.

"Beşeriyete "tedebbür" ilkesini getiren yegâne kitap Kur'an'dır. Tedbir kelimesiyle aynı köke sahip olan bu kavram, "derinliğine düşünmek, ihtimalleri ve sonuçları dikkate alarak düşünmek, akla vurmak, akıl süzgecinden geçirmek" gibi anlamlara gelir. Kur'an bu ilkeyi, insanoğlunun sadece her konuda değil, aynı zamanda kendi ayetleri üzerinde de uygulamasını ister. "Onlar Kur'an'ı akla vurmuyorlar mı, yoksa kalpleri mi kilitli?" demektedir. (Muhammed, 47/24)

Zaman ve mekân üstü evrensel bir kitap olan Kur'an'da bu anlamda akla ters bir hususun olmadığı açıktır. Şayet böyle bir durum iddia edilirse, o zaman iki ihtimalden biri doğrudur: Ya o kişinin akıl ve mantığında bir çarpıklık vardır veyahut da Kur'an âyetleri, eksik ve yanlış yorumlanmaktadır.

Kur'an kâinatın kanunlarına da ters düşemez. Çünkü kâinatı yaratan da Kur'an'ı indiren de Allah'tır. O halde ikisi arasında bir çelişki düşünülemez. Bu açıdan Kur'an bir kâinat kitabıdır. Kâinata bakan, onu araştıran Kur'an'ı; Kur'an'a bakan ve onu araştıran da

kâinatı iyi anlar. Nitekim Kur'an'da kâinatla ilgili felsefî ve bilimsel düşünceye açık âyetlerin mevcudiyeti bu ilkeye dayanır. Tâ ki insanoğlu "tedebbür" sonucu kendini, evreni ve Allah'ın varlığı, birliği, hikmet ve kudretini idrak edebilsin. O hâlde kâinatı ve içindekileri araştıran son sözünü söylemiş müspet ilimlerle, Kur'an âyetleri arasında bir çelişki iddia edilemez demektir. Şayet böyle bir çelişki söz konusu olursa, yine iki ihtimalden birisi doğrudur: Ya ilmî araştırmalar o konuda eksiktir, henüz tamamlanmamıştır, yani bilim o konuda son sözünü söylememiştir veyahut da Kur'an âyetleri yanlış tercüme ve tefsir edilmekte olup, yorumlar tam anlamıyla yapılamamış, geleneksel hatalar devam ediyor demektir.

Kim Kur'an'da neyi ararsa bir parça onu bulur. Nitekim tarihte birbirine zıt mezhepler, ekoller kendi görüşlerinin doğruluğunu ispat için âyetler buluyorlar ve onlara dayanıyorlardı. Problem, Kur'an'ın her konuda bir bütünlük içinde ele alınmamasından kaynaklanıyor. Nasıl ki, orman hakkında bilgi sahibi olacak kişi, bir iki ağaca bakarak, bütün orman hakkında bilgi sahibi olamazsa, aynı şekilde bir konu hakkında Kur'an'ın görüşünü ortaya koyacak kişi, bir iki âyetle değil, Kur'an'ın bütünlüğünü dikkate alarak, ortaya koymak zorundadır.

Peki, bu nasıl gerçekleşecek? İşte metodoloji sorunu buradadır. Kur'anî kavramların semantik analizleri yapılmalı, bir âyete verilen anlam diğer âyetlerle tevfik edilmeli ve böylece âyetler arası bir anlam zinciri kurulmalıdır. Bunu yaparken, sistemli düşünceye disipline olmuş salim bir kafa ile "tedebbür" edip, her türlü peşin yargılardan, geleneksel olarak yerleşmiş sakîm anlayışlardan, İsrailiyat ve hurafelerden uzak, objektif davranmalıdır. Ancak o zaman Kur'an'ın ne demek istediğini gerçek olarak anlarız." (İ. Yakıt, *Kur'an'ı Anlamak,* s. 11-12)

Kur'an Nasıl Okunup Anlaşılmalı

Kur'an kendi ifadesiyle, en doğruya götüren bir Kitap'tır. (İsra, 17/9) Hedefi kişinin mutluluğu ve hidayetidir. Bu anlamda yol gösteren bir rehber, bir iman ve bir ahlak kitabıdır. O, davranışlarında insanoğlunu muhayyer bırakmış ve onu her davranışından sorumlu bir varlık yapmıştır. Kur'an aynı zamanda sorgulayan bir kitaptır. Ahlaklıyı ahlakından, ahlaksızı ahlaksızlığından; inananı imanından, inanmayanı da küfründen sorgular. O yine kendi ifadesiyle, ölülere değil dirilere gelen, onları uyaran bir kitaptır. (Yâsin, 36/69-70) Şu hâlde Kur'an, bir hayat kitabıdır. Aynı zamanda hayatı doğru tanzim etmek için de her zaman başvurulması gereken bir etüt kitabıdır. Bu sebeple devamlı okunan ve üzerinde düşünülen bir kitaptır. Kur'an, bugünkü anlamda başlı başına bir felsefe veya bir ilim kitabı olmaktan uzaktır ama ilmî ve felsefî düşünce ve yorumlara açık

âyetlerin sayısı oldukça fazladır. Böyle âyetler, Kur'an'ın asıl hedefi olan mutluluk ve hidayet için kişinin düşünüp araştırması, kendini ve kâinatı tanıması ve onları yöneten kanunları bulması, Tanrı'nın yaratma ve ilminin sonsuzluğunu anlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Kur'an bir teoriler kitabı değildir. Teorilerin hepsi şüphe içerir. Kaldı ki Kur'an yine kendi ifadesiyle "Bu kitap kesin gerçeğin tâ kendisidir" (Bakara, 2/2) dediğine göre, içinde şek, şüphe, reyb vb. barındırması mümkün değildir. Bilim felsefesi açısından meseleye bakarsak, bilimsel teoriler ve yasalar doğrulanabilir veya yanlışlanabilir olan ifadelerdir. Bir teori, tam olarak doğrulanabiliyor ve aynı zamanda yanlışlanamıyorsa o yasa bilimsel izahını bulmuştur, ele aldığı fenomeni doğru açıklıyor demektir. Değişmez olan, teorilerin dayandığı fenomenlerdir. Din dilinde o fenomenler sünnetullahtır, yani Tanrı'nın evrene bahşettiği olaylardır, yasalardır. İnsanoğlu her çağda onu anlamak ve çözmek ister, araştırır ve bol bol teori üretir. Teori, ele aldığı fenomeni ne kadar ispat edebilirse doğruya o nispette yaklaşmış olur. Fenomenle teoriyi bir örnek vererek kısaca açıklamak istersek şöyle diyebiliriz: Evrim bir fenomendir. Canlı cansız bütün varlıklarda mevcut olan bir fenomendir. Darwinizm, Lamarkizim, Mutasyonizm vb.ise, evrim fenomeninin mekanizmasını açıklamayı deneyen onu izaha çalışan teorilerdir. Keza güneşin doğması olayı bir fenomendir ama Batlamyus, Kopernik vb.nin görüşleri teoridir. Hangisi gerçek olarak olayı açıklarsa, tam anlamıyla doğrulanabilir ve yanlışlanamaz olursa işte o zaman o bilimsel teori, teori olmaktan çıkar, gerçek olur.

Kur'an genel hatlarında insanın inandığı ile bildiği arasında bir irtibatın kurulması gerektiğini belirtmektedir. Bu husus bizi sonunda imana götürecek bir tefekkür ve düşünce sistemine kavuşturacaktır.Bunun için ne yapmalıyız? Kur'an'ı ilk önce herhangi bir peşin fikre sahip olmaksızın objektif bir biçimde okumalıyız. Hz. Peygamber ve sahabelerinin anladıkları şekilde anlamaya çalışmalı, yani yalın ve sade bir şekilde, olayla ayet arasındaki ilişkiyi dikkate alarak anlamalı demek istiyorum, sonra da kendi bilgi, fikir ve düşüncelerimizi bu temel üzerine oturtmalıyız. Burada hem lafzî anlam hem de nassî dediğimiz Kur'an'ın amacını belirten anlam söz konusudur. Bu hem tarihsel hem de evrensel yorumun kapısı açar. Kur'an'ın, lafzî olarak hitabı tarihsel olsa da verdiği mesaj evrenseldir. Unutmayalım ki ilahi vahiy sadece indiği topluma hitap edip onun problemlerini çözmüyor, onun mesajı bütün insanlığadır hatta âlemleredir (Enbiyâ, 21/107).

Şurası muhakkaktır ki, Kur'an'ı anlama insanın kendi düşünce ve kültürüne göre seyyaldir. Bunu söylerken Kur'an'ın anlamları, kendini okuyan ve araştıran insanla beraber büyüyüp ve geliştiğini kastediyorum. Yani insan kendi kültürü kadar Kur'an'ı anlar ve yorumlar. Fahrettin el-Râzî'nin ifadesiyle: "İnsan ne kadar âlimse Kur'an'ı o derece fazla anlar."

Şurası bir gerçektir ki Kur'an, sonsuz ve fizik ötesi bir varlığın, sonlu ve fizikî şartlar içinde yaşayan ve düşünen insana hitap ederken daima onun tahayyül dünyası, korku ve sevinçlerini dikkate alan metafor ve sembolleri sıkça kullanır.

Kur'an'ı her okuyan, her ayetini aynı ölçüde derinlemesine anlayamaz. Zira yüzlerce konu içermektedir. Bunlardan bazıları özel araştırma hatta ihtisas gerektirebilir. Biz de bir metaforla anlatırsak, nasıl ki bir ilaç prospektüsünün her paragrafı hastaya hitap etmez; onun doktora hitap ettiği, eczacıya hitap ettiği, hasta bakıcıya hitap ettiği ve hastaya hitap ettiği paragrafların her biri farklıdır. İşte tıpkı onun gibi Kur'an'da ferde hitap eden, aileye, topluma ve devlete/siyasi otoriteye hitap eden ayetler farklıdır. Keza, Peygamber'e, peygamber eşlerine, mü'minlere, müşriklere, münafıklara vb ayrı ayrı hitap eder. Hepsi de Kur'an'ın içindedir.

İnsanoğlu Kur'an'da neyi ararsa onu bir parça bulur. Mesela düşünceleri birbirine zıt İslâm mezhepleri kendi görüşlerinin daha doğru olduğunu ispat için Kur'an âyetlerini gösteriyorlardı. Bu nevi zıtlıklardan kurtulmak için, Kur'an âyetleri arasında bir anlam zinciri kurmak gerekir. Yani, bir âyete verilen anlam ve onun yorumu, bir başka âyetle tevfik edilebilmelidir. Bu husus Kur'an'ı bir bütün içinde ele alıp onun amacı doğrultusunda olmalıdır. Aksi takdirde onu okuyan ve araştıranlar, kendi inanç ve düşüncelerindeki çelişkileri nasslara atfedeceklerdir. Hâlbuki Kur'an, belirttiğimiz gibi, kişinin bilgisi ve inancı arasında bir irtibatı vurgulamaktadır. Bu sebeple "Düşünmüyor musunuz, ibret almıyor musunuz, aklınızı kullanmıyor musunuz?" gibi yüzlerce ayet nâzil olmuştur. Öte yandan Kur'an, tefsir tarihi boyunca, müfessirlerin yaşadıkları asırların ilmî ve felsefî değerleri, siyasi ve kültürel tercihleri ve problemleri doğrultusunda yorumlana gelmiştir. Bu yorumlara da bazen gerek vardır. Ancak, geçmişe nispeten ondan anlaşılanla şimdi anladıklarımız arasında farklar vardır. Bu bize: 1) İnsan olgunlaştıkça, irfanı arttıkça Kur'an'ın ona göre konuştuğunu 2) Kur'an'ın her asrın değer ve mantığına hitap ettiğini gösterir. Bu iki noktayı iyice müşahede edebilmek ve kelimelere tarih boyunca yüklenmiş anlamları analiz edebilmek için Kur'an'daki kavramların etimolojik ve semantik analizlerini yapmak gerekir. Kısaca Kur'an büyük bir medeniyet kuran kılavuzdur, ancak Kur'an'ın hakikatlerini tefsir eden, onu anlayıp tatbik eden insandır. İnsan olgunlaştığı, ilim ve irfanı arttığı ölçüde, hattâ kendini ve kâinatı daha iyi tanıdığı ölçüde, Kur'an'ı anlayacaktır. Öyleyse Kur'an'a sadece bedevilerin hayatını tanzim eden bir kitap olarak değil, evrensel bir medeniyet kuran bir klavuz perspektifinden bakmalıdır. Ona göre düşünerek okumalıdır. Netice olarak, Kur'an, her insana kendi kültür düzeyine göre konuşacak ve ona göre başka şeyler söyleyecektir. (İ. Yakıt, Kur'an'ı Anlamak, s. 47-49'dan özet)

Semantik Hakkında

Dil felsefesi açısından, "Semantik" kelimesi, Grekçe *"sémantiké-sémantikos"*dan gelme bir kelime olup, *"anlam veren, anlamlayan, anlamını belirten"* demektir. Buradan hareketle bir disiplin olarak *"semiologie=anlam bilimi"*doğmuştur ki buna Arapçada *"ilmu'l-ma'nâ=anlam bilimi"* terimi karşılıktır.

Semantik, bir bilim dalı olarak, kelimelerin anlamlarını analiz eder, etimolojik kökten itibaren tarih boyunca kazandığı müştakların ve anlamlarının bir analizini verir. Hangi anlamın sonradan girdiği, hangi anlamın çarpık ve kökten uzak olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bir kelimenin veya bir kavramın semantik analizini yapabilmek için ilkin o kelimenin veya kavramın etimolojisi bilinmelidir. Daha sonra semantik kurallar gereği tarih boyunca diğer anlamları ve o kelimeden türetilen diğer kelimelerin anlamlarını tespit etmek gerekir. Bu işlemlerden sonra etimolojideki anlam esas tutulmak kaydıyla hepsinde gizli olan bu kök anlamı aranmalıdır. Buna uygun olmayanlar sonradan kazandırılmış anlamlardır. Uygun olanlar zaten semantik tanıma hazırdır. Semantik tanımlar esas itibariyle dilin mantık örgüsüne uygundur. Etimolojik sözlüğü tam olarak hazırlanmamış bir dilin kelimelerinin semantik analizini yapmak mümkün olmaz. Semantik analizi yapılamayan bir dil üzerine ilmî terminoloji oturtulamaz. Bugün semantiği yapılabilen ilme temel olmuş diller bilindiği kadarıyla; Sanskritçe, Grekçe, Arapça ve Latincedir. Bugün Avrupa dillerinin bile kendi etimolojileri Grekçe ve Latince üzerinden yapılmakta, semantik analizleri de bu dillerden gelen kelimelere göre yürütülmektedir. Mesela İngilizcenin kendi başına bir semantiği yoktur. Zira İngilizcede bir fonetik birlik yoktur. Çünkü pek çok kelimesi müstemlekelerden toplanmış olduğundan etimolojileri de farklıdır. Türkçemiz, semantik analize uygun bir görünüm arzetmekte ama tarihî ihmaller sebebiyle etimolojisi tam hazırlanmamıştır.

Semantiğin birçok çeşitleri vardır: Analitique, structurale, synchronique, diachronique (=historique) gibi. Bunların her birini açıklamak gereksiz olacağından, burada sadece ismen bahsetmek istiyorum. Kısaca semantik; anlam ile kelime, kelime ile obje ilişkilerini, anlam değişikliklerini, kavram kargaşasını, eş anlamlı, çok anlamlı kelimeleri ve onların yapısını vs. inceleyen bir bilim dalıdır. İlim olarak kuruluşu yeni ama varlığı dillerin ortaya çıkışı kadar eskidir. Bir ilim olarak değil de kısmen de olsa semantikle meşgul olanlar yok değildir. Eflatun, Aristo, İbn Fâris, İbn Sînâ, İmam Mâturidî'yi sayabiliriz. Günümüzde İzutsu, zıt kavram semantiği üzerinde durmuş bir Japon araştırıcıdır. Batı'da Bloomfield, Buyssens, Guirand, Katz, Saussure, Mounin vs. gösterebiliriz. Şurası muhakkaktır

ki, Batılılar, Grekçe ve Latinceye dayalı bir semantik yapmaktadırlar. Onların metotlarını Arap dili ve Kur'an semantiği ile karıştırmamak gerekir. Bizim yaptığımız onlarınkinden farklıdır.

Kısaca semantik bir ilim dalı olduğu kadar, kavram kargaşasını önlemede, doğru anlamı bulmada temel bir metottur. Ayrıca bu satırların yazarı da 1973'lü yıllardan beri bu konuya kafa yormaktadır. Nitekim Kur'an'daki tarih boyu "kan pıhtısı" diye tercüme edilegelen "alaka" kelimesinin "yapışıp tutunan" yani "rahme yapışmış, döllenmiş yumurta" anlamına gelen "cenin"(embriyon) olduğu konusundaki çalışmam; Kahire Arap Dil Akademisi'nin önerisi üzerine (el-Urvetu'l-Vusqâ'da (S. 34, s. 63-65, Kahire, 1982) yayımlanmıştır. Semantik analizlerden kısaca bazı örnekler verelim:

"Akıl" kelimesi dilimize Arapçadan girmiş ve *"ukl"* kökünden gelen bir kelimedir. Semantik olarak *"bağlamak"* anlamındadır. Zira etimolojik olarak öz Arapçada "deve kösteği"nin adıdır. Devenin muayyen bir mekândan uzaklaşmaması için ön ve arka ayaklarından birisini çaprazlama olarak bağlayan kösteğin veya bağın adı iken, bilâhare bu kelime insanın başına kadar bir evrim geçirmiş ve semantik anlamını orada da korumuştur. Çünkü *"duygu ve düşünceleri, kavramları ve olayları birbirine bağlayan ruhî melekeye"* akıl denmiştir.

"Hikmet" kelimesi de tıpkı akıl kelimesi gibi, dilimize Arapçadan girmiştir. Kök harfleri *"H-K-M"* dir. Bu kök etimolojik olarak *"Devenin dizginlerini tutmak, taşkınlığına mani olmak"* anlamındadır. Buradan anlaşılıyor ki bu kök kısaca *"engel olmak"*demektir. Bu kökten türeyen kelimeler şayet bu kök anlamı ihtiva edecek bir tanıma müsait iseler, türeyen ile kök arasında semantik bağ vardır denir. Şayet böyle bir bağ tesis edilemiyorsa o zaman tanımda bir hata vardır ve o tanım sonradan kazandırılan bir tanımdır denir. Şimdi *"H-K-M"* kökünden gelen müştakları verelim ve onların semantik tanımlarını gösterelim:

HâKiM: zulme engel olan: maHKeMe: zulmün engel olunduğu yer; HeKiM: hastalığa engel olan (Hakîm kelimesinin tahfifi); HaKeM: kuralsızlığa engel olan; HaKîM: sapık fikir ve inançlara engel olan; HiKMet: sapık fikir ve inançlara engel olma, dalâlete engel olan bilgi.

Bu semantik tanımlar uzun araştırmalardan sonra elde edilmiş olup, burada sadece neticeleri gösterilmiştir. Arapça zengin bir dildir. Semantik analize müsait pek çok kavram mevcuttur. Dillerin kültürlerle ve coğrafya ile sıkı bir ilişkisi vardır. Nitekim Zamahşerî'nin dediği gibi, "Arapça deve dilidir."Yani, deveden örneği olmayan bir kelimenin muarrap (Arapçalaşmış, yabancı) olduğu düşünülebilir. Buradan hareketle biz de deriz ki, Türkçe ok, yay ve at dilidir. Kelimelerin etimolojilerinde bunlarla ilişki veya bunlardan örnekleri olmalıdır. Grekçe deniz dilidir. Denizcilik veya balıkçılıktan örnekleri olan kelimelerle mücehhezdir. Semantik bağ kurulurken cisimden

isme, isimden mefhuma geçişte bu özellikler önem taşır. (İ. Yakıt, *Kur'an'ı Anlamak*, s. 17-22)

Kur'an ve Semantik Metot

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, konuyu Kur'an açısından ele alırsak meselenin ne kadar önemli olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Kur'anî kavramların semantik analizleri, Kur'an'ı çok daha iyi ve doğru anlamamıza yarayacaktır. Kur'an'daki temel bazı kavramların öz Arapçada kökünü aramak gerekir. Tabiri câizse kelimelerin deveden örneklerini bulmaktır. Eğer deveden örneği yoksa doğadan ve diğer canlılardan örneğe geçilmelidir. Mesela: "şûrâ", "istişare" kelimesini ele alalım.

"Şûrâ" kelimesi Ş-V-R kökünden gelir. Bu, kök "açığa çıkarmak ve toplamak" anlamındadır. Yalnız Klasik Arapçada arının çiçeklerden bal toplamasına verilen addır. Kovandan bal peteklerini (meşar) almak için de kullanılır. (Bkz. İbn Fâris, *Mekâyis*; Belot, *Ed-Durretu'l-Fâhire*"). Nitekim istişare yapmak için yapılan danışmaya "Şûrâ" denmesi adeta çiçeğe benzetilen *akıllardan, fikirlerin ve düşüncelerin açığa çıkarılarak toplanmasıdır*. Tıpkı arının çiçeklerden bal toplamasında olduğu gibi, hatta kovanlardan toplanmış balları almak gibi *akıl çiçeklerinden fikirler çıkarmaya ve toplamaya* veya *danışılan kişilerdeki fikir ballarını toplayıp almaya da "Şûrâ" veya "meşveret" denmiştir*. Ayrıca, arılardaki *iş birliği ile bal yapmaya* da işaret vardır (Bkz. elinizdeki Meâl, Şûrâ Suresi, 42/38 dipnot). Etimolojiden çıkarılan semantik anlamlar kısaca böyledir.

Öyleyse semantik metot *Kur'an*'ın metodudur. Zaten *Kur'an* diğer yandan kendi sistematiği içinde âyetleri birbiriyle tefsir etmekte, bir âyete verilen anlamın diğer âyetlerle tevfiki vurgulanmakta ve insanoğlu âyetler üzerinde tefekküre davet edilmektedir. Semantik analizler sadece kavramlarda değil, konteksler ve stilistik anlatımlarda da görülür. Konteks semiyolojisi diyebileceğimiz bu özellik *Kur'anî* icazda daha sık rastlanmaktadır.

Kur'an'da semantik olarak analizi yapılacak kelime sayısı zannedildiği kadar çok değildir. Temel ve kilit kelimelerin analizleri yapılmalıdır. Benim yaptığım yüz civarında kelimedir. Gelecek nesiller bu metodu devam ettirmelidir kanatindeyim. Artık yaşımız yetmişe geldiği için olduğu kadarıyla meâli neşredeyim diye düşündüm. Eğer Allah izin verirse ayrıca "Kur'an Semantiği" dosyamı da ikmal edip neşretmek isterim.

Semantik hakkındaki bu bilgileri ve bazı ayetlerde yapılan uygulamaları için 1993 yılında T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, I. Din Şurası, Dinî Yayınlar Komisyonu'na "Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi" adlı bir bildiriyle bizzat katıldım. Anlattım, açıkladım. Yayımlandı. Kurulacak yeni meâl ve

Tefsir Komisyonuna çağrılabileceğim söylense de şimdiye kadar bir dönüş olmadı. Bu arada adı geçen kurum tarafından yeniden yapılan ve yayımlanan meâl ve tefsirlerde geleneksel hatalar hâlâ gözler önündedir.

Meâl Hakkında

Kur'an aslında Arapça olarak Hz. Peygamber'in şahsında istisnasız bütün insanlığa müjdeleyici ve uyarıcı olarak (Sebe', 34/28) gönderilen bir kitaptır. Şu hâlde bütün insanlığa tebliğ edilmesi, bütün insanların da Kur'an'ın içeriğinden haberdar olması gerekmektedir. Bunun için iki ihtimalden birisi olacaktır. Ya dünyada herkes oturup Arapça öğrenecek yahut da Kur'an dünya dillerine çevrilecek. Herkesin Arapça öğrenmesi hem mümkün değil hem de gereksizdir. Öyleyse tek ihtimal kalıyor; Kur'an diğer dillere çevrilmelidir. Zaten Kur'an ırkların ve dillerin farklı farklı olmasını Cenab-ı Hakk'ın varlığının delillerinden sayar (Rûm, 30/22).

Bir metnin bütün özellikleriyle birlikte bir dilden başka bir dile tam anlamıyla çevrilmesi mümkün değildir. Mütercim metne sadık kalırsa tercüme hiç güzel olmaz. Tercüme güzel olsun derse metne tam sadık kalamaz. Nitekim ünlü bir İtalyan sözü vardır: "Tradut tore tradutore" (Her tercüman hâindir). Yani tercümanlar, metne sadık kalmazlar, ihanet ederler demektir. Kısaca her dilin kendine göre özellikleri var. Hiçbir tercüme aslının yerini tutmaz.

Hele ilahi vahiy olan Kur'an'ı çevirmek ise tam anlamıyla mümkün değildir. Bunun için ayetleri kelime kelime tercüme etmek ise hiç mümkün değildir. Bazen kelimelerin anlamları kullanıldığı yere göre değişiyor. Bir kelime bazen birden çok anlam ifade ediyor. Bunun hangisi oraya daha uygun kestirilemiyor. İşte bunun için çeviri, tercüme demekten ziyade "meâl" kelimesi kullanılır. Meâl, sözlükte "bir sözün lafzen ve harfiyen değil, mana ve mefhum cihetiyle aktarılmasıdır." Bu sebeple "meâl" kelimesi bütün Kur'an çevirileri için yaygın olarak kullanıla gelmiştir. Kur'an, anlaşılmaz bir kitap olmadığı gibi, asla tercüme edilemez bir kitap da değildir, **Hiçbir tercüme veya meâl aslının yerini tutmaz.** Bazı ifadeleri kapalı gibi gözükse de Kur'an açık bir kitaptır ve anlaşılmak için nazil olmuştur. O amacını bazen öyle zengin ve derin kelimelerle ifade eder ki bunun karşılığını bir başka dilde bulamazsınız. Kur'an bazı yerlerde kısa ve özlü anlatım tarzını benimser, bir deyimle sorunu çözer. Aslında ne kastettiği açıktır. Arapçaya yeterince vâkıf olunmazsa sözün ne anlama geldiği tam olarak kavranılamaz. Her dil farklı bir dünya görüşü, farklı bir kültür ve coğrafyalara mensup toplumların günlük hayatındaki kavram ve tasavvurların ürünü olduğu için, bir dildeki deyim, bir başka dilde olup olmadığını veya ne anlam ifade ettiğini

meâlcinin araştırması gerekir. Unutmamak gerekir ki her meâl aslında bir yorumdur. Her yorum da kendi içinde bir tefsirdir.

Meâl dosyamızı aslında 1976-1977 yıllarında Sorbonne Üniversitesi'nin onayı ile Doktora çalışmalarımı dondurarak gittiğim Mısır/Kahire'de araştırmalar yaptığım zaman açmıştım. Çünkü doktora tezimin bir bölümü Kur'an'daki yaratılış ve evrimle ilgiliydi. Pekçok ayetin incelenmesi ve Arapçadan Fransızcaya çevirisi gerekiyordu. Sonra Paris Sorbonne'a döndükten sonra da devam ettim. Klasik ve modern Kur'an tefsirleri, Türkçe ve Fransızca meâller bazı ayetlerin anlaşılmasında yetersiz kalıyordu. Ayetlerin orijinallerine bakıp gramatikal analizler yapınca ayetler daha net bir anlam kazanıyordu. Ayetleri yeniden ele almak gerekiyordu. Bütün bunları Doktora danışmanım Sorbonne'da İslam Felsefesi profesörü R. Arnaldez'e anlattım. Bana "Bunlar senin perspektifinden bakmadıkları için böyle tercüme etmişler" dedi. Ben bu arada semantiğe merak saldım. Gerek İzutsu'nun ve gerekse Batıdaki semantikle ilgili çalışmaları tetkik ettim. Arap dil semantiği üzerine çalışmalarımı yoğunlaştırdım. Tezdeki ayetlerin semantiğini yaparak bizzat kendim tercüme ettim. Sonra zaman zaman evine gittiğim ve sohbet ettiğim meşhur profesör M. Hamidullah'a anlattım ve çalışmalarımı gösterdim. Okumak istediğini söyledi. Okuması için bıraktım. Sonra gittiğimde bana "Çok orijinal bulduğunu, devam etmem gerektiğini" söyledi. Doktorayı savunup Türkiye'ye döndükten sonra iş telaşı, aile geçimi, askerlik, akademik terfiler için yapılan çalışmalar vb sebepler arasında pek çok yayın yapsam da meâl çalışmam yeterince ihmale uğradı ama Kur'an'la temasım hiç kesilmedi.

1993-2003 yılları arasında Isparta SDÜ İlahiyat Fakültesi'ne dekan olarak atanınca, Fakültede lisansta okutulan "Kur'an'ın Ana Konuları" dersini bizzat üzerime aldım. Açılan yüksek lisans ve doktora programlarına da "Kur'an Semantiği" adıyla zorunlu bir ders koydum. 10 sene boyunca bu dersleri okuttum. Dekanlığım döneminde İslam Felsefesi alanında yaptırdığım tezlerin dışında Temel İslam Bilimleri alanında da Yüksek lisans ve Doktora tezleri de yaptırdım. Yüksek Lisans tezlerinde Kur'an'daki edebi sanatlara ve bazı Kur'anî konulara ağırlık verdim. Sadece Kur'an bağlamında bakarsak; şimdi hepsi de profesör olmuş iki tefsir, bir kelamcı ve bir Arap Dili hocasının danışmanları olarak doktora tezlerini yönettim. Tefsircilerden biri "Tarihselcilik Düşüncesi" diğeri de "Tefsirde Semantik Metod üzerine çalıştı. Kelamcı olan "Kur'an'daki Ahiret İnancı" üzerine tez yaptı. Arapçacı ise Belâgat üzerine çalıştı. Kısaca Ankara İlahiyat'taki öğrencilik yıllarım da dâhil tam 50 senedir Kur'an ve Kur'an ilimleriyle meşgul oldum. Felsefe alanında derinleşmem; benim Kur'an'ı derinliğine daha iyi anlamamı ve analizleri ve sentezleri daha dikkatli yapmamı, yıllardır okuttuğum "Sosyal Bilimler Metodolojisi" dersleri de araştırma yöntemleri konusunda

iyice uzmanlaşmamı sağladı. Bu arada Kur'an'la ilgili araştırmalarım devam etti ve bu araştırmalarımı *Hz. Peygamber'i Anlamak, Kur'an'ı Anlamak* ve *İslam'ı Anlamak* adında üç ayrı kitap neşrettim. Bütün bu birikimler ışığında, meâlle ilgili çalışmam yavaş da olsa devam etti. Nihayet emekli olduktan sonra son üç yıldır meâl çalışmalarımı tamamlamak nasip oldu ve böylece 44 yıldır açık duran ve devam eden meâl dosyasını Allah'ın izniyle ikmal etme bahtiyarlığına eriştim. Böylece dostlarımıza ve okurlarımıza verdiğim sözü de yerine getirmiş oldum. Allah'a ne kadar hamd etsem azdır.

Kur'an'ı tetkik ederken ve semantik analizler yaparken pek çok tefsir ve meâl elimden geldi, geçti. İncelediğimde bazı ayetlerin yanlış tercüme edildiğini, sadece sözlük anlamıyla yetinildiğini veya sözlük anlamlarının içinde metne hiç uygun olmayanın tercih edildiğini ve böylece Kur'an'ın bütünlüğü içinde bir kopukluk oluşturduğunu gördüm. Gerek Arapça bilgisinden gerekse analiz ve sentez eksikliğinden bazı anlam ve tercüme hatalarını tespit ettim. Bu tespitlerimi dipnotlarda gösterdim. Bunlardan birkaçını burada belirteyim:

Bakara Sûresi'nin 30. ayetine, hemen hemen bütün meâl ve tefsirlerde yaygın bir şekilde "Hani Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Melekler de 'Orada kan dökecek fesat çıkaracak birini mi yaratacaksın..?'" şeklinde anlam verilmiştir. Bu anlam semantik ve gramatikal analizlere hiç uymaz. Bunu Doktora tezimizi bitirdiğim yıl olan 1979'dan beri söylemekte, anlatmakta ve yazmaktayım. Bir zamanlar, İsrailiyata kendini kaptırmış, akademisyen olsun olmasın bilimsel düşünceye zihni alışık olmayan birtakım kişiler, benim yazdıklarıma bilimsel gerekçelerle karşı çıkacakları yerde hakaret yolunu seçmişlerdi. Ayet objektif ele alınmadığından, muharref kitaplar perspektifiyle bakıldığından ayetteki incelik fark edilmemektedir. Her şeyden önce bu ayette yaratma değil halife tayini söz konusudur. 'Ce'ale halîfeten' (bir halife tayin etmek) demektir. Yaratma çoktan bitmiş, beşeriyet yeryüzünde birtakım icraatlar yapmaktadır. İnsanın, insanlık öncesi tarihi yüz binlerce hatta milyonlarca yıl geriye gider. Hz. Âdem, biyolojik anlamda ilk insan değil, vahiy alan ilk insandır, yani ilk peygamberdir. Bunun gerekçeleri Kur'an'da vardır. Dolayısıyla ayetin anlamı ve doğru tercümesi: "Hani Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde sorumluluk sahibi bir vekil [halîfe] tayin etmekteyim" dediğinde onlar da "Orada bozgunculuk yapmakta [fesât], ve kan dökmekte olanı mı tayin ediyorsun?.." şeklinde olmalıdır. (Bakara, 2/30 dipnot). Geçtiğimiz son 40 yılda bu konudaki yayınlarımıza ve fikirlerimize karşı çıkanlar olduğu kadar, şimdi onları benimseyen, savunan ve destekleyenler elit kesimde gittikçe çoğalıyor. Bu husus, ülkemizde bilimsel düşüncenin yerleşmesi ve Kur'an araştırmalarının derinlik kazanması açısından sevindiricidir. Artık, Kur'an'ı Tevrat'a benzetmeye çalış-

maktan, ehl-i kitap perspektifiyle yorumlamaktan ve Kilise içtihatlarından vaz geçilerek Kur'an'ın kendi sistematiği içinde yorumlanıp anlaşılmakta olması büyük bir başarıdır.

Âl-i İmrân Sûresi 178. ayetinde geçen, "İnnemâ numlî lehum li-yezdâdu ismen.." kısmını hemen hemen bütün meâllerde: "Biz onlara günahları artsın diye mühlet veriyoruz" veya "günahlarını artırsınlar" ya da "bol bol günah işlesinler" diye tercüme etmişlerdir. Bu vahim bir hatadır. Allah niye kullarına günah işlesinler diye özel mühlet tanır? Buradaki "lâm" harfi, sebep bildiren bir edat değil, bilakis sonuç bildiren edattır. Yani "lâmu'l-âkibe"dir. Arapçada yirmiye yakın "lâm" edatı vardır. Hepsinin anlamı ve kullanımı farklıdır. Dolayısıyla adı geçen ayetin tercümesi "Biz onlara mühlet veriyoruz, sonuçta onlar günahlarını artırıyorlar" şeklinde olmalıdır. Böylece ayetin tamamının anlamı şöyle olacaktır: "İnkâr edenler kendilerine mühlet vermemizi kendileri için hayırlı bir şey saymasınlar. Biz onlara mühlet veriyoruz, sonuçta onlar günahlarını artırıyor."

Yine Kur'an'ın birçok ayetinde geçen "ye'murûne bi'l-ma'rûf ve yenhevne ani'l-munker" ibaresi, hemen hemen bütün meâl ve tefsirlerde "iyiliği emrederler, kötülüğü engellerler" şeklinde çevrilmiştir. Kötülüğün engellenmesi semantik analize uygun ama iyiliği emretmek ne demektir. Bu hususta ancak Allah emreder. Herkes, birbirinin amiri gibi "İyilik yap", sadaka ver, çalış, şunu yap bunu yap gibi emir mi verecek? Kendisi yapmayacak mı? İyilik emirle olur mu? Kötülüğü bizzat engelleyecek ama iyiliği bir başkasına emrederek yapacak... Bunun semantik ve mantıkî bir izahı olamaz. İnsanoğlu iyiliği de bizzat yapmalı ve bu arada başkalarını da iyilik yapmaya telkin etmelidir. "Emere" fiilinin anlamlarından olan "iş yapmak, iş edinmek" ayetin bağlamına daha uygun düşmektedir. Bu sebeple meâl boyunca bu ayetleri "kendine iş edinmek ve çevresine de telkin etmek" şeklinde çevirdik. Dolayısıyla insan iyiliği kendine daimi olarak iş edinecek, tabiri caizse, iyilik meleği olacak yani elinden geldiği kadar hep iyilik yapacak ve bunu diğer insanlara da telkin ve tavsiye edecek, aynı zamanda da kötülüğe engel olacaktır. (Bkz. Âl-i İmrân, 3/104 dipnot)

Felak Sûresi'nin 3. ayetinden de örnek verelim. "Ve min şerri ğâsikın iza vekab", "Karanlık çöktüğünde gecenin şerrinden" diye tercüme edilmiştir. Bu tercüme yanlış değildir. Ben bu ayetin Mısır'da "Salgın hastalık belirdiğinde onun da şerrinden" diye de tercüme edildiğini de duymuştum. Nitekim çok sonra yaptığım araştırmalarımda gördüm ki, Sâd, 38/57 ve Nebe, 78/25'de geçen ve aynı kökten gelen "ğassâk" ise irin, cerahat anlamına gelmektedir. Kelime olarak "akan, yayılan, pis kokan ve bulaşıcı" demektir. Bir şeyin irin ve cerahat haline gelmesi onun mikrop kaptığını gösterir. Dolayısıyla bulaşıcı olması ve cerahatin/irinin adı olması onun her türlü mikrobik hastalıkları sembolize ettiğini gösterir. Buradan da

bulaşıcı ve salgın hastalıkların yayılmaya başlamasının şerrinden de Allah'a sığınmak gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, gereken bütün ilmi ve aklî tedbirleri, tıbbi tedavileri, aşıları, karantinaları vb yöntemleri öncelikle uygulayarak Allah'a sığınmalıdır. Bu ayeti "Karanlık çöktüğü zaman gecenin/yayılmaya başladığında salgın hastalığın şerrinden" diye tercüme ettik.

Meâl bolluğunun zirvede olduğu bir dönemde, yılları alan ve üzerime ağır bir sorumluluk yükleyen bu çalışmamızı orijinal yapacağını düşündüğümüz daha onlarca örnek, baştan sona dikkatlice okunduğunda görülebilecektir.

Tefsir ve meâl tarihi içinde yapılan en büyük yanlışlardan birisi, Ahzâb, 33/4, 37'de geçen "ed'iyâ'ikum" kelimesinin maalesef "evlatlıklarınız" diye tercüme edilip yorumlanarak yapılan hatanın teselsülen günümüze kadar gelmiş olmasıdır. Arapçada evlatlık "tebenni" kelimesiyle ifade edilir. "Ed'iyâ" kelimesi ise himaye altına alınan kimseler içindir. Dolayısıyla Zeyd, bizim bugünkü anladığımız anlamda bir evlatlık değildir. Zaten olması da mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber'den sadece 5 yaş küçüktü. O, Hz. Peygamber'in maiyetinde olan bir kişiydi. Dolayısıyla bugün ateist ve deistlerin dillerine doladığı, sözüm ona "Peygamber geliniyle evlendi" sözünün bir iftira olduğu ortaya çıkar. Bunun vebali de bu yanlış yorumu günümüze kadar nesilden nesile aktarılmasına ve iftiranın atılmasına zemin hazırlayanlara ait olduğunu söylemeye gerek yoktur. Bunun geniş açıklaması ve gerekçeleri ilgili ayetlerin dipnotlarında vardır.

Şimdi okuyuculara ışık tutması bakımından hazırladığım bu meâl ile ilgili bazı temel hususları maddeler hâlinde arz edeyim:

1) Metnin üslubuna bağlı kalmaya çalışılmış ancak bazı yerlerde mefhum açısından anlam verilmiştir.
2) Kur'an'daki deyimler ve edebi sanatlar Türkçe karşılıklarıyla açıklanmıştır.
3) Ayetlerin anlamları, anlaşılır ve akıcı bir Türkçe ile ifadeye çalışılmıştır.
4) Meâlde bazı ayetlerin anlamının iyi oturması için farklı kıraatlara itibar edilmiştir.
5) Ayetlerde geçen ve mü'minlere delalet eden "Ellezine âmenû", "yu'minûn" gibi fiiller imana delalet ettiğinden; "İnananlar"," iman edenler" şeklinde tercüme edilmiştir. Arapça çok işlenmiş bir dil olduğundan "iman/mü'min" kavramları inanmak olduğu kadar, "güvenmek", "güven vermek" anlamına da gelir. Türkçemizdeki "inanmak" fiili de yavaş yavaş bu anlamları da kazanmakta olduğundan Türkçe kullanılışı tercih edilmiştir. İman etmenin ve güvenmenin doğru bilgiye dayandığını bilmemiz gerekiyor. Kur'an sürekli olarak aklı kullanmayı ve delil getirmeyi öne sürdüğüne göre, akla yatmayan bir şey inanç dairesi dışında kalıyor demektir.

İmanın oluşması için oluşan bilgiyi önce aklın kabul etmesi ve akabinde de kalbin de tasdik etmesiyle iman/inanç doğar. Bunun için Kur'an, idrakı ve tasdiki birlikte ifade için akıla, ruhun merkezine aldığı "kalp" sözcüğüyle açıklıyor. Dipnotlarda gerekli bilgiler verilmiştir.

6) Ayetlerde geçen "kâfirler", "ellezine keferû" tabirlerini, yerine göre "inkâr edenler", "nankörler" diye çevrilmiştir. Çünkü "kefere" yerine göre her iki anlamı da içermektedir. Yerine göre her ikisi de kullanılmıştır.

7) Meâl boyunca "Nebi" kelimesini "Peygamber", "Resul" kelimesini de "elçi" olarak çevirdik. Nebi, "haber veren" demek olup Allah'tan haber getiren anlamındadır. Resul ise, "Gönderilen" demek olup, Kur'an'a göre insan olsun, melek olsun "Allah'ın görevlendirdiği" anlamına gelir. Nitekim peygamberimiz, Allah'tan haber getirdiği için nebi, Allah tarafından görevlendirildiği için de Onun elçisiydi. Dolayısıyla son nebi, son resuldü. Vefatıyla hem nebilik hem elçilik son bulmuştur.

8) Hz. Peygamber'in hadisleri, vefatından yüz sene sonra toplanmaya başladığı ve onun adına pek çok rivayet üretildiğinden günümüzde pek çok araştırmacı hadis denilen bir takım rivayetlerin Hz. Peygamber'e aidiyeti konusuna haklı olarak şüpheyle bakmaktadır. Bu konuda biz, Hz. Peygamber'in Kur'an'a zıt bir şey söyleyemeyeceği prensibinden hareket ederek yani metin kritiğini dikkate alarak, "Kur'an'a uyan Hz. Peygamber'e de uyar" diyerek seçici davrandık. Bu sebeple bazı ayetlerin açıklanmasında ve nüzûl sebeplerinde hadis kaynaklarına müracaat edilmiş ve dipnotlarda gösterilmiştir.

9) Semantik analizlerle varılan anlamın gerekçeleri, diğer izahat ve yorumlar dipnotlarda verilmiş ve açıklanmıştır. Böylece 2000'in üzerinde dipnot oluşmuştur.

10) Arapça "ilah" kelimesinin Türkçe karşılığını "Tanrı" olarak tercüme edilmiştir. Putlar kastedildiği yerlerde küçük harfle, Cenab-ı Hak kastedildiği yerde de Büyük harfle yazılmıştır.

11) Allah'ın özel isimleri harf-i tarifli veya harf-i tarifsiz olsun metin içinde tercüme edilmemiş aynen alınmıştır. Gafûr'dur, Alîm'dir, Hakîm'dir gibi. Anlamları dipnotlarda açıklanmıştır. Sık geçen ilahi isimlerin anlamları ilk geçtiği yerlerde veya çok gerekli olduğu yerde verilmiştir.

12) Allah'a nispet edilen zamirler de Kur'an'a işaret eden "Kitap" kelimesi de büyük harfle yazılmıştır.

13) Konu bütünlüğüne katkıda bulunmak, üslupta akıcılığı sağlamak için bağlamına uygun olarak anlama açıklık getirmesi bakımından normal parantez kullanılmıştır. Mesela, Hz.

Peygamber'e hitaben: "De ki" emrinin başına parantez içi (Ey Peygamber!) sözünü anlama açıklık vermesi için koyduk. Diğer konuşmalar için de aynı uygulama yapılmıştır. Yerine göre parantez konmuştur.

14) Köşeli parantezler sadece metnin orijinalinde kullanılan Arapça kelimeler için kullanılmıştır. Mesela âyet kelimesi, yerine göre ayet, mucize, delil, ibret vb anlamındadır. Bunların her kullanılışında köşeli parantez içinde [âyet], [âyât] gibi orijinali yazılmıştır. Böylece bu çalışmamızda hangi kelimeye nerede ve ne anlam verdiğimiz açıkca görülsün.

15) Arapçada pek çok toplum ismi vardır: "sulle", "fi'e", "tâ'ife", "fırka", "zümre", "ahzâb", "kavm", "ümmet" vb. Bunlar Türkçeye genelde hepsi de "toplum" kelimesiyle tercüme ediliyor. Nasıl bir toplum olduğu bilinmesi bakımından orijinalini göstermek zarureti hâsıl olmuştur. Çünkü bu topluluklarn her biri kişi sayıları, amaçları ve ideallerine göre farlı isimler alırlar. Bu sebeple hepsi de köşeli parantez içine alınmıştır. Karşılıkları dipnotlarda belirtilmiştir.

16) Kur'an'da "kıyamet", "cehennem" gibi kavramları karşılayan çok çeşitli kelime olup her birinin özel anlamı vardır. Bunun için bunların geçtiği yerdeki orijinalini yine köşeli parantezle gösterdik. Mesela kıyâmet [es-sâ'at], cehennem [cahîm] gibi.

17) Kur'an'ın ideal insanı "sâlih" insan olduğu için bir istisna olarak bu kavramın her geçtiği yerde "sâlih/salihîn, sâlihât" vb gibi orijinal hâli yine köşeli paranteze alınmıştır.

18) Okuyucuyu tek bir anlama yöneltmemek ve ona bir tercih hakkı vermek için iki veya daha fazla şekilde ifadesi mümkün olan yerlerde ister sinonim ister alternatif anlam olsun ayraç (/) kullanılmıştır. Okuyucu bunlardan birini tercih edebilir.

19) Şapka (^) işaretini, özel isimlerden sonunda mensubiyet (yâ)sı olan yere koymayı tercih ettik. Sûre isimleri başta olmak üzere gereken isimlerde kullanılmıştır. Kur'an kelimesini Türkçede artık şapkasız kullanıyoruz.

20) Arap alfabesinde o, ö, ü harfleri yoktur. Buna rağmen, sûre isimlerinin Türkçe telaffuzları tercih edilmiştir. Buna mukabil, Türkçeye geçmiş olan Aişe, Umar, Usman gibi kelimeler Türkçe teleffuzları dikkate alınmıştır. Ayşe, Ömer, Osman gibi.

21) Türkçede hiçbir kelime (ğ) ile başlamaz. Arapçadan Türkçeye geçmiş ve yerleşmiş kelimeler (g) ile yazılmıştır. Gayb, Gafûr gibi. Ancak köşeli parantez içine alınan orijinal halleri (ğ) ile yazılmıştır. [ğayb] gibi. Köşeli parantez içindeki kelimeler Arapça bilenler içindir. Okuyucu bunları dikkate almadan okuyabilir.

22) Her sûrenin baş tarafında, sûrenin isminin ne anlama geldiği, nüzul sebebi, Mekke veya Medine döneminde nazil olduğu, sûrenin başka ismi olup olmadığı, kaç ayet olduğu, inişte kaçıncı sûre olduğu gibi hakkında kısaca bilgiler verilmiştir.
23) Detaylı bir indeks/dizin verebilmek için, tefsirlerin ve meâllerin hazırlanmış indekslerinden istifade edilmiştir. Ancak diğerlerinde olmayan bazı kavram ve kelimelerle zenginleştirilmiştir.
24) Meâli hazırlarken elbette çeşitli tefsirlerden, meâllerden ve hadis kitaplarından istifade ettik. 40 yılı aşkın bir sürede meydana gelen bu çalışma kaynakların farklı baskılarına bakıldığından ve hangi ayetin yorumu olduğu bilindiğinden baskı ve yayım tarihini dipnotlarda belirtmeyi gerek görmedik. Sadece kitabın veya müfessirin meşhur olan adını parantez içinde belirttik. (Ragıp, Taberî, Maturidî, Buharî gibi). Kendinin ve eserinin tam künyesi kaynaklar kısmında görülebilir.
25) Gerek internet ortamında ve gerekse matbu olarak basılan ve sayıları yüzü geçen ve ulaşabildiğimiz Türkçe Kur'an meâllerinden de yararlandık. Dipnotlarda yer alsın almasın, "bir kelime bile olsa" yararlandığımız bir çalışmayı kaynaklar kısmında göstermeye çalıştık.

Bu çalışmamızda kendilerine teşekkür borçlu olduğumuz kimseler elbette vardır. Başta, meâlin fihrist ve cetvellerini hazırlayan eşime; meâli bitirdikten sonra kısmen okuyup görüşlerini bildiren Dr. C. Divlekçi, Dr. İ. Oğuz Cimbiş, Nuri Serbest ve Faruk Karabulut'a; ayrıca metni baştan sona tam olarak okuyup imlasını tashih eden üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü Arş. Gör. Büşra Çelik'e çok teşekkür ediyorum.

Her şeye rağmen hatalarımız elbette olacaktır. Kur'an ilahidir ama yapılan meâller beşeridir. Hiçbir beşer hatadan sâlim değildir. Görülebilecek kayda değer hataların bildirilmesi, bu satırların yazarının ancak minnettarlık duygusunu artırır. Unutmayalım ki değerli okurlarımıza meâli en doğru bir şekilde sunmak hepimizin görevidir. Söz konusu Kur'an ise, gerisi teferruattır.

Cenab-ı Hak sa'yimizi meşkûr eylesin. Tevfik ve hidayet O'ndandır.

İsmail YAKIT
Antalya, 26/27 Ramazan 1441/ 19 Mayıs, 2020

KAYNAKLAR

Abduh, M. Ve Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm/Tefsîru'l-Menâr*, Beyrut, 1999

Abdulbâki, M. Fu'âd, *Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzı'l-Kur'ani'l-Kerîm*, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1364/1946

Akdemir, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu, Ankara, 2004

Altuntaş, H., Şahin, M., *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2003

Apak, Adem, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (sosyal, Kültürel ve İktisadî Hayat)*, 2. Baskı, Kuramer, İstanbul, 2018

Atay Hüseyin, Kutluay Yaşar, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)* DİB Yay., Ankara, 1961

Ateş, S. *Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*, (I-VI), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Cümle Meâli*, Yeni Ufuk Neşriyat, İstanbul, ts.

Belot, P. J. B., *El-Ferâidu'd-Durriyye,Vocabulaire Arabe-Français*, Beyrut, 1929

Berque, Jacques, *Le Coran, Essai de Traduction*, Revue et Corrigée, Edition Albin Michel, Paris, 1995,

Beyzâvî, NâsiruddinEbi'l-Hayr Abdullah, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (I-II),Mısır (ts)

Blachère, Regis, *Le Coran*, G.P. Maisonneuve et Larse, Paris, 1966

Buharî, Ebu Abdullah Muhamed, *Sahihu'l-Buhârî (El-Câmi'u's-Sahîh)*, (I-VIII), Çağrı Yay., İstanbul, 1992 ve muhtelif baskılar

Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Dictionnaire des Symboles* (I-IV), Seghers, Paris, 1973

Cündioğlu, Dücane, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, Kur'an Tetkikleri 5, Kitabevi Yay., İstanbul, 1999

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as, *Sunen*, (I-IV), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

Eliaçık, R. İ., *Yaşayan Kur'an, Nuzül Sırasına Göre Türkçe Meal-Tefsir*, 10. Baskı, İstanbul, 2018

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979,

Esed Muhammed, *Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul, 1417/1996

Firûzâbâdî, Ebu Tahir Muhammed, *Tenvîru'l-MikyâsMin Tefsîri İbn Abbâs*, Mısır (ts.)

Gürer, D., Sofuoğlu H.H., *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Tercümesi*, H Yay., İstanbul, 2017

Hâkim, Ebu Abdullah Muhammed, *el-Müstedrek (I-IV)*, Abdulkadir Ata Neşri, Beyrut, 1411/1990

Halil bin Ahmed, *Kitabu'l-Ayn (I-VIII)*, Tahk. Mehdu'l-Mahmi, İbrahim es-Samarraî, Bağdat, 1980

Hamidullah Muhammed, *El-Kur'ani'l-Mecîd, Le Saint Coran*, 8. Èd.,Revisée et Completée, Traduction Intégrale et Notes, Beyrut, H. 1393/M. 1973

İbn Aşur, Muhammed Tahir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, (I-XXX), Tunus, ts.

İbn Fâris, Ebu'l-HuseynAhmed, *Mu'cemu'l-Mekâyısi'l-Luğa*, (I-VI) Mısır, 1389/1979

İbn Hanbel, Ahmed, *el-Musned*, (I-III), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

İbn Mâce, Muhammed, *Sunen*, (I-II), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

İbn Manzûr, E. Cemaluttin Muhammed, *Lisânu'l-Arab*, (I-III), Beyrut, 1972

İslamoğlu, M., *Hayat Kitabı Kur'an, Gerekçeli Meal-Tefsir*, 2. Baskı, Düşün Yay., İstanbul, 2008

Kandemir, M.Yaşar, Zavalsız, H., Şimşek, Ü., *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerîm Meâli, (I-II)*, Marmara Üni. İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 2019

Lane, Edward William, *Arabic-İnglish Lexicon*, (I-VIII), Librairie du Liban, Beyrut, 1997

Masson, Denise, *Le Coran*, Bibliothèque de la Pléiade, Ed. Gallimard, Paris, 1967

Maturidî, Ebu Mansûr Muhammed, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* tercümesi (I-XVII), İstanbul, 2017

Mawlana Mohammad Ali, *The Holy Qur'an with English Translation and Commentary*

Müslim, Ebu'l- Hüseyin Müslim, *Sahih el-Müslim, (El- Câmi'u'ls-Sahîh)*, (I-III), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed, *es-Sunen*, (I-VIII), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

Öztürk, M. *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara Okulu, 2016

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 76. Basım, Yeni Boyut, İstanbul, 2003

Ragıp el-İsfehanî, *el-Mufredât fî Garîbu'l-Kur'ân*, Dâru'l- Ma'rife, Lübnan, ts. (Ayrıca Türkçe terc. Yusuf Türker, Pınar Yay., İstanbul, 2007)

Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr/Mefâtihu'l-Gayb*, (I-XXXVI), Beyrut, 2. Baskı, Daru'l-İhyâi Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Lübnan, ts.; (Ayrıca, S. Yıldırım ve Arkadaşları terc. Akçağ, Ankara, 1990)

Sibeveyh, Ebu Bişr Amr, *Kitabu Sibeveyh*, Beyrut, ts.

Suyutî, Abdurrahman Celaluddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an (I-*

II), *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi,* Çev. Sakıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik, İstanbul, 1987

Suyutî, Abdurrahman Celaleddun, *Lubâbi'n- Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl,* Mektebetu't-Ticâriyyeti'l-Kubrâ, Mısır, ts.

Şener, A., Sofuoğlu, C., Yıldırım, M., *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli,* T. Diyanet. Vakfı, İzmir, 2008

Taberî, Ebu Cafer Muhammed, *Câmi'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an* (I-XII

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed,, es-Sunen, (I-V), Çağrı Yay., İstanbul, 1992

Ünlü, Suat, *Karahanlı Türkçesi İlk Türkçe Satır-altı Transkribeli Kur'an Tercümesi, TİEM-73,* (I-VIII), Selçuklu Belediyesi, Konya, 2018

www.kuranmeali.com/Siralama.php

Yakıt, İsmail, *Hz. Peygamber'i Anlamak,* 4. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017

Yakıt, İsmail, *İslâm'ı Anlamak,* 3. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017

Yakıt, İsmail, *Kur'an'ı Anlamak,* 4. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017

Yakıt, İsmail, *l'Attitude du Christianisme et del'İslam En Face du Darwinisme,* Basılmamış Doktora Tezi, Paris, 1979

Yakıt, İsmail, *Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine,* 2. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016

Yakıt, İsmail, *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme,* 4. Basım, Ötüken Neşr. İstanbul, 2017

Yılmaz, M.Nuri, *Kur'- Kerîm ve Meâli,* moro Yay., Ankara, 2000

Zamahşerî, Ebu Kasım CarullahMahmud, *el-Keşşâf an Hakâ'iki't-Tenzîl ve Uyuni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl,* Dâru'l-Kutubi'l-Ilmiyye, Beyrut, ts.

Zebidî, Muhibuddin Ebi Zeyd Murtaza, *Tâcu'l-Arus (I-XX),* Beyrut, 1414/1994

KUR'AN'IN MUSHAF VE NÜZÛL CETVELİ

Mushaf Sırası	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Sayfa No	Mushaf Sırası	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Sayfa No
1 Fâtiha	5	7	35	58 Mücâdele	105	22	609
2 Bakara	87	286	36	59 Haşr	101	24	613
3 Âl-i İmrân	89	200	85	60 Mümtehine	91	13	617
4 Nisâ	92	176	109	61 Saf	109	14	620
5 Mâide	112	120	136	62 Cuma	110	11	622
6 En'âm	55	165	154	63 Münâfikûn	104	11	624
7 A'râf	39	206	175	64 Teğâbun	108	18	626
8 Enfâl	88	75	199	65 Talâk	99	12	629
9 Tevbe	113	129	209	66 Tahrîm	107	12	632
10 Yûnus	51	109	226	67 Mülk	77	30	635
11 Hûd	52	123	239	68 Kalem	2	52	638
12 Yûsuf	53	111	254	69 Hâkka	78	52	642
13 Ra'd	96	43	267	70 Meâric	79	44	645
14 İbrâhim	72	52	273	71 Nûh	71	28	648
15 Hicr	54	99	279	72 Cin	40	28	651
16 Nahl	70	128	287	73 Müzemmil	3	20	654
17 İsrâ	50	111	302	74 Müddessir	4	56	656
18 Kehf	69	110	316	75 Kıyâmet	31	40	659
19 Meryem	44	98	330	76 İnsan	98	31	662
20 Tâhâ	45	135	339	77 Mürselât	33	50	665
21 Enbiyâ	73	112	350	78 Nebe	80	40	667
22 Hac	103	78	360	79 Nâziât	81	46	670
23 Mü'minûn	74	118	369	80 Abese	24	42	673
24 Nûr	102	64	378	81 Tekvîr	7	29	675
25 Furkân	42	77	389	82 İnfitâr	82	19	677
26 Şuarâ	47	227	397	83 Mutaffifîn	86	36	679
27 Neml	48	93	410	84 İnşikâk	83	25	682
28 Kasas	49	88	420	85 Burûc	27	22	684
29 Ankebût	85	69	430	86 Târık	36	17	686
30 Rûm	84	60	439	87 A'lâ	8	19	688
31 Lokmân	57	34	447	88 Gâşiye	68	26	690
32 Secde	75	30	452	89 Fecr	10	30	692
33 Azhâb	90	73	456	90 Beled	35	20	695
34 Sebe'	58	54	468	91 Şems	26	15	697
35 Fâtır	43	45	475	92 Leyl	9	21	699
36 Yâsin	41	83	481	93 Duhâ	11	11	701
37 Sâffât	56	182	489	94 İnşirâh	12	8	703
38 Sâd	38	88	498	95 Tîn	28	8	704
39 Zümer	59	75	505	96 Alak	1	19	706
40 Mü'min	60	85	514	97 Kadir	25	5	709
41 Fussilet	61	54	523	98 Beyyine	100	8	710
42 Şûrâ	62	53	530	99 Zilzâl	93	8	711
43 Zuhruf	63	89	537	100 Âdiyât	14	11	712
44 Duhân	64	59	546	101 Kâria	30	11	713
45 Câsiye	65	37	550	102 Tekâsür	16	8	714
46 Ahkâf	66	35	554	103 Asr	13	3	716
47 Muhammed	95	38	559	104 Hümeze	32	9	717
48 Fetih	111	29	564	105 Fîl	19	5	718
49 Hucurât	106	18	569	106 Kureyş	29	4	720
50 Kâf	34	45	572	107 Mâûn	17	7	721
51 Zâriyât	67	60	576	108 Kevser	15	3	722
52 Tûr	76	49	580	109 Kâfirûn	18	6	723
53 Necm	23	62	584	110 Nasr	114	3	724
54 Kamer	37	55	589	111 Tebbet	6	5	725
55 Rahmân	97	78	593	112 İhlâs	22	4	727
56 Vâkıa	46	69	598	113 Felak	20	5	728
57 Hadîd	94	29	603	114 Nâs	21	6	730

ALFABETİK SIRAYA GÖRE SÛRELER VE SAYFA NUMARALARI

Sure Adı	Ayet sayısı	Sayfa No	Sure Adı	Ayet sayısı	Sayfa No	Sure Adı	Ayet sayısı	Sayfa No
A			Hûd (11)	123	239	Nâzi'ât (79)	46	670
Â'lâ (87)	19	688	Hümeze (104)	9	717	Nebe (78)	40	667
Abese (80)	42	673	**İ**			Necm (53)	62	584
Âdiyât(100)	11	712	İbrâhim (14)	52	273	Neml (27)	93	410
Ahkâf (46)	35	554	İhlâs (112)	4	727	Nisâ (4)	176	109
Ahzâb (33)	73	456	İnfitâr (82)	19	677	Nûh (71)	28	648
Alak (96)	19	706	İnsan (76)	31	662	Nûr (24)	64	378
Âl-i İmrân (3)	200	85	İnşikâk (84)	25	682	**R**		
Ankebût (29)	69	430	İnşirâh (94)	8	703	Ra'd (13)	43	267
A'râf (7)	206	175	İsrâ (17)	111	302	Rahmân (55)	78	593
Asr (103)	3	716	**K**			Rûm (30)	60	439
B			Kadir (97)	5	709	**S**		
Bakara (2)	286	36	Kâf (50)	45	572	Sâd (38)	88	498
Beled (90)	20	695	Kâfirun (109)	6	723	Saf (61)	14	620
Beyyine (98)	8	710	Kalem (68)	52	638	Sâffât (37)	182	489
Burûc (85)	22	684	Kamer (54)	55	589	Sebe' (34)	54	468
C			Kâria (101)	11	713	Secde (32)	30	452
Câsiye (45)	37	550	Kasas (28)	88	420	**Ş**		
Cin (72)	28	651	Kehf (18)	110	316	Şems (91)	15	697
Cum'a (62)	11	622	Kevser (108)	3	722	Şuarâ (26)	227	397
D			Kıyâmet (75)	40	659	Şûrâ (42)	53	530
Duhâ (93)	11	701	Kureyş (106)	4	720	**T**		
Duhân (44)	59	546	**L**			Tâhâ (20)	135	339
E			Leyl (92)	21	699	Tahrîm (66)	12	632
En'âm (6)	165	154	Lokmân (31)	34	447	Talâk (65)	12	629
Enbiyâ (21)	112	350	**M**			Târık (86)	17	686
Enfâl (8)	75	199	Mâûn (107)	7	721	Tebbet (111)	5	725
F			Mâide (5)	120	136	Teğâbun (64)	18	626
Fâtır (35)	45	475	Meâric (70)	44	645	Tekâsür 102)	8	714
Fâtiha (1)	7	35	Meryem (19)	98	330	Tekvîr (81)	29	675
Fecr (89)	30	692	Muhammed (47)	38	559	Tevbe (9)	129	209
Felak (113)	5	728	Mutaffifîn (83)	36	679	Tîn (95)	8	704
Fetih (48)	29	564	Mü'min (40)	85	514	Tûr (52)	49	580
Fîl (105)	5	718	Mü'minûn (23)	118	369	**V**		
Furkân (25)	77	389	Mücâdele (58)	22	609	Vâkıa (56)	59	598
Fussilet (41)	54	523	Müddessir (74)	56	656	**Y**		
G			Mülk (67)	30	635	Yâsin (36)	83	481
Gâşiye (88)	26	690	Mümtehine (60)	13	617	Yûnus (10)	109	226
H			Münâfikun (63)	11	624	Yûsuf (12)	111	254
Hac (22)	78	360	Mürselât (77)	50	665	**Z**		
Hadîd (57)	29	603	Müzemmil (73)	20	654	Zâriyat (51)	60	576
Hâkka (69)	52	642	**N**			Zilzâl (99)	8	711
Haşr (59)	24	613	Nahl (16)	128	287	Zuhruf (43)	89	537
Hicr (15)	99	99	Nâs (114)	6	730	Zümer (39)	75	505
Hucurât (49)	18	569	Nasr (110)	3	724			

1-FÂTİHA SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir, 7 ayettir. "Açan", "açılış", "başlangıç" anlamındadır. Kur'an'ın özünü yansıttığı için "Ummu'l-Kitap" (Kitabın anası/özü) dendiği gibi, "Seb'u'l-Mesânî" (tekrar tekrar okunan veya çift kutuplu anlamı olan 7 ayet) de denir. Mushaf'ta 1, inişte ise 5'inci sûredir.

1 Rahmân, Rahîm Allah Adıyla[1]
2 Her türlü övgü [hamd][2] âlemlerin Rabbi[3] Allah'a mahsustur.
3 O, Rahmân'dır[4], Rahîm'dir[5].
4 Hesap [dîn] gününün sahibidir.
5 (Allah'ım!) Yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz.
6 Sen bizi dosdoğru yola eriştir;
7 Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazaba uğramış ve sapıtmışların yoluna değil.

---

1 Besmelenin müstakil bir ayet olup olmadığı tartışılmıştır. Hanefî ve Malikîlere göre, sûreleri birbirinden ayırmak için yazılmıştır. Şafîlere göre ise sûrelerin başlarındaki besmele sûreye dâhildir. Fakat Fâtiha Sûresi'nde ise Fâtiha dâhil edilsin edilmesin 7 ayettir. Besmeleyi dâhil etmeyenler ise, son ayeti ikiye bölerek ayet sayısını yediye çıkarırlar. Biz burada besmeleyi sûreye dâhil bir ayet olarak ele aldık. Tevbe Sûresi hâriç diğer sûrelerin başında vardır ancak sûreye ayrı bir ayet olarak dâhil edilmemiştir. Besmele, ayrıca Neml Sûresi (27/30) ayetinde ayrıca zikredilmektedir.

2 Hamd: Övgü ve yüceltme ifadesidir. Yaratılmış her varlığın kendine göre bir övgü ve yüceltmesi vardır. Kâinattaki bütün varlıklar bunu fıtratları üzere hâl diliyle akıllı varlıklar da bunu kalp diliyle veya kendi lisanlarıyla yaparlar. Hamd ile şükür arasında bir fark vardır. Her hâlükârda hamd edilir, Şükür nimetten sonradır.

3 Âlemlerin Rabbi: Bütün varlık kategorilerini var eden, onları terbiye eden, yetiştiren ve onlar üzerinde mutlak otoriteye sahip olandır.

4 **Rahmân**: Esirgeyen, Seven, merhamet eden

5 **Rahîm**: Çok seven, çok bağışlayan, merhamet sahibi, müşfik

2-BAKARA SÛRESİ

İçinde Hz. Musa'nın kavminin kesmekle emrolundukları dişi bir sığırdan bahsedildiği için sûre bu adı almıştır. Bakara, inek, düve gibi dişi sığır anlamındadır.. Medine döneminde inmiştir. 286 ayettir. Mushaf'ta 2, inişte 87 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Mîm[1].

2 Bu kitap, kesin gerçeğin tâ kendisidir[2]; sorumluluk bilincinde olanlar [müttakîn][3] için yol gösteren bir rehberdir.

---

[1] Kur'an'da bazı sûrelerin başında görülen bu gibi harflere "Hurûf -ı mukatta'a" veya sadece "mukattaât" denilir. Kesik harfler demektir. Belli bir anlamı yoktur. Müfessirler bunlara zamanla farklı yorumlar getirmişlerdir.

[2] "Lâ reybe fihi":Olacağı veya olması kesin olan işler için söylenen bir ifadedir. Bu anlamda kesin gerçeği ifade etmektedir. Semantik olarak da bu anlam doğrudur. Çünkü Arapçada kesin olmayan veya kesinliğin dışındaki şeyler için genellikle şüphe kelimesi kullanılır. İslam düşüncesinde şüphenin dereceleri vardır. Şüphe, şek ve reyb gibi. Şüphe, Arapçada (şebihe) ş-b-h kökünden gelir. Bu kökün anlamı " benzemek" demektir. Arapçada bir şey hakkındaki ihtimal ikiden fazlaysa "şüphe" kelimesi kullanılır. Eğer ihtimal iki ise o zaman "şekk" kelimesi kullanılır. Çünkü şek "bir şeyin ikiye yarılması"dır. Yani iki ihtimali ihtiva eder. Hatta Kur'an'da Allah hakkında tartışmaya girenler için *"Efillahi şekkun"* (Allah hakkında şekkiniz mi var?) (İbrâhim, 41/10) denmektedir. Şüphe yerine şekk kullanılmaktadır. Çünkü Allah hakkında insan şüphe değil, şekk eder. Ya vardır ya yoktur gibi ontolojik anlamda bir ikilemde kalır. Reyb ise, şekk ve şüpheyle birlikte bunların dışında kalan her türlü kuşku, tereddüt, zan, endişe, tezat, çelişki, tutarsızlık vb. ne varsa hepsini içerir. Bunun olumsuz hali olan "Lâ reyb" ise "yakîn" anlamındadır. Bu da kesin gerçeğin ifadesidir. Kur'an bu tanımlamayı kendisi için de yapar:(Hâkka, 69/38-52). Bu sebeple burada Kur'an için "kesin gerçeğin tâ kendisidir" diye tercüme ettik. Geniş bilgi için bkz. *"Kur'an'ı Anlamak"* isimli kitabımızın ilgili bölümü.

[3] Takva kelimesi Arapçada "vikâye" kökünden gelir. Kelime olarak, "Sakınma, korunma" demektir. Takva sıfatını üzerinde taşıyanlara "muttaki" denir. Genellikle "Allah'tan korkanlar" diye tercüme etmişlerdir ama bu anlam semantik analizlere pek uymaz. Çünkü sakınan kişi bir gaye için sakınıyordur. Bu gaye kişiyi böyle bir fiile yöneltmiştir. Kişinin bu fiili onda bir sorumluluk bilinci oluşturur. Dolayısıyla bu kelime Kur'an'da Allah'a izafe edildiğinde "Allah'a karşı sorumluluk bilinci", veya "sorumluluk bilinci" olarak tercüme etmek daha yerinde ve semantik analize daha uygun olur. Şurası unutulmamalıdır ki, insan Allah bilincine tam olarak vâkıf

3 Onlar, duyularla algılanamayan gerçeğe [ğayb][4] inanırlar ve namazlarını gereği gibi kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da (Allah yoluna harcamak için) ayırırlar [infâk].

4 Onlar sana indirilene de ve senden önce indirilenlere de inanırlar.[5] Onlar âhiret hakkında da kesin bir iman sahibidirler [yûkinûn].

5 İşte onlar Rablerinin gösterdiği doğru yol üzerinde olanlardır ve işte onlar mutluluğa erenlerin tâ kendileridir [muflihûn][6].

6 Şu bir gerçek ki, inkâra şartlanmış olanları uyarsan da uyarmasan da fark etmez, onlar inanmazlar.

7 Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir[7]. Gözlerinin üzerinde de bir perde vardır. Çok büyük bir azap onlar içindir.

8 İnsanlardan öyleleri vardır ki inanmadıkları hâlde "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler.

9 Böylece Allah'ı ve inananları kandırmaya çalışırlar. Hâlbuki yalnızca kendilerini kandırmaktadırlar ama farkında değildirler.

---

olmadığı zaman, ahlaki anlamda doğru ve yanlış arasında gerçek bir ayırım yapamaz. Nitekim kişinin kendini koruması için Allah bilincine ve ona karşı sorumluluk bilincine sahip olması gerekir. Takva kavramının "Allah'a karşı sorumluluk bilinci" şeklinde bir çeviride, bu kelimenin "Meâl-Tefsir"inde semantik anlamını yakalamış olan M. Esed'le hemfikiriz.

[4] Gayb: "Görünmeyen, gözden ırak olan, görülemeyen, bilinemeyen, algılanamayan" demektir. Bu anlamda "şehadet"in zıddıdır. Daha genel bir anlamda gayb, "duyu ve akıl idrakından uzak olan" demektir. Gayb, mutlak ve mukayyed olmak üzere iki türlüdür. Mutlak gayb, Cenab-ı Hakk'ın zatı gibi idrak üstü konuları içerir. Mukayyed gayb ise "zaman ve mekânla kayıtlı olan gayb" demektir. Mesela, "Ali burada mı?" sorusunun cevabı eğer "Burada değil"se, mekândan gayb denir.

[5] İnanırlar diye tercüme ettiğimiz "yu'minûn" kelimesi Arapçada "e-m-n" kökünden gelir. Bu kök "iman" dediğimiz kelimenin de köküdür. Bu hem inanmak hem de güven içinde olmak demektir. Güven içinde olan çevereye de güven verir. Türçeye "inanmak" olarak çevirdik.

[6] Muflihûn: Felah bulanlar, sıkıntıları atanlar, kurtuluşa erenlerdir.Mutluluğa eren kişide bunların hepsi de vardır.

[7] Kişi, batıl inançlara sarılıp hakikate kulak vermezse zamanla kavrama yeteneğini kaybeder ve kalbi mühürlenme kıvamına gelir. Bunun sonucu Allah da onu mühürler. (Ragıp). Dolayısıyla bu bir Sünnetullah'tır. Kişinin kendi hür iradesiyle tercih ettiği inançların ve işlediği eylemlerin bir sonucudur.

10 Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını artırır.[8] Yalan söylemekte oluşlarından dolayı da onlar için acı veren bir azap vardır.

11 Onlara "Yeryüzünde bozgunculuk [fesat] yapmayın denildiğinde, onlar "Biz sadece ıslah edicileriz" derler

12 Biliniz ki gerçek bozguncular onlardır ama farkında değildirler.

13 Onlara "İnsanların inandığı gibi siz de inanın" denildiğinde onlar, "Beyinsizlerin [sufehâ][9] inandığı gibi biz de mi inanalım" derler. Hâlbuki asıl beyinsiz onlardır ama farkında bile değildirler.

14 Onlar inananlarla karşılaştıklarında "Biz de inandık" derler. Ancak şeytanlarıyla[10] baş başa kaldıklarında ise "Biz aslında sizinleyiz, inananlarla sadece alay ediyoruz" derler.

15 Allah da (yeri gelince) onlarla alay eder. Onlara süre tanır, onlar da kendi isyanları içinde bocalayıp dururlar.

16 Onlar hidâyet yerine sapıklığı satın aldılar. Onlar bu ticaretleriyle ne kazanç elde edebildiler ne de doğru yolu bulanlardan oldular.

17 Onların durumu; tıpkı bir ateş yakıp da ateş etrafını aydınlattığında Allah'ın ışıklarını giderdiği/ateşini söndürdüğü ve onların artık hiçbir şey göremeyecekleri zifiri karanlıklar [zulûmât] içine terkettiği kimselerin durumu gibidir.

18 Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık geri dönemezler.

19 Veyahut onların durumu, tıpkı zifiri karanlıklar içinde gök gürlemesi ve şimşekler eşliğinde gökten boşanan sağanak bir yağmura tutulmuş, yıldırımların yol açtığı ölüm korkusuyla da parmaklarını kulaklarına tıkayan kimselerin du-

---

[8] Onların kalplerinde hastalığın artması, yeryüzünde fitne fesat çıkararak insanları yoldan çıkarmaya çalışmalarıdır. Allah durduk yerde kimsenin kalbindeki hastalığı artırmaz. Bu hastalık bildiğimiz fizyolojik bir hastalık değil, manevi bir rahatsızlık, akıl ve idrak bulanıklığı ve psikolojik bir hâldir.

[9] Sufehâ: "beyinsiz, dar kafalı, ahmak, kafası basmayan, budala, akılsız" gibi anlamlara gelir. Hakaret için kullanılır.

[10] Şeyâtin: Şeytan kelimesinin çoğuludur. "Şetane" fiilinden gelir. Bu fiilin anlamı "iyi ve güzel şeylerden uzak olmak" demektir. Burada, kendileri gibi olanlarla veya kötülükte ısrar eden diğerleriyle yani münafık dostlarıyla baş başa kaldıklarında anlamındadır.

rumu gibidir. Allah inkâr edenleri[11] çepeçevre kuşatmıştır [Muhît].

20 Çakan şimşekler neredeyse gözlerini alır; ışık saçtığında, aydınlığında yürürler, karanlık bastığında da kalakalırlar. Allah dileseydi onların işitmelerini ve görmelerini giderirdi. Gerçekten Allah her şeye gücü yetendir [Kadîr].

21 Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki, belki sorumluluk bilincine varırsınız.

22 O, sizin için yeryüzünü döşek, gökyüzünü binâ eden, gökten su indiren ve onunla çeşit çeşit ürünlerden size bir rızık çıkarandır. Öyleyse bilip durduğunuz hâlde ona eşler [endâd] koşmayınız.

23 Kulumuza indirdiklerimiz hususunda reybde[12] iseniz, hemen onun benzeri bir sûre getiriniz. Eğer sözünüze sadıksanız Allah'ın dışındaki kendi şahitlerinizi de çağırınız.

24 Şayet yapamıyorsanız -ki asla yapamayacaksınız- o hâlde inkârcılar için hazırlanan, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının [f'ettekû][13].

25 İnananlar ve iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Her ne zaman onlara oranın ürünlerinden bir rızık ikram edilse, "Biz daha önce bundan tatmıştık" derler. Onlara benzer ürünler verilmiştir. Orada onlar için tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ölümsüzdürler [hâlidûn].

26 Şüphesiz Allah bir sivrisineği hatta onun da üstünde

---

[11] Kâfir: Arapçada "Kefere" fiilinden gelir. "Örten, örtülü olduğu için göremeyen" demektir. Kur'an her konuda kavramları çok teknik kullanır. Her kavram için ayrı kelime kullandığını görürüz. İnkâr eden (kâfir); hem kâfirler için hem de nankörler için kullanılır. Çünkü kâfir, hakikati göremeyen, nankör de dilimize Farsçadan geçmiş kendisine verilen ekmeği veya yapılan iyiliği görmeyen, göremeyendir.

[12] Reyb, sadece şüphe ile tercüme edilemez. Reyb; şüphe de dâhil olmak üzere şek, zan, tereddüd, endişe, çelişki, tutarsızlık vb. gibi kesinliğin dışında her türlü olumsuzluğu içeren acaba dedirten genel bir kavramdır. Onun için bütün bu anlamları içeren Türkçede bir kelime yoktur. Şüphe ve kuşku gibi kelimelerle karşılamak anlamı daralttığından reyb kelimesinin aynen kullanmak zorunda kaldık. Bunun olumsuzu olan "lâ reyb" ise sûrenin başında izah ettiğimiz gibi, her türlü şüphe, zan, tereddüt, çelişki vb. nefyedilmesi demektir ki, bu da kesin gerçeği ifade eder.

[13] "Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşin bilincinde olunuz" diye de tercüme edilebilir.

olanları bile[14] örnek göstermekten çekinmez. İnananlar hemen onun Rablerinden gelen bir hakikat olduğunu bilirler. İnkâr edenler ise "Allah bu örnekle ne demek istiyor?" derler. (Hâlbuki) Allah bu yolla birçoğunu saptırır birçoğunu da doğru yola iletir. Ancak O, günahta ısrar edenlerden/yoldan çıkmış olanlardan [fâsıkîn] başkasını saptırmaz.[15]

27 Onlar ki, Allah'la ahitleştikten sonra Onunla yaptıkları bağı çözerler, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi koparırlar ve yeryüzünde bozgunculuk [fesât] yaparlar. İşte zarara uğrayanlar [hâsirûn] onlardır.

28 Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Hâlbuki sizler cansızdınız [emvâten], O size hayat verdi. Sonra sizleri öldürür ve tekrar diriltir. En sonunda Ona döndürüleceksiniz.[16]

29 Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için var etti. Ayrıca[17], iradesini dünya göğüne [semâ] yöneltip onu yedi gök olarak düzenledi. O her şeyi en iyi bilendir [Alîm].

30 Hani Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde sorumluluk sahibi bir vekil [halîfe][18] tayin etmekteyim"[19] dediğinde on-

---

[14] Küçüklükte sivrisinekten daha küçük olan varlıkları kastediyor.

[15] Fısk kelimesi etimolojik olarak "hurmanın kabuğundan çıkmasına" denir. Dinde ise semantik açıdan Allah'ın emrinden çıkan veya doğru yoldan çıkan anlamındadır. Tekrar yola girmezse günahta ısrar ediyor anlamı taşır. Günahta ısrar eden de sapmaya hazır demektir.

[16] İnsan orijin olarak toprak olduğundan cansızdı. Ayrıca Kur'an insanı dünyaya gelmeden önce hayatta değil anlamında cansız telakki eder. Sonra dünyaya geldiğinde o yaşayan ve düşünen bir canlı olur. Tekrar bedeni, ölüp toprak olacak ve tekrar kıyamet günü dirilecektir. Bu ayetin reenkarnasyonla bir ilgisi yoktur.

[17] Arapçada yaygın bir kullanım olarak "sonra" anlamına gelen "summe" edatının "ayrıca, dahası da, daha da gibi anlamları da vardır. Bu ayette "ayrıca," anlamı tercih edilmiştir.

[18] Halife kelimesi Arapçada "h-l-f" kökünden gelir ve "birinin yerine geçmek, onun yerini almak, arkasından gelmek, temsil etmek, nâib veya vekîl olmak" gibi anlamlara gelir (Ragıp, İbn Faris, İbn Manzûr ve diğerleri). Tefsirlerde bu konuda çok yorumlar yapılmıştır. "Yeryüzünde nesilleri kalmamış varlıkların arkasından gelen varlık" diyenler olduğu gibi, "birbiri ardına gelen nesiller" diye de yorumlayanlar olmuştur. Allah'ın emir ve nehiylerini yeryüzünde uygulamaya namzet, bilim yapma yeteneğine haiz, evreni ve tabiatı keşfedecek sorumluluk sahibi bir temsilci bir vekîl olarak yorumlamak Kur'an'ın bütünlüğü içinde ele alındığında semantik yoruma daha uygun düşmektedir. Nitekim "halifetullah fi'l-ard" (Allah'ın yeryüzündeki halifesi) tabiriyle insan kastedilmiştir. Ayette, "Huve'llezi ce'âlekum halâ'ife fi'l-ard" ("Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur") (Fâtır,

lar da "Orada bozgunculuk yapmakta [fesât], ve kan dökmekte olanı mı tayin ediyorsun? Hâlbuki biz Seni hamdinle tesbih ediyor ve Seni takdis ediyoruz" dediklerinde Allah da "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" demişti.

31 (Bunun üzerine) Âdem'e bütün isimleri[20] öğretti. Sonra onları meleklere sundu ve ardından "Haydi, sözünüzde doğruysanız şunların isimlerinden bana haber verin bakalım" dedi.

32 Onlar da "Seni tenzih ederiz [Sübhaneke], Senin bize öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen Alîm'sin[21] Hakîm'sin".[22]

33 Allah: "Ey Âdem! Bunlara onların isimlerini bildir" dedi. Âdem de bunlara onların isimlerini bildirince Allah: "Ben göklerde ve yerde sizin algılayamadıklarınızı [ğayb] bili-

---

35/39) denmektedir. Bu sebeple biz meâlimizde "Sorumluk sahibi, vekîl" anlamını uygun gördük.

19 "Ce'ale halifeten", "halifeyi tayin etmek" demektir. Bu ayet yaratma ayeti değil, halifeyi belirleme ayetidir. Çünkü insanoğlu yeryüzünde fesat çıkarmakta ve kan dökmektedir. İlahi irade onu bir halife olarak tayin etmek istemektedir, hatta tayin etme aşamasındadır. Melekler de bu makama kendilerinin daha layık oldukları kanısındadırlar. Kur'an Âdem'in insanlığın ilk biyolojik babası olduğu üzerinde hiç durmaz. Beşeriyetin ilk peygamberi olduğu, Peygamber silsilesinin ilk ismi olmasından bellidir. Âdem'in halifeliği, onun şahsında bütün bir beşeriyetin halifeliği ve diğer yaratıklara üstün kılınması konusudur. Hemen hemen bütün meâl ve tefsirler, bu ayette ciddi bir tercüme hatası yapmaktadırlar. Ayette geçen "İnni câ'ilun fi'l-ard halifeten" ifadesi maalesef "Ben yeryüzünde halife yaratacağım" şeklinde tercüme edilmektedir. Ayrıca "Melekler de "orada kan dökecek ve fesat çıkaracak birini mi yaratacaksın?" şeklinde çeviriyorlar. "Muzari" hal sigasıyla/şimdiki zaman kipiyle tercüme edilmesi hem Kur'an semantiği hem de Arapça gramer özelliği bakımından daha uygundur. Yukarıdaki çevirimizin gerekçesi buna dayanmaktadır. Bunu Fransızca kaleme aldığımız Doktora tezimizde (Paris 1979) Hem de I. Din Şûrâsı Tebliğlerinde (1-5 Kasım Ankara, 1993) Hem de SDÜ. İlahiyat Fakültesi dergisi, c. I, S, I, Isparta, 1994; Ayrıca bu çalışmayı geniş bir şekilde *Kur'an'ı Anlamak* (1. Baskı, Ötüken Neşr., İstanbul,2003) isimli kitabımızın, 22, 68 vd. sayfalarında ele aldık. Geniş bilgi için bakılabilir.

20 Allah'ın Âdem'e bütün isimleri öğretmesinden, insana konuşma, düşünme, araştırma, öğrenme ve öğretme, icat etme gibi vasıfları verdiğini anlıyoruz. Varlıklara isim verme, kavramsal düşünmenin ve bilim yapma kapasitesinin göstergesidir.

21 **Alîm**: Çok bilen, her şeyi en iyi bilen

22 **Hakîm**: Hikmetle muttasıf olan, hikmet sahibi, yüce bilge

rim, sizin açıkladıklarınızı ve içinizde gizlemekte olduğunuz şeyleri de bilirim" dedi.

34 Hani o zaman meleklere: "Âdem'e secde[23] edin" demiştik de İblis[24] hariç hepsi secde etmişlerdi. O ise çekindi, kibirlendi ve inkâr edenlerden[25] oldu.

35 (Sonra) Biz: "Ey Âdem! Sen ve eşin bahçeye [cennet][26]

[23] "Âdem'e secde edin" ibaresi "Âdem için secde edin" şeklinde de tercüme edilebilir. O zaman Âdem'den dolayı Allah'a secde edin" anlamı çıkar. Çünkü Kur'an'da secdenin iki anlamı vardır. Biri ibadet anlamında olup dindeki bildiğimiz secdedir. Diğeri ise, "itaat etmek, emrine amade olmak, üstünlüğünü kabul etmek" anlamındadır. Yani biri ibadet anlamında secdedir, diğeri de ta'zim etme, yüceltme anlamında secdedir. Kur'an bu iki anlamı da kullanır. Âdem'e yapılan secde bu ikinci anlamdadır. Bazı müfessirler, burada birinci anlamı kabul ederler. İslam'da Allah'tan başkasına secdenin şirk olduğunu bildikleri için burada asıl secde Allah'adır, Âdem ise kıbledir yorumunu yaparlar. Burada her iki tercüme de ayet metnine uygun gözükmektedir. Meleklere ve İblis'e secde emri doğrudan ibadet anlamında bir secde olsaydı, o zaman Âdem'le ilgili bu secdeler, secde ayetleri içinde değerlendirilirdi. Onun için Âdem'i yücelme, ona itaat etme anlamında bir secde olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Zaten Âdem'in şahsında bütün insanlığın "halife" oluşu, meleklerin gıpta edişi ve İblisi'in de haset edişi bu görüşü doğrular. Öte yandan, Kur'an'a göre meleklerin itaat etme anlamında insana/insan türüne iki defa secde ettikleri gibi; Birincisi insana/insan türüne "Allah'ın ruhundan üfürmesi" metaforiyle verilen akıl ve idrak yeteneğinden sonra, ikincisi de "Âdem'e/insana isimler öğretilince" secde etmişlerdir. İblis her ikisine de secde etmemiştir. Kur'an'da ibadet anlamında Allah'a yapılan secdelerin 7'si "tekvinî", 7'si de "teklifî" anlamda olup cem'an 14 ayette geçer. Secdenin böyle iki anlamda olması, namaz ibadetinde de her rekatte iki defa secde edilmesinin sebebidir kanaatindeyim. (Geniş bilgi için bkz. Kur'an'ı Anlamak isimli kitabımızın ilgili kısmı).

[24] Şeytanın atası olarak veya şeytanı temsil olarak belirtilir. Ancak Ragıp, "Belânın şiddeti karşısında ümidini kaybeden, ümitsiz olan veya umudunu kaybeden" olarak tanımlar. Kur'an'da Allah'la ilişkisinde İblis; Âdem veya insanoğluyla ilişkisinde ise şeytan olarak anılır.

[25] "Nankörlerden oldu" şeklinde de çevirilebilir. İblis'in kâfir olması, çekindiği veya kibirlendiği için değildir. Yoksa her çekinen veya kibirlenen kâfir olur anlamı taşır. Onun kâfir oluşu Allah'a zulm isnat etmesinden dolayıdır. Yani Allah'a adaletli olmamakla ithamda bulunmasıdır. Zira o, "Ben ondan hayırlıyım. Onu topraktan beni ateşten yarattın" (Araf, 7/12), aslında onun bana secde etmesi gerekiyor anlamında Allah'a cevr ve zulm ithamında bulunmasındandır. Ünlü müfessir Karafî'nin tespiti bu anlamda Kur'an semantiğine daha uygundur.

[26] Cennet Kur'an'da 147 defa geçer. Bunların 117'si ölümden sonra erdemli ve salih kulların âhiretteki gireceği yerdir. 30'u ise yeryüzünde bir bahçe anlamındadır. Âdem'in cenneti de yeryüzünde bir bahçedir. Ölümden sonra gidilecek cennetten mahiyet ve nitelik itibariyle farklıdır: Kur'an'a göre ölümden sonra gidilecek cennette, yükümlülük yoktur, yasak yok-

yerleşin, orada dilediğiniz her şeyden serbestçe yiyin ancak şu ağaca yaklaşmayın yoksa zalimlerden[27] olursunuz" dedik.
36 Ama şeytan o ikisinin ayağını oradan kaydırdı ve içinde bulundukları durumdan çıkarttı.[28] Biz de "Birbirinize düşman olarak oradan inin,[29] sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar barınma ve geçinme imkânı var" dedik.
37 Bunun üzerine Âdem, Rabbinden bazı kelimeler öğrendi ve Ona tevbe etti. Şüphesiz O, Tevvâb[30]'dır, Rahîm[31]'dir.
38 Biz, "Hepiniz oradan ininiz! Ne zaman ki Benden size bir yol gösterici[32] geldiğinde rehberime uyanlar için hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler" dedik.
39 Ama inkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise ateş ehli olup orada sürekli[33] kalırlar.
40 Ey İsrailoğulları[34]! Size lütfettiğim nimetlerimi hatırlayın[35], Bana verdiğiniz sözü tutun ki Ben de size verdiğim

---

tur, şeytan oraya giremez, aldatma, isyan ve vesvese söz konusu değildir. Giren oradan çıkmaz, orası ölümsüzlük yeridir, ölümsüzlük aranmaz vb. Âdem'in cennetinde ise, yükümlülük, yani yasak var, şeytan orada kol geziyor, vesvese veriyor, yasak ağaçtan yediriyor, itaatsizlik var. Âdem, cennetinde ölümsüzlük arıyor vb. Dolayısıyla bu cennetin Âdem'in yeryüzünde vahiy aldığı, ilahi tecellilere erdiği bir mekân, bir bahçe olarak düşünmek gerekir. (Geniş bilgi için, *"Kur'an'ı Anlamak"* isimli kitabımızın 77-80 sayfalarına bakılabilir.)

27 Zalim kelimesi, karanlık anlamında olan "zulm" kökünden gelir. "Karanlıkta kalan" demektir. Yaptıklarından dolayı ışıktan nasibi olmayan, kendine yazık eden, başkalarına eziyet ederek, onlara gün yüzü göstermeyen anlamındadır. Zulm oradan gelir. Adaletin zıttıdır.

28 Onları yanılttı, ayarttı, içinde bulundukları konumu yitirmelerine veya nimetlerden mahrum kalmalarına sebep oldu anlamındadır.

29 Hubut "düşme, inme" anlamındadır. Yüksek bir yerden daha alçak bir konuma geçişi ifade eder. Burada semantik olarak gözden düşmek, değerini veya önceki konumunu yitirmek, Hak katındaki itibarını kaybetmek anlamındadır. Çünkü Hz. Peygamber bir duasında: "Allahumme ğabten lâ hebten" (Ya Rab! Düşüşü olmayan bir ikbale eriştir) diye dua etmiştir.

30 **Tevvâb**: Tevbeleri kabul eden

31 **Rahîm**: Çok seven, çok bağışlayan, merhamet sahibi

32 Yol gösterici yani rehber olarak vahiy/Kur'an kastediliyor.

33 "Hâlidûn" kelimesi h-l-d kökünden gelir; "sürekli olmak, ölümsüz olmak, ebedi olmak" demektir.

34 "İsrâil" in kelime anlamı "Rab'la güreşen ve onu yenen" demektir. Hz. Yakub'a Rab Yahova tarafından verilen isimdir. Bkz. Tevrat, Tekvin, (32/28) . Onun için Hz. Yakub'a İsrâil ve kavmine de İsrâiloğulları denir.

35 Zikr kelimesi "anmak, hatırlamak, derinliğine düşünmek ve hikmetli bilgi" demektir.

sözü tutayım ve yalnızca Benden çekinin [fe'rhebûn].

41 Sizinle beraber bulunanı tasdik edici[36] olarak indirdiğim vahye inanın; onu inkâr edenlerin öncüsü siz olmayın, ayetlerimi az bir değer uğruna satmayın. Sadece Bana karşı sorumluluk bilincinde olun.

42 Hakkı bâtıl ile örtmeyiniz[37], bilip durduğunuz hâlde gerçeği gizlemeyiniz.

43 Namazı dosdoğru kılınız ve zekâtı veriniz, rükû edenlerle beraber siz de rükû ediniz.

44 Kitabı okuyup durduğunuz hâlde kendi nefsinizi unutup, insanlara erdemli olmayı [birr][38] mı öğütlüyorsunuz[39] [te'murûn]? Aklınızı kullanmıyor musunuz?

45 Sabır/göğüs gererek ve namazla (Allah'tan) yardım isteyiniz. Ancak bu, bütün benliğiyle Allah'a bağlı olanlardan [hâşi'in][40] başkasına çok ağır gelir.

46 Onlar Rablerine kavuşacaklarını ve Ona döneceklerini[41] bilirler [yezunnûn][42]

47 Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetimi ve sizi âlemlere üstün kıldığımı bir hatırlayın.

48 Hiç kimsenin bir başkasının cezasını çekmeyeceği, kimse-

---

[36] Yeni indirilen vahy, eski indirilen vahyi tasdik eder anlamındadır. Yoksa Tevrat'ın tahrif edilmiş vahy olmayan kısımlarını Kur'an tasdik etmez.

[37] Gerçeği yalan ve yanlışlarla gizlemek, örtmek, saklamak demektir.

[38] Birr, iyilik ve güzellik içeren bütün vasıfları ihtiva eder. Erdemli olan kişi gerçekte bu vasıflarla donanmış kişidir.

[39] Bir başkasına iyilik emretmek demek, ona bunları öğütlemek, yolunu yordamını göstermek demektir. Kötülük için de aynı şey söylenebilir. Meâlimizde "tavsiye etmek, öğüt vermek, telkin etmek, hatta iyiliği kendine iş edinmek ve çevresine de telkin etmek" diye tercüme ettik.

[40] Huşû' kelimesi, alçakgönüllülük ve tevazu haline işarettir. Cenab-ı Hak'tan yardım isteyen bir kişi, onu tevazu halinde gönülden istemelidir. Dolayısıyla ayetin anlamı burada gönülden Hakk'a bağlı olmayı, Allah karşısında kalbi ürperen olmayı, içtenlikle samimi olarak istemeyi ifade etmektedir. Huşû' hâli aynı zamanda gönül huzurunu da ifade eder.

[41] Rücû, Arapçada "geri dönmek veya geldiği yere" dönmektir. Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz.

[42] Zan, bilgi ile vehim arasındadır. Enne, inne gibi edatlarla kullanıldığında zan doğru bilgiye yaklaşır. Aksi takdirde yani zayıf zan, vehme/evhama yakın olur. Kesin (yakîn) bilgi diye tercüme etmedik. Çünkü metafizik alanla ilgili bu dünyada kesin bilgi olmaz. Kesin bilgi ancak o alana dâhil olunduğunda olur. Yani öbür dünyada olur. Dolayısıyla Allah'a kavuşup, O'na döndükten sonra olan bilgi kesin/yakîn bilgidir.

nin hiçbir şefaatinin kabul edilmeyeceği, hiçbir kimseden hiçbir karşılık [adl] alınmayacağı ve kendilerine yardım da yapılmayacağı bir günden kendinizi koruyunuz.

49 Hani oğullarınızı boğazlayarak, kadınlarınızı ve kızlarınızı (kötü amaçları için) sağ bırakarak sizi azapların en kötüsüne uğratan Firavun hanedanının elinden sizi kurtarmıştık. Bu sizin için Rabbinizden çok büyük bir imtihan [belâ] idi.[43]

50 Hani sizin için denizi yarmış, sizi kurtarmış ve Firavun halkını da gözlerinizin önünde suda boğmuştuk.

51 Hani Musa ile kırk gece için sözleşmiştik, sonra siz onun ardından/yokluğunda buzağıyı ilah/tanrı edinerek zalimlerden olmuştunuz.

52 Dahası, bütün bunlardan sonra, belki şükredenlerden olursunuz diyerek sizi affetmiştik.

53 Hani Biz Musa'ya doğru yolu bulmanız için Kitabı ve furkânı[44] vermiştik.

54 Hani, Musa kavmine: "Ey kavmim! Buzağıyı ilah edinmekle kendinize zulmettiniz. Sizi örneksiz yaratana [Bâri] tevbe ediniz ve nefislerinizi öldürünüz.[45] Sizi örneksiz yaratanın katında bu, sizin için daha hayırlıdır. O sizin tevbenizi kabul eder. Çünkü O, Tevvâb'dır, Rahîm'dir.

55 Hani sizler: "Ey Musa! Biz Allah'ı dünya gözüyle açık seçik görmedikçe sana inanmayacağız" demiştiniz ve çevrenize bakınıp dururken o anda birdenbire size yıldırım çarpmıştı.

56 Daha sonra belki şükredersiniz diye sizi ölümünüzden sonra tekrar hayata kavuşturduk.[46]

---

[43] Krş. Tâhâ, 20/85, 87, 95

[44] Furkân: Hakkı bâtıldan ayırmak anlamındadır.

[45] Burada öldürmek tabiri mecâzidir. Nefislerinizi iradenizin kontrolü altına alınız. Egonuzu, nefsi istek ve arzularınızı ıslah ediniz. Nefsi dürtüler ve kötülüklerin esiri olmayın anlamındadır.

[46] Buradaki ölüm, gerçek anlamda ölüm değildir. Kur'an uyku halini, bayılmayı ölüme benzetir. O hâlde "Bayılıp kendinizden geçtikten sonra sizi tekrar kendinize getirmişti" diye de tercüme edilebilir. Ayrıca bu ayet sosyal manada ölüme işaret ediyor denebilir. O halde ayet İsrâiloğullarının tarih sahnesinden belli bir süre çekilişlerini hatırlatıyor diye de anlaşılabilir.

57 Üzerinize bulutla gölge yaptık ve size kudret helvası
[menn] ve bıldırcın [selvâ][47]indirdik. "Size rızık olarak
verdiğimiz temiz ve güzel [tayyib] şeylerden yiyin" dedik.
Onlar bize değil asıl kendilerine zulmediyorlardı.
58 Hani onlara: "Şu beldeye giriniz, dilediğiniz kadar bol bol
yiyiniz. Kapısından secde ederek geçiniz ve 'günah yükü-
nü sırtımızdan indiriniz [hıtta]' deyiniz ki, Biz de sizin
hatalarınızı bağışlayalım. Biz elbette iyi ve güzel davra-
nanlara [muhsin] fazlasıyla veririz" demiştik.[48]
59 Derken, o zulmetmekte olanlar kendilerine tembih edilen
sözü bir başka sözle değiştirdiler. Bunun üzerine Biz de
yoldan çıkmış [yefsukûn] olmalarından dolayı, zulmet-
mekte olanlar üzerine, gökten bir belâ [ricz] indirdik[49].
60 Bir zamanlar Musa kavmi için su aramıştı Biz de "Asanla
kayaya vur" demiştik. Bunun üzerine oradan on iki pınar
fışkırmıştı ki her bir halk [unâs] nereden içeceğini bilsin.
Allah'ın rızkından yiyiniz, içiniz. Yeryüzünde bozguncu-
luk yaparak sakın kargaşa çıkarmayın [lâ ta'sev].
61 Hani Musa'ya: "Ey Musa! Biz tek bir yemeğe katlanamaya-
cağız. O hâlde Rabbine yalvar da bize yerden biten sebze,
salatalık, sarımsak, mercimek ve soğan (gibi yiyecekler)
bitirsin." demiştiniz. Musa da: "Daha hayırlı/iyi olanı
daha aşağı olanla mı değiştirmek istiyorsunuz? Öyleyse
bir şehre [mısran][50] inin ve muhakkak orada istediğiniz
her şey vardır." demişti. Onlar böylece horlanmaya ve yok-
sulluğa maruz bırakıldılar [duribe] ve Allah'ın gazabına

---

[47] Menn, İbrani dilinde "man" ekmek anlamına gelir. Zahmetsiz elde edilen veya ikrâm edilen ekmeğe denir. Nitekim Hz. Peygamber: "Mantar menn'dendir" (Buharî Tefsir, 2/4, 7/2) demiştir. Ayrıca, menn'in Sina çölünün tepelerinde yetişen bir maki türü bir bitkinin reçinesi olduğu da söylenir. Yılın belli mevsiminde yapraklarının altında tatlımsı bir madde birikir. O bölgede yaşayanlar onu yerler. Tohumlarının öğütülmesiyle unundan haşlanarak tatlımsı bir ekmek de yapılır. "Selvâ" ise eti yağlı ve lezzetli olan bir kuş türüdür adına bıldırcın denir. Yağlı katıklar için söylenir. "Menn ve selva" birlikte kullanıldığında Arapçada bir deyim olarak "ekmek ve katık" anlamındadır. Ayette kastedilen anlam, size "ekmek ve katık ikram ettik" demektir.

[48] Krş. A'râf, 7/161

[49] Krş. A'râf, 7/162

[50] Mısr, geldikleri yer olan Mısır değil, herhangi bir şehir anlamında olan mısrdır. Çünkü "mısr" kelimesi şehir demektir. Bunlar yüksek bir zeminden gidiyorlar ki, "inin" sözüyle daha düz yerlerde kurulan bir şehir kasdedilmektedir. Onların istedikleri ancak bir yerleşim yerinde bulunabilir.

uğradılar. Zira onlar, Allah'ın ayetlerini yalanlayıp duruyorlar, haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Böylece, isyana daldıkları ve yeterince haddi aştıklarından dolayı hak ettiler.

62 Muhakkak ki, iman etmekte olanlar, Yahudi inancını sürdürenler, Hıristiyanlar ve Sabiîler'den Allah'a ve âhiret gününe inanan iyi ve yararlı işler [sâlih] yapan kimselere (gelince), Onların mükâfatı Rableri katındadır. Onlara korku yoktur ve asla üzülmeyeceklerdir.

63 Hani sizden kesin söz/teminat [mîsâk] almış ve Tur-ı (Sina'yı) üzerinize kaldırmış[51] ve "Size verdiğimiz şeye sımsıkı sarılın, içinde olanları hatırlayın. Ola ki sorumluluk bilincine varırsınız" (demiştik).

64 Sonra yine (sözünüzden) döndünüz. Eğer Allah'ın fazileti ve rahmeti üzerinize olmasaydı elbette zarara uğrayanlardan olurdunuz [hâsirîn].

65 İçinizden Cumartesi yasağını çiğnemiş olanları elbette biliyorsunuz. İşte onlara "Aşağılık birer maymun olunuz!"[52] dedik.

66 Bunu, hem kendi kuşakları ve hem de gelecek nesiller için ibret verici bir örnek ve sorumluluk bilincinde olanlar için de bir öğüt yaptık.

67 Hani Musa kavmine, "Allah size bir inek boğazlamanızı emrediyor dediğinde onlar: "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. Musa da: "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım" dedi.

68 Onlar dediler ki: "(Mâdem öyle) Rabbine bizim için dua et bunun ne olduğunu bize açıklasın". Musa da: "(Rabbim) diyor ki, o ne yaşlı, ne körpe, ikisinin arasında orta yaşta bir inektir. Haydi, size emredileni yapınız" dedi.

69 Onlar: "Bizim için Rabbine dua et de renginin nasıl olduğunu bize açıklasın" dediler. Musa: "Bakanların içini ferahlatan parlak tonda, sarı bir inektir" diye cevap verdi.

70 Onlar: "Rabbine (tekrar) dua et de onun mâhiyetini bize daha açık bildirsin. Çünkü bize göre bütün sığırlar birbirine benzer. İnşaallah biz de doğruyu buluruz" dediler.

---

[51] Dağın üzerlerine kaldırılması bir deyimdir. Dağın şahit tutulması demektir. Bu konu Kitab-ı Mukaddes'te, Ahd-i Atik/Tevrat'ta da geçer. Bkz., (Çıkış, Bab: 19 / 16-20)

[52] Maymunlar taklitçidir. Taklitte, akıl, irade, sorgulama, neden ve niçin yoktur. Aklını kullanmayanlar da zaten günün birinde rezil olmak zorundadır. Burada anlatılmak istenen ahlakî durumdur. Krş. A'râf, 7/163, 165-166.

71 Musa: "Allah, toprağı ve ekin sulamak için çifte koşulmamış, gösterişli, üzerinde alacası olmayan bir inek olmalı diyor" dedi. Onlar da: "İşte şimdi gerçeği bildirdin" dediler. Sonunda uygun ineği bulup boğazladılar. Az kalsın yapmayacaklardı.[53]
72 Hani siz birini öldürmüştünüz de bu konuda suçu birbirinizin üzerine atmıştınız. Hâlbuki Allah sizin gizlediğiniz her şeyi açığa çıkarıcıdır.
73 Bunun üzerine: "Bu yöntemi, bazı hâllerde (fâili meçhul cinayetlerde) uygulayın"[54] dedik. Böylece Allah ölüye hayat verir[55] ve size ayetlerini gösterir. Ola ki aklınızı kullanırsınız.
74 Bundan sonra yine kalpleriniz taş gibi katılaştı, hatta daha da katı oldu. Kaldı ki nice kayalar/taşlar vardır ki içinden

---

[53] İbn Abbâs, "Başlangıçta seçtikleri bir ineği kesselerdi sorun yoktu. Birtakım sorularla onu daha karmaşık hâle getirdiler. Allah da işlerini zorlaştırdı." kanaatindedir. Keza Zamahşerî de dini hukukun başlangıçta sade olduğunu, daha sonra ilave detaylarla sert ve katı yasalar oluşturulduğunu düşünür. Menar Tefsiri'nde de aynı izahlar yer alır. İlk müslümanlarda din çok sade idi. Zamanla, çeşitli içtihatlar ve teferruatlar dine sokuldu. Din toplum için ağır gelmeye başladı. Bu ayetten çıkaracağımız sonuç, dini yasalardaki sadeliği korumak, lüzumsuz teferruattan kaçınmak ve dini yaşanır olmaktan uzaklaştırmamak gerekir.

[54] D-r-b kökünden gelen darb kelimesi (ayette yadribû) her zaman "dövmek", "vurmak" anlamında değildir. Aldığı harf-i cer ve veya mefûlüne göre farklı anlamlara gelir: *darabe bi*= vurmak; *darabe fi*= seyahata çıkmak, dolaşmak, *darabe ala*= uygulamak; *darabe meselen*= örnek vermeye kalkmak vs... Ayette ise pek çok meâl ve tefsir, kurban etinden bir parçanın ölüye vurulmasıyla dirildiğini söyler. Bu tercüme Kur'an semantiğine uymaz. Öldürülen kişi için "nefs" kelimesi kullanılmıştır ve dişidir. "ha" zamiri gelmesi gerekirken "hu" zamiri gelmiştir. Gerçi Kur'an'da 3. şahıs zamirleri sıkıntılıdır. Kur'an'ın indiği dönemde toplumda farklı kullanımlar vardı. Gramer okulları zaten Hicret'ten iki asır sonra oluşturuldu.
İsrâiloğullarında faili meçhul cinayetlerde faili bulmak için bir yöntem/kural vardı. Katili ortaya çıkarmak için, önce bir sığır kesilir, şüpheli kişiler üzerine ellerini yıkamak suretiyle katili bilmediğine dair yemin ettirme yöntemi kullanılırdı. (Tevrat, Tesniye, 21/1-9). Katili bulmak için yapılan bu yöntemde, şüphelinin telaşı, psikolojik davranışı, heyecanı vb. kendini ele verdirirdi. İslam hukukunda da "kasâme" adı verilen yönteme işaret vardır. (Bkz. A. Şener, C. Sofuoğlu ve M. Yıldırım'ın meâli) Ayette; "Bu yöntemi uygularsanız bazı cinayetlerin faillerini bulabilirsiniz" iması vardır.

[55] Cinayetin engellenmesi veya hayatın korunması anlamı gelen güzel bir sembolik ifadedir. Böylece ferdi intikam olayları, kesin delile dayanmayan yanlış hukuki kararların önlenmesine işaret etmektedir. Burada ayrıca faili meçhul bir cinayetin failinin bulunmasıyla, adeta ölü dirilmiş gibi olur yani vicdanlar rahatlar.

ırmaklar fışkırır, öylesi de vardır ki, yarılır içinden su çıkar. Yine öyleleri vardır ki, Allah'ın haşmetinden aşağıya yuvarlanır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

75 Şimdi (Ey Müslümanlar!) onların size inanmalarını çok mu arzuluyorsunuz?[56] Oysa onlardan bir grup [ferîk] vardır ki, Allah'ın sözünü işitir, ne demek istediğini akledip anladıktan sonra da bile bile tahrif ederler.

76 İman edenlerle karşılaştıklarında "İnandık" derler, birbirleriyle başbaşa kaldıklarında, "Allah'ın size açtığı şeyleri, Rabbinizin katında sizin aleyhinize bir delil olarak kullansınlar diye mi onlara söylüyorsunuz? Siz hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?" Derler.

77 Onlar, Allah'ın, onların gizlemekte olduklarını da açığa vurduklarını da çok iyi bildiğini bilmiyorlar mı?

78 Onlardan bir kısmı ümmîdir, Kitabı/Tevrat'ı bilmezler. Bildikleri sadece birtakım kuruntulardır [emâniyye].[57] Onlar sadece zannediyorlar.

79 Kitabı kendi elleriyle (tahrif ederek) yazanların sonra da onu az bir değer karşılığı satmak için "Bu Allah katındandır" diyenlerin vay hâline! Elleriyle kaydettikleri şeylerden dolayı vay onların hâline! Kazandıklarından ötürü de vay onların hâline!

80 Onlar (ayrıca), "Sayılı birkaç gün dışında bize ateş değmeyecektir"[58] derler. De ki: "Allah'tan bu konuda (size özel) bir söz mü aldınız? Kaldı ki Allah verdiği sözden dönmez. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?

81 Bilakis, kazancı kötülük olanlar ve suçları kendilerini çepeçevre kuşatmış bulunanlar, işte onlar ateş ehlidirler [ashâb]. Orada ebedi kalıcıdırlar.

82 İman edip, iyi ve yararlı [sâlih] ameller yapanlar ise işte onlar cennet ehlidirler. Orada ebedi kalıcıdırlar.

---

[56] Bu katı kalplilerin torunları olan bu Yahudilerin inanmalarını mı istiyorsunuz? Demektir.

[57] Kulaktan dolma ve uydurma rivayetlere de denir.

[58] Yahudilerin yaygın bir inancına göre; ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar, kendileri "seçilmiş toplum" olduklarından âhirette cezaları çok az olup, kaldırılacaktır. Bir sonraki ayette Kur'an onların bu inancını reddediyor. Cehennemde ebedi kalacaklarını söylüyor.

83 Hani İsrailoğulları'ndan, "Allah'tan başkasına tapmayın; anaya, babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edin; insanlara iyi ve güzel sözler söyleyin; namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin" diye kesin söz almıştık. Sonra sizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz. Siz dönek bir toplumsunuz [mu'ridûn].

84 Yine sizden, birbirinizin kanını dökmeyeceğinize[59] ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkartmayacağınıza dair kesin söz almıştık ve siz de ikrar etmiştiniz. Şimdi de buna şahitlik etmektesiniz.

85 Bütün bunlardan sonra siz yine de birbirinizi öldürüyorsunuz, aleyhlerine günah ve düşmanlık sergileyerek sizden bir kısmınızı yurtlarınızdan sürüp çıkartıyorsunuz. Hâlbuki onları çıkartmanız size yasaklanmıştı [muharrem]. Esir olarak size geldiklerinde de fidyelerini alıp serbest bırakıyordunuz. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezası dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılır. Allah yapmakta olduğunuz şeylerden gafil değildir.

86 İşte onlar âhirete karşılık dünya hayatını satın alanlardır. Onların azabı hiç hafifletilmez ve onlara yardım da edilmez.

87 Musa'ya Kitab'ı/Tevrat'ı verdik ve arkasından onu izleyen birbiri ardınca elçiler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık deliller verdik. Onu Kutsal Ruh'la [Rûhu'l-kuds][60] destekledik. Her ne zaman bir elçi [rasul] size canınızın istemediği/hoşunuza gitmeyen bir şey getirdiğinde, büyüklük taslayarak, kimini yalanlayıp ve kimini de öldürüyordunuz.

88 Onlar "Kalplerimiz bilgiyle kaplıdır [ğulf]"[61] derler. Bila-

---

[59] Bkz. *Kitab-ı Mukaddes, Tevrat,* Çıkış, 20/13 "Öldürmeyeceksin..."

[60] Ruhu'l-kuds, Cebrail olarak tefsir edilmiştir. Rûh sözcüğü Kur'an'da akıl ve idrak anlamında kullanılmıştır. O zaman Kutsal Ruh diye tercüme edilen "Ruhu'l-kuds" ise yüce ve kutsal idrak, yüce anlayış anlamındadır. Bu anlamı Hz. Peygamber'in sevdiği şairlerden olan Hassan bin Sâbit'e, İslam ve Peygamber aleyhine şiir söyleyenlere hicvetmesi için: "Allah seni Ruhu'l-kuds" ile desteklesin" (Buharî, İlim, 68, Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 151, 152) demiştir. Burada Allah senin idrak ve iradeni yüceltsin diye anlamak daha doğrudur.

[61] Yani boş sözlere kapalı, başka söze ihtiyacımız yok anlamındadır.

kis Allah, onları inkârları sebebiyle lanetlemiştir. Onlar çok az şeye inanırlar.

89 Onlara Allah katından yanlarında bulunanı tasdik edici bir Kitap/Kur'an geldiğinde, daha önce inkâr edenlere karşı yardım isteyip durdukları hâlde, o bildikleri (peygamber) geldiğinde bu sefer onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti inkârcıların üzerine olsun!

90 Allah'ın lutfuyla, kullarından dilediğine (vahiy) indirmesini çekemedikleri için, indirileni inkâr ederek kendilerini/vicdanlarını [enfusehum] satmaları ne kötü bir şey! Bundan dolayı gazap üstüne gazaba uğradılar. İnkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır.

91 Onlara, "Allah'ın indirdiğine inanın!" denilse, "Biz sadece bize indirilene inanırız"[62] derler ve gerisini inkâr ederler. Hâlbuki Kur'an onlarla beraber olanı tasdik eden bir gerçektir. Onlara, "Mademki inananlardandınız, öyleyse daha önceleri Allah'ın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?" Diye sor.

92 Andolsun ki Musa size apaçık delillerle gelmişti. Ancak siz onun ardın sıra buzağıyı ilah/tanrı edindiniz. İşte sizler böyle zalimlersiniz.

93 Hani sizden kesin söz almış ve Tur'u üzerinize yükseltmiştik. "Size verdiğimiz şeyi kuvvetle alınız ve dinleyiniz". Dediler ki: "Dinledik ve isyan ettik." İnkârları sebebiyle onların kalplerine buzağı sevgisi yerleşti[63] [uşribû]. Onlara de ki: "Eğer inanan kimseler iseniz, inancınız size ne kötü şeyler emrediyor!"

94 (Yine) Onlara de ki: " Allah katındaki âhiret yurdu başka kimseye değil de, sadece size ait ise ve eğer siz de doğru söyleyenlerden iseniz o hâlde ölümü isteyiniz."[64]

95 Onlar daha önce elleriyle işledikleri kötülüklerden/günahlardan[65] dolayı ölümü hiçbir zaman isteyemezler. Allah zalimleri en iyi bilendir [Alîm].

---

[62] Demek ki onlara göre, vahyin kimden geldiği değil, kime geldiği önemli.

[63] Buzağıya tapma arzusu adeta iliklerine kadar işledi anlamındadır.

[64] Yani cennete hemen kavuşun. Krş. Cuma, 62/6

[65] Metinde "bimâ kaddemet eydîhim" olarak geçiyor. "Elleriyle takdim ettiklerinden dolayı" demektir. Yani Tevrat'ı tahrif etmeleri, isyan etmeleri vb. gibi daha önce işledikleri kötülükler ve günahlar kastedildiğinden bu şekilde tercüme ettik.

96 Sen onları, insanların hayata en düşkünü [ahres], hatta müşriklerden bile daha düşkün olarak görürsün; öyle ki onlardan her biri bin sene yaşamayı arzular. Uzun yaşamaları onları azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah ne yaptıklarını hakkıyla görendir [Basîr].

97 De ki: "Allah'ın izniyle vahyi (Kur'an'ı), ellerindekini tasdik edici ve inananlara yol gösterici ve müjdeci olarak, senin kalbine indirdiği için kim Cibril'e[66] düşmansa;

98 Kim Allah'a, meleklerine ve elçilerine, Cibril'e ve Mikâl'e[67] düşmansa, bilsin ki Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır.

99 Andolsun sana apaçık ayetler indirdik. Onları günahta ısrar edenlerden [fâsık] başkası inkâr etmez.

100 Her ne zaman onlar bir antlaşma yaptıklarında, onlardan bir grup onu fırlatıp atmadı mı? [nebeze][68]. Zaten bir çoğu inanmıyor ki..

101 Allah katından kendilerine, yanlarında bulunanı tasdik edici bir elçi geldiğinde; kendilerine kitap verilenlerden bir grup, Allah'ın kitabını sanki bilmiyorlarmış gibi, arkalarına attılar.

102 Onlar, Süleyman'ın hükümranlığı üzerine şeytan (fikirli insan) ların uydurduklarına tabi oldular; Süleyman küfre girmedi ama şeytan (fikirli adam) lar küfre girdiler. Çünkü onlar insanlara sihri/büyüyü ve Babil'de Hârut ve Mârut adlı iki meleğe[69] indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o ikisi: "Biz sizin için ancak bir sınavız [fitne], o hâlde sakın küfre girme" demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı.[70] Buna rağmen onlar yine de o ikisinden

---

[66] Cibril, Cebrail demektir. Sami dil ailesine ait bir kelimedir. "Cebr", güç, kuvvet, "il" de Rab manasına gelir. Dolayısıyla Allah'ın gücünü temsil eden meleğin adıdır.

[67] Mikal, Mikail demektir. Bu da Sami dil ailesindendir. "*Mi*", olmayan, "*kâ*", gibi," "*il*" de Rab demektir. Kelime anlamı "Rab gibi olmayan"dır. Rabbin evrende verdiği görevleri yapan meleğin adıdır. Tabiat kuvvetlerini yönetmekle görevli melektir. Tabiat olaylarını herkes Rab'dan bilir ama o melek, Rabbin adıyla iş görür ama Rab olmayan demektir. Buna doğa yasaları diyenler de vardır.

[68] "Nebeze" fiili, fırlatıp atmak, çekilmek, çiğnemek demektir.

[69] "İki melek" bir diğer kıraatta, "iki melik" şeklinde de okunmuştur. O zaman Babil'in iki kralından bunu öğreniyorlardı anlamı çıkar.

[70] O iki melek, korunmaları için, sihrin/büyünün ne olduğu, kötülüğü, nasıl yapıldığı, nasıl bozulduğu hakkında bilgi veriyorlar, yapılmasındaki tehli-

erkek ve eşi arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Gerçi onlar Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Doğrusu onlar kendilerine fayda değil, zarar verecek şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun ki onlar onu yapanın/yaptıranın [işterahu] âhirette hiçbir nasibi olmayacağını kendileri de biliyorlardı. Vicdanlarını [enfusehum] sattıkları şey ne kadar kötü! Keşke bilselerdi!

103 Eğer onlar inanıp, sorumluluk bilincinde olsalardı, elbette Allah katından verilecek sevap kendileri için daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!

104 Ey inananlar! (Peygambere karşı) sakın " Bizi gözet/otlat, güt" [râ'inâ] demeyiniz, "Bize nazar kıl" [unzurnâ] deyiniz, ona kulak veriniz; inkâr edenler için acı bir azap vardır.

105 Ne Kitap ehlinden ve de müşriklerden inkâr edenler, Rabbinizden size bir hayır indirmesini ister. Oysa Allah rahmetini dilediğine tahsis eder. O, sınırsız [azîm] lütuf [fazl] sahibidir.

106 Eğer Biz, bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır [nesh][71] veya onu unutturursak ondan daha iyisini veya benzerini getiririz. Sen Allah'ın her şeye gücü yettiğini bilmiyor musun?

107 Yine sen, göklerin ve yerin hükümranlığının Allah'a ait olduğunu ve sizin Allah'tan başka bir dostunuzun [veli] ve bir yardımcınızın olmadığını bilmiyor musun?

108 Yoksa siz daha önce Musa'dan istenilen şeylerin benzerini kendi elçinizden mi istiyorsunuz? Kim inancı inkârla değiştirirse muhakkak ki o, dümdüz yoldan [seva'es-sebîl] sapmıştır.

---

keleri gösteriyorlardı. Yoksa Kur'an'ın bütünlüğü içinde konuyu ele alırsak, melekler insanlara kötülük öğretmek için görevlendirilmezler.

71 Kur'an'da hükmü kaldırılmış yani nesh edilmiş bir ayet yoktur. Kur'an'da nesh var diyenler bu ayete dayanıyorlar. Hâlbuki bu ayet, Kur'an'da neshin var olduğunu göstermiyor. Allah'ın kendi ayetini ancak isterse kendisinin değiştirebilecek kadar güçlü olduğunu belirtiyor. Burada şayet nesh söz konusu ise, siyak-sibakından (bu ayetten önceki ve sonraki ayetlerden) da anlaşılacağı gibi, Kur'an vahyi, tahrif edilen önceki kitaplardaki ayetleri ve hükümleri nesh etmiştir. Yoksa Kur'an'ın kendi ayetleri içinde nesh yoktur. Ayetin sonunda "Allah'ın her şeye kâdir olduğunu" ifade eden ayetten de bunu anlarız. Bu ayet bize "kudretullahı" açıklıyor.

109 Kitap ehlinden olanların çoğu, gerçek apaçık ortaya çıktıktan sonra, içlerindeki kıskançlıktan dolayı, sizi inancınızdan vazgeçirmeyi çok isterler [yuveddu]. Allah'ın onlar hakkındaki hükmünü [emrihi] getirinceye kadar onları affediniz ve hoşgörülü olunuz. Muhakkak ki Allah her şeye gücü yetendir [Kadîr].

110 Namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz. Kendiniz için yapıp gönderdiğiniz her hayrı Allah katında hazır bulursunuz. Muhakkak ki Allah yapmakta olduklarınızı en iyi görendir [Basîr].

111 Bir de: "Yahudi veya Hıristiyan olanlardan başkası cennete giremez" dediler. Bu onların kuruntularıdır. De ki: "Eğer sözünüzde doğru iseniz, delillerinizi getiriniz."

112 Hayır tam aksi! Kim özünü [vechehu][72] gerçekten Allah'a teslim eder ve iyilik yapanlardan olursa, onun mükâfatı Rabbinin yanındadır. Onlara korku yoktur. Onlar asla üzülmezler.[73]

113 Hepsi de aynı kitabı/Tevrat-İnciller'i okuyup durdukları hâlde, Yahudiler: "Hıristiyanlar hiçbir şey üzerinde değildir" derken, Hıristiyanlar da: "Yahudiler hiçbir şey üzerinde değildir" demişlerdi[74]. Aynı şekilde hiçbir bilgiye sahip olmayanlar/şirk koşanlar da benzer sözler söylerlerdi. Artık Allah, aralarında anlaşamadıkları konularda kıyamet günü hükmünü verir.

114 Allah'ın mescitlerinde, Allah'ın adının anılmasına engel olan ve onların harâp olmasına çalışan kimselerden daha zalim kimdir? Aslında onların oralara ancak korkarak girmeleri gerekirdi. Onlar için dünyada bir rezillik [hızy] ve âhirette de büyük bir azap vardır.

115 Doğu da Batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz dönün

---

[72] Metinde "Kim yüzünü Allah'a teslim ederse" denmektedir. Yüzden kasıt, özdür, benliktir. Klasik Arapçada insanın bütün benliği, özü, kişiliği varlığı yüzle ifade edilir. Allah'a nispet edilirse "Zat"tır. Nitekim "vechullah" (Allah'ın yüzü)'den kasıt Allah'ın zatı'dır.

[73] Demek ki, cennet, özel bir gruba tahsis edilmiyor. Allah'ın iradesine teslim olan, dürüst yaşayan ve iyilerden olan herkese açıktır.

[74] Her iki zümre birbirlerinin inançlarının temelsiz olduğunu, sağlam bir esasa dayanmadığını birbirlerine söylemektedirler. Hâlbuki her iki din mensupları da aynı kitabı okumaktadırlar.

Allah'ın Zat'ı [vech] oradadır. Muhakkak ki Allah Vâsi'dir[75], Alîm'dir.[76]

116 Onlar, "Allah kendine bir oğul edindi" dediler. Hâşâ! O yaratıklara özgü böyle vasıflardan uzaktır [Subhan]. Bilakis göklerde ve yerde olanların hepsi Onun'dur. Herbiri Onun iradesine tabidir [kânitûn].

117 O, gökleri ve yeri eşsiz güzellikte var edendir [Bedi']. Bir şeyin olmasını hükmettiğinde ona ancak "ol" der. O da olur/oluş sürecine girer.[77]

118 Bilgiden yoksun olanlar, "Allah bizimle konuşmalı veya bize bir delil/mucize [âyet] gelmeli değil mi?" demişlerdi. Onlardan öncekiler de tıpkı onlar gibi söylemişlerdi. Onların kalpleri birbirine benzer. Biz ayetleri gönülden bağlı [yûkinûn] bir topluluk [kavın] için açıkladık.

119 (Ey peygamber!) Muhakkak ki Biz seni hak ile müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Cehennem [cahîm] ehlinden sen sorumlu değilsin[78].

120 Sen onların dinlerine [milletehum] uymadıkça Yahudiler de, Hıristiyanlar da senden hoşnut olmayacaklardır. De ki: "Asıl doğru yol Allah'ın yoludur." Sana gelen ilimden sonra onların heveslerine uyacak olursan bil ki, Allah'ın gazabından koruyacak senin için ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

121 Kendilerine verdiğimiz kitabı hakkıyla anlayarak okuyanlar/gereği gibi uygulayanlar var ya, işte onlar kitaba gerçek anlamda inanmış kimselerdir. Onu inkâr edenler ise, işte onlar ziyana uğrayanların [hâsirûn] tâ kendileridir.

122 Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetimi ve sizi âlemlere üstün kıldığımı bir hatırlayın.

123 Hiç kimsenin bir başkasının cezasını çekmeyeceği, hiçbir kimseden hiçbir karşılık [adl] kabul edilmeyeceği ve hiç-

[75] **El-Vâsi'**: İlmi, merhameti ve ihsanıyla her şeyi kuşatan, rahmet ve kudreti sınırsız olandır.

[76] **El-Alîm**: Her şeyi en iyi bilendir.

[77] "Fe-yekûn", Arapçada istimrar/devamlılık ifade eden geniş veya şimdiki zaman kipidir. Olur, olmaya devam eder, oluş sürecine girer anlamındadır.

[78] Ayette geçen "la tus'el" fiili bazı kıraatlarda "la tes'el" şeklinde okunmuştur. O zaman anlam, "cehennem ehli için Benden bir şey isteme" demektir.

bir şefaatin fayda vermeyeceği ve kendilerine yardım da yapılmayacağı bir günden kendinizi koruyunuz.

124 Hani Rabbi İbrahim'i bazı kelimelerle sınamıştı. O da onları başarıyla tamamladığında ona, "Ben seni insanlara önder [imam] yapıyorum" demişti. O da, "Soyumdan da yap" dedi. Rabbi de "Zalimlere sözüm erişmez (yok)" buyurdu.

125 Hani Biz Beyt'i/Kâbe'yi insanlar için bir toplantı ve güven yeri yaptık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e de "Evimi, tavaf edenler, itikâfa[79] duranlar, rükû ve secde edenler için temiz tutun" diye buyurduk [ahidna].

126 Hani İbrahim, "Rabbim burayı güvenli bir bölge [beleden] yap. Halkından Allah'a ve âhiret gününe inananları çeşitli ürünlerle rızıklandır" demişti. Allah da: "İnkâr edene gelince, onu da dünya nimetlerinden yararlandırır, sonunda onu ateşin azabına sürüklerim. Orası ne kötü bir yerdir!" diye karşılık vermişti.

127 İbrahim, İsmail ile beraber Kâbe'nin/Beyt'in temellerini yükseltirken[80]: "Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur. Muhakkak ki Sen Semî'sin[81], Alîm'sin[82]" diye yalvardılar.

128 "Ey Rabbimiz! Biz ikimizi Sana teslim olanlardan kıl. Soyumuzdan da Sana teslim olacak bir topluluk [ummet]

---

79 Tefekkür ve ibadet için orada bulunmak.

80 Buradaki fiil, yerfeu' fiilidir. Şimdiki/geniş zaman kipidir. Hâlbuki olay binlerce yıl önce meydana gelmiştir. Geçmiş zaman yerine, geniş zaman kipiyle anlatması, olayı bir hikâye veya kıssa kalıbıyla değil, şimdi gözümüzün önünde oluyormuş gibi, hayatın içine sokarak anlatması Kur'an'ın bir anlatım tarzı ve bir üslûbudur. O bazen âhirette olacak olayları gelecek zaman kipiyle değil, geçmiş ve şimdiki/geniş zaman kipiyle de anlatır. Bu o olayın mutlaka gerçekleşeceğini bize telkin ederken, gelecekteki olayı şimdi oluyormuş gibi göz önüne getirip hayatımızın içine dâhil eder. Unutmayalım Kur'an sonsuz bir varlık olan âlemlerin Rabbi'nden inmedir. Sonsuzda ise bütün zamanlar hâldir (şimdiki/geniş zaman). Onun için Kur'an'daki zamanları mümkün mertebe şimdiki/geniş zaman odaklı tercüme etmek, Kur'an'ı daha iyi anlamayı ve onu hayatın içinde görmemizi sağlar. Unutmayalım Kur'an aynı zamanda bir hayat kitabıdır bir kâinat kitabıdır.

81 **Es-Semi'**: En iyi işiten, her şeyi duyan.

82 **El-Alîm**: En iyi bilen, her şeyi bilen.

eyle! Bize ibadet tarzlarımızı göster! Tevbelerimizi kabul et! Muhakkak ki sen Tevvâb'sın[83], Rahîm'sin.[84]

129 Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden kendilerine Senin ayetlerini okuyan, onlara kitabı ve hikmeti öğreten ve onları arındıran [yuzekkîhim] bir elçi gönder. Muhakkak ki sen Azîz'sin[85], Hakîm'sin.[86]

130 İbrahim'in dininden [millet], ancak kendini aşağılık yapan beyinsizden başka kim yüz çevirebilir? Andolsun ki, Biz onu dünyada seçkin kıldık âhirette de o, iyi ve yararlı işler yapanlardandır [sâlihîn].

131 Hani Rabbi ona: "Kendini teslim et" dediğinde o: "Âlemlerin Rabbine teslim oldum" demişti.

132 İbrahim de Yakup da bunu kendi oğullarına : "Ey oğullarım! Muhakkak ki Allah'ın sizin için seçtiği din budur. Öyleyse kendinizi Allah'a teslim etmeden ölmeyiniz" diye vasiyet etti.

133 Yoksa Yakup'a ölüm anı gelip çattığında; hani Yakup oğullarına: "Benden sonra neye taparsınız/kulluk edersiniz? [ta'budûn] dediğinde onlar da: "Biz senin Tanrı'na [İlah][87] ve senin ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın Tanrı'sına, O bir tek olan Tanrı'ya taparız.[88] Biz Ona teslim olanlardanız" dediklerine sizler şahit miydiniz?

134 O topluluk [ummet] geldi geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir. Onların yapmış olduklarından sorumlu tutulmazsınız

---

[83] **Et-Tevvâb:** Tevbeleri kabul eden.

[84] **Er-Rahîm:** Çok seven, çok bağışlayan, merhamet sahibi.

[85] **El-Azîz:** Yüce, yenilmeyen, yegâne galip olan, en üstün olan.

[86] **El-Hakîm:** Hikmette muttasıf olan, hikmet sahibi, yüce bilge olan

[87] **İlah** kelimesini Türkçeye **Tanrı** olarak çevirdik.

[88] Burada anlatılmak istenen, Tanrı'nın tasavvurlara bile sığmadığıdır. Tasavvurlara sığmadığı için herkeste farklı Tanrı tasavvurları oluşabilir. Tanrı / ilah denildiği zaman herkesin kafasında meydana gelen bu tasavvur, mutlaka evren ve içindekilerle alakalı olabilir. Bu tasavvurlar hep birbirinden farklıdır. Filozofların, bilginlerin ve diğer insanların Tanrı tasavvurları hep birbirinden farklı olmuştur. En gerçek Tanrı tasavvuru, Peygamberlerin zihnindeki Tanrı tasavvurudur. Çünkü Yakub ve ataları İbrâhim, İsmail ve İshak'ın hepsi de peygamberdir. Nitekim Hz. Ebubekir'e izafe edilen bir beyitte: "Allah'ı idrak edemediğini idrak etmek bir idraktır" sözü meşhurdur. Keza İbnu'l-Arabî de Fütuhat'ta: "Mâ hatara bi bâlik-f'Allahu Te'ala gayru zâlik" (Allah dediğinde hatırına gelen şey Allah değildir. Allah hatıra gelen şeylerden farklıdır) demektedir. Öyleyse en gerçeğe yakın tasavvur peygamberlerinkidir. Bu ayette buna işaret vardır.

135 Onlar, “Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” derler. De ki: “Bilakis, (biz) dosdoğru inanç sahibi [hanif][89] İbrahim’in dinine (uyarız). O, asla Allah’a şirk koşanlardan [müşrikîn] değildi.”

136 Deyiniz ki: “Biz Allah’a ve bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve onların torunlarına indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rablerinden verilmiş (kitaplara) inandık. Biz onların arasında herhangi bir ayırım yapmayız. Biz kendini Allah’a teslim etmiş olanlarız.”[90]

137 Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa, doğru yolu bulmuş olurlar. Şayet yüz çevirirlerse, onlar ancak meşakkat/ayrılık [şikâk] içinde kalırlar. Onlara karşı Allah sana yeter. Çünkü O, Semî’dir, Alîm’dir.

138 Siz deyin ki: “İşte Allah’ın boyası![91] Boyası Allah’ınkinden daha güzel olan kim vardır? Biz ancak Ona kulluk ederiz.”

139 Onlara de ki: “Allah hakkında bizimle niye tartışıyorsunuz ki? Hâlbuki O, bizim de Rabbimiz’dir. Sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize ait, sizin yaptıklarınız size aittir. Biz kendimizi Ona adayanlarız [muhlisûn]”.

140 Yoksa siz, “İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların torunlarının Yahudi yahut Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?”. Onlara de ki: “Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı? Allah tarafından kendisine verilen bir delili gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.”

141 Bu topluluk [ummet] geldi geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız size aittir. Onların yapmış olduklarından sorumlu tutulmazsınız.

142 İnsanlardan bazı beyinsizler “(Müslümanlar) yöneldikleri kıbleden onları çeviren nedir?” diyeceklerdir. De ki:

---

89 Hanîf kelimesi, haksızlığa, zulme ve şirke başkaldırandır. Hz. İbrâhim bunu yaparak tevhid dininin sembolü oldu. Kelime bu anlamda tevhide/dosdoğru dine bağlı anlamında kullanılagelmiştir.

90 Krş. Âl-i İmrân, 3/84

91 Kur’an’ın metaforlarından biridir. Allah’ın boyasından kasıt insan fıtratının bir gereği olan tevhid inancı, ahlaki erdemlilik vb olarak yorumlanmıştır. Kanaatimce “yüce ahlak sahibi olmak” anlamına gelir. Allah’ın boyası= İlahî ahlak, en yüce ahlak demektir.

"Doğu da, Batı da Allah'ındır. O, dilediğini doğru yola ulaştırır."

143 Böylece Biz sizin için insanlara görülmeye değer örnekler [şuhedâ] olmanız, elçinin de size görünen bir örnek [şehîd] olması için sizi dengeli/âdil [vasaten] bir toplum kıldık. (Ey Peygamber!) Daha önce yöneldiğin Kâbe'yi[92], sırf elçiye uyanları, ökçesi üzerinde dönmüş olanlardan ayırt edelim diye kıble yaptık. Bu, Allah'ın kendilerini doğru yola ulaştırdığı kimselerden başkasına çok zor bir sınavdı. Allah sizin imanınızı boşa çıkaracak değildir. Muhakkak ki Allah, insanlar için elbette Ra'ûf'dur[93], Rahîm'dir.

144 Biz senin yüzünü göğe çevirip durduğunu elbette görüyoruz ve seni razı olacağın bir kıbleye muhakkak döndüreceğiz. Haydi, yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Bundan böyle nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o yöne çeviriniz. Kendilerine kitap verilenler, bunun Rableri tarafından bir gerçek olduğunu elbette bilirler. Allah onların yaptıklarından gafil değildir.

145 Kitap verilmiş olanlara hangi delili [âyet] getirirsen getir, onlar yine de senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine tabi olacak değilsin. Onlar birbirlerinin kıblelerine de uymazlar. Eğer Sen, sana gelen ilimden sonra onların heveslerine uyarsan, o hâlde sen de muhakkak zalimlerden olursun.

146 Kendilerine kitap verdiklerimiz onu, kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Ama onlardan bir grup bile bile gerçeği gizlerler.

147 Gerçek, Rabbinden gelendir. Sakın kopanlardan [mumterîn] olma.

148 Herkesin yöneldiği bir yön/ kıble vardır. O hâlde hayırlı işlerde birbirinizle yarışınız. Nerede olursanız olunuz

---

92 İslam'ın ilk dönemlerinde Hz. Peygamber namazda Kâbe'ye dönüyordu. Ancak Kâbe'nin içi putlarla dolu olduğundan gönlü pek razı olmadı. Daha sonra Hz. Peygamber kendi iradesiyle Kudüs'ü kıble edindi. Bir müddet namazları öyle kıldılar. Hicret ettikten sonra da bu devam etti. Toplam 16 ay boyunca Kudüs kıble oldu. Daha sonra gelen vahiyle tekrar Kâbe'ye dönmeleri emredildi. Kıble Kudüs olduğu zaman Medineli Yahudiler seviniyor, Araplar kızıyordu. Kıble Kâbe olunca da Yahudiler bu sefer kızıyor, Araplar seviniyor. Bir nevi dini şovenizm söz konusudur.

93 **Er-Ra'ûf:** Himaye eden, koruyan, örten.

Allah sizi (huzurunda] bir araya getirir. Muhakkak ki Allah her şeye gücü yetendir [Kadîr].

149 Her nereden çıkarsan çık/ her nereye gidersen git, yüzünü Mescid-i Harâm'a çevir. Bu, elbette Rabbinden gelen bir gerçektir. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

150 Yine nereden yola çıkarsan çık/nereye gidersen git, (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Harâm'a çevir. Nerede olursanız olun, yüzünüzü o yöne çevirin ki, insanların içinde zulmedenler hariç sizin aleyhinize kullanabilecekleri bir delil olmasın. Onlardan çekinmeyin, Benden çekinin [va'hşevnî] ve size olan nimetimi tamamlayayım.

151 Nitekim kendi içinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi arındıran, size Kitab'ı, hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten bir elçi gönderdik.

152 Öyleyse Beni anın ki, Ben de sizi anayım. Bana şükredin, nankörlük etmeyin.

153 Ey inananlar! Sabır ve namazla yardım isteyiniz. Muhakkak ki Allah sabredenlerle beraberdir.

154 Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyiniz. Bilakis onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz.

155 Andolsun Biz[94] sizi korku ve açlık ile mallarınızda, canlarınızda/organlarınızda[95] ve ürünlerinizde (uğrayacağınız) bir kısım kayıplar ile sınarız. Sabredenleri müjdele.

156 Ki onlara bir musibet eriştiği zaman: "Biz elbette Allah için varız. Dönüşümüz muhakkak ki Ona'dır." (derler)

157 İşte Rablerinden her türlü destek [salâvat] ve rahmet onların üzerinedir. İşte doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.

158 Muhakkak ki, Safa ile Merve, Allah'ın sembollerindendir [şe'âir]. O hâlde her kim o Kâbe'yi/Beyt'i haccederse veya umre yaparsa, o ikisini sa'y [yattavvefe] etmesinde kendisine bir mahzur yoktur. Kim gönlünden gelerek bir hayır işlerse, muhakkak ki Allah Şâkir'dir[96], Alîm'dir.

---

[94] Kur'an'da Cenab-ı Hak bazen "Biz" zamirini kendisi için de kullanır. Bu Arapça belâgatta sık kullanılan bir hitap şeklidir. Hükümdarların ve güçlü olanların kullandığı bir zamirdir. Kısaca buna "Hükümranlık biz'i" denir. Nitekim İngilizcede "sen" ve "siz" zamiri aynıdır. Dillerin kendilerine göre özellikleri vardır.

[95] Canlarda vuku bulan bir kısım kayıp ile özürlülük hâli kastedilmektedir.

[96] **Şâkir**= İyiliklerin mükâfatını fazlasıyla verendir. (=**Eş-Şekûr**)

159 İndirdiğimiz apaçık delilleri ve doğru yolu, kitapta insanlara açıklamamızdan sonra, gizleyenlere gelince; onlara hem Allah lanet eder hem de lanetçiler lanet eder.

160 Ancak, tevbe edenler ve kendilerini düzeltenler ve (gerçeği) açıklayanlar başka. Onların tevbesini kabul ederim. Çünkü Ben Tevvâb'ım, Rahîm'im.

161 Muhakkak ki ayetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüş olanlara gelince; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti[97] işte onların üzerinedir.

162 Onlar ebediyen lanetli kalırlar. Azapları da hafifletilmez ve yüzlerine de bakılmaz.

163 Biliniz ki tanrınız, bir tek Tanrı'dır ve Ondan başka tanrı yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir.

164 Muhakkak ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün art arda gelişinde, insanlara faydalı şeylerle yüklü denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirdiği ve kendisiyle, ölümünden sonra yeryüzüne hayat verdiği suda, orada yaydığı her türlü canlıda, rüzgârları ve gökle yer arasında emre amade bulutları yönlendirmesinde, elbette aklını kullanan bir topluluk [kavm] için nice deliller [âyât] vardır.

165 Bazı insanlar vardır ki, kendilerine Allah'tan başka birtakım rakip eşler [endâd] edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler. Hâlbuki inananların Allah'a olan sevgisi çok daha güçlüdür.[98] Zulmedenler azabı gördüklerinde, bütün gücün tümüyle Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çok çetin olduğunu keşke bu dünyada anlayabilselerdi! [yerâ][99]

166 O zaman, kendilerine tabi olunanlar, azabı gördüklerinde, tabi olanlardan uzaklaşırlar ve böylece aralarındaki bağlar kopar.[100]

167 Tabi olanlar: "Keşke bir kere daha imkân olsa[101] da on-

---

[97] Lanet kelimesi dışlamak veya sürgün etmek anlamındadır. Lisanu'l-Arab'a göre: "Güzel olan her şeyden mahrum edilmeyi" ifade eder. Allah'ın lanet etmesi, merhametinden kovması, rahmetinden mahrum etmesidir.

[98] Mü'minler Allah'a âşıktır demektir.

[99] Arapçada görmek anlamında olan "re'a" fiili, cümlede iki meful aldığında anlamak anlamına gelir.

[100] Krş. A'râf, 7/38-39; Ahzâb, 33/67, 68

[101] Burada tekrar dünyaya gelme fırsatı olsaydı denmektedir.

ların bizden uzak durdukları gibi biz de onlardan uzak dursaydık" derler. Böylece Allah, yaptıkları bütün işlerini acı bir pişmanlık duygusu [haserât] olarak gösterir. Onlar ateşten çıkacak da değillerdir.

168 Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve temiz şeylerden yiyiniz. Şeytanın adımlarına tabi olmayınız. Muhakkak ki o, sizin için apaçık bir düşmandır.

169 O size ancak kötülüğü, haddi aşmayı[102] ve Allah hakkında bilmediklerinizi söylemeyi telkin eder/emreder [ye'murukum].[103]

170 Onlara, "Allah'ın indirdiğine tabi olun" denildiğinde onlar: "Bilakis! Biz atalarımızı yapar bulduğumuz şeylere tabi oluruz" derler. Peki ya ataları bir şey akıl etmeyen ve doğru yolda olmayan kimseler idiyseler!

171 İnkâr edenlerin durumu, tıpkı çobanın bağırmasını işiten ama onu yalnız bir ses ve çağrı olarak algılayan sürünün durumu gibidir. Çünkü onlar, sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler. İşte bu yüzden akıl edemezler.

172 Ey inananlar! Size verdiğimiz rızıkların temiz/iyi olanlarından yiyiniz. Eğer gerçekten sadece Allah'a tapıyorsanız, Ona şükrediniz.

173 Allah size ancak leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Fakat kim darda kalırsa, istemeden ve ölçüyü kaçırmadan yemesinde bir günah yoktur.[104] Muhakkak ki Allah Gafûr'dur[105], Rahîm'dir.

174 Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyler gizleyip onu az bir değere satanlara gelince; işte onlar karınlarını ateşten başka şeyle doldurmazlar. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları arındırmaz. Onlar için acı verici bir azap vardır.

175 Onlar hidâyete [hudâ] karşılık sapıklığı, mağfirete karşılık azabı satın almışlardır. Meğer onlar ateşe ne kadar da dayanıklılarmış!

176 İşte Allah, Kitabı hak olarak indirdi. Kitap hakkında anlaşmazlığa düşenler elbette derin bir ayrılık içindedirler.

---

[102] Fahşa', tekili fahiş'tir. Çirkin iş/işler anlamındadır. Kök itibariyle haddi aşmak, sınırı geçmek demektir.

[103] Şeytanın adımlarını takip eden demek, onun izinden giden ve onun emrine giren demektir. "Emreder" fiili bu sebeple gelmiştir.

[104] Bkz. Mâide, 5/3-5; En'âm, 6/145

[105] **El-Gafûr**: Çok bağışlayan ve günahları örten

177 Erdemli olmak [el-birr], yüzlerinizi Doğu ve Batıya çevirmeniz değildir. Asıl erdemlilik, kişinin, Allah'a, kıyamet gününe, meleklerine, kitaba ve peygamberlere inanması, sevdiği malından yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara [ibnu's-sebîl][106], dilenenlere, kölelere [fi'r-rikâb][107] vermesi, namazını dosdoğru kılması ve zekâtını vermesi, antlaşma yaptıklarında antlaşmalarını yerine getirmesi, darlık, sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabretmesidir. İşte onlar doğru olanlardır. İşte onlar Allah bilincinde olanlardır.

178 Ey inananlar! Öldürülen insanlar hakkında üzerinize kısas yazıldı. Hüre hür, köleye köle, dişiye dişi.[108] (Öldürülenin) kardeşi[109] tarafından bir şeye karşılık affedilirse, ona/öldürene örfe uymak ve tazminatını (diyetini) güzelce ödemek düşer. Bu Rabbiniz tarafından bir kolaylık ve bir rahmettir. Kim bundan sonra ölçüyü aşarsa [i'tedâ] onun için can yakıcı bir azap vardır.

179 Ey basiret sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Belki (birini öldürmekten) sakınırsınız.[110]

180 Birinize ölüm geldiğinde eğer bir mal [hayr] bırakacaksa, anaya-babaya ve yakınlara örfe uygun bir biçimde vasiyette bulunmak size farz kılındı. Bu Allah bilincinde olanların yerine getirmeleri gereken bir haktır.

181 Kim vasiyeti duyduktan sonra onu değiştirirse/tahrif

---

[106] İbnu's-sebîl: Yol oğlu/ çocuğu demektir. Yolda kalanlar için söylenir. Sefere çıkmış, parasızlıktan veya başka bir sebeple dönememiş olanlar anlamındadır. M. Esed, meâlinin dipnotunda, geçici veya sürekli olarak evine dönemeyenleri, mesela siyasi sürgünleri ve mültecileri de bu kapsamda yorumlar ki doğrudur.

[107] Boyun borcundan kurtulması yani hürriyetine kavuşması için.

[108] Ayette detay verilmiyor. Pek tabii ki hür birini bir köle öldürebilir, bir köleyi hür biri öldürebilir, Bir erkeği bir kadın, keza bir kadını bir erkek öldürebilir. O zaman problemler ortaya çıkıyor. Detayı Nisâ (4/92'de). Bu ayette her kim olursa olsun, cana karşı can kastedilmektedir.

[109] Kardeşi tabirinden, kan bağı olanlar olduğu gibi, din kardeşleri olarak toplum/siyasi otorite de kastedilmektedir. Tabii ki bu, kasıtlı olmayan öldürmeler içindir. Bunun kararını mahkeme verir. Öldürmeler çeşitlidir: Taammüden öldürme, aşırı tahrik sonucu öldürme, nefsi müdafaa için öldürme, ihmal sonucu öldürme, kazaen öldürme veya ölümüne sebebiyet verme vs. Bunların ayrımı yargının sonunda ortaya çıkar. Kısası kişi kendisi yapamaz. Yoksa kan davasına dönüşür ki İslam'da haramdır.

[110] Kur'an kısasa "adil karşılık" olarak bakar. Kısastan amaç, intikam değil, toplumun ahenginin korunmasıdır. Kamu vicdanının rahatlatılmasıdır.

ederse, günahı değiştirenin boynunadır. Muhakkak ki Allah, Semî'dir[111], Alîm'dir.

182 Bununla birlikte kim, vasiyette bulunanın bir hata/haksızlık veya bir günah işlemesinden korkarak tarafların/mirasçıların aralarını düzeltirse, ona günah yoktur. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

183 Ey inananlar! Sizden öncekilere yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruç yazıldı. Ola ki Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olursunuz.

184 (Oruç) sayılı günlerdedir[112] Sizden kim hasta veya yolculukta ise, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruç tutmakta zorlananların [yutîkûnehu)[113], üzerinde bir yoksulu doyuracak bir fidye verme yükümlülüğü vardır. Kim gönlünden koparak (fidyeyi) daha fazla verirse, o kendisi için daha iyidir. Ancak bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

185 Ramazan ayı, insanlara yol gösteren, hidâyeti, doğru ve yanlışı açıklayan Kur'an'ın indirildiği aydır. Sizden kim o ayın girdiğini idrak ederse [şehide][114] oruç tutsun. Kim hasta olur veya seferde bulunursa, tutmadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Sayıyı tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı, Allah'ı yüceltmenizi ister. Ola ki şükredersiniz.

186 Kullarım sana Benden sorarlarsa, Ben yakınım. Dua edenin, dua ettiğinde duasına karşılık veririm. Onlar da Bana karşılık versinler ve Bana inansınlar ki, onlar da böylece bir çıkış yolu bulmuş olurlar [yerşudûn].

187 Oruç gecesi kadınlarınızla cinsel ilişkiye girmeniz size helal kılındı. Onlar sizin için bir örtüdür [libâs]. Siz de

---

111 **Es-Semî'**: Çok işiten, her şeyi duyandır.

112 Sayılı günler demek, başlangıcı ve sonu belli, gün sayısı belli olan demektir. Yani Ramazan ayı kaç günse o kadar demektir.

113 Bunun "yutavvikûnehu" şeklinde okunuşu da vardır (Bkz. Buharî). "yutikûnehu" ile aynı manaya gelir. "Oruç tutmakta zorlanan" demektir. Bazı meâllerde bu fiilin önüne "lâ" olumsuzluk takısı getirerek tercüme edildiği görülüyor. O zaman "Oruç tutmaya güç yetiremeyenler, hiç gücü olmayanlar" demektir. Ayette olmayan bir olumsuzluk takısını ilave ederek tercüme yapmak Kur'an metnine zoraki müdahale etmektir ki bühtandır.

114 "Şehide" fiili, görmek, şahit olmak anlamına gelir. Re'a fiilinde olduğu gibi, cümlede iki mef'ul alırsa "anlamak, idrak etmek" anlamına gelir.

onlar için bir örtüsünüz. Allah sizin sıkıntıya girdiğinizi bildiğinden, tevbenizi kabul etti ve sizi affetti. Artık bundan böyle onlara yaklaşabilirsiniz ve Allah'ın sizin için lütfettiği [ketebe] bu şeyden yararlanabilirsiniz. Fecrin/tanyerinin beyaz ipliği siyah ipliğinden sizin için açıkça ayırt edilinceye[115] kadar yiyiniz, içiniz. Sonra geceye kadar orucu tamamlayınız (tutunuz). Mescidlerde itikâfa[116] çekildiğinizde kadınlara yaklaşmayınız. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Bunları ihlâl etmeyiniz. Allah insanlar için ayetlerini böyle açıklıyor ki, onlar sorumluluk bilincinde olabilsinler.

188 Birbirinizin mallarını aranızda haksız yollarla [bâtıl] yemeyiniz. İnsanların mallarının bir kısmını yine bile bile haksız yere yemek için, onları hâkimlerin önüne atmayınız.[117]

189 (Ey Peygamber!) Sana ayların evrelerini /hilalleri soruyorlar. De ki: "Onlar insanlar için hac ve vakit ölçüleridir. Evlere arka taraflarından girmeniz[118] erdemlilik [el-birr] değildir." Erdem sahibi olmak, ancak, sorumluluk bilincine sahip olmaktır. Öyleyse evlere kapılarından girin ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olun ki, mutluluğa eresiniz [tuflihûn].

190 Size savaş açanlarla siz de Allah yolunda savaşınız ve haddi aşmayınız. Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez.

191 Onları karşılaştığınız her yerde öldürünüz.[119] Sizleri

---

[115] Bu metaforun anlamı, "Gece karanlığından tan yerinin aydınlığı fark edilinceye kadar" demektir.

[116] İ'tikâf: Ramazan ayının son on günü içerisinde mescidin bir köşesine çekilmek, zaruri ihtiyaçlar dışında oradan ayrılmamak, ibadet, dua ve tefekkürle meşgul olmak. Hz. Peygamber itikâfa girdiğinden sünnet telakki edilir.

[117] Hâkimlerin önüne atmak iki anlama gelir: 1) Başkasına ait malı kendine mal etmek için mahkemeye götürmeyin, 2) Başkasına ait malı yiyebilmek için hâkimlere rüşvet vermeyin. (S. Ateş). Ayetteki "tudlâ" fiili, kuyuya kova sarkıtmak demektir. "biha" daki "ha" zamiri, mallara gittiğinden, rüşvet anlamı vardır. O hâlde yargıda lehte karar çıkartmak hâkimlere veya ilgili makamlara malın bir kısmını rüşvet olarak vermek demektir.

[118] "Evlere arka kapıdan girmeyiniz, ön kapılarından giriniz" Arapçada bir deyimdir. Soru sorma adabıyla, davranış şekilleriyle ilgilidir. Usûlüne göre soru sorunuz, güzel davranışta bulununuz demektir.

[119] Bu bir savaş hukukudur. Savaş esnasında işgal edilmiş Müslüman bir bel-

sürüp çıkardıkları yerden siz de onları sürüp çıkarınız. Zulüm ve baskı [fitne], insan öldürmekten daha şiddetlidir. Onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla Mescid-i Harâm civarında savaşmayınız. Fakat sizinle savaşacak olurlarsa siz de onlarla savaşınız. İşte kâfirlerin cezası budur.

192 Eğer onlar savaşa son verirlerse, muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

193 Zulüm ve baskı bitinceye ve din sadece Allah'ın oluncaya kadar[120] onlarla savaşınız. Eğer son verirlerse, zalimlerin dışında kimseye düşmanlık yoktur.

194 Haram ay, haram aya karşılıktır[121]. Hürmetler de karşılıklıdır. O hâlde kim size saldıracak olursa, onun size saldırdığı kadar siz de ona saldırınız. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Biliniz ki Allah, mutlaka kendisine karşı sorumluluk bilincinde olanlarla beraberdir [muttekîn].

195 Allah yolunda harcayınız. Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayınız.[122] İyilik yapınız. Muhakkak ki Allah iyilik yapanları sever.

196 Haccı ve umreyi Allah için tamamlayınız. Eğer alıkonur-

---

dede, evlere ve mahallelere dalmış düşman askerlerine karşı nasıl davranılacağını gösteren bir ayettir.

[120] Tam bağımsız oluncaya kadar; hiçbir cezalandırılma korkusu yaşamadan, kimseye boyun eğmeden serbestçe ibadet edinceye kadar anlamındadır.

[121] Araplarda birbirlerine saldırmazlık örfünün uygulandığı aylardır. Haram aylar için (Bkz. Tevbe, 9/36) Arap kamerî takvimine göre bunlar, 1, 7, 11 ve 12. aylardır. Yani Muharrem, Recep, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır. Bu ayet, söz konusu antlaşmayı ihlal edenler ile ilgili hükümleri içerir. Aynı zamanda ayette hangi ayda olursa olsun saldırıya cevap verme ilkesi getirmiştir. Kamunun güvenliği ve İslam'ın otoritesi için saldırıya misliyle karşılık vermek gereklidir (S. Ateş)

[122] Ayetin verdiği mesaj: Kendinize özellikle sağlığınıza kendi elinizle zarar verecek bir şeyde harcama yapmayınız. Harcarsanız Allah yolunda harcayınız, iyilik yapmakta harcayınız şeklindedir. Paris'te doktora yaptığımız dönemde Tunuslu Hasan diye kimyadan doktora yapan bir arkadaşla, Kur'an'daki konular üzerine saatlerce sohbetler ederdik. Bir gün bu ayeti ele aldık. Sigaranın yasaklığına delalet ettiğini belirterek son derece düşündürücü bir açıklama yapmıştı. Biz de buna ilaveten, her ne kadar bu ayette isimleri geçmese de alkol, sigara ve uyuşturucu vb gibi tüm sağlığa zararlı maddelerin kullanımının, alışverişinin veya insanın kendi kendine vereceği tehlikenin yasaklandığı kaanatine varmıştık.

sanız kolayınıza gelen bir kurban [hedy][123] gönderiniz. Kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz. İçinizden hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan kimse olursa, oruç veya sadaka ya da kurbandan bir fidye vermesi gerekir. Güvende olduğunuzda[124], hac zamanına kadar umreden faydalanmak isteyen kimse kolayına gelen kurbanı keser. Kurban bulamayan da hacda üç gün oruç tutar, yedi gün de döndüğü zaman tutar. Böylece tam on gün olur. Bu hüküm ancak ailesi Mescid-i Harâm'da oturmayanlar içindir. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Biliniz ki, Allah'ın azabı çok çetindir.

197 Hac bilinen aylardadır. Kim bu aylarda hac farzını ifa ederse, bilsin ki hac esnasında cinsel ilişkide bulunmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur. Her ne hayır yaparsanız Allah onu bilir. Yol azığınızı hazırlayınız. En hayırlı azık, Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmaktır. Ey basiret sahipleri! Öyleyse Bana karşı sorumluluk bilincinde olun.

198 Rabbinizden bir lütuf aramanızda size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın edince, Meş'ar-ı Haram'da[125] Allah'ı anınız. O'nu size doğru yolu gösteren biri olarak anınız. Siz daha önce yolunu gerçekten sapıtmışlardan/şaşırmışlardan idiniz.

199 Sonra siz, insanların akın akın döndüğü yerden, siz de akın ediniz ve Allah'tan mağfiret isteyiniz. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

200 Hac ibadetini bitirdiğinizde, atalarınızı andığınız gibi hatta daha şiddetli olarak Allah'ı anınız. İnsanlardan bazıları da "Rabbimiz bize dünyada ver" derler. Böyle diyenin âhirette bir nasibi yoktur.

201 Onlardan bazıları, "Rabbimiz bize dünyada da iyilik/güzellik ver, âhirette de iyilik/güzellik ver, bizi ateşin azabından koru! " derler.

---

[123] Hedy, hediye demektir. Kâbe civarındaki yoksullara ulaştırılmak için gönderildiğinden bu adı almıştır. Bugün hacda kesilen bütün kurbanların yeryüzündeki yoksul Müslümanlara ulaştırılmasını caiz kılan bir ayettir.

[124] Hem savaş hem de hastalıktan güvende olduğunuz zaman anlamndadır.

[125] "Müzdelife" ye verilen addır. Hacılar güneş batınca Arafat'tan Meş'ar-i Harâm denilen Müzdelife'ye inerler ve orada akşam ve yatsı namazlarını cemetmek suretiyle kılarlar.

202 İşte onlara kazandığından bir nasip vardır. Allah hesabı çabuk görendir.
203 Sayılı günlerde Allah'ı anınız. Kim acele eder de iki gün içinde (Mina'dan Mekke'ye) dönerse ona bir günah yoktur. Kim de geç dönerse, kendini koruyan için, hiçbir günah yoktur. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve biliniz ki ancak Onun huzurunda toplanırsınız.
204 İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkındaki sözü senin hoşuna gider. Hatta kalbindekine Allah'ı şahit tutar. Oysa o, hasımların en inatçısıdır/yamanıdır.
205 Ancak hâkimiyeti eline geçirdi mi, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışır ve insanların ürününü ve neslini[126] yok eder. Allah, bozguncuları sevmez.
206 Ona, ne zaman "Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol!" dense. Yersiz gururu onu günaha sevkeder; böylesinin payına cehennem düşer. O ne kötü bir konaklama yeridir.
207 Kimi insan vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini fedâ eder. Allah kullarına karşı Ra'ûf'tur.[127]
208 Ey inananlar! Hepiniz birden Allah'a teslim/barış yoluna giriniz [fi's-silm)[128]. Şeytanın adımlarına uymayınız. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.
209 Size apaçık deliller geldikten sonra, bu yoldan ayağınız kayarsa, biliniz Allah muhakkak Azîz'dir[129], Hakîm'dir[130].
210 Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerin çıka gelmesini ve işin bitmesini mi bekleyip dururlar?[131]. Bütün işler sonunda Allah'a döndürülür.

---

[126] Kazançlarını ve aile yapısını yok eder. Toplumsal çürümeye sebebiyet verir anlamındadır.

[127] **Er-Ra'ûf**: Himaye eden, koruyan, örten.

[128] Silm: İslam kelimesinin köküdür. En eski anlamıyla, "sert kaya" demektir. Çünkü bir kaya, alaşım halinde değilse ve içinde boşluk ve gözenekler yoksa o kaya serttir, kırılmaz, parçalanmaz. İşte buradan hareketle semantik olarak, İslam'ın, başka din ve felsefelerden oluşturulmuş veya içinde boşluk, eksik ve gedikler olup da zamanla birilerinin o boşlukları dolduracağı bir din olmadığı anlaşılır. Allah'a teslim olan kişinin inanç ve davranışları o nispette sağlamdır ki tıpkı sert bir kaya gibi, ufalanıp, parçalanmaz. Silm'in bir diğer anlamı da barıştır. İbn Abbas'a göre bu ayetin muhatabı Yahudiler ve Hıristiyanlardır.

[129] **El-Azîz**: Yüce, yenilmeyen, yegâne galip olandır.

[130] **El-Hakîm**: Hikmette muttasıf olan, hikmet sahibi, yüce bilge olandır.

[131] Bir sonraki ayette İsrâiloğulları'ndan bahsettiği için, onların vaktiyle Hz.

211 İsrailoğulları'na kendilerine ne kadar açık delil [âyet] verdiğimizi bir sor! Kim Allah'ın nimetini, kendisine geldikten sonra, değiştirirse, (bilsin ki) Allah'ın azabı çok çetindir.

212 Dünya hayatı inkâr edenlere süslü gösterilmiştir. Bu yüzden inananlar ile alay ederler. Oysa kıyamet günü, sorumluluk bilincinde olanlar onlardan üstün olurlar. Muhakkak ki Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

213 İnsanlar tek bir topluluk [ummet] idi.[132] Allah, müjdeci ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi ve onlarla birlikte insanlar arasında ayrılığa düştükleri konularda [ihtelefû] hüküm vermesi için gerçeği bildiren kitabı da indirdi. Bununla birlikte, kendilerine kitap verilmiş olanlar, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden, o kitap hakkında ayrılığa düştüler. Bunun üzerine Allah, kendi izniyle inananları, üzerinde ayrılığa düştükleri gerçeğe iletti. Çünkü Allah, dilediğini doğru yola iletir.

214 Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başlarına gelenler, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Onlar öyle zorluk ve yoksulluğa maruz kalıp sarsıldılar ki, elçi ve beraberindeki inananlar "Allah'ın yardımı ne zaman (gelecek)!" diyorlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı muhakkak yakındır.

215 Sana ne harcayacaklarını [yunfikûn] soruyorlar? De ki: "Hayır olarak vereceğiniz/harcıyacağınız, öncelikle ana-baba, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar [ibnu's-sebîl] içindir. Her ne hayır işlerseniz işleyin muhakkak ki Allah onu bilir.

216 Hoşunuza gitmese de savaş [kıtâl] sizin üzerinize yazıldı/farz kılındı. Ola ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için

---

Musa'ya, Allah'ı açıkça görmeden inanmayacaklarını söylemelerine bir gönderme vardır.

[132] Abdullah İbn Mes'ud kıraatında burada vurgu için söylenmiş "ihtelefû" (ayrılığa düştüler) telaffuzu da vardır. Hemen hemen bütün müfessirler, anlam akışı içinde bu tefeffuzun varlığını kabul ederler.

Bu ayet, insanlığın başlangıçta bir popülasyon/topluluk halinde yaşamakta olduğunu, aralarında ihtilaf çıktığına göre, akıl ve idrak sahibi olduklarını, peygamberlerin bu anlaşmazlıkları çözmek için vahiyle desteklenerek gönderildiğini, dolayısıyla ilk vahyi alan veya ilk peygamber kabul edilen Hz. Âdem'den önce var olduklarını bize gösteriyor.

hayırlıdır. Ola ki hoşlandığınız bir şey sizin için şerdir/ kötüdür. Siz bilmezsiniz, Allah bilir.

217 Sana haram ayda savaş yapmak hakkında sorarlar. De ki: "Bu ayda savaşmak büyük bir suçtur [kebîr]. Ancak Allah yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'a (ziyareti) engellemek ve halkını oradan çıkartmak Allah katında çok daha büyük suçtur. Zulüm ve baskı [fitne], adam öldürmekten daha ağır bir günahtır [ekber]". Eğer güçleri yetse sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler. Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onun bütün yaptıkları dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır [habitat]. İşte onlar ateş ehlidirler, onlar orada ebedî kalırlar.

218 İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

219 Sana içki ve kumardan sorarlar. De ki: "Her ikisinde de büyük günah ve insanlar için yararlar da vardır. Ancak o ikisinin günahı yararından daha büyüktür". Yine sana Allah yolunda ne vereceklerini soruyorlar. De ki: "Bağışlayabildiklerinizi/gönlünüzden kopanı[133]" [el-afv]. Allah böylece ayetlerini size açıklıyor. Ola ki düşünürsünüz [tetefekkerûn].

220 Dünya ve âhiret hakkında... Yine sana yetimleri de soruyorlar. De ki: "Onların durumlarını düzeltmek daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız [tuhâlitû], onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah işleri bozanı düzeltenden ayırmasını bilir. Eğer Allah dileseydi, size zorluk çıkarırdı. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

221 (Ey inananlar!) Allah'a şirk koşan kadınları, inanıncaya kadar nikâhlamayınız. Elbette inanan bir köle kadın [emetun], şirk koşan bir kadından-velev ki hoşunuza gitse bile- daha hayırlıdır. Şirk koşan erkeklerin inanıncaya kadar (inanan kadınlarla) nikâhlarını kıymayınız. İnanan bir köle, şirk koşan bir erkekten -velev ki hoşunuza gitse de- daha hayırlıdır. Çünkü onlar sizi ateşe çağırırlar. Hâlbuki Allah izniyle sizi cennete ve mağfirete çağırır.

---

[133] El-Afv, kelimesini, ihtiyaç fazlası olarak tercüme edenler de vardır. Semantik olarak kişinin malından bağışlayabildiğidir. İsterse birazını, isterse tamamını verir. Yani biz ona gönlünden kopan diyoruz.

Allah insanlara ayetlerini açıklıyor ki, onlar ibret alsınlar [yetezekkerûn].

222 Sana kadınların aybaşı hâli/âdeti hakkında [mahîz] da soruyorlar[134]. De ki: "O, bir rahatsızlıktır [ezen]". Aybaşı hâlindeki kadınlardan uzak durunuz ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayınız. Temizlendiklerinde ise Allah'ın buyurduğu yerden onlara varın! Muhakkak ki Allah tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.

223 Kadınlarınız sizin için bir tarladır.[135] Öyleyse tarlanıza dilediğiniz şekilde/biçimde varınız. Önce kendiniz için bir hazırlık yapınız. Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olunuz. Biliniz ki mutlaka Ona kavuşacaksınız. Artık inananlara müjdele!

224 Allah'a karşı ettiğiniz yeminler, erdemliliğinize, sorumluluk bilincinize, insanlar arasını düzeltmenize engel olmasın. Allah Semî'dir, Alîm'dir.

225 Allah düşünmeden [bi'l-lağv] yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Fakat kalplerinizin kazandıklarından/bilinçli yeminlerinizden sizi sorumlu tutar. Allah Gafûr'dur, Halîm'dir[136].

226 Hanımlarına yaklaşmamaya yemin edenler[137] için, dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (yeminlerinden) dönerlerse Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

227 Eğer boşanmaya kesin karar verirlerse, muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.

228 Boşanmış kadınlar, kendi kendilerini gözeterek, üç âdet/

---

[134] Tarihte pek çok toplumda olduğu gibi, Medine Yahudileri de âdetli kadınları pis sayıyor, toplumdan tecrit ediyor ve onları aşağılıyorlardı. Onlar her türlü ailevi, sosyal ve dini hayattan uzak tutuluyorlardı. İslam âdetli kadınları hiç dışlamamış, pis de saymamış, onların dini, ailevi ve sosyal statülerine halel getirmemiştir.
Hayz kelimesi Arapça sözlüklerde; belirli dönemlerde rahimden gelen kanın adı diye tarif edilir. Bu aybaşı/âdet kanamalarını ifade ettiği gibi, doğumdan sonraki lohusa hâlini de ifade eder.

[135] Kadınların tarlaya benzetilmesi doğu toplumlarının kültürlerinde sıkça rastlanır. "Tarla", bereketi, verimliliği temsil eder. Bereket ve verimlilik gibi nitelikler aynı zamanda kadında da vardır. Bu sebeple Kur'an, kadınlar hakkında tarla benzetmesiyle bir metafor kullanıyor.

[136] Acele etmeyen, sabır ve sükûnet sahibi olandır.

[137] Câhiliye dönemi yeminidir. Buna "îlâ" denir. Bir tür boşamadır. Ancak kadın bir başkasıyla evlenemez. İslamiyet'ten önce süresizdi. Kur'an ona dört ay bir süre getirdi.

temizlik süresi boyunca beklerler; eğer onlar Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz.[138] Bu süre zarfında kocaları barışmak isterlerse, onları geri almakta daha çok hak sahibidirler. Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifeleri/sorumlulukları kadardır.[139] Erkeklerin onlar üzerinde bir öncelik hakkı[140] [derecetun] vardır. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

229 Boşama iki defadır. Bundan sonra kadını ya iyilikle tutmak veya güzellikle bırakmaktır. Kadınlara verdiğiniz herhangi bir şeyi geri almanız, karı kocanın Allah'ın koymuş olduğu sınırları koruyamamaktan korkmaları hariç, size helal değildir. Eğer onların Allah'ın sınırlarını koruyamayacağından korkarsanız, o zaman kadının (kendisini boşaması için kocasına) verdiği fidyede/mehirde ikisine de bir günah yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, sakın onları aşmayınız. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.

230 Eğer erkek eşini bir kere daha boşayacak olursa artık o, başka bir erkekle evlenmedikçe, kendisine helal olmaz.

---

138 Üç temizlik süresi beklemenin illeti, kadının hamile olup olmadığı değildir. Burada asıl olan, hamile olan kadının çocuğun nesebini korumaktır. Hamile değilse bile üç temizlik süresi bekler. Bu Allah'ın koyduğu sınırdır. Teknolojiden istifade ederek, yani ultrasonla veya tahlille çocuğun yokluğu bilinse bile, psikolojik ve ailevi sorunlar da bu beklemeyi gerekli kılar.

139 Ayetin bu kısmı meâllerin ekserisinde "kocalarının karıları üzerinde belli hakları olduğu gibi karılarının da kocaları üzerinde belli hakları vardır" şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak biz kontekse ve semantik analize daha uygun olan "Kadınların hakları örfe uygun olarak vazifeleri/sorumlulukları kadardır" diye çevirdik. Bizim bu çevirimize uygun olan çevirilere de rastladık. Mesela Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay tarafından hazırlanan Diyanet'in eski meâlinde ve Halil Altıntaş ve M. Şahin tarafından hazırlanan yeni meâlinde; ayrıca Yaşar Nuri Öztürk'ün meâlinde de görülebilir. Fransızca meâllerden ise Denise Masson'un ve Jacque Berque'in çevirisi ile Muhammed Hamidullah'ın çevirilerinde de aynı bizimki gibi tercüme edildiğini gördük. Bu ayet kadına vazifesi kadar hak verdiğine göre, aile içinde veya toplumda erkek kadar görev icra eden bir kadının hakkı da erkeğinki kadar olur anlamındadır. Buradan da erkek ve kadın haklarının eşitliğinin evrensel kuralını çıkarmak mümkündür. Ayetin devamında gelen erkeğin hakkının bir derece öncelikli olması onun ailede ve toplumdaki yeri ve aldığı sorumluluktan ileri gelir.

140 Erkeğin öncelik hakkı, ailesinin nafakasını sağlama yükümlülüğünden gelir.

Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah'ın sınırlarını koruyacaklarına inandıkları takdirde, eski karı kocanın birbirlerine dönmelerinde bir günah yoktur.[141] İşte bunlar, bilen bir topluluk [kavm] için Allah'ın açıklamakta olduğu sınırlardır.

231 Böylece kadınları boşadığınız zaman bekleme süreleri de sona erince, ya onları güzellikle tutunuz veyahut güzellikle [bi-ma'rûf] bırakınız. Onları, haklarına tecavüz edip zarar vermek için alıkoymayın. Kim bunu yaparsa kendine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini alaya almayınız! Allah'ın üzerinize olan nimetini ve size öğüt vermek için, Kitap ve Hikmet'ten size indirdiklerini hatırlayınız. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Biliniz ki, Allah her şeyi en iyi bilendir.

232 Kadınları boşadığınız zaman, bekleme sürelerini bitirdiklerinde, kendi aralarında güzelce anlaştıklarında eşleriyle evlenmelerine engel olmayınız. Bu içinizden Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse için verilen bir öğüttür. Bu sizin için daha arındırıcı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

233 (Boşanmış) anneler, emzirmeyi tamamlatmak isteyen kimse/baba için iki tam yıl emzirirler. Bu süre zarfında onların örfe uygun olarak beslenmeleri ve giyimleri çocuğun babasına aittir. Hiçbir kimse gücü dışında sorumlu tutulamaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de bir baba çocuğu yüzünden zarar görsün. Aynı sorumluluk babanın mirasçısı üzerine de düşer. Eğer anne ve baba, karşılıklı rıza ile anlaşıp danışarak çocuğun annesinden ayrılmasını/sütten kesilmesini [fisâlen] dilerlerse, kendilerine bir günah yoktur. Eğer çocuklarınızı (bir sütanneye) emzirtmek isterseniz, örfe uygun olarak vereceğiniz ücretlerin güvenliğini sağladığınız [sellemtum] tak-

[141] Üç boşamayı bir anda yapmayı zorlaştıran bir kuraldır. Zaten üç talakla birden boşama ve halk arasında konuşulan hulle olayı İslami değildir. Boşamaların her biri üç âdet/temizlik süresi geçmeden olmaz. Üç defa boşandıktan sonra tekrar eski eşini almak isteyen birisi, boşadığı eşi bir başkasıyla evlenir, o koca onu boşarsa veya ölürse gerekli olan üç iddet (âdet/temizlik) süresi dolduktan sonra, Allah'ın emirlerine uyacaklarsa ve geçinebileceklerini ümit ediyorlarsa, eski kocası onu alabilir. İslamiyetten önce sayısız boşama ve geri almalar vardı. İslamiyet boşanıp durmasınlar diye böyle ağır şartlar getiriyor. Kur'an'a göre boşamanın nasıl olacağı Talâk, 65/2'de açıkca belirtilmiştir.

dirde, sizin üzerinize de bir günah yoktur. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olun ve biliniz ki Allah yapmakta olduğunuz her şeyi görendir.

234 İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, dört ay on gün kendilerini gözetim altında tutarlar/beklerler. Süreleri bitince, kendileri için örfe uygun/meşru olarak yaptıklarından dolayı size/topluma bir günah yoktur. Allah yapmakta olduğunuz her şeyden haberdardır.

235 Bu kadınlara kapalı bir şekilde evlenme teklif etmenizde veya içinizde bu isteği taşımanızda sizin için bir günah yoktur. Çünkü Allah sizin onlara karşı evlenme niyetinizi açığa vuracağınızı bilir. Sakın onlarla meşru [ma'rûf] sözler söylemek dışında gizli sözleşme yapmayınız. Kaydedilen/farz olan [kitâp] bekleme süresi sona ermeden de nikâh akdine kalkışmayın ve biliniz ki Allah içinizden geçirdiğiniz şeyleri bilir. O hâlde Ondan sakınınız ve biliniz ki, Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.

236 Henüz dokunmadığınız ve mehirlerini [farîdaten] tespit etmediğiniz kadınları boşamanızda size bir günah yoktur. Bu durumda onlara maddi yararlar sağlayınız. Eli geniş olan kendi takdirince, eli dar olan da kendi takdirince örfe uygun olarak maddi imkânlar sağlasın. Bu, iyi davrananlar [muhsinîn] üzerine bir haktır.

237 Eğer kendilerine dokunmadan ama mehirlerini tespit ettikten sonra boşarsanız, o zaman belirlediğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağını elinde tutan erkeğin vazgeçmesi müstesnadır. Aslında haklarınızdan vazgeçmeniz Allah'a karşı sorumluluk bilincine daha uygundur [akrab]. Şu hâlde birbirinize karşı lütufkâr davranmayı sakın unutmayınız. Muhakkak ki Allah bütün yaptıklarınızı görür.

238 Namazlara ve (özellikle) orta namaza[142] devam ediniz [hâfizû]. Gönülden tam bir bağlılıkla [kânitîn] Allah'ın huzurunda durunuz.

239 Eğer bir tehlikeden korkarsanız, yürürken veya bir binek üzerindeyken (kılınız). Can güvenliğine kavuşunca da bilmediklerinizi size öğretmesinden dolayı Allah'ı anınız.

---

[142] Orta namaz konusunda, sabah veya ikindi namazı olduğuna dair görüşler ağırlık kazanıyor.

240 Eğer, içinizden öldüğünde geriye eşler bırakacak olanlar, (ölmeden önce) eşlerine bir yıl boyunca, geçimlerini sağlayacak mal verilmesini ve evlerinden de kapı dışarı atılmamalarını vasiyet etsinler. Şayet kendileri çıkarsa, o zaman onların kendileri hakkında örfe uygun olarak yapacaklarından size bir günah yoktur. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

241 Boşanmış kadınlar da örfe uygun olarak geçimlerinin sağlanması hakkına sahiptirler. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar üzerine bu bir haktır.

242 İşte Allah ayetlerini size böyle açıklamaktadır. Ola ki aklınızı kullanırsınız.

243 Sen, ölüm korkusuyla yurtlarını terk eden binlerce kişiyi görmedin mi?[143] Allah onlara: "ölünüz" demişti, sonra da onlara hayat verdi.[144] Muhakkak ki Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat insanların pek çoğu şükretmezler.

244 Allah yolunda savaşınız ve biliniz ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.

245 Karşılığını kat kat artıracağı güzel bir ödüncü Allah'a verecek olan kimdir?[145] Allah hem darlaştırır hem bollaştırır. Ona döndürülüyorsunuz.

246 Musa'dan sonra İsrailoğulları'nın ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar, Peygamberlerine, "Haydi başımıza bir hükümdar [melik] gönder de Allah yolunda savaşalım!" dediklerini görmedin mi? O da onlara, "Ya size savaş yazılınca/emrolununca savaşmazsanız?" dediğinde, onlar da, "Bizler, yurtlarımızdan kovulmuş ve oğullarımızdan olmuşken, neden Allah yolunda savaşmayalım ki..." dediler. Bunun üzerine, kendilerine savaş emrolu-

---

[143] "Onları temsili olarak göz önüne getirebilir misin?" "Bunlara ne dersin?" anlamındadır.

[144] Buradaki "ölünüz" tabiri, mücadeleye devam ediniz, bırakmayınız demektir. "Onlara hayat verdi" ifadesi de "bir gerçeği temsili olarak ifade etmektedir. Ölüm korkusuyla kendilerini, inanç ve değerlerini savunamayan milletlerin yok olacaklarını anlatmaktadır. Tekrar diriltilmeleri ise kaybettikleri maddi-manevi varlıklarına, değerlerine sahip çıktıkları takdirde, yeniden saygınlık ve itibarlarına kavuşabileceklerini ifade etmektedir". (Bkz. A. Şener, C. Sofuoğlu, M. Yıldırım; Yüce Kur'an)

[145] Krş. Hadîd, 57/11

nunca [kutibe] içlerinden pek azı hariç hepsi yüz çevirdiler. Allah zalimleri çok iyi bilir.

247 Peygamberleri onlara: "Muhakkak ki Allah, Tâlût'u[146] size hükümdar olarak gönderdi" dediğinde onlar da, "O bizim başımıza nasıl hükümdar olabilir? Hâlbuki biz yönetime daha layıkız. Ona bol servet [mal] de verilmemiş" şeklinde karşılık verdiler. O da: "Muhakkak ki Allah onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti ve onu ilim ve fizik [cism] bakımından üstün kıldı" dedi. Allah mülkü/ hükümranlığı dilediğine verir. Allah Vâsi'dir[147], Alîm'dir.

248 Peygamberleri onlara yine dedi ki: "Onun hükümdarlığının delili/alâmeti, size, Rabbiniz tarafından bahşedilmiş bir iç huzuru [sekîne] ve Musa ailesi ve Harun ailesinin mirasından geri kalan ve meleklerin taşıdığı bir sandığın [tabut] gelmesidir." [148] Eğer gerçekten inanıyorsanız bunda sizin için elbette bir delil vardır.

249 Tâlût ordusuyla birlikte ayrıldığı zaman askerlerine, " Muhakkak ki Allah sizi bir nehirle sınayacaktır. Kim ondan içerse, benden değildir. Ondan tatmayan veya sadece bir avuç içen bendendir" dedi[149]. Buna rağmen içlerinden pek azı hariç hepsi içtiler. O ve ona inananlar nehri geçtikleri sırada, (nehrin öbür kıyısında kalanlar): "Bugün bizim Câlût[150] ve ordusuna karşı koyacak gücümüz yok" dediler. Fakat Allah'a kavuşacaklarını bilenler [yezunnûn] ise: "Nice sayıca az topluluk [fi'e], sayıca çok topluluğu yenmiştir. Çünkü Allah (zorluklara) sabredenlerle beraberdir.

250 Onlar Câlût ve ordusuyla karşılaştıklarında, "Rabbimiz

---

[146] Tâlût, Samuel peygamber zamanında İsrâiloğulları'nın başına atanan komutandır. Tevrat'ta Saul olarak geçer.

[147] **El-Vâsi'**: İlmi, merhameti ve ihsanıyla her şeyi kuşatan demektir.

[148] Sandık/tabut bunun soyut ve somut yorumları vardır. Soyut yorumu, "gönül veya kalp huzuru" şeklinde yorumlanır. Somut yorumu ise "içinde Tevrat sayfalarının, Hz. Musa ve Hz. Harun'un asaları, üzerinde de melekler tarafından taşındığı izlenimi veren resimler olan sandık" olarak da yorumlanmıştır. Bazıları Hz. Musa'ya gelen on emrin korunduğu "ahit sandığı" olduğunu söyler. Savaş zamanları bu sandık onların maneviyatını artırırdı.

[149] Tâlût, askerlerinin kendisine ne kadar bağlı olduğunu denemek istiyor olabilir. Ayrıca uzun susuzluktan sonra, suya aşırı yüklenmenin bedendeki zararları oldukça fazladır. İnsanda birden güç kaybı oluşur.

[150] Câlût, İsrâiloğullarının savaşan düşman komutanının adı. Tevrat'ta Goliath adıyla geçer.

üstümüze sabır yağdır/boşalt [efriğ][151], ayaklarımızı sabit kıl/direnme gücü ver, kâfirlere karşı bize yardım et" diye dua ettiler.

251 Allah'ın izniyle onları hezimete uğrattılar. Davut da Câlût'u öldürmüştü. Allah da ona hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah insanların bir kısmını, diğer bir kısmıyla savmasaydı, yeryüzü elbette bozulurdu. Allah bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir.

252 İşte bunlar gerçek olarak sana okumakta olduğumuz Allah'ın ayetleridir. Muhakkak ki sen, gönderilen elçilerdensin.

253 Bu elçilerin bazılarına, bazılarından daha fazla lütufta bulunduk [faddalna]. Onların içinde Allah'ın kendisiyle konuştuğu ve bazısının da derecesini yükselttiği elçiler de vardır. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık deliller verdik ve onu Kutsal Ruh'la destekledik. Şayet Allah dileseydi, bu elçilerden sonra gelenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler. Onlardan kimi inandı kimi de inkâr etti. Eğer Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat Allah dilediğini yapar.

254 Ey inananlar! İçinde hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatın olmayacağı gün gelmeden önce, size verdiğimiz rızıklardan harcayınız [enfikû]. İnkâr edenler zalimlerin tâ kendileridirler.

255 Kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah, Hay-y'dır[152], Kayyûm'dur[153]. O'nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar. Göklerde ve yerde olanlar Onun'dur. İzni olmadan Onun katında kim şefaat edebilir? O, onların önünde olanları da arkalarında olanları da bilir. Onun ilminden ancak Onun dilediğini kavrarlar. Onun kudret ve egemenliği [kursiyyuhu] gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onların (düzenlerinin) korunması da Ona hiç ağır gelmez. Çünkü O, Aliy'dir[154], Azîm'dir[155].

---

[151] "Ferağa" fiili, boşa çıkmak anlamındadır. Kovada kalan suyu boşaltmak için de kullanılır. Onun için burada, boşalt, yağdır anlamını tercih ettik.

[152] **El-Hayy**: Diri, hayatın kendisi, hayat bahşeden anlamındadır.

[153] **El-Kayyûm**: Varlığı kendinden olan, kâinatı varlığıyla ayakta tutan ve yöneten, bütün varlıkların kaynağı olandır.

[154] **El-Alîy**: İzzet ve şeref olarak, çok yüksek, çok yüce olandır.

[155] **El-Azîm**: Çok büyük, çok azametli, yüceler yücesidir.

256 Dinde zorlama yoktur. [156]Artık kurtuluş yolu ile azgınlık/ cehalet yolu apaçık ortaya çıkmıştır. Kim şeytanî güçleri [Tâğût] inkâr eder ve Allah'a inanırsa, bilsin ki o, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, Semî'dir, Alîm'dir.

257 Allah inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince; onların dostları da Tâğût'tur. Tâğût, onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar ateş ehlidirler, orada ebedi kalırlar.

258 Sırf Allah kendisine hükümranlık verdi diye (şımararak) Rabbi hakkında İbrahim'le tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim yaşatır ve öldürür" demişti. O da: "Ben de yaşatır ve öldürürüm" dedi. Bunun üzerine İbrahim, "Muhakkak ki Allah, güneşi doğudan getirir. Sen de onu batıdan getirsene!" deyince, o inkâr eden dondu kaldı.[157] Allah zalim topluluğu [kavm] doğru yola iletmez.

259 Yine sen, çatıları çökmüş ve duvarları yıkılmış (harap ve ıssız) bir beldeye uğrayan ve "Böylesine harap olmuş şu beldeye Allah nasıl hayat verir ki?" diyeni görmedin mi? Bunun üzerine Allah onu öldürdü ve yüz yıl sonra da hayata döndürdü. Ona, "Ölü olarak ne kadar kaldın?" diye sordu. O da, "Bir gün ya da daha az" dedi. Allah, "Bilakis! Yüz yıl kaldın. Yiyeceğin ve içeceğine bak (hâlâ) bozulmamışlar. Merkebine de bak... İşte biz seni insanlara ibret olsun diye böyle yaptık.[158] Kemiklere de bir bak!

---

[156] İslam'ın kılıç zoruyla yayılamayacağını, baskı ve zorbalıkla kimsenin imana gelmeyeceğini, bilakis gönülleri fethederek, insanların aklına ve muhakemelerine hitap ederek, en önemlisi ahlaken örnek olarak yayılabileceğini bu ayetten anlıyoruz.

[157] Allah inancının taklidi mümkün olmayan, evrensel delillere dayanması gerektiğini açıklayan en önemli ayetlerden biridir. Hz. İbrâhim'in ilk cevabı, taklidi mümkün olan bir cevaptı. En azından öldürmek insanın fiillerindendir. Aynı zamanda ölüme mahkûm birini affetmek onu hayata döndürmek demektir. Her ikisi de taklit edilebilir fiillerdir. Ancak, "Allah güneşi doğudan doğduruyor, sen de batıdan doğdursana" sorusu, taklidi gayr-i kabil evrensel bir kanıttır. Onun için inkârcı (metinde adı geçmiyor ama gelenekte Nemrut) şaşırıp kalıyor.

[158] Bu temsili anlatımda, öldükten sonra diriltme olayına tanık olan bu kişinin ismi geçmez. Hızır, Üzeyir Peygamber veya Hilkiya oğlu Yeremya olduğunu söylerler. Bugün canlıları -196 derecede nitrojen gazıyla dondurarak yıllar sonra hayata dönmeleri hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Ayetteki olay, böyle bir çalışmanın âdeta yolunu açmaktadır. Buradan,

Biz onları yerli yerince diziyor [nunşizuhâ] sonra da et giydiriyoruz" deyince o (gerçeği anladı ve): "Muhakkak ki Allah'ın her şeye gücünün yettiğini biliyorum" dedi.

260 Hani İbrahim Rabbine, "Ey Rabbim! Bana ölüleri nasıl diriltiyorsun göster!" demişti. O da ona, "Yoksa inanmıyor musun?" diye sormuştu. O da: "Bilakis! Bunu kalbimin mutmain/emin olması için (istiyorum)" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah: O hâlde dört tane kuş al, onları kendine alıştırdıktan sonra onlardan her birini [cuz'en] bir dağa bırak[159], sonra onları kendine çağır, sana uçarak [sa'yen] gelirler. Bil ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

261 Mallarını Allah yolunda harcayanların [yunfikûne] durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.

262 Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarını başa kakmayan ve gönül incitmeyenler ödülleri Allah katındadır. Onlar için korku yoktur ve onlar hiç üzülmezler.

263 Gönül alıcı bir söz [kavlun ma'rûfun], ve bir bağışlama, incitmeye yol açan bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah Ganîy'dir[160], Halîm'dir.

264 Ey inananlar! Malını insanlara gösteriş olsun diye dağıtan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan kimse gibi, sadakalarınızı insanların başlarına kakarak ve onları incitererek boşa çıkarmayınız. Gösteriş için yardım yapanın durumu, üzerinde az bir toprak bulunan bir kayanın durumu gibidir. Nasıl ki, üzerine bir sağanak yağmur yağınca toprağı gidip geriye çıplak bir taş kalırsa, aynı şekilde onların elde ettikleri kazançlarından da geriye bir

insanların ve hayvanların bedenlerinin ve gıdaların uzun yıllar, belki de asırlarca korunabileceğinin mümkün olduğunu anlıyoruz.

[159] Bazı tercümelerde görülen "onları parçalara ayır" şeklindeki anlamın Kur'an metnine uygun olmadığını gördük. Çünkü Kur'an burada semantik anlam olarak, bir metafor kullanıyor. Senin eğittiğin, kendine alıştırdığın kuşlar, nerede olurlarsa olsunlar, senin çağrına uyup sana uçarak nasıl geliyorlarsa, tıpkı bunun gibi, bütün ruhlar da onları eğiten, terbiye eden ve onları kendine alıştıran, O'ndan gelip O'na dönecekleri Rablerine de Onun bir çağrısıyla uçarak giderler. (Bu yorumu, M. Hamidullah'ın, Fransızca Kur'an meâlindeki bu ayetin çevirisine borçluyum.). Dolayısıyla ölülerin dirilmesi için Rabbin çağrısı kâfi gelmektedir.

[160] **El-Ganîy**: Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, çok zengin olandır.

şey kalmaz. Allah inkârcı bir toplumu [kavm] doğru yola eriştirmez.

265 Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla, içlerindeki (inancı) kökleştirmek [tesbîten] için harcayanların durumu, tepe üzerinde bulunan bir bahçeye [cennet] benzer; bu bahçeye sağanak bir yağmur yağınca, iki kat ürün verir. Sağanak yağmasa da bir çisenti ürün vermesine yeter. Allah yapmakta olduklarınızı görendir.

266 Sizden biriniz, altından ırmaklar akan, içinde her türlü ürünün bulunduğu, hurma ve üzümlerden oluşan bir bahçeye sahip olsun da, kendisinin üstüne tam ihtiyarlığın çöktüğü, çocuklarının/çoluk çocuğunun da güçsüz ve bakıma muhtaç bulunduğu bir sırada, birden ateşli bir kasırga/samyeli gelip de bahçeyi yakıp kül etmesini temenni eder mi? Allah ayetlerini size böylece açıklıyor, ola ki düşünürsünüz.

267 Ey inananlar! Kazandıklarınızdan ve yerden sizin için çıkardıklarımızın iyilerinden harcayın [enfikû]. Kendiniz göz yummadan alamayacağınız kötü şeyleri de sadaka diye vermeye kalkmayın. Biliniz ki Allah Ganîy'dir, Hamîd'dir[161].

268 Şeytan sizi fakirlikle korkutur [yeidukum] ve sınırı aşmayı/cimriliği telkin eder [ye'mirukum]. Hâlbuki Allah size katından bir mağfiret ve bir lütuf vadediyor. Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.

269 O, hikmeti[162] dilediğine verir. Kime hikmet verilmiş ise

---

[161] **El-Hamîd:** Bütün övgülere lâyık olan, şükür ve hamdleri kabul eden.

[162] Hikmet: hakikati ifade eden evrensel ve külli bilgi olarak tarif edilir. Buradan hareketle bilgelik anlamı da verilir. Kur'an'da kitapla beraber zikredilir. Bu anlamda hakikati kavrama yeteneğidir diyebiliriz. Etimolojiden hareketle yapılan semantik analizlerden çıkan anlamı şu şekilde gösterebiliriz. *H-K-M* kökü Arapçada "engel olmak" anlamındadır. Nitekim bütün türevlerinde bu anlamı bulabiliriz. Şöyle ki: ***Hâkim,*** zulme/haksızlığa engel olan; ***hekim*** (hakîm kelimesinin muhaffefi), hastalığa engel olan; ***hakem,*** kuralsızlığa engel olan; ***hükümet,*** anarşiye, teröre ve yasa dışı hareketlere engel olan; ***tahkim,*** yıkılmaya, devrilmeye engel olan; ***istihkâm,*** düşmanın ilerlemesine engel olan (askerlikte mevzi kazan, tuzaklar hazırlayan, mayın döşeyen birlik), ***hüküm,*** parçalı ve dağınıklığı ve belirsizliği giderilmiş, karar verilmiş vb... buradan da ***hikmet,*** insanı yanlış inanç, düşünce ve sapıklığa sapmayı engelleyen bilginin adıdır. Bu anlam da felsefenin eskiden adıydı. 13. asırdan sonra şiddetlenen tartışmalar neticesi felsefe ve hikmeti birbirinden ayırdılar. Bir kişinin yanlış inanca, sapıklığa

ona çok hayır verilmiştir. Bunu basiret sahiplerinden başkası düşünüp anlayamaz.

270 Allah yolunda ne harcarsanız [enfaktum] harcayın veya ne adakta bulunursanız bulunun, muhakkak ki Allah onu bilir. Zalimlerin asla yardımcıları yoktur.

271 Sadakaları açıktan verirseniz, ne güzel! Eğer onları gizleyerek fakirlere verirseniz o sizin için daha hayırlıdır. (Bundan dolayı) Allah günahlarınızın bir kısmını örter. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.

272 Onları doğru yola ulaştırmak sana düşmez. Ancak Allah dilediğini doğru yola ulaştırır. Hayır olarak ne harcarsanız harcayın [tunfikû], o sizin kendiniz içindir. Yalnız Allah'ın rızasını [vechillah] kazanmak için harcayınız. Hayır olarak ne harcarsanız, size tastamam geri döner ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.

273 (Sadakalar) öncelikle, kendilerini Allah yoluna adamış kazanç için yeryüzünü gezip dolaşamayan, yoksullar içindir. Onların iffetlerinden dolayı, (gerçek hâlini) bilmeyenler, onları zengin zanneder. Sen ise onları simalarından tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip insanlardan istekte bulunmazlar. Hayır olarak ne harcarsanız harcayınız, muhakkak Allah onu bilir.

274 Mallarını (Allah için), gece ve gündüz, gizli ve açık olarak harcayanların [yunfikûn] mükâfatları Allah'ın katındadır. Onlara korku yoktur, onlar asla üzülmeyeceklerdir.

275 Ribâ yiyenler/tefecilik yapanlar[163], şeytanın çarpıp dü-

---

sapmasını veya yanlış bir iş yapmasını engelleyen her bilgi aslında hikmettir. Bu bir ayet, bir hadis, bir şiir, bir atasözü olabilir. Hikmet genelde olması istenen ama olmayan yani araya bir engel giren şeyler için söylenir. "Vardır bir hikmet" sözünde olduğu gibi. Şu hâlde kişinin sapmasını engelleyen her şey, onun hidâyetine yardımcı oluyor, onu doğru ve hakikat üzere tutuyor demektir. Şu hâlde başta açıkladığımız, hakikati kavrama yeteneğini, bilgisini bu analizden çıkarabiliriz. Dolayısıyla, hikmet, hakikatin dışındaki yollar tamamen engellemiş ve geriye sadece hakikatin kaldığı bir durumdur. Öyleyse kişi bunu kavradığında hikmet ehlidir veya hakîmdir (eski tabirle filozof). Şu hâlde burada kastedilen hikmet, hakikati kavrama yeteneği veya bilgisidir. Nitekim İbn Abbas'a sorulduğunda o, hikmeti "Kur'an'ı kavramaktır" demiştir. Kur'an'da hakikatin kendisi olduğuna göre, hakikat de tam olarak kavranamaz ama insan gücü nispetinde onu kavradığı kadar hikmet sahibidir.

163 "Riba" Arapçada, "r-b-v" kökünden gelir. Bu kök, yüksek tepe, tepeye çıkma, yükselme anlamındadır. Buradan hareketle; artma, fazlalaşma, serpilip gelişme gibi anlamlara da gelir. Nitekim artışta tepeye çıkan, ken-

şürdüğü [yetehabbetuhu] kişinin kalkışı gibi kalkarlar.[164] Bu, onların "alışveriş de ribâ gibidir" demelerinden ötürüdür. Hâlbuki Allah alışverişi helal, ribâ'yı da haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt gelir/dinler ve (tefeciliği) sonlandırırsa, geçmişte olan kendisindir ve onunla ilgili iş/hüküm [emruhu) de Allah'a aittir. Ancak, kim tekrar ribâya/tefeciliğe dönerse, işte onlar ateş ehlidirler, orada ebedi kalırlar.

276 Allah ribânın (kazancını) yok eder, sadakaları da arttırır.[165] Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez.

277 İnananlara, iyi ve yararlı [sâlih] işler yapanlara, namazı dosdoğru kılanlara ve zekâtı verenlere gelince; onların mükâfatları Rablerinin katındadır. Onlara korku yoktur, onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

278 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Eğer inanıyorsanız, (bundan böyle) ribâdan gelecek olan [mâ bakiye] alacaklarınızı terk ediniz/almayınız.

---

di kendine artan anlamında "riba" kulanılır. Faiz kelimesi de Arapçada, dolan, taşan ve akan demektir. Riba ile faizi ayırmak gerekir. "Faiz" kelimesi de Arapçadır ama Allah ayette "riba" kelimesini kullanmıştır. Kur'an kavramları teknik kullanır. Kur'an'da vurgulanan riba, tefeciliğin tâ kendisidir. Birilerinin emek ve kazancını, hiç emek sarfetmeden sömürmenin adıdır. Bu kelimenin faiz ile tercüme edilmesi yanlıştır. Bir diğer ifadeyle faiz, ribanın karşılığı değildir. Kaldı ki, hemen hemen bütün meâllerde "riba=faiz" olarak tercüme edilmiştir. Bunun yanlış olduğunu düşünüyor ve kelimeyi aynen "riba" olarak kullanıyoruz. Riba, tam anlamıyla tefeciliktir. Enflasyonun var olduğu bir ekonomide paranın alımgücü değerini korumaya çalışmak ribaya girmez. Bugün ekonomide kullanılan resmi ve banka faizlerini farklı kategorilerde ele almak ve incelemek gerekir. Bu sözümden sakın faizi caiz gördüğüm anlaşılmasın. Tarih boyunca enflasyona karşı değeri koruyan iki nesne vardır: Altın ve buğday. Alışverişler, borçlanmalar vb bu iki emtanın değeri üzerinden yapılabilir.

164 "Şeytan çarpması" deyimi, hemen hemen her dilde kullanılan bir deyimdir. Türkçemizde olduğu gibi, Arapçada da "neye uğradığını şaşırmak", "sendeleyip düşmek" gibi anlamlara gelir. Gerçekten tefecilerin sonu hep hüsran olmuştur. Büyük ekonomik krizlerin kurbanı olmuşlardır. Çünkü onlar tefeciliği bir ticaret hâline getirmişler, pek çok ocağı söndürmüşlerdir.

165 Uzmanların yorumlarına göre; Üretim ekonomisi açısından bakıldığında, tefecilikle elde edilen kazanç kısa vadede kârlı gibi gözükse de uzun vadede gerçek değerini kaybeder, topluma ve ekonomiye büyük zarar verir. Sermayeyi bile eritir. Hâlbuki sadakalar birer toplumsal yardımlaşma vasıtaları olduğu için, üretime ve sosyal adalete katkı sağlarlar ve böylece ferdi ve sosyal refaha bir katkı olurlar.

279 Eğer böyle yapmazsanız, Allah'a ve elçisine karşı savaş açmış olduğunuzu biliniz. Şayet tevbe ederseniz sermayeleriniz sizindir. Böylece ne zulmedersiniz ne de zulme uğrarsınız.

280 Eğer borçlu sıkıntıda ise, eli genişleyene kadar bekleyiniz. Eğer bilirseniz, borcu sadaka olarak bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

281 Allah'a döndürüleceğiniz, sonra herkesin kazancının kendisine tastamam verileceği ve hiç kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günün bilincinde olunuz

282 Ey inananlar! Birbirinize belli bir süreye kadar /vadeli borç alıp verdiğinizde [tedâyentum], onu yazınız/kayda geçiriniz. Aranızda bir yazıcı onu doğru olarak [bi'l-adl] yazsın.[166] Hiçbir yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, yazsın! Borçlu olan da yazdırsın. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olsun ve eksik yazdırmasın. Eğer borçlu, aklı yetmez veya zayıf biriyse veya kendisi yazdıramayacak durumda ise, o zaman velisi, doğru olarak yazdırsın/kayda aldırsın. İçinizden iki erkeği de şahit tutunuz. Eğer iki erkek yoksa razı olduğunuz bir erkek ve birinin şaşırması durumunda diğerinin ona hatırlatması için, iki kadın yeter[167]. Şahitler çağrıl-

---

[166] Bugünkü perspektiften bakarsak bu ayette esas olan husus; sadece ödünç alıp vermeden doğan borç ve alacak konusu değil, vadeli mali ve ticari her türlü işlemlerden doğacak borç-alacak ilişkilerinin adil bir kâtip dediği noter huzurunda onun tarafından tahakkuk esaslı çift taraflı olarak kayda geçirilmesi ve belgelendirilmesidir.

[167] Burada bir erkek ve iki kadın şahit denmesinin hükmü, kadınların akli melekeleriyle alakalı bir şey değildir. Ayetin indiği dönemde kadınlar, pek ticari hayatın içinde değillerdi ve borçlar hukukuna ait konularda ise, erkeklere nispeten, ya hiç ya da çok az âşina idiler. Hiç bilmedikleri bir konuda şahadet ederken, unutmaları, şaşırmaları veya yanılmaları normaldir. Erkekler için de durum aynıdır. Eğer bir erkek konuya vakıf değilse o da şaşırıp yanılabilir. Bu ayetten kadınla erkeğin şahitliğinin eşit olduğunu da anlayabiliriz. Şöyle ki, bir erkek ve bir kadın böyle bir davada hâkim huzurunda şahit pozisyonunda olsun. Diyelim ki kadın şahit yanılmadı, şaşırmadı. Dolayısıyla ikinci kadın şahide gerek kalmayacaktır. Dava biri erkek diğeri kadın iki şahitle tamamlanabilecektir. Bazıları İslam'da kadının şahitliği konusunda eleştiriler yapmak için bu ayeti ileri sürerler. Mesela zina davalarında (Nisâ,15 ve Nur, 4-8), cinsiyet söz konusu edilmeksizin dört şahit istenir. Boşanma davalarında yine cinsiyet belirtmeksizin iki şahit istenir. Cinayet davalarında bazen kadının şahitliği erkeğinkinden daha güçlü olur. Dolayısıyla şahitlik yapacak kişinin cinsiyetinden ziyade, karinenin gücü önemlidir.

dıkları zaman, gelmekten kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun borcu süresiyle birlikte yazmaktan üşenmesinler. Bu Allah katında daha âdil, şahitlik için daha sağlam, şüphelenmemeniz için daha uygun olandır. Ancak, aranızda yapmakta olduğunuz, peşin bir ticaret ise, onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Böyle bir alım-satım yaptığınızda da bir şahit bulundurun. Kâtibe de şahide de bir zarar gelmesin. Eğer onlara bir zarar verirseniz bu sizin için bir günahtır [füsûk]. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Zaten Allah (gerekli olanı) size öğretmektedir. Çünkü Allah her şeyi en iyi bilendir.

283 Eğer yolculukta iseniz ve bir kâtip de bulamamışsanız, borca karşılık bir rehin/taahhüt yeter. Eğer birbirinize güveniyorsanız[168], kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin ve Rabbi olan Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olsun. Şahit olduğunuz şeyleri gizlemeyiniz. Kim gizlerse o, kalbi günahkâr olan bir kimsedir. Allah yapmakta olduklarınızı en iyi bilendir.

284 Gökte ve yerde olanlar Allah'a aittir. Siz, içinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker. O, dilediğini bağışlar ve dilediğini de cezalandırır [yu'azzibu]. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir.

285 Elçi, Rabbinden kendisine indirilmiş olana inandı, mü'minler de inandı. Her biri, Allah'a, meleklerine, Kitaplarına ve elçilerine inandı ve "Elçiler arasında hiçbir ayırım yapmayız, işittik ve itaat ettik. Rabbimiz bağışlamanı dileriz. Çünkü dönüş Sana olacaktır" dediler.

286 Allah, kimseye gücünün üstünde bir yük yüklemez. Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine, kazandığı kötülük de aleyhinedir. Rabbimiz unutur veya yanılırsak bizi sorumlu tutma! Rabbimiz bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Rabbimiz! Güç yetiremeyeceğimiz/zorlanacağımız şeyi bize taşıtma! Bizi affet, bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bizim Mevlâmızsın! Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!

[168] Rehin almaya gerek görmüyorsanız.

3- ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

"İmrân Soyu/ailesi" ndan bahsettiği için bu adı almıştır. İmrân, Hz. Meryem'in babasıdır. Medine'de nâzil olmuş, 200 ayettir. Mushaf'ta 3, inişte ise 89'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Mîm.
2 Kendisinden başta ilah/tanrı olmayan Allah, Hayy'dır, Kayyûm'dur.
3 O, gerçeği içeren kitabı/Kur'an'ı, ellerindekilerini (tahrif edilmemiş yerlerini) tasdik edici olarak indirdi. O Tevrat'ı ve İncil'i de indirdi.
4 Daha önce insanlara yol gösterici olarak O, doğruyla eğriyi birbirinden ayıranı [Furkân] da indirdi. Muhakkak ki Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere şiddetli bir azap vardır. Allah, Aziz'dir, Zu'ntikâm'dır.[1]
5 Muhakkak ki, yerde ve gökte olan hiçbir şey Allah'a gizli değildir.
6 Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. Ondan başka tanrı yoktur. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.
7 Kitabı sana indiren O'dur. Onun bazı ayetleri kitabın anasını/esasını [ummu'l-kitâb] veren anlamı açık [muhkem] ayetlerdir. Diğerleri ise anlamı kapalı [müteşabih][2] ayetlerdir. Kalplerinde sapma eğilimi olanlar, fitne çıkarmak ve (kendince) yorumlamak amacıyla onun müteşabih ola-

---

1 **Zu'ntikâm= El-Muntekîm**: Suçluları cezalandıran, hak ettikleri cezayı veren. Kazdıkları kuyuya kendilerini düşürendir. Mazlumların hakkını ve öcünü zalimlerden alıverendir. Zalimlere yaptıkları zulmün acısını kendilerine tattırandır.

2 Müteşâbih: kelime olarak "benzer" demektir. Birden çok yorum yapılabilen ayetlerdir. Ayetin lâfzından neyin murat edildiği konusunda bir kapalılık vardır. Ragıp, *Müfredât*'ında bu konuda şunları söyler: "Müteşâbih, lâfzen veya anlamca bir başkasına benzemesinden dolayı tefsiri müşkil olan sözleri ifade eder. Bundan dolayı fakihler "müteşâbihin, zâhiri, kendisinden asıl kastedilenle ilgili herhangi bir bilgi vermeyen şeydir" derler.

nına uyarlar. Onların (gerçek yorumunu) Allah'tan başkası bilemez. İlimde yüksek payeye ermiş/derinleşmiş olanlar [râsihûn] "Biz ona inandık. Hepsi Rabbimizin katındandır." derler. Basiret sahiplerinden başkası düşünüp anlamaz.

8 (Onlar), "Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma. Bize katından bir rahmet bağışla. Muhakkak ki Sen Vehhâb'sın."[3]

9 "Rabbimiz! Muhakkak ki Sen, geleceği kesin olan [lâ reyb] bir günde bütün insanları bir araya toplayansın. Muhakkak ki Allah, vaadinden asla geri dönmez!" (derler).

10 İnkâr edenlere gelince; onların ne malları ve ne de çocukları Allah katında onlara hiçbir yarar sağlamaz. İşte onlar ateşin yakıtıdırlar.

11 Firavun soyu ve ondan öncekilerin devamlı yaptıkları gibi, onlar da ayetlerimizi yalanladılar. Allah da günahları sebebiyle onları yakaladı/cezalandırdı. Zira Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

12 İnkâr edenlere de ki: "Yakında yenileceksiniz ve cehenneme sevk edileceksiniz [tuhşerûn]. Orası ne kötü bir yataktır.

13 Karşı karşıya gelen şu iki sayıca az toplulukta [fi'e] sizin için ibret vardır. Biri Allah yolunda savaşmaktadır, diğeri ise inkârcıdır; gözleriyle onları kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Elbette bunda basiret sahibi olanlar [ûli'l-ebsâr] için bir ibret vardır.

14 Kadınlara, oğullara/evlata, kantar kantar altına ve gümüşe, salma atlara, davarlara, ekinlere duyulan aşırı arzuların [şehevât] sevgisi, insanlara güzel/süslü gösterildi. Oysa bunlar dünya hayatının (geçici) nimetleridir. Ulaşılacak asıl güzel yer Allah'ın katındadır.

15 (Ey Peygamber!) De ki: "Bunlardan daha hayırlısını size haber vereyim mi? Sorumluluk bilincinde olanlar için, Rableri katında, altlarında ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'tan bir rıza/hoşnutluk [rıdvân] vardır. Allah kullarını en iyi görendir [Basîr].

16 Onlar, "Rabbimiz! Biz elbette inandık, bizi ateşin azabından koru" diyenlerdir.

---

[3] **Vehhâb**: Karşılıksız bağışta bulunan.

17 Sabredenler, doğru olanlar, Rabbine yürekten bağlı olanlar [kânitîn], servetlerini Allah için harcayanlar ve seherlerde bağışlanma dileyenler içindir.
18 Allah muhakkak ki, kendisinden başka tanrı olmadığına şahittir. Melekler ve adaleti ayakta tutan ilim sahipleri de şahittir ki Ondan başka tanrı yoktur. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.
19 Muhakkak ki Allah katında din, İslam'dır. (Ne var ki), kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki aşırılık sebebiyle [bağyen] ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, Muhakkak ki, Allah hesabı çok çabuk görendir.
20 Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki: "Ben özümü Allah'a teslim ettim, bana uyanlar da." Kendilerine kitap verilenlere ve verilmeyenlere [ummiyyîn][4] de ki: "Siz de Allah'a teslim/Müslüman oldunuz mu?" Eğer Allah'a teslim/Müslüman olurlarsa, elbette doğru yolu bulmuşlardır. Şayet dönerlerse, sana düşen sadece tebliğ etmektir. Allah kullarını en iyi görendir.
21 Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri, haksız yere Peygamberleri öldürenleri ve insanlardan adaleti uygulayanları/hakkaniyetle iş görenleri [ye'murûne] de katledenleri, çok acı veren bir azabla müjdele!
22 İşte onların yaptıkları dünyada da âhirette de boşa çıkar ve onların hiçbir yardımcıları da yoktur.
23 Kitaptan kendilerine bir nasip verilenleri görmedin mi? Aralarında hüküm vermesi için Allah'ın kitabına çağrılırlar sonra onlardan bir kısmı [ferîk] yüz çevirip geri dönerler.
24 Bu onların, "Sayılı günler dışında ateş bize dokunmaz" demelerindendir. Uydurmuş oldukları şeyler, onları dinleri konusunda aldatmıştır/yanıltmıştır.
25 Geleceği kesin olan [lâ reyb] bir günde onları bir araya getirdiğimiz ve herkesin kazandığı kendisine tastamam verilip, hiç kimseye haksızlık edilmediği zaman onların hâli bakalım nasıl olur?
26 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen hükümranlığı/iktidarı [mulk] dilediğine verirsin ve

[4] Ummî: sözlükte okuma yazma bilmeyen, anasından doğduğu gibi demektir. Burada "kendilerine vahyedilmiş belli bir kitabı olmayan topluluktur" (Razî).

dilediğinden de hükümranlığı geri alırsın. Dilediğini yükseltirsin ve dilediğini de alçaltırsın. Hayır, Senin elindedir. Muhakkak ki Sen, her şeye gücü yetensin [Kadîr]!"

27 "Geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine katarsın.[5] Diriyi ölüden çıkarırsın, ölüyü de diriden çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin!"

28 İnananlar, inananları bırakıp da kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa, onun Allah'la hiçbir şeyi/bağı kalmaz. Ancak, onlardan (gelebilecek tehlikelerden) korunma [tettekû] durumunuz hariç. Allah sizi kendisi (nin emirlerine karşı gelmekten) sakındırıyor. Çünkü dönüş Allah'adır.

29 İçinizdekileri [sudûrikum] gizleseniz de açığa vursanız da, Allah onu bilmektedir. O, göklerde ve yerde olanları da bilmektedir. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir [Kadîr].

30 Her bir kimsenin yaptığı iyilikleri ve kötülükleri hazır bulacağı gün, o kimse kötülükle kendisi arasında uzak bir mesafe bulunmasını ister. Allah sizi kendisi (nin emirlerine karşı gelmekten) sakındırıyor. Allah kullarını son derece koruyandır [Ra'ûf].

31 De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

32 De ki: "Allah'a ve elçiye itaat edin!" Eğer dönerlerse, muhakkak ki Allah kâfirleri sevmez.

33 Muhakkak ki Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim soyunu/ailesini ve İmrân soyunu/ailesini seçip âlemlere üstün kıldı.[6]

34 Bunlar birbirinden türemiş olan nesillerdir. Allah Semî'dir, Alîm'dir.

35 Hani İmran'ın karısı: "Rabbim karnımdakini sadece Sana hizmet etmesi için hür olarak adadım. Adağımı benden kabul buyur. Sen muhakkak ki Semî'sin, Alîm'sin" demişti.

---

5 Daha açık bir ifadeyle: "Geceyi kısaltıp gündüzü uzatırsın, gündüzü kısaltıp geceyi uzatırsın" demektir.

6 Âlemlere üstün kılmak; kendi çağdaşları olan diğer insanlar üzerinde bir konuma yükseltmek, onlara diğer insanlara ve soylara verilmeyen peygamberlik gibi görevler yüklemek demektir. Bu ayette hepsinin kendi çağdaşları diğer insanlar arasından seçildiğini görüyoruz. Bu demektir ki, İbrâhim soyu ile İmran soyu diğer soyların arasından seçildiği gibi, Adam de, Nûh da diğer âdemlerin yani insanların arasından seçilmiştir. Bu da Kur'an'da Hz. Âdem'in biyolojik ilk insan olmadığının ilahi bir delilidir/kanıtıdır.

36 Onu doğurduğunda da "Rabbim! Dişi doğurdum" dedi.
-Hâlbuki Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilmektey-
di- O (devamla): "Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem
adını verdim. O ve soyunu kovulmuş şeytanın şerrinden
Sana havale ediyorum" demişti.
37 Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir kabulle kabul etti ve
onu güzel bir bitki olarak bitirdi. Zekeriya'yı da kefil/bak-
makla yükümlü kıldı. Zekeriya mihrapta[7]/mabette onun
bulunduğu yere her ne zaman girse, onun yanında bir rı-
zık bulurdu. "Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?" diye
sordu O da: "Bu, Allah katındandır. Muhakkak ki Allah
dilediğine hesapsız rızık verir" dedi.
38 Orada Zekeriya Rabbine dua etti. Dedi ki: "Rabbim bana
katından temiz bir nesil bağışla. Muhakkak ki Sen duayı
en iyi işitensin."
39 O mihrapta/mabette (böylece) ayakta dua ederken [yusal-
li], melekler ona, "Muhakkak ki Allah sana, Allah'tan bir
Kelime'yi /İsa'yı doğrulayıcı, saygın bir konuma haiz, nef-
sine hâkim ve salihlerden bir peygamber olacak Yahya'yı
müjdeliyor" diye seslendiler.
40 Dedi ki: "Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış ve üstelik
karım da bir kısırken benim nasıl oğlum olabilir? Allah da
"Evet öyle [kezâlik] ama Allah dilediğini yapar" dedi.
41 Zekeriya, "Rabbim! Öyleyse bana (bu konuda) bir alâ-
met [âyet] göster" dedi. Allah da: "Senin alâmetin üç gün
boyunca insanlarla işaretleşme dışında konuşmamandır,
Rabbini çok an ve akşam sabah Onun şanını yücelt [seb-
bih]" dedi.
42 Yine bir zamanlar melekler şöyle demişti: "Ey Meryem!
Muhakkak ki Allah seni seçti, tertemiz yaptı ve seni dünya
kadınlarına üstün kıldı",
43 "Ey Meryem! Rabbine gönülden bağlan, secdeye kapan ve
rükû edenlerle birlikte sen de rükû et."
44 Bütün bunlar sana vahy ettiğimiz gayb haberlerdendir.
Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini/kamışla-
rını attıklarında sen onların yanında değildin ve onlar bir-
birleriyle hasımlaştıklarında da yanlarında yoktun.
45 Hani melekler demişti ki: "Ey Meryem! Allah seni kendin-
den bir "kelime" ile müjdeliyor. Onun ismi Meryem oğlu

[7] Mihrab; bir yapının üst kısmı veya başköşesi.

İsa Mesih'tir. Dünyada da âhirette de itibarlı [vecîhen] ve
Allah'a en yakın olanlardandır [mukarrebîn]".
46 "O, insanlara hem beşikteyken hem de yetişkinken konu-
şur ve o salihlerdendir."
47 (Meryem), "Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken be-
nim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Evet öyle [kezâ-
lik] ama Allah dilediğini yaratır. Bir şeyin olmasına karar
verince ona ancak "ol" der, o da olur/oluş sürecine girer"
dedi.
48 (Daha sonra) "Allah ona Kitabı, hikmeti/bilgeliği, Tevratı
ve İncil'i öğretir."[8]
49 O (peygamber olunca) İsrailoğulları'na: "Ben elbette size
Rabbinizden bir mucize [âyet] ile geldim. Ben sizin için
çamurdan kuş maketi gibi bir şey yapar [ahluku] ona
nefes verir o da Allah'ın izniyle bir kuş olur. Doğuştan
körleri ve cüzamlıları iyileştiririm. Allah'ın izniyle ölülere
hayat veririm. Yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı
size haber veririm. Eğer gerçekten inanmışsanız, bunda
sizin için bir ibret [âyet] vardır."
50 "Ben, Tevrat'tan elimizde bulunanı tasdik edici ve size ha-
ram yapılan bazı şeyleri helal kılmam için gönderildim.
Size Rabbinizden bir mucize [âyet] getirdim. Allah'a karşı
sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
51 "Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbi-
nizdir. O hâlde Ona kulluk ediniz. İşte dosdoğru olan yol
budur."
52 İsa onların küfrünü hissedince, "Allah yolunda yardımcı-
larım kimlerdir?" dedi. Havariler dediler ki: "Biz Allah'a
inandık, şahit ol! Muhakkak biz Ona teslim olanlarız
[muslimûn]."
53 "Rabbimiz! Bizler Senin indirdiğine inandık ve elçiye tabi
olduk. Bizi şahitlerle beraber yaz." (dediler).
54 Onlar tuzak kurdular, Allah da (karşı) tuzak kurdu. Allah
tuzak kuranların en hayırlısıdır.[9]
55 O zaman Allah dedi ki: "Ey İsa! Muhakkak ki Ben seni
vefat ettiririm ve seni katıma yükseltirim[10] ve seni inkâr

[8] Allah Hz. İsa'ya zamanı gelince peygamberlik veriyor. Bundan sonraki ayetten de anlaşılacağı gibi, kendisi de ifade etmektedir.

[9] Allah'ın tuzak kurması, bizim anladığımız manada kurulan tuzaklar değildir. Bir deyim olarak tuzak kuranların tuzaklarını boşa çıkaran veya karşı tuzakla onun tuzağını başına geçiren, kazdığı kuyuya düşüren demektir.

[10] Refe'a fiili, yükseltmek anlamındadır. Peygamberler için bu fiil, "manevi

edenlerden temizlerim. Sana uyanları da kıyamet gününe kadar inkâr edenlerin üstünde tutarım. Sonra da [summe] zaten dönüşünüz Bana'dır. İşte o zaman aranızda ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında hükmü Ben veririm."

56 "İnkâr edenlere gelince; onları dünyada ve âhirette şiddetli azap ile cezalandırırım. Onların yardımcıları da olmaz."

57 Allah, iman edip iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanların da mükâfatını tam olarak verir. Allah, zalimleri sevmez.

58 (Ey Peygamber!) Bütün bunlar sana ilettiğimiz mesajlardan [âyât] ve hikmet dolu haberlerdendir [zikr].

59 Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu da topraktan yarattı ve ona "ol" dedi o da olur. [11]

60 (Bu), Rabbinden gelen (bir) gerçektir. Sakın tereddüt edenlerden olma.[12]

61 Kim, sana gelen bu ilimden sonra seninle bu konuda tartışmaya girecek olursa onlara de ki: "Öyleyse gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizimkileri [enfusena] ve sizinkileri çağıralım sonra gönülden yalvaralım ve Allah'ın lanetinin yalancıların üzerine olmasını dileyelim."

---

bir derece" veya "üstün bir konum verme" anlamına gelir. Nitekim Meryem Sûresi'nde 19/57'de Hz. İdris için de aynı fiil kullanılmıştır. "Onu yüce bir makama yükselttik" demektir. Maalesef bu ayeti, Hz. İsa'nın vefat ettirilmeden canlı bir şekilde yükseltildiği şeklinde yorumluyorlar ki Kur'an semantiğine aykırıdır. Çünkü Kur'an, Enbiyâ (23/34-35)' de hiçbir peygambere ölümsüzlük vermediğini belirtiyor.

[11] Hz. İsa hakkında iki durum vardır. Biri, Allah katındaki durumu, diğeri insanlar özellikle Hıristiyanlar katındaki durumudur. Allah katında olanı gerçektir. İsa beşerdir, Meryem'in oğludur, peygamberdir, toprak orijinli bir varlıktır. Hıristiyanların katındaki İsa ise, beşer değil, ilahidir, hatta babasız olduğu için, Allah'ın oğludur vs. İşte bu ayet, İsa'nın Allah katındaki durumunu söylüyor. Allah katındaki durum demek, hakikat olan gerçek durumu demektir. Şu hâlde Hz. İsa, her beşer gibi, beşerdir, Meryem'in oğludur. Meryem onun hem anası hem de babasıdır. Özel ve mucizevî bir yaratılışı vardır. Peygamberdir. Bu ayette Cenab-ı Hak, Hz. İsa'yı ilah kabul edenlerin mantığını çürütmek için basit bir kıyas önermektedir. Yani diyor ki, sizin katınızda Hem İsa hem de Hz. Âdem ikisi de babasızdır. Hatta Âdem, onlara göre hem anasız hem babasızdır. Sadece babasız olarak inandığınız İsa'yı ilah olarak kabul ediyorsunuz da, hem anasız hem babasız olarak inandığınız Âdem'i niye ilah kabul etmiyorsunuz? diye onları akıl yürütmeye ve mantıklı düşünmeye sevk ederek yanıldıklarını göstermeye ve her ikisinin de beşer olduğuna vurgu yapmaktadır.

[12] Yani Hz. İsa'nın durumunu Rabbinin katındaki gibi gerçek durumuyla kabul et, sakın onların katındaki gibi gerçek dışı/batıl değerlendirmelere dönüş yapma.

62 İşte (İsa hakkındaki) gerçek öykü/kıssa [kasas] budur. Allah'tan başka tanrı yoktur. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.
63 Eğer yüz çevirirlerse, Muhakkak ki Allah, bozguncuları en iyi bilendir.
64 De ki: "Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir ilkeye [kelime] gelin: "Yalnız Allah'a kulluk edelim ve Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ın dışında ayrıca birbirimizi tanrılar [erbâb] edinmeyelim."[13] Eğer bundan da yüz çevirirlerse "Şahit olun biz elbette [Allah'a] teslim olanlarız/ Müslümanlarız" deyiniz.
65 Ey Kitap ehli! Tevrat'ın da İncil'in de kendisinden (çok) sonra indiğini bildiğiniz hâlde İbrahim hakkında neden tartışıyorsunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?
66 Haydi sizler bildiğiniz konularda tartışıyorsunuz diyelim ama hakkında hiç bilginiz olmayan konularda niye tartışmaya giriyorsunuz? Hâlbuki (onları) Allah bilir, sizler bilmezsiniz.
67 İbrahim, ne Yahudi idi, ne de Hristiyandı. Fakat o, tam olarak Hakk'a yönelmiş [hanîfen] bir müslümandı. O, asla Allah'a şirk koşanlardan olmadı.
68 Elbette insanlardan İbrahim'e en yakın olanlar; ona uyanlar, bu peygamber ve inananlardır. Allah ise inananların dostudur.
69 Kitap ehlinden bir grup sizi doğru yoldan saptırmayı gönülden arzulamaktadır [veddet]. Oysa onlar ancak kendilerini saptırırlar ama farkında değildirler.
70 Ey Kitap ehli! (Hak olduğunu) gördüğünüz/ona şahit olduğunuz hâlde Allah'ın ayetlerini niçin inkâr edersiniz?
71 Ey Kitap ehli! Niçin hakkı batılla örtüyorsunuz ve gerçeği [hakk] bildiğiniz hâlde gizliyorsunuz?
72 Kitap ehli'nden bir grup (birbirlerine), "İnananlara indirilmiş olana günün başında inanın, o günün sonunda da inkâr edin; ola ki onlar da (size bakarak) geri dönerler."[14]

[13] Kur'an'ın ehl-i kitapla yapılmasını önerdiği tek diyalog "tevhid" konusunda yapılacak diyologdur.

[14] Razî'nin beyanına göre, Esamm, "bunu vahyin bir kısmını inanıp, bir kısmını inkâr etmek" şeklinde anlar "Günün başı ile günün sonu" ifadelerini ilk gelen vahiyler ile son gelen vahiyler şeklinde anlayanlar da olmuştur. Aslında Hayber Yahudilerinden 12 kişilik bir grup, Müslümanları şaşırtmak için, sabah İslam'a girecekler, akşama doğru da, "Biz Kitabımıza baktık. Muhammed'in sıfatını orada bulamadık" diyerek İslam'dan çıkacak-

73 "Ancak sizin dininize uyandan başkasına inanmayınız/ güvenmeyiniz" dediler. (Ey peygamber! Sen de) De ki: "Elbette doğru yol [hidâyet], Allah'ın gösterdiği doğru yoldur. Bu, size verilenin aynısı bir başkasına verildi diye mi yoksa Rabbinizin katında size muhalefet ederler diye mi (böyle söylüyorsunuz?). (Yine) de ki: "Muhakkak ki lütuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Çünkü Allah Vâsi'dir[15], Alîm'dir.

74 Rahmetini dilediğine tahsis eder. Çünkü Allah, çok büyük lütuf ve ikram sahibidir.

75 Kitap ehli'nden öylesi vardır ki, ona yüklerle emanet bıraksan sana (aynen) iade eder. Öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet versen, başına devamlı dikilip durmadıkça onu sana iade etmez. Bu onların "Ümmilere/bizden olmayanlara karşı bize bir sorumluluk yoktur"[16] demelerinden dolayıdır. Onlar Allah'a karşı bile bile yalan söylerler.

76 Bilakis, kim ahde vefa gösterir ve sorumluluk bilinci taşırsa, Muhakkak ki Allah sorumluluk bilinciyle hareket edenleri [muttekîn] sever.

77 Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini basit bir değere satanların elbette âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onların yüzlerine bakmaz ve onları temize çıkarmaz/arındırmaz ve onlar için çok acı veren bir azap vardır.

78 Onlardan belli bir grup [ferîk] vardır ki, kitaptan olmayan şeyi, siz kitaptan sanasınız diye, dillerini kitapla eğip bükerler ve söyledikleri Allah'ın katından olmadığı hâlde "Bu Allah'ın katındandır" derler. Böylece onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylerler.

79 Hiçbir beşer için söz konusu değildir ki, Allah ona Kitap, hikmet [hüküm] ve peygamberlik versin de sonra da o (kalkıp) insanlara "Allah'ı bırakıp bana kulluk ediniz" desin. Fakat (onun dediği sadece şudur): "Öğrettiğiniz Kitap ve okuttuğunuz şeyler gereğince Rabbe hâlis kullar [rabbâniyyîn] olunuz.

80 Yine o, size "Melekleri ve peygamberleri tanrılar edininiz"

lardır; böylece Müslümanları da şüpheye düşürüp dinden çıkmalarına kapı açmış olacaklardı (Bkz. Maturidî, Razî, Ateş vd.)

[15] **El-Vâsi'**: İlmi, merhameti ve ihsanıyla her şeyi kuşatan, lütfu ve keremi bol olan.

[16] Yahudiler, Allah'ın kendilerini, Yahudi olmayanlara karşı her türlü ahlaki sorumluluktan muaf tuttuğuna inanırlar.

diye de emretmez. Siz Allah'a teslim/Müslüman olduktan sonra, size inkârı/küfrü emreder mi?
81 Hani Allah peygamberler (vasıtasıyla Kitap ehlin) den söz almıştı[17]: "Size bir Kitap ve bir hikmet verdim. Şimdi yanınızda bulunan kitabı doğrulayıcı bir elçi geldiğinde, ona mutlaka inanmalı ve ona yardım etmelisiniz diyerek "kabul ettiniz mi ve bu hususta ağır görevi yüklendiniz mi?" diye sordu. Onlar da "kabul ettik" dediler. Bunun üzerine Allah: "Öyleyse şahit olunuz. Ben de sizinle beraber şahit olanlardanım" dedi.
82 Artık kim bundan sonra yüz çevirirse, işte onlar yoldan çıkmış olanların tâ kendileridir [fâsikûn].
83 Yoksa onlar Allah'ın dininden başkasını mı arzuluyorlar? Hâlbuki gökte ve yerde olanların hepsi ister istemez Ona teslim olmuştur ve Ona döndürüleceklerdir.
84 De ki: "Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve onların torunlarına [esbât] indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rabblerinden verilenlere inandık. Biz bunlar arasında hiçbir ayrım yapmayız. Çünkü Biz Allah'a teslim olanlarız.
85 Kim İslam'dan başka bir din arzularsa, o din ondan kabul edilmeyecektir. Âhirette o kaybedenlerden [hâsirîn] olur.
86 İnandıktan, elçinin hak olduğunu gördükten ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, inkâr eden bir topluma [kavm] Allah nasıl doğru yolu gösterir? Çünkü Allah, zâlim toplumu doğru yola iletmez.
87 Onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğramaktır.
88 Onlar bu hâlde ebediyen kalırlar, ne azapları hafifletilir ne de (yüzlerine) bakılırlar.
89 Ancak, bundan sonra tevbe edip, düzelenler başka. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.
90 İnandıktan sonra inkâr edenlerin, sonra da inkârda ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmez. İşte onlar sapıkların tâ kendileridir.
91 İnkâr edenlerden olup da kâfir olarak ölenlere gelince; onlar dünya dolusu altını fidye olarak verse bile, hiçbirinden

[17] Zamahşerî'nin analizine katılıyoruz. Peygamberlerden alınan taahhüt, toplumundan da alınmış demektir. Yani, peygamberlerin ümmetlerinden aldığı taahhüdü, Allah da peygamberlerden alır.

asla kabul edilmez. İşte onlar için çok acı verici bir azap vardır. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

92 Sevdiğiniz şeylerden Allah için ayırıp harcamadıkça erdeme [birr] eremezsiniz. Bir şeyden ne ayırıp harcarsanız Allah onu en iyi bilendir.

93 Tevrat indirilmeden önce, Yakup'un [İsrail] kendisine haram kıldığı şeyler hariç, İsrailoğulları'na bütün yiyecekler helaldi. Onlara de ki: "Eğer sözünüzde doğruysanız, Tevrat'ı getirip okuyunuz."

94 Artık bundan sonra kimler Allah'a yalan uydurursa [ifterâ], İşte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

95 De ki: "Allah doğru söyler. Öyleyse dosdoğru olarak İbrahim'in dinine [millet] uyunuz. Çünkü o, asla ortak koşanlardan değildi.

96 Elbette, âlemlere bereket ve hidâyet kaynağı olarak insanlar için ilk kurulan ev/mabet Mekke/Bekke'dekidir (Kâbe'dir).

97 Orada apaçık deliller ve İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse emniyette olur. Yola (iktisaden ve iktidaren) gücü yetenin o Ev'e gidip haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim de nankörlük [kefere] ederse, Bilsin ki Allah bütün âlemlerden Ganîy'dir.[18]

98 De ki: "Ey Kitap ehli! Neden Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz? Hâlbuki Allah bütün yaptıklarınıza şahittir."

99 De ki: "Ey Kitap ehli! Onun (hak olduğuna) bizzat kendiniz şahit olduğunuz hâlde, niçin, onu eğri göstermeyi arzulayarak, inanan kimseyi Allah yolundan uzaklaştırmaya çalışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

100 Ey inananlar! Şayet Kitap verilenlerden belli bir gruba [ferîk] uyarsanız/tabi olursanız, inancınızdan sonra onlar sizi kâfir yaparlar.

101 Allah'ın ayetleri size okunmakta ve Onun elçisi de aranızda iken siz nasıl inkâr edersiniz? Kim Allah'a sarılırsa, muhakkak ki o dosdoğru bir yola iletilmiştir.

102 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinizi gereği gibi/Ona yaraşır şekilde yerine getiriniz ve ancak Ona teslim olmuş olarak ölünüz.

---

[18] **El-Ganîy**: Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hiçbir şeye gereksinim duymayan, çok zengin.

103 Hep birlikte Allah'ın ipine yapışınız ve sakın ayrılığa düşmeyiniz. Allah'ın size olan nimetini hatırlayınız. Hani bir zamanlar sizler birbirinize düşmandınız O kalplerinizi birleştirdi ve Onun nimetiyle/lütfuyla kardeş oldunuz. Siz ateşten bir çukurun tam kenarındaydınız Allah sizi oradan kurtardı. Allah ayetlerini size böylece açıklıyor ki doğruyu bulasınız.

104 Sizden hayra çağıran ve iyiliği/iyi ve güzel şeyleri [ma'rûf) kendine iş edinen ve çevresine de telkin eden[19] ve kötülüğü engelleyen bir topluluk [ummet] olsun.[20] İşte onlar mutluluğa erenlerin [muflihûn] tâ kendileridir.

105 Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılanlar ve ihtilaf edenler gibi olmayınız. İşte onlar için çok büyük bir azap vardır.

106 O gün bazı yüzler ağarır ve bazı yüzler de kararır. Yüzleri kararanlara denir ki: "Demek ki, iman ettikten sonra inkâr ettiniz öyle mi? Öyleyse inkâr etmiş olmanıza karşılık azabı tadınız!"

107 Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmetinde olacaklardır ve orada sürekli kalırlar.

108 İşte bunlar Allah'ın ayetleridir; onları sana bütün gerçek-

---

[19] "Ye'murûn" fiili "emere" kökünden olup mastarı "emr" şeklinde gelir. Bunun "emretmek" anlamı olduğu kadar, mastar, "iş yapmak", "iş tutmak" anlamı da vardır. Ayetlerde geçen "ye'murûne bi'l-ma'rûf ve yenhevne ani'l-munker" ibaresi, hemen hemen bütün meâl ve tefsirlerde "iyiliği emrederler, kötülüğü engellerler" şeklinde çevrilmiştir. Kötülüğün engellenmesi semantik analize uygun ama iyiliği emretmek ne demektir. Bu hususta ancak Allah emreder. Herkes birbirinin amiri gibi "iyilik yap", sadaka ver, çalış, şunu yap bunu yap gibi emir mi edecek, emir mi yağdıracak? Kendisi yapmayacak mı? İyilik emirle olur mu? Kötülüğü bizzat engelleyecek ama iyiliği bir başkasına emrederek yapacak. Bunun semantik ve mantıkî bir izahı olamaz. İnsanoğlu iyiliği de bizzat yapmalı hatta başkalarını da telkin etmeli, tavsiyede bulunmalıdır. "Emere" fiilinin asıl anlamı olan "iş yapmak, iş edinmek ve aynı zamanda çevresine de telkin etmek" ayetin bağlamına daha uygun düşmektedir. Bu sebeple meâl boyunca bu ayetleri "kendine iş edinmek ve çevresine telkin etmek" şeklinde çevirdik. Dolayısıyla insan iyiliği kendine daimi olarak iş edinecek, tabiri caizse, iyilik meleği olacak yani elinden geldiği kadar hep iyilik yapacak ve bunu diğer insanlara da telkin ve tavsiye edecek, aynı zamanda da kötülüğe de engel olacak. Sosyal ahlakın en önemli ilkesi budur.

[20] Burada toplumun sosyal ahlakını koruyan ve onun gelişmesini sağlayan her bakımdan örnek bir grubun var olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

liğiyle okuyoruz/anlatıyoruz. Allah âlemlere zulm etmek istemez.

109 Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Bütün işler Allah'a döndürülür.

110 Ey inananlar! Siz insanlar için ortaya çıkmış hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği kendinize iş edinir ve çevresine de tavsiye/telkin eder, kötülüğü engellersiniz ve Allah'a inanırsınız. Eğer Kitap ehli inanmış olsaydı, elbette kendileri için iyi olurdu. Gerçi onlardan inananlar varsa da birçoğu yoldan çıkmıştır.

111 Onlar size eziyetten başka bir zarar vermezler. Sizinle savaşsalar bile, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez.

112 Onlar Allah'ın ahdine [habl] ve insanların ahdine bağlı kalmadıkları sürece, nerede olurlarsa olsunlar, kendilerine alçaklık damgası vurulmuştur. Onlar Allah tarafından bir gazaba uğramış ve üzerlerine zillet [meskenet] bürümüştür.[21] Çünkü onlar, Allah'ın ayetlerini inkâr ediyor ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Üstelik isyan ediyor ve haddi aşıyorlardı.

113 Onların hepsi bir değildir. Kitap ehli içinde, gece saatlerinde kalkıp Allah'ın ayetlerini okuyarak secdeye kapanan onurlu/dimdik [kâimetun] bir topluluk [ummet] da vardır.

114 Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği kendilerine iş edinirler ve çevrelerine de telkin ederler, kötülüğü de engellerler. İşte onlar iyi ve yararlı işler yapanlardandırlar [sâlihîn].

115 Onların yapacakları hiçbir iyilik inkâr edilmeyecektir. Çünkü Allah, sorumluluk bilincinde olanları çok iyi bilir.

116 İnkâr edenlere gelince, onların malları da evlatları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir yarar sağlamaz. İşte onlar ateş ehlidirler orada ebedi kalıcıdırlar.

117 Onların bu dünya hayatında ayırıp harcamakta oldukları [yunfikûn] şeylerin durumu, tıpkı kendi kendilerine zulm eden bir toplumun [kavın] ekinlerine vurup onları mahveden dondurucu bir rüzgârın durumu gibidir. On-

[21] Rezil ve rüsva yaşamaya mahkûm edilmişlerdir.

lara Allah zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmektedirler.

118 Ey inananlar! Sizden olmayanları kendinize sırdaş [bıtâne][22] edinmeyiniz. Onlar sizi zihnen bozmaktan [habâl] geri kalmazlar. Size sıkıntı verecek şeyleri arzularlar. Onların düşmanlıkları/öfkeleri ağızlarından taşmaktadır. İçlerinde/kalplerinde [sudûr] sakladıkları (kin) çok daha büyüktür. Biz elbette ayetleri sizin için açık ve anlaşılır kıldık, eğer aklınızı kullanırsanız.

119 İşte siz öyle (iyi niyetli) kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri hâlde siz onları seversiniz ve Kitap'ın hepsine inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıkları zaman: "Biz de inandık" derler. Kendi başlarına kaldıklarında ise, size olan öfkelerinden parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: "Öfkenizden çatlayın!"[mûtû] Muhakkak ki Allah göğüslerin özünü/kalplerinin içini en iyi bilendir.

120 Eğer size bir iyilik dokunsa bu onları üzer, eğer size bir kötülük dokunsa ona sevinirler. Şayet sabreder/göğüs gerer ve sorumluluk bilincinde olursanız, onların tuzağı size hiçbir zarar veremez. Muhakkak ki Allah, onların yapmakta oldukları şeyleri çepeçevre kuşatmıştır.

121 Hani sen, inananları savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erkenden evinden [ehlik] çıkmıştın.[23] Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Alîm'dir.

122 Hani (Uhut'ta) sizden iki grup [taifetan] paniğe kapılarak geri çekilmek istemişlerdi.[24] Hâlbuki Allah onların yardımcısı/dostuydu [veliy]. İnananlar yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır [yetevekkel].

---

[22] Bıtâne: kökü "b-t-n"dır. "Karın, iç, içyüzü" anlamına gelir. "içini göstermek" demektir (Ragıp). Burada kastedilen, iç dünyanı bilecek ve iç işlerine vakıf olacak kadar yakın, kısaca sırdaş demektir.

[23] Hz. Peygamber'in, Uhut savaşı için gerekli harp düzenini bizzat sağlamak için evinden ayrılışını kastediyor.

[24] Münafıkların reisi Abdullah bin Ubeyy'in öncülüğünde üçyüz kadar kişi savaş başlamadan firar etmişti. Hz. Peygamber'in kuvvetleri arasında yer alan Evs kabilesinden Benû Seleme, Hazreç kabilesinden Benû Hârise oymakları da, kalabalık düşmana karşı cesaretlerini yitirip, savaş başlamadan firarîlere katılmak istediler. Son anda vazgeçip savaşa iştirak ettiler. Bu ayet bu olaya açıklık getiriyor. Uhut'ta müşrik Mekkeliler ikibini ücretli olmak kaydıyla toplam üçbin kişiyken, Hz. Peygamber'in ordusu sadece yedi yüz kişi civarındaydı.

123 Nitekim Allah oldukça zayıf bir durumda [ezille] olduğunuz Bedir'de size yardım etmiştir. Öyleyse Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ki, şükredenlerden olasınız.

124 Hani Sen o zaman inananlara, "Rabbinizin üç bin indirilmiş melekle size yardım etmesi yetmez mi?" diyordun.[25]

125 Bilakis yeter. Siz sabreder/sıkıntılara göğüs gererseniz ve sorumluluk bilincinde olursanız, onlar şu anda hemen üzerinize gelseler bile Rabbiniz size belli görevleri olan [musevvimîn] beş bin melekle yardım eder.

126 Allah onu size sırf müjde olsun ve kalpleriniz rahatlasın [tatma'inne] diye yaptı. Çünkü (zafer garantili) yardım, ancak ve ancak Azîz ve Hakîm olan Allah katından gelir.

127 Allah, (yardımını) inkâr edenlerden bir kısmını kıyıma uğratmak bir kısmını da umutsuzca geri dönüp gitsinler diye bozguna uğratmak için yapar.

128 (Ey Peygamber!) Bu konuda/ilahî emrin gerçekleşmesi konusunda, senin yapacağın bir şey yoktur. Allah ya onların tevbelerini kabul edip onları bağışlar veyahut onlara azap eder. Çünkü onlar zalimdirler.

129 Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder.[26] Çünkü Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

130 Ey inananlar! Kat kat riba yemeyiniz ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Ola ki kurtuluşa/mutluluğa eresiniz.[27]

---

[25] Allah'ın Müslümanlara binlerce melekle yardımda bulunmasının bizzat Hz. Peygamber tarafından vurgulanması, mecazî olarak inananların kalplerine Allah'tan gelen manevi güçler vasıtasıyla takviyesi anlamına gelir (Menâr). Hz. Peygamber'in meleklerin yardımını vurgulaması; sayıca ve silahça alabildiğine kalabalık bir orduya karşı, sayıca ve silahça daha az olan Müslümanların maneviyatını ve cesaretini yüksek tutmak ve onları yüreklendirmek için mantıklı bir harp stratejisi gereği söylemiş olduğunu düşünebiliriz.

[26] Buharî, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hanbel'e göre, Hz. Peygamber Uhut'ta Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerine beddua etti. Yerde yaralanmış bir şekilde yatarken: "Sadece kendilerini Rablerine çağıran Peygamberlerine bunu yaptıktan sonra bu kişiler nasıl rahat edebilirler" diye bağırdı. Bunun üzerine bu iki ayet vahyedildi. (Müslim, İbn Hanbel)

[27] Savaş ayetlerinin arasında bu ayetin gelmiş olmasının sebebi, Keffâl'e göre; müşrikler Uhut'ta, tefecilikten elde ettikleri gelirle güçlü bir ordu kurdukları haberi geldi. Müslümanlar buna özenerek aynı yöntemle güç-

131 İnkâr edenler için hazırlanmış ateşten kendinizi koruyun.

132 Allah'a ve elçiye itaat edin ki, rahmete eresiniz.

133 (Ey İnananlar!) Rabbinizden bir bağışlanmaya mazhar olmak ve sorumluluk bilinci taşıyanlar için hazırlanmış ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete ulaşmak için birbirinizle yarışınız [sâriû]

134 Onlar ki, bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah da iyi davrananları [muhsinîn] sever.

135 Yine onlar haddi aşan bir eylem yaptıkları/bir kötülük işledikleri [fâhişeten] veya nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlarlar ve hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Onlar bile bile yaptıkları hatalarında ısrar etmezler.

136 İşte onların mükâfatı; Rableri tarafından bir bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetlerdir. İyi işler yapanların mükâfatı ne güzeldir!

137 Sizden önce nice hayat tarzları gelip geçti. O hâlde yeryüzünde dolaşınız ve yalancıların sonunun nasıl olduğunu görünüz.

138 Bu (Kur'an), insanlar için bir açıklama, sorumluluk bilincinde olanlar için bir yol gösterici ve bir öğüttür.

139 (Ey Müslümanlar!) gevşemeyiniz, üzülmeyiniz eğer gerçekten inananlardan iseniz mutlaka üstünsünüz.[28]

140 Eğer (Uhut'ta) size bir yara dokunduysa, o topluluğa da (Bedir'de) benzer bir yara dokunmuştur. Biz (iyi ve kötü) günleri insanlar arasında döndürüp dolaştırıp dururuz ki bu, Allah'ın inananları bilmesi ve sizlerden şahitler edinmesi içindir. Çünkü Allah zalimleri sevmez.

141 Aynı zamanda bu, inananları arındırmak ve kâfirlerin de kökünü kazımak [yemhaka] içindir.[29]

---

lü bir ordu kurabileceklerini düşündüler. Ayet bu düşüncenin yanlışlığını belirtiyor (Razî). Hem o zamanki hem de sonra gelecek Müslüman kuşakların ne maksatla olursa olsun tefecilikten uzak durmalarını vurguluyor.

[28] Uhut savaşından sonra Müslümanlara teselli için gelmiştir. Burada yapılan vurgu imanadır. Eğer gerçekten inanıyorsak üstünüz. Üstün değilsek herhalde imanda bir problem var demektir.

[29] Uhut savaşı Müslümanların uyanışına sebep olmuş, ondan ders çıkarmış-

142 Yoksa siz Allah içinizdeki cihat edenleri ve (yolunda güçlüklere karşı) sabredenleri ortaya çıkarmadan [ya'leme] cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? [hasibtum].

143 Andolsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce ölümü/şehit olmayı temenni edip duruyordunuz. İşte savaşı görüyorsunuz, ne diye bakınıp duruyorsunuz?

144 Muhammed sadece bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. O şimdi ölür veya öldürülürse siz topuklarınızın üzerinde geriye mi döneceksiniz?[30] Kim topuğu üzere geri dönerse (bilsin ki) o Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

145 Allah'ın izni olmadan, takdir edilmiş [kitâben] belli bir vadeden önce, hiçbir kişi ölmez. Kim dünya nimetini [sevâb] isterse ona ondan veririz, kim de âhiret nimetini isterse, ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.

146 Nice peygamber vardır ki, kendileriyle beraber birçok Allah erleri [rabbiyyûn] savaşmıştır. Onlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden hiç yılmadılar, zaafiyet de göstermediler ve boyun da eğmediler. Çünkü Allah sıkıntılara sabredenleri/göğüs gerenleri sever.

147 Onlar sadece, "Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıkları [isrâfenâ] bağışla! Adımlarımızı sağlamlaştır ve kâfirler topluluğuna [kavm] karşı bize yardım et!" diyorlardı"

148 Allah da onlara hem dünya nimetinin [sevâb] hem de âhiret nimetinin en güzelini verdi. Çünkü Allah iyi davrananları [muhsinîn] sever.

149 Ey inananlar! Eğer inkâr edenlere itaat ederseniz/tabi olursanız, sizi topuklarınız üzerine geriye döndürürler,

---

lar, kendilerine daha fazla güven gelmiş ve kâfirlerin de kökü kazınmıştır.

30 Uhut savaşı esnasında müşriklerin yaydığı "Muhammed öldü" yaygarası üzerine bazı Müslümanlar teslim olmayı, bazıları kaçmayı düşününce bu ayet nâzil oldu. Nitekim Hz. Peygamber 632'de vefat ettiği zaman çıkan kargaşayı durdurmak için Hz. Ebu Bekir bu ayeti okumuş ve ardından: "Bakınız her kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Ama her kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah, sonsuza kadar yaşayan ve ölümsüz olandır" diyerek kargaşayı önlemiştir (Buharî). Ayette geçen "topukları üzerinde geriye dönme"den kasıt hem savaştan kaçma, hem de eski bâtıl inançlara dönüştür.

o zaman büsbütün kaybedenler [hâsirîn].olarak dönersiniz.

150 Bilakis, sizin Mevlâ'nız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır.

151 Biz, Allah'ın kendilerine hiçbir güç [sultân] indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmalarından dolayı, inkâr edenlerin kalplerine korku [ru'b] salacağız. Onların son durağı ateştir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

152 Andolsun ki Allah (Uhud'ta) size verdiği sözü tuttu. Onun izniyle onları kırıp geçiriyordunuz. Fakat arzu ettiğiniz zaferi size gösterdikten sonra, gevşediniz, verilen emir hakkında tartışmaya girdiniz ve isyana yeltendiniz. Kiminiz dünyayı, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah sizi sınamak için sizi onları yenmekten alıkoydu. Yine de Allah sizi affetti. Çünkü Allah inananlara karşı çok lütuf sahibidir.

153 Elçi arkanızdan sizi çağırırken, siz tepelere doğru kaçıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bunun üzerine Allah sizi kederden kedere uğrattı ki, elinizden gidene ve başınıza gelene[31] üzülmeyesiniz. Zira Allah yapmakta olduklarınızdan en iyi haberdar olandır.

154 Sonra bu kederin ardından içinizden bir grubu tamamen kuşatan/örten bir güven ve bir sükûnet/dinginlik indirdi. Kendi canlarının kaygısına düşmüş olan bir grup da, Allah'a karşı cahiliye zannı gibi haksız bir zanda bulunuyorlar ve "Bu işten/savaş kararından bizim bir dahlimiz var mı?" diyorlardı. De ki: "Bütün iş/ karar verme yetkisi muhakkak ki Allah'a aittir. "Onlar açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar ve "Şayet karar verme yetkisi bizde olsaydı burada öldürülmezdik" diyorlar. Onlara de ki: "Evlerinizde dahi olsaydınız, haklarında ölüm yazılmış olanlar, yine de öldürülecekleri yere varırlardı." Bu Allah'ın göğüslerinizdekini sınaması ve kalplerinizdekini arıtması içindir. Çünkü Allah göğüslerinizin özünü/ kalplerinizin içini en iyi bilendir.

155 İki topluluğun/ordunun karşılaştığı gün, içinizden sizi terk edip uzaklaşanlara gelince; işledikleri bazı hatalardan dolayı şeytan onların ayağını kaydırmıştı ama

[31] Elinizden gidenden kasıt, kaçan ganimet fırsatı, başınıza gelenden kasıt da yenilgiyi tatmış olmalarıdır.

Allah yine de onları bağışlamıştır. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.[32]

156 Ey inananlar! Yeryüzünde yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri için, "Şayet yanımızda olsalardı ölmezlerdi veya öldürülmezlerdi" diyen inkârcılar gibi olmayınız Zira Allah, bunu onların kalplerinde bir dert/pişmanlık [hasret] yapar. Çünkü Allah hayat bağışlayan ve ölüme hükmedendir. Allah bütün yaptıklarınızı en iyi görendir.

157 Eğer Allah yolunda ölür veya öldürülürseniz, biliniz ki, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti, onların topladıkları (dünya malından) daha hayırlıdır.

158 Ölseniz de öldürülseniz de elbette Allah'ın huzurunda toplanmaya sevk edileceksiniz [tuhşerûn].

159 Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki sen onlara yumuşak davrandın[33]. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın çevrenden dağılıp giderlerdi. O hâlde onları affet, onlar için bağışlanma dile ve iş(ler)inde onlarla istişare et/danış,[34] eğer karar verirsen hemen Allah'a güvenip dayan [tevekkel]. Muhakkak ki Allah kendine güvenip dayananları sever.

160 Eğer Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yüzüstü bırakırsa/terk ederse, artık Ondan başka size kim yardım edebilir.

161 Bir peygamberin hile/hainlik yapması olur şey değildir. Kim hile [yağlul] yaparsa, kıyamet günü hilesiyle birlik-

---

[32] **El-Halîm**: Acele etmeyen, sabır ve sükûnet sahibi

[33] Uhut'da yenilgiye sebep olanlara karşı, Hz. Peygamber kınamadı, kızmadı bile.

[34] Hz. Peygamber, gerek toplum ve devlet işlerinde ve gerekse kendi işlerinde bile istişare yapan ve uygulayan birisiydi. Nitekim Uhud harbinin başında ve sonunda kendi harp konseyini istişare için topladı. Kendi görüşü harbin Medine'nin içinde bir gerilla ve savunma savaşı yönünde idi. Ancak gençlerin görüşü, savaşın Medine dışında bir meydan savaşı olması yönündeydi. Ekseriyet bu görüşte olunca Hz. Peygamber zırhını kuşandı. Karar verildi. Son anda savaşın Medine içinde olması yönünde görüş belirtenler olduğunda Hz. Peygamber: "Bir peygamber, giydiği zırhı savaşmadıkça çıkarmaz" dedi. (Buharî). Gerçi bir meydan savaşı isteyenler savaş esnasında firar ettiler. Ayneyn tepesindeki geçide yerleştirdiği 50 okçudan 40'ı ganimet toplamak için harbin ortasında yerlerini terk etti. Geride bekleyen Mekkeli süvarier Müslümanları arkadan çevirdi. Böylece Hz. Peygamber'in yanındakiler de Uhud Dağı'na doğru kaçışmaya başladılar. Hz. Peygamber'in yanında toplam 8 kişi kalmıştı.

te gelir. Sonunda herkese kazandığı tastamam verilir ve onlar zulme/haksızlığa uğramazlar.

162 Allah'ın rızasına tabi olan kişi, Allah'ın gazabına [sahatin] uğramış ve yeri cehennem olan kişi gibi olur mu? Orası ne kötü yerdir!

163 Onlar Allah katında derece derecedirler. Zira Allah onların yaptıklarını en iyi görendir.

164 Allah inananlara büyük bir lütufta [menn] bulundu. Çünkü onlara kendi içlerinden Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran ve kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi. Hâlbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler.

165 Onlara/müşriklere (Bedir'de) iki misli zayiat/musibet verdirdiğiniz hâlde, (Uhud'da başınıza gelen bir musibet için: "Bu neden böyle oldu?/Niye yenildik?" dediniz. (Ey Peygamber! De ki: "O musibet/belâ kendi kendinize yaptıklarınızdandır." Muhakkak ki Allah her şeye gücü yetendir.

166 İki topluluk/ordu [cem'an] karşılaştığında başınıza gelen musibet, Ancak Allah'ın izniyle olmuştur. (Böyle olması) Allah'ın gerçek inananları belirlemesi/açığa çıkarması [ya'lemu] içindi.

167 Münafıkları da açığa çıkarmak içindi. Onlara, "Geliniz! Allah yolunda savaşınız veya kendinizi savununuz" denildiğinde dediler ki: "Eğer savaş olacağını bilseydik size katılırdık". O gün onlar, imandan daha çok küfre yakın idiler. Onlar ağızlarıyla kalplerinde olmayanları söylüyorlar. Hâlbuki Allah içlerinde sakladıklarını çok iyi biliyordu.

168 (Evlerinde) oturup da kardeşleri için "Bizim sözümüzü tutsalardı, öldürülmezlerdi" diyenlere gelince, onlara de ki: "Eğer doğru sözlü iseniz (haydi) ölümü başınızdan defediniz!"

169 Sen Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler olarak sayma! Bilakis onlar Rableri katında diridirler ve rızıklandırılmaktadırlar.

170 Onlar Allah'ın kendilerine lütfettiklerinden dolayı sevinçlidirler/mutludurlar ve arkalarından gelip de kendilerine katılmamış olanlara/henüz şehit olmamış olanla-

ra, kendileri için bir korku olmadığını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek istemektedirler.

171 Ayrıca onlar, Allah'ın nimetini, lütfunu müjdelemeye de can atarlar. Allah elbette inananların ecrini zayi etmez.

172 O inananlar ki, musibete uğradıkları/yaralandıkları hâlde Allah ve elçinin çağrısına icabet ettiler/uydular. Onlardan güzel davrananlar ve sorumluluk bilincini taşıyanlar için çok büyük bir ecir vardır.

173 Çünkü onlara, insanlar kendilerine "Düşmanlar [nâs] size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkunuz" dedikleri zaman, bu söz onların imanını artırdı da "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!" dediler.[35]

174 Bundan dolayı Allah'tan bir nimet ve lütufla geri döndüler; kendilerine hiçbir kötülük dokunmadı ve Allah'ın rızasına/hoşnutluğuna tâbi oldular. Çünkü Allah çok büyük bir lütuf sahibidir.

175 O haberi size (getiren) şeytan (ruhlu kişi)[36] ancak kendi dostlarını korkutabilir Eğer inanmış iseniz siz onlardan değil, Benden korkunuz.[37]

176 (Ey peygamber!) Küfürde yarışanlar sakın sana üzüntü vermesin. Onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara âhirette bir nasip [hazzen] vermemeyi murat ediyor. Onlar için âhirette çok büyük bir azap vardır.

177 Elbette iman karşılığında inkârı satın alanlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için çok acı verici bir azap vardır.

178 İnkâr edenler kendilerine mühlet vermemizi, kendileri için hayırlı bir şey saymasınlar. Biz onlara mühlet veriyoruz; sonuçta onlar günahlarını artırıyor.[38] Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

---

[35] Uhud'da istediğini elde edemeyen Ebu Süfyan, Hz. Peygamber'e, "Gelecek yıl Bedir'de tekrar karşılaşacağız" dedi. Ertesi yıl Hz. Peygamber, Ebu Süfyan'ın hazırlığını duyunca 70 kişilik bir süvari birliğiyle Bedir'e gitti. Ebu Süfyan savaşmadan geri döndü. Bu ayet inananların azim ve cesaretini, savaşma iradesini ve Uhud'dan ders alındığını bize anlatmaktadır.

[36] Ebu Süfyan'ın propagandacısı olan Nuaym bin Mes'ud el-Eşcaî kastedilmektedir.

[37] Beyzâvî'nin yorumunu esas alarak bu anlamı tercih ettik.

[38] Birçok meâllerde gözüken anlam; "Biz onlara günahları artsın diye mühlet veriyoruz" veya "günahlarını artırsınlar" yani "bol bol günah işlesinler" şeklindedir. Allah insanlara tevbe etmesi, yaptıklarından pişman olma-

179 Allah inananları sizin şu içinde bulunduğunuz (karışık) hâlde bırakacak değildir sonunda pisi temizden ayırır. Allah size gaybı muttali kılacak da değildir. Lakin Allah elçilerinden dilediğini seçer.[39] O hâlde Allah'a ve elçilerine inanın. Eğer inanır ve sorumluluk bilincinde olursanız sizin için çok büyük bir mükâfat vardır.

180 Allah'ın lütfundan kendilerine verdiklerinden cimrilik edenler, bunu kendileri için hayırlı saymasınlar. Bilakis bu onlar için kötüdür/şerdir. Cimrilik yaptıkları şeyler kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır [se-yutavvekûn][40]. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Çünkü Allah yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdar olandır.

181 Elbette Allah, "Allah fakirdir, biz zenginiz" diyenlerin sözünü işitti. Biz onların bu söylediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini bir bir kayıt altına alacağız [se-nektubu] ve onlara (zamanı gelince), " Çok yakıcı azabı tadın bakalım" deriz.

182 Bu, sizin kendi ellerinizle takdim ettiklerinizin karşılığıdır. Hiç şüphesiz Allah kullarına hiçbir şekilde zulmedici değildir.

183 "Muhakkak ki Allah, ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe, hiçbir elçiye inanmamamız hususunda, bizden söz almıştı" diyenlere de ki: "Benden önce size gelen elçiler

---

sı, doğru yolu bulması vb için mühlet verir. Günahı artsın diye mühlet vermek Cenab-ı Hakk'a yakışmaz. Öyleyse tercümelerde bir sıkıntı var. Ayete dikkatle bakıldığında "li-yezdâdû"daki "lâm", "lâmu'l- âkibe"dir. Sonuç bildiren bir edattır. Dolayısıyla "Biz mühlet verdik sonuçta onlar günahlarını artırdı" demektir. Bu konuda A.Kadir Şener ve arkadaşlarının yorumuna katılıyorum. Yine Fransızca Kur'an tercümelerinden D. Masson ve M. Hamidullah'ın tercümelerinde de bu ayet bizim anladığımız şekilde tercüme edilmiştir. Burada anlatılmak istenen, günâh bataklığındaki kâfirler, kendilerine verilen mühleti günah işlemekten vazgeçmedikleri sürece kendileri için hayırlı bir şey olarak görmesinler, Biz onlara tevbe edip imana gelmeleri için birçok fırsat içeren mühletler veriyoruz ama onlar bu fırsatları ancak günahlarını artırmak için kullanıyorlar demektir. Mühlet vermek zaten öz Arapçada "Devenin veya atın mer'ada daha çok yeşillik yiyebilmesi için bağlı oldukları iplerini uzun tutmak, uzatmak demektir. Mühletler daima lehte olsun diye verilir.

[39] Krş. Cin, 72/26-27

[40] "Boyunlarına dolanmak" tabiri bir deyimdir. Cimrilikleri onlara azap olarak dönecek, başlarına musallat olacak, yaptıkları yanlarına kalmayacak demektir. Nitekim Türkçemizde "ayağına dolanmak" tabiri vardır. Yaptığı yanına kâr kalmadı anlamındadır.

apaçık delilleri ve dediğiniz şeyi getirmişlerdi. Eğer doğru sözlü iseniz (söyleyin) onları niçin öldürdünüz?"

184 (Ey Peygamber!) Eğer seni yalanladılarsa, bil ki senden önce, apaçık deliller, hikmetli sayfalar [zubur] ve aydınlatıcı kitaplar getiren elçiler de yalanlanmıştı.

185 Her can ölümü tadıcıdır. Kıyamet günü ecirleriniz size tastamam olarak verilir. Kim ateşten çekip alınır ve cennete sokulursa işte o kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı aldatıcı bir zevkten/faydalanmadan başka bir şey değildir.

186 Andolsun ki, sizler mallarınız ve canlarınızla sınanacaksınız, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve (Allah'a) şirk koşanlardan çok incitici (sözler) işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sorumluluk bilincinde olursanız (bilin ki), bu elbette azimle yapılacak işlerdendir.

187 Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden "Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz!" diye kesin söz almıştı. Onlar bu sözü arkalarına attılar ve onu az bir değere sattılar. Ne kötü bir alışverişti bu!

188 (Ey peygamber!) Yaptıkları şeylerle sevinenlerin/mutlu olanların ve yapmadıkları şeylerle övülmeyi sevenlerin sakın ha sakın azaptan kurtulacaklarını sayma/sanma. Onlar için çok acı veren bir azap vardır.

189 Göklerin ve yerin hükümranlığı [mulk) Allah'a aittir. Allah her şeye gücü yetendir.

190 Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, elbette gönül ehli kimseler/basiret sahipleri [ûlu'l-elbâb] için deliller vardır.

191 Onlar, ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatarken Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılışı üzerine düşünürler (ve şöyle yakarırlar): "Rabbimiz Sen bunu boş yere yaratmadın. Seni tenzih ederiz. Bizi ateşin azabından koru."

192 "Ey Rabbimiz! Muhakkak ki Sen kimi ateşe sokarsan, elbette onu rezil etmiş olursun. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."

193 "Ey Rabbimiz! Biz "Rabbinize inanın" diyerek imana çağıran bir davetçiyi işittik ve hemen inandık. Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı bağışla ve kötülüklerimizi ört ve canımızı erdemlilerle birlikteyken al!"

194 "Ey Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla bize vaat ettiklerini bize ver, kıyamet günü bizi mahcup [tuhzina] etme! Muhakkak ki Sen sözünden caymazsın!"

195 Bunun üzerine Rableri onlara şöyle cevap verir: "Elbette Ben, sizden erkek olsun dişi olsun, hiçbir çalışanın emeğini zayi etmem. Çünkü hepiniz birbirinizdensiniz. Göç/hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, Benim yolumda işkence/eziyet görenlerin, savaşanların ve öldürülenlerin elbette kötülüklerini/günahlarını örterim ve elbette Allah katından bir karşılık olarak onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Zira karşılıkların en güzeli Allah katında olanıdır.

196 (Ey Peygamber!) İnkâr edenlerin diyar diyar dolaşıp durmaları sakın seni aldatmasın!

197 Bu çok az bir yararlanmadır ama sonunda varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yer!.

198 Fakat Rablerine karşı sorumluluk bilincine sahip olanlara gelince; onlar için Allah katından indirilen, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebedi olarak kalırlar. Allah katından gelen (nimetler), erdemli olanlar için daha hayırlıdır.

199 Kitap ehli içinde, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene inananlar vardır. Onlar Allah'a karşı büyük bir saygı [huşû'] içindedirler. Allah'ın ayetlerini az bir değere satmazlar. İşte onların mükâfatı Allah katındadır. Muhakkak ki Allah hesabı çabuk görendir.

200 Ey inananlar! Zorluklara sabrediniz, (düşmana karşı) birbirinizle irtibat kurunuz ve Allah'a karşı sorumluluk bilinci içinde olunuz ki kurtuluşa/mutluluğa eresiniz

4- NİSÂ SÛRESİ

"Nisa" kelimesi "kadınlar" demektir. Sûre, kadınlar ve kadınlarla ilgili hükümlerden bahsettiği için bu adı almıştır. Medine'de nâzil olmuştur 176 ayettir. Mushaf'ta 4, inişte ise 92 nci sûredir.

Rahmân, Rahim Allah Adıyla:

1 Ey İnsanlar! Sizi tek bir özden/cevherden [nefs vâhide][1] ve ondan da/o cevherden de eşini yaratan ve her ikisinden de çok sayıda erkek ve kadınlar çıkaran Rabbinize karşı sorumluluk bilincinde olunuz! Adıyla birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a, akrabalara [erhâm] karşı sorumluluğunuzu koruyunuz. Muhakkak ki Allah üzerinizde daimi bir gözetleyicidir.

2 (Ey inananlar!) Yetimlere mallarını (rüşt olduklarında) veriniz, temizi pis ile değiştirmeyiniz[2]. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyiniz. Çünkü bu çok büyük bir günahtır.

3 Eğer yetimlerle evlenerek onlar hakkında adaleti yerine getirememekten korkarsanız, (diğer) beğendiğiniz, size helal olan kadınlardan ikiye, üçe ve dörde kadar evleni-

---

[1] Müfessirlerin çoğu, neredeyse tamamı "nefs vâhide" den Âdem, "zevcehâ" tabirinden de Havva'nın kast edildiğini söylerler. Hâlbuki ayette, buna delalet eden sarih hiçbir delil/kanıt yoktur. 1-"Nefs vâhide" Âdem'in müradifi değildir. Âdem özel bir isimdir "ma'rife"(bilinen=harf-i tarifli)'dir. Halbûki "nefs vâhide" ise, "nekire" (belirsiz, =harf-i tarifsiz=sans article)'dir. 2- Âdem, erkek (müzekker=masculin), "nefs vâhide" ise dişi (müennes=feminin)'dir. 3-Eğer "nefs vâhide" yi Âdem olarak yorumlarsak, Araf (7/189-190)'a göre onu müşrik ve kâfir yapmış oluruz. Zira adı geçen ayette; "nefs vâhide" den yaratılan ve eşi de ondan var edilen kişi, Allah'tan salih bir evlat istedikleri, Allah'ın kendilerine istediklerini vermesine rağmen o ikisinin de Allah'a birçok şirk koştuğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla "nefs vâhide" yi Âdem olarak yorumlamak mümkün değildir. Nefs vâhide'yi, insanı meydana getiren prensip, su, nutfe, cevher ve öz, can vb olarak anlamak ve onu her insan için geçerli bir kavram kabul etmek Kur'an semantiği açısından daha doğru ve daha tutarlıdır.

[2] Size ait olan kötü malları, yetimlere ait olan güzelleriyle değiştirmeyin demektir.

niz/evlenebilirsiniz [fe'nkihû]. Eğer onların aralarında da adaletsizlik yapmaktan korkarsanız biriyle[3] veya akitle sorumluluğunuz altında bulunanla [mâ meleket eymânukum][4] yetinin. Zira bu haksızlık etmemeniz için en uygun bir yoldur.

4 Kadınlara mehirlerini gönül rızasıyla veriniz. Eğer onlar mehirlerinin bir kısmını kendi istekleriyle size bağışlayacak olurlarsa, o takdirde onu afiyetle yiyiniz.

5 Allah'ın sizin için ayakta kalma vasıtası yaptığı mallarınızı aklı ermeyenlere [sufehâ'] vermeyin/teslim etmeyin. O mallarla yetimleri besleyin, giyindirin ve onlara güzel sözler söyleyin.

6 Yetimleri evlenme/nikâh çağına kadar deneyiniz. Eğer onlarda bir olgunluk görürseniz, kendilerine mallarını teslim ediniz. Büyüyünce nasıl olsa geri alacaklar diye savurganlıkla yemeye kalkmayınız. Kim zengin ise çekinsin/tenezzül etmesin. Kim de fakirse münasip bir şekilde/örfe uygun olarak [ma'rûf] yararlanıp yesin. Onların mallarını teslim ettiğinizde onlar adına şahit bulundurun! (Unutmayınız ki) hesap sormak için Allah kâfidir.[5]

7 Ana babanın ve akrabanın geriye bıraktıklarından erkeklere bir pay/hisse [nasîb] vardır. Ana babanın ve akrabanın geriye bıraktıklarından kadınlara da bir pay/hisse vardır. (Miras) az veya çok olsun, bunlar belirlenmiş hisselerdir.

---

[3] Çok evlilik bir emir değil, bir ruhsattır. Sosyal ve ekonomik şartlar gereği, yetim ve dulları koruma altına almak gerektiğinde çok evliliğe devlet veya siyasi otorite izin verebilir. Buna ruhsat vardır. Ancak Kur'an her zaman tek evlilikten yanadır.

[4] "Mâ meleket eymânikum" tabiri, (sağ elinizin altında bulunanlar) demektir. Eyman kelimesi, sağ el anlamında olduğu gibi yemin kelimesinin de çoğulu olduğundan "yeminler" anlamına da gelir. Bu yeminler aynı zamanda sözleşmelerdir. Dolayısıyla yeminlerle/sözleşmelerle yani akitlerle malik olduklarınız anlamı da vardır. Buradan akit/sözleşmelerin yapılan yeminlerle de güçlendirilmiş olduğunu da düşünebiliriz. "Ma meleket eymânikum" tabiri ile burada köle/esir kadınlar söz konusudur. Esirler o dönemde kölelik sözleşmesi ile yani bir nevi akitle efendilerine ait oluyorlardı. Eş, hizmetçi, işçi vb gibi sözleşmelerden birine tabi idiler. Kadın kölelere cariye adı verilse de bu tabir Kur'an'da geçmez. Eş olacak kadın köleler, cariye olduğu andan itibaren akitle nikâh altında idiler, ancak mehirleri yoktu. Savaş esiri olduklarından esir alınırken çekilen zahmet veya satın alındıklarında verilen ücret mehirleri sayılırdı. Mehir hür kadına verilirdi. Buradan anlaşılan husus, nikâhsız hiçbir birleşmenin Kur'an'a göre caiz olmadığıdır. Ayette geçen fiil "nikâhlayınız" emridir. Zaten bunların da akitleri de mevcut.

[5] Krş. En'âm, 6/152

8 (Miras) taksimatında (mirasçı olmayan) akrabalar, yetimler ve yoksullar da orada hazır olurlarsa, onlara da (mirastan) bir şeyler verin/ gönüllerini hoş ediniz ve onlara da güzel sözler söyleyiniz.
9 Onlar/veliler/vasiler, arkalarında korunmaya muhtaç çocuklar [zurriyeten] bıraksalardı, onlar hakkında nasıl endişe duyarlarsa, başkalarının çocukları için de aynı endişeyi taşısınlar. Onlar Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olsunlar ve doğru [sedîd] söz söylesinler.
10 Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, (aslında), karınlarını ancak ateşle doldurmuş olurlar. Onlar alev alev yanan [saîr] bir ateşe yaslanacaklardır/gireceklerdir.
11 Allah size çocuklarınızın (alacağı miras) hakkında, erkeğe dişinin payının iki katını tavsiye eder.[6] Eğer ölenin kızları [nisâ'] ikiden fazla iseler, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçı çocuk, sadece bir kız/kadın ise, yarısı onundur. Eğer ölenin çocuğu varsa ve (hayatta olan) ana babasının her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana babası ona vâris oluyorsa, anasına üçte bir düşer, eğer (ölenin) kardeşleri var (çocuğu yoksa) o zaman ananın payı altıda birdir. (Bütün bu hükümler ölenin) vasiyeti yerine getirildikten veya borcunun ödenmesinden sonradır. Babalarınızdan ve çocuklarınızdan hangisinin size fayda bakımından daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz. (Bundan dolayı) paylar, Allah tarafından takdir edilmiş/ belirlenmiştir [farîdaten]. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

---

[6] İslamiyet'ten önce Araplarda kadınların mirastan nasibi yoktu. Bir Arap atasözüne göre: "Savaşta kılıç sallamayanın mirastan nasibi yoktur." Bundan dolayı, kadın ve çocuklar miras almıyordu. Savaşa fiilen katılmadıkları gibi kadınların ailede hiçbir mâli sorumlulukları da bulunmuyordu. Bütün yük erkeklerin omuzundaydı. O günkü şartlarda ailenin ve savaş halinde kabilenin bütün yükünü erkekler üstlenirdi. Buna rağmen, kadınlara da İslamiyet'le erkeğin yarısı kadar bir hak verildi. Bu hukuktaki nimet-külfet dengesinin korunmasındaki kuralını düşündürmektedir. Hz. Peygamber'in zevcelerinden Ümmü Seleme, kadınlara da mirastan erkeğin yarısı kadar bir hisseye malik olduğunu işitince şaşkınlıktan; "Erkekler savaşıyor, kadınlar savaşmıyor. Öyleyken bize mirasın yarısı düşüyor" (Itkân) demiştir. İşte kadınların hiçbir sorumlulukları olmadığı bir ortam ve şartlarda Allah tarafından belirlenmiş ve tavsiye edilmiş hisseler böyledir. Kadının ailevi ve sosyal sorumluluk ve görevleri ve katkıları arttıkça bu hisseler de ona göredir. Bakara 228'de "Kadınların hakları vazifeleri kadardır" ayetinden bunu anlıyoruz.

12 Eğer çocukları yoksa ölen karılarınızın bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Şayet çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bu hak (elbette ki) onların vasiyetlerinden veya borçlarından sonradır. Eğer sizin de çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri eşlerinizindir. Eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Bu hak elbette yapılacak vasiyet ve ödenecek borçtan sonradır. Eğer miras bırakan erkeğin veya kadının evladı ve ana babası olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi varsa[7], her birine altıda bir düşer. Eğer bundan fazla iseler, o zaman onlar, üçte bire ortaktırlar. Bu hak, elbette ki zarar verici olmayan vasiyet veya borçtan sonra (uygulanır). Bütün bunlar Allah'tan size bir vasiyettir. Allah Alîm'dir, Halîm'dir.

13 Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve elçisi'ne itaat ederse Allah onu, içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte bu çok büyük bir kurtuluştur/mutluluktur [fevz].

14 Kim de Allah'a ve elçisi'ne karşı gelirse ve Onun sınırlarını aşarsa, Allah da onu içinde ebedi kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.

15 Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara gelince, (suçlarını ispat için) içinizden dört şahit getiriniz. Eğer onlar da şahitlik ederlerse, o kadınları ölünceye veya Allah onlar için bir yol gösterinceye/bir hüküm bildirinceye kadar evlerde tutunuz/dışarıya salmayınız.

16 İçinizden bu kötü işi yapanların her ikisini de cezalandırın [âzûhuma].[8] Eğer tevbe eder ve düzelirlerse artık o ikisini cezalandırmaktan vazgeçiniz. Çünkü Allah, Tevvâb'dır, Rahîm'dir.

17 Ancak Allah'ın katında kabul gören tevbe, bilmeden bir kötülük yapıp, sonra vakit geçirmeden Ona tevbe edenlerin tevbesidir. İşte onlar Allah'ın tevbesini kabul ettiği kimselerdir. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

18 Yoksa ölüm anına kadar kötülük işleyip, ölmek üzere iken, "Ben şimdi tevbe ettim" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tevbeleri (makbul) değildir. İşte Biz onlar için çok acı verici bir azap hazırladık.

---

[7] Buna "kelâle" denir. Bu sûrenin 176. Ayetine bkz.

[8] Birçok müfessire göre bu ayet, hem erkeğe, hem kadına ve hem de eşcinsellerin her birine delalet etmektedir.

19 Ey İnananlar! (Kocası ölen) kadınları miras yoluyla zorla almanız size helal değildir.[9] Açıkça fuhuş yapmadıkları sürece, verdiğiniz bir şeyi geri almak için onlara baskı yapmayınız ve onlarla iyi geçininiz. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, bilin ki bazen bir şey hoşunuza gitmeyebilir ama Allah o şeye çok hayır koymuş olabilir.
20 Bir eşi (boşayıp) yerine başka bir eş almak istediğiniz takdirde, ilkine kantar kantar mehir vermiş olsanız bile, verdiğinizden hiçbir şeyi geri almayınız. İftira ederek ve açık bir günaha girerek mi geri alacaksınız?
21 Vaktiyle içli dışlı olmuşken ve onlar sizden sağlam bir teminat [mîsâkan ğalîza][10] almışken onu nasıl geri alırsınız?
22 Babalarınızın evlendiği kadınlarla/üvey annelerinizle evlenmeyiniz. Geçmişte olanlar/İslamiyet'ten öncekiler artık geçmişte kalmıştır. Bu haddi aşan/yüz kızartıcı [fâhişeten], iğrenç bir iştir ve kötü bir yoldur.
23 Şunlarla evlenmeniz size haram kılınmıştır: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt bacılarınız, karılarınızın anneleri, gerdeğe girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bakmakta bulunduğunuz üvey kızlarınız- eğer anneleriyle gerdeğe girmeden ayrılmışsanız o zaman kızlarını almaktan ötürü size bir günah yoktur-, kendi sulbünüzden gelen öz oğullarınızın karıları/gelinleriniz ve iki kız kardeşi aynı anda nikâhlamak. Ancak, geçmişte olanlar/İslamiyet'ten önce olanlar geçmişte kalmıştır (Onlardan sorumlu değilsiniz). Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
24 Evli kadınlarla [muhsenât][11] da evlenmeniz haram kı-

---

9 Câhiliye döneminde Araplarda bir adam ölünce onun velisi durumunda olan oğlu, kardeşi vb kişi, ölenin karısını mal gibi terekeden sayardı. Mehir vermeksizin ya zorla kendine alır veyahut da başkasıyla evlendirirdi. Mehrini de kendisi alırdı. Kadına bir şey vermezlerdi. Bazen de başkasıyla kadının evlenmesine engel de olurlardı. Kur'an câhiliye döneminin bu âdetini bu ayetle kaldırdı.

10 "Ğalîz" kelimesi, sağlam ve ağır teminat anlamındadır. Yani nikâh öyle kolay kolay bozulabilecek bir akit değildir. Tarafların her ikisinin de hak ve hukukları garanti altına alınmış demektir.

11 "Muhsenât" kelimesi Arapçada üç anlam taşır. 1-Evli kadın, 2-İffetli kadın, 3- Hür kadın. Kur'an bu üç anlamı da kullanır. Kur'an geldiğinde Arap toplumunda hür ve esir kadın ayrımı gibi bir olgu vardı. Kur'an elbette onlarla

lınmıştır. Ancak (savaşta esir alınmış) akitle sorumluluğunuz altında olanlar [mâ meleket eymânukum] bunun dışındadır. Bunlar Allah'ın sizin üzerinize yazdığı hükümlerdir. Bunun dışındaki kadınlarla, zinadan kaçınarak, iffetli yaşamak ve kendilerine mallarınızdan (bir miktar mehir olarak) vermeniz kaydıyla evlenmeniz size helal kılındı. O hâlde onlardan yararlanmanıza karşılık, kararlaştırdığınız mehirlerini bir yükümlülük olarak [farîdaten] veriniz. Ücretlerin kararlaştırılmasından sonra (ödeme konusunda) karşılıklı uzlaşmanızda sizin için herhangi bir sorumluluk yoktur. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

25 İçinizden her kim, hür Müslüman kadınlarla [muhsenât] evlenmeye [mehir vererek) güç yetiremezse, o zaman sahip olduğunuz genç inanan akitle sorumluluğunuz altında olanlarla (evlensin). Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Sizler birbirinizdensiniz/aynı toplumun bireylerisiniz. O hâlde iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları şartıyla, sahiplerinin izniyle onlarla evleniniz ve ücretlerini/mehirlerini örfe uygun olarak güzelce veriniz. Eğer onlar, fuhuş yapacak olurlarsa, onlara hür kadınlara verilen cezanın yarısı verilir. Bu (evlenme izni), içinizden sıkıntıya/günaha girmekten korkanlar içindir. Fakat sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

26 Allah size, (hükümlerini) açıklamak ve sizi sizden öncekilerin yasalarına/doğru yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Çünkü Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

27 Allah sizin tevbenizi kabul etmek istiyor. Şehvet düşkünleri/nikâhsız yaşamayı savunanlar ise sizin büyük bir sapıklığa meyletmenizi istiyorlar.

28 Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.[12]

29 Ey inananlar! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında aranızda mallarınızı haksız yollarla [bi'l-bâtıl] yemeyi-

---

ilgili hükümleri de barındıracaktır. Toplumda var olan bazı temel sorunları görmemezlikten gelemez.

[12] Genelde insan birçok yönden zayıf bir varlıktır. Onu güçlü yapan akıl ve iradesidir. Burada kastedilen kontekse göre, insanın şehevi arzularına karşı sabır göstermedeki zayıflığıdır.

niz. Ve birbirinizi öldürmeyiniz. Muhakkak ki Allah, size karşı çok merhametlidir.

30 Kim düşmanlık ve zulm ile bunu/yasakları yaparsa onu ateşe yaslayacağız/sokacağız. Bu zaten Allah'a göre çok kolaydır.

31 Eğer size yasak kılınan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi örter ve sizi şerefli [kerîm] bir yere dâhil ederiz.

32 Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeylere temenni etmeyiniz. Erkeklere kazandıklarından bir pay/nasip, kadınlara da kazandıklarından bir pay/nasip vardır. Allah'tan ve Onun lütfundan isteyiniz. Muhakkak ki Allah, her şeyi en iyi bilendir.

33 Biz ana babanın ve yakın akrabaların bıraktıklarının her birine mirasçılar/vârisler [mevâliye] belirledik. Yeminlerinizle bağlandığınız kimselere de paylarını/nasiplerini veriniz. Muhakkak ki Allah, her şeye şahit olandır.

34 Allah'ın kimilerini kimine tercihte daha layık kılmasından ve erkeklerin de kendi mallarından sarf etmelerinden dolayıdır ki, erkekler kadınlar üzerinde koruyup gözetme sorumluluğuna sahiptir [kavvâm]. İyi ve yararlı işler yapan kadınlar [sâlihât], hem gönülden bağlı/ itaat eden [kânitât], hem de Allah'ın korunmasını buyurduğu şeyi (kocasının) yokluğunda da koruyan [hâfizât] kadınlardır. Başıbozukluk yapmalarından/huysuz ve geçimsizliklerinden [nuşûz] çekindiğiniz kadınlara gelince; onlara önce öğüt veriniz, (yararı olmazsa) yataklarında yalnız bırakınız, (yine yararı olmazsa) uzaklaştırınız/gönderiniz/evden ayırınız [va'dribuhunne][13]. Şayet size

[13] Bu gönderme/uzaklaştırma geçici bir süre ailesinin/yakınlarının yanına gönderme şeklinde anlaşılmalıdır. Bu da netice vermezse, ayete göre boşanma süreci başlıyor. Zaten ayetin devamında hakemler devreye girecektir. Birçok meâl ve tefsirde, bu ayette geçen "*va'dribuhunne*" sözünü; "dövünüz", hafifçe dövünüz", "vurunuz", hafifçe vurunuz" gibi dövme ve vurmaya yönelik tercüme ve tefsirler yapmışlardır. Biz aynı kanaatte değiliz. Çünkü "vurmak" veya "dövmek", mutlaka bir şeyle olur, tokatla tekmeyle, sopayla, taşla vb. şeylerle vurulur. Bu anlamda "darabe" fiili "bi" (ile) ekini (harf-i cer) alır. Bu fiilin seyahata çıkmak anlamı da vardır. O da "fî" harf-i cer'iyle kullanılır. Yalın halde kullanıldığında vurmak anlamının ötesinde, "düşürmek", "çadır kurmak", erkek devenin dişi deveyle ilişkiye girmesi", misal/örnek vermek", "kışkırtmak, tahrik etmek", "uzaklaştırmak/göndermek", "ayırmak" vb anlamları vardır. (Ragıp); Nitekim Arapçada "iki şeyi birbirinden ayırmak" anlamında "darabe'd-dehru beynena" tabiri kullanı-

itaat ederlerse, artık onlara karşı başka bir yol aramayınız! Muhakkak ki Allah Alîy'dir Kebîr'dir.

35 Eğer aralarının iyice açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden de bir hakem gönderiniz. Eğer bunlar birleştirmek isterlerse Allah onların aralarını buldurur. Muhakkak ki Allah en iyi bilen ve her şeyden haberdar olandır.

36 Allah'a kulluk ediniz ve Ona hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Ana-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, uzak arkadaşa, yolda kalmışa ve akitle sorumluluk altında bulundurduğunuz kimselere/kölelere[14], iyi davranınız. Muhakkak ki Allah kendini beğenenleri/küstahça davrananları ve böbürlenenleri sevmez.

---

lır ki bu da "zaman/felek aramızı ayırdı" demektir (Tâcu'l-Arus); Kur'an açısından baktığımızda "vurma" nın hemen hemen her türlüsü ayetlerde yer alır. Ancak canlı bir varlığa karşı vurmada hiçbir yerde "darabe" fiili ve türevleri kullanılmaz. Canlı varlığa vurmak için Mesela, surata tokat atmak veya yüzüne vurmak: "sakket" (51/29); yumruk atmak: "vekezehu" (28/15); kamçıyla veya asayla vurmak veya çırpmak, çırpıştırmak: "ehuşşu" (20/18); değnekle veya sopayla cezalandırmak için vurmak: "f'eclidûhum" (24/4); boynunu vurmak veya şah damarını koparmak: "kata'a" (69/46) . Cansıza vurmaya gelince "darabe" fiili "Asanla kayaya vur: ıdrib bi-asâke'l-hacer"(2/60)'da geçer. Şiddetli geçimsizlik halinde Kur'an dövmeyi değil, "boşanmayı" veya "ayrılmayı" önerir. (Bkz: 33/28-32). Bu ayette boşanmadan önce yapılması gerekenler söz konusu edilmektedir. Ayette yalın halde kullanılan bu "darabe" fiili, "kendinden uzak tutmak, uzaklaştırmak, ayırmak" şeklinde tercüme edildiği takdirde Kur'an semantiğine daha uygundur.

Buradaki evden uzaklaştırma olayını, günümüz aile mahkemelerinin boşanmadan önce taraflara son bir kez daha düşünmeleri için bir müddet ayrı kalmalarına hükmetmesi gibi anlayabiliriz.

Öte yandan Hz. Peygamber, eşlerinden hiçbirini dövmemiştir. Eşini döven sahabelere, "Allah'ın hizmetkârlarını hiçbir zaman dövmeyiniz" demiştir (Ebu Davud, Nesâî, İbn Mâce, İbn Hanbel), "Siz hiç eşlerinizi köle döver gibi dövmekten utanmıyor musunuz? Gündüz dövüp, gece onlarla nasıl birlikte oluyorsunuz?" (Buharî),

Gelelim ayetin iniş sebebine; Bu konuda çok rivayetler var. Ancak Taberî nüzul sebebi olarak şu olayı anlatır: Kocasından tokat yiyen Habibe binti Zeyd, Resulullah'a başvurur. O da aynı şiddette kocasına tokat atmasını söyler. Bunun üzerine bu ayet iner. Resulullah da "Ben bir şey istedim, Allah da başka bir şey gönderdi. Muhakkak ki Allah'ın dediği daha hayırlıdır" demiştir.

[14] Köle ve cariyelere iyi davranmaktan kasıt onları özgürlüğüne kavuşturmaktır (Menar).

37 Onlar cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği tavsiye/telkin ederler ve Allah'ın kendilerine lütfundan verdiklerini gizlerler. Biz kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.
38 Bunlar Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları hâlde, gösteriş yapmak için harcarlar. Kimin arkadaşı/yakın dostu [karîn] şeytansa, (bilsin ki) o ne kötü bir arkadaştır/yakın dosttur.[15]
39 Eğer bunlar Allah'a ve âhiret gününe inansalardı ve Allah'ın kendilerine vermiş olduklarından da (başkaları için) harcasalardı, ne kaybederlerdi ki? Allah onları çok iyi bilmektedir.
40 Muhakkak ki Allah, kimseye zerre kadar zulm/haksızlık etmez. Eğer zerre kadar bir iyilik olursa onu kat kat artırır ve kendi katından da çok büyük bir mükâfat verir.
41 Ey Peygamber! Biz (o gün) her topluluktan[ummet] bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit kıldığımız zaman, (onların hâli) nice olur [keyfe] ?
42 O gün inkâr edenler ve elçiye karşı gelenler yerle yeksan olmayı ne kadar arzularlar. Allah'tan da hiçbir sözü gizleyemezler.
43 Ey inananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene, cünüp iken de- yolcu olan müstesna- gusledene kadar namaza yaklaşmayınız. Şayet hasta veya yolculukta iseniz yahut biriniz tuvaletten gelmişse veyahut kadınlara temasınız olmuşsa[16] su da bulamamışsanız, temiz bir toprağa teyemmüm ediniz. Onunla yüzlerinize ve ellerinize meshediniz. Muhakkak ki Allah Afuv'dur, Gafûr'dur.
44 (Ey Peygamber!) Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanların (neler yaptıklarını) görmedin mi? Onlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de (doğru) yoldan sapmanızı istiyorlar.
45 Allah sizin düşmanlarınızı daha iyi bilir. Dost olarak Allah yeter, yardımcı olarak da Allah yeter.
46 Yahudilerden öyleleri vardır ki, kelimelerin yerlerini değiştirip, dillerini eğip bükerek ve dini de yererek: "İşittik ve isyan ettik", "Dinle! Dinlemez olası" ve "bizi gözet" diyorlar. Eğer onlar: "İşittik ve itaat ettik", "Dinle ve bize

[15] Krş. İsrâ, 17/27
[16] Kadınlara temas konusu mezheplerde farklı değerlendirilmiştir. Hanefi ve Maliki bilginler bu temastan cinsel ilişkiyi anlamışlardır. Şafiler ise eşine veya kendisine nikâh düşen kadına elle veya bedenen dokunmayı anlamışlardır. Ayette cinsel temasın kastedildiği daha barizdir. Krş. Mâide, 5/6

nazar kıl!" deselerdi elbette kendileri için daha iyi ve daha doğru [akvam] olurdu.[17] Fakat Allah, küfürlerinden dolayı onları lanetlemiştir.
Bu yüzden onlar pek az şeye inanırlar.

47 Ey kendilerine Kitap verilenler! Sizin beraberinizde olanı tasdik edici olarak indirdiğimize inanın ki, umutlarınızı söndürüp yüzlerinizi geçmişe döndürmeyelim veya Cumartesi yasağını çiğneyen topluluğu lanetlediğimiz gibi lanetlemeyelim. Allah'ın emri mutlaka yerine gelir.

48 Allah kendisine şirk/ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışında dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa gerçekten çok büyük bir günah işlemiştir.

49 (Ey Peygamber!) Kendilerini temize çıkaranları görmüyor musun? Bilakis Allah dilediğini temize çıkarır ve onlara hurma çekirdeğinin zarı [fetîl] kadar bile zulmedilmez.

50 Allah hakkında nasıl yalan uydurduklarına bir baksana! Apaçık bir günah olarak bu onlara yeter!

51 (Ey Peygamber!) Kitap'tan kendilerine bir nasip verilenleri görmüyor musun? Onlar puta [cibt][18] ve şeytana/şeytani güçlere [Tâğût][19] inanıyorlar. İnkâr edenler için. "Bunlar inananlardan daha doğru yoldadırlar"[20] diyorlar.

52 İşte bunlar Allah'ın lanet ettiği kimselerdir. Allah kimi lanetlerse, artık onun için hiçbir yardımcı bulamazsın.

53 Yoksa onların hükümranlıktan bir nasipleri mi var? Öyle olsaydı onlar insanlara bir hurma çekirdeğinin üzerindeki delik [nakîr] kadar bile vermezlerdi.

54 Yoksa onlar, Allah'ın insanlara lütfundan vermesinden dolayı mı kıskanıyorlar? Hâlbuki Biz İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti vermiş ve onlara çok büyük bir hükümranlık da bağışlamıştık.

---

[17] Bakara, 2/104

[18] Cibt: put, büyü, büyücü

[19] Tâğût: Sembolik bir kelimedir; azgın, azgınlık edici, şeytan, doğru yoldan saptıran kişi, şeytan veya şeytan tabiatlı kimseleri ifade eder.

[20] Yahudilerden bazıları Kureyşlileri Müslümanlara karşı savaşa kışkırtmak için Mekke'ye giderler. Müşrikler bunları Kitap ehli ve bilgin gördüklerinden, "Sizin dininiz mi yoksa Muhammed'in dini mi daha doğru?" diye sorarlar. Onlar da "Sizin dininiz/müşriklik, onun ve ona uyanların dininden daha doğru" derler. Yani şirki tevhidden, putperestliği Allah'a tapmaktan daha üstün görürler. İşte bu ayet onların bu davranışını anlatmaktadır (Taberî).

55 Onlardan kimi inandı, kimi de yüz çevirdi. (Onlara) alev alev yanan cehennem yeter!

56 Elbette, ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe yaslayacağız/sokacağız. Her ne zaman derileri yanarsa/pişerse, azabı (sürekli) tatmaları için, başka yeni deriler ile değiştiririz.[21] Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

57 İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara gelince, onları içlerinde ebediyen kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.[22] Orada kendileri için tertemiz eşler vardır ve onları koyu gölgelere koyarız.

58 Muhakkak ki Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman da adaletle hükmetmenizi emrediyor.[23] Elbette O, size ne güzel öğüt vermektedir. Hiç şüphe yok ki, Allah Semî'dir, Basîr'dir.

59 Ey inananlar! Allah'a itaat ediniz. Elçiye ve sizden söz/buyruk sahibi olanlara[24] da itaat ediniz. Şayet herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve elçiye götürünüz. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bu daha hayırlı ve sonuç itibariyle daha güzeldir.

60 Ey Peygamber! Sana ve senden önce indirilmiş olana inandıklarını sananları görmüyor musun? Onlar, kendilerine şeytanı/şeytanî güçleri [Tâğût] inkâr etmeleri emredildiği hâlde, onun hakemliğine başvurmak istiyorlar.[25] Şeytan da onların derin [ba'îd] bir sapıklık içinde sapmalarını istiyor.

61 Kendilerine, "Allah'ın indirdiğine ve elçiye geliniz" denildiğinde; o münafıkları, senden tamamen uzaklaştıklarını/nefretle yüz çevirdiklerini görürsün.[26]

---

[21] Bu dehşet verici benzetme, azabın uzun süreli olduğunu ortaya koymaktadır (Razî).

[22] Krş. Bakara, 2/25

[23] Devlet yönetiminde liyakat ve adalet ilkelerine vurgu yapılmaktadır.

[24] İbn Abbas'a göre söz sahibi olanlar âlimlerdir.

[25] Münafıklardan biri bir Yahudi ile anlaşmazlığa düştü. Yahudi, davanın çözümü için Hz. Muhammed'e başvurmayı önerdi, ancak münafık kabul etmeyip, Hz. Peygamber'i şiirleriyle yeren, halkı Müslümanlara karşı kışkırtan, Yahudi taraftarı Ka'b b. El-Eşref'i hakem yapmayı teklif etti. Ayet bunun üzerine nazil oldu.

[26] İnanç psikolojisi açısından münafıkların psikolojisi hakkında bu ayetin meâlinde Muhammed Esed şu dipnotu düşmüştür: "İnsan kavrayışının uzanabildiği alanın ötesindeki bir gerçekliğin (gayb'ın) varlığına tam olarak kani olmayan insanlar, kural olarak, değer yargılarını kişisel tercihlerinden ve ahlakî olarak kuşkulu arzularından ayırmakta zorlanırlar ve bu-

62 Onlar, elleriyle işlediklerinden dolayı başlarına bir musibet gelince, sana gelirler ve "Biz sadece iyilik etmek ve uzlaştırmak [tevfîk] istemiştik" diye nasıl da Allah'a yemin ediyorlar.
63 İşte onlar Allah'ın kalplerinde olanları bildiği kişilerdir. Sen de onları kendi hâllerine bırak [fe-a'rıd] ve onlara öğüt ver. Onların durumunu açıklayan etkili bir söz söyle.
64 Biz her elçiyi ancak Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulm ettikleri zaman sana gelseler, Allah'tan bağışlanma isteseler ve elçi de onlar için bağışlanma dileseydi, onlar elbette Allah'ı Tevvâb ve Rahîm bulurlardı.
65 Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan tartışmalı işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme, içlerinde bir darlık/sıkıntı [haracen] duymaksızın tamamen teslim olmadıkça inanmış olmazlar.
66 Şayet Biz onlara, "Kendinizi öldürünüz veya yurtlarınızdan çıkınız" diye yazmış olsaydık, onlardan pek azı hariç, bunu yapmazlardı. Şayet onlar kendilerine öğütleneni yapsalardı elbette bu onlar için (hem) daha hayırlı (ve hem de inançları) daha sağlam/güçlü olurdu.
67 O zaman Biz de kendilerine katımızdan çok büyük bir mükâfat verirdik.
68 Onları dosdoğru bir yola iletirdik.
69 Kim Allah'a, elçiye itaat ederse, işte onlar Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel yoldaştırlar!
70 Bu lütuf Allah'tandır ve Her şeyi en iyi bilen Allah yeter.
71 Ey inananlar! (Düşmana karşı) savunma/korunma tedbirlerinizi alınız. İster bölük bölük ister topluca savaşa çıkınız.
72 Elbette sizin içinizden bazıları ağırdan alacaktır. Eğer size bir musibet erişirse, "Allah bana lütfetti de onlarla beraber (bu işe) tanık olmadım" der.
73 Şayet Allah tarafından size bir lütuf/zafer erişince de,

nun sonucunda, çoğunlukla, "şeytani güçlerin isteklerine boyun eğerler." Onlar vahye dayalı ahlakî öğretilerin bir kısmının "belli bir doğruluk payı taşıdığını gönülsüzce itiraf etseler de bunlar kendi kişisel mizaçlarının telkin ettiği arzular ile çatıştığında, bu öğretilerden içgüdüsel olarak uzak dururlar ve böylece, kelimenin en derin dini anlamıyla nifak suçu işlemiş olurlar"

sanki sizinle onun arasında bir kuvvetli sevgi yokmuş gibi "Keşke ben de onlarla birlikte olsaydım da (ben de) çok büyük bir kazanç elde etseydim" der.

74 O hâlde dünya hayatını âhiret hayatı karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar! Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, Biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.

75 (Ey inananlar!) Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi şu halkı zalim beldeden çıkar, bize katından bir koruyucu ver ve bize katından bir yardımcı lütfet" diyen zavallı erkekler ve kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?

76 İnananlar Allah yolunda savaşırlar. İnkâr edenler de şeytan/şeytani güçler [Tâğût] yolunda savaşırlar. O hâlde sizler şeytanın dostlarına karşı savaşınız. Çünkü şeytanın hilesi [keyd] çok zayıftır.

77 (Ey Peygamber!) Kendilerine, "Elinizi savaştan çekiniz[27], namazı kılınız ve zekâtı veriniz!" denilenleri görmüyor musun? Üzerlerine savaş yazılınca/farz kılınınca, onlardan belli bir grup, Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla/şiddetli bir şekilde insanlardan korkmaya başladılar ve "Ey Rabbimiz! Niçin bize savaş yazdın? Bunu bizim için biraz daha/yakın bir süreye kadar geciktirseydin olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünyanın zevki/geçimi [metâ'] azdır. Âhiret, Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar için daha hayırlıdır. Çünkü orada kimseye hurma çekirdeğinin zarı [fetîl] kadar bile haksızlık/zulm edilmez.

78 Nerede olursanız olun, velev ki sarp ve sağlam kalelerde/burçlarda olsanız dahi, ölüm size ulaşır. Eğer onlara bir iyilik erişirse "Bu, Allah tarafındandır" derler. Eğer onlara bir kötülük erişirse "Bu senin yüzündendir" derler. De ki: "Hepsi Allah tarafındandır." Bu topluluğa [kavm] ne oluyor ki, neredeyse hiçbir söz anlamıyorlar.

79 Sana bir iyilik erişirse/isabet ederse o Allah'tandır. Sana gelen bir kötülük de kendindendir. Biz seni insanlara elçi gönderdik. Buna şahit olarak Allah yeter!

80 Kim elçiye itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse (bil ki) Biz seni onların üzerine muhafız/koruyucu [hafîz] göndermedik.

---

[27] "Elinizi savaştan çekiniz" tabiri, şimdilik savaşı düşünmeyiniz demektir.

81 Onlar (huzurundayken) “Başüstüne” derler ama yanından çıktıklarında/ayrıldıklarında, içlerinden bir grup [tâ’ife], senin söylemiş olduğunun tersini kurgulayarak geceler. Allah da onların geceleyin ne kurguladıklarını yazar/tespit eder. Sen onlara aldırma [fa’rıd], Allah’a güven. Zira (sana) vekil olarak Allah yeter!
82 Kur’an’ı akıl süzgecinden geçirmiyorlar mı? [yetedebberûn].[28] Şayet o, Allah’tan başkasının katından gelmiş olsaydı, onda pek çok çelişki/tutarsızlık bulurlardı.
83 Onlara korku veya güvene dair bir haber [emr] geldiğinde, onu yayarlar. Hâlbuki onu elçiye ve kendilerinden söz sahibi olana götürselerdi, işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu/haberin kaynağını bilir(ler)di. Eğer size Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız dışında sizler şeytana uyardınız.
84 (Ey Muhammed!) Allah yolunda savaş. Sen yalnız kendinden sorumlusun. İnananları da (savaş psikolojisine) teşvik et/hazırla [harrıd]. Ola ki Allah, inkâr edenlerin gücünü kırar. Allah’ın darbesi güçlü, cezalandırması şiddetlidir.
85 Kim güzel bir işe destek [şefâ’at][29] olursa onun o işten bir nasibi olur. Kim de kötü bir işe destek olursa onun da o işten bir vebali [kifl] olur.[30] Çünkü Allah her şeye bir ölçü koyandır.[31]
86 Size bir selâm verildiği/barış teklif edildiği zaman, siz de hemen daha güzeliyle veya verilen selâmın/barışın ayniyle karşılık veriniz. Muhakkak ki Allah her şeyi en iyi hesaplayandır.
87 Allah ki Ondan başka tanrı yoktur. Elbette O, geleceği kesin olan [lâ reyb] kıyamet gününde sizleri bir araya toplayacaktır. Allah’tan daha doğru sözlü kim olabilir?
88 Yaptıklarından dolayı Allah onları baş aşağı etmişken,

[28] Kur’an’ın akıl süzgecinden geçirilmesi; ayetlerin gereği gibi okunup üzerinde düşünülmesidir.

[29] Şefaat kelimesi bu ayette dünya hayatında insanın iyi işlere destek olması anlamındadır.

[30] Hz. Peygamber’in şöyle dediği rivayet edilir: “ Kim güzel/iyi yol açarsa hem onun ecrini hem de o yolda gidenlerin ecrini alır. Kim de kötü bir yol açarsa hem onun günahını hem de o yolda gidenlerin işledikleri günah onun aleyhine yazılır.” (Müslim).

[31] **Mukit**: Besleyen, rızıkları yaratan anlamındadır. İbn Faris, *Mekâyıs*’ında, “ölçü koyan ve o ölçüyü titizlikle koruyandır” demektedir.

size ne oluyor da münafıklar hakkında iki küçük gruba [fi'e] ayrıldınız? Allah'ın saptırdığını doğru yola ulaştırmak mı istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa, artık onun için bir yol bulamazsın.

89 Onlar kendileri gibi olmanız için, sizin de inkâr etmenizi ve aynı seviyede olmanızı/kendilerine benzemenizi arzu ederler. O hâlde onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan dostlar edinmeyiniz. Eğer (hicretten) yüz çevirirlerse/size düşmanlığa başlarlarsa, onları tutun/yakalayın ve nerede bulursanız, öldürünüz.[32] Onlardan ne dost ne de yardımcı edininiz.[33]

90 Ancak sizinle kendileri arasında anlaşma bulunan bir topluma [kavm] sığınanlar/yaslananlar veyahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerinden) yürekleri sıkılarak size gelenler hariç. Şayet Allah dileseydi onları sizin üstünüze musallat ederdi ve böylece onlar da sizinle savaşırlardı. Eğer onlar sizden uzak dururlar, sizinle savaşmazlar ve sizinle barış içinde yaşamak isterlerse/barış teklif ederlerse, Allah size onlara saldırmanıza izin/yol [sebîl] vermez.

91 Siz, hem sizden hem de kendi toplumlarından emin/güven içinde olmak isteyen başkalarını da bulursunuz. Fakat onlar her ne zaman sınava/savaşa [fitne] çağrılsalar, derhâl içine dalarlar. Eğer onlar sizden uzak durmazlar, sizinle barış içinde yaşamak istemezler/size barış teklif etmezler, elleriyle/fiilen (savaşmaktan) çekinmezlerse, onları yakalayınız ve nerede bulursanız onları öldürünüz. İşte kendileri aleyhine size apaçık bir yetki [sultân] verdiğimiz böyleleridir.

92 İnanan birinin, inanan birini/mü'minin mü'mini, yanlışlıkla olması dışında, öldürmeye asla hakkı yoktur. Bununla beraber yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimse, mü'min bir köle [rakabe] azat etmesi ve ölenin ailesine/yakınlarına [ehlihi] bir diyet vermesi gerekir. Ancak ölenin ailesi diyetten vazgeçerse/bağışlarsa o başka. Yanlışlıkla öldürülen mü'min size düşman olan bir topluluktan

---

[32] Bu savaş hukuku ile ilgili bir ayettir. Müslümanlarla fiili bir savaş halinde olan Mekkeli müşriklere yardım ve destekte bulunan ve onlarla iş birliği içinde olan münafıklar içindir. Nitekim Mekkeli müşrikler de Müslümanlardan yakaladıklarını öldürüyorlardı.

[33] Hicretten önce İslam'ı zahiren kabul etmiş görünen aslında müşriklere destek veren Mekkeli bir grubu kastetmektedir. (İbn Abbas)

[kavm] ise, o zaman (sadece) mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması/azat etmesi gerekir. Eğer yanlışlıkla öldürülen, sizinle kendi aralarında anlaşma bulunan bir topluluktan [kavm] ise, ailesine/yakınlarına verilecek bir diyet ve mü'min bir köleyi azat etmesi lazımdır. Bunlara imkân bulamayan bir kimse, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay art arda oruç tutması gerekir. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

93 Eğer bir kimse bir mü'mini kasten [mute'ammiden) öldürürse onun cezası içinde devamlı kalacağı cehennemdir. Çünkü Allah ona gazap eder, onu lanetler ve onun için çok büyük bir azap hazırlar.

94 Ey inananlar! Allah yolunda savaşa/sefere çıktığınızda [darabtum], çok iyi araştırın/sorumlu ve dikkatli davranın [tebeyyenû]; size selâm verene/barış teklif edene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, "Sen mü'min değilsin!" demeyiniz. Çünkü Allah'ın katında pek çok ganimet vardır. Önceden siz öyleydiniz, Allah size lütufta bulundu. O hâlde (savaşacağınız kişileri) iyice araştırınız. Muhakkak ki Allah bütün yapıp ettiklerinizden en iyi haberdar olandır.

95 Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın yerlerinde oturanlar ile mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda çaba gösterenler/cihat edenler [mucâhidûn][34] bir değildir. Allah, mallarıyla, canlarıyla çaba gösterenleri/cihat edenleri derece bakımından, oturanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine de güzellik vaat etmiştir ama mücâhitleri, oturanlardan çok daha büyük ecirle/mükâfatla üstün kılmıştır.

96 Kendi katından yüksek dereceler, bağışlanma ve rahmet (vardır.). Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

---

[34] "Mucâhidûn": Mücahit kelimesinin çoğuludur. C-h-d kökünden gelir. Cihat eden, çaba ve gayret gösteren demektir. Sadece savaşmayı, çarpışmayı (kıtâl)' i değil, aynı zamanda ahlaki, sosyal ve manevi anlamda her türlü mücadele ve çabayı ifade eder: Mesela cehaletle savaşmak, salgın hastalıklara karşı mücadele etmek vb hatta Hz. Peygamber, bir savaştan dönerken; "Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz" demiştir. Sahabe, daha büyük bir savaşa çıkacaklarını zannetmiştir. Hz. Peygamber o büyük cihadın ""cihâdu'n-nefs" olduğunu yani nefisle yapılan cihat olduğunu, insanın kendi zaaf ve ihtiraslarına ve şehevi arzularına karşı yapacağı cihat olduğunu belirtmiştir.

97 Elbette melekler, nefislerine zulmedenlerin canlarını alırken, "Siz ne yapıyordunuz?" diye sorarlar. Onlar da, "Biz yeryüzünde acizlerdendik/ezilenlerdendik" diye cevap verirler. Melekler de, "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz"[35] derler. İşte onların durağı cehennemdir. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

98 Ancak, ezilmiş/âciz erkek, kadın ve çocuklardan hicret etmeye imkân/fırsat ve bir yol gösterici bulamamış olanlar bunun dışındadır.

99 Onları Allah'ın affetmesi umulur. Allah Afuv'dur, Gafûr'dur.

100 Allah yolunda hicret eden/göç eden kimse yeryüzünde gidecek çok yer ve bolluk bulur. Kim, Allah ve elçisi için hicret etmek/göç etmek amacıyla evinden çıkarsa, sonra da ölüm kendisini yakalarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

101 Yeryüzünde sefere/yolculuğa çıktığınız zaman, inkâr edenlerin eğer size bir kötülük/fitne yapmalarından korkarsanız/çekinirseniz, namazı kısaltmanızda size bir sakınca/günah yoktur. Elbette ki kâfirler sizin apaçık düşmanlarınızdırlar.[36]

102 (Ey Peygamber!) (Cephede) onların içinde iken namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir grup/bölük [tâ'ife] silahlarını yanlarına alarak, seninle birlikte namaza dursunlar[37], bunlar secde ettiklerinde senin arkanda dursunlar. Bu sefer de namazlarını eda etmemiş olan diğer grup/bölük gelsin ve onlar da ihtiyatlı davranarak silahlanıp, seninle birlikte namaz kılsınlar. İnkâr edenler ansızın

[35] Hicret emrine rağmen hicret etmek istemeyen bazı münafıklar el altından Mekkeli Müşriklerle içli dışlı olmaya başlamaları üzerine bu ayet inmiştir. Bunların hepsi Bedir savaşında öldürülmüşlerdir. Ayet onların cehennemlik olduğuna vurgu yapıyor.

[36] Herhangi bir normal yolculukta farz namazları kısaltarak kılmanın hükmü bu ayete dayandırılır. Hanefiler, farzları iki rekât kılmanın bu ayetle azimet/bağlayıcı bir emir olduğunu söylerler. Şafiler ise, bunun bir ruhsat olduğunu, bağlayıcı olmadığını isteyen iki isteyen de farzları dört rekât kılabilir görüşündedir. Zahiriler ise namazın kısaltılmasının sadece savaş halinde olduğunu, korku ve güven olmayan ortamlarda câiz olduğunu savunurlar (Bkz. Abdülkadir Şener ve arkadaşlarının meâli, dipnot). Namazların tehlike olmadığı yani barış zamanlarını da kaplayacak şekilde seyahatlerde uygulanması Hz. Peygamber tatbikatına (sünnetine) dayanmaktadır.

[37] Yani diğerlerinin düşmanı gözetlemesi için

size baskın yapabilmek için, sizin (namaza durup) silahlarınızdan ve mühimmatlarınızdan/eşyalarınızdan ayrı olmanızı [tağfulûn] arzularlar/gözlerler.[38] Eğer yağmur sebebiyle bir sıkıntıda olursanız veya hastalanırsanız, gerekli korunma tedbirlerinizi alarak silahlarınızı yere bırakmanızda bir sakınca [cunâh] yoktur[39]. Muhakkak ki Allah kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

103 Namazı kıldıktan sonra, ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerine (uzanarak) Allah'ı anınız! (Savaş bitip) güvene kavuştuğunuzda da namazlarınızı (tam) kılınız. Muhakkak ki namaz mü'minlere vakitlendirilmiş bir farzdır [kitâben].

104 (Düşman) topluluğunu/ordusunu takip etmekte gevşek davranmayınız. Eğer siz acı çekiyorsanız, onlar da acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan onların ümit etmediği şeyleri ümit etmektesiniz. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

105 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Biz, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm vermen için, ger-

---

[38] Bu ayet, Cephede düşmanı beklerken yahut düşman saldırısına açık riskli bir menzilde veya fiili savaş halinde iken ve bugünkü tabirle ateş çemberi altında kalındığında cepheyi zayıflatmamak için seferde kılınan iki rekâtlık farz namazın nasıl kılınacağını anlatıyor. Burada, Hz. Peygamber iki rekât kılarken, askerler iki gruba ayrılarak nöbetleşerek birer rekât kılmalarıyla ilgili bir tatbikat söz konusudur. Namaz vakitlendirilmiş bir farz olduğu için vaktinde eda edilir veya cem edilir, kazaya bırakılmaz. Bazıları buradan namazların aslında iki rekât olduğu, seferde bire indirelebileceği hükmünü çıkarırlar. Buradaki husus seferi namazıdır. Hz. Peygamber iki kıldığına göre iki rekattir. Normal zamanda namaz dört rekâttır. Çünkü Hz. Peygamber "beni gördüğünüz gibi kılınız" demiştir. Dört rekât kıldığı için tevatüren tartışmasız gelmiştir. Seferde iki, ancak çok özel bir şart olan düşman saldırısı riski veya cephede yani ateş hattında ise cephe gerisinde birer rekât kılınabileceğine işaret vardır. Hz. Peygamber seferi halde kendisi imam olarak seferi namazı iki rekât kıldırıyordu. Düşmanı gözetlemeleri veya cepheyi de zayıflatmamaları gerekiyordu. Namazı da terk edemiyorlardı çünkü vakitle kaim bir farz idi. Hem savaşmak hem de kendileri için büyük bir moral kaynağı olan seferi namazı da istirahatta veya siperde veyahut da cephe gerisinde eda etmek durumunda idiler. Hz. Peygamber baskın yememek için yapmıştır. Her ikisini de nöbetleşerek yaptılar. Böylece hem cepheyi zayıflatmadılar hem de namazı eda ettiler. Ancak bu gibi durumda eratın namazı bir rekâta düşürülebilir. Normal zamanlarda Hz. Peygamber'in farz namazları da önceleri iki rekât kıldığı hükmü çıkmaz.

[39] Rivayete göre Mekke-Medine arasında Decnân ve Usfân arasındaki bir yerde Hz. Peygamber askerleriyle konaklayınca müşriklerin namaz esnasında saldırıya geçecekleri istihbaratı üzerine bu ayet nazil olmuştur.

çekle [bi'l-hak] Kitabı sana indirdik. Sakın hainlerin savunucusu/tarafı [hasîmen] olma![40]

106 Allah'tan bağışlanma dile! Muhakkak ki Allah bağışlayıcı ve rahmet sahibi olandır.

107 Kendilerine hainlik yapanları da savunma [tucâdil]. Muhakkak ki Allah hainlik edip duran [havvânen] günahkârları sevmez.

108 Onlar yaptıklarını insanlardan gizliyorlar ama Allah'tan gizleyemezler. Çünkü Allah'ın hoşlanmadığı bir sözü (içlerinden geçirerek) geceleseler bile Allah onların yanıbaşındadır/onlarla beraberdir. Allah onların yaptıkları her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.

109 Haydi sizler dünya hayatında onları savundunuz, ya kıyamet günü onları Allah'a karşı kim savunur yahut kim onlara vekil olur?

110 Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse o Allah'ı Gafûr ve Rahîm olarak bulur.

111 Kim bir günah işlerse, o ancak kendi aleyhinedir. Allah en iyi bilen ve hikmet sahibi olandır.

112 Kim bir hata veya bir günah işler de onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak o korkunç bir iftira [buhtân] ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

113 (Ey Peygamber!) Allah'ın sana lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir grup/bölük seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar ancak kendilerini saptırırlar ve sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediğin şeyleri öğretti. Allah'ın sana lütfu (cidden) çok büyüktür.

114 Onların gizli toplantılarının [necvâ] çoğunda hayır yoktur. Ancak, yardımlaşmayı, iyilik yapmayı [ma'rûf] ve insanlar arasını düzeltmeyi telkin/tavsiye eden kimselerinki hariç. Kim Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla bunu yaparsa ona çok büyük bir ecir/mükâfat veririz.

115 Kim de kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra,

---

[40] Hasîm kelimesi, tartışmak, çekişmek, münakaşa etmek anlamına gelen bir kelimedir. Tartışan, belli bir tarafı ve fikri savunmak ve düşüncesini kabul ettirmek için yapar. Bu ayet aynı zamanda " Hainlerle tartışmaya girme" anlamı da taşır.

elçiye karşı gelirse, mü'minlerin yolundan başka bir yola uyarsa, Biz onu, döndüğü yola yöneltiriz ve cehenneme sokarız/yaslarız varılacak ne kötü bir yerdir orası!

116 Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışında her şeyi dilediği kişi için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, muhakkak o, derin [ba'îd] bir sapıklığa sapmıştır.

117 Onlar, Allah'ı bırakıp dişi sembollere/putlara [inâsen] dua ediyorlar/yalvarıyorlar. Aslında onlar inatçı/isyankâr [merîd] bir şeytana yalvarıyorlar.

118 Allah ona/şeytana lanet etti ve o da: "Elbette senin kullarından bir nasip alırım" dedi.

119 "Onları mutlaka saptırırım, mutlaka onları boş kuruntulara sokarım, onlara emrederim, onlar da hayvanların kulaklarını yararlar. Onlara emrederim onlar Allah'ın yarattığını değiştirirler!" Kim Allah yerine şeytanı dost edinirse muhakkak o, apaçık bir ziyana uğramıştır.

120 (Şeytan) onlara vaatte bulunur, kuruntuya düşürür. Fakat şeytanın vaadi aldatmadan başka bir şey değildir.

121 Onların varacağı yer cehennemdir. Oradan asla kaçıp kurtulma imkânı [mahîs] bulamazlar.

122 İnanıp iyi ve yararlı işler yapanları da içinde ebediyen kalacakları altından ırmaklar akan cennetlere sokarız. Bu Allah'ın gerçek bir vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

123 (Bu iş) ne sizin ne de kitap ehlinin kuruntularıyla olur. Kim kötülük yaparsa onunla cezalandırılır. O Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilir.

124 Erkek veya dişiden her kim iyi ve yararlı işler [sâlihât] yaparsa, işte onlar cennete girerler ve hurma çekirdeğinin üzerindeki delik kadar [nakîr][41] haksızlığa uğratılmazlar.

125 Din bakımından, daima iyilik yapıp [muhsinûn], bütün benliğini/yüzünü Allah'a teslim edip, dosdoğru İbrâhim dinine tabi olandan daha iyi/güzel kim vardır. Çünkü Allah İbrahim'i dost edindi.

---

[41] Krş. Nisâ, 4/53. M. Nuri Yılmaz, Meâli'nde "kendilerine zerre kadar zulmedilmez" şeklinde tercüme etmiştir. Ayette kast edilen anlam da budur. Biz Allah'ın verdiği somut örneğin tercümemizde görülmesini istedik.

126 Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'a aittir. Çünkü Allah her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.[42]
127 (Ey Muhammed!) Kadınlar hakkında senden fetva/açıklama istiyorlar. De ki: "Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor. Bu fetva, (mehir ve miras gibi) kendilerine yazılan şeyi vermediğiniz ve kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız dul kadınlara [yetâmâ'n-nisâ] ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere/öksüzlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap'ta size okunandır."[43] Ne hayır yaparsanız muhakkak ki Allah onu en iyi bilendir.
128 Eğer bir kadın erkeğinin huysuz [ba'l] ve geçimsiz [nuşûz][44] oluşundan veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, anlaşma ile aralarını düzeltmelerinde her ikisine de bir günah yoktur. Çünkü barış daima hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer güzel davranır/geçinir ve sorumluluk bilincinde olursanız, muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan en iyi haberdar olandır.
129 Ne kadar isteyip gayret gösterseniz [harastum] de kadınlar arasında adaleti gerçekleştiremezsiniz[45]. O hâlde birine tamamen yönelip diğerini askıda/boşlukta [muallâka] bırakmayınız. Eğer arayı düzeltir ve sorumluluk bilincinde olursanız, muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
130 Eğer (karı-koca) ayrılırlarsa/boşanırlarsa, Allah bol nimetiyle her birini kendine yeterli kılar [yuğni]. Çünkü Allah Vâsi'dir, Hakîm'dir.
131 Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Sizden önce Kitap verilenlere ve size de "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz" diye tavsiye ettik. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde olanların hepsi(nin) muhakkak ki Allah'a ait (olduğunu biliniz). Zira Allah Ganîy'dir, Hamîd'dir.
132 Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'a aittir. Vekil olarak Allah (kuluna) yeter!
133 (Ey İnsanlar!) Allah dilerse sizi götürür/yok eder ve ye-

[42] Krş. Bakara, 2/255
[43] Bu bilgiler bu sûrenin 2,3, 11 ve 12. Ayetlerinde açıklanmıştır.
[44] Aynı sûrenin 34. Ayetinde huysuz ve geçimsiz kadınlar ve onlara karşı neler yapılması gerektiğinden bahsediyor.
[45] Fıtrat gereği duygular çoğu zaman insan iradesinin kontrolü dışındadır. Ayet bu gerçeği vurguluyor. Bu ayet aynı zamanda, belli şartlar dâhilinde sadece bir ruhsat olan çok eşliliğe manevi ve ahlakî bir sınır da getiriyor.

rinize başkalarını getirir. Bunu yapmaya Allah'ın gücü yeterlidir.[46]
134 Kim dünya nimetini [sevâb] isterse, bilsin ki, dünyanın da ahiretin de nimeti Allah katındadır. Allah Semî'dir, Basîr'dir.
135 Ey İnananlar! Eğer kendiniz, ana babanız ve yakınlarınız aleyhine de olsa, adaleti tam yerine getirerek [kavvâmîn], Allah için şahitlik eden kimselerden olunuz. Onlar ister zengin isterse fakir olsunlar, Allah'ın hakkı her birinin önüne geçer. Öyle ise, adaleti gerçekleştirmede arzunuza/hevesinize uymayın. Eğer (şahitlikte) dilinizi eğip bükerseniz/hakikati çarpıtırsanız veya (şahitlik etmekten) vazgeçerseniz biliniz ki, Allah yapıp ettiklerinizden mutlaka haberdardır.
136 Ey inananlar! Allah'a, elçisine ve elçisine indirdiği kitab'a inanınız ve daha önce indirdiği kitab'a da inanınız. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını ve elçilerini ve âhiret gününü inkâr ederse o, muhakkak ki derin/doğru yoldan uzak [ba'îd] bir sapıklığa sapmıştır.
137 Elbette onlar (önce) inandılar, sonra inkâr ettiler, sonra tekrar inandılar, sonra tekrar inkâr ettiler sonra da inkârları arttıkça arttı. İşte onları Allah ne bağışlar ne de doğru yola iletir.
138 Elbette münafıklar için acı veren bir azap olduğunu müjdele!
139 Onlar mü'minleri bırakıp kâfirleri mi dost ediniyorlar. (Yoksa) onların yanında şeref mi arıyorlar? Muhakkak ki şeref [izzet] tamamıyla Allah'a aittir.
140 Muhakkak ki O, size Kitap'ta, "Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiğini veya alaya alındığını işittiğiniz zaman, başka bir söze geçmedikçe orada oturmayınız,[47] yoksa siz de onlar gibi olursunuz" diye indirdi. Muhakkak ki Allah bütün münafıkları ve kâfirleri cehennemde toplayıcıdır/toplayacaktır.
141 Onlar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah'tan size bir zafer [feth] nasip olursa, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer savaşta kâfirlere (zaferden) bir nasip olursa, "Sizi teşvik edip mü'minlerden korumadık mı?" derler. Artık kıyamet günü Allah aranızda hükmünü ve-

---
[46] Krş. İbrâhim, 14/19; Fâtır, 35/16; Tevbe, 9/39; Muhammed, 47/38
[47] Krş. En'âm, 6/68

rir ve mü'minlere karşı kâfirlere de asla yol/fırsat vermez.

142 Elbette münafıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar, Oysa O, onları aldatır/planlarını boşa çıkarır. Onlar namaza kalktıklarında da üşenerek kalkarlar insanlara gösteriş yaparlar ve Allah'ı da pek az anarlar.

143 Onlar (küfürle iman arasında) yalpalayıp dururlar. Ne onlardan ne de bunlardan yana olurlar. (Ey Peygamber!) Allah'ın saptırdığı/şaşırttığı kimseye (çıkar) bir yol bulamazsın.

144 Ey inananlar! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar [evliyâ] edinmeyin. Allah'a aleyhinize apaçık bir delil [sultân] mi vermek/sunmak istiyorsunuz?

145 Münafıklar ateşin en aşağı tabakasındadırlar. Onlar için hiçbir yardımcı bulamazsın.

146 Ancak tevbe edenler, düzelenler, Allah'a sımsıkı sarılanlar ve dinlerini yalnız Allah'a halis kılanlar hariç. İşte onlar mü'minlerle beraberdirler. Allah da mü'minlere çok büyük bir mükâfat verir.

147 Eğer şükreder ve inanırsanız, (bilin ki) Allah, Şâkir'dir, Alîm'dir

148 Allah, zulme/haksızlığa uğrayan kimseninki hariç, kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez[48]. Zira Allah Afuv'dur, Kadîr'dir.

149 Eğer siz bir hayrı/iyiliği açığa vurursanız veya onu gizlerseniz veyahut da bir kötülüğü affederseniz bilin ki Allah da muhakkak affedici ve güçlü olandır.

150 Muhakkak ki Allah'ı ve elçilerini inkâr edenler, Allah'la elçileri arasını ayırmak isteyenler ve "Kimine inanırız, kimini de inkâr ederiz" diyerek bu ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler (var ya!)

151 İşte onlar gerçekten kâfir olanlardır. Biz kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.

152 Allah ve elçilerine inananlar ve onlardan hiçbiri arasında ayırım yapmayanlara (gelince), işte onlara mükâfatları verilecektir. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

---

48 Haksızlığa uğrayan bir kişinin kötü ve çirkin sözlerle de olsa zalim/zalimlere olan tepkisini Allah hoş karşılıyor anlamındadır. İniş sebebi olarak şu olay anlatılır: Hz. Ebu Bekir, kendisine hakaret eden birine karşılık verir. Allah'ın elçisi bundan rahatsız olur ve Ebu Bekir'e hitaben der ki. "Senin yerine melek ona gerekli cevabı/karşılığı veriyordu. Sen vermeye kalkınca o da çekti gitti, yerine şeytan geldi" (Ebu Davud)

153 (Ey Peygamber!) Kitap ehli senden, gökten onlara bir kitap indirmeni istiyor. Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişlerdi, "Allah'ı bize apaçık göster" demişlerdi[49]. Zulümlerinden dolayı onları yıldırım çarpmıştı.[50] Sonra kendilerine apaçık delilller geldikten sonra bile buzağıyı (tanrı) edindiler. Biz bunu da affetmiş ve Musa'ya açık bir güç/yetki [sultân] vermiştik.

154 Kesin söz/teminat [mîsâk] vermiş olmalarından dolayı Tûr'u onların üzerlerine yükseltmiş[51] ve onlara "Kapıdan secde ederek/tevazuyla giriniz" demiş ve "Cumartesi yasağını çiğnemeyiniz" diye uyarmış ve kendilerinden de sağlam bir teminat [mîsâkan galîza] almıştık.[52]

155 Teminatlarını bozmalarından, Allah'ın ayetlerini inkâr etmelerinden, haksız yere peygamberleri öldürmelerinden ve "Kalplerimiz perdelidir/örtülüdür [ğılf]" demelerinden ötürü (onları cezalandırdık). Bilakis Allah, küfürleri/inkârları sebebiyle kalplerinin üzerine mühür vurmuştur. Artık onların pek azı inanır.

156 İnkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira [buhtân] atmalarından ötürü,

157 "Biz Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden ötürü, Aslında onu öldürmediler ve çarmıha germediler [mâ salebûhu], fakat onlara benzer/öyle gösterildi. Onun hakkında ayrılığa düşenler, ondan yana tam bir ikilem [şekk] içindedirler. Bu hususta onların kesin bir bilgisi/bilgileri yoktur, sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak [yakînen] öldürmediler.

158 Bilakis Allah onu kendisine yükseltti [rafe'ahu].[53] Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

49 Manevi ve ahlaki zayıflık; Allah, kitap, melek vb. soyut varlıkları somut formlar olarak görmek ve düşünmek eğilimindedir. Bu eğilim canlı/cansız somut nesnelere/putlara tapınmaya yol açar. Nitekim ayetin devamında söz konusu olanlar somut bir nesneye/buzağıya tapmaya başlarlar. Tanrı'nın açıkça görülmesi olayıTevrat'ta da geçer. Nitekim orada Tanrı'nın Tûr Dağı'na somut bir şekilde indiği anlatılır. Bkz. Çıkış, Bab, 19/16-21

50 Krş. Bakara, 2/55; Tâhâ, 20/87

51 Yani Tûr-i Sina'yı şahit tutmuştuk. Krş. Bakara, 2/63

52 Krş. Bakara, 2/58, 93

53 "Rafe'a" fiili, "yüceltti" anlamına gelir. Bir insanın Allah tarafından ref edilmesi (yükseltilmesi), onun onurlandırılması demektir. Allah katında yüce bir mertebeye/makama çıkarılması anlamındadır. Nitekim İdris Peygamber için de aynı fiil kullanılmıştır (19/57). Hz. Peygamber için de bu fiil Kur'an'da kullanılır.(94/4).

159 Kitap ehlinden hiçbir kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanmamış olsun[54]. Kıyamet günü (İsa da) onların aleyhine şahit olacaktır.

160 Biz, Yahudilerin yaptıkları zulümlerden ve çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden dolayı kendilerine helal kılınmış temiz ve güzel şeyleri onlara yasakladık/haram kıldık.

161 Men edildikleri hâlde ribâ almalarından ve haksız yere insanların mallarını yemelerinden dolayı (böyle yaptık). Onlardan inkâr edenlere acı verici bir azap hazırladık.

162 Fakat ilimde yüksek payeye erişmiş/derinleşmiş [râsihûn] olanlar ve mü'minler sana indirilene ve senden önce de indirilene inanırlar ve namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler, Allah'a ve âhiret gününe inananlara (gelince), işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

163 Biz, tıpkı Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Nitekim İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına [esbât), İsa'ya Eyyub'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş ve Davud'a ise Zebûr'u vermiştik.

164 Daha önce sana kıssalarını anlattığımız elçilere de anlatmadığımız elçilere de vahyetmiştik. Allah Musa ile de konuşmuştu.

165 Bu elçilerden sonra, insanların Allah'a karşı bir delili [huccet] olmaması için, elçileri müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermiştik. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

166 (Ey Peygamber!) Ancak Allah, sana indirdiğine şahitlik etmektedir. Çünkü Allah onu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de buna şahitlik etmektedir. Zaten şahit olarak Allah yeter!

167 İnkâr edenler ve Allah yolundan alıkoyanlara gelince, muhakkak ki onlar derin/doğru yoldan uzak [ba'îd] bir sapıklığa sapmışlardır.

168 Muhakkak ki Allah, inkâr edenleri ve başkalarına zulmedenleri ne bağışlar ne de (doğru) yola iletir.

---

[54] Bu ayete göre bütün Yahudiler ve Hıristiyanlar ölümleri anında Hz. İsa'nın "Allah'ın oğlu" olmadığını bilakis Allah'ın bir elçisi olduğunu anlayacaktır (Zamahşerî).

169 Onlar ancak içinde ebediyen kalıcı oldukları cehennem yolundadırlar. Bunu yapmak Allah için çok kolaydır.

170 Ey insanlar! Muhakkak ki elçi size Rabbinizden bir gerçeği getirdi. Sizin hayrınıza olarak ona inanınız. Şayet inkâr ederseniz, biliniz ki, muhakkak göklerde ve yerde olanlar Allah'a aittir. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

171 Ey Kitap ehli! Dininiz konusunda aşırı gitmeyiniz. Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyiniz. Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın elçisi ve Meryem'e attığı kelimesidir/Meryem'e ulaştırdığı bir müjdedir ve ondan bir ruhtur/onun tarafından yaratılan bir candır.[55] Allah'a ve elçilerine inanınız. Sakın "üçtür" demeyiniz. Artık kendi hayrınıza buna bir son veriniz. Ancak Allah tek bir Tanrı'dır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde olanların hepsi Onun'dur. Vekil olarak Allah yeter!

172 Ne Mesih ne de Allah'a yakın melekler [mukarrebûn] Allah'a kul olmaktan çekinir. Kim Ona kul olmaktan çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O/Allah, Onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır.

173 İnananlara, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince; O, onların mükâfatlarını tam olarak öder ve lütfundan da onlara daha fazlasını verir. Kulluktan çekinenlere ve büyüklük taslayanlara can yakıcı bir azapla azap eder. Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulurlar.

174 Ey insanlar! Muhakkak size Rabbinizden bir delil [burhân] geldi ve size apaçık bir nur/aydınlatıcı bir ışık indirdik.

---

[55] "Ondan bir ruhtur"ifadesi genelde Allah'tan bir ruh şeklinde yorumlanmıştır. Bu ayetlerde Hz. İsa'nın ulûhiyeti reddedilmektedir. 1) "Allah insana ruhundan üfürdü" (Sâd, 38/72) ayetinde olduğu gibi ruh, idrak, akıl ve düşünme melekesi ve temyiz yeteneği/düşünen can gibi anlamlara geldiğinden İsa da eğer Allah'tan bir ruh ise o da diğer insanlar gibi akıl idrak sahibi bir insandır. Dolayısıyla buradan onun ulûhiyeti anlaşılmaz. 2) Arapçada "zamir yakına racidir".diye bir kural vardır. "Ruhun minhu" da "hu" zamiri, en yakın isim olan Meryeme'e racidir. Çünkü Meryem kelimesi müzekker (erkek=masculin) bir isimdir. Her ne kadar Meryem fizyolojik olarak dişi ise de ismi erkek ismidir. Çünkü annesi/İmran'ın karısı, erkek bekliyordu ve ona erkek ismi vermişti (3/36). O halde "ruhun minhu" daki "hu" zamiri Meryem'e raci olmuş olur. Anlamı "Meryem'den bir ruh/bir can" demektir. Bu halde de İsa, bir beşerdir. Ulûhiyetine yine bir delil yoktur.

175 Allah'a inanıp Ona sımsıkı sarılanları O, kendisinden bir rahmetin ve lütfun içine sokacak ve onları kendisine ulaşan dosdoğru bir yola iletecektir.

176 (Ey Peygamber!) Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size doğrudan mirasçısı olmayan kişinin [kelâle][56] mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor: Eğer ölen kişinin çocuğu yok ama bir kız kardeşi varsa, bıraktığı malın yarısı kız kardeşinindir. Eğer ölen kız kardeşinin çocuğu yoksa o zaman da kendisi ona tamamen vâris olur. Eğer iki kız kardeş kalmışsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse, erkeğe iki dişinin hissesi kadar verilir. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açık açık söylüyor. Allah her şeyi en iyi bilendir.

[56] Krş. Bu sûrenin 12. Ayeti

5- MÂİDE SÛRESİ

Hz. İsa'nın Allah'tan havarileri için istediği sofradan bahsettiği için sûreye "Mâide" (sofra) sûresi adı verilmiştir. Medine'de nâzil olmuştur, 120 ayettir. Mushaf'ta 5, inişte 112 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey inananlar! Sözleşmeleri [ukûd] yerine getiriniz. Size (haram olduğu aşağıda) bildirilecek olanların dışındaki otobur hayvanların eti [behîmetu'l-en'âm] size helal kılındı[1]. Ancak ihramda iken avlanmanız helal değildir. Muhakkak ki Allah dilediği hükmü verir.
2 Ey inananlar! Allah'ın sembollerine, haram aya, (Kâbe'ye) hediye edilen kurbana, gerdanlık takılan hayvanlara, Rablerinden lütuf ve rızasını (kazanmayı) arzu ederek "Beytü'l Harâm'a" gelenlere saygısızlık etmeyiniz [lâ tuhillû]. İhramdan çıktığınız zaman avlanınız![2] Sizin Mescid-i Harâm'a (girmenizi) engelledikleri/sizi geri çevirdikleri için bir topluluğa [kavm] olan kininiz, aşırı gitmenize/suç işlemenize sebep olmasın. Erdemli olmak [birr] ve sorumluluk bilinci taşımak [takvâ] konusunda yardımlaşınız, ama günah işleme ve düşmanlık etme konusunda yardımlaşmayınız. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah, azabı şiddetli olandır.
3 Leş/ölü hayvan eti, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, -henüz canı çıkmadan[3] kesmemişseniz- boğulmuş, dövülerek öldürülen, yukarıdan düşerek/yuvarlanarak ölen, boynuzlanarak öldürülen, yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanan hayvanların etleri, (putpe-

---

[1] Bunlar deve, sığır, koyun ve keçi cinsi hayvanlar ile bunlara dâhil edilebilen diğer hayvanlar. Mesela, geyik, ceylan, karaca vb av hayvanlarıdır.

[2] "Avlanınız" emri, hac görevi bittikten sonra av yasağının kalktığını ifade eder. "Avlanmak isteyenler avlanabilir" demektir. Yoksa hac bittikten sonra bütün hacılar ellerine silah alıp ava çıksınlar anlamında değildir.

[3] Krş. En'âm, 6/145

restlerin) dikili taşlar/ putlar adına boğazladıkları hayvanlar ile fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkaran şeylerdir [fısk]. İnkâr edenler bugün sizin dininizden umudu kesmişlerdir. Onlardan korkmayınız. Benden korkunuz. Bugün sizin dininizi mükemmel kıldım ve sizin üzerinize olan nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı benimsedim [radîtum]. Kim aşırı açlıktan/zaruretten [mahmasa] ıstırap çekiyorsa, günaha kaymadan yiyebilir. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

4 Ey Peygamber! Sana kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: "Size iyi ve temiz olanlar [tayyibât] helal kılındı. Allah'ın size öğrettiği bilgilerden eğiterek/öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını üzerine Allah'ın ismini anarak yiyiniz. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah hesabı çok çabuk görendir.

5 Bugün size iyi ve temiz olanlar helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helaldir. Sizin yemeğiniz de onlara helaldir. Keza inananlardan hür ve iffetli kadınlar [muhsenât] ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları; zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini vermek kaydıyla size helaldir. Kim imanı inkâr ederse/reddederse onun ameli, boşa gider ve o âhirette kaybedenlerdendir.

6 Ey inananlar! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız ve (ıslak ellerinizle) başlarınızı meshediniz ve aşıklara/ayak bileklerine kadar ayaklarınızı da.[4] Eğer cünüp iseniz hemen temizleniniz. Eğer hasta veya yolculukta iseniz veyahut tuvaletten gelmişseniz yahut da kadınlara yaklaşmışsanız[5] ve su da bu-

---

[4] Kıraat imamlarının farklı okuyuşları vardır. "erculekum" (ayaklarınızı) kelimesi Nafi, İbn Âmir, Hafs, Kisâî ve Yakup'un kıraatında nasb okunarak "f'ağsilû" (yıkayınız) fiiline bağlanmış ve "ayaklarınızı yıkayınız", anlamı; İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Şu'be, Hamza, Ebu Cafer ve Halef'in kıraatında ise "ercilikum" şeklinde esre okunmuş ve "v'emsehû" (meshediniz) fiiline bağlanmış ve buradan da "ayaklarınız meshediniz" anlamı çıkar. Arapçada buna "cerr-i civâri" denir. Her iki rivayet de mütevatirdir. Bu husus tartışmalıdır. (Bkz. Maturidî, Razî. A. Şener ve arkadaşlarının meâli) Razi Ayrıca Kaffâl'in İbn Abbas ve Enes bin Mâlik'in ayakları mesh edileceği hükmünü verdiğini; Hasan el-Basrî'nin de kulun yıkama ile mesh etme arasında muhayyer bırakıldığını söylediğini nakleder.

[5] Krş. Nisâ, 4/43 dipnot.

lamamışsanız, temiz bir toprağa yöneliniz/teyemmüm ediniz. Ondan yüzlerinizi ve ellerinizi meshediniz! Allah size güçlük vermek istemiyor fakat şükredesiniz diye sizi temizlemek/arındırmak ve size olan nimetini tamamlamak istiyor.

7 Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve "İşittik ve itaat ettik" diye Ona karşı kendinizi bağladığınız teminatı/sözü hatırlayınız[6]. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah içinizde olanı [bizâti's-sudûr] en iyi bilendir.

8 Ey inananlar! Allah için adaleti ayakta tutan şahitler olunuz. Bir topluluğa [kavm] olan nefretiniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin; âdil olunuz! Bu, Allah'a karşı sorumluluk bilinci içinde kalmanıza daha yakışır [karîb]. Öyleyse Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah yapmakta olduklarınız şeylerden haberdardır.[7]

9 Allah inananlara, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara, kendileri için bir bağışlama ve büyük bir mükâfat olduğunu vaat ediyor.

10 İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem [cahîm] ehlidirler.

11 Ey inananlar! Allah'ın üzerinize olan nimetini hatırlayınız; hani bir topluluk [kavm] size ellerini uzatmaya/tecavüze/suikaste kalkmıştı da (Allah) onların ellerini sizden çekmişti. O hâlde Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve mü'minler de yalnız Allah'a güvensinler [yetevekkel].

12 Allah, İsrailoğulları'ndan kesin söz/teminat [mîsâk] almıştı. Onların içlerinden on iki (istihbaratçı) yetkili lider/temsilci [nakîb] göndermiştik. Allah onlara, "Ben de sizinle beraberim, eğer namazı dosdoğru kılarsanız, zekât verirseniz, elçilerime inanırsanız, onlara yardım ederseniz ve Allah'a güzel bir borç verirseniz [karzan hasenen], elbette sizin günahlarınızı/kötülüklerinizi örterim ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Eğer bundan sonra sizden kim inkâr/nankörlük ederse muhakkak ki o, doğru yoldan sapmış olur" demişti.

13 Ancak vermiş oldukları kesin sözden/teminattan

---

6 A'râf, 7/172

7 Krş. Nisâ, 4/135

[mîsâk] caydıkları için onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar, öyle ki kelimeleri yerlerinden/bağlamlarından kopararak bozuyorlardı [yuharrifûne], ve kendilerine hatırlatılan/öğütlenen şeylerden bir hisse almayı da unutmuşlardı. Bu yüzden, içlerinden pek azı hariç onlardan daima hainlik görürsün. Sen yine de onları affet ve onlara aldırma/hoşgör. Muhakkak ki Allah iyi davrananları [muhsinîn] sever.

14 "Biz Hıristiyanız" [Nasârâ] diyenlerden de kesin söz almıştık. Ama kendilerine hatırlatılan/öğütlenen şeylerden bir hisse almayı unuttular. Bu yüzden kıyamet gününe kadar aralarına düşmanlık ve nefret saldık [ağraynâ][8]. Allah onlara yapmış oldukları şeyler hakkında haber verecektir.

15 Ey Kitap ehli! Elçimiz, kitap'tan gizlediğiniz şeylerin çoğunu size açıklamak ve (suçlarınızın) birçoğunu affetmek için size geldi. Gerçekten de size Allah'tan bir ışık [nûr] ve açıklayıcı/apaçık [mubîn] bir kitap gelmiştir.

16 Allah onunla kendi rızasına uyanları selâmet yollarına iletir ve onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarıp dosdoğru bir yola ulaştırır.

17 Muhakkak ki "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. De ki: "Eğer Allah, Meryem oğlu Mesih'i ve annesini ve yeryüzünde bulunanların tamamını yok etmek isterse, Allah'a karşı kim engel olabilir? Göklerde ve yerde ve ikisinin arasında bulunan her şey Onun'dur. O dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir."[9]

18 Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın çocukları ve Onun sevgili dostlarıyız [ehibbâuhu]" dediler. De ki: "O hâlde niçin günahlarınızdan dolayı size azap ediyor? Bilakis sizler de onun yarattıklarından birer beşersiniz. "O dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin hükümranlığı [mulk] Allah'a aittir ve dönüş de Ona'dır.

19 Ey Kitap ehli! Elçilerin gönderilmediği/ara verildiği bir süreden [fetret][10] ötürü, (yarın), "Bize ne bir müjdeci

[8] Krş. Zümer, 39/7
[9] Krş. Mâide, 5/72-73
[10] Hz. Peygamber, "Benimle İsa arasında başka peygamber yoktur" demiştir.

ne de bir uyarıcı geldi" demeyesiniz diye, size (hakikati) açıkça anlatan elçimiz geldi.[11] Şüphesiz o, size bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gelmiştir. Zira Allah her bir şeye gücü yetendir.

20 Hani Musa kavmine demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayınız. Çünkü O, aranızda peygamberler var etti ve sizi hükümdarlar/krallar yaptı ve âlemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi."

21 "Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı/nasip ettiği kutsal yere giriniz. Arkanıza/geri dönmeyiniz, yoksa kaybedenlerden olursunuz!"

22 Onlar dediler ki: "Ey Musa! Orada çok güçlü bir kavim var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya giremeyiz. Eğer onlar oradan çıkarlarsa o zaman gireriz"[12]

23 Allah'ın kendisine nimet verdiği ve (kendisinden) korkan iki adam[13] dedi ki: "Onların üzerine kapıdan giriniz/saldırınız. Eğer oradan girerseniz, muhakkak siz galip gelirsiniz. Eğer mü'minler iseniz Allah'a güvenmelisiniz!"

24 Dediler ki: "Ey Musa! Onlar orada olduğu sürece biz oraya ebediyen girmeyeceğiz. Haydi, sen ve Rabbin gidin ve ikiniz savaşın. İşte biz burada oturacağız"

25 Musa, "Ya Rabbi! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum [lâ emliku]. Artık bizimle bu yoldan çıkmış kavmin arasını ayır" diye dua etti.

26 (Allah) dedi ki: "Orası onlara kırk yıl boyunca yasaklandı. Onlar yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşsınlar. Sen yoldan çıkmış bir topluluk [kavm] için kendini üzme!"

27 Sen onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku/anlat. Hani her biri birer kurban sunmuşlardı. Birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. (Kabul edilmeyen diğerine), "Seni kesin öldüreceğim" demişti.[14]

(Buharî, Enbiyâ, 48). Gerçekten Hz. İsa ile Peygamberimiz arasında 600 yıl gibi bir ara vardır.

[11] Bu ayetten Hz. Peygamber'in Arap kavmi dışında bütün Kitap ehline de geldiği böylece bütün toplumlara gönderilmiş evrensel bir elçi olduğuna bir kere daha vurgu yapılıyor. Krş. Mâide, 5/15; Nahl, 16/44, 64; Kasas, 28/47

[12] Krş. Tevrat, Sayılar, Bab, 13/28 vd.

[13] Tefsirlerde, bu iki kişinin Yuşâ bin Nûn ile Kaleb bin Yafûne olduğu rivayet edilmektedir.

[14] Literatürde Habil ile Kabil olarak bilinir. Bu olay için Btz. Tevrat, Tekvin, Bab, 4/16. Bazı kaynaklarda bu iki kişinin İsrâiloğullarından iki kişi ol-

O da "Allah, kendisine karşı sorumluluk bilincinde olanlarınkini kabul eder" diye cevap vermişti.

28 "Andolsun eğer sen beni öldürmek için elini bana uzatırsan/kaldırırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatmam/ kaldırmam. Çünkü ben Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım."

29 "(Eğer beni öldürürsen) dilerim ki kendi günahınla birlikte benim günahımı da yüklenip ateş ehlinden olursun. Zulmedenlerin cezası budur."

30 Nefsi onu kardeşini öldürmeye sevk etti ve onu öldürdü. Böylece kaybedenlerden oldu.

31 Bunun üzerine Allah ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Bunu görünce, "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz kaldım" dedi ve (yaptığına) pişman olanlardan oldu.

32 İşte bundan dolayıdır ki Biz İsrailoğulları'na şöyle yazdık/ buyurduk: "Kim, cana can karşılığı/kısas olmayan veya yeryüzünde bozgunculuk yapmayan bir kimseyi öldürürse, o, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de bir hayat verirse [ahyâ] sanki o bütün insanlara hayat vermiş gibidir." Andolsun elçilerimiz onlara apaçık deliller getirdiler ama bundan sonra onlardan birçoğu yine yeryüzünde her türlü aşırılığı edenlerden [musrifîn] oldular.

33 Allah'a ve elçisine karşı savaş açanların ve bozgunculuk yapmaya çalışanların cezası; ya öldürülmeleri veya çarmıha gerilmeleri/asılmaları veyahut ellerinin ve ayaklarının çapraz kesilmesi[15] yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir.[16] Bu onlar için dünyada bir rezilliktir. Âhirette ise onlara büyük bir azap vardır.

duğu söylenir. Zaten sorumluluk sahibi her insan için "Âdemoğlu" tabiri kullanılır.

[15] Bu tür cezaların çok eski devirlerden beri var olduğunu Firavun'un A'râf. 7/124'e geçen sözünden anlıyoruz. Pekçok peygamberi haksız yere öldüren İsrailoğulları'na da bu cezalar öngörülmüştür. Bu ayet bir önceki ayetin devamı niteliğinde gözükmektedir.

[16] Bu cezalar aslında onların işledikleri suçların çeşitlerine göre de değişmektedir. Toplumlara ve örflere göre caydırıcı üç ağır ceza söz konusudur. İslam'da da cana ve mala zarar verilmediği süre sadece sürgün cezası verilmektedir.

34 "Ancak onları ele geçirmenizden önce tevbe edenler olursa, biliniz ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir."

35 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve Ona yaklaşmaya vesile/yol arayınız ve Onun yolunda cihat ediniz ki, mutluluğa/kurtuluşa eresiniz

36 İnkâr edenler eğer yeryüzünde olanların tamamına hatta bir misli daha fazlasına sahip olsalar ve bunu kıyamet gününün azabına karşı fidye olarak verseler dahi onlardan kabul edilmeyecektir[17]. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

37 Onlar ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değildirler. Onlar için sürekli [mukîm] bir azap vardır.

38 Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan ibretlik/caydırıcı bir ceza olarak ellerini kesiniz![18] Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

39 Kim yaptığı haksızlıktan/zulümden sonra tevbe ederse ve düzelirse, elbette Allah onun tevbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

40 (Ey Peygamber!) Sen, göklerin ve yerin hükümranlığının [mulk) Allah'a ait olduğunu bilmiyor musun? O, dile-

---

[17] Krş. Âl-i İmrân, 4/91

[18] Hırsızların elinin kesilmesi cezası eski Hint hukukunda bile vardır. Kur'an'da bu cezanın konması, toplumdaki hırsızlık olayını en aza indirmektir. Hapishanenin olmadığı ve hırsızlığın çok yaygın olduğu o günkü toplumda böyle bir ceza onları hırsızlıktan ancak vazgeçirebiliyordu. Ceza yöntemleri toplumun yapısı, anlayış ve kültürleriyle doğru orantılı olarak konur. Toplum geliştikçe bu yöntemler de parelel olarak değişir ve gelişir. Toplumu yönetenler veya yasa koyucular toplumu çok iyi analiz etmek zorundadırlar. Cezalar caydırıcı olmalıdır. Cezalar toplumu ıslah etmek veya ıslah edilmiş bir toplumun ahengini korumak için konur. Nitekim Osmanlı Kanunnamelerinde, hırsızlara hapis cezasının uygulanmasına dair emirler vardır.

Her hırsızlık yapanın kolu kesilmez. Hz. Peygamber, ağaçtan ihtiyacı kadar meyve yiyene ceza verilmeyeceğini söylemiştir. Hz. Ömer'in kıtlık zamanında da mal çalan hırsızın elini kestirmemiştir. Yine Hz. Ömer'e, halifelik günlerinde birisi gelir ve parasını çalan kişiden şikâyetçi olur ve kolunun kesilmesini ister. O kişi de huzura getirildiğinde, alacağı olduğunu ama vermediğini, bundan dolayı evine girip parasını sakladığı yerden bulup alacağı kadarını aldığını gerisini bıraktığını söyleyince Hz. Ömer, şikâyetçiye dönerek, "Onun değil senin elini kestiririm" der. Hukukta cezalar suçun nevine göredir. O zaman sormak gerekir. Sadece ekmek çalmak mı hırsızlığa giriyor? Haklının hakkını vermemek, vergi kaçırmak, yolsuzluk yapmak hatta intihal yapmak gibi etik durumlar bu kategoriye girmiyor mu?

diğini azap eder ve dilediğini de bağışlar. Zira Allah her şeye gücü yetendir.

41 Ey Elçi! Kalpleri inanmamışken ağızlarıyla "İnandık" diyenler, Yahudilerden yalana kulak verenler, sana gelmemiş olan başka bir topluluğu [kavm] dinleyenlerden/onlar adına casusluk edenlerden küfürde yarışanlar seni üzmesin! Kelimeleri yerlerinden değiştirerek tahrif edenler de "Size böyle bir (hüküm) verilirse alınız, yok eğer verilmezse sakınınız" derler. Allah kimi fitneye düşürmek/şaşırtmak isterse, sen onun için Allah'a karşı hiçbir şeye mâlik değilsin. İşte onlar Allah'ın kalplerini temizlemek/arıtmak istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada bir rezillik ve âhirette de onlar için büyük bir azap vardır.

42 Onlar yalana kulak verirler ve haramı da sömürürler [suht]. Eğer sana gelirlerse; ister aralarında hüküm ver, istersen onlardan yüz çevir/kendi hâllerine bırak. Eğer onlardan yüz çevirirsen/kendi hâllerine bırakırsan, sana hiçbir zarar veremezler, eğer hüküm verecek olursan, o zaman da aralarında adaletle hüküm ver. Çünkü Allah âdil davrananları sever.

43 Onlar içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu hâlde, seni nasıl hakem yapıyorlar? Bundan sonra bir de (senin verdiğin hükümden) dönüyorlar. Onlar asla inanıcı değildirler.

44 Muhakkak ki Biz, doğru yol gösterici ve aydınlatıcı olarak Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş [eslemû] peygamberler, Yahudilere onunla hüküm verirlerdi. Kendilerini Allah'a adayanlar [rabbâniyyûn] ve din bilginleri/hahamlar [ahbâr] da Allah'ın Kitabı'ndan elde mahfuz kalanla hüküm verirlerdi ve onu gözetip kollarlardı. (Ey hüküm verenler!) O hâlde insanlardan korkmayınız, Benden korkunuz ve Benim ayetlerimi az bir değere satmayınız. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, İşte onlar kâfirlerin tâ kendileridir.[19]

45 Onlara orada/Tevrat'ta şöyle yazmıştık/buyurmuştuk. "Cana can, göze göz. Buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşı kısas (yapılacak)[20]. Kim de onu /

[19] İbn Abbas, kâfirler sözünden, "nankörler" olduğunu söyler. Zamahşerî ise, dinden çıkanlar değil, Allah'ın indirdiklerine inanmayanlardır kanaatindedir.

[20] Bu cezalar aynen bugünkü Tevrat'ta da var. "Bkz. Çıkış, Bab 21/23-25

kısas hakkını bağışlarsa [tasadduk] kendi günahı için kefaret olur. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse İşte onlar zalimlerin tâ kendileridir.
46 Onların ardından Meryem oğlu İsa'yı, kendinden önce gelmiş bulunan Tevrat'ı doğrulayarak gönderdik. Ona yol gösterici ve aydınlatıcı olan ve önünde bulunan Tevrat'ı doğrulayan İncil'i, sorumluluk bilinci taşıyanlar için bir öğüt ve bir yol gösterici olarak verdik.
47 İncil sahipleri Allah'ın onun içinde indirdiği ile hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar yoldan çıkanların [fâsikûn] tâ kendileridir.
48 (Ey Peygamber!) Biz sana kendinden önce gelmiş olan kitap(lar)ı doğrulamak ve böylece onları da koruma altına almak [muheyminen][21] üzere, gerçeği bildiren Kitap'ı indirdik. O hâlde sen, onların arasında Allah'ın sana indirdiğine göre hükmet[22] ve sakın sana gelen gerçekten uzaklaşarak, onların heva/keyif ve heveslerine/arzularına uyma. Sizin her birinize bir şeriat ve bir yol belirledik. Şayet Allah isteseydi sizin hepinizi bir tek topluluk [ummet] yapardı, fakat size verdikleriyle sizi sınamak için (böyle yaptı). Öyleyse hayır işlerinde koşunuz. (Unutmayınız ki) hepinizin dönüşü Allah'adır. O ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verir.
49 Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Sakın onların keyiflerine uyma ve onların Allah'ın sana indirdiği şeylerin bazılarından seni fitneye düşürmelerinden/şaşırtmalarından sakın! Eğer dönerlerse/yüz çevirirlerse bil ki, Allah bir kısım günahlarından dolayı onları musibete/felakete uğratmak irade ediyordur. Unutma ki, insanların çoğu yoldan çıkmış durumdadırlar.
50 Yoksa onlar cahiliye hükmünü/yasasını mı istiyorlar? (Allah'a) gönülden bağlı [yukinûn olan bir toplum [kavın] için Allah'tan daha iyi hüküm veren/koyan kimdir?
51 Ey inananlar! Yahudi ve Hıristiyanları kendinize dostlar

---

[21] Müheymin kelimesi koruma altına almak demektir. Buradan anlaşılan, Allah bütün eski gönderdiği kitap ve vahiyleri, Kur'an içinde koruma altına almıştır. İbrâhim'e, Musa'ya, İsa'ya ve diğer bütün peygamberlere ne vahyetmişse onlara şunu "vahyettik, dedik" diye zaten Kur'an'da tekrar bildiriyor.

[22] Sadece hukuki anlamda değil, ahlaki ve itikadi anlamda da neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair hükümler ver demektir.

[evliyâ] edinmeyin, onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları kendine dost edinirse şüphesiz o onlardandır. Muhakkak ki Allah zalim toplumu [kavm] doğru yola iletmez.

52 (Ey Peygamber!) kalplerinde hastalık bulunanların "Başımıza bir musibet gelmesinden korkuyoruz" diyerek, onların arasında (dostluk kurmak için) koşturanları görüyorsun. Ola ki Allah bir zafer [feth] verir veyahut katından bir emir/iş gönderir de, onlar içlerinde gizledikleri şeylere pişmanlık duyarlar.

53 (O zaman da) inananlar, "Bize gelip de sizinle beraberiz diye yemin edenler bunlar mıydı?" derler. Onların bütün çabaları boşa çıkmıştır ve kaybedenlerden olmuşlardır.

54 Ey inananlar! Sizden kim dininden dönerse, Allah öyle bir topluluk [kavm] getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı da onurludurlar [izzet]. Allah yoluna cihat ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından da korkmazlar. Bu, Allah'ın bir lütfudur onu dilediğine verir. Çünkü Allah Vâsidir, Alîm'dir.

55 Sizin dostunuz [veliyyukum] ancak Allah, elçisi, namazlarını dosdoğru kılanlar, zekâtlarını tam verenler ve rükû edenlerdir.

56 Kim Allah'ı, elçisini ve mü'minleri dost edinirse, muhakkak ki onlar Allah'tan yana olanlar olup, galip gelecek/zafere ulaşacak olanlardır.

57 Sizden önce olanlardan ve kâfirlerden dininizi alay [huzuven] ve oyun/eğlence yerine koyanları da dost edinmeyiniz. Eğer inanıyorsanız sorumluluk bilincine sahip olunuz.

58 Onları namaza çağırdığınız zaman, onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu onların akıllarını kullanmayan bir topluluk [kavm] olmalarındandır.

59 (Ey Muhammed!) De ki: "Ey Kitap ehli! Allah'a, bize indirilene ve daha önce de indirilene inandığımız için mi intikam alıyorsunuz?" Muhakkak ki sizin pek çoğunuz yoldan çıkmıştır"

60 "De ki: "Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size bildireyim mi? Allah'ın lanetlediği, gazap ettiği, onlardan domuz ve maymuna dönüştürdüğü ve şeytanî güçlere [Tâğût] kulluk edenlerden kıldığı kimselerdir. İşte

onlar, varacakları yer en kötü olanlar ve dümdüz yoldan da en çok sapmış bulunanlardır.

61 Size geldiklerinde onlar, "İnandık" derler. Oysa onlar küfürle gelmiş ve onunla çıkmışlardır. Onların içlerinde neyi gizlemekte olduklarını Allah daha iyi bilir.

62 (Ey peygamber!) onlardan birçoğunu günahta, düşmanlıkta ve haramı sömürmekte birbirleriyle yarıştıklarını görürsün. Hâlbuki yaptıkları şey ne kötü!

63 Kendilerini Allah'a adayanlar [rabbâniyyûn] ve din bilginleri/hahamlar [ahbâr] keşke onları günah söylemekten ve haramı sömürmekten men etselerdi. Onların da yaptıkları şey ne kötü!

64 Yahudiler, "Allah'ın eli bağlıdır/sıkıdır [mağlûle] dediler ama bağlanan kendi elleri oldu. Söylediklerinden ötürü lanetlendiler. Bilakis Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği gibi harcar [yunfiku][23]. Andolsun ki Rabbinden sana indirilen, onların çoğunun azgınlığını ve küfrünü artırır. Biz onların aralarına tâ kıyamet gününe kadar düşmanlık ve nefret attık. Onlar savaş için ne zaman ateş yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Zira Allah bozguncuları sevmez.

65 Eğer Kitap ehli inanıp ve sorumluluk bilincine sahip olsalardı, elbette Biz onların kötülüklerini örter ve onları nimet cennetlerine sokardık.

66 Şayet onlar, Tevrat'ı İncil'i ve kendilerine Rablerinden indirilmiş olanı dosdoğru uygulamış [ekâmû] olsalardı, elbette hem üstlerinden hem de ayakları altında/yerde bulunan sayısız nimetlerden yerlerdi. Gerçi onların içinde orta yolu tutan [muktesidatun] bir topluluk [ummet] var ama onlardan çoğunun yapmakta olduğu şeyler ne kötü!

67 Ey Elçi! Rabbinden sana indirileni tebliğ et/bildir. Eğer bunu yapmazsan, Onun mesajını tebliğ etmemiş/bildirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Muhakkak ki Allah kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.

68 De ki: "Ey Kitap ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilen şeyleri dosdoğru uygulamadıkça siz hiçbir şey değilsiniz!" (Ey Muhammed!) Rabbinden sana indirilenler, onların azgınlık ve küfrünü artırmaktadır. O hâlde kâfirler topluluğu [kavm] için üzülme!

[23] Krş. Ra'd, 13/26

69 Muhakkak ki inananlara, Yahudilere, Sabiilere ve Hıristiyanlara gelince; bunlardan kim Allah'a ve âhiret gününe inanır, iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, onlar için korku yoktur ve onlar asla üzülmezler.[24]

70 Andolsun Biz İsrailoğulları'ndan kesin söz/teminat almış [mîsâk] ve onlara elçiler göndermiştik. Ancak her ne zaman bir elçi onlara nefislerinin hoşlanmadığı/arzularına uymayan bir şeyle geldiğinde, onlar bir kısmını yalanlarlar, bir kısmını da öldürürlerdi.

71 Başlarına bir belâ [fitne] gelmeyeceğini sandılar ve bu yüzden, körleştiler ve sağırlaştılar. Sonra Allah onların tevbelerini kabul etti. Sonra onların birçoğu yine körleşip ve sağırlaştılar. Allah onların yapmakta oldukları şeyleri en iyi görendir[25].

72 Andolsun ki, "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kâfir oldular. Oysa Mesih, "Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Kim Allah'a şirk koşarsa, muhakkak Allah cenneti ona haram eder ve onun varacağı yer ateştir. Zalimlerin yardımcıları yoktur" demişti.

73 Andolsun ki tek bir Tanrı'dan başka hiçbir tanrı olmadığı hâlde "Allah, üçün üçüncüsüdür/üçten biridir diyenler kâfir olmuşlardır[26]. Eğer söyledikleri şeylere son vermezlerse, elbette onlardan küfre girenlere can yakıcı bir azap dokunacaktır.

74 Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip Ondan bir bağışlanma dilemeyecekler mi? Oysa Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

75 Meryem oğlu Mesih sadece bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Onun annesi dosdoğru/iffetli biridir. Her ikisi de yemek yerdi[27]. Bak! Biz onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz sonra tekrar bak! Nasıl yüz çeviriyorlar!

76 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'ı bırakıp da size zarar da fayda da vermeye malik olmayan şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa Allah Semî'dir, Alîm'dir.

77 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere taşkınlık etmeyiniz. Daha önce sapıtan, birço-

---

[24] Krş. Bakara, 2/62

[25] Burada Yahudilerin başına gelen iki büyük felaket hatırlatılmaktadır. Muhtemelen biri Babil (MÖ 599-587), diğeri ise Roma istilası (MS 70)'dır. Krş. İsrâ, 17/4-6

[26] Krş. Nisâ, 4/171; Mâide, 5/17

[27] Yani her ikisi de beşerdir.

ğunu saptıran ve dümdüz yoldan ayrılan bir topluluğun [kavm] heveslerine uymayınız."

78 İsrailoğulları'ndan inkâr edenler, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdi. Bu, onların isyanları/baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi.

79 Birbirlerinin yaptıkları kötülüklere engel olmuyorlardı. Yapmakta oldukları şeyler ne kötü idi!

80 İçlerinden birçoğunun, inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Gerçekten nefislerinin/ihtiraslarının onlara yaptırdığı şeyler öylesine kötüdür ki, (bu yüzden) Allah onlara gazap etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar.

81 Eğer onlar Allah'a, Peygambere ve ona indirilene/Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi. Fakat onların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

82 (Ey Peygamber!) İnsanlar içerisinde inananlara en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve Allah'a şirk koşanları bulursun. İnsanlara sevgi bakımından [meveddeten] en yakınları da "Biz Hıristiyanız" diyenleri bulursun. Bu onların içinde keşişler ve rahiplerin bulunmasından ve büyüklük taslamamalarındandır.[28]

83 Elçiye indirileni/Kur'an'ı işittikleri zaman; gerçeği tanımış olmalarından dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Onlar, "Rabbimiz, inandık. Bizi şahitlerle beraber yaz!" derler.

84 "Hem biz Rabbimizin bizi iyi ve yararlı işler yapan [sâlihîn] topluluğun [kavm] arasına dâhil etmesini arzulayıp dururken, ne diye Allah'a ve bize gelen gerçeğe inanmayalım!"

85 Bu sözlerinden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalacakları altından ırmaklar akan cennetler verdi. İyi davrananların [muhsinîn] mükâfatı işte budur.

86 İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennem [cahîm] ehlidirler.

87 Ey inananlar! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram etmeyiniz/kendinizi mahrum etmeyiniz, aşırı da gitmeyiniz. Muhakkak ki Allah aşırı gidenleri sevmez.

---

[28] Bu ve bundan sonraki ayetlerde belirtilen hususlar; Habeşiştana göç eden Müslümanlara yakınlık gösteren keşiş ve rahiplerle ilgilidir.

88 Öyleyse Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyiniz. İnanmakta olduğunuz Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz.
89 Allah size rastgele ettiğiniz yeminlerden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden dolayı hesap sorar[29]. Yeminin kefareti; ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü [mesâkîn] yedirmek veya onları giydirmek veyahut da bir köle azat etmektir. Bunu bulamayan kimse üç gün oruç tutsun. İşte yemin ettiğinizde yeminlerinizin (bozduğunuz takdirde) kefareti budur. Yeminlerinizi koruyunuz. Şükredesiniz diye Allah ayetlerini size böyle açıklıyor.
90 Ey inananlar! İçki, kumar, dikili taşlar/putlar ve şans okları ancak şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan sakınınız ki kurtuluşa/mutluluğa eresiniz.
91 Ancak şeytan içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlara bir son verirsiniz değil mi?
92 Allah'a itaat ediniz, elçiye itaat ediniz ve (kötü şeylerden) kaçınınız. Eğer yüz çevirecek olursanız biliniz ki, elçimize düşen ancak açıkça tebliğdir.
93 İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar üzerine; sorumluluk bilinci taşıdığı ve inanarak iyi ve yararlı işler [sâlihât]. yaptığı sürece, yine sorumluluk bilinci taşıdığı ve iman ettikleri sürece ve yine sorumluluk bilinci taşıyıp iyilik ettikleri sürece (daha önceki) tattıklarından/yediklerinden dolayı bir günah yoktur.[30] Allah iyilik edenleri [muhsinîn] sever.
94 Ey inananlar! Andolsun ki, Allah sizi; görmediği hâlde, kimin kendisinden korktuğunu ortaya çıkarmak için elleriniz ve mızraklarınızla gerçekleştireceğiniz bir avla sizi dener. O hâlde kim bundan sonra haddi aşarsa, onun için acı veren bir azap vardır.
95 Ey inananlar! İhramlı iken av hayvanını öldürmeyiniz. Sizden kim onu bile bile öldürürse, (bilsin ki) ehil hayvanlardan öldürdüğü hayvanın dengi olduğuna içinizden iki âdil kimsenin karar vereceği/hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanlık yahut düşkünlere yemek yedirme

[29] Krş. Bakara, 2/225

[30] İçkinin haram kılınmasından önce şehit olmuş bir arkadaşlarının durumunu soran bir sahabeye cevap olarak gelen ayettir (Taberî).

şeklinde kefaret veyahut da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır. Allah geçmişte olanları affetmiştir. Kim tekrar yaparsa Allah ondan intikam alır. Çünkü Allah çok yücedir ve intikam alıcıdır/suçlulara hak ettikleri cezayı verendir [zu'ntikâm].

96 Deniz avı[31] ve yiyeceği, hem kendinize hem de yolculara bir geçimlik [metâen] olmak üzere size helal kılındı. (Ancak) ihramda olduğunuz sürece size kara avı yasaklandı. Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz.

97 Allah Kâbe'yi, o Beytü'l-Harâm'ı/mukaddes evi, bütün insanlar için bir sembol [kıyâm][32] kıldı. (Aynı şekilde) Haram ayı, kurbanı, kurbanlara takılan gerdanlıkları da (sembol yaptı). Bütün bunlar, Allah'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini bilmeniz içindir. Muhakkak ki Allah her şeyi en iyi bilendir.

98 Biliniz ki Allah'ın cezası çetindir. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

99 Elçiye düşen sadece tebliğ etmektir/indirileni bildirmektir. Allah gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilmektedir.

100 Pis ile temiz bir değildir, velev ki pisin çokluğu hoşuna gitse bile.[33] O hâlde Ey basiret sahipleri [ûli'l-ebsâr] Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olun ki, mutluluğa/kurtuluşa eresiniz.

101 Ey inananlar! Açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır. Allah onları affetmiştir. Çünkü Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.

---

[31] Müfessirlerin beyanına göre, deniz avı, göl ırmak nehir çay vb gibi her türlü sularda yapılan avı içine almaktadır.

[32] Bakara, 2/125'de Kâbe; bütün canlılar için bir sığınak ve bir güven mekânıdır (emn). Bu itibarla hac esnasında orada avlanmak yasaktır. M. Esed'in, "kıyamen li'n-nâs" ı, bütün insanlık için bir sembol yaptı çevirisine biz de katılıyoruz. Nitekim Kâbe tevhidi ifade eden bir semboldür. Hac, âhiretin ve kıyametin bir provasıdır. Devlet başkanı, çoban, efendi köle, zengin fakir vb ayırım olmaksızın herkesin kefene benzeyen dikişsiz ihramlar içinde bir arada toplanması, mahşeri anlatan bir semboldur. Kısaca, haccın her bir aşaması âhiretin/kıyametin her bir safhasını gösteren birer sembolden ibarettir. Keza şeytan taşlama olayı da bir semboldür. Orada taşlanan herkesin kendi nefsanî arzuları, hedonist ve şeytani duygularıdır.

[33] Pis ile temizin bir olmayışı, aynı zamanda kötü ile iyinin veya haram ile helalin de bir olmayacağını da akla getirir.

102 Sizden önce bir topluluk [kavm] onları sormuş sonra da onları inkâr etmişlerdi.
103 Allah ne bir "bahîre", ne bir "sâibe", ne bir "vasîle" ne de bir "hâm" var etmiştir[34]. Fakat inkâr edenler Allah'a karşı yalan uyduruyorlar/iftira atıyorlar. Onların pek çoğu akıllarını kullanmıyorlar.
104 Onlara "Allah'ın indirdiğine ve elçiye uyunuz" denildiğinde, onlar, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter!" derler. Ya babaları/ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolda olmayan kimseler idiyseler?
105 Ey inananlar! Siz kendinize bakınız! Siz doğru yoldaysanız sapıtan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O, yapmakta olduğunuz her şeyi size bildirir.
106 Ey inananlar! Birinize ölüm geldiğinde, vasiyet sırasında içinizden âdil/dürüst olan iki kişi, aranızda şahitlik etsin veya yeryüzünde yolculukta bulunduğunuz bir sırada, başınıza ölüm musibeti gelmişse/öleceğinizi hissetmişseniz, o zaman sizden olmayan iki kişi (şahit) olsun. Onları namazdan/ibadetten sonra alıkorsunuz/alıkoydurursunuz. Eğer kuşkulanırsanız o ikisini Allah adına şöyle yemin ettirirsiniz: "Akrabamız da olsa yeminimizi hiçbir değere satmayacağız, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. Aksi takdirde biz günahkârlardan oluruz."
107 Eğer bu iki kişinin günah işledikleri/yalan söyledikleri sonradan fark edilirse, o zaman aleyhlerine suç işlenen mirasçılardan daha layık olan iki kişi onların yerine geçer ve "Bizim şahitliğimiz o ikisinin şahitliğinden daha doğrudur. Çünkü biz hiç kimsenin hakkına tecavüz etmedik. Yoksa biz elbette zalimlerden oluruz" diye Allah adına yemin ederler.

[34] Câhiliye Arapları, beş kez doğuran ve beşincisi dişi olan devenin kulaklarını çentip serbest bırakırlardı. O deve artık sütü sağılmaz ve binilmezdi. Buna "bahîre" denirdi. Câhiliyede bir Arap tutulduğu hastalıktan veya atlattığı bir felaketten dolayı, bir devesini putlara adardı. O da sağılmaz ve üstüne binilmezdi. Ona da "sâibe" denirdi, bir nevi adak deve idi. Eğer bir koyun ikiz doğurur, bunlardan biri erkek ve birisi dişi olursa, dişinin hatırına erkeği kesmezlerdi. Bu erkek koyuna "vasîle" denirdi. Kendisinden on kuşak döl alınan erkek devenin sırtı haram olurdu. Binilmez, yük sarılmazdı. Ona "sırtını korudu" derlerdi. Hayvan işaretlenip salınırdı. Buna da "hâm" derlerdi. Bu hayvanların kesilmesi, binilmesi, yük altına alınması ve sütlerinin sağılması yasaktı. Câhiliye Arapları, her ne kadar bunu Allah emretti gibi iftira atsalar da, hayvanlara bu nevi kutsallık atfetmelerini Kur'an uygun bulmadı ve bu geleneği kaldırdı.

108 Bu, şahitliği gereği gibi yapmalarına veya yeminlerinin başkalarının yeminleriyle reddedilmesinden korkmalarını sağlayan en iyi yoldur. Öyleyse Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve dinleyiniz. Allah yoldan çıkan topluluğu [kavm] doğru yola eriştirmez.

109 Allah'ın bütün elçileri bir araya toplayarak onlara, "Size ne cevap verildi?" diyeceği gün onlar da, "Bizim bir bilgimiz yok. Muhakkak ki, algılanamayanları [ğuyûb] en iyi bilen Sensin" derler.

110 İşte o zaman[35] Allah diyecektir: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla![36] Hani seni Ruhu'l-Kudüs'le desteklemiştim; sen beşikte ve yetişkin iken insanlara konuşuyordun. Hani sana Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Hani sen Benim iznimle çamurdan kuş maketi [hey'et] yapıyordun [tahluku] da içine üflüyordun o da Benim iznimle bir kuş oluyordu. Doğuştan körleri ve cüzamlıları iyileştiriyordun. Hani, Benim iznimle ölüyü (kabrinden) çıkartıyordun/ayağa kaldırıyordun. Hani İsrailoğulları'nı Ben senden uzak tutmuştum/savmıştım. Hani sen apaçık delillerle gelmiştin de onların içinden inkâr edenler de, "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir" demişlerdi.

111 Hani Havarilere, "Bana ve elçime inanın" diye vahyetmiştim. Onlar da, "İnandık! Bizim teslim olanlardan/Müslümanlardan olduğumuza şahit ol!" demişlerdi.

112 Hani Havariler, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. İsa da, "Eğer gerçekten mü'minseniz, Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz" demişti.

113 Onlar da dediler ki: "Ondan yiyelim istiyoruz ki kalplerimiz emin olsun ve senin bize doğru söylediğini bilelim ve buna da biz şahit olalım."

114 Meryem oğlu İsa da, "Allah'ım! Bizim üzerimize gökten bir sofra indir de ilkimizden sonuncumuza kadar bir bayram/sevinç ve Senden de bir mucize [âyet] olsun. Bizi

---

[35] "İz" edatı genelde geçmişi ifade eden bir edat olarak kullanıldığında; "hani", "bir zamanlar" şeklinde Türkçeye tercüme edilir. Kontekste geniş zaman, şimdiki ve gelecek zaman ifadesi olduğunda "İşte o zaman" şeklinde tercümesi daha uygundur. Aynı ayetin devamında kullanılan "iz" edatı geçmişte Hz. İsa'ya verilen nimetlerin hatırlatılması olduğu için, "hani" şeklinde tercüme ettik.

[36] Krş. Meryem, 19/30-33

rızıklandır. Çünkü sen rızık verenlerin en hayırlısısın" dedi.

115 Allah, "Muhakkak ki Ben onu sizin üzerinize indiririm ama bundan sonra sizden kim inkâr ederse, hiç şüphesiz Ben, âlemlerde hiç kimseye etmeyeceğim bir azabı ona ederim" [37] dedi.

116 Hani Allah (huzuruna toplayacağı gün) diyecektir, "Ey Meryem oğlu İsa! Sen insanlara, "Beni ve annemi, Allah'ın dışında iki ayrı tanrı edinin!" dedin mi? İsa da " (Ya Rab!) Seni tenzih ederim! Gerçek olmayanı söylemek bana yakışmaz/benim haddim değil. Eğer onu demiş olsaydım, andolsun Sen onu bilirdin. Sen benim nefsimde olanı bilirsin. Ben ise senin Zat'ında [nefsike] olanı bilmem; çünkü sen algılanamayanları [ğuyûb] en iyi bilensin" der.

117 Ben onlara, "Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz diye bana emrettiğinden başka bir şey söylemedim. Ben onların içinde olduğum sürece onları gözledim. Fakat ne zaman ki, beni vefat ettirdin[38] artık onu gözetleyen yalnız Sendin. Çünkü Sen her şeyi görüp gözetensin/her şeyin şahidisin."

118 Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki Sen Aziz'sin, Hakîm'sin" diyecektir.

119 Allah da, "Bu gün, doğru olan kimselere doğruluklarının kendilerine fayda vereceği gündür. Onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebediyen kalacakları cennetler vardır. Allah, onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdırlar. İşte büyük kurtuluş [fevz] budur" buyurdu

120 Göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin hükümranlığı Allah'a aittir. O, her şeye gücü yetendir.

---

[37] Bazı müfessirler, bu tehdit üzerine, böyle bir sofranın inmediği kanaatindedirler.

[38] Hz. İsa'nın vefat ettiğinden bahsediyor bu ise onun vefat ettiğinin Kur'an'dan delilidir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. *"İslam'ı Anlamak"* isimli kitabımız, s. 268 vd.

6- EN'ÂM SÛRESİ

İçinde Câhiliye Araplarının hayvanlara uyguladığı bazı geleneklerden bahsettiği için bu adı almıştır. En'âm "hayvanlar" demektir. Genel olarak, deve, sığır, koyun keçi gibi hayvanlar için kullanılır. Mekke döneminin sonlarında nazil olmuştur. 165 ayetten müteşekkildir. 20, 23, 91, 93, 114, 141, 151-152. ayetleri Medine'de inmiştir. Mushaf'ta 6, inişte 55'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Her türlü övgü [hamd], gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı[1] var eden Allah'a mahsustur. Yine de inkâr edenler başkalarını Rablerine denk tutuyorlar.

2 Sizi çamurdan [tîn] yaratan, sonra da bir süre [ecel] takdir eden O'dur. Ancak Onun katında belirlenmiş bir ecel [ecelun musemmâ] vardır. Ama siz hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

3 Göklerde de yerde de Allah O'dur. Sizin gizlediklerinizi, açığa vurduklarınızı ve ne kazandığınızı da bilir.

4 Onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmemiş olsun ki onlar ondan yüz çevirmemiş olsunlar.

5 İşte bu sebeple kendilerine gelen gerçeği yalanladılar. Fakat alay etmiş oldukları şeylerin haberleri yakında kendilerine gelecektir.

6 Onlar kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size sağlamadığımız imkânları onlara sağlamıştık. Gökten üzerlerine bol bol yağmur boşaltmış ve altlarından ırmaklar akıtmıştık. Ancak

---

[1] Kur'an'da karanlıklar (zulumât) çoğul olarak gelir. Aydınlık (Nur) ise, tekil olarak kullanılmıştır. Hem karanlıkların hem de aydınlığın maddi ve manevi olmak üzere iki anlamı vardır. Maddi karanlıklar, bir ışık kaynağının önündeki engellerden kaynaklanır. Manevi karanlık ise, şirk ve küfür bataklığı, cehalet kastedilir. Maddi aydınlık ise güneş, ay gibi doğrudan ve dolaylı ışık kaynaklarıdır. Manevi aydınlık ise, hidâyet, rahmet, tevhid, iman ve bilgidir.

günahlarından dolayı onları yok etmiş ve onların ardından da başka bir nesil yaratmıştık[2].

7 (Ey Peygamber!) Eğer Biz sana kâğıt üzerine yazılı bir Kitap indirmiş olsaydık ve onlar da elleriyle dokunsalardı yine de inkâr edenler, "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir" derlerdi.

8 "Ona bir melek indirilmeli değil miydi?" dediler. Şayet Biz bir melek indirseydik o zaman iş bitmiş olurdu, artık onlara göz açtırılmazdı.

9 Eğer Biz onu/elçiyi bir melek yapsaydık, onu bir insan/adam şeklinde [racul] yapardık. İçine düştükleri şaşkınlığa (bu sefer) Biz düşürürdük.

10 Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi. Fakat alay edenler, alay ettikleri gerçekle kuşatılıp yok edildiler.

11 (Ey Peygamber!) De ki: "Yeryüzünde dolaşın ve sonra yalanlayıcıların sonunun nasıl olduğuna bir bakın!

12 (Ey Peygamber!) "Göklerde ve yerde olanlar kimindir?" diye sor. De ki: "Allah'ındır." O, rahmeti kendi üzerine yazmıştır/almıştır[3]. O, geleceği kesin olan [lâ reyb] kıyamet gününde sizi elbette toplayacaktır. (Ama) kendilerini zarara sokanlar ise inanmazlar.

13 Gecede ve gündüzde yer alan/barınan her şey Onun'dur. O, Semî'dir, Alîm'dir.

14 (Ey Peygamber!) De ki: "Gökleri ve yeri var eden [fâtır], besleyen ama kendisi beslenmeyen/beslenmeye ihtiyaç duymayan Allah'tan başkasını dost mu edineyim? "Ben Allah'a teslim/Müslüman olanların ilki/önderi olmakla emr olundum" de ve sakın şirk koşanlardan olma!

15 (Ve yine) De ki: "Ben Rabbime isyan edersem, büyük bir günün azabından korkarım.

16 O gün kimden bu azap savuşturulursa, Andolsun Allah ona rahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş budur.

17 Allah sana bir zarar dokundurursa onu yine Ondan başka kaldıracak/giderecek [kâşif] yoktur. Eğer sana bir hayır dokundurursa, (bil ki) O, her şeye gücü yetendir[4].

18 O, kulları üzerinde mutlak otorite/hâkimiyet sahibidir [El-Kahhâr]. O, Hakîm'dir, Habîr'dir.

---

[2] Krş. Mü'minûn, 23/31
[3] O, rahmet etmeyi kendine ilke edinmiştir. Krş. En'âm, 6/54
[4] Krş. Yûnus, 10/107

19 (Ey Peygamber!) De ki: "Şahitlik bakımından hangi şey (in şahitliği) daha büyüktür? De ki: "Benimle sizin aranızda Allah'ın şahitliği." Bu Kur'an bana vahy oluyor ki, onunla sizi ve tebliğ edilen herkesi uyarayım. Siz gerçekten, Allah'la beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik ediyor musunuz? De ki: "Ben şahitlik etmem." "O, ancak bir tek Tanrı'dır. Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım [berî'un]" de.
20 Kendilerine kitap verdiklerimiz onu kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerini zarara sokanlara gelince, işte onlar inanmazlar.
21 Allah hakkında yalan uydurandan veya Onun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır? Muhakkak ki zalimler mutluluğa/kurtuluşa ulaşamazlar.
22 Hepsini bir araya toplayacağımız gün, şirk koşanlara da, "Hani Allah'ın ortakları sandığınız/iddia ettiğiniz şeyler nerede?" deriz.
23 Sonra da, onların, "Rabbimiz Allah'a andolsun ki, biz ortak koşanlar değildik" demekten başka çareleri [fitnetuhum] yoktur.
24 Böylece sen, onların kendilerine karşı nasıl yalan söylediklerine ve iftira attıkları/uydurmuş oldukları şeylerin kendilerinden nasıl sapıp gittiğine [dalle] bir bak!"
25 (Ey Peygamber!) İçlerinden seni (art niyetle) dinleyenler[5] vardır. Biz onların onu/Kur'an'ı anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne örtüler/perdeler [ekinne], kulaklarına da ağırlıklar [vakran] koyduk. Eğer onlar her türlü mucizeyi görseler de inanmazlar hatta sana geldiklerinde seninle tartışmaya da girerler[6]. O kâfirler, "Bu eskilerin [evvelîn] masallarından başka bir şey değildir" derler.
26 Onlar, hem başkalarını ondan/Kur'an'dan men ederler hem de kendilerini ondan uzak tutarlar. Böylece yalnız kendilerini helak ediyorlar ama farkında değiller.
27 (Ey Peygamber!) Onların ateşin karşısında durdurulduklarında, "Keşke biz (dünyaya) geri döndürülseydik de

---

[5] İnkâr edenlerin Kur'an'ı art niyetle dinledikleri, ayetin devamından anlaşılmaktadır. Bundan dolayı ayette geçen "men yestemi'u ileyke" tabirini "seni (art niyetle) dinleyenler" şeklinde Türkçemize çevirdik.

[6] Krş. En'âm, 6/ 45-46; kehf, 18/57 ve Fussilet, 41/5. Bu ayetlerde, onların bu hallerine kendi tutumları sebep olmaktadır.

Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık!" dediklerini bir görsen!

28 Bilakis, daha önce gizledikleri onlara göründü. Eğer geri döndürülseler kendilerine yasak edilen şeyleri yapmaya dönerler. Elbette onlar yalancıdırlar.

29 Onlar, "Dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur. Biz diriltilecek de değiliz" dediler.

30 (Ey Peygamber!) Hani Onlar Rablerinin huzurunda durdurulduklarında, Onun "Bu (âhiret) gerçek değil miymiş?" diye sorduğunda onların, "Bilakis Rabbimize andolsun gerçektir" dediklerinde Onun da, "Öyleyse inkâr etmiş olmanızdan dolayı azabı tadınız" buyurduğunda onları bir görsen!

31 Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar, gerçekten zarara uğrayanlardır. Nihayet kıyamet saati ansızın onlara gelince, günahlarını sırtlarına yüklenmiş olarak, "Dünyada işlediğimiz aşırılıklardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler. Dikkat edin, o taşıdıkları şey ne kötüdür!

32 Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Âhiret yurdu, sorumluluk bilincinde olanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

33 (Ey Peygamber!) Onların söylediklerinin seni üzdüğünü Biz elbette biliyoruz.[7] Aslında onlar seni yalanlamıyorlar fakat o zalimler bile bile/inadına Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.

34 Senden önce nice elçiler yalanlanmıştı. Sonunda onlara yardımımız yetişene kadar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabrettiler/direndiler. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek yoktur. Andolsun ki elçilerin haberleri sana da gelmiştir.

35 Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır [kebura] geldiyse; haydi gücün yetiyorsa kendine yerin dibine inen bir delik veya göğe çıkaran bir merdiven (ara ki), onlara bir mucize [âyet] getirmiş olasın.[8] Şayet Allah dileseydi onları doğru yol/hidâyet üzere bir araya getirirdi. O hâlde sakın cahillerden olma!

---

[7] Krş. Âl-i İmrân, 3/176; Hicr, 15/97; Mâide, 5/41, 68; Yûnus, 10/65; Hûd, 11/12; Yâsin, 36/76; Kehf, 18/6; Şuaâ, 26/3; Fâtır, 35/8; Kâf, 50/39

[8] Mucizenin faili Cenab-ı Hak'tır. Onun iradesine bağlıdır. Peygamber, kendi kendine, Allah'ın izni olmadan mucize gösteremez. Allah bazı mucizeleri peygamberler eliyle yapar. Diğer bazı mucizeleri ise, evrende kendi iradesiyle gerçekleştirir.

36 Çağrıya ancak onu (içtenlikle) dinleyenler, icâbet ederler. (Manen) ölmüş olanlara gelince, onları ancak Allah diriltebilir.[9] Sonunda hepsi Ona döndürülürler.

37 "Ona Rabbinden bir mucize [âyet] indirilmeli değil miydi?"[10] dediler. De ki: "Muhakkak ki Allah, bir mucize [âyet] indirmeye gücü yetendir ama çoğu bilmezler.

38 Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, onlar da sizin gibi birer topluluk [ummet] olmasınlar.[11] Biz kitap'ta hiçbir boşluk/hiçbir şeyi eksik [mâ ferratnâ] bırakmadık. Sonra onlar Rablerinin huzurunda toplanırlar.

39 Ayetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir.[12] Allah kimi dilerse onu saptırır, kimi de dilerse onu dosdoğru yola koyar.

40 (Ey Peygamber!) De ki: "İdrak etmiyor musunuz/anlamıyor musunuz? [erâeytekum][13] Size Allah'ın azabı gelse veya kıyamet [es-sâ'at] gelip çatsa, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Eğer doğru sözlü iseniz (haydi cevap veriniz)."

41 "Bilakis, sadece Ona yalvarırsınız. O da dilerse, (kaldırılmasını) yalvardığınız belâyı/sıkıntıyı kaldırır ve o zaman da ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz."

42 Andolsun senden önceki topluluklara [umem] da elçiler gönderdik. (O toplulukları) Bize boyun eğsinler diye onları darlık ve sıkıntılara uğrattık.

---

[9] Burada manevi ölüm söz konusudur. Nitekim bu sûrenin 122 ayetinde de "(Manen) ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği/gideceği yolu bulması için bir ışık [nûr] verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp oradan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu?" denmektedir.

[10] Ankebût, 29/50

[11] Yeryüzündeki bütün canlıların hepsi kendi yaratılış amaçlarına uygun olarak yaşayış biçimleri vardır. Tıpkı insan toplulukları gibi tabi oldukları yasalar, kurallar, davranışlar ve icra ettikleri görevleri vardır. Ümmet kavramının bir anlamı da budur.

[12] Düşünce ve bilgi noksanlığı, kibir ve kuru inatçılık, inkârcılık ve taklitçilik gibi olumsuz tavırlar kişiyi nefsinin esiri yapar ve onda manevi bir körlük oluşturur ve bunun sonucu onda gerçeği görmesine engel karanlıklar oluşur. Böylece o kişiler, gerçeği, doğruyu görmez, duymaz, konuşmaz birer fert haline gelir. Bunun sonucu sapmaya da hak etmiş olurlar. Allah da saptırır.

[13] Arapçada "re'a" (görmek) ve "şehide" (şahit olmak) fiilleri cümlede en az iki nesne alırsa "anlamak ve idrak etmek" anlamına gelirler.

43 Hiç değilse onlar kendilerine şiddetimiz geldiği zaman boyun eğselerdi/yalvarsalardı! Fakat kalpleri katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını süslü/güzel gösterdi[14].

44 Biz, kendilerine hatırlatıldıkları şeyleri unuttuklarında, her şeyin kapısını açtık. Kendilerine verilen şeylerle sevinip şımardıkları sırada onları ansızın yakaladık. İşte o anda onlar umutlarını yitirdiler.

45 Böylece haksızlık eden/zulmeden topluluğun [kavm] arkası kesildi/tarih sahnesinden çekildiler. Çünkü her türlü övgü/hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

46 (Ey Peygamber!) De ki: "İdrak etmiyor musunuz? Şayet Allah işitme yeteneğinizi ve görme duyularınızı alsa ve kalplerinizin üstüne de mühür vursa, Allah'tan başka hangi tanrı size bunları geri getirir?" Bizim ayetlerimizi nasıl açıkladığımıza sonra da onların bunlardan yüz çevirişlerine bir bak!

47 (Yine) De ki: "İdrak etmiyor musunuz? Allah'ın azabı size aniden veya açıkça gelse, zalim toplumdan [kavm] başkası mı helak edilir?

48 Biz elçileri sadece müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kimler inanır ve düzelirse, onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmezler

49 Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince; yoldan çıkmış olmalarından dolayı onlara azap dokunacaktır.

50 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Algılanamayanı [ğayb) da bilmem. Ben size melek olduğumu da söylemiyorum. Ben sadece bana vahyolunana tabi oluyorum." De ki: "Körle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?"

51 (Ey Peygamber!) Sen, onunla/Kur'an'la, Rableri huzurunda toplanmaktan korkanları uyar ki, kendilerinin Ondan başka ne bir dostu ne de bir şefaatçisi vardır. Ola ki, sorumluluk bilincine sahip olurlar.

52 Sabah akşam Rablerinin Zat'ını /cemâlini [vechehu][15] isteyerek. Ona dua edenleri/çağrıda bulunanları yanından kovma! Onların hesabından sana, ne de senin hesabın-

---

[14] Krş. Âli İmrân, 3/14

[15] Allah'ın vechinden kasıt aslında Zât'ıdır. Buna "cemâlullah", "Allah'ın rızası" veya "Allah'ın hoşnutluğu" diye çevirenler de vardır. Bu çevirilerin hepsi kontekse uygundur. Krş. Kehf, 18/28

dan onlara bir sorumluluk vardır. Onları kovarsan zalimlerden olursun![16]
53 "Allah'ın aramızdan kendilerine lütufta bulunduğu kimseler bunlar mı?" demeleri için Biz onları birbiriyle sınarız Allah şükredenleri en iyi bilen değil midir?
54 Ayetlerimize inananlar sana geldiklerinde, "Selâm üzerinize olsun" de. Rabbiniz rahmeti kendi üzerine yazmıştır/prensip edinmiştir[17]. Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yaparsa, sonra da arkasından tevbe eder ve düzelirse muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.
55 Biz, suçluların/günahkârların [mucrimîn] yolu açığa çıksın diye ayetleri genişçe açıklıyoruz.
56 (Ey Peygamber!) De ki: "Sizin, Allah'ın dışında çağırdıklarınıza tapmam kesinlikle bana yasaklanmıştır." De ki: "Sizin heveslerinize/keyiflerinize uymam. O takdirde ben de sapıtmış ve doğru yola erişenlerden olmamış olurum.
57 (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki Ben Rabbimden gelen açık bir delil üzerindeyim. Siz de onu yalanladınız. Sizin acele isteyip durduğunuz (azap) benim katımda/yanımda değildir.[18] Hüküm ancak Allah'ındır. Gerçeği O anlatır. O, hükmüyle haklı haksızı ayıranların [fâsılîn) en hayırlısıdır.
58 (Yine) De ki: "Eğer gelmesini acele istediğiniz (azap) eğer benim katımda/elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda bu iş bitmişti. Zira Allah zulmedenleri en iyi bilendir.
59 Algılanamayanın [ğayb] anahtarı Onun katındadır. Onları Ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde olan her şeyi bilir. Bir yaprak düşmemiş olsun ki onu bilmesin. Ne yerin karanlıkları içinde bir tane, ne bir kuru ne de bir yaş yoktur ki apaçık bir Kitap'ta[19] olmasın.

---

[16] Mekke döneminde bazı Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'e geldiklerinde, Hz. Peygamber'in yanında o zamanki anlayışa göre alt tabakaya ait fakir, köle vb Müslümanları görmüşler ve Hz. Peygamber'e bu gibi kimseleri yanına almaması şartıyla İslam'ı kabul edebileceklerini söylemişlerdi. Hz. Peygamber'in de bu isteği anında reddetmiş olduğu, tefsirlerde yer almaktadır. Krş. Hûd, 11/27; Abese, 80/1-2

[17] Krş. En'âm, 6/12

[18] Müşrikler, Hz. Peygamber'e gelerek, sürekli "Allah haydi bizi hemen cezalandırsın da görelim" diye alay eder dururlardı. Krş. Enf3al, 8/32

[19] Burada kastedilen Kitap, Allah'ın ilmidir. Bir diğer tabirle "Levh-i Mahfûz"-dur.

60 Geceleyin sizi ölü (gibi) yapan ve gündüzleyin de neler işlediğinizi bilen O'dur. Sonra belirlenen ömrü yaşamak üzere sizi (her gün) hayata döndüren O'dur. Sonunda dönüşünüz de Ona'dır. Nihayet (bu dünyada) yapmış olduklarınızı size haber verir[20].

61 O, kulları üzerinde yegâne egemen [El-Kâhir][21] olandır. Sizin üzerinize koruyucular gönderir. Artık sizden birine ölüm geldiğinde elçilerimiz, bir eksiklik/bir ifrat yapmaksızın onun canını alırlar.

62 Sonra onlar/o canlar gerçek Mevlâları olan Allah'a döndürülürler. İyi bilin ki, hüküm yalnız Onun'dur. O, hesap görenlerin en süratlisidir.

63 (Ey Peygamber!) De ki: "Siz kendisine boyun bükerek ve gizlice, "Eğer bizi buradan kurtarırsan elbette Sana şükredenlerden olacağız!" diye Ona yalvarıp yakardığınızda karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarıyor?"

64 (Yine) De ki: "Sizi bundan ve her türlü sıkıntıdan [kerb] Allah kurtarıyor ve ama [summe] siz hâlâ şirk koşmaya devam ediyorsunuz."

65 (Yine onlara) De ki: "O, üstünüzden ve ayaklarınızın altından azap göndermeye veya sizi parçalanmış gruplara [şiye'an] ayırarak kiminize kiminizin hıncını tattırmaya gücü yetecek olan O'dur. Anlasınlar diye ayetleri nasıl açıkladığımıza bir bak!

66 (Ey Peygamber!) O/Kur'an hak olduğu hâlde toplumun [kavın] onu yalanladı. Onlara, "Ben sizin üzerinize vekil değilim" de.

67 Her haberin gerçekleşeceği bir zaman/mekân [mustekar] vardır. Yakında bileceksiniz!

68 Ayetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları [yehûdû] gördüğün zaman, onlar başka konulara dalana kadar onlardan yüz çevir. Eğer şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra, (kalk ve) zalimler topluluğuyla [kavm] beraber oturma!

69 Sorumluluk bilincinde olanların, onların/ileri geri konuşanların hesabından bir sorumlulukları yoktur. Ancak onlara (düşen), berikilerin sorumluluk bilincine sahip olmaları için onları uyarmaktır.

---

[20] Krş. Zümer, 39/42

[21] **El-Kâhir:** Yarattıkları üzerinde yegane egemen olan.

70 Dinlerini oyun ve eğlence edinenleri/oyun ve eğlenceyi dinleri yapanları ve dünya hayatının aldatıcı zevklerine dalan kimseleri bırak. Kur'an'la öğüt vermeye devam et ki hiçbir kimse kazandığı ile helaka düşmesin. Yoksa Allah'tan başka onun ne bir dostu ve ne bir şefaatçisi vardır. Her türlü fidyeyi verse de ondan kabul olunmaz. Kazandıklarına karşı rehin tutulacak/helake atılacak olanlar işte onlardır. Onlar için kaynar sudan bir içecek ve inkâr etmiş olmalarından dolayı da can yakıcı bir azap vardır.

71 (Ey Peygamber!) De ki: "Biz Allah'ı bırakıp da bize zarar da fayda da vermeyen şeylere mi çağıralım/yalvaralım? Allah bize doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimizin üzerinde geri mi dönelim. Tıpkı kendisini doğru yola çağıran arkadaşları "Bizimle gel!" diye çağırdıkları hâlde, şeytanların yeryüzünde şaşkın hâlde zevklerle ayarttığı kimse gibi mi olalım? De ki: "Muhakkak ki Allah'ın gösterdiği doğru yol, (gerçek) doğru yoldur. Biz âlemlerin Rabbine teslim olmakla emr olunduk."

72 (Öyleyse) Namazı dosdoğru kılınız ve sorumluluk bilincinde olunuz. Varıp huzurunda toplanacağınız O'dur.

73 Gökleri ve yeri hakkıyla yaratan O'dur ki, "ol" dediği gün, olur[22]. Onun sözü hakikattir/gerçeğin tâ kendisidir. Sura üfleneceği gün de hükümranlık Onun'dur. Algılanamayanı [ğayb] ve algılananı [şehâde] bilendir. O, Hakîm'dir, Habîr'dir.

74 Hani İbrahim, babası Azer'e, "Sen putları mı tanrı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti.

75 Böylece Biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu/hükümranlığını gösteriyorduk ki o da yürekten bağlı olanlardan [mukinîn] olsun.

76* Üzerine gece basınca bir yıldız gördü, "İşte bu benim Rabbim" dedi. O da batınca, "Batanları sevmem" dedi.

77 Ay'ı doğarken görünce, "İşte bu benim Rabbim" dedi. O da batınca, "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermezse, elbette sapan topluluktan [kavm] olurum" dedi.

78 Güneşi doğarken görünce," İşte bu benim Rabbim, bu daha büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım"

---

[22] Krş. Yâsin, 36/82

79 "Ben yüzümü/özümü, gökleri ve yeri var edene, doğruya /şirke baş kaldırıp tevhid üzere [hanîfen] çevirdim. Ben şirk koşanlardan değilim."

80 Kavmi onunla tartışmaya [hâccehu] girişti. O da onlara, "Sizler, beni doğru yola ileten Allah olduğu hâlde, Onun hakkında benimle mi tartışıyorsunuz? Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden korkmam; çünkü onlar Rabbim dilemedikçe bana bir şey yapamazlar. Rabbim her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Siz hiç düşünmez misiniz?"

81 "Size karşı kendisine herhangi bir güç/yetki [sultân] indirmediği şeyleri sizler Allah'a ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım? Eğer biliyorsanız söyleyin, iki gruptan [ferîkayn] hangisi korkudan emin olmaya daha layıktır.

82 İnananlar ve inançlarına şirk [zulm][23] bulaştırmayanlar [lem yelbisû] işte güven onlar içindir ve onlar doğru yolu bulanlardır.

83 İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir [huccetunâ]. Biz dilediğimizin derecelerini yükseltiriz. Muhakkak ki Rabbin Hakîm'dir, Alîm'dir.

84 Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve her birini de doğru yola ulaştırdık. Daha önceleri Nûh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Musa'yı ve Harun'u da doğru yola ulaştırmıştık. Biz iyi davrananları [muhsinîn] böyle mükâfatlandırırız.

85 Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı da; hepsi iyi ve yararlı işler yapanlardandı [sâlihîn].

86 İsmail, Elyesa, Yûnus ve Lût'u da; her birini âlemlere üstün kıldık.

87 Babalarından, soylarından ve kardeşlerinden bazılarını seçtik ve onları dosdoğru yola ilettik.

88 İşte Allah'ın hidâyeti/doğru yolu budur. Kullarından dilediğini ona erdirir. Eğer onlar şirk koşmuş olsalardı, yapmış oldukları ameller elbette boşa giderdi[24].

89 İşte onlar kendilerine Kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar/kâfirler bunları inkâr ederse, andolsun biz onlara inkâr etmeyen bir topluluğu [kavm] vekil yaparız.

---

[23] Hz. Peygamber bu ayetteki "zulm" kavramını "şirk" ile tefsir etmiştir. (Buhari-Müslim).

[24] Krş. Zümer, 39/65

90 İşte onlar Allah'ın doğru yola ilettiği/hidâyet verdiği kimselerdir. O hâlde sen de onların doğru yoluna uy ve de ki: "Ben sizden onun için bir ücret istemiyorum. (Çünkü) bu/Kur'an âlemler için ancak bir öğütten/uyarıdan başka bir şey değildir."[25]

91 Allah'ı gereği gibi takdir edemediler/şanına yakışır şekilde tanıyamadılar. Zira "Allah beşere/insana hiçbir şey indirmemiştir" dediler. De ki: "Öyleyse Musa'nın, insanlara ışık/nur ve yol gösterici olarak getirdiği kitabı kim indirdi? Ki siz onu kâğıt parçalarına yazıp gösteriyorsunuz ve çoğunu da gizliyorsunuz! Sizlere, kendinizin de, atalarınızın da bilmediği şeyler (o kitapla) öğretildi. (Ey Peygamber!) Sen "Allah" de ve sonra da onları bırak ki, daldıkları bataklıkta oyalanıp dursunlar!

92 Bu, ellerinin arasındakini tasdik eden, Anakent/Mekke [ummu'l-kurâ) ve çevresinde bulunanları[26] uyarman için indirdiğimiz bereket dolu bir Kitap'tır. Âhiret'e inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarına da devam ederler [yuhâfizûn].

93 Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine bir şey vahyedilmemişken, "Bana vahyolunuyor ve ben de Allah'ın indirdiği gibi indireceğim" diyenden daha zalim kim vardır? (Ey peygamber!) Hani zalimler, ölüm acısıyla kıvranırken/can çekiştirirken, melekler ellerini uzatmış onlara, "Haydi canlarınızı çıkartınız/veriniz. Allah hakkında gerçek olmayanı söylemenizden ve Onun ayetlerine karşı büyüklük taslamanızdan dolayı bugün alçaltıcı [hûn] bir azapla cezalandırılacaksınız" dediklerinde onları bir görsen!

94 (Allah da onlara diyecektir): "Andolsun, sizi ilk kez yarattığımız gibi, tek başınıza/yapayalnız bize geldiniz. Size hayalini kurdurduğumuz [havvelnâkum] şeyleri arkanızda bıraktınız. Ama Allah'la sizin aranızda ortaklar olduğunu sandığınız şefaatçilerinizi sizinle birlikte göremiyoruz. Andolsun aranızdaki bağlar kesilmiştir. (Şefaatçi/yardımcı) sandığınız şeyler de sizden uzaklaşıp gitmiştir [dalle]."

---

[25] Krş. Hûd, 11/51; Şûra, 42/23, Tûr, 52/40;

[26] "Onun çevresinde bulunanlar"dan kasıt, bütün insanlıktır. İbn Abbas tefsirinde "ve sâiru'l-buldan" diye açıklamaktadır. Bu, diğer bütün şehirler/ülkeler anlamındadır. Bu anlamda yeryüzündeki bütün insanlık anlaşılır.

95 Muhakkak ki taneyi ve çekirdeği yaran, ölüyü diriden ve diriyi de ölüden çıkaran[27] Allah'tır. İşte Allah budur. O hâlde nasıl olur da O'dan yüz çevirirsiniz? [tu'fekûn].

96 Sabahı (gecenin karanlığından) yarıp çıkaran O'dur. Geceyi dinlenme zamanı, Güneş'i ve Ay'ı bir hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu Azîz ve Alîm olanın takdiridir.

97 Karanın ve denizin karanlıklarında, kendileriyle yolu bulabilmeniz için yıldızları sizin için var eden O'dur. Andolsun Biz bilen bir topluluk [kavm] için ayetleri geniş bir şekilde açıkladık.

98 Sizi tek bir candan/aynı cevher [nefs vâhide] den' inşa eden O'dur. O bir kalma yeri ve bir dinlenme yeri belirlemiştir. Andolsun Biz, anlayan bir toplum [kavm] için ayetleri geniş bir şekilde açıkladık.

99 Gökten suyu indiren O'dur. O su ile Biz her türlü [kulli şey'in] bitkiyi çıkarttık, ondan da bir yeşillik/ekin ve birbiri üzerine dizilmiş taneler (yüklü başak) çıkarırız: hurma ağacından da onun tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları/bahçeleri [cennât], ayrıca (şekil ve lezzette) birbirine benzeyen, benzemeyen zeytin ve nar (çıkarıyoruz). Siz meyve verdiği zaman, meyvelerine ve olgunlaşmasına bakınız. Muhakkak ki bütün bunlarda inanan bir topluluk [kavm] için ibretler [âyât] vardır.

100 Onlar, cinleri de Allah'a ortak koştular. Hâlbuki onları O yaratmıştır. Hiçbir bilgileri olmadığı hâlde Ona oğullar ve kızlar isnat ettiler [harakû]. O, onların vasfettiği niteliklerden münezzeh ve yücedir.

101 O, gökleri ve yeri güzel yaratandır. [Bedî']. Onun, eşi bile olmadığı hâlde, nasıl bir çocuğu olabilir? Zira her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi en iyi bilendir.

102 İşte Rabbiniz Allah budur. Ondan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır, Ona kulluk ediniz. Çünkü O, her şeye vekildir.

103 Gözler O'nu göremez, O, gözleri görür [yudriku]. O, Latîf'tir[28], Habîr'dir.

104 Andolsun size Rabbinizden basiretler/gerçeğin delilleri

---

[27] Âl-i İmrân, 3/27; En'âm, 6/122; Yûnus, 10/31 İbn Abbas, Diriden ölüyü, ölüden diriyi çıkarmayı, cahilden âlim, âlimden cahil, kâfirden mü'min, mü'minden kâfir evlat verir diye tefsir etmiştir.

[28] **El-Latîf:** Lütuf sahibi, kavranamayan incelikleri bilen.

geldi. Kim görürse lehine, kim de körlük ederse aleyhinedir. Ben sizin bekçiniz [hafîz] değilim.

105 İşte böylece Biz ayetlerimizi açıklıyoruz. (İnanmayanlar varsın], "Sen ders almışsın/bu sözleri birinden öğrenmişsin" desinler. Oysa Biz ayetlerimizi bilip anlayan bir topluluk [kavın] için açıklıyoruz.

106 Rabbinden sana vahyolunana tabi ol. Ondan başka tanrı yoktur. O hâlde Allah'a ortak koşanlardan yüz çevir [a'rıd].

107 Allah isteseydi ortak koşmazlardı[29]. (Ey Peygamber!) Biz seni onların üzerine bekçi yapmadık. Sen onlara vekil de değilsin![30]

108 Onların Allah'ın dışında çağırdıklarına/putlarına sövmeyiniz. Onlar da bilgisizce size karşı düşmanlıklarından dolayı Allah'a söverler. Biz her topluluğa [ummet] yaptıklarını süsledik. Sonra onların dönüşleri Rablerinedir. O, onlara yapmış oldukları şeyleri haber verir.

109 Eğer onlara bir mucize [âyet] gelse, ona mutlaka inanacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mucizeler ancak Allah'ın katındadır."[31] Nereden fark edebilirsiniz ki bir mucize [âyet] gelmiş olsa onlar yine de inanmazlar!

110 Biz onların kalplerini ve gözlerini çeviririz; ilk kez ona inanmadıkları gibi (yine inanmazlar). Onları taşkınlıkları içinde bocalar bir vaziyette bırakırız.[32]

111 Biz onlara melekleri indirseydik ve ölüler kendileriyle konuşsalardı ve her şeyi onların önüne getirseydik, Allah dilemedikten sonra yine inanmazlardı. Fakat onların çoğu hâlâ bilmiyorlar.

112 Böylece Biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar [yûhî]. Şayet Rabbin dileseydi, onu ya-

---

[29] Allah insanı inanç ile inkâr arasında özgür bırakmıştır. Kul tercihini iman veya küfür cihetinde kullanır. Allah ona göre, ona mü'min veya kâfir olmanın yolunu açar. Yoksa kişinin özgür iradesine müdahale etmez. Sünnetullah'a aykırı olur. "Allah isterse ortak koşmazlardı" ayeti "Kudretullah"ı ifade eden bir ayettir. Allah'ın gücünün her şeye yettiğinin resmidir. O, sünnetullah gereği, yolu gösterir ve kişiyi özgür bırakır.

[30] Krş. Gâşiye, 88/21

[31] Krş. Ankebût, 29/50

[32] Krş. Bakara, 2/10; En'âm, 6/108

pamazlardı. Onları, uydurdukları/iftira attıkları şeylerle baş başa bırak.

113 (Onların amacı), Âhirete inanmayanların kalpleri, onların yaldızlı sözlerine kansın ve böylece onlardan/şeytanlardan hoşnut/razı olsunlar ve işlemekte oldukları suçları işlemeye devam etsinler.

114 (Ey Peygamber!) Onlara de ki: "Allah size Kitab'ı detaylarıyla açıklamış olarak indirmiş iken, Ondan başkasını mı hakem isteyeyim." Kendilerine kitap verdiklerimiz, onun/Kur'an'ın gerçekten Rabbin tarafından indirildiğini bilirler. O hâlde sakın kuşkuya düşenlerden [mumterîn] olma!

115 Çünkü Rabbinin sözü/hükmü [kelime] hem doğruluk hem de adaletle yerine gelmiştir [temmet]. Onun sözlerini/hükmünü değiştirebilecek[33], hiç kimse yoktur. O Semî'dir, Alîm'dir.

116 Eğer yeryüzünde bulunanların çoğuna tabi olursan, (bil ki) seni Allah'ın yolundan şaşırtırlar. Onlar sadece zanna uyarlar ve ancak tahminde [yahrusûn] bulunurlar.

117 Muhakkak ki Rabbin yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.

118 (Ey Mü'minler!) Allah'ın ayetlerine inanıyorsanız, üzerine Allah'ın adı anılmış şeylerden yiyiniz.

119 Size ne oluyor da üzerine Allah'ın adı anıldığı şeylerden yemiyorsunuz? Hâlbuki O, size darda/mecbur kaldıklarınız dışında üzerinize haram kıldıkları şeyleri detaylarıyla açıklamıştır.[34] Elbette birçoğu, bilgisizce keyiflerine/heveslerine uyarak halkı saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları en iyi bilendir.

120 Günahın açığını da gizlisini de terk ediniz.[35] Günah kazananlar, işlemekte oldukları günahlara karşılık olarak cezalandırılacaklardır.

121 Üzerine Allah'ın adının anılmadığı şeylerden yemeyiniz, Çünkü o (davranış), gerçekten bir yoldan çıkmadır [fısk]. Şeytanlar elbette dostlarına, sizinle mücadele et-

[33] Krş. Ahzâb, 33/62

[34] Krş. Mâide, 5/3; En'âm, 6/145

[35] Hz. Peygamber, iyiliği güzel ahlaktır, yapılmasına kalp onay verir, yapıldığında ruhu rahatlatır. Günah ise insanın içini tırmalayan ve insanların bilmesini istemediğin şeydir şeklinde tanımlar (Bkz. Müslim, Birr, 14, Tirmizî. Zühd, 52; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, IV, 227-228)

meleri için fısıldarlar. Eğer onlara itaat ederseniz muhakkak ki siz de şirk koşanlardan olursunuz.

122 (Manen) ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği/gideceği yolu bulması için bir ışık [nûr] verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp oradan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu? İşte böyle kâfirlere yapmakta oldukları şeyler (yine de) güzel görünüyor.[36]

123 Biz böylece, her beldenin önde gelenlerini [ekâbir), tuzak kurmaları için oranın suçluları yaparız. Aslında onlar sadece kendilerine tuzak kuruyorlar [yemkurûn] ama farkında/bilincinde değiller.

124 Onlara bir ayet gelince, "Allah'ın elçilerine verilenin aynısı bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayacağız" dediler. Hâlbuki risaletini en iyi kime vereceğini bilen Allah'tır. Suç işleyenlere Allah katında bir aşağılanma [sağâr] ve tuzaklarından dolayı da şiddetli bir azap vardır.

125 Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü İslâm'a/Allah'a teslimiyete açar. Kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü sanki göğe çıkıyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır[37]. İşte Allah inanmayanların üzerine böyle bir pislik/sıkıntı [er-rics] çökertir.

126 İşte dosdoğru olan Rabbinin yolu budur. Andolsun ki Biz ayetleri, ibret/öğüt alan [yezzekkerûn] bir topluluk [kavm] için açık bir şekilde/detaylıca açıkladık.

127 Rablerinin katında barış ve esenlik yurdu [dâru's-selâm] onlarındır. Yaptıklarından dolayı, O, onların dostudur.

128 Hepsini bir araya toplayacağı gün (Allah onlara), "Ey cinler topluluğu [ma'şer)! Siz insanlarla çok uğraştınız" der. Onların insan dostları olanları der ki: "Rabbimiz biz birbirimizden yararlanıyorduk ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık." Allah da buyurur: "Durağınız ateştir" Allah'ın dilediği hariç, orada sürekli kalacaksınız." Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.

129 Kazandıkları şeylerden/günahlardan dolayı, işte Biz böy-

[36] Krş. En'âm, 6, 43, 108 Tevbe, 9/37; Neml, 27/4

[37] Burada bir tabiat yasasına işaret vardır. İnsan yükseğe çıktıkça, yani irtifa arttıkça oksijen azalacağından nefes almakta güçlük çeker, göğsü daralır ve kendisine sıkıntı basar.

lece zalimlerin bir kısmını, diğer bir kısmının peşine takarız/başına musallat ederiz [nuvellî].[38]

130 (Allah onlara), "Ey cin ve insan topluluğu![ma'şer], İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran elçiler gelmedi mi?" diye sorduğunda onlar da, "Kendi aleyhimize şahidiz" derler. Dünya hayatı onları aldattı ve kendilerinin kâfir olduklarına kendileri şahitlik ederler.

131 Bu böyledir, Zira Rabbin, halkı habersiz/gafil oldukları sürece, beldeleri/ülkeleri zulüm ile yok edici değildir.

132 Onlardan her birinin yaptıkları şeylerden dolayı dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından asla habersiz değildir.

133 Rabbin zengin/kendine yeten [Ğanîy] ve rahmet sahibidir. Dilerse sizi giderir/yok eder ve sizin yerinize dilediğini getirir; tıpkı sizi bir başka kavmin zürriyetinden inşa ettiği gibi.

134 Size vaat edilen mutlaka gerçekleşecektir, siz onu asla engelleyemezsiniz? [mu'cizîn].

135 (Ey Peygamber!) De ki, "Ey kavmim! Siz kendinize yakışanı/elinizden geleni yapınız. Muhakkak ben de yapıyorum. (Dünya) yurdunun akıbetinin kimin için (hayırlı) olduğunu bileceksiniz. Muhakkak ki zalimler kurtuluşa/mutluluğa erişemezler!

136 Onlar, Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan, Onun için bir nasip/pay ayırırlar ve kendi zanlarınca da "Bu Allah'a bu da ortaklarımız/putlarımız için" derlerdi. Ortakları için ayrılan (pay artarsa) Allah için verilmez, ama Allah için ayırdıkları (pay artarsa) ortak koştuklarına verirlerdi.[39] Ne kötü hüküm veriyorlar!

137 Böylece ortakları/yandaşları, müşriklerden çoğuna, evlatlarını öldürmeyi, hem kendilerini helak etmek hem de dinlerini karıştırıp bozmak için, güzel gösterdi, Allah di-

---

[38] Krş. Mâide, 5/51; Tevbe, 9/67;

[39] Câhiliye döneminde müşrik Araplar, ürünlerinden ve hayvanlardan bir kısmını Allah için, bir kısmını da putları için ayırırlardı. Allah için ayırdıklarını yoksullara ve kimsesiz çocuklara verirlerdi. Putları için ayırdıklarını da putlara bakan hizmetçilere ve putlara kesilen kurbanlarına ayırırlardı. Şayet Allah için ayırdıklarından artan olursa "Allah'ın zaten ihtiyacı yok" diyerek putların payına katarlardı. Putların payından dağıtılıp artan olursa "Allah zaten zengin" diyerek Allah için ayrılan paya katmazlardı. Ayet bu olaya işaret ediyor.

leseydi bunu yapamazlardı. O hâlde onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak!
138 Yine kendi zanlarınca, "Bunlar, dokunulması yasak olan hayvanlar ve ekinlerdir, bu yüzden onları bizim dilediğimizden/puthanedeki görevlilerden başkası yiyemez. Bunlar da sırtları/binilmesi/yük vurulması yasak olanlardır" derler. Onlar, hayvanları (keserken) de Allah'ın adını anmazlar. (Bütün bunları Allah söyledi diyerek) Ona iftira atarlar. O, onları attıkları iftiralarıyla cezalandıracaktır.
139 Yine dediler ki: "Bu hayvanların/Bahîre ve Sâibe'nin, karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, eşlerimize haramdır. Eğer ölü olursa/doğarsa, işte o zaman onlar ortaktırlar/yiyebilirler. Bu nitelendirmeden dolayı Allah onları cezalandıracaktır. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.
140 Andolsun ki, bilgisizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar zarara uğramışlardır. Onlar gerçekten sapkındırlar ve yola gelecek de değildirler!
141 Çardaklı ve çardaksız bahçeleri, hurmalıkları, çeşit çeşit ekili arazileri, zeytini ve narı birbirine benzer ve benzemez bir biçimde inşa/var eden O'dur. Her biri meyve verdiğinde meyvesinden yiyiniz ve hasat günü de hakkını/sadakasını veriniz, fakat israf etmeyiniz. Muhakkak ki O, israf edenleri sevmez.
142 Hayvanlardan yük taşıyacak ve (yünlerinden) döşek yapılacak [ferşen] olanları (da var eden O'dur). Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden yiyiniz ve şeytanın adımlarını izlemeyiniz. Muhakkak ki o, sizin için apaçık bir düşmandır.
143 (Söz konusu hayvanlar) sekiz eştir/dört çifttir; koyundan iki ve keçiden de iki. (Ey Peygamber!) De ki: "Allah erkeği mi, yoksa dişiyi mi veya iki dişinin rahimlerinde olanları mı haram kıldı? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz bana bu konuda bir bilgi veriniz!"
144 (Bunların diğer dördü) deveden iki, sığırdan da ikidir. De ki: "İki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi veya iki dişinin rahimlerinde olanları mı haram kıldı? Yoksa Allah size böyle vasiyet ettiğine şahit miydiniz?" Öyle hiçbir bilgiye dayanmadan, kendi uydurduğu yalanlarını Allah'a isnat

eden ve böylece insanları saptırandan daha zalim kim vardır? Muhakkak ki Allah zalimler topluluğunu [kavm] doğru yola iletmez.

145 (Ey Peygamber!) De ki: "Bana vahy edilenler arasında; leş, akıtılmış kan veya domuz eti-ki o pistir veya günahkârca bir fiil olduğundan [fiskan] Allah'tan başkası adına kesilen hayvan etinin dışında yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak kim darda/mecbur kalırsa, açgözlülük etmemek/başkasının hakkına saldırmamak ve zaruret dışı haddi aşmamak kaydıyla (yasaklardan yiyebilir). Muhakkak ki senin Rabbin Gafûr'dur, Rahîm'dir."

146 Yahudilere bütün tırnaklı [zufur] hayvanları haram ettik.[40] Sığır ve koyun cinsinin, sırtlarının taşıdığı veya bağırsaklarına bitişik veyahut kemiğe karışan yağlarının dışında (diğer bütün) iç yağlarını da onlara haram kıldık. Azgınlıkları sebebiyle Biz onları böyle cezalandırdık. Muhakkak ki Biz sözünde duranlarız.

147 (Ey Peygamber!) Eğer onlar seni yalanlarlarsa, onlara, "Rabbiniz geniş/sonsuz rahmet sahibidir. Onun azabı suçlulardan geri çevrilmez" de.

148 Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: "Allah isteseydi, biz de atalarımız da ortak koşmazdık; hiçbir şeyi de haram yapmazdık." Onlardan önce yalanlayanlar da böyle demişlerdi de sonunda azabımızı tatmışlardı. (Ey Peygamber!) De ki: "Yanınızda çıkarıp gösterebileceğiniz bir bilgi/belge var mı? Siz (bu konuda) sadece zanna uyuyorsunuz ve kendiniz tahminde bulunmaktan [tahrusûn] başka bir şey yapmıyorsunuz!"

149 (Yine) De ki: "En kesin/üstün [bâliğa] delil Allah'ındır. Şayet Allah dileseydi, hepinizi toptan doğru yola iletirdi.[41]

---

[40] Bunun tespitinde ihtilaf vardır. Ayette geçen "zufur" kelimesi silah anlamına da geldiğinden, ilk bakışta tırnağını silah olarak kullanan hayvanlar akla gelir (Razî). İbn Abbas ve Mücâhid ise bunların "devekuşu, kaz ve ördek gibi parmak aralıkları açık olmayanlardır" der. Kısaca sığır ve küçükbaş cinsi hariç; at, eşek gibi hayvanlardır. Yahudiler de "geviş getiren ve çift tırnaklılar hariç diğerleridir" derler.

[41] Eğer Allah hepimizi doğru yola iletseydi yani hepimize hidayet verseydi o zaman biz insanların tercih hakkı kalmamış olurdu. Tercih hakkının olmadığı yerde sorumluluk da olmaz. Bu ise insanın yeryüzünde sorumlu bir varlık olarak yaratılmasının ve halife yapılmasının bir anlamı kalmazdı.

150 (Yine onlara) De ki: "Haydi! Allah'ın bunu haram kıldığına şahitlik edecek şahitlerinizi getirin." Eğer şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme. Ayetlerimizi yalanlayanların ve âhirete inanmayanların heveslerine/keyiflerine uyma. Onlar başkalarını Rablerine eşit/denk tutuyorlar.

151 (Ey Peygamber!) De ki: "Geliniz, Rabbinizin size harîm/zorunlu[42] kıldığı şeyleri okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayınız; ana babaya iyi/güzel davranınız; yoksulluk korkusuyla [imlâk] çocuklarınızı öldürmeyiniz. Biz sizi de onları da rızıklandırırız; ister açıktan isterse gizlice olsun çirkin işlere/fuhşiyata [fevâhiş] yaklaşmayınız. Haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymayınız![43] İşte bunları aklınızı kullanasınız diye Allah size tavsiye ediyor.

152 Yetimin malına, (rüşdüne) erişene kadar, onun lehine en iyi şeklin dışında, dokunmayınız. Ölçüyü ve tartıyı hakkaniyetle yerine getiriniz. Biz kişiye gücünün yettiğinin fazlasını yüklemeyiz. Konuştuğunuz zaman, akrabanız bile olsa âdil olunuz. Allah'a verdiğiniz sözü tutunuz. Bütün bunları, düşünerek öğüt alasınız diye Allah size tavsiye ediyor.[44]

153 İşte benim dosdoğru olan yolum budur. Ona tabi olunuz. Benim yolumdan sizi ayıracak yollara tabi olmayınız. Bütün bunları, Allah bilincinde olasınız diye O size tavsiye ediyor.

154 Sonra, iyilik yapanlara nimeti tamamlamak, her şeyi ayrıntısıyla açıklamak, doğru yola ve rahmete erdirmek için Musa'ya Kitab'ı verdik ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına inansınlar.

155 Bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz bereket kaynağı bir Kitap'tır. O hâlde ona uyunuz ve sorumluluk bilincinde olunuz ki rahmete mazhar olasınız.

---

[42] Ayette geçen "harreme" fiili burada; zorunlu, dokunulmaz, yapmanız gereken şeyler anlamındadır. Zaten semantik olarak bu anlam uygundur. Pekçok meâlde anlamın tam olarak oturmadığı görülüyor. M. Öztürk'ün meâlinde bu ayette geçen "harreme" fiili yerinde ve doğru yorumlanmıştır.

[43] Krş. İsrâ, 17/31-33. Nefsi müdafaa, savaş hali ve mahkemelerin verdiği idam cezaları gibi öldürmeler haklı sebeplere dayandığı için istisna edilmiştir (Bkz. A. Şener, C. Sofuoğlu, M. Yıldırım meâli).

[44] Krş. Nisâ, 4/6, 135; İsrâ, 17/35, 151-153 Hz. Musa'ya verilen on emir için Bkz. Kitab-ı Mukaddes (Tevrat, Çıkış, Bab10/1-18; Tesniye, Bab: 5/11-22)

156 "Kitap, ancak bizden önceki iki topluluğa [tâ'ifeteyn]/
Yahudilere-Hıristiyanlara indirildi. Biz onların öğretile-
rinden habersiz idik" demeyesiniz diye
157 Yahut "Eğer bize kitap indirilseydi biz onlardan daha
çok doğru yolda olurduk" demeyesiniz diye (bu kitabı/
Kur'an'ı) indirdik. Gerçekten de size Rabbinizden apaçık
bir delil, bir yol gösterici ve bir rahmet gelmiştir. Ayetle-
rimizi yalanlayıp, onlardan başkalarını alıkoymaya kalkı-
şandan/uzaklaştırandan [sadefe] daha zalim kim vardır?
Ayetlerimizden insanları uzaklaştıranları, yapmakta ol-
dukları engellemeden ötürü kötü bir azapla cezalandıra-
cağız.
158 Onlar ille de kendilerine meleklerin gelmesini mi, yoksa
Rabbinin gelmesini mi veyahut Rabbinden bazı mucize-
lerin [âyât] gelmesini mi gözlüyorlar/bekliyorlar? Rab-
binin bazı mucizeleri [âyât] geldiği gün, bir kimse daha
önce inanmamışsa veya inancıyla bir iyilik kazanmamış-
sa, imanı ona fayda vermez. (Ey Peygamber!) Onlara,
"Bekleyiniz! Doğrusu biz de beklemekteyiz" de.
159 (Ey Peygamber!) Şu dinlerini parça parça edip [ferrekû],
grup, grup [şiye'an] olanlar var ya, senin onlarla hiçbir
ilişiğin yok. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonra O, yap-
makta oldukları şeyleri onlara haber verir.
160 Kim bir iyilikle gelirse ona onun on misli vardır. Kim de
bir kötülükle gelirse, ona ancak misliyle cezalandırılır ve
onlara zulmedilmez.
161 (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki Rabbim beni dos-
doğru yola; müşriklerden olmayan, tam olarak Hakk'a
yönelmiş [hanîfen] İbrahim'in dini [millet] olan dosdoğ-
ru bir dine yöneltti.
162 (Yine) De ki: "Muhakkak ki Benim namazım, ibadetle-
rim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir"
163 "Onun hiçbir ortağı yoktur. İşte ben bununla emr olun-
dum. Ben Allah'a teslim olanların/Müslümanların öncü-
süyüm."[45]
164 (Yine onlara) De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken Ondan
başka bir rab mi arayayım? Herkesin kazandığı kendisi-
nedir. Kimse kimsenin yükünü taşımaz. Sonunda dönü-
şünüz Rabbinizedir. O, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size
haber verecektir.

[45] Krş. Zümer, 39/12; A'râf, 7/128; Enbiyâ, 21/105

165 Sizi yeryüzünün halifeleri/sorumluluk sahibi vekilleri yapan ve size verdikleriyle sizi sınamak için kiminizin derecesini kiminizin üstüne yükselten O'dur. Muhakkak ki Rabbin cezalandırması çok hızlı olandır. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

7- A'RÂF SÛRESİ

İsmini sûrenin 46. ayetinde geçen "A'râf" tan almıştır. A'raf, yüksek yer, mevki demektir. Mekke döneminde inmiş olup 206 ayettir. 163-170. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır. Mushaf'ta 7, inişte ise 39'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Mîm, Sâd.
2 (Ey Peygamber!) Sana bir Kitap indirildi. Onunla uyarman ve inananlara öğüt vermen hususunda göğsüne bir darlık/sıkıntı gelmesin.
3 Rabbinizden size indirilene tabi olunuz. Onun dışındaki dostlara uymayınız. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!
4 Biz nice beldeleri helak/yok ettik. Baskınımız/gazabımız [ba'sunâ] onlara ya geceleyin veya gündüz uykusunda gelmiştir.
5 Gazabımız onlara geldiğinde onların yakarışları, "Biz gerçekten zalimlermişiz!" demekten başka bir şey değildi.
6 Andolsun ki, Biz hem kendilerine elçi gönderdiklerimize hem de gönderilen elçilere sorarız.
7 Andolsun Biz o zaman onların yapıp ettiklerini delilleriyle [bi-'ılmin] kendilerine anlatacağız. Zira biz onlardan uzak değildik [gâ'ibîn].
8 O gün tartı hakkıyla/tam ölçer. Kimin tartıları [sevap] ağır gelirse, işte onlar mutluluğa erenlerdir/kurtulanlardır.
9 Kimin tartıları hafif gelirse, işte onlar ayetlerimize zulüm/haksızlık etmeleri sebebiyle kendilerini zarara sokanlardır[1].
10 Doğrusu Biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada sizin için geçimlikler [me'âyiş] var ettik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!
11 Andolsun Biz sizi yarattık sonra sizi şekillendirdik son-

---

[1] Krş. Mü'minûn, 23/102,-103; Kâria, 101/6-7

ra da meleklere, "Âdem'e secde edin" dedik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O secde edenlerden olmadı.

12 Allah (ona), "Sana emrettiğim hâlde seni secdeden alıkoyan nedir?" diye sordu. O da, "Ben ondan daha hayırlıyım. Çünkü Sen beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" dedi.[2]

13 Allah buyurdu: "Öyleyse in oradan!" [fe'hbit]. Orada büyüklük taslamak senin ne haddine! Defol/çık! Şüphesiz sen aşağılıklardansın [sâğirîn].

14 Dedi ki: "Bana onların/insanların tekrar diriltilecekleri güne kadar (bâri) mühlet ver!"

15 Allah buyurdu: "Haydi, sen süre verilmişlerdensin!"

16 O da dedi ki: "Beni azdırmana karşılık elbette ben de Senin dosdoğru yolun üzerinde onlar için otururum/pusuda olurum."

17 "Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulurum/gelirim. Sen de onların çoğunu şükredenlerden bulamazsın.

18 Allah: "Yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, (sana uyanlarla birlikte) hepinizi cehenneme dolduracağım" buyurdu.

19 (Allah), "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturunuz, orada dilediğiniz her şeyden serbestçe yiyin ancak şu ağaca yaklaşmayın![3] Yoksa zalimlerden[4] olursunuz." (buyurdu)

20 Şeytan onların kendilerinden gizlenmiş olan çirkin/ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara, "Rabbiniz size şu ağaca yaklaşmanızı sırf siz iki melek veya ölümsüzlerden olmayasınız diye yasakladı" diyerek vesvese verdi[5].

21 Onlara, "Elbette ben size öğüt verenlerdenim" diye de yemin etti.

22 Böylece onları kandırarak (yasak ağaca doğru) yöneltti. İkisi ağaçtan tadınca, kötü yerleri kendilerine göründü. Cennet yapraklarından oralarına koymaya başladılar.

---

[2] Krş. İsrâ, 17/61

[3] Krş. Bakara, 2/35

[4] Zalim kelimesi, karanlık anlamında olan "zulm" kökünden gelir. Karanlıkta kalan demektir. Yaptıklarından dolayı ışıktan nasibi olmayan, kendine yazık eden, başkalarına eziyet ederek, onlara gün yüzü göstermeyen anlamındadır. Zulm oradan gelir. Adaletin zıddıdır.

[5] Krş. Tâhâ, 20/120

Rableri onlara, "Ben size o ağaçtan (yemenizi) men etmemiş miydim? Ben size şüphesiz şeytan apaçık düşmanınızdır dememiş miydim?" diye seslendi[6].

23 İkisi de, "Rabbimiz!, Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, gerçekten de biz zarara uğrayanlardan oluruz" dediler.

24 Allah onlara, "Birbirinize düşman olarak ininiz[7], sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar barınma ve geçinme imkânı var" dedi.

25 Dedi ki: "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız."

26 Ey Âdemoğulları! Size hem çirkin yerlerinizi örtecek hem de sizi süslü [rîşen] gösterecek elbise (yapma bilgisini) indirdik. Sorumluluk bilincinde olma giysisi en hayırlısıdır. İşte bunlar Allah'ın ayetlerindendir, belki düşünüp öğüt alırlar.

27 "Ey Âdemoğulları! Şeytan, edep yerlerini kendilerine göstermek için, onları örtülerinden yoksun bırakarak ebeveyninizi cennetten çıkarttığı gibi, sakın sizi de ayartmasın/şaşırtmasın [lâ yeftinennekum]. Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremediğiniz yerlerden sizi görürler. Muhakkak ki Biz, şeytanları inanmayanların dostları yaptık."

28 Onlar her ne zaman utanç verici bir kötülük [fâhişeten] yapsalar; "Biz atalarımızı bunun üzerinde/bu işi yapar bulduk. Bunu bize Allah emretti" derler. (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki Allah utanç verici kötü şeyleri emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi emrediyorsunuz?"

29 (Yine) De ki: "Rabbim, hakkaniyeti/adaleti emretmiştir. Her secde yerinde yüzünüzü Ona doğrultun, dini yalnız kendisine has kılarak Ona dua ediniz/yalvarınız. İlkin sizi var ettiği gibi, yine Ona döneceksiniz.[8]

30 O, belli bir grubu [ferîkan] doğru yola iletti. Belli bir grubun da sapması üzerlerine hak oldu. Şüphesiz onlar Al-

[6] Kadim kitaplarda yer alan; şeytanın önce Havva'yı (Kur'an'da adı geçmez), onun da Âdem'i kandırdığı görüşü Kur'an'da mevcut değildir.

[7] "İniniz" emri, "ihbitû" fiiliyle ifade edilmiştir. Bu ise, yüksek bir yerden veya mevkiden inmek veya gözden düşmek anlamındadır. Aynı zamanda içinde oldukları bahçeden (cennetten) çıkın demektir. Bkz. Bakara, 2/36-38 dipnot.

[8] Krş. Yûnus, 10/105

lah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler ve kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

31 "Ey Âdemoğulları! Her mescide/Kâbe'ye gidişinizde ziynetlerinizi[9] takınınız/güzel ve temiz giysilerinizi giyinerek gidiniz. Yiyiniz, içiniz ve israf etmeyiniz. Muhakkak ki O, israf edenleri sevmez."

32 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'ın kulları için çıkarttığı ziyneti/süsü ve temiz rızıkları kim haram etti? De ki: "Bunlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde mü'minlerindir. İşte Biz aklını kullanan bir topluluk [kavın] için ayetlerimizi ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

33 (Yine) De ki: "Rabbim! Ancak; açık veya gizli bütün utanç verici kötü şeyleri, günah işlemeyi, haksız yere saldırıyı kendisine herhangi bir yetki [sultân] indirmediği şeyleri Allah'a ortak etmenizi, Allah adına bilmediğiniz şeyler söylemenizi haram kılmıştır."

34 Her topluluk [ummet] için belirli bir süre vardır. Süreleri gelince onu ne bir an geciktirebilirler ne de bir an öne alabilirler.[10]

35 Ey Âdemoğulları! Aranızdan size ayetlerimi anlatan elçiler geldiğinde; sorumluluk bilincinde olanlar, kendilerini düzeltenler (bilsinler ki) onlar için artık hiçbir korku yoktur ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

36 Ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince, işte onlar ateş ehlidirler ve orada sürekli kalıcıdırlar.

37 Allah'a karşı yalan uydurandan veya Onun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır? Kitap'taki nasipleri/payları kendilerine erişecek olanlar işte onlardır. Elçilerimiz canlarını almak üzere yanlarına geldiklerinde on-

---

[9] Ziynet; her iki dünyada insan itibarını ve onurunu koruyan, ona yakışıksız ve pejmürde bir görünüş vermeyen bilakis onu güzelleştiren şey demektir (Lane III). Ragıp ziyneti üçe ayırır: Nefse ait ziynet (İlim, bilgi ve güzel inançlar vb.); Bedene ait ziynet (Güç, kuvvet, boy bos, giyim kuşam. vb.); Harici ziynet (Mal, takı, servet, itibar, makam, mevki, evlat, vb.) Bkz. *Müfredât*.

Bu ayet rivayete göre, bazı insanların "içinde günah işlediğimiz giysilerle tavaf edemeyiz" diyerek çırılçıplak tavaf etmeye başlamaları üzerine nazil olmuştur.

[10] Orta kıyamet denen olaydır. Üç türlü kıyamet vardır: Küçük kıyamet, kişinin ölümüyle onun kıyameti; Bir medeniyetin, bir milletin, bir devletin vb yıkılışı orta kıyamet; Evrenin ve dünyanın yıkılışı ise büyük kıyamettir. Orta kıyametle ilgili bkz. Yûns, 10/49; Enbiyâ, 21/95; Mü'minûn, 23/43

lara, "Allah'ın dışında çağırıp/yalvarıp durduklarınız nerede?" deyince onlar, "Onlar bizi terk edip gittiler/sapıp kayboldular [dallû]" derler. Böylece onlar, kendilerinin şüphesiz kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ederler.

38 (Allah) onlara, "Sizden önce geçmiş insan ve cin topluluklarına [umem] katılarak siz de ateşe giriniz" buyurur. Her ne zaman oraya bir topluluk [ummet] girse kardeşine/yoldaşına lanet eder. Öyle ki, hepsi birbiri ardından orada toplanınca, sonraki gelenler önceden gelenlere derler ki: "Rabbimiz! İşte bizi saptıranlar bunlardır. Onlara ateşin azabını katla!" derler. O da "Herkes için bir kat fazla ateş vardır, ama siz bilmiyorsunuz" buyurur.

39 Öncekiler de sonrakilere derler ki: "Sizin de bize karşı herhangi bir fazlanız/üstünlüğünüz yok. O hâlde yapmış olduklarınızdan/kazandıklarınızdan dolayı siz de azabı tadınız!"

40 Ayetlerimizi yalanlayanlar ve ona karşı kibirlenenlere gelince, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve halat/deve[11] iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte biz suçluları böyle cezalandırırız.

41 Onlar için cehennemde (ateşten) bir yatak ve üstlerinde bir örtü [ğavâş] vardır. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız!

42 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince -ki Biz kimseye gücünün üstünde yük yüklemeyiz - işte onlar cennet ehlidirler, orada devamlı kalıcıdırlar.

43 Biz onların göğüslerindeki/kalplerindeki kini söküp atarız. Onların altlarından ırmaklar akmaktadır. Onlar, "Her türlü övgü/hamd bizi doğru yola ulaştıran Allah içindir. Eğer O, bizi doğru yola iletmeseydi biz doğru yolu bulamazdık. Andolsun ki, Rabbimizin elçileri gerçeği getirmiştir" derler. Onlara, "İşte bu cennet yaptıklarınıza karşılık size vâris kılındı" diye nida edilir.

44 Cennet ehli, ateş ehline şöyle seslenir: "Biz, Rabbimizin bize vaat ettiğini biz gerçek bulduk. Siz de Rabbini-

---

[11] Kıraat farkından dolayı hem halat (cummel) hem deve (cemel) anlamına gelir. Ne halat iğne deliğinden geçer ne de deve. Burada anlatılmak istenen, bir şeyin olmasının imkânsızlığıdır. Yani burada onların cennete giremeyeceğinin metaforik bir anlatımı söz konusudur.

zin size vaat ettiğini gerçek buldunuz mu?"[12] Onlar da "Evet" derler. O zaman aralarından bir çağırıcı, "Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun!" diye nida eder.

45 Onlar ki Allah yolundan men etmek isterler/alıkoyarlar ve onu kötü/eğri göstermeye çalışırlar ve âhireti de inkâr ederler.

46 O iki tarafın arasında bir perde ve Araf üzerinde herkesi simasından tanıyan adamlar/insanlar [ricâlun] vardır. Bunlar, henüz cennete girmemiş olan ama girmeyi uman/bekleyen cennet ehline, "Size selâm olsun" diye seslenirler.

47 Gözlerini ateş ehli tarafına çevirdiklerinde, "Rabbimiz bizi şu zalim toplulukla [kavın] beraber eyleme" derler.

48 Araf ehli, simalarından tanıdıkları insanlara/adamlara da seslenir: "Ne topluluğunuz/topladığınız şeyler, ne de büyüklük taslamanız size bir fayda sağladı" derler.

49 Sizin "Allah onları rahmete erdirmez diye yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı?" (oradakilere), "Cennete giriniz! Artık orada size bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de." (denir.)

50 Ateş ehli cennet ehline şöyle seslenir: "(Ne olur!) sudan veya Allah'ın size verdiği rızıktan bize de aktarın." Onlar da, "Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır" derler.

51 Çünkü onlar dinlerini eğlence ve oyun edinmişlerdi ve dünya hayatı da kendilerini aldatmıştı. Nasıl ki onlar bugün huzura çıkacaklarını unutmuşlar ve ayetlerimizi şiddetle inkâr etmişlerse, işte Biz de onları bugün öylece unuturuz!

52 Andolsun ki, Biz onlara, inanan bir topluluk [kavın] için, yol gösterici ve bir rahmet olarak, bilgiye dayanarak ayrıntılarıyla açıkladığımız bir kitap getirdik,

53 Onun (gerçek) yorumunu [te'vîlehu] mu gözetliyorlar? Onun gerçek yorumu geldiği gün, önceden onu unutmuş olanlar, "Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmiş Acaba bizim için şefaatçiler var mı ki, bize şefaat etsinler. Yahut (dünyaya) tekrar geri döndürülme imkânı var

[12] Bedir savaşında öldürülüp kör bir kuyuya atılan Ebu Cehil ve diğer öldürülmüş putperestlere hitaben Hz. Peygamber bu ayeti onlara karşı sesli alarak okumuştur. Hz. Ömer, Ya Resulallah! Bunu ölülere mi söylüyorsun? Deyince Hz. Peygamber: "Allah'a yemin ederim ki, bu söylediğim sözleri siz onlardan daha iyi duymuyorsunuz. Sözlerimi onlar sizin kadar duyuyorlar ama cevap veremiyorlar" demiştir. (Buharî, Cenâiz, 86, Megazi, 8)

mı ki, yaptıklarımızdan başkasını yapalım?" derler. Onlar kendilerini zarara soktular ve uydurdukları şeyler de onları terk edip/kaybolup gitti [dalle].[13]

54 Rabbiniz O Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı evrede [eyyâm][14] yarattı sonra Arş'a yöneldi/hükmetti. O, geceyi, onu durmadan kovalayan gündüzün üzerine örter. Güneş, ay ve yıldızlar emrine amadedir. İyi bilin ki yaratma da emir de Onun'dur. Âlemlerin Rabbi ne uludur! [tebârek].

55 Rabbinize gönülden ve sessizce yakarınız/dua ediniz. Muhakkak ki O, haddini aşanları/aşırı gidenleri sevmez.

56 Düzeltilmişken yeryüzünde bozgunculuk yapmayınız. Ona korkarak [havfen] ve umarak duada bulununuz. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyilik yapanlara çok yakındır.

57 Rahmetinin önünde, bir müjde olarak rüzgârları gönderen O'dur. Onlar, yağmur yüklü/ağırlıklı bulutları yüklenince onu ölü/çorak bir beldeye yollar ve oraya su indiririz ve onunla her türlü ürünleri çıkarırız. İşte ölüleri de böylece çıkarırız. Belki düşünür ibret alırsınız!

58 İyi/verimli beldenin bitkisi Rabbinin izniyle biter. Kötü/çorak beldeninkinden ise faydasız olandan başka şey çıkmaz. İşte biz ayetleri şükreden bir topluluk [kavm] için tekrar tekrar açıklıyoruz [nusarrifû].[15]

59 Andolsun Biz Nûh'u kavmine gönderdik. O, "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Muhakkak ki ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum" dedi.

60 Kavminden ileri gelenler, "Elbette biz seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler.

---

[13] Krş. Yûnus, 10/13

[14] Arapçada gün olarak tercüme edilen "yevm" kelimesinin çoğulu eyyâm'dır, her uzunluktaki süre için kullanılır. Kozmik evreler, çağlar, çok uzun zamanlar için kullanıldığı gibi, en kısa zaman dilimi olarak bilinen "an" için de kullanılır. Genelde yirmi dört saatlik bir zaman dilimi için kullandığımız yevm/gün tabiri ise, kelimenin ifade ettiği veya çağrıştırdığı pek çok zaman dilimlerinden sadece biridir.

[15] Kur'an burada bir benzetme yapıyor; inananlar verimli toprağa, inanmayanlar ise çorak toprağa benzetilmiştir veya toprak gibi insanlarda da iyiler ve kötüler vardır. İyiler, iyi ve verimli toprak gibi, topluma faydalı olurlar, kötüler de çorak ve verimsiz toprak gibi topluma hiç faydaları olmaz. Bilakis zararları olur.

61 O da, "Ey kavmim! Bende bir sapıklık yok. Ben âlemlerin Rabbinden (gönderilen) bir elçiyim."
62 "Ben size Rabbimin mesajlarını [risâlât] tebliğ ediyorum/ulaştırıyorum. Size öğüt veriyorum ve Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum."[16]
63 "Sizi uyarması ve sorumluluk bilincinde olmanız ve böylece rahmete ulaşmanız için, içinizden bir insan/adam aracılığıyla Rabbinizden size bir öğüt [zikr] gelmesine şaştınız mı?" dedi.
64 Onu yalanladılar. Biz de onunla beraber gemide bulunanları kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Çünkü onlar gerçekten de kör bir topluluk [kavm] idiler.
65 Ad (kavmine) de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O da onlara, "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Sorumluluk bilincinde olmayacak mısınız?" dedi.
66 Kavminden ileri gelen inkârcılar, "Biz seni bir beyinsiz/ahmak olarak görüyoruz ve elbette seni yalancılardan biri zannediyoruz/sanıyoruz" dediler.
67 O da: "Ey kavmim! Ben bir beyinsiz değilim. Lakin ben âlemlerin Rabbinden bir elçiyim"
68 "Ben size Rabbimin mesajlarını [risâlât] tebliğ ediyorum/ulaştırıyorum. Ben sizin için güvenilir bir öğüt vericiyim."
69 "Sizi uyarması için içinizden bir insan/adam aracılığıyla Rabbinizden size bir öğüt [zikr] gelmesine şaştınız mı? Hatırlayınız ki, Nûh kavminden sonra Allah sizi onların yerine getirdi ve üstelik sizi yaratılış itibariyle daha güçlü/iri yapılı kıldı. Allah'ın nimetlerini hatırlayınız ki mutluluğa/kurtuluşa eresiniz" dedi.
70 Onlar da dediler ki: "Demek sen bize, bir tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi geldin? Eğer sen doğru söyleyenlerden isen, haydi bize vaat ettiğin (azabı) getir bakalım!
71 (Hûd) dedi ki: "Andolsun üzerinize Rabbinizden bir belâ [rics] ve bir öfkeye müstahak oldunuz. Şimdi siz bizzat kendinizin ve atalarınızın koyduğu birtakım isimler/uyduruk tanrılar hakkında mı benimle tartışmaya giriyorsunuz? Hâlbuki Allah onlara bir yetki [sultân] vermemiştir/indirmemiştir. Öyleyse başınıza gelecekleri

[16] Krş. Yûsuf, 12/86

bekleyiniz! Muhakkak ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."[17]

72 Onu ve onunla beraber olanları tarafımızdan bir rahmet olarak kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayanların ve inanmamış olanların kökünü kestik.[18]

73 Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. O, "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir delil geldi. İşte şu Allah'ın dişi devesi [nâkatullah] sizin için bir delildir [âyet].[19] Bırakınız onu Allah'ın (yarattığı şu) yeryüzünde otlasın/yesin içsin. Sakın ona bir kötülük yapmayınız. Yoksa sizi can yakıcı bir azap yakalar."

74 "Hatırlayınız ki (Allah) sizi, Ad (kavminden) sonra, onların yerine [hulefâ'] getirdi ve sizi yeryüzünde yerleştirdi. Sizler onun düzlüklerinde köşkler ediniyor ve dağlarını yontup evler yapıyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayınız ki, yeryüzünde bozgunculardan olarak kargaşa çıkarmayınız." dedi.

75 Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, içlerinden inanmış olan zayıflara: "Siz Salih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderilmiş biri olduğundan emin misiniz?" dediler. Onlar da "Elbette biz onunla gönderilen şeylere inananlarız" dediler.

76 Büyüklük taslayanlar da (o zaman), "Muhakkak biz sizin inandığınızı inkâr edenleriz!" dediler.

77 Çok geçmeden dişi deveyi hunharca boğazladılar[20] ve Rablerinin buyruğu dışına çıktılar ve dediler ki: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten elçilerdensen haydi bizi vaat/tehdit ettiğin azabı getir bakalım!"

---

[17] Krş. Ahkâf, 46/21-25; Kamer, 54/18-21

[18] Krş. En'âm, 6/45; Hûd, 11/58

[19] Kur'an semantiğine göre, bir şeyin Allah'a nispet edilmesi onun kamuya ait olduğunu gösterir. Allah'ın devesi tabiri, kamuya ait bir deve, yani kamu malıdır. İyi korunması ve bakılması gerekir. Ayette kamuya ait bir mala tecavüz etmenin cezasının cehennem olduğuna vurgu vardır. Kur'an'a evrensel bakış veya "nass mana" dediğimiz anlam işte böyle anlamlardır.

[20] Câhiliye dönemi Arapları develeri ve sığırları keserken, kaçmasın diye önce ayaklarının eklem yerlerinden kesip sonra da boğazlarlardı. Bilahare bunu küçükbaş hayvanlara da uygulamaya başladılar. "Akarû" fiili bu çeşit işkence ile öldürmeyi ifade eder. Hz. Peygamber, hayvana eziyet oluyor diye bu nevi kesimleri yasaklamıştır.

78 Bunun üzerine onları hemen bir sarsıntı/deprem [recfetu] yakaladı ve hemen bulundukları yerde [dârihim] dizüstü çöke kaldılar.[21]
79 Salih onlardan yüz çevirerek dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin mesajlarını tebliğ ettim. Size öğüt verdim. Fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz!"
80 Hani, Lût da kavmine demişti: "Siz, sizden önce âlemlerde kimsenin yapmadığı hayâsızlığı [fâhişete] mı yapıyorsunuz?"
81 Siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Gerçekten siz çok aşırı giden [musrifûn] bir topluluksunuz [kavm].
82 Kavminin cevabı ise, "Bunları beldenizden sürüp çıkarınız. Güya onlar [innehum] kendilerini fazla temiz tutan insanlar!.."[22] demek oldu.
83 Biz onu ve ailesini kurtardık. Yalnız karısı geride kalanlardan oldu.
84 Onların üzerine öyle bir (azap) yağmuru yağdırdık ki, suçluların sonu nasıl oldu bir bak![23]
85 Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). O, "Ey kavmim! Allah'a tapınız/kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Andolsun size Rabbinizden apaçık bir delil geldi. Ölçüyü ve tartıyı tam yapınız. İnsanların haklarını [eşyâehum] eksik vermeyiniz. Düzeltildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayınız. Eğer inanmış kimseler iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır."
86 "İnananları tehdit ederek, onları Allah yolundan alıkoymak ve onu iğreti göstermek amacıyla her yolun başında (pusu kurup) oturmayınız siz az iken sizi çoğalttığını hatırlayınız ve bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bakınız!"
87 "Eğer içinizden bir grup [tâ'ife] benimle gönderilene inanmış, bir başka grup da inanmamışsa, o zaman Allah aramızda hükmedinceye kadar sabrediniz. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır!" dedi.
88 Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri dediler ki: "Ey Şuayb! Ya kesinlikle bizim dinimize [millet] dönersin veyahut mutlaka seni ve seninle birlikte inananları

---

[21] Krş. Hûd, 11/67
[22] Yani " Bunlar temizlik budalası" anlamında alay etmek için söylüyorlar.
[23] Krş. Hûd, 11/82-83; Hicr, 15/74; Şuarâ, 26/173; Zâriyât, 51/32-34

beldemizden sürer çıkarırız." Şuayb da: "Biz istemesek de mi?"

89 "Allah bizi sizin dininizden [milletikum] kurtardıktan sonra tekrar ona dönersek, Allah üzerine yalan atmış oluruz. Rabbimiz olan Allah, dilemedikten sonra (dininize) dönmemiz, bizim için söz konusu değildir. Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmıştır [vesi'a]. Biz sadece Allah'a güvenip dayanırız [tevekkelnâ]. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hak ile hükmünü ver. Sen hükmedenlerin/fethedenlerin [feth] en hayırlısısın!"[24] dedi.

90 Kavminin inkâr eden ileri gelenleri dediler ki: "Eğer Şuayb'a tabi olursanız, muhakkak ki siz zarara uğrayanlardan olursunuz!"

91 Derken o müthiş sarsıntı onları yakaladı ve bulundukları yerde [dârihim] dizüstü çöke kaldılar.[25]

92 Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada yaşamamış gibiydiler. Şuayb'ı yalanlayanlar zarara uğrayanlardan oldular.[26]

93 (Şuayb) onlardan yüz çevirdi. "Ey kavmim! Andolsun ben size Rabbimin mesajlarını tebliğ ettim ve size öğüt verdim. Artık kâfir olmuş bir topluluğa [kavm] nasıl üzülürüm" dedi.

94 Biz bir beldeye/memlekete bir peygamber göndermedik ki, ola ki içtenlikle yakarırlar/kibirlerinden arınırlar [yetedarraûn] diye, ora halkını sıkıntı ve darlığa uğratmamış olalım.[27]

95 Sonra o kötülüğü iyiliğe/darlığı genişliğe çeviririz ki refahı tatsınlar [afev]. "Atalarımıza da darlık ve bolluk dokunmuştu" desinler. Biz de onları hiç farkında olmadıkları bir zamanda ansızın yakaladık.

96 Şayet o beldelerin halkı inanıp sorumluluk bilincinde olsaydı, elbette Biz onların üzerine gökten ve yerden (nice) bereket (kapılarını) açardık. Fakat yalanladılar. Biz de onları kazandıklarıyla yakaladık.

97 Peki o beldelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin midirler?[28]

---

[24] Feth kelimesi Kureyş lehçesinde açmak, fethetmek, Yemen lehçesinde ise karar vermek, hüküm vermek anlamındadır. Kur'an yeri geldikçe her iki anlamı da kullanır.

[25] Krş. A'râf, 7/78

[26] Krş. Hûd, 11/68

[27] Krş. En'âm, 6/42-43; A'râf, 7/130, 168

[28] Krş. Yûsuf, 12/107

98 Veyahut o beldelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken azabımızın kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler?
99 Onlar, Allah'ın tuzağından (kurtulacaklarına) emin midirler? Zarara uğrayan topluluktan [kavm] başkası Allah'ın tuzağından [mekr] emin olamaz!
100 O beldelerin halklarından sonra yeryüzüne mirasçı kıldıklarımıza şu yol göstermiyor mu: Eğer Biz isteseydik günahlarından dolayı onları musibete uğratırdık. Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar artık hiç işitemezler.
101 (Ey Peygamber!) Sana haberlerini anlatmakta olduğumuz o beldelere gelince, Andolsun elçileri onlara apaçık deliller getirmişlerdi, fakat önceden yalanladıklarından ötürü, inanmak istemediler. İşte Allah kâfirlerin kalplerini böyle mühürler.[29]
102 Onların çoğunda ahde bağlılık diye bir şey bulmadık ve çoğunu da gerçekten yoldan çıkmış bulduk.
103 Daha sonra, onların ardından, Musa'yı ayetlerimizle Firavun ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik [be'asnâ], [30] ardın sıra ayetlerimize haksızlık ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!
104 Musa dedi ki: "Ey Firavun! Muhakkak ki ben âlemlerin Rabbinin bir elçisiyim"
105 Bana yaraşan Allah hakkında sadece gerçeği söylemektir. Andolsun size Rabbinizden apaçık bir delil [beyyine] getirdim. Artık İsrailoğulları'nı benimle gönder!"
106 (Firavun) dedi ki: "Eğer bir mucize [âyet] getirmişsen, sen de doğru söyleyenlerden isen, göster onu bakalım!"[31]
107 Bunun üzerine o asasını attı. Bir de ne görsünler? Apaçık bir yılan/ejderha![32]
108 Elini çıkardı. O da ne? Bakanlar için bembeyaz.[33]
109 Firavun'un kavminden ileri gelenler, "Bu çok bilgili/işini iyi bilen bir sihirbazdır!"

---

[29] Krş. Bakara, 2/7

[30] Burada Musa için yeniden dirilmek anlamına gelen "be'ase" fiili kullanılmıştır. Bu fiil, aynı zamanda tıpkı "ersele" fiili gibi göndermek anlamındadır. Firavun'un kölesi olan İsrâiloğulları, Musa ile manevi bir dirilişe de kavuşuyorlar. Musa aynı zamanda bunun için gönderildiğinden Kur'an teknik olarak bu çift anlamlı fiili kullanmıştır. Kur'an'ın diğer ayetlerinde Musa için aynı zamanda "ersele" (göndermek) fiili de kullanılır.

[31] Krş. Şuarâ, 26/31

[32] Krş. Tâhâ, 20/20; Şuarâ, 26/32;

[33] Krş. Tâhâ, 20/22

110 "Sizi yerinizden çıkarmak istiyor" dediler. (O da) " Siz ne buyurursunuz?" (dedi).
111 "Onu ve kardeşini beklet. Şehirlere toplayıcılar yolla!"
112 "İşini iyi bilen bütün sihirbazları sana getirsinler!" dediler.
113 Sihirbazlar Firavun'a gelip dediler ki: "Eğer biz galip gelirsek, bize büyük bir ödül var değil mi?"
114 O da "Evet, hem de benim yakınımda olacaksınız" dedi.
115 (Sihirbazlar) dediler ki: "Ey Musa! Sen mi önce atacaksın, yoksa biz mi (önce) atalım!"
116 (Musa),"Siz atınız!" dedi.[34] Onlar attılar ve insanların gözlerini büyülediler ve onları dehşete düşürdüler. Çok büyük bir sihir (ortaya) getirdiler.[35]
117 Biz de Musa'ya, "Asanı at!" diye vahyettik. Bir de ne görsünler? Onların uydurduklarını yalayıp yutuyor.[36]
118 Bunun üzerine gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları batıl/yok oldu gitti.
119 (Sihirbazlar) orada yenildiler ve küçük düştüler.
120 Büyücüler hep birden secdeye kapandılar.
121 "Âlemlerin Rabbine inandık"[37] dediler.
122 "Musa'nın ve Harun'un Rabbine."
123 (Firavun) "Ben size izin vermeden önce ona inandınız ha? Bu muhakkak bir tuzaktır. Şehirde bu tuzağı kurdunuz ki halkı oradan çıkarasınız, ama yakında bileceksiniz/göreceksiniz!" dedi.
124 Andolsun ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim sonra da hepinizi[38] asacağım!
125 (Onlar da) dediler ki: "Biz muhakkak Rabbimize dönüyoruz."
126 "Sen bizden sırf Rabbimizin bize gelen ayetlerine inandığımız için öç alıyorsun. (Ey!) Rabbimiz bize bol bol dayanma/direnme gücü [sabr] ver ve bizi (Sana) teslim olanlar/Müslümanlar olarak vefat ettir."
127 Firavun kavminin ileri gelenlerinden bir topluluk [kavm] da dedi ki: "Sen, Musa ve kavmini yeryüzünde bozgunculuk yapmaları ve seni ve tanrılarını terk etmeleri için mi serbest bırakıyorsun?" Firavun, "Biz onların oğulları-

34 Krş. Yûnus, 10/80;
35 Krş. Şuarâ, 26/43
36 Krş. Tâhâ, 20/69
37 Krş. Şuarâ, 26/47
38 Krş. Tâhâ, 20/71; Şuarâ, 26/49, Ayrıca Bkz. Mâide, 5/33

nı öldüreceğiz ve kadınlarını ise sağ bırakacağız. Doğrusu biz onların üzerinde mutlak bir güce sahibiz" demişti.
128 (O zaman) Musa kavmine, "Allah'tan yardım isteyiniz ve sabrediniz/direniniz. Muhakkak ki yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediği kimseyi oraya varis kılar. Sonuç, sorumluluk bilincinde olanlarındır.
129 (Kavmi Musa'ya), "Sen bize gelmeden önce de, bize geldikten sonra da bize işkence edildi" dediler. Musa da "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl hareket edeceğinize bir bakar!" dedi.
130 Andolsun Biz Firavun ailesini, öğüt alsınlar diye yıllarca süren kuraklık ve ürün azlığıyla/kıtlıkla cezalandırdık [ehaznâ).
131 Onlara bir iyilik geldiğinde, "Bu zaten bizim hakkımızdı" derler. Kendilerine bir kötülük ulaşınca da, Musa ve onunla beraber olanların uğur(suzluğ)una yorarlardı. İyi bilin ki, onların (duçar olduğu) uğur/uğursuzluk [tâ'irihum] ancak Allah katındandır fakat onların çoğu bilmezler.
132 Onlar, "Bizi büyülemek için ne kadar mucize [âyet] getirirsen getir, sana inananlar olmayacağız" (dediler).
133 Biz de onların üzerine ayrı ayrı mucizeler [âyât] olarak su baskınları [tûfân], çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik ama yine de büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular.
134 Her ne zaman üzerlerine musibet [ricz][39] çöktüğünde,

[39] "ricz" pislik demektir, belâ ve musibet anlamında kullanıldığı gibi "tâun", "vebâ" gibi salgın hastalıklar hakkında da kullanılmıştır. Tâ'un, eskiden her salgın hastalığın genel adıdır. Demek ki Allah insanları her şekilde imtihan ediyor. Şu anda içinde bulunduğumuz, Çin'den başlayarak dünyanın 195 ülkesini kasıp kavuran ve yüzbinlerce kişinin ölümüne sebep olan ve herkesi evlerinde karantinaya aldıran ve hâlâ devam etmekte olan, ister doğal isterse laboratuarda üretilsin küresel salgın coronavirüsün (Covid-19)'un; dünyayı yaşanmaz hale getiren, ekolojik dengeyi bozan, alabildiğine kibir ve gurur içinde yüzen, fakir ve yoksulları, hayvanları ezen, ahlak, merhamet ve adaletten uzak hâle gelmiş insanlık için bir nevi imtihan olduğunu düşünebiliriz. İnsanoğlu bu gibi felaketlerden, ders çıkarmalı, eksik ve yanlışlarını görüp düzeltmeli, gerekli tedbirleri almalı ve bu gibi felaketlere karşı her zaman hazır olmalı, insanlığa ve çevreye zulümden vazgeçmeli ve kendine gelmelidir. Başta temizlik olmak üzere, ahlaki ve insani değerleri, adaleti, eğitimi, eşitliği, ilim ve irfanı ön plana almalı ve içinde yaşadığımız dünyanın ve atmosferin vb kıymetini bilmeliyiz.

"Ey Musa! Sana verdiği söz [ahd] hürmetine Rabbine bizim için dua et. Eğer bizden pisliği/musibeti kaldırırsan muhakkak sana inanacağız ve mutlaka İsrailoğulları'nı seninle göndereceğiz!" dediler.

135 Bunun üzerine Biz ne zaman onlardan geçirecekleri belli bir süreye kadar pisliği/musibeti kaldırdığımızda, yeminlerini hemen bozarlardı.

136 Bu sebeple Biz de onlardan öç aldık[40]. Onları denizde boğduk. Çünkü onlar ayetlerimizi yalanlamışlar ve onları umursamaz olmuşlardı [ğâfilîn].

137 Biz de hor görülüp ezilen o kavmi, bereketli kıldığımız o toprakların doğularına ve batılarına mirasçı yaptık. Rabbinin İsrailoğulları'na verdiği güzel söz, onların sabretmelerine karşılık yerine geldi[41]. Firavun ve kavminin yapa geldiği ve yükselttikleri şeyleri/eserleri yıktık.

138 İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Derken onlar kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar, "Ey Musa! Sen de tıpkı onların tanrıları gibi bize bir tanrı yap!" dediler. O da, "Siz cidden cahillik edip duran bir topluluksunuz! [kavın]"

139 "Onların içinde bulundukları (din) yok olmaya mahkûmdur ve yapmakta oldukları şeyler de boştur [bâtıl]."

140 "O, sizi âlemlere üstün kılmışken/daha fazla lütufta bulunmuşken size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım!" dedi.

141 (Ey İsrailoğulları!) Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık[42]. Onlar size en kötü azabı/işkenceyi uyguluyorlardı; oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı da sağ bırakıyorlardı. Bunda size Rabbinizden çok büyük bir belâ/imtihan vardı.

142 Biz Musa ile otuz gece için sözleşmiştik ve buna on gece daha kattık. Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceye tamamlandı[43]. Musa kardeşi Harun'a, "Kavmim içinde benim yerime geç ve düzelt. Sakın bozguncuların yoluna tabi olma" dedi.

---

[40] Krş. Âl-i İmrân, 3/4

[41] Krş. Kasas, 25/5-6

[42] İbn Amir kıraatında "enceynâkum" (Biz sizi kurtardık) ifadesi "encâkum" (Allah sizi kurtardı) şeklindedir. O zaman Musa'nın konuşmasının bir devamı olur. Alışılmış kıraata göre ise, hitap Tanrı'ya izafe edilmiş olur.

[43] Krş. Bakara 2/51'de kırk gün olarak geçer. Otuz gün Hz. Musa'nın ibadet dönemi, on gün de vahiy aldığı dönemdir şeklinde yorumlanır.

143 Musa tayin ettiğimiz vakitte geldiğinde Rabbi ona konuşunca o, "Rabbim, bana görün. Sana bakayım!" dedi. Rabbi, "Sen beni göremezsin! Lakin dağa bak! Eğer o yerinde durursa sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi dağa tecelli edince, onu darmadağın etti. Musa da baygın düştü. Ayıldığında, "Sen her türlü noksanlıktan münezzehsin. Sana tevbe ediyorum. Ben inananların öncüsüyüm/ilkiyim [evvel]" dedi.

144 Allah buyurdu: "Ey Musa! Sana elçilik vermekle [risâletî] ve seninle konuşmakla [kelâmî] seni bütün insanların üzerine seçkin kıldım. O hâlde sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!"

145 Musa için, bir öğüt ve her şeyin ayrıntılı bir açıklamasını levhalara yazdık[44]; "Bunları kuvvetle tut, kavmine de emret, onlar da en güzel şekilde alsınlar/uygulasınlar. Size bozguncuların yurdunu göstereceğim" buyurmuştuk.

146 Yeryüzünde haksız yere büyüklenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım. Eğer onlar her bir ayeti görseler bile yine de inanmazlar. Doğru yolu/aklın yolunu [ruşd] görseler bile onu yol edinmezler ama azgınlık yolunu görürlerse onu hemen benimserler. Çünkü onlar ayetlerimizi yalanladılar ve onları umursamaz oldular [ğâfilîn].

147 Ayetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlar var ya, onların yaptıkları işler boşa gitmiştir. Çünkü onlar ancak yapmış olduklarının cezasını çekerler.

148 Musa'nın kavmi, hemen onun ardından, kendilerinin ziynet takılarından yapılmış, böğürmesi olan bir buzağı heykelini (tanrı diye) benimsediler[45]. Görmediler mi ki, o onlarla ne konuşuyor ne de onlara yol gösteriyor? Onu (tanrı) edindiler ve zalimlerden oldular.

149 Ne zaman ki elleri düşmüş vaziyette çaresiz kalıp/pişman olup, sapıtmış olduklarını anladıklarında, "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, andolsun ki zarara uğrayanlardan oluruz" dediler.

150 Musa, kavmine kızgın ve üzgün bir hâlde dönünce, benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin (azap) emrini acele mi istiyorsunuz? Levhaları attı ve

---

[44] Krş. En'âm, 6/154

[45] Krş. Tâhâ, 85-98. Eski Mısır inanışında bolluk ve bereketin simgesi sayılan sığıra tapma olayının varlığı Dinler Tarihi kitaplarında mevcuttur. Dolayısıyla Mısır'da gördükleri bu inanış galebe çalmış olmalı.

kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi) "Ey anamın oğlu! Bu insanlar beni hırpalayıp zayıf düşürdü; az kalsın beni öldürüyorlardı. Böyle davranarak beni küçük düşürme ve beni zalimler topluluğu [kavm] ile bir tutma!"[46] (dedi).

151 (Musa) "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bizi rahmetine dâhil et. Zira Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin!" dedi.

152 (Allah) "Buzağıyı tanrı edinenlere gelince, onlara Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında da bir alçaklık [zillet] vardır. İşte Biz iftiracıları böyle cezalandırırız!" buyurdu.

153 "Ama kötü işler yapıp da sonra ardından tevbe edip inanana gelince, Muhakkak ki Rabbin (o tevbeden sonra) Gafûr'dur, Rahîm'dir.

154 Öfkesi dinince Musa, levhaları aldı. Çünkü onlardaki yazıda, kendilerini Rablerine adayanlar [yerhebûn] için bir rahmet ve bir yol gösterme vardı.

155 Musa, tayin ettiğimiz yere gitmek için, kavminden yetmiş adamı seçti. Onlara da o şiddetli sarsıntı tutunca Musa, "Rabbim, eğer dileseydin bunları da ve daha önce beni de helak ederdin! İçimizdeki bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helak mi edeceksin? Bu Senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen onunla dilediğini saptırır ve dilediğine yol gösterirsin. Sen bizim dostumuzsun [veliyyunâ]! Bizi bağışla ve bize merhamet et. Çünkü Sen bağışlayanların en hayırlısısın!"

156 "Bizim için bu dünyada da âhirette de iyilik yaz/nasip et. Biz Sana yöneldik" dedi. (Allah) buyurdu: "Azabıma dilediğim kimseyi uğratırım, rahmetim her şeyi kapsamıştır. Onu, sorumluluk bilincinde olanlara, yardımlaşarak arınanlara [zekât] ve ayetlerimize inananlara yazacağım/nasip edeceğim."

157 Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi peygamber'e tabi olurlar. O da, iyiliği onlara tavsiye eder, kötülüğe de engel olur. Güzel olanları onlar için helal, murdar şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırıp atar. Ona inananlar, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve onunla beraber indirilen ışığa/Kur'an'a [nûr] tabi olanlar var ya

[46] Krş. Tâhâ, 20/94

işte onlar mutluluğa/kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.
158 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey insanlar! Muhakkak ki ben, göklerin ve yerin hükümranı, kendisinden başka tanrı olmayan, hayat veren ve öldüren Allah'ın hepinize gönderdiği bir elçisiyim. O hâlde, geliniz Allah'a ve Onun kelimelerine inanan, ümmi peygamber olan elçisine inanınız. Ona tabi olunuz ki doğru yolu bulasınız."
159 Musa'nın kavminden, hak ile doğru yolu gösteren ve onunla da adil davranan bir topluluk [ummet] da vardı.
160 Biz onları on iki oymağa/kabileye[47] ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Musa'ya, "Asanı kayaya/taşa [hacer] vur!"[48] diye vahyettik. Taştan on iki pınar/göze fışkırdı. Böylece herkes kendi su içeceği yeri bildi. Üzerlerine bulutları gölgelik yaptık. Onlara kudret helvası ve bıldırcın indirdik, "Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyiniz."[49] (dedik). Onlar Bize zulm/haksızlık etmediler, lakin kendi kendilerine zulmediyorlardı.
161 Hani onlara, "Şu beldede oturunuz ve orada dilediğiniz yerden yiyiniz ve günah yükünü sırtımızdan al [hıtta] deyiniz ve saygıyla eğilerek [succeden] kapıdan giriniz ki Biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. Biz iyilik edenlere [muhsinîn] daha fazlasını veririz" demiştik.
162 Onlardan zulmedenler, sözü kendilerine denilenden başkasıyla değiştirdiler, Biz de zulm/haksızlık etmelerinden dolayı üzerlerine gökten bir belâ/azap gönderdik.[50]
163 (Ey Peygamber!) Sen onlara deniz kenarında olan beldeyi sor. Hani onlar Cumartesi [sept] konusunda haddi aşıyorlardı. Hani tatil/yasak yaptıkları Cumartesi günleri balıklar sürüyle geliyorlar, Cumartesi dışındaki diğer günlerde gelmiyorlardı.[51] Biz onları yoldan çıkmalarından dolayı böyle sınıyorduk.

---

47 Hz. Yakub'un on iki oğlundan gelen, torunlarının oluşturduğu on iki ayrı kabile veya oymak kastedilmektedir.

48 Krş. Bakara, 2/60

49 Krş. Bakara, 2/57

50 Krş. Bakara, 2/59

51 Hz. Musa'nın şeriatına göre, Cumartesi tatil günüydü. O gün bütün dünya işleri ve bu arada balık yakalamak da yasaktı. Balıklar da Cumartesi günleri kimsenin olmadığı, sessizliğin hâkim olduğu sahillere kadar suları yararak akın akın geliyorlardı. Bunu gören halk, diğer günler gelmiyor deyip Cumartesi yasağını çiğneyip balık tutmaya başladılar. Allah da onları böyle sınadı.

164 Hani onlardan bir topluluk [ummet], "Allah'ın yok edeceği veya (en azından) şiddetli azaba uğratacağı bir topluluğa [kavm] niçin öğüt veriyorsunuz"[52] dediler. Onlar da, "Rabbinize karşı hiç değilse bir özür [ma'ziret] beyan etmek içindir. Belki de onlar böylece sorumluluk bilincine erişirler diye" karşılık verdiler.

165 Ne zaman ki onlar kendilerine hatırlatılanı/öğüdü unuttular, Biz de onları kötülükten men edenleri kurtardık; zulmedenleri de yoldan çıkmalarından ötürü kahredici [be'îs] bir azapla yakaladık.

166 Ne zaman ki onlar kendilerine yasaklanan şeyden vazgeçmeye yanaşmadılar Biz de onlara, "Aşağılık maymunlar olunuz!" dedik.[53]

167 Hani Rabbin, elbette kıyamet gününe kadar onların üzerine azabın en kötüsünü tattıracak kimseler göndereceğini ilan etmişti. Şüphesiz Rabbin cezayı mutlaka çabuk verendir. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

168 Onları yeryüzünde topluluklara [umem] ayırdık; onlardan kimisi iyi ve yararlı işler yapanlar [sâlihûn] idiler, kimisi de onların aşağısında idiler. Belki dönüş yaparlar diye onları iyiliklerle ve kötülüklerle sınadık.

169 Derken onların ardından Kitap'a vâris olan, şu alçak dünyanın menfaatine sarılan ve "Biz nasıl olsa bağışlanacağız!" diyen bir nesil [halfun] geldi. Eğer kendilerine onun benzeri bir menfaat gelse onu da alıyorlardı. Hâlbuki onlardan Allah hakkında gerçek dışında/hak olmayan bir şey söylemeyeceklerine dair Kitap'ta teminat alınmamış mıydı? Onlar onun içindekileri ders alarak okumadılar mı? Âhiret yurdu, sorumluluk bilincinde olanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

170 Kitab'a sımsıkı sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, Muhakkak ki Biz iyi ve yararlı işler yapanların [muslihîn] hakkını zayi etmeyiz.

---

[52] Bu ayetten Cumartesi yasağını çiğneyenler, Cumartesi yasağını çiğnemeyiniz diye öğüt verenler ve bir de bu öğüdün bir faydasının olmayacağını dile getirenler olmak üzere üç gruba ayrıldıklarını görüyoruz.

[53] "Aşağılık maymunlar olunuz" emri, ahlaki bir anlam içermektedir. Nitekim "Tabiîn'den meşhur Mücâhid: Yalnız kalpleri maymuna dönüştürüldü, yani ruhen maymunlaştılar, bedenen değil görüşündedir. Huylarının maymunlaştığı anlamındadır. Bu benzetmeyle Allah onların durumunu tasvir ediyor. Tıpkı "kitap yüklü merkep" benzetmesinde olduğu gibi. (Bkz. Taberî, Ragıp, Menâr, Esed.)

171 Hani Biz o dağı, bir gölgelik gibi onların üzerine (bir sarsıntıyla) kaldırmıştık da, onlar üzerlerine düşeceğini zannetmişlerdi. Onlara, "Size verdiğimiz Kitab'a sımsıkı sarılınız ve içindekileri hatırlayınız ki sorumluluk bilincine erişesiniz" (buyurmuştuk)[54].

172 Her ne zaman Rabbin, Âdemoğulları'nın bellerinden zürriyetlerini/döllerinden soylarını alıp[55] devam ettirdiğinde, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" diye onları kendi kendilerine şahit tutar. Onlar da, "Bilakis Rabbimizsin, (buna) şahidiz!"[56] derler. Yoksa kıyamet günü

---

[54] Krş. Bakara, 2/63

[55] Kur'an Âdemoğulları tabiriyle beşeriyeti kast eder. Çünkü beşeriyet tam anlamıyla Âdem tabiatlıdır: Bir yandan meleklere secde ettirirken öte yandan şeytanın oyununa gelebilen bir varlıktır. Bu ayette geçen Âdem tabiri Hz. Âdem'in kendisini ve çocuklarını kast etmiyor. Genel anlamda beşeriyeti ve onun üremesini kast ediyor. Eğer Hz. Âdem ve çocuklarını konu etmiş olsaydı. "Zuhurihim (bellerinden)" ve "zurriyetehum" (soylarının)" tabirleri çoğul olmazdı.

[56] Bu ayet genellikle halk inancında "kalu-belâ" olarak bilinir. Burada Ruh-beden ayrımına dayanan bir kabulün temsili anlatımı hâkimdir. İslam tarihi boyunca çok tartışılmış konulardan biridir. Avam bunu insanlık yaratılıp yeryüzüne gelmeden önce (bezm-i elest'te) ruhlara soruldğunu, orada evet diyenler bu dünyada mü'min, hayır diyenler de kâfir olarak yaşamını sürdürür kanaatindedir. Bu anlayış Kur'an'dan ve yaratılış ayetlerinden onay almaz. Kimine göre, bu "kalu-belâ" sözleşmesi akil baliğ çağında olur. Çünkü insanoğlu o yaştan itibaren sorumlu bir varlık oluyor. Dini tabirle mükelleftir. Kimine göre de bu sözleşme reşit olduğu 18 yaşında olmuştur. Biz bu ayeti semantik bir inceleme yaptığımızda görürüz ki, "kalu-belâ" olayı ana rahmindedir. Çünkü ayet; insanoğlunun varlığa düştüğü andan itibaren temsili olarak tevhit inancının varoluşsal bir ifadesini bize vermektedir. Bu bir anlamda insan fıtratının temelinde, yani tabiri caizse insanın mayasında onun tevhid inancını kabule hazır oluşunu gösterir. Bu husus bu ayette temsili bir anlatım içinde metaforik bir kalıp halinde sunulmuştur. Kısaca insan fıtratının temelinde "Tevhide dayalı Tanrı inancı fikri" mündemiçtir. İnsanoğlu dünyaya geldiğinde aklını kullandıkça aşama aşama fıtratının gereği o inanca varmaya çalışır ve Onu arar. Nitekim Kur'an'daki Hz. İbrâhim kıssasında görüldüğü gibi, yıldızlar, ay ve güneşin ilah olamayacağının akli kıyaslarla vurgulanması gibi. Aksi takdirde insanoğlu, aile ve eğitim vb yollarla farklı inançlara şartlandırılabilir. Nitekim Hz. Peygamber'in, "Her insan fıtrat üzere doğar. Anne babası onu Yahudi veya Hıristiyan yapar..." hadisiyle ifade etmek istediği budur. Şu hâlde Kur'an'a göre tek Tanrı inancı doğuştan gelen bir inançtır. Bunu, "Genetik Psikoloji"nin ünlü siması C. G. Jung'un şu ifadesinde de görmekteyiz: "Her çocuk, anasından, Tanrı fikri empoze edilmiş bir arketiple doğar." Kısaca belirtmek gerekirse, mü'min olsun, kâfir olsun her insanoğlunun "kalu-belâ" sı ana karnında vuku bulur. Nitekim Matu-

doğrusu biz bundan habersizdik!" dersiniz.
173 Ya da "Bizden önce atalarımız Allah'a ortak koşmuşlar, biz onlardan sonra gelen bir nesiliz. Şimdi batıl peşinde koşanların [mubtilûn] yaptıkları yüzünden bizi helak mi edeceksin?" dersiniz.
174 İşte Biz böylece ayetleri, onlar belki doğru yola dönerler diye ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.
175 (Ey peygamber!) Onlara, kendisine verdiğimiz ayetleri bir kenara iten, bunun üzerine de şeytanın kendisini peşine taktığı ve böylece azgınlardan olan kişinin haberini anlat.
176 Dileseydik onu ayetlerimizle üstün kılardık, fakat o, dünyaya saplandı kaldı ve heva ve hevesine uydu. Onun durumu tıpkı, üstüne varsan da kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir. İşte ayetlerimizi yalanlayan toplumun [kavm] durumu böyledir. Sen bu kıssayı anlat belki üzerinde düşünürler.
177 Ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine de zulmeden toplumun [kavın] durumu ne kötüdür!
178 Allah kimi doğru yola iletirse, işte doğru yola erişen odur. Kimi de saptırırsa, işte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.
179 Andolsun Biz, cin ve insanların, kalpleri olup anlamayan, gözleri olup görmeyen ve kulakları olup da işitmeyen birçoğunu cehenneme yöneltiriz [zera'nâ][57]. Bunlar tıpkı hayvanlar gibidir bilakis/hatta daha da sapıktırlar/aşağıdırlar [edallu]. İşte onlar gerçekten habersiz olanların [gâfilûn] tâ kendileridir.
180 En güzel isimler Allah'ındır. Öyleyse Ona o isimlerle dua ediniz ve Onun isimleri konusunda, eğip bükenleri [yul-

ridî bu ayetin tefsirinde fıtrata atıf yaparak, insanoğlunun doğuştan "Yüce bir Yaratıcıyı" algılamaya hazır olduğunu ifade eder.

[57] Bu ayet pek çok meâl sahibi tarafından "Cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık, var ettik" gibi tercüme edilmiştir. Bu şekilde bir tercüme Kur'an semantiğine uymadığı gibi, pek çok kelami problemi de bünyesinde barındırır. "Zera'e" fiili, serpmek, saçmak, dağıtmak, bölmek ve ayırmak gibi anlamlara gelir. (Bkz. İbn Fâris, Belot) Halbûki ayette onların dünyadaki amelleri sebebiyle, hak ve hakikate kulak vermemeleri, gerçeği görmemeleri ve idrak etmek istememeleri sebebiyle cehenneme ayrılacakları beyan edilmektedir. D. Masson, Fransızca meâlinde, "Cehenneme yönelttik" şeklinde tercüme etmiştir ki en uygun olanı da budur. Bu anlamı ayete yansıttık.

hidûn] terk ediniz. Onlar yapmış olduklarının cezasını çekeceklerdir.

181 Yarattıklarımızdan hak ile doğru yolu gösteren ve onunla adaleti gerçekleştiren bir topluluk [ummet] vardır.

182 Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onları hiç bilmedikleri bir yönden adım adım (sona doğru) götüreceğiz.

183 Onlara mühlet veriyorum. Muhakkak ki benim tuzağım sağlamdır.

184 Arkadaşlarında/Muhammed'de delilikten hiçbir eser olmadığını düşünmüyorlar mı? O, apaçık bir uyarıcıdan başka biri değildir!

185 Onlar göklerin ve yerin melekûtuna, Allah'ın yarattığı şeylere ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine hiç bakmıyorlar mı? Peki, bundan sonra hangi söze inanacaklar?

186 Allah kimi saptırırsa artık ona doğru yolu gösterecek yoktur. O, onları taşkınlıkları içinde bocalamaya terk eder.

187 (Ey Peygamber!) Sana kıyametin [es-sâ'at] ne zaman gelip çatacağını soruyorlar, de ki: "Onun bilgisi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini Ondan başka tecelli ettirecek/gerçekleştirecek yoktur. Gökler ve yer onun ağırlığını kaldıramaz ve o size ansızın gelir. Sanki senin ondan haberin varmış gibi hep sana soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır ama insanların çoğu bunu bilmezler."

188 De ki: "Ben kendime, Allah'ın dilemesinden başka ne bir fayda ne de bir zarar verme gücüne sahibim. Eğer algılanamayan gerçeği [ğayb] bilmiş olsaydım, daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana hiçbir kötülük de dokunmazdı. Ben inanmış bir topluluk [kavm] için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciden başka biri değilim.

189 O, sizi tek bir candan/aynı cevherden [nefs vâhide] yaratan[58] ve kendisiyle huzur bulsun diye eşini de ondan/aynı cevherden [59]var edendir. Eşini sarıp örtünce/onunla birleşince, eşi hafif bir yük yüklendi/hamile kaldı ve onu taşıdı. Yükü ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah'a, "Eğer bize iyi ve sağlıklı/kusursuz [sâlihan] bir çocuk verirsen elbette biz Sana şükredenlerden olacağız!" (diye dua ettiler).

---

[58] Krş. Nisâ, 4/1

[59] Rûm, 30/21

190 Fakat Allah onlara iyi ve sağlıklı/kusursuz bir çocuk verince de; verdiği şeyde Ona ortaklar koşmaya başladılar. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden çok yücedir![60]

191 Hiçbir şey yaratamayan kendileri yaratılan şeyleri mi ortak koşuyorlar?[61]

192 Onlar/putlar ne onlara yardım edebilir ne de kendilerine yardım edebilirler!

193 Eğer onları size doğru yolu göstermeleri (için) çağırsanız da size uymazlar/karşılık vermezler; çağırmanız da susmanız da onlar için aynıdır.

194 Allah'tan başka çağrıda bulunduklarınız, sizin gibi kullardır [ibâd]. Eğer doğru sözlü iseniz, haydi onları çağırın da size cevap versinler bakalım!

195 Onların yürüyecek ayakları mı var, yoksa tutacak elleri mi var, ya da görecek gözleri mi var veyahut işitecek kulakları mı var? Onlara de ki, "Haydi ortak koştuklarınızı çağırınız, sonra bana tuzak kurunuz ve bana da göz açtırmayınız bakalım!"

196 Muhakkak ki benim dostum Kitab'ı indiren Allah'tır. O, iyi ve yararlı işler yapanları [sâlihîn] dost edinir.

197 Onun dışında dua ettiğiniz şeylere gelince, onlar ne size yardım edebilirler ne de kendilerine yardım ederler.[62]

198 Onları doğru yola çağırsanız da işitmezler. Onların sana baktıklarını sanırsın [terâhum][63], oysa onlar görmezler!

199 Sen bağışlamayı/kolay olanı/uygun olanı esas al [afv]! İyiliği kendine iş edin ve çevrene de tavsiye et ve cahillerden yüz çevir/uzak dur!

200 Ne zaman şeytandan kötü bir düşünce seni yanlış yapmaya sevk ederse, Allah'a sığın.[64] Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.

201 Şüphesiz ki sorumluluk bilincinde olanlar, şeytanın hayali kuruntuları/saplantıları [tâ'if] kendilerine dokundu-

---

[60] Bu ayetle bir önceki ayetin Hz. Âdem ve eşine delalet etmediği açıktır. Bu ayetler, duası bile kabul olsa nankörlük ederek şirke giren her bir insanın durumunu anlatır.

[61] Krş. Nahl, 16/21Lokmân

[62] Krş. İsrâ, 17/56; Furkân, 25/3; Zumer, 39/38; Ahkâf, 46/5

[63] Burada re'a fiili cümlede iki mef'ul aldığından,"görmek" ten ziyade, yerine göre: "anlamak", "düşünmek", "tasavvur etmek", "idrak etmek", "sanmak" "zan etmek" gibi anlamlara gelir.

[64] Bkz. Mü'minûn, 23/97-98; Fussilet, 41/36

ğunda, iyice düşünürler/Allah'ı hatırlarlar [tezekkerû]. Böylece gerçeği görürler/basiret sahibi olurlar.

202 Kendi (inançsız] kardeşleri ise onları azgınlığa çekerler ve yakalarını bırakmazlar.

203 Onlara (istedikleri) bir ayet getirmediğin zaman: "Onu da sen bir yerlerden uydursaydın ya!" derler. De ki: "Ben ancak bana Rabbimden vahyedilene tabi olurum. Bunlar inanmış olan bir topluluk [kavm] için, Rabbinden gönüllere açılan gözlerdir [besâ'ir), bir yol göstericidir ve bir rahmettir."

204 Kur'an okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz ki size rahmet edilsin.

205 Rabbini içinden yalvararak, ürpererek ve yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an ve sakın gafillerden olma!

206 Muhakkak ki Rabbinin katında olanlar Ona kullukta büyüklük taslamazlar, O'nu tesbih edip yüceltirler ve yalnız Ona secde ederler.[65]

[65] Bu ayet, secde ayetidir. Secde ayeti Kur'an'ın 14 yerinde geçer. Kur'an okunurken bu ayetlere gelindiğinde, okuyan ve dinleyen kişiler bir defa secde ederler.

8- ENFÂL SÛRESİ

Savaşta alınan ganimetlerden söz ettiği için bu ismi almıştır. Enfâl, "ganimetler" demektir. Bedir savaşından sonra inmiştir. Medine'de nazil olmuştur ancak 30- 37. ayetler Mekke'de inmiştir 75 ayettir. Mushaf'ta 8, inişte 88'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Sana ganimetlerden [enfâl] sorarlar. De ki: "Ganimetler, Allah'ın ve elçisinindir.[1] Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve aranızı düzeltiniz. Siz gerçekten inanmışlardan iseniz, Allah'a ve elçisine itaat ediniz."

2 Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman, kalpleri ürperir. Onun ayetleri kendilerine okunduğunda, bu onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine güvenip dayanırlar.

3 Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar [infak]

4 İşte gerçekten mü'min olanlar onlardır. Rablerinin katında onlara mertebeler, bir bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır.

5 Nasıl ki Rabbin seni (savaşmak üzere) evinden çıkarmıştı. Şüphesiz inananlardan belli bir grup [ferîkan] bundan hoşlanmıyordu.

6 Sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, gerçek apaçık ortaya çıktıktan sonra bile seninle tartışıyorlardı.

7 Hani Allah size iki (düşman) gruptan [tâife] birini o sizindir diye vaat ediyordu. Siz de güçsüz olanın sizin olmasını arzuluyordunuz. Oysa Allah sözleriyle [bike-

---

[1] Ganimetlerin Allah'a ve elçisine ait olması demek onların kamuya ait olması demektir. Yani milletindir veya millet adına devletindir. Devlet yönetimi tarafından kullanılır ve dağıtılır. Ganimetlerin dağıtımı konusunda bu sûrenin 41. Ayetine bkz.

limâtihi] hakkı ortaya çıkarmak/gerçekleştirmek ve kâfirlerin de kökünü kesmek istiyordu.[2]
8 Bu, suçlular [mucrimûn] istemese de hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı da ortadan kaldırmak içindi.
9 Hani Siz Rabbinizden yardım talep ediyordunuz. O da "Ben size art arda gelen bin melekle yardım edeceğim" diye duanızı kabul buyurmuştu.[3]
10 Allah bunu ancak bir müjde olsun ve kalbiniz bununla huzur bulsun diye yapmıştı. Yardım ancak Allah katındandır. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.
11 Hani Allah (savaştan önce) kendi tarafından size bir güven işareti vermek için sizi hafif bir uykuya daldırmış, sizi temizlemek, sizden şeytanın pisliğini/vesvesesini gidermek ve kalplerinizi pekiştirmek/sizi yüreklendirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak/sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti.
12 Hani Rabbin meleklere şöyle vahy ediyordu: Muhakkak ki Ben sizinle beraberim. Siz inananların direnmelerini sağlayınız. Ben inkâr edenlerin kalplerine korku salacağım. Onların/müşriklerin boyunlarına vurunuz,[4] onların bütün parmaklarına vurunuz/onları uyuşturunuz.[5]
13 Bu elbette onların Allah ve elçisine karşı gelmelerindendir/meşakkate sokmalarındandır [şâkkû]. Kim Allah ve elçisine karşı gelirse (bilsin ki) Muhakkak Allah'ın azabı şiddetlidir.[6]
14 İşte şimdi siz tadın onu! Elbette kâfirler için bir de ateşin azabı vardır.
15 Ey inananlar! İnkâr edenlerin güçlü ordusuyla karşılaştığınızda, sakın arkanızı dönüp gitmeyiniz/kaçmayınız.
16 O gün, bir savaş taktiği veya bir gruba katılma durumu hariç, her kim onlara arkasını dönerse/kaçarsa, andolsun

---

[2] Ayette söz konusu edilen iki grup (tâ'ife)'tan biri, Kureyşli müşriklerin Mekke'ye gitmekte olan ticaret kervanıdır. Diğeri de Mekke'den Bedir'e hareket etmekte olan Kureyş ordusudur. Müslümanlar, orduyla savaşmak yerine ticaret kervanına baskın yaparak ganimet elde etme peşindeydiler. Hâlbuki Allah, orduyla savaşılıp galibiyet elde ederek, kâfirlerin büyük bir darbe alarak yok edilmesini istemiştir.

[3] Krş. Âl-i İmrân, 3/122-126, 151

[4] Savaş hukuku ile ilgili bir husustur. Krş. Muhammed, 47/4

[5] Maturidî ve Razî gibi müfessirlere göre buradaki hitap, melekler vasıtasiyle mü'minleredir. Melekler savaşa iştirak etmiyorlar, müşriklerin moralini bozmak ve mü'minlerin de morallerini yükseltmekle görevlidirler.

[6] Krş. Haşr, 59/4

Allah'tan bir gazaba uğrar ve onun yeri de cehennemdir. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!

17 (O gün savaşta) onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü. Attığında da sen atmadın, Allah attı.[7] Bu, Allah tarafından inananları, güzel bir sınavla [belâ'en] denemek içindir. Muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.

18 İşte bu, Allah'ın inkârcıların tuzaklarını zayıflatıp zorlaştırmasıdır.

19 (Ey müşrikler!) Eğer hüküm/zafer istiyor idiyseniz, işte alın size hüküm/zafer! [feth][8]. Eğer siz (inkârdan) vazgeçecek olursanız, bu sizin iyiliğinize olur. Eğer siz dönerseniz, Biz de döneriz. O zaman da topluluğunuz/cemaatiniz [fi'e] çok da olsa size bir yarar sağlayamaz. Muhakkak ki Allah inanmış olanlarla beraberdir.

20 Ey inananlar! Allah ve elçisine itaat ediniz. (Kur'an'ı) işittiğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyiniz.

21 İşitmedikleri hâlde "işittik" diyenler gibi olmayınız.

22 Allah katında canlıların en kötüsü, akıllarını kullanmayan sağırlar ve dilsizlerdir[9].

23 Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi[10], elbette onların işitmelerini sağlardı.[11] Eğer işittirmiş olsaydı yine de yüz çevirirlerdi. Zaten onlar dönektirler!

24 Ey inananlar! Size hayat veren şeylere çağrıldığınız za-

---

[7] Bedir savaşında yaklaşık üçyüz civarında olan Müslümanların, kendilerinden katbekat kalabalık bin kişilik ve tam techizatlı bir orduyu yenmesi sadece kendi başarılarının eseri olmadığını anlamaları ve bu başarılarıyla böbürlenmemeleri içindir. Ayette geçen "Sen atmadın Allah attı" meselesini kelami ve felsefi bir problem açısından bakarsak; evrende meydana gelen her olayda, insan eliyle vuku bulan bütün olaylar, insanın kendi iradesiyle meydana geliyor değildir. Kendi iradesinin ötesinde ilahi irade vardır. Bazen doğrudan bazen de kulları eliyle ilahi irade gerçekleşir. Kulları eliyle gerçekleştiğinde ilahi ve beşeri iradenin aynileşmesidir diyebiliriz. Geniş bilgi için Bkz. (Kehf, 18/80 dipnot).

[8] Maturidî'nin ilk tercihi ayetin muhatabının müşrikler olduğudur. Ayette geçen "feth ve istiftah" kelimeleri hüküm anlamındadır. Ebu Cehil ve arkadaşları, Bedir savaşına çıkmadan önce Kâbe'nin örtüsüne sarılıp, Muhammed'le aralarında hüküm vermesi için Allah'a yalvarmıştır. Ayet, âdeta onlarla "Alın size hüküm" diyerek istihza etmektedir. Müşrikler, Allah'tan haberdarlar ancak Allah'a ulaşmak için putları aracılar olarak devreye sokuyorlar ve onlara ibadet ediyorlardı.

[9] Krş. A'râf, 7/179; Furkân, 25/44

[10] Buradaki "alime" fiili, "re'a" fiilinin anlamını vermektedir. Yani "Allah onlarda bir hayır olduğunu görseydi" demektir.

[11] Bkz. Enfâl, 8/70

man Allah ve elçisine cevap veriniz. Biliniz ki, Allah elbette kişi ile kalbi arasına girer[12]. (Bilin ki), Onun huzurunda toplanacaksınız!

25 Sınava [fitne] karşı sorumluluğunuzun bilincinde olunuz/duyarlı olunuz. O, sadece aranızda zulmedenlerin başına gelmekle kalmaz. Biliniz ki Allah'ın azabı şiddetlidir.

26 Siz yeryüzünde az sayıda ve ezilmişlerden olduğunuz, insanların sizi (esir olarak) kapıp götürmelerinden korktuğunuz zamanları bir hatırlayınız! Allah'a şükredesiniz diye O sizi barındırdı ve yardımıyla destekledi ve size güzel rızıklar ihsan etti.

27 Ey inananlar! Bile bile emanetlerinize ihanet etmek suretiyle Allah'a ve elçisine karşı hainlik etmeyiniz!

28 Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız ancak bir sınamadır/imtihandır [fitne]. Muhakkak ki Allah katında onun çok büyük bir mükâfatı vardır.[13]

29 Ey inananlar! Eğer Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olursanız, O size iyiyi kötüden/hakkı bâtıldan ayırt eden bir anlayış [furkân] verir. Sizin kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah çok büyük lütfun sahibidir.

30 Hani inkâr edenler seni tutuklamak/yakalayıp bir yere kapatmak veya öldürmek veya (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da (karşı) tuzak kuruyordu. Zira Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.[14]

31 Onlar ayetlerimiz okunduğu zaman, "İşittik! Eğer istersek elbette bizler de bunun benzerini söyleriz. Bu öncekilerin/ilklerin masallarından başka bir şey değildir" demişlerdi.

32 Hani onlar yine, "Ey Allah'ım! Eğer bu (Kur'an) senin katından (inmiş) hak bir Kitap ise, o hâlde üzerimize gökten taş yağdır veya bize acı verici bir azap getir bakalım!"[15] demişlerdi.

---

[12] Krş. Kâf, 50/16. Çünkü Allah insana şah damarından daha yakındır.

[13] Krş. Âl-i İmrân, 3/14; Kehf, 18/46

[14] Allah'ın tuzak kurması, kendine veya inananlara veya mazlumlara karşı kurulan tuzağı boşa çıkarmasıdır veyahut kişiyi kazdığı kuyuya kendisini düşürmesidir. Yoksa Allah, sebepsiz hiç kimseye tuzak kurmaz. Krş. Âl-i İmrân, 3/54

[15] Kur'an'ın ilahi bir vahiy olmadığını alaycı bir şekilde söyleyenler, küstahça meydan okuyordu. Enes bin Malik'e göre bu sözler, Bedir'de öldürülen Ebu Cehil'e aittir (Buharî).

33 (Ey Peygamber!) Sen onların arasında olduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir. Onlar bağışlanma dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir.

34 Yoksa Mescid-i Harâm'ın/Kâbe'nin bakıcıları/velisi olmadıkları hâlde, mü'minlerin orada (ibadet etmelerine) engel olup dururlarken, Allah onlara niye azap etmesin! Onun gerçek sahipleri/bakıcıları [evliyâ'uhu] sorumluluk bilincinde olanlardır, fakat onların çoğu bilmezler.

35 Onların Kâbe'nin yanındaki ibadetleri ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir[16]. "Öyleyse inkâr etmekte oluşunuzdan dolayı azabı tadınız!"

36 İnkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcarlar ve (daha da) harcayacaklardır. Sonra bu mallar onlara acı bir pişmanlık [hasret] olur sonra da kendileri mağlup olurlar. İnkâr edenler cehenneme sevk edilip toplanırlar.

37 İşte Allah pis olanları temiz olanlardan ayıklamak, pis olanları da birbirinin üstüne koyup yığarak hepsini cehenneme atmak için yapar. İşte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.

38 (Ey Peygamber!) İnkâr edenlere söyle: "Eğer (küfür ve düşmanlıktan) vazgeçerlerse geçmişte olan (günahlar) bağışlanır. Eğer (eski duruma) dönerlerse/vazgeçmezlerse artık öncekilere uygulanan yasa devam eder."

39 Baskı ve şiddet [fitne] kalmayıp yalnız din tamamen Allah'a ait olana kadar savaşınız! Eğer son verirlerse, Muhakkak ki Allah yapmakta olduklarını en iyi görendir.

40 Eğer yüz çevirirlerse biliniz ki, Allah sizin sahibinizdir [mevlâkum]. O ne güzel sahiptir ve ne güzel yardımcıdır!

41 Eğer Allah'a ve hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün [yevme'l-furkân], iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün, kulumuza indirdiklerimize inanıyorsanız; biliniz ki ancak, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri, Allah'a,

---

[16] Müşrik Araplar Kâbe'yi el çırparak ve ıslık çalarak çıplak vaziyette tavaf ederlerdi. Özellikle bunu Hz. Peygamber Kâbe'de namaza durduğunda onun dikkatini dağıtmak, namazına engel olmak ve onunla alay etmek için de yaparlardı. Ayette "ıslık çalmak" diye tercüme ettiğimiz "mukâ'" kelimesi, birçok anlama gelmektedir. "Islık çalmak", "ağızla sesli yellenme sesi vermek", "kuşun ötmesi" vb. Müşrik Arapların, Hz. Peygamber'le alay etmek ve onu ibadetten alıkoymak için bunların hepsini de yaptıkları anlaşılıyor.

elçiye, yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya/yolda kalmışlara aittir.[17] Allah her şeye gücü yetendir.

42 Hani siz vadinin (Medine'ye) yakın tarafında idiniz, onlar da uzak tarafında idiler. (Kervanın) süvarileri de sizin aşağınızdaydı.[18] Eğer (savaş için buluşmak üzere) sözleşseydiniz, vaktini tayinde anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat Allah olacak bir işi/zaferi gerçekleştirmek için böyle yaptı ki, helak olan açık bir delille helak olsun, yaşayan da açık bir delille yaşasın. Muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.

43 Hani Allah onları sana uykunda az gösteriyordu. Eğer onları çok gösterseydi, yılgınlık gösterecek ve yapılacak iş/savaş konusunda birbirinizle çekişecektiniz. Lakin Allah sizi kurtardı [selleme]. Muhakkak ki O, içinizde olanı en iyi bilendir [bizâti's-sudûr].

44 Hani karşılaştığınız zaman onları sizin gözünüze az sayıda gösteriyor, sizi de onların gözünde azaltıyordu ki Allah olacak bir işi/zaferi gerçekleştirsin. Bütün işler Allah'a döndürülür.

45 Ey inananlar, savaş için (düşman) bir toplulukla/birlikle [fi'e] karşılaştığınızda sebat ediniz/direniniz ve Allah'ı çok hatırlayınız ki mutluluğa/kurtuluşa eresiniz.

46 Allah'a ve elçisine itaat ediniz ve birbirinizle çekişmeyiniz. (Yoksa), yılgınlığa düşersiniz ve rüzgârınız gider/cesaretiniz söner. Sabırlı/dirençli olunuz. Muhakkak ki Allah sabredenlerle beraberdir.

47 Sizler, yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve onları Allah yolundan alıkoyan (Mekke müşrikleri) gibi olmayınız. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır [Muhît].

48 Hani şeytan onlara yaptıklarını süsleyip güzel göstermiş ve "Bugün artık insanlardan size galip gelecek kimse yoktur. Ben sizin mutlak arkanızdayım/yanınızdayım [câr]" demişti. Ne zaman ki (savaş alanında) iki birlik [fi'etân] birbirini görünce/yüz yüze gelince, ökçesi üzerine geriye dönüp, "Ben sizden uzağım, sizin görmediklerinizi ben

[17] Savaş ganimetinin beşte biri bu sayılanlara aittir. Bunun içindeki Allah'a ve elçisine ait olan kamunundur. Diğer beşte dördü ise savaşa iştirak edenlerindir. İslam hukuku kaynaklarında bunlarla ilgili pek çok mevzuat vardır.

[18] Yani savaşa sebebp olan Kureyş ticaret kervanı.

görüyorum[19]. Ben Allah'tan korkarım. Çünkü Allah, cezası şiddetli olandır" demişti.

49 Hani ikiyüzlüler [munâfikûn] ve kalplerinde hastalık bulunanlar, "Bunları dinleri aldatmıştır" diyorlardı. Oysa kim Allah'a güvenip dayanırsa, muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.

50 (Ey Peygamber!) Melekler, (Bedir'de) inkâr edenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak[20]: "Yakıcı azabı tadın!" (diye) canlarını aldığında bir görsen!

51 (Melekler yine onlara) "Bu kendi ellerinizle önceden sunduğunuz şeylerin karşılığıdır. Muhakkak ki Allah kullarına asla zulmedici değildir." (derler)

52 Bunların durumu tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin durumu gibidir. Onlar Allah'ın ayetlerini inkâr etmişlerdi. Allah da kendilerini günahları sebebiyle hemen yakalamıştı/cezalandırmıştı. Muhakkak ki Allah, çok kudretli ve cezalandırması şiddetli olandır.

53 (Allah'ın yasası şudur): Allah, bir topluma [kavm] lütfettiği nimeti o toplum kendini yozlaştırmadıkça [yuğayyirû] onlardan geri almaz/değiştirmez. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Alîm'dir.[21]

54 Bunların durumu tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin durumu gibidir. Onlar Rablerinin ayetlerini yalanladılar ve Biz de onları günahları sebebiyle helak etmiştik ve Firavun ailesini (suda) boğmuştuk. Hepsi de zalim idiler.

55 Muhakkak ki Allah katında canlıların [devâbb] en kötüsü inkâr edenlerdir. Çünkü inanmazlar.[22]

56 Onlar kendileriyle anlaşma yaptığın, sonra da her defasında anlaşmalarını bozanlardır. Çünkü onlar (insan olmanın verdiği) sorumluluk bilincinde olmayanlardır.[23]

---

[19] Bkz. Enfâl, 9

[20] Mecazi ve temsili bir anlatımdır. Amellerinin yüzlerine vurulduğu ve geride hayırlı bir eserlerinin olmadığının metaforik bir ifadesidir. Nitekim bir sonraki ayette bunun amellerinin neticesi olduğu söylenmektedir.

[21] Krş. Ra'd, 13/11

[22] Krş. A'râf, 7/179

[23] Takva kelimesini, Kur'an metinleri boyunca sürekli "sorumluluk bilincinde olmak" anlamında tercüme etmemiz daha önce de belirttiğimiz gibi, semantik analizler gereği idi. Nitekim burada da gayri müslimler için bile bu kelime söz konusudur. Zira "sorumluluk bilinci" insan ve İslam olmanın en temel şartıdır.

57 Eğer onları savaşta yakalarsan, arkalarındakilere ibret olacak şekilde onları darmadağın et.
58 Eğer bir topluluğun [kavm] antlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı antlaşmayı atarak [enbiz] aynı şekilde davran. Muhakkak ki Allah hainleri sevmez.
59 İnkâr edenler sakın öne geçtiklerini sanmasınlar! Onlar sizi âciz bırakamazlar!
60 (Ey inananlar!) Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet ve savaş atları hazırlayınız[24]. Çünkü hem Allah'ın düşmanını ve hem de sizin düşmanınızı ve onların dışındaki sizin bilmediğiniz ama Allah'ın bildiği diğerlerini korkutup caydırmış olursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız, size karşılığı tam olarak verilir. Hiçbir haksızlığa uğramazsınız.
61 Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a dayan[25]. Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.
62 Onlar (barıştan yanaymış gibi gözükerek) seni aldatmak isterlerse bil ki, şüphesiz Allah sana yeter! O seni hem kendi yardımıyla hem de mü'minlerle destekleyendir.
63 O, onların/mü'minlerin kalplerini birbirine ısındırmıştır [ellefe]. Eğer sen yeryüzünde olan şeylerin hepsini sarf etsen bile yine onların kalplerinin arasını uzlaştıramazdın/ ısındıramazdın. Fakat Allah onları birbirine ısındırmıştır. Muhakkak ki O Azîz'dir, Hakîm'dir.
64 Ey Peygamber! Allah sana ve sana tabi olan mü'minlere yeter!
65 Ey Peygamber! Mü'minleri savaş esnasında [ale'l-kıtâl] yüreklendir/coştur [harrıd]. Eğer içinizden sabırlı/güçlüklere direnen (ölüm korkusunu yenmiş) yirmi kişi olursa (kâfirlerden) iki yüz kişiye galip gelir. Sizin yüz kişiniz inkâr edenlerden bin kişiyi yener. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur [kavm].
66 Şimdi Allah (yine de) yükünüzü hafifletti ve sizde şüphesiz (şu anda) bir zaaf olduğunu bilmektedir. Eğer (bu durumda) içinizde sabırlı/güçlüklere direnen yüz kişi

[24] Atlar o dönemin en iyi savaş araçları idiler. Bu ayetten çağın gerektirdiği her türlü savaş araçlarını yani çağın en modern, araç ve gereçlerini anlamak mümkündür. Her an savaşa hazır olmak lazımdır. Eğer böyle olursa düşmanları caydırabiliriz. Düşman savaşmayı göze alamaz. O zaman da barış içinde yaşamak mümkün olur.

[25] Krş. Nisâ, 4/86, 128

olursa, iki yüz kişiye karşı galip gelir, eğer sizin içinizde bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiyi yener. Çünkü Allah sabredenlerle/güçlüklere göğüs gerenlerle beraberdir.

67 Yeryüzünde (savaşta) düşmana tamamen ağır basmadıkça (hâkimiyeti sağlamadıkça), hiçbir peygambere esir almak yakışmaz.[26] Sizler dünya menfaatini istiyorsunuz[27], Allah ise ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.

68 Eğer Allah tarafından daha önce verilmiş bir hüküm/yazılmış bir karar [Kitâb][28] olmasaydı, aldıklarınızdan dolayı size elbette çok büyük bir azap dokunurdu.

69 O hâlde elde ettiğiniz ganimetlerden helal ve temiz olanlarını yiyiniz ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

70 Ey Peygamber! Elinizde bulunan esirlere, "Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir hayır olduğunu bilirse/görürse, O, size sizden alınan (fidyeden) daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir" de.

71 Eğer onlar sana ihanet etmek isterlerse, bil ki onlar daha önce de Allah'a hainlik etmişlerdi. Allah da onlara karşı (sana) imkân verdi. Çünkü Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

72 Şüphesiz inananlar, hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat edenler ve onlara kucak açıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin dostlarıdırlar [evliyâ]. İnanıp da henüz hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar onların (korunmaları konusunda) velayeti size ait değildir. Eğer onlar din konusunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında bir sözleşme bulunan bir topluluğa [kavm] karşı olmadıkça, yardım etmek

---

[26] Bedir savaşında yetmiş savaş esiri vardı. Hz. Peygamber'in amcası Abbas, amcası Ebu Talib'in büyük oğlu Akil, kendisinin damadı Zeynep'in kocası Ebu'l-As vb esirler arasındaydı. Hz. Peygamber ashabıyla esirler hakkında yapılacak işlemler hakkında istişare etti. Hz. Ömer öldürülmelerinden yana görüş belirtti. Hz. Ebu Bekir ise "Bunlar senin kavmin ve akraban. Onları öldürme. Fidye al. Tevbe edebilirler. Böylece mü'minleri de kuvvetlendirmiş olursun" demişti. Fidye alınması benimsendi. Bu ayet bunun üzerine indi.

[27] Nitekim kervana saldırmak vb. gibi dünya menfaati elde etmek için mal ve fidye almak amacıyla esir almak düşüncesi bu ayetle kınanmaktadır.

[28] Buradaki kitaptan kasıt, sünnetullah veya "Levh-i mahfûz" yani Allah katındaki Kitap'tır.

üzerinize borçtur. Zira Allah yapmakta olduklarınızı en iyi görendir.

73 İnkâr edenler ise birbirlerinin dostudurlar/müttefikidirler. Eğer siz de bunu yapmazsanız, yeryüzünde fitne çıkar ve büyük bir bozgunluk [fesâd] olur.

74 İnananlar, hicret edenler, Allah yolunda cihat edenler ve onlara kucak açıp yardım edenler var ya, işte onlar gerçek anlamda inanmış olanlardır/mü'minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve çok bol [kerîm] bir rızık vardır.

75 Daha sonra da inanıp hicret eden ve sizinle birlikte cihat edenlere gelince, işte onlar da sizdendirler. Akraba olanlar Allah'ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Muhakkak ki Allah her şeyi en iyi bilendir.

9- TEVBE SÛRESİ

Başında besmelenin olmadığı tek sûredir1. Müşriklere ihtarla başladığından "Berae Sûresi" dense de Tebük savaşından geride kalanlann tevbelerinin kabulünden bahsettiği için "Tevbe Sûresi" denmiştir. Hadîd sûresinden sonra inmiştir. H. 9'uncu yılda Medine'de nazil olmuştur, 129 ayettir. Mushaf'ta 9, inişte 113'üncü sûredir

1 Allah ve elçisinden, sözleşme yaptığınız müşriklere bir ihtardır/uyarıdır! [bera'e].

2 (Bundan böyle) yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşınız ve biliniz ki siz, Allah'ı asla âciz bırakamazsınız. Muhakkak ki Allah kâfirleri rezil edicidir [muhzî].

3 Bu en büyük Hac günü, Allah ve elçisinden insanlara duyurulur: Allah ve elçisi müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Eğer yüz çevirirseniz biliniz ki Allah'ı âciz bırakamazsınız. (Ey Muhammed!) Kâfirlere can yakıcı bir azabı müjdele!

4 Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, bilâhare size karşı bir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiç kimseye de yardım etmemiş olanlar, bu hükmün dışındadır. Onların antlaşmalarını süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Muhakkak ki Allah sorumluluk bilincinde olanları sever.

5 Haram aylar çıkınca/dört aylık süre sona erince müşrikleri artık bulduğunuz yerde öldürünüz![2] Onları yakalayıp hapsediniz. Bütün gözetleme yerlerine oturup onları gö-

---

[1] Sûrenin başında besmele olmayışını, konu bütünlüğünden dolayı bir önceki "Enfâl Sûresi" nin devamı gibi görülmesindendir diyen sahabiler vardır. Bazı kaynaklar da şunları söyler: Araplar bir toplulukla antlaşmayı bozduklarında onlara başında besmele olmayan bir mektup yazarlardı. Bu sûrede Allah sözünde durmayan müşriklerle yapılan antlaşmayı bozmayı emrettiği için, başına besmele konmamıştır. Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi Mekke'ye göndererek okumasını emretmiştir. Hz. Ali de "Besmele güvence verir. Hâlbuki Bera'e Sûresi kılıcı emretmektedir" diyerek Mekkelilere besmelesiz okumuştur.

[2] Krş. Bakara, 2/190-192; Tevbe, 9/11

zetleyiniz.[3] Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı da verirlerse, onların yollarını serbest bırakınız. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

6 Eğer müşriklerden biri güvence dileyip yanına gelmek isterse, onu yanına al ki Allah'ın kelamını/sözünü işitsin. Sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Böyle yap! Çünkü onlar bilmeyen bir topluluktur [kavm].

7 Müşriklerin/ortak koşanların, Allah'ın katında ve elçisinin yanında nasıl bir antlaşması olabilir? Ancak Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız hariçtir. Onlar size karşı dürüst davrandığı sürece siz de onlara dürüst davranınız! Muhakkak ki Allah sorumluluk bilincinde olanları sever.

8 Nasıl olabilir ki, eğer size galip gelselerdi, hakkınızda ne bir akrabalık (bağları) ne de bir antlaşma gözetirlerdi. Onlar ağızlarıyla sizi razı ederlerken, kalpleriyle de karşı çıkıyorlar. Onların pek çoğu yoldan çıkmış kimselerdir [fâsikûn].

9 Allah'ın ayetlerini az bir değere satıp, Onun yoluna engel oldular. Şüphesiz onların yaptıkları ne kötüdür!

10 Bir mü'mine karşı onlar ne bir akrabalık (bağlılığı) ne de bir antlaşma gözetirler. İşte haddi aşmış olanlar onlardır.

11 Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı da verirlerse, dinde sizin kardeşlerinizdir. Biz bilen bir topluluk [kavm] için ayetleri ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

12 Eğer onlar antlaşmadan sonra yeminlerini bozarlarsa ve dininize dil uzatırlarsa [ta'anû] o küfür önderleriyle savaşınız. Çünkü onların yeminleri sayılmaz/yok hükmündedir. Belki (bu davranışlarına) son verirler.

13 Yeminlerini bozan, elçiyi yurdundan sürüp çıkarmak için etmediklerini bırakmayan bu kimselerle savaşmayacak mısınız? Kaldı ki ilk saldırıyı önce başlatan onlardır. Yoksa siz onlardan korkuyor musunuz?[4] Eğer gerçekten inanmış kimseler iseniz korkmanıza en layık olan Allah'tır.

---

[3] Haram aylar, dokunulmazlık aylarıdır. Bu aylar, câhiliye döneminden kalan ve Araplar arasında bugünkü tabirle bir nevi "ateşkes" aylarıdır. Her yıl bir saldırı olmadığı sürece bu aylarda savaşılmazdı. Bu aylar; Muharrem, Recep, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır. Ayette ise, kendilerine tanınan süre bitmiş, savaş başlamıştır. Artık bundan sonra savaş hukuku geçerlidir. Zaten önceki ayetlere göre saldırgan bir müşrik topluluğu söz konusudur.

[4] Krş. Muhammed, 47/13

14 Onlarla savaşınız ki, Allah sizin ellerinizle onlara azap etsin/cezalandırsın ve onları rezil etsin. Onlara karşı size yardım etsin ve inanan bir toplumun [kavın] gönüllerini ferahlandırsın.

15 Kalplerinin öfkesini gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Çünkü Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

16 Yoksa siz, Allah içinizden cihat edenleri, Allah'tan, elçisinden ve inananlardan başkalarını kendilerine sırdaş edinmeyenleri bilmeden/ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz? Çünkü Allah yapmakta olduklarınız şeylerden haberdar olandır.

17 Küfürlerini bizzat kendileri şahitken, şirk koşanlardan, Allah'ın mescitlerinin bakımını yapmaları [ya'murû] beklenemez. İşte yaptıkları boşa gidecek olanlar onlardır. Onlar ateşte devamlı kalıcıdırlar.

18 Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a, ahiret gününe inananlar, namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler ve Allah'tan başka kimseden korkmayan kimseler bakımını yaparlar/imar ederler. İşte onlar doğru yolda olmaları umulanlardır.

19 (Ey müşrikler!) Siz hacılara su verme ve Mescid-i Harâm'ı koruma işini yapanlarla, Allah'a, ahiret gününe inanan ve Allah yolunda cihat eden kimseleri bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir olmazlar çünkü Allah zalimler topluluğunu [kavm] doğru yola iletmez.

20 İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenler, Allah katında derece bakımından en üstün olanlardır. İşte kazançlı olanlar onlardır.

21 Rableri onlara, tarafından bir rahmet, hoşnutluk/rıza ve içinde hiç tükenmeyecek nimetler bulunan cennetleri müjdeler.

22 Orada ebediyen kalıcıdırlar. Muhakkak ki Allah'ın katında çok büyük bir mükâfat vardır.

23 Ey inananlar! Babalarınız ve kardeşleriniz, eğer imana karşı küfrü tercih ederlerse, onları dost edinmeyiniz/onlarla ittifak içinde olmayınız [evliyâ'].[5] Sizden kim onları dost edinirse/onları müttefik yaparsa, işte zalimlerin tâ kendileri onlardır.

[5] Burada "dost edinmeyiniz" den kasıt, normal insani ilişkiler değil, onlarla "ittifak kurmak", "inananlara karşı bunlardan yana olmak" vb anlamındadır. Yoksa Kur'an'ın diğer ayetlerinde ana-baba ve akrabalara karşı görevlerin önemi anlatılır.

24 (Ey Peygamber!) De ki: "Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız [aşîretukum], kazandığınız mallar, kötü gitmesinden endişe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız evler, size Allah ve elçisinden ve Onun yolunda cihat etmekten daha sevgili ise, Allah'ın emri/buyruğu gelene kadar gözetleyiniz[6]. Allah yoldan çıkmış topluluğu [fâsikîn] doğru yola iletmez.

25 Andolsun ki Allah size birçok yerde (özellikle), çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydasının da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz/kaçtığınız Huneyn gününde yardım etmişti[7].

26 Sonra da Allah, elçisi ve inananların üzerine huzur ve güven duygusunu [sekînetehu] ve sizin görmediğiniz askerler de indirmiş ve kâfirlere de azap etmişti. İşte inkârcıların cezası budur!

27 Sonra da Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabul eder. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

28 Ey inananlar! Allah'a şirk koşanlar elbette pistir[8] [necesun]. Bu yıllarından sonra artık Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Eğer geçim darlığına düşmekten korkarsanız[9], biliniz ki Allah dilerse sizi lütfundan zengin eder. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

29 (Ey inananlar!) Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve elçisinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyen

---

[6] Bu ayete göre İslam toplumunu Allah yolundan çıkaran onları dünyevi menfaatlerinden alıkoyan şeyler bunlardır. İşte toplum bu şekilde yozlaşmış olacağından kendi sonunu kendi hazırlamış oluyor. Bu da onların yoldan çıktığını ve Allah'ın cezalandırmasını hak ettiğini gösterir.

[7] Taif yolu üzerindeki Huneyn vadisinde yeni Müslüman olmuş, Mekkelilerden müteşekkil kalabalık bir orduyu, pusuya yatmış müşrik Havazin ve Benu Sakîf Kabileleri'nin üzerine Müslümanlar düzensiz bir şekilde geri çekilip kaçmaya başlarken, Hz. Peygamber'in üstün gayretleri, Muhacir ve Ensar'ın tecrübeli savaşçıları ve Allah'ın da ayette bahsettiği manevi yardım sayesinde bozgun, sonunda zafere dönüştü.

[8] Pislik veya pis olmak, duyularla algılanan ve basiretle algılanan olmak üzere iki çeşittir. Ayette kastedilen ikincisidir. Yani manevi yönden olan demektir (Ragıp).

[9] Müşrikler Kâbe'deki putlarına her hac mevsiminde ziyarete geliyorlar ve bu arada Mekke'nin ekonomisi iyileşiyordu. İşte bu ziyaret ve ticaretten Mekkeli pek çok kişinin geliri vardı. Ayette bu husus ifade edilmektedir. O yıllardan sonra, Müslümanlar pek çok fetihlere çıktılar ve zenginleştiler ve böylece müşriklerin hac gelirlerine gerek kalmadı.

kimselerle, boyun büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşınız!

30 Yahudiler, "Üzeyir/Ezra,[10] Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih, Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların daha önce inkâr edenlerin sözlerine benzeterek ağızlarında doladıkları/geveledikleri sözleridir. Allah onları kahretsin! Nasıl da haktan sapıyorlar!

31 Onlar Allah'ı bırakıp, hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i rableri olarak kabul ettiler. Hâlbuki onlar, ancak tek olan Tanrı'ya ibadet etmeleri emredilmişti. Ondan başka tanrı yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir/uzaktır.

32 Onlar Allah'ın nurunu/ışığını ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Kâfirler hoşlanmasa da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.

33 Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasa da dinini bütün dinlere üstün kılmak üzere, elçisini, doğru yol ve gerçek din ile gönderen O'dur.

34 Ey inananlar! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksızlıkla yemekte ve onları Allah yolundan alıkoymaktadırlar. Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları can yakıcı bir azapla müjdele!

35 Bunların cehennem ateşinde kızdırılacağı ve onlarla alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı gün, "İşte bunlar, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. O hâlde biriktirdiğiniz şeyleri tadın bakalım!" (denir).

36 Muhakkak ki Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gün belirlediği yazısında/yasasında [Kitap], ayların sayısı, dördü haram, on ikidir. İşte bu Allah'ın dosdoğru/sağlam yasasıdır/nizamıdır [dîn][11]. Öyleyse o aylarda kendinize zulmetmeyiniz. Tıpkı Allah'a ortak koşanların sizinle topyekûn savaştıkları gibi, siz de onlarla topyekûn savaşınız. Biliniz ki, Allah hiç şüphesiz sorumluluk bilincinde olanlarla beraberdir.

37 Ayları ertelemek/ilave etmek [nesî'] ancak küfürde daha

---

[10] Üzeyir'in Tevrat'taki adı Ezra'dır.

[11] Burada din kelimesi yasa, düzen ve nizam anlamındadır. Ayların on iki olması, kozmik bir yasadır ve sünnetullahtır. Burada ayların sayısını 12 olarak vurgulanması, bir sonraki ayette müşriklerin ayların sayısını değiştirme, haram ayları erteleme yani "nesî'" olayına dikkat çekmek içindir.

ileri gitmektir. Onlar böyle yapmakla yoldan sapmış oldular. Onlar, Allah'ın haram kıldığının sayısına denk getirip, Onun haram kıldığını helal kılmak için, bir haram ayını, bir yıl helal, bir yıl haram sayıyorlardı.[12] Yaptıkları işin kötülüğü kendilerine güzel geliyordu. Kaldı ki Allah kâfirler topluluğunu [kavm] doğru yola ulaştırmaz.

38 Ey inananlar! Size ne oldu da "Allah yolunda topluca sefere çıkınız!" denildiğinde öylece yere çakılıp kaldınız? Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz? Oysa dünya hayatının yararı [metâ'] ahiretin yanında çok azdır.

39 Eğer sefere çıkmazsanız O, size can yakıcı bir azapla cezalandırır ve yerinize sizden başka bir topluluk [kavm] getirir. Siz ise Ona hiçbir şekilde zarar veremezsiniz! Çünkü Allah her şeye kadirdir.

40 Eğer siz ona/peygambere yardım etmezseniz, biliniz ki inkâr edenler iki kişiden biri olarak onu (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağaradaydılar, hani o arkadaşına[13], "Üzülme, Allah bizimle beraber!" diyordu. Allah da hemen, onun üzerine huzur ve güven duygusunu [sekîne] indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz askerlerle desteklemiş ve böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü [kelime] ise en yüce olandır. Zira Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

41 Kolay [hıfâfen] da olsa ağır [sikâlen] da olsa sefere çıkınız.[14] Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihat ediniz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

---

[12] Câhiliye döneminden kalan "nesî'" denilen bu işlemde, hac mevsimini uzatmak veya kameri takvimi şemsi takvime uyarlamak gibi ekonomik endişelerle yıla bazı seneler bir ay, bazı seneler de iki ay ilave ederlerdi. Bazen savaş kaygısıyla, kan dökülmesi ve savaşılması yasak olan haram ayların yerini değiştiriyorlardı. Hz. Peygamber ve müminler uzun süre savaş suçlusu olmamak için değiştirilmeyen "haram aylar (yasak aylar)" uygulamasına riayet ettiler. Ancak daha sonra yasak aylar kaldırılmıştır. Zaten ayette "bu aylarda kendinize zulmetmeyiniz" diyerek kaldırılması öğütlenmektedir. Haram aylar olayı bir câhiliye âdetiydi.

[13] Arkadaşı Hz. Ebu Bekir kastedilmektedir.

[14] Bu ayetler ve devamı Tebük seferi ile ilgili olarak, çeşitli bahane ve mazeretlerle sefere katılmak istemeyen münafıklardan bahsetmektedir. Tebük, Medine'ye yaya 14 günlük bir mesafededir. Hz. Peygamber'in azılı düşmanlarından Ebu Amir'in kışkırtması sebebiyle Bizans uyruğu toprakların uç beylerinin Müslümanlara bir saldırı hazırlığı içinde oldukları istihbaratı

42 (Ey Peygamber!) Onlar, yakın bir dünya çıkarı ve olağan bir yolculuk olsaydı, elbette sana tabi olurlardı. Fakat bu zahmetli yolculuk onlara çok uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette biz de sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin de edeceklerdir. Onlar kendi kendilerini helak ediyorlar! Çünkü Allah onların kesinlikle yalancı olduklarını biliyor.

43 Allah seni affetsin (ey Peygamber!), doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları da bilinceye/tespit edene kadar beklemeden niye onlara izin verdin?

44 (Ey Peygamber!) Bil ki, Allah'a ve ahiret gününe inananlar, mallarıyla canlarıyla cihat etmek isteyenler, (savaşa katılmamak için) gelip senden izin istemezler. Zira Allah sorumluluk bilincinde olanları en iyi bilendir.

45 Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp kendileri de her türlü şüphe bataklığında [reyb][15] kararsız kalanlar gelip senden izin isterler.

46 Eğer onlar savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranışlarını/isteksiz oluşlarını beğenmedi ve onları alıkoydu ve onlara, "Acizlerle beraber oturun!" denildi.

47 Şayet onlar sizinle beraber (sefere) çıksalardı, zihninizi karıştırmaktan/bozmaktan [habâle] başka size bir katkıları olmayacaktı ve sizi birbirinize düşürmek için aranıza sokulurlardı. İçinizde onlara kulak verenler var. Çünkü Allah zalimleri en iyi bilendir.

48 Andolsun bunlar daha önce de anlaşmazlık [fitne] çıkarmak istemişler ve sana karşı da işler/komplolar çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar hoşlanmadığı hâlde Allah'ın buyruğu galip geldi.

49 Onlardan kimisi, "Bana izin ver beni isyana/belâya [fitne][16] sevk etme!" dediler. Onlar (bu sözleriyle) zaten

---

üzerine, Hz. Peygamber komutasında yapılmış bir seferdir. H. 9. yılın en sıcak ayına denk gelmişti.

[15] Reyb kelimesinin yorumu için bkz. Bakara, 2/2) Dipnot.

[16] Kur'an'da anlam zenginliği en fazla olan kelimelerden biri de fitne kelimesidir. Yerine göre şu anlamlara gelir: imtihan, sınama, deneme, belâ, musibet, fesat, karışıklık, kargaşa, iç savaş, isyan, çekişme, zulüm, baskı, birbirine düşme, kardeş kavgası, ayartma, kışkırtma, ayrılık, nifak, anlaşmazlık, günah vb. Biz bu gibi durumlarda tercümede ayetlerde kontekse/bağlama en uygun olanı seçiyor ve parantez içinde de orijinal kelimeyi yazıyoruz.

isyanın/belânın içine düştüler. Muhakkak ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.
50 (Ey Peygamber!), Sana bir iyilik ulaşsa. Bu onları üzer ve eğer sana bir musibet ulaşsa onlar, "Biz (savaşa katılmamakla) tedbirimizi önceden almıştık" derler ve sevinerek dönüp giderler.
51 De ki: "Allah bizim için ne yazdıysa/ takdir ettiyse [ketebe], bize ancak o ulaşır. O, bizim sahibimizdir [Mevlâna]. İnanmış olanlar yalnız Ona güvenip dayansınlar!"
52 De ki: "Siz bizim için ancak (şehitlik-gazilik gibi) iki iyilikten birini mi gözlüyorsunuz? Biz de sizin için, ya kendi katından veya bizim elimizle Allah'ın size bir azap ulaştırmasını gözlüyoruz. O hâlde haydi gözleyin bakalım. Muhakkak biz de sizinle birlikte gözleyip duruyoruz."
53 De ki: "İster gönüllü ister gönülsüz olarak harcayınız/sadaka veriniz [enfikû], sizden kabul edilmeyecektir. Muhakkak ki siz yoldan çıkmış bir topluluksunuz [kavm]."
54 Harcamalarının/sadakalarının kabulüne, onların yalnızca Allah'ı ve elçisini inkâr etmeleri, namaza üşene üşene gelmeleri ve sadakaları da ancak istemeye istemeye vermeleri, engel olmuştur.
55 Onların malları ve çocukları (nın çokluğu) seni hayrete düşürmesin [tu'cibke]. Allah onlara dünya hayatında bunlarla azap etmeyi ve canlarının da inkâr ediciler olarak güçlükle çıkmasını ister.
56 Sizden olduklarına dair Allah'ın adıyla yemin ederler. Hâlbuki onlar sizden değildirler. Fakat onlar çok korkak [yefrekûn] bir topluluktурlar [kavm].
57 Eğer onlar sığınılacak bir yer, (gizlenecekleri) mağaralar veya girilecek bir delik/kovuk bulsalardı, hızlıca oraya koşarlardı.
58 İçlerinde sadakalar konusunda sana dil uzatanlar vardır. Eğer onlardan kendilerine (bir pay) verilirse hoşlanırlar ama verilmezse de hemen kızarlar.
59 Keşke onlar Allah'ın ve elçisinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olup, "Allah bize yeter! Allah ve elçisi lütfuyla bize yine verecektir. Muhakkak ki biz sadece Allah'a rağbet ederiz" deselerdi.
60 Ancak sadakalar/zekâtlar, Allah'tan bir farz olarak; fakirler, düşkünler [mesâkîn], zekât toplayan memurlar,

kalpleri kazanılacak/ısındırılacak olanlar, (özgürlüğüne kavuşacak) köleler, borç içindekiler, Allah yolunda olanlar, yolda kalmış yolcular içindir. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

61 Yine onlardan peygamberi inciten ve "O her söyleneni dinleyen bir kulaktır"[17] diyen kimseler de vardır. De ki: "O sizin için bir hayır kulağıdır. O yalnız Allah'a inanır ve mü'minlere güven verir. İçinizden inananlar için bir rahmettir. Allah'ın elçisini incitenler için can yakıcı bir azap vardır.

62 Onlar sizi razı etmek için, Allah'a yemin ediyorlar. Eğer inanmış kişiler olsaydılar Allah ve elçisini razı etmeleri daha uygundu.

63 Onlar bilmiyorlar mı ki, kim Allah'a ve elçisine karşı koymaya kalkarsa, muhakkak ki onun için içinde sürekli kalacağı [hâliden] cehennem ateşi vardır. İşte en büyük rezillik budur.

64 Münafıklar, kendileri hakkında kalplerinde bulunan şeyleri kendilerine haber verecek bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar. De ki: "Siz alay ediniz bakalım! Muhakkak ki Allah sizin çekindiğiniz şeyleri ortaya çıkarandır."

65 Şayet kendilerine (niçin alay ettiklerini) sorsan, "Biz sadece lafa dalmış aramızda eğleniyorduk" derler. De ki: "Allah'la, Onun ayetleriyle ve elçisiyle mi alay ediyordunuz?"

66 Hiç özür dilemeyiniz! Siz inandıktan sonra inkâr ettiniz. Sizden bir kısmını [tâ'ife] affetsek bile, suçlu olmalarından dolayı bir kısmına azap edeceğiz.

67 Münafık erkeklerle münafık kadınlar, birbirlerinden farksızdırlar/aynı yapıdadırlar. Kötülüğü kendilerine iş edinirler ve çevrelerine de telkin ederler, iyiliğe de engel olurlar. Ellerini sıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu. Muhakkak ki münafıklar yoldan çıkmış olanlardır.

68 Allah, münafık erkeklerle münafık kadınlara ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi vaat etmiştir. O (ateş) onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir. Onlar için sürekli [mukîm] bir azap vardır.

69 (Ey münafıklar!), Siz de tıpkı sizden öncekiler gibisiniz.

---

[17] Yani "duyduğu her şeye inanıyor" (Menar). Hz. Peygamber herkesi sabırla dinleyen bir insandı.

Onlar kuvvetçe sizden daha üstün mal ve evlat bakımından daha çokturlar. Dünya hayatından paylarına düşenden yararlanmaya bakmışlardı. Sizden öncekiler paylarına düşenden nasıl yararlandılarsa, siz de kendi payınıza düşenden yararlanmaya baktınız ve tıpkı batağa dalanlar gibi siz de daldınız. İşte onlar, dünya ve âhirette işleri boşa gidenlerdir. İşte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.

70 Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Ad ve Semûd kavminin, Medyen halkının ve alt üst olmuş şehirlerin/beldelerin haberi gelmedi mi? Elçileri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Öyleyse Allah onlara zulmediyor değildi. Onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

71 İnanan erkekler ve inanan kadınlar birbirlerinin dostlarıdırlar. İyiliği kendilerine iş edinirler ve çevrelerine de telkin ederler [ye'murûne] ve kötülüğü engellerler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler Allah ve elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

72 Allah inanan erkeklere ve inanan kadınlara, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları [hâlidîn] cennetler ve Adn cennetlerinde tertemiz meskenler vaat etmiştir. Allah'ın onlardan razı olması hepsinden daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş/mutluluk [fevz] budur.

73 Ey Peygamber! İnkârcılarla ve ikiyüzlülerle cihat et ve onlara sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. (Orası) ne kötü bir varış yeridir!

74 (Münafıklar, peygamber ve Kur'an hakkında kötü söz) söylemedik diye Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramayacakları bir şeye yeltenip[18], Allah ve elçisi kendi lütfuyla onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse, onlar için daha hayırlı olur, eğer yüz çevirirlerse, Allah onları dünya ve âhirette can yakıcı bir azaba çarptırır. Yeryüzünde onların ne bir dostu ne de bir yardımcısı vardır.

75 Onlardan kimileri, "Eğer Allah lütfundan bize verirse, biz de elbette sadaka veririz ve iyi ve yararlı işler yapanlardan [sâlihîn] oluruz" diye Allah'a söz verdiler.

---

[18] Tebük seferinden dönerken Hz. Peygamber'e suikast düzenlemişlerdi.

76 Ne zaman ki Allah onlara lütfundan verdi, (bu sefer de) onda cimrilik ettiler ve yüz çevirerek dönüp gittiler.
77 Kendisine verdikleri sözden döndükleri ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşılacağı güne kadar onların kalplerine bir nifâk sokmuştur[19].
78 Onlar, Allah'ın kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını/fısıltılarını bildiğini ve Onun algılanamayanları en iyi bilen [Allâmu'l-ğuyûb] olduğunu bilmiyorlar mı?
79 Sadakalar konusunda gönülden davranan mü'minlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimselerle Allah da alay ederek karşılık verecektir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.
80 (Ey Muhammed!) Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez!). Onlar için yetmiş defa[20] af dilesen bile Allah onları yine bağışlamaz. Bu onların Allah'ı ve elçisini inkâr etmiş olmaları sebebiyledir. Zira Allah yoldan çıkmış topluluğu [kavm] doğru yola iletmez.
81 Allah'ın elçisinin hilafına geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat etmek hoşlarına gitmedi, "Sıcakta sefere çıkmayınız" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bu gerçeği kavrayabilselerdi!
82 Artık kazandıklarının karşılığı olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!
83 Eğer Allah, onlardan bir grubun [tâ'ife] yanına seni döndürürse ve onlar da (sefere) çıkmak için senden izin isterlerse de ki: "Siz benimle birlikte asla (savaşa) çıkmayacaksınız ve benimle birlikte hiçbir düşmanla savaşmayacaksınız. Çünkü siz ilk defasında oturup kalmaya razı olmuştunuz. O hâlde geri kalanlarla birlikte oturunuz."
84 Onlardan ölen birinin asla namazını kılma/dua etme ve onun kabri başında da durma.[21] Muhakkak ki onlar Allah'ı ve elçisini inkâr ettiler ve onlar yoldan çıkmış kimseler olarak öldüler.
85 Onların malları ve çocukları (nın çokluğu) seni hayrete düşürmesin [tu'cibke]. Allah onlara dünya hayatında

[19] Krş. Bakara, 2/10
[20] Buradaki yetmiş sözü "kesretten kinaye"dir. Yani çokluk ifade eder. Edebî bir sanattır. Ne kadar çok bağışlanma dilersen dile anlamındadır.
[21] Kabrine uğrama anlamındadır.

bunlarla azap etmeyi ister ve onların canları da inkârcılar olarak güçlükle çıkar.

86 "Allah'a inanınız ve Onun elçisiyle beraber cihat ediniz!" diye bir sûre indirildiği zaman, içlerinden servet sahibi olanlar [ulû't-tavl] gelip senden izin istediler ve "Bırak bizi biz de oturanlarla beraber kalalım!" dediler.

87 Onlar geride kalanlarla/kadın ve çocuklarla, beraber olmaya razı oldular. Böylece kalpleri mühürlendi. Artık onlar hiç anlamazlar.

88 Fakat elçi ve onunla beraber inananlar, mallarıyla ve canlarıyla cihat ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır. İşte mutluluğa/kurtuluşa erenler onlardır.

89 Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.

90 Özür/mazeret bahane eden bir kısım Bedevîler [A'râb], kendilerine izin verilmesi için geldiler. Allah'a ve elçisine yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar. Onlardan inkâr edenlere can yakıcı bir azap isabet edecektir.

91 Güçsüzlere, hastalara ve sarf edecek bir şeyleri bulunmayanlara Allah ve elçisine bağlı kaldıkları sürece sorumluluk yoktur. İyilik sahiplerinin [muhsinîn] üzerine de bir yol/sorumluluk yoktur. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

92 Yine, kendilerine binek vermen için sana geldiklerinde, "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" dediğin zaman, (cihat için) sarf edecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de (sorumluluk) yoktur.

93 Sorumluluk [sebîl] ancak, zengin oldukları hâlde senden izin isteyenleredir. Bunlar geride kalanlarla/kadınlarla bulunmaya razı oldular. Allah da kalplerini mühürledi. Artık onlar bilmezler.

94 Siz (savaştan) onlara geri döndüğünüzde size mazeret beyan ederler. De ki: "Hiç mazeret ileri sürmeyiniz! Size inanmıyoruz. Allah sizin haberlerinizi bize bildirdi. Allah ve elçisi (bundan böyle) ne yaptığınızı görecek. Sonra hepiniz aşikâr olanı [şehâde] ve gizli olanı/algılanamayanı [ğayb] bilene döndürüleceksiniz. O size yapmakta olduğunuz şeyleri haber verecektir.

95 Siz yanlarına geldiğiniz zaman kendilerini rahat bırakmanız/kınamamanız için Allah'a yemin ederler. Artık onları bırakınız çünkü onlar artık pistirler. Kazandıklarının karşılığı olarak barınakları/varacakları yer [me'vâhum] cehennemdir.
96 Kendilerinden razı olasınız diye size yemin ederler. Eğer siz onlardan razı olsanız bile muhakkak ki Allah o yoldan çıkmış topluluktan [kavm] razı olmaz.
97 Bedeviler, inkârda ve iki yüzlülükte daha beterdirler/aşırıdırlar [eşedd] ve Allah'ın elçisine indirdiği şeylerin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar [ecder]. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.
98 Bedevilerden, Allah yolunda harcadıklarını angarya/kayıp [mağrem] sayan, başınıza kötülükler gelmesini gözetleyenler vardır. Kötü belâ onların başlarına gelsin! Allah Semî'dir, Alîm'dir.
99 Bedevilerden öyleleri vardır ki, onlar Allah'a ve âhiret gününe inanır ve harcadığını Allah katında yakınlıklar [kurubât] kazanmaya ve elçinin duasını almaya vesile sayarlar. Gerçekten o verdikleri kendileri için bir yakınlıktır [kurbetun]. Allah onları rahmetine sokacaktır. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
100 İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara tabi olanlardan Allah razı olmuş ve onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebediyen/sürekli kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.
101 Etrafınızdaki bedevi Araplardan ikiyüzlüler var ve Medine halkından da ikiyüzlülüğe soyunanlar [meredû] var. Sen onları bilmezsin, onları Biz biliriz. Onlara iki kez azap edeceğiz. Sonra da onlar büyük bir azaba iletilirler.
102 Diğer bir kısmı da günahlarını itiraf ettiler. İyi ve güzel işi/ameli diğer bir kötü işle/amelle karıştırdılar. Umulur ki Allah onların tevbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
103 (Ey Peygamber!) Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin, arındıracağın bir sadaka al[22] ve onlara dua et! Muhakkak ki senin duan onlara huzur ve güven [sekenun] verir. Zira Allah Semî'dir, Alîm'dir.
104 Onlar, şüphesiz kullarının tevbesini kabul edenin ve sa-

[22] Kendilerinden alacağın sadaka onları temizleyecek ve arındıracaktır.

dakalarını alanın Allah olduğunu (hâlâ) bilmiyorlar mı? Muhakkak ki Allah Tevvâb'dır, Rahîm'dir.

105 (Ey peygamber!) De ki: "Yapın bakalım! Yaptığınız işleri Allah da elçisi de ve mü'minler de görecektir. Sonunda aşikârı [şehâde] da gizliyi [ğayb] de bilene döndürüleceksiniz. O size yapmakta olduklarınızı haber verir."

106 (Savaştan geri kalanlardan) bir kısmının işi de Allah'ın buyruğuna kalmıştır. Ya onları azap eder ya da tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

107 (İslam'a) zarar vermek, inkâr etmek ve mü'minler arasını ayırmak ve daha önce Allah ve elçisiyle savaşmış olanlara bir üs olması maksadıyla bir mescit yapanlara[23] gelince, onlar, "Bizim iyilikten başka hiçbir amacımız yoktu" diye de yemin ederler. Oysa Allah onların yalancı olduklarına şahittir.

108 Orada asla namaza durma! İlk günden beri sorumluluk bilinci üzerine kurulmuş bir mescit, elbette içinde namaza durmana daha layıktır. Orada tertemiz olmayı seven insanlar/adamlar vardır. Çünkü Allah kendini temizleyenleri sever.

109 Binasını Allah bilincini ve Onun rızasını kazanmak için yapan mı daha hayırlıdır, yoksa binasını, altı oyulmuş ve çökmeye yüz tutmuş [curuf] bir yarın/uçurumun kenarına yapıp, onunla birlikte cehennem ateşinin içine yuvarlanan kimse mi? Zira Allah zalimler topluluğunu [kavın] doğru yola ulaştırmaz.

110 Kurdukları mescitleri [binâ], kalpleri paramparça olana kadar, kalplerinde korkuyla karışık derin bir şüphe

---

[23] İslam tarihinde "Mescid-i dırar" olarak bilinen ve münafıkların yaptırdığı mesciddir. Hazrec kabilesinden Ebu Amir, Hz. Peygamber'in azılı düşmanlarından olup Hıristiyan bir keşiş idi. Uhut savaşında müşriklerin safında yer aldı. Daha sonra Suriye'ye yerleşti. Bizans Kralı Heraklius'u, Müslümanların aleyhine kışkırtmaya başladı. Kendisi Medinelilerle sürekli habeşleşmeye ve onları örgütlemeye çalıştı. H. 9. Yılda Medine'ye istila etmek üzere Bizans kralının bir ordu göndereceği haberini adamlarına ulaştırdı. Onlardan bir karargâh ve bir üs olarak kullanılıp, toplanma mekânı olarak Kuba yerleşim bölgesinde bir mescit yapmalarını istedi. Onlar da bir mescit yaptılar. Hz. Peygamber Tebük seferini, aldığı istihbarat üzerine Bizans'a fırsat vermemek için yapmıştır. Seferden dönüşte, münafıklar, Hz. Peygamber'i orada namaz kılması için davet etmişlerdi. O da söz vermişti. Ancak ayetle uyarılınca, Hz. Peygamber gitmekten vazgeçti ve mescidi yıktırdı.

[reyb/rîbeten][24] olarak kalmaya devam edecektir. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

111 Muhakkak ki Allah yolunda savaşan, öldüren ve öldürülen mü'minlerden Allah, cennet kendilerinin olmak üzere mallarını ve canlarını satın almıştır. Bu Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah'ın kesin vaadidir. Verdiği sözü, Allah'tan daha iyi yerine getiren kim vardır? Öyleyse, Onunla yaptığınız alışverişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş [fevz] budur.

112 (Ey Muhammed!) Tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, (Onun rızası için) seyahat edenler[25], rükû edenler, secde edenler, iyiliği kendine iş edinen ve çevresine de telkin edenlerle kötülüğü engelleyenler ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar var ya, işte o mü'minleri de müjdele!

113 Cehennem [cahîm] ehli oldukları kendilerine apaçık belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, Allah'a ortak koşanlar için bağışlanma dilemek ne peygambere ne de mü'minlere yaraşır.

114 İbrahim'in babası için bağışlanma dilemesi,[26] sadece ona verdiği bir sözden ötürü idi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca ondan uzaklaştı. Muhakkak ki İbrahim çok içli [evvâh] ve yumuşak huylu bir kişiydi.

115 Allah bir kavmi doğru yola ilettikten sonra, korunup sakınacakları [yettekûn] şeyleri kendilerine açıklamadan onları saptıracak değildir. Muhakkak ki Allah her şeyi en iyi bilendir.

116 Şüphesiz göklerin ve yerin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir. Yaşatan da öldüren de O'dur. Sizin Allah'tan başka bir dost ve yardımcınız da yoktur.

117 Allah, peygamberin (savaş kaçkınlarına verdiği izinden dolayı) ettiği tevbeyi kabul etti. Ayrıca (münafıkların fitneleriyle) nerdeyse kalpleri bozulup kaymak üzereyken, o zor vakitte peygambere tabi olan Muhacir ve Ensar'ın

---

[24] "Reyb" kelimesinin etimolojisi ve semantik analizi için bkz. Bakara, 2/2 dipnot.

[25] "Sâ'ihûn" kelimesine, oruç tutanlar, gaziler, ilim tahsili için, bilgi ve görgüsünü artırmak için seyahata çıkanlar, dini yaymak için uzak diyarlara gidenler, hicret edenler vb. gibi anlamlar da verilmiştir. Biz burada kısaca "(Onun rızası için) seyahat edenler" diye çevirdik.

[26] Krş. Meryem, 19/47; Şuarâ, 26/86

da tevbelerini kabul etti. Muhakkak ki O, onlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

118 (Savaştan) geri kalan üç kişinin de tevbesini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, ruhları [enfusuhum] öylesine daralmıştı ki, Allah (azabın)'dan kurtaracak bir sığınağın yine ancak Ona sığınmak olduğunu anlamışlardı. İşte Allah tevbe etmeleri için onlara tevbe azmi vermişti. Muhakkak ki Allah Tevvâb'dır, Rahîm'dir.

119 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip ve doğrularla beraber olunuz!

120 Medine halkı ve çevresinde bulunan bedevilere, Allah'ın elçisinden geri kalmak, kendi canlarını onun canından üstün tutmak yaraşmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelendirecek bir adım atmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları gibi hiçbir olay yoktur ki karşılığında kendilerine iyi ve yararlı [sâlih] bir amel yazılmamış olsun. Muhakkak ki Allah iyilik sahiplerinin [muhsinîn] ecrini zayi etmez.

121 (Yine onların) Allah yolunda yaptıkları küçük, büyük bütün harcamalar ve bir vadiyi aşmak için çektikleri sıkıntılar yoktur ki, Allah'ın yaptıklarının en güzel şekilde mükâfatlandırması için, karşılığı yazılmamış olsun.

122 (Bununla birlikte), Mü'minlerin hepsinin birden sefere çıkmaları doğru değildir. Onlardan her birliğin [fırka] bir grubu [tâ'ife] din konusunda derin ve sağlam bilgi elde etmek için çaba göstermesi ve seferden dönen topluluğu [kavm] uyarmak için geri kalmaları yerinde olur. Belki böylece daha iyi korunurlar.

123 Ey inananlar! Yakınınızda bulunan kâfirlerle savaşınız ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar. Biliniz ki Allah sorumluluk bilincinde olanlarla beraberdir.

124 Bir sûre indirildiği zaman onlardan kimi, "Bu, hanginizin imanını artırdı?" der. Hâlbuki o inananların imanını artırır ve onlar da birbirlerini müjdelerler.

125 Kalplerinde hastalık olanlara gelince, o onların pisliklerine pislik katar ve onlar da kâfir olarak ölürler.

126 Onlar her yıl kendilerinin bir veya iki defa bir imtihana [yuftenun] tabi tutulduklarını görmüyorlar mı? Böyleyken yine tevbe etmiyorlar ve öğüt de almıyorlar.

127 Bir sûre indirildiği zaman onlar birbirlerine bakarlar: "Sizi biri görüyor mu?" deyip sonra da çekip giderler. Şüphesiz onlar, anlamayan bir toplum [kavm] olmaları sebebiyle Allah onların kalplerini çevirmiştir.

128 (Ey inananlar!) Andolsun ki, içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size çok düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir elçi gelmiştir.

129 (Ey Peygamber!) Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka tanrı yoktur. Ben Ona güvenip dayandım. O, büyük Arş'ın sahibidir.

10- YÛNUS SÛRESİ

Yûnus peygamber ve kavminden bahsettiği için bu adı almıştır. İçinde birkaç ayet Medine'de inse de Mekke'de nazil olmuş bir sûre olup, 109 ayettir. Mushaf'ta 10, inişte 51 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Râ. Bunlar hikmet dolu kitabın ayetleridir.

2 İçlerinden bir adama, "İnsanları uyar ve inananlara Rableri katından bir doğruluk makamı [kademe] bulunduğunu müjdele" diye vahyettiğimiz, insanların tuhafına mı gitti ki, o kâfirler, "Şüphesiz bu apaçık/düpedüz bir sihirbazdır" dediler.

3 Muhakkak ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde/evrede yaratan, sonra da Arş'a[1] yönelen/hükmeden [istivâ], işleri yerli yerince düzene koyan Allah'tır. Onun izni olmaksızın şefaat edecek hiç kimse yoktur. İşte Rabbiniz Allah budur. Hâlâ öğüt almıyor musunuz?

4 Hepinizin dönüşü Ona'dır. Allah'ın vaadi haktır/gerçektir. Muhakkak ki O, ilk defa yaratmayı başlatan ve sonra da onu tekrar edendir [yu'îduhu] tâ ki, inanan ve iyi ve yararlı işler yapanları [sâlihât] adaletle mükâfatlandırsın. İnkâr edenlere gelince, onlar için inkârlarından dolayı kızgın/kaynar [hamîm] bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.

5 Güneşi bir ışık kaynağı [ziyâ'], ayı da aydınlık [nûr] yapan[2], yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller/duraklar[3] takdir eden O'dur. Allah, bütün bunları ancak hak olarak yaratmıştır. O, ayetlerini bilen bir topluluk [kavm] için ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.

---

[1] Arş: Taht anlamında olup, mutlak kudret ve egemenliği ifade eder. Kur'an'da Allah kendisini "hükümdar" metaforuyla sunar. Ayette Onun "Arşa istivâ etmesi" demek, yarattığı bütün gökleri ve yeri koyduğu kanunlar doğrultusunda yönetmek için tahtına kurulan bir hükümdardır demektir. İnsanın hayal ve tasavvur sınırları içinde daha iyi anlayabilmesi için metaforik bir anlatımda, bir benzetmede bulunuyor.

[2] Krş. Nebe, 78/13;

[3] Krş. En'âm, 6/96; Yâsîn, 36/39

6 Muhakkak ki gece ile gündüzün art arda gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde sorumluluk bilincinde olan bir topluluk [kavın] için deliller [âyât] vardır.
7 Bizimle buluşmayı/huzurumuza çıkmayı ummayanlara, dünya hayatından hoşnut olup onunla tatmin olanlara ve ayetlerimizden gafil olanlara gelince;
8 İşte onların kazandıklarından ötürü varacakları yer ateştir.
9 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları altlarından ırmaklar akan nimet cennetlerine iletir.
10 Onların oradaki duaları, "Allah'ım Sen her türlü noksanlıktan uzaksın!" olup, orada esenlik dilekleri [tahiyyetuhum]", "Selâm"dır; dualarının sonu da "Âlemlerin Rabbine hamd olsun" (sözleridir).
11 İnsanların hayrı acele istemeleri gibi, Allah da onlara (hak ettikleri) şerri/cezayı[4] acele verseydi, onların süreleri [eceluhum] hemen bitirilmiş olurdu[5]. Ama Biz, Bize kavuşmayı ummayanları, kendi azgınlıkları içinde bocalar hâlde bırakırız.
12 İnsana bir sıkıntı [darru] dokunduğunda/başı dara girdiğinde gerek yan üstü yatarken gerek oturarak ve gerekse ayakta bize yalvarır durur. Biz ondan o sıkıntıyı kaldığımızda, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü hiç yalvarmamış gibi çeker gider. İşte (ömürlerini) israf edenlere yaptıkları kendilerine güzel/süslü gösterilmiştir.
13 Andolsun ki, sizden önce nice nesilleri, elçileri kendilerine nice apaçık deliller getirdikleri hâlde (yalanlayıp) zulmettikleri için helak ettik/yok ettik. Onlar zaten inanacak değillerdi. İşte suçlu toplulukları [kavın] Biz böyle cezalandırırız.
14 Sonra onların ardından, bakalım siz nasıl davranacaksınız diye bu dünyada onların yerine sizi geçirdik/sizi halifeler yaptık.

---

[4] Şer kavramı Kur'an'da Allah'a izafe edilemez bir kavramdır. Burada kulun yaptığının bir karşılığı olarak ceza anlamındadır. Bir başka ifadeyle Allah şerre veya kötülüğe izin verebilir. Bu kulu sınamak için de olabilir. Allah sadece hayır verir. Ama kul bunu bazı değerlendirmeleriyle şer olarak algılayabilir veya sınav için veyahut da yaptıklarından dolayı ona şer olarak tecelli eder.

[5] Krş. Bakara, 2/15; Enfâl, 8/22

15 Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman, Bize kavuşmayı ummayanlar, "Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" derler. De ki: Ben onu kendiliğimden değiştiremem. Ben sadece bana vahyolunana tabi olurum. Şayet ben Rabbime karşı gelirsem büyük bir günün azabından korkarım."
16 (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım ve O da size onu bildirmezdi [edrâkum]. Gerçekten ben ondan/Kur'an'dan önce sizin aranızda bir ömür geçirdim. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?
17 Allah'a karşı iftira atan veya ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır? Muhakkak ki suçlular mutluluğa/kurtuluşa ermez.
18 Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine ne bir zarar ve ne de bir fayda veren şeylere tapıyorlar ve (üstelik), "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar. Onlara de ki: "Siz, Allah'a göklerde ve yerde bilmediği şeyleri mi haber veriyorsunuz? O, onların koştukları ortaklardan uzaktır ve yücedir.
19 İnsanlar (vaktiyle) tek bir topluluktan [ummet] başka bir şey değildi. Derken aralarında ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden daha önce belirlenmiş bir karar [kelime] olmasaydı, ayrılığa düştüğü şeylerde aralarında elbette hüküm çoktan verilmiş olurdu.
20 "Ona Rabbinden bir mucize [ayet] indirilseydi ya!" diyorlar. (Ey peygamber!) Sen de onlara de ki: "Algılanamayan [ğayb] ancak Allah'a aittir. O hâlde bekleyiniz! Muhakkak ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."
21 Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan/darlıktan sonra insanlara bir rahmet/bolluk, bereket tattırdığımız zaman, bir de bakmışsın ki onların ayetlerimiz hakkında bir tuzakları vardır. De ki: "Tuzak kurmada Allah (sizden) daha hızlıdır". Muhakkak ki elçilerimiz melekler tuzaklarınızı/hilelerinizi kaydediyorlar [yektubûn].
22 Size karada ve denizde gezdiren O'dur. Öyle ki gemide bulunduğunuz bir sırada, gemi tatlı bir rüzgârla yol alırken ve yolcuların sevinçli olduğu bir sırada, şiddetli bir fırtına çıkar ve (dalgalar) her taraftan kuşatır. Yolcular da kuşatıldıklarını/boğulacaklarını anlayınca, dini Allah'a tahsis kılarak,[6] "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan an-

[6] Bütün samimiyetiyle Allah'a yönelerek demektir.

dolsun Sana şükredenlerden olacağız!" diyerek Allah'a yalvarırlar[7].

23 Her ne zaman ki Allah onları kurtarsa, bir de bakmışsın ki onlar haksız yere yeryüzünde taşkınlık etmeye başlamışlardır. Ey insanlar! Geçici dünya hayatının nimetleri için yaptığınız taşkınlıklar sizin aleyhinizedir. Sonunda dönüşünüz Bize'dir. Biz de bütün yaptığınız şeylerin (sonuçlarını) size bildiririz.

24 Ancak dünya hayatının misali, tıpkı gökten indirdiğimiz suya/yağmura benzer. Nasıl ki, insanların ve hayvanların yediği yeryüzü bitkileri o suyla beslenip birbirine karışır. Nihayet yeryüzü güzelliğini aldığı ve sahipleri de (bütün ürünleri devşirmeye) kendilerinin kadir olduklarını zannettikleri sırada, geceleyin veya güpegündüz (azap) emrimiz oraya ulaşır. Böylece onu kökünden biçilmiş sanki dün orada yokmuş gibi bir hâle getiriveririz. Biz ayetleri düşünen bir topluluk [kavm] için ayrıntılı olarak açıklıyoruz.

25 Allah esenlik yurduna [Dâru's-selâm] çağırır. O dilediğini dosdoğru yola iletir.

26 İyi ve güzel davrananlar için daha iyi ve güzel karşılık ve daha bir fazlası vardır[8]. Onların yüzlerini ne bir kararma ne de bir zillet bürür/kaplar [yerhaku]. İşte onlar cennet ehli olup orada sürekli kalırlar.

27 Kötülük kazananlara gelince, bir kötülüğün cezası misli kadardır[9]. Onların yüzlerini bir zillet bürür. Onları Allah'tan kurtaracak kimse de yoktur. Yüzleri sanki karanlık geceden bir parça ile örtülmüş gibidir. İşte onlar ateş ehli olup orada sürekli kalırlar.

28 Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara, "Siz ve ortaklarınız haydi yerlerinize!" diyerek onları birbirlerinden ayıracağımız gün, koştukları ortaklar onlara, "Siz bize tapmıyordunuz!" derler.[10]

29 "Şimdi bizimle sizin aranızda Allah'ın şahit olması yeter. Doğrusu biz sizin bize ibadetinizden habersizdik!".

---

7 Krş. En'âm, 6/63

8 Krş. Kâf, 50/35; En'âm, 6/125-127; Tevbe, 9/72

9 Krş. En'âm, 6/160

10 Krş. Nahl, 16/86; Sebe', 34/40

30 İşte orada her can geçmişte/dünyada yaptıklarını göz önüne getirir [teblû] ve gerçek sahipleri [Mevlâhum] olan Allah'a döndürülürler. Uydurdukları şeyler de kendilerini terk edip gider.

31 Ey Peygamber! De ki: "Sizi gökten ve yerden rızıklandıran kimdir? Kulakların ve gözlerin sahibi kimdir? Ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran kimdir? Her işi düzenleyen/buyruğunu yürüten kimdir?" Onlar "Allah'tır" diyecekler. O hâlde sen de onlara, "Hâlâ Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayacak mısınız?" de.

32 İşte sizin gerçek Rabbiniz Allah budur. Hakk'ın ötesinde sapıklıktan başka ne vardır? Nasıl oluyor da (Hak'tan sapıklığa) döndürüyorsunuz? [tusrefûn][11].

33 Böylece yoldan çıkmışlarla ilgili olarak Allah'ın sözü gerçekleşir,[12] "Onlar kesinlikle inanmazlar."

34 (Ey Peygamber!) De ki: "Koştuğunuz ortaklardan yaratmayı başlatan sonra da onu tekrar eden var mıdır?" De ki: "Allah önce yaratmayı başlatır, sonra da onu tekrar eder. Öyleyse nasıl (başka tarafa) çevriliyorsunuz?" [tu'fekûn].

35 (Yine de ki) "Koştuğunuz ortaklardan gerçeğe/hakka eriştirecek var mıdır?" De ki: "Allah hakka eriştirir. Hakka eriştiren mi tabi olmaya daha layıktır, yoksa doğru yola eriştirilmedikçe kendisi doğru yolu bulamayan mı?[13] O hâlde size ne oluyor? Ne biçim hükmediyorsunuz?"[14]

36 Onların çoğu zandan başka şeye tabi olmaz. Şüphesiz ki zan gerçekten hiçbir şey kazandırmaz/gerçeğin yerini

---

[11] Krş. Ankebût, 29/61

[12] Krş. Zümer, 39/19, 71

[13] Ayette geçen "Yoksa doğru yola eriştirilmedikçe kendisi doğru yolu bulamayan mı?" ifadesiyle cansız putların kastedilmediği açıktır. Çünkü onların doğru yola eriştirilme gibi bir imkânları yok. Doğru yola eriştirilme imkânı ancak canlı ve akıllı varlıklarda olur. Şu hâlde burada ilahlaştırılan canlılar kastedilmektedir. Allah'ın sıfatlarını kısmen veya tamamen yakıştırılan veya yeryüzünde Allah'ın gölgesi veya tecessüm etmiş hâli gibi gösterilen bütün azîzler, velîler, şeyhler, önderler, melekler veya peygamberler vb kısaca ilahlaştırılmış ve şirk aracı hâline getirilmiş her türlü canlı yaratıkların kastedilmekte olduğu açıktır.

[14] Burada kişinin düşünce ve muhakemesinin çarpıklığına dikkat çekiliyor. Zamahşerî'nin de dediği gibi, Allah insana doğru düşünme gücü, muhakeme ve sezgi gücü gibi güçler bahşetmiştir ve bunlarla doğru yolu bulma ve doğru davranma yasalarını kavrayıp izleyebilme yeteneğiyle donatmıştır. Kişi akıl ve irade kontrolüyle doğru yolu bulmayı gerçekleştirir.

tutmaz. Muhakkak ki Allah onların yapmakta oldukları şeyleri en iyi bilendir.
37 Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulan bir şey değildir. Gerçekten o, kendinden öncekileri doğrulayan, âlemlerin Rabbinden (indirilen) içinde kesin gerçeğin tâ kendisi olan [lâ reybe fihi] Kitab'ı açıklayandır.
38 Onlar hâlâ, "Onu (kendi) uydurdu" mu diyorlar. (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getiriniz ve Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de (yardıma) çağırınız!"
39 Bilakis onlar bilgisini kavrayamadıkları ve açıklaması kendilerine gelmemiş/yapılmamış şeyleri yalanladılar. Onlardan öncekiler de aynı şekilde yalanlamıştı. Zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak![15]
40 Onlardan kimi ona/Kur'an'a inanır, kimi de ona inanmaz. Rabbin bozgunculuk yapanları daha iyi bilmektedir.
41 (Ey peygamber) Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa de ki: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız sizedir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız ve ben de sizin yaptığınızdan uzağım!"[16]
42 İçlerinden sana kulak verenler de vardır. Şayet akıllarını kullanmıyorlarsa sağırlara sen mi işittireceksin?
43 İçlerinden sana bakanlar da var. Şayet görmüyorlarsa, körlere sen mi doğru yolu göstereceksin?[17]
44 Allah insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.[18]
45 Onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün, aralarında görüşüp tanıştıkları dünyanın bir saati kadar bir zaman kalmışlar gibidirler. Andolsun Allah'ın huzuruna çıkmayı/Onunla karşılaşmayı yalanlayanlar kaybedenlerdir/zarara uğrayanlardır. Zaten doğru yolda değildirler.
46 (Ey Peygamber!) İster onlara vaat ettiğimiz azabı sana gösterelim ya da seni (daha önce) vefat ettirelim (hiç fark etmez). Çünkü dönüşleri Bize'dir. Zaten [summe] Allah onların yaptıklarına da şahittir.
47 Her topluluğa [ummet] bir elçi vardır. Elçileri geldiğinde

[15] Krş. Ankebût, 29/40
[16] Krş. Kâfirûn, 109/1-5; Şuarâ, 26/216; Mümtehine, 60/4
[17] Krş. Zuhruf, 43/40
[18] Krş. Bakara, 2/57; Enfâl, 8/51

aralarında adaletle hükmolunur ve onlara asla zulmedilmez.
48 Onlar, "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz söyleyiniz bu vaat/tehdit ne zaman gerçekleşir?" derler.
49 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'ın dilediğinden başka, ben bile kendime ne bir zarar ne de bir fayda vermeye mâlikim. Her topluluğun [ummet] bir süresi [ecel] vardır. Ecelleri geldiği zaman artık onlar ne bir an geciktirebilirler ne de öne alabilirler!"
50 (Yine onlara) De ki: "Hiç görmüyor musunuz/düşünmüyor musunuz [eraeytum], eğer Onun azabı size geceleyin veya gündüzün gelecek olsa, günahkârlar bunun hangisini acele isterler?"
51 (Onlara) "O sizin başınıza geldikten sonra mı inandınız? Şimdi mi? Hâlbuki siz onu acele isteyip duruyordunuz!" (denilir).
52 Sonra zulmedenlere denecek ki: "Sürekli olan bu azabı tadınız! Siz ancak vaktiyle kazanmış olduğunuz şeylerle cezalandırılıyorsunuz!"
53 "O azap gerçek mi?" diye senden soruyorlar. De ki: "Evet. Rabbim hakkı için o elbette gerçektir. Siz O'nu âciz kılamazsınız!"
54 Eğer zulmeden her bir nefs, yeryüzündeki her şeye sahip olsaydı hepsini (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verirdi.[19] Azabı gördükleri zaman içlerinde derin bir pişmanlık duyarlar. Aralarında adaletle hükmolunur ve onlar asla zulme uğratılmazlar.
55 İyi biliniz ki, göklerde ve yerde ne varsa muhakkak ki hepsi Allah'ındır. İyi biliniz ki Allah'ın vaadi muhakkak gerçektir, fakat onların pek çoğu bunu bilmiyor.
56 O hayat verir ve öldürür. Siz Ona döndürüleceksiniz.
57 Ey insanlar! Andolsun Rabbinizden size bir öğüt, göğüslerde olana bir şifâ ve inananlar için bir yol gösterici/rehber ve bir rahmet gelmiştir.
58 (Ey Peygamber!) De ki: "(Bunlar) Allah'ın lütfu ve rahmetiyledir. İşte bunlarla mutlu olsunlar/sevinsinler. O, onların toplayıp biriktirdikleri (servetten) daha hayırlıdır.
59 (Ehl-i kitaba) De ki: "Allah'ın sizin için indirdiği rızkın bir kısmını haram bir kısmını da helal yaptığınızı görmü-

[19] Krş. Ra'd, 13/18; Meâric, 70/11-14

yor musunuz?" Söyle onlara, "Allah size mi izin verdi,
yoksa siz Allah'a iftira mı atıyorsunuz?"[20]
60 Allah'a yalan uyduranların kıyamet günü hakkındaki
zanları nedir? Muhakkak ki Allah insanlara karşı lütuf
sahibidir ama insanların çoğu şükretmezler.
61 (Ey Peygamber!) Sen hangi işte bulunursan bulun,
Kur'an'dan ne okursan oku ve (siz ey insanlar!) hangi
şeyi yaparsanız yapınız, siz ona daldığınız vakit Biz size
mutlaka şahidiz. Yerde ve gökte zerre miktarı hiçbir şey
Rabbinden gizli değildir. Hatta zerreden daha küçük veya
daha büyük olsun mutlaka hepsi apaçık bir Kitap'tadır[21].
62 İyi biliniz ki Allah'ın dostlarına/sevdiklerine korku yok-
tur ve onlar asla üzülmezler.
63 Onlar inanmış ve sorumluluk bilincine sahip olmuşlar-
dır.
64 Dünya hayatında da ahirette de müjde onlaradır![22] Al-
lah'ın kelimelerinde/sözlerinde değişme yoktur. İşte bü-
yük kurtuluş [fevz] budur.
65 (Ey Peygamber!) Onların sözü seni üzmesin![23] Muhak-
kak ki şeref ve itibar [izzet] tamamen Allah'a aittir[24] O,
Semî'dir, Alîm'dir.
66 İyi biliniz ki, göklerde kim varsa ve yerde kim[25] varsa
hepsi Allah'ındır. Allah'ı bırakıp da ortakları çağıranlar/
yalvaranlar (gerçekte) o ortaklara tabi olmuyorlar. Onlar
zandan başkasına tabi olmuyorlar ve ancak tahmine da-
yanıyorlar [yahrusûn].
67 Oysa içinde dinlenesiniz diye geceyi, işlerinizi göresi-
niz diye de gündüzü aydınlık yapan O'dur. Muhakkak ki
bunda işiten bir topluluk [kavm] için ibretler [âyât] var-
dır.

---

[20] Krş. Mâide, 5/103; 6/139

[21] Her şeyin mevcut olduğu Kitap, Allah'ın sınırsız ve sonsuz ilmini ifade eden Levh-i Mahfuz adı verilen Kitap'tır. Krş. En'âm, 6/59

[22] Krş. Fussilet, 41/30-32

[23] Krş. Yâsin, 36/76

[24] Krş. Nisâ, 4/139

[25] Kur'an'da genel olarak "göklerde ve yerde ne varsa .." ifadesini kullanır ancak burada "göklerde ve yerde kim varsa..." ifadesini kullanmaktadır. Allah'ı bırakıp da Onun dışında ilahi varlık olarak kabul ettikleri varlıklar sadece cansız putlar vs olmadığını anlıyoruz. Çünkü ayette iki kere geçen ve "her kim" anlamında olan "men" edatı, ortak koşanların tanrılaştırdığı canlı ve akıl sahibi varlıklara işaret etmektedir.

68 "Allah çocuk edindi" diye iddia ettiler.[26] (Hâşâ) Allah bundan münezzehtir/uzaktır. O Ganîy'dir[27] Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onun'dur. Bu konuda (iddialarınızı ispat için) elinizde hiçbir kanıt [sultân] yokken Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?
69 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah hakkında yalan uyduranlar asla mutluluğa/kurtuluşa ermezler.
70 Onlar için dünyada biraz geçimlik vardır sonra dönüşleri Bize'dir[28]. Nihayet Biz de inkârlarından dolayı onlara şiddetli azabı tattırırız.
71 Onlara Nûh'un haberini oku/anlat. Hani o kavmine, "Ey kavmim! Gerek konumum [makâmî] ve gerekse Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geliyorsa/zorunuza gidiyorsa, (biliniz ki), ben sadece Allah'a güvenip dayanırım. Artık siz ve ortaklarınız bir araya gelip (bana) ne yapacağınızı kararlaştırınız. Sonra işiniz başınıza dert olmasın! Sonra da hakkımdaki hükmünüzü/kararınızı bana göz açtırmadan uygulayınız!" demişti.
72 (Nûh yine dedi ki): "Eğer (tebliğimden) yüz çeviriyorsanız, (biliniz ki) ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah'ın üzerinedir. Bana sadece Allah'a teslim olanlardan/Müslümanlardan olmam emredildi.
73 Buna rağmen onu yalanladılar. Biz de onu ve gemide onunla beraber olanları kurtardık. Onları ötekilerin yerine geçirdik [halâ'if]. Ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Bak işte uyarılanların (ama kulak asmayanların) [munzerîn] sonu nasılmış?
74 Sonra onun ardından (birçok) elçileri kendi kavimlerine gönderdik. Onlara apaçık mucizeler/deliller [beyyinât] getirdiler. Fakat onlar önceden yalanlamakta oldukları şeye inanacak değillerdi. İşte Biz haddi aşanların kalplerinin üzerine böyle mühür vururuz. [natba'u].[29]
75 Sonra onların ardından Musa ve Harun'a mucizelerimizle [âyât] birlikte Firavun'a ve ailesine/hanedanına gönderdik[30] ama büyüklük tasladılar ve böylece günahkâr bir topluluk [kavm] oldular.

---

[26] Krş. Bakara, 2/116; Tevbe, 9/30
[27] **El-Ganîy:** Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, çok zengin anlamındadır.
[28] Krş. Yûnus, 10/23; İbrâhim, 14/30; Nahl, 16/117
[29] Krş. Bakara, 2/7; A'râf, 7/101
[30] A'râf, 7/103; Mü'minûn, 23/45-46

76 Onlara katımızdan gerçek/hak gelince, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.
77 Musa, "Size gelen gerçek hakkında böyle mi konuşuyorsunuz? Bu bir sihir mi? Hâlbuki sihirbazlar/büyücüler mutlu sona ulaşamazlar.
78 Onlar dediler ki: "Sen bizi babalarımızın/atalarımızın üzerinde bulunduğu şeyden/yoldan döndüresin de ikiniz yeryüzünün büyükleri/liderleri olasınız diye mi geldin? Biz ikinize de inanacak değiliz!"
79 Firavun da "Bilgin/usta sihirbazların hepsini bana getiriniz!"[31] dedi.
80 Sihirbazlar gelince Musa onlara, "Haydi, atacağınızı atın/hünerlerinizi gösterin bakalım" dedi.[32]
81 Onlar da (sopalarını) atınca/hünerlerini gösterince Musa dedi ki: "Sizin bu getirdiğiniz ancak bir sihirdir. Şüphesiz Allah onu geçersiz/batıl kılacaktır. Muhakkak ki Allah bozguncuların işini düzeltmez!"
82 "Suçlular istemese de Allah, hakkı sözleriyle [kelimâtihi] gerçekleştirir/ortaya çıkarır."
83 Firavun ve ileri gelen adamlarının, kendilerine bir kötülük/işkence yapmasından korktukları için, kavminin içinden Musa'ya yalnız genç bir kuşaktan başka inanan olmadı. Şüphesiz Firavun yeryüzünde çok ululanan ve çok aşırı gidenlerdendi.
84 Musa dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inanmışsanız ve eğer Ona teslim olanlardan iseniz, artık Ona güvenip dayanınız"
85 Onlar da dediler ki: "Biz Allah'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi, zalimler topluluğunun [kavm] baskı ve şiddetine [fitne] maruz bırakma!"
86 "Rahmetinle bizi o inkârcı toplumdan kurtar!" (dediler).
87 Biz de Musa ve kardeşine, "İkiniz kavminiz için şehirde [Mısr] evler hazırlayınız ve evlerinize belli bir istikamet [kıble][33] veriniz ve namazı da dosdoğru kılınız. İnananları müjdele" diye vahyettik.
88 Musa, "Ey Rabbimiz! Muhakkak ki Sen, Firavun'a ve ileri

---

[31] A'râf, 7/112

[32] Şuarâ, 26/43

[33] Kıble burada iki anlama gelmektedir. İbadetlerinizi evlerinizde yapınız veya evlerinizi güvenlik sebebiyle karşılıklı birbirini görecek şekilde yapınız. İsrâiloğulları, Mısır'da Firavun'un köleleri olarak yaşadıkları için evleri genelde barakalardan oluşuyordu.

gelen adamlarına dünya hayatında nice ziynet ve servetler [emvâl] verdin. Ey Rabbimiz onlar da bu imkânları sonuçta (insanları) Senin yolundan çevirmek için kullanıyorlar[34]. Öyleyse Ey Rabbimiz onların mallarını yok et ve kalplerine darlık ver! Çünkü onlar can yakıcı azabı görene kadar inanmazlar" diye yakardı.

89 (Allah) "İkinizin de duası kabul edildi. Dosdoğru olunuz ve bilmeyenlerin yoluna asla tabi olmayınız" buyurdu.

90 İsrailoğulları'nı denizin öte yakasına geçirdik. Firavun ve askerleri azgınca ve düşmanca bir tavırla onları takip ettiler.[35] Nihayet boğulmak üzere iken, "Gerçekten İsrailoğulları'nın inandığından başka bir tanrı olmadığına inandım ve ben de Allah'a teslim olanlardanım/Müslümanlardanım" dedi.

91 Ona "Şimdi mi (inandın)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun" (dendi.)

92 Bugün senin bedenini, arkandan geleceklere ibret [âyet] olman için kurtarıyoruz[36]. Şüphesiz insanların çoğu bizim ayetlerimizden gâfildirler.

93 Andolsun Biz İsrailoğulları'nı doğru bir yere yerleştirdik ve onlara güzel rızıklar verdik. Kendilerine bilgi [ilm] gelinceye kadar anlaşmazlığa düşmediler. Muhakkak ki Rabbin, kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında aralarında hükmünü verecektir.

94 (Ey Peygamber!) Eğer sana indirdiğimiz konusunda herhangi bir şek'te/iki ihtimal içinde isen, senden önce Kitab'ı okuyanlara sor. Andolsun sana Rabbinden hak geldi ve sakın şüphecilerden [mumterîn] olma!

95 (Ve yine) Sakın Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan olma! Kaybedenlerden olursun.

96 Hiç şüphesiz üzerlerine Rabbinin (azap) sözü/kelimesi hak olanlar inanmazlar.

---

[34] Birçok meâlde ayette geçen "li-yudillû" daki "li" takısı, "için" veya "diye" şeklinde tercüme etmeyi tercih etmişler. Hâlbuki burada bu takı "lâmu'l-âkibe" dir. Yani amaç ve niyet değil, sonuç bildiren bir takıdır. Firavun ve avanesine verilen serveti Allah insanları saptırsın diye vermedi. Onlar bu servetleri sonuçta insanları saptırma yolunda harcadılar. Ayet için tercih ettiğimiz anlam bu yöndedir.

[35] Krş. A'râf, 7/138; Şuarâ, 26/60-66

[36] Mumyalama yöntemi Mısır'da meşhurdu. Önemli kişiler, özellikle Firavunlar mumyalanıyordu. "Bedenini kurtarıyoruz" ifadesi, "Seni mumyalamalarına izin vereceğiz" şeklinde anlıyoruz.

97 Velev ki kendilerine bütün ayetler/mucizeler gelse bile can yakıcı azabı görene kadar (inanmazlar).

98 Keşke bir belde halkı olsaydı da inansaydı ve inancından da fayda görseydi! Ancak Yûnus'un kavmi[37] müstesna. Tam olarak inandıkları zaman Biz de onları, dünya hayatında rezil edecek azabı onlardan kaldırdık ve onları belli bir süreye kadar nimetlendirdik.

99 Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde olanların hepsi topyekûn inanırdı. O hâlde sen mi mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?

100 Allah'ın izni olmaksızın hiçbir nefis/kimse inanmaz[38]. O, aklını kullanmayanların üzerine pislik/belâ [rics] yağdırır.[39]

101 (Ey Peygamber!) Onlara, "Göklerde ve yerde neler var bir baksanıza!.." de. Fakat o ayetler ve uyarılar, inanmayan bir topluluğa [kavm] yarar sağlamaz.

102 Onlar sadece kendilerinden önce gelip geçenlerin başlarına gelen (felaketli) günlerin benzerini mi bekliyorlar? De ki: "Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

103 Sonunda elçilerimizi ve inananları kurtarırız. İşte böyle, mü'minleri kurtarmamız bizim üzerimize bir haktır/borçtur.

104 (Ey peygamber!) De ki: "Ey insanlar! Benim dinim hakkında şekte/iki ihtimal arasında, kalmış iseniz, biliniz ki ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam fakat ben sizi vefat ettirecek olan Allah'a taparım. Bana mü'minlerden olmam emredildi."

105 (Yine emredildi ki): "Hakka yönelmiş biri olarak yüzünü/özünü dine çevir sakın (Allah'a) ortak koşanlardan olma!"

106 "Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarma! Eğer böyle yaparsan, o takdirde sen, hiç şüphesiz zalimlerden olursun!"[40]

---

[37] Krş. Sâffât, 37/139-148. Yûnus'un kavminin Asurlular olduğu rivayeti vardır. Tevrat'ta Ninova/Nineve halkı diye geçer. Bkz. K. Mukaddes, Yûnus, Bab: 3/ 2-8

[38] Bu ayet bir önceki ayetle beraber ele alınmalıdır.

[39] Aklını kullanmayanların yaptıkları işlerden ne kadar pişman oldukları gözler önündedir.

[40] Peygamber'e yapılan hitap aynı zamanda bize de yerine göre bütün insanlara da yapılmıştır.

107 Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine Ondan başka kaldıracak/giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, Onun lütfunu geri çevirecek yoktur. O bunu kullarından dilediğine nasip eder.[41] O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

108 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey insanlar! Andolsun size Rabbinizden gerçek/Kur'an gelmiştir. Kim doğru yola girerse ancak kendisi için girer. Kim de saparsa kendi aleyhine sapar. Ben sizin vekiliniz/sorumlunuz değilim."

109 (Ey Peygamber) Sana vahyolunana tabi ol ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret/göğüs ger. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

---

[41] Krş. En'âm, 6/17

11- HÛD SÛRESİ

İçinde Hûd Peygamber ve kavminden söz edildiği için bu adı almıştır. Mekke'de inmiş, 123 ayettir. Mushaf'ta 11, inişte 52'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elîf, Lâm, Râ. (Bu Kur'an) ayetleri, Hakîm ve Habîr olanın katından eksiksiz ve sağlam kılınmış [muhkem] ve ayrıntılarıyla açıklanmış bir Kitap'tır.

2 Tâ ki Allah'tan başkasına ibadet etmeyesiniz. Şüphesiz ben de Onun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.

3 Rabbinizden bağışlanma dileyesiniz ve Ona tevbe edesiniz ki, sizi belirlenmiş bir süreye kadar güzelce yaşatsın/ yararlandırsın [yumetti'kum] ve her lütuf sahibine de lütfunu versin. Eğer yüz çevirirseniz, ben de sizin hakkınızda büyük bir günün azabından korkarım.

4 Dönüşünüz Allah'adır. O her şeye gücü yetendir.

5 İyi biliniz ki, şüphesiz onlar/müşrikler Ondan gizlenmek için göğüslerini bükerler[1] ve yine iyi biliniz ki, elbiselerine büründükleri zaman bile (Allah onların) içlerinde gizlediklerini de ve açığa vurduklarını da bilir. Muhakkak ki O, göğüslerin özünü/ kalplerde olanı en iyi bilendir.

6 Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. O, her birinin kaldığı ve emanet bırakıldığı yeri bilir[2]. Zira hepsi apaçık bir Kitap'tadır.

---

[1] Ayette geçen "sena's-sadr" (göğsünü büktü") tabiri, Arapçada bir deyimdir. Yüzünü çevirdi, yolunu değiştirdi, büzüldü, kendini sakladı gibi anlamlara gelir. Yine "elbiselerine bürünmek, tanınmamak için başlarını örtmek demektir. Mekkeli müşrikler Hz. Peygamberi gördüklerinde "Bize yine dinden bahsedecek" diye ya yollarını değiştiriyorlar ya da geriye dönüyorlardı. Bazıları da tanınmamak için elbiseleriyle başlarını örtüyorlardı. Ayet, yüz çevirmekten kinaye olarak gelmiştir.

[2] Krş. En'âm, 6/98

7 Arş'ı su üzerindeyken[3], hanginizin daha iyi/güzel iş yaptığını sınamak için[4], gökleri ve yeri altı günde/evrede yaratan O'dur. Şimdi sen onlara, Ölümden sonra mutlaka dirileceksiniz" desen, inkâr edenler de elbette, "Bu, apaçık bir sihirden/sihirbaz sözünden başka bir şey değildir!" derler.

8 Eğer Biz onlardan azabı belirli bir süre/bir neslin [ümmet] ömrü kadar geciktirsek, "Onu önleyen ne?" derler. İyi biliniz ki, o azap onlara geldiği gün, asla onlardan geri çevrilmez ve alay ettikleri şey kendilerini çepeçevre kuşatır.

9 Eğer Biz insana kendimizden bir rahmet tattırsak ve sonra da ondan çekip geri alsak, şüphesiz hemen o umutsuzluğa kapılır ve nankör olur.

10 Eğer kendisine dokunan bir sıkıntıdan/darlıktan sonra ona bir nimet tattırsak, "Kötülükler benden gitti" der. Şüphesiz o şımarır/sevinir [ferihûn] ve böbürlenir.

11 Ancak sabredip/göğüs gerip iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar böyle değildirler. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

12 (Ey Peygamber!) Belki de sen onların, "Niçin ona bir hazine inmedi veya niçin onunla bir melek gelmedi?" diye söylenmelerinden ötürü göğsün daralıyor diye, vahyedilenlerin bir kısmını (tebliğden) sarfı nazar edecek [târikun] olursun[5]. (Hâlbuki) Sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir/sorumludur.

13 Yoksa "Onu uydurdu mu" diyorlar? De ki: "Öyleyse siz de onun benzeri on uydurulmuş sûre getiriniz ve eğer doğru söyleyenlerden iseniz, Allah'ın dışında gücünüzün yettiklerini de çağırınız!"

14 Eğer onlar size cevap veremezlerse biliniz ki, o Allah'ın ilmiyle inmiştir ve Ondan başka tanrı yoktur. Hâlâ Allah'a teslim/Müslüman olmayacak mısınız?

---

[3] Arş, ilahî hükümranlığın ve kudretin sembolüdür. Arş'ın su üzerinde olması demek Allah'ın hayat verme gücünün, daha önce var ettiği suda tecellisi demektir. Nitekim Allah diğer ayetlerde her canlıyı sudan yarattığını söylüyor. Buna göre, hayat suda başlayıp evrimleşmiş gözüküyor. Daha hiçbir canlı yokken, bu aşamada bile ilahî irade, ileride akıl sahibi insanların yaratılacağını ve onların bir sınavdan geçirileceğini tasarlayıp irade etmiştir. Krş. A'râf, 7/54; Enbiyâ, 21/30

[4] Krş. Mülk, 67/2

[5] Krş. Kehf, 18/6

15 Kimler dünya hayatını ve ziynetini/zenginliklerini isterse, Biz onlara yaptıklarının karşılığını orada/dünyada tastamam veririz. Ve onlar orada hiçbir eksikliğe uğratılmazlar.

16 İşte ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. Yaptıklarının hepsi de orada boşa çıkmıştır. Zaten yapmakta oldukları da bâtıldır/yararsızdır.

17 (Hiç bu gibiler) Rabbinden bir belge/delil üzerinde bulunan ve kendisini izleyen bir şahidi olan ve ondan önce de bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitabı'nın (kendisinin geleceğini haber verdiği) kimse gibi midir? İşte onlar ona/Kur'an'a inanırlar. Topluluklardan [ahzâb] kim inkâr ederse, ona vaat edilen yer ateştir. Öyleyse sen de ondan bir kuşku/tereddüt [mirye] içinde olma! Muhakkak ki o, Rabbinden gelen bir gerçektir [elhak] fakat insanların çoğu inanmazlar.

18 Allah'a yalan uydurandan daha zalim kim vardır?[6] İşte bunlar Rablerine arz edilirler ve şahitler de "Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!" derler. İyi biliniz ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir.

19 Onlar ki Allah'ın yoluna engel olurlar[7] ve onu eğri gösterirler. Onlar ahireti de inkâr ederler.

20 İşte onlar (Allah'ı) yeryüzünde âciz bırakamazlar ve onların Allah'a karşı (kendilerini azaptan kurtaracak) dostları da yoktur. Gerçeği işitemedikleri ve göremedikleri için de onların azabı kat kat olacaktır.

21 İşte onlar kendilerini zarara sokan kimselerdir ve uydurdukları şeyler de kendilerini terk edip gitmiştir.

22 Hiç şüphesiz, ahirette en çok zarara uğrayacak olanlar elbette onlardır.

23 Muhakkak ki inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar ve Rablerine yürekten boyun eğenlere [ahbetû] gelince, işte onlar cennet ehlidirler, orada sürekli kalırlar.

24 O iki birliğin [ferîkayn] durumu kör ve sağır ile gören ve işitenin durumu gibidir. Hiç bu ikisinin seviyesi bir olur mu? Hâlâ öğüt/ibret almaz mısınız?

---

6 Bu Ayetin geçtiği yerler; Bakara, 2/114; En'âm, 6/93, 144; A'râf, 7/37; Yûnus, 10/17; Kehf, 18/15; Ankebût, 29/68; Zümer, 39/32; Saf, 61/7

7 Krş. A'râf, 7/45

25 Andolsun Biz Nûh'u da kavmine gönderdik[8], "Ben sizin için bir uyarıcıyım!"
26 "Allah'tan başkasına kulluk etmeyiniz Muhakkak ki ben sizin üzerinize can yakıcı bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum!" (demişti).
27 Kavminin inkâr eden ileri gelenleri, "Seni ancak bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz. Sana tabi olanların da ancak basit görüşlü ayak takımından ibaret kimseler olduklarını ilk bakışta görüyoruz/anlıyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis biz sizin yalancı kimseler olduğunuzu zannediyoruz" dediler.
28 (Nûh) Dedi ki: "Ey kavmim! Bir düşünün bakalım [erâeytum]! Eğer ben Rabbimden bir delil üzerinde isem, O bana kendi katından bir rahmet vermiş ve siz de buna kör kalmışsanız, hoşunuza gitmediği hâlde, biz sizi ona zorlayacak mıyız?"
29 "Ey kavmim! Buna karşı ben sizden (herhangi) bir mal/ücret istemiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir. Ben o inananları kovacak da değilim. Şüphesiz onlar Rablerine kavuşacaklar! Fakat ben sizi cahillik eden bir topluluk [kavm] olarak görüyorum."
30 "Ey kavmim! Ben onları kovarsam, Allah'a karşı beni kim savunur? Hiç düşünmez misiniz?
31 "Ben size "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum. Algılanamayanı [ğayb] da bilmiyorum ve "Ben bir meleğim" de demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara bir hayır vermeyecek" de demem. Allah onların içlerinde olanları daha iyi bilir. "Böyle bir şey yaptığım takdirde muhakkak ki ben zalimlerden olurum."
32 Dediler ki: "Ey Nûh! Bizimle mücadele ettin. Mücadelende çok ileri gittin. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi vaat/tehdit ettiğin şeyi/azabı bize getir."
33 (Nûh) "Eğer dilerse size onu ancak Allah getirir. Siz O'nu âciz bırakamazsınız!"
34 "Eğer Allah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem bile öğüdüm size fayda vermez. O Rabbinizdir ve siz Ona döndürüleceksiniz" dedi.

---

[8] Krş. A'râf, 7/59-64; Yûnus; 10/71-73; Mü'minûn, 23/29; Nûh, 71/2

35 (Ey Peygamber!) Yoksa onlar, "Onu kendi uydurdu mu" diyorlar? De ki: "Eğer onu ben uydurduysam suçu/günahı bana aittir. Ben sizin işlediğiniz suçlardan uzağım.
36 Nûh'a vahyolundu ki, "İnanmış olanların dışında daha kimse inanmayacak, onların yaptıklarından dolayı üzülme"
37 (Ey Nûh!) Gözetimimiz ve vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap! Zulmedenler konusunda Bana hitap etme! Çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır.[9]
38 Nûh gemiyi yaparken, kavminin ileri gelenleri ne zaman yanından geçseler onunla alay ederlerdi. (Nûh) onlara, "Eğer bizimle alay ederseniz, muhakkak sizin alay ettiğiniz gibi, biz de sizinle alay ederiz" dedi.
39 "Alçaltıcı bir azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın da kimin başına konacağını yakında bileceksiniz!"
40 Nihayet emrimiz gelip de sular kaynamaya başlayınca [fâre't-tennûr][10] Nûh'a dedik ki: "(Evcil) her cins hayvandan[11] birer çift/erkekli dişili, aleyhlerine daha önce hüküm verdiklerimiz hariç olmak üzere aileni ve inananları gemiye yükle!" Onunla beraber iman eden zaten çok az kişi idi.
41 Nûh, "Haydi gemiye binin! Onun yüzmesi ve durma-

---

[9] Krş. Kamer, 54/13; Müminûn, 23/27

[10] Ayette geçen "tandır/fırın kaynamaya başlayınca" anlamına gelen "fâre't-tennûr" tabiri, aslında suların yerden öbek öbek taşmasını, fışkırmasını ve böylece coşkun sellerin meydana gelerek tufanın başlamasını ifade eden bir deyim olduğu kanaatindeyim. Razî, Arapların yeryüzünü "tennûr/tandır" dediklerini kaydeder. Herhâlde bu çok sıcak çöl iklimini anlatmak için olmalı. "Tandır" kelimesi Türkçe bir kelime olup "ocak, fırın" diyenler de vardır. Eğer öyleyse, "tennûr" şeklinde muarrab (Arapçalaşmış) bir kelime olup İslamiyet'ten çok önce Arap dünyasına geçmiş olmalı. Müfessirlerin bir çoğu pek çok mecazi yorumlara başvurmuşlardır. Ancak Elmalı, burada bir mecaz olmadığı ve buharlı geminin kazanının suyunun kaynamaya başladığına vurgu yapar.

[11] Krş. Mü'minûn, 23/27. Kamer, 54/11-14. Tufan sadece Hz. Nûh'un kavminin bulunduğu alanda gerçekleşmiştir. Tevrat'ta anlatıldığı gibi bütün yeryüzünde olmamıştır. Gemiye aldığı hayvanlar sadece evcil ve bir arada yaşayabilen hayvanlardır. Yoksa evcil hayvanların yanı sıra dağlardan ormanlardan aslanlar, kaplanlar, yılanlar, çiyanlar vb onbinlerce türden hayvanı gemiye alamazdı. Zaten sular fışkırmaya başlayınca gelen emir üzerine bir avuç müslümanla evcil hayvanlarından birer çift aldılar. Yaptığı gemi, kendilerini ve hayvanlarını alacak kadardı. Gemi, Tevrat'taki gibi Asur dilinde "Urartu" olarak telaffuz edilen Ararat'a (Ağrı Dağı'na) değil, Cudî Dağı'na oturdu. Çünkü Nûh'un kavmi de o dağın civarındaydı.

sı da Allah'ın adıyladır. Muhakkak ki Rabbim elbette "Gafûr'dur, Rahîm'dir" dedi.

42 Gemi dağlar gibi dalgalar[12] arasında onları geçirirken, Nûh, bir kenarda duran oğluna, "Oğlum haydi bizimle beraber (sen de) bin ve kâfirlerle beraber olma!" dedi.

43 (Oğlu) "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınırım" diye cevap verdi.[13] Nûh da, "Bugün, Allah'ın rahmet ettikleri hariç Onun emrinden koruyacak hiçbir şey yok!" derken aralarına dalga girdi ve oğlu boğulanlardan oldu.

44 Buyuruldu: "Ey yer! Suyunu yut ve ey gök! Sen de tut. Su azaldı ve iş bitirildi/emir yerine geldi. Gemi Cudî'ye oturdu ve "Zalimler topluluğu [kavm] uzak/yok olsun" denildi.

45 Nûh Rabbine seslendi: "Rabbim! Oğlum benim ailemdendir. Senin sözün elbette haktır/gerçektir ve Sen hükmedenlerin en iyi hükmedicisin!" dedi.

46 Allah, "Ey Nûh! O senin ailenden değildir. Çünkü o, iyi ve yararlı [sâlih] olmayan bir iş yaptı.[14] Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Muhakkak ki Ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum!" buyurdu.

47 (Nûh) dedi ki: "Rabbim, hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi senden istemekten Sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen ben zarara uğrayanlardan/kaybedenlerden olurum."

48 Denildi ki: "Ey Nûh! Bizden, sana ve seninle birlikte olanlar/topluluklar [umem] üzerine olan esenlik ve bereketle (gemiden) in [ihbit]. Ama öyle topluluklar [umem] da var ki, onları bir süre daha yaşatacağız sonra da onlara bizden can yakıcı bir azap dokunacaktır.

49 (Ey Peygamber!) Bunlar sana vahyettiğimiz algılanamayan [ğayb] haberlerdendir. Bundan önce ne sen onları

---

[12] Dalgaların yüksekliğinden kinayedir. Büyük dalgalar demektir.

[13] Nûh'a inanmayan oğlu ve karısıydı Bkz. Hûd, 11/43, Tahrîm, 66/10

[14] Burada Hz. Nûh'a Cenab-ı Hak, oğlun her ne kadar maddi anlamda senin oğlun olsa da manevi anlamda o inkâr edenlerle birlikte olmayı tercih etmesinden dolayı iyi bir iş yapmamış ve böylece senin ailenden sayılmaz demektedir. Kur'an Peygamberlere nispet edilen bağları soy değil, inanç bağı anlamında alır. İsrâiloğulları derken Hz. Yakup'a soy olarak değil, inanç bağı ile bağlı olanları kasteder. Keza Âdemoğulları derken de Hz. Âdem'e soy bakımından ziyade inanç ve karakter itibariyle nispet edilmiştir. Aynı şekilde bütün Müslümanlara "Babanız İbrâhim" derken de soy bakımından değil, "tevhid" inancı itibariyle nispet vardır.

biliyordun ne de kavmin. Öyleyse sen de sabret/göğüs ger. Sonuç, sorumluluk bilincine sahip olanlarındır.

50 Ad (kavmine de) kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Ondan başka tanrınız yoktur. Siz (bu hâlinizle) sadece uyduruyorsunuz" dedi.

51 "Ey kavmim! Ben sizden bunun için bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana [fataranî] aittir. Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?"

52 "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyiniz ve sonra da Ona tevbe ediniz ki gökten üzerinize bol bol yağmur göndersin ve sizin gücünüze güç katsın. Siz de günahkâr-lar/suçlular olarak yüz çevirmeyiniz!"

53 Dediler ki: "Ey Hûd! Bize açık bir delil [beyyine] getirmedin. Biz senin sözünle tanrılarımızı terk edecek ve sana da inanacak değiliz.

54 Onlar, "Seni tanrılarımızdan bazıları fena çarpmış demekten başka bir söz bulamıyoruz." (dediler). (Hûd da) dedi ki: "Muhakkak ben Allah'ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olunuz ki ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım."

55 "Allah'ın dışında hepiniz birden bana tuzak kurunuz ve bana hiç göz açtırmayınız!"[15]

56 "Muhakkak ki ben benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenip dayandım. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, Allah onun perçeminden tutmamış olsun. Muhakkak ki benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir."

57 "Eğer yüz çevirirseniz, andolsun ben benimle gönderileni size tebliğ ettim. Rabbim (isterse) sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir ve siz Ona hiçbir zarar veremezsiniz. Muhakkak ki Rabbim her şeyi koruyup gözetendir" (dedi).

58 Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber inanmış olanları bizden bir rahmetle kurtardık. Onları ağır [ğalîz] bir azaptan kurtardık.

59 İşte Ad kavmi! Rabbinin ayetlerini reddettiler, Onun elçilerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın [cebbâr] emrine tabi oldular.

60 Böylece hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete tabi tutuldular/lanete uğratıldılar. İyi biliniz ki onlar

[15] Krş. A'râf, 7/195

Rablerini inkâr ettiler. (Yine) iyi biliniz ki Hûd'un kavmi Ad, Allah'ın (rahmetinden) uzaklaştı.
61 Semûd (kavmine) kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Sizi topraktan inşa eden ve orayı imar etmenizi dileyen O'dur. Ondan bağışlanma dileyiniz, sonra da tevbe ediniz! Muhakkak ki Rabbim Karîb'dir[16], Mucîb'dir.[17]
62 Dediler ki: "Ey Salih! Sen bundan önce bizim aramızda ümit beslenen bir kimse idin. Şimdi ise atalarımızın/babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi men ediyorsun! Muhakkak ki biz, bizi çağırdığın şeyde kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içinde kaldık."[18]
63 Salih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden gelen apaçık bir delil üzerinde isem ve bana kendinden bir rahmet/peygamberlik vermiş ise Ona karşı geldiğim takdirde beni Allah'tan kim kurtarır? Hiç düşündünüz mü? Sizin bana, zararımı artırmaktan başka bir katkınız olmaz!"
64 "Ey kavmim! İşte şu Allah'ın devesi[19], sizin için bir delil/mucizedir [âyet]. Bırakınız onu, Allah'ın arzında otlasın/yesin-içsin! Ona bir kötülük dokundurmayınız/yapmayınız. Yoksa sizi yakın bir azap yakalar!" (dedi).
65 (Buna rağmen) onu kestiler ve (Salih) dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha nimetlenin. İşte size yalanlanamayan bir vaat/tehdit!"
66 Nihayet (helak) emrimiz gelince, Salih'i ve onunla beraber inananları katımızdan bir rahmetle o günün rezilliğinden kurtardık. Muhakkak ki Rabbin Kavîy'dir[20], Azîz'dir.
67 Zulmedenleri o korkunç ses [sayha] yakaladı ve onlar evlerinde/yurtlarında dizüstü çöke kaldılar [câsimîn].[21]
68 Sanki orada hiç ikâmet etmemiş/safa sürmemiş gibiydi-

---

[16] **Karîb**: Çok yakın olan, insana şah damarından da yakın olan anlamındadır. Allah'ın Kur'an'daki isimlerindendir. Burada harf-i tarifsiz gelmiş.

[17] **El-Mucîb**: duaları kabul eden, istekleri yerine getiren demektir.

[18] Krş. Sebe', 34/50

[19] Krş. A'râf, 7/73. "Nakatullah" (Allah'ın dişi devesi) demektir. Allah'a nispet edilen bir nesne kamuya ait demektir. Yani bir nevi kamu malıdır.

[20] **El-Kavîy**: Çok güçlü, çok kudretli, gücünün sonu yok, zorlu.

[21] Krş. A'râf, 7/78-91; Hicr, 15/73, 83; Mü'minûn, 23/41; Ankebût, 29/40; Yâsin, 36/53

ler. İyi biliniz ki Semûd (kavmi), Rablerini inkâr etmişti/ yok saymıştı. Yine iyi biliniz ki, kendileri de yok olup [bu'den] gitti!

69 Elçilerimiz/meleklerimiz İbrahim'e müjde getirip: "Selâm" demişlerdi. O da onlara "Selâm" dedi. Çok geçmeden onlara kızarmış bir buzağı getirdi.[22]

70 Ellerinin ikrama uzanmadığını görünce, canı sıkıldı/yadırgadı ve onlardan dolayı içinde bir korku hissetti. Onlar, "Korkma! Biz (aslında) Lût'un kavmi (için) gönderildik!"[23] dediler.

71 (O sırada) ayakta duran karısı güldü. (Çünkü) Biz de ona İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakub'u müjdelemiştik.[24]

72 Karısı da: "Vay be! Ben bir kocakarı ve kocam da oldukça yaşlı bir ihtiyar iken ben çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73 (Elçi melekler) "Allah'ın işine mi şaşırıyorsunuz? Ey ev halkı! Allah'ın bereketi ve rahmeti üzerine olsun. Muhakkak ki O, Hamîd'dir, Mecîd'dir[25]."

74 İbrahim'in korkusu gidip, kendisine de müjde gelince, Lût'un kavmi hakkında Bizimle/elçilerimizle tartışmaya başladı.

75 Muhakkak ki İbrahim gerçekten yumuşak huylu, çok içli ve Allah'a yönelen biriydi.

76 (Onlar) "Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Andolsun Rabbinin kesin emri gelmiştir. Onlara mutlaka geri çevrilmez bir azap gelmektedir!" (dediler).

77 Elçilerimiz/elçi meleklerimiz (bu sefer) Lût'a gelince, onlardan dolayı kaygılandı[26] ve göğsü daraldı ve "Bu çok zor bir gün" dedi.

---

[22] Krş. Zâriyât, 51/25-27

[23] Kitab-ı Mukaddes'e göre, Hz. Lût, Hz. İbrâhim'in kardeşinin oğludur/ yeğenidir. Bugün "Ölü Deniz" veya "Lût Gölü" denilen yerde yaşamıştır. "Lût kavmi" tabiri aslında Hz. Lût'un mensup olduğu bir kavim değildir. Hz. Lût, tıpkı amcası İbrâhim gibi, güney Babil'in Ur şehrindendir yani bir Mezopotamya göçmenidir ve Lût kavmine gelmiş, evlenmiş ve oraya yerleşmiştir. Sonra kendisine peygamberlik görevi verilmiştir. Lût kavmine Sodom ülkesi veya şehri de denir.

[24] Krş. Enbiyâ, 21/72; Zâriyât, 51/28-29

[25] **El-Macîd**: Çok şanlı, çok şerefli, şanı çok yüce.

[26] Krş. Hûd, 11/70; 29/33. Tefsirlerin beyanına göre, elçi melekler yakışıklı birer delikanlı şeklinde gelmişler ve Lût onları önce insan sanmış. Oğlancılık yapan/cinsel sapıklık içinde olan kavminin onlara saldırmasından endişelenmiş.

78 Daha önce kötü işler yapmakta olan kavmi koşarak ona geldi: Lût (onlara) "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarım,[27] onlar (la evlenmeniz/nikâhlanmanız)[28] sizin için daha temizdir/daha helaldir. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Misafirlerim konusunda beni rezil etmeyiniz! Sizin içinizde hiç aklı başında bir adam yok mu?" dedi.

79 Dediler ki: "Bizim zaten senin (kavminin) kızlarında/kadınlarında bir gözümüz yok. Şüphesiz sen bizim ne istediğimizi biliyorsun."[29]

---

[27] Hz. Lût'un "kızlarım" ifadesinden kasıt, kendi kızları değil, kavminin içindeki kızlar ve dul kadınlardır. Çünkü bir peygamber, kavminin manevi babasıdır. Tıpkı İbn Aşur'un "et-Tahrîr ve't-Tenvîr"inde (11/127) de dediği gibi: " Kavmimin kızları/kadınları benim kızlarım mesabesindedir" Dolayısıyla kendi öz kızları değil, kavminin kızları ve kadınları söz konusudur. İbn Aşur'un bu yorumuna biz de katılıyoruz. Burada cidden edebi sanatlardan "teşbih-i beliğ" sanatı vardır. Edebi bir üslupla benzetme sanatı kullanılmış. "İşte kavminin kızları/dul kadınları" demektir. Gerçi bugün baba kelimesini mecazi anlamda kullandığımız yerler çoktur. Bunların hiçbiri biyolojik baba anlamına gelmez. Mesela: Mafya babası, para babası, dert babası vb gibi. Peki, Kur'an'da niçin bu sanat kullanılmıştır? Kur'an'da bu konuda bir semantik analiz yaptığımız zaman görürüz ki peygamberler kavimlerinin babasıymış gibi telakki edilmektedir. Onlar kavimlerinin bir nevi manevi babasıdır. Zaten Arapçada "eb" (baba) kelimesi, her zaman biyolojik baba anlamında değildir. Kendi yolunda olan, kendine tabi olan, kendi inancında olan kimselerin babası telakki edilir. Nitekim İsrâiloğulları'nın hepsi İsrâil'in/Hz. Yakup'un biyolojik anlamda oğulları değildir. Hz. Yakup'a tabi olanlardır. Onun inancında ve meşrebinde olanlardır. Keza Kur'an'da Müslümanlara hitaben: "Millete ebîkum İbrâhim" (Babanız İbrâhim'in dini) (Hac, 22/78) tabiri geçer. Burada, her Müslüman Hz. İbrâhim'in biyolojik anlamda oğlu değildir. Müslümanlar "hanîf"/tevhitçi" olan İbrâhim'in dinindendir. Nitekim Hz. Peygamber: "Ben İbrâhim'in dinini getirdim" demiştir. Keza Âdemoğulları'ndan kasıt, insanoğlu anlamındadır. Âdem gibi melekleri kendine secde ettirebilen ama şeytanın da tuzağına düşebilen bir varlık demektir. Eskiden peygamberler kavimlerinin babasıydı. Onlara babalık ederdi. Kavim peygamberlerinde bu özellik geçerliydi. Ancak, bütün beşeriyete gönderilmiş olan Hz. Peygamber için bu husus kaldırılmıştır. "Mâ kâne Muhammedun Ebâ ehadin min ricâlikum." (Muhammed, içinizden hiçbir erkeğin babası değildir)" (Ahzâb, 33/40) ayetinde, kavim peygamberlerindeki baba imajına vurgu yapılmıştır.

[28] Kur'an'da Peygamberler birer ahlak âbidesidir. Hiçbir peygamber nikâh dışı bir beraberliği teşvik etmeyeceği için, kavminin kızları ve dul kadınlarını göstermesi onlarla beraberliğin ancak nikâhla olacağı açıktır. Biz de tercümemizde Türkçe yanlış anlaşılmaması bakımından parantez içinde (evlenmeniz/nikâhlanmanız) şeklinde bir açıklama getirdik.

[29] Bu ifade çok açık bir şekilde, eşcinsellik çamuruna batmış Lût kavminin

80 (Lût) dedi ki: "Keşke size karşı koyacak bir gücüm yahut da (sizden korunabileceğim) çok sağlam bir sığınak olsaydı!

81 (Elçi melekler de) dediler ki: Biz senin Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ilişemeyecekler! Sen geceleyin aile fertlerinle birlikte yola çık ve içinizden hiç kimse arkasına dönüp bakmasın. Ama karın hariç. Şüphesiz onlara gelecek musibet onun başına da gelecektir. Muhakkak ki bunun vaat edilmiş zamanı tam bu sabahtır. Sabah vakti çok yakın değil mi? (Acele et!)

82 Nihayet emrimiz/buyruğumuz gelince, oranın altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişmiş sert taşlar [siccîl] yağdırdık.[30]

83 (O taşlar) Rabbinin katından damgalanmış olup zalimlerden hiç de uzak değildirler.

84 Medyen (kavmine) de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayınız. Şüphesiz ben sizi bir hayır/bolluk içinde görüyorum. Ben sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum!"

85 "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapınız ve insanlara eşyasını/haklarını eksik vermeyiniz.[31] Yeryüzünde bozgunculuk yaparak kargaşa çıkarmayınız."

86 "Eğer inanan kimseler iseniz Allah'ın (helalinden) kazandığı kâr [bakiyet] [32] sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin başınızda bir bekçi değilim!"

---

fertleri arasında evlilik yoluyla kadınla erkeğin doğal ilişkilerinin bittiğini gösteriyor.

[30] Krş. Hicr, 15/73-74; Zâriyât, 51/33; Kamer, 54/34; Fîl, 105/4. "Siccîl taşları" Arapça sözlüklere göre, balçık demektir. Büyük bir depremin vuku bulmasıyla beraber yakınlarda volkanik bir patlamanın ve onların üzerlerine de lav parçalarının yağdığını düşünebiliriz.

[31] Bu gibi ayetler, M. Esed'in de dediği gibi, sadece tarihsel boyutta ele alınamaz. Hz. Şuayb kıssasından güdülen amaç, Kur'an'ın her çağda ve her toplum için geçerli ve genel bir ahlaki ilkenin dile getirilmesidir ki insan ilişkileri alanında kişi manevi planda ve hem de toplumsal planda dürüst olmadıkça, Allah'a karşı dürüst olamayacağı ilkesidir. Kısaca diyebiliriz ki, ferdi ve toplumsal anlamdaki dürüst olmama hâli, aynı zamanda manevi olarak Allah'a karşı da dürüst olmama anlamına gelir. Çünkü İslam'da toplum Allah'ın vekilidir.

[32] Helal kazanç olarak tercüme etmemizin sebebi, iyi davranışlar ve toplumsal dürüst ilişkiler sonunda hak edilen ve kalıcı olan helal kazancı getirir.

87 Dediler ki: "Ey Şuayb! Babalarımızın ibadet ettiği veya mallarımız üzerinde dilediğimizi yapmayı terk etmemizi senin dinin/namazın [salât] mı emrediyor? Muhakkak ki sen yumuşak huylu ve aklı başında [reşîd] bir adamsın."

88 Dedi ki: "Ey kavmim! Peki, Ya Ben Rabbimden açık bir delil üzerinde isem ve O da bana kendinden güzel/iyi bir rızık vermişse; bu durumda hâlinizi bir düşündünüz mü? Ben size yasakladığım şeyler konusunda kendim yapmak/size aykırı davranmak istemiyorum. Benim gücümün yettiği ölçüde sizleri düzeltmekten başka bir dileğim yoktur. Başarım ancak Allah'ın yardımıyladır. Ben Ona güvenip dayandım ve Ona yöneldim."

89 "Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, Nûh kavminin veya Hûd kavminin veyahut da Salih kavminin başlarına gelenler gibi benzeri bir felaket sakın sizin başınıza getirmesin! Lût kavmi sizden hiç de uzak değil!"[33]

90 "Rabbinizden bağışlanma dileyiniz ve sonra da Ona tevbe ediniz Muhakkak ki Rabbim Rahîm'dir, Vedûd'dur[34]."

91 Dediler ki: "Ey Şuayb! Biz senin dediklerinden çoğunu anlamıyoruz. Doğrusu biz senin aramızda ne kadar zayıf olduğunun farkındayız/görüyoruz. Eğer senin çevren [rehtuke] olmasaydı, seni (öldüresiye) taşlardık. Sen zaten bize göre değerli/güçlü biri değilsin!"

92 (Şuayb): "Ey kavmim! Size göre çevrem Allah'tan daha mı değerli ki Ona sırt çevirdiniz. Muhakkak ki Rabbim yaptıklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır" dedi.

93 "Ey kavmim! Durumunuzun gerektirdiğini yapınız. Muhakkak ben de yapıyorum. Kime azabın gelip kendisini rezil edeceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz! Gözleyin bakalım, ben de sizinle birlikte gözlüyorum [rakîb]!

94 Emrimiz/buyruğumuz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber inananları katımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve evlerinde dizüstü çöke kaldılar.[35]

95 Sanki orada hiç ikamet etmemiş/safa sürmemiş gibiydi-

[33] Hz. Şuayb'ın kavmi, bugün Akâbe körfezi'den Lût Gölü'nün doğusundaki Moab dağları arasındaki bölgede idi. Sodom ve Gomore halkı bu bölgeye yakın idiler.

[34] **El-Vedûd**: Çok seven, çok sevilen, Aşk'ın kendisi.

[35] Krş. Hûd, 11/67

ler. İyi biliniz ki Semûd (kavmi) nasıl uzaklaşıp/yok olup gittiyse, Medyen (kavmi) de öylece yok olup gitti.
96 Andolsun ki, Biz Musa'yı ayetlerimizle/mucizelerimizle ve apaçık bir yetki [sultân] ile gönderdik.
97 Firavun'a ve ileri gelen adamlarına. Onlar hemen Firavun'un emrine tabi oldular. Oysa Firavun'un emri akla hiç uygun değildi.
98 (Firavun) kıyamet günü kavmine öncülük eder ve onları ateşe götürür. Ne kötü bir yerdir o varılan yer!
99 Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet günü lanete tabi tutulurlar. Ne kötü bir armağandır o verilen armağan!
100 (Ey Peygamber!) Bütün bunlar o beldelerin haberlerinden bazılarıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, hasadı yapılmış/işi bitirilmiş olanlar da var.
101 Biz onlara zulmetmedik fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin emri/buyruğu geldiği zaman, Allah'tan başka çağırdıkları tanrıları, kendilerinden hiçbir şeyi savamadı ve onların zararlarını artırmaktan başka hiçbir işe yaramadı!
102 İşte Rabbin zulmeden beldeleri yakaladığı zaman böyle yakalar. Onun yakalaması can yakıcı ve şiddetlidir.
103 Muhakkak ki ahiret azabından korkanlar için bunda bir ibret [âyet] vardır. İşte bu, insanların toplanacağı bir gündür, işte bu her şeyin ortaya serildiği/görülmeye değer bir gündür.
104 Biz onu sayılı bir süre için erteliyoruz.
105 O gün geldiğinde Onun izni olmaksızın hiç kimse konuşamaz. Onlardan bedbaht/mutsuz [şakîy] olanlar da mutlu [sa'îd] olanlar da vardır.
106 Bedbaht olanlar ateştedirler. Bunlar zorlukla nefes alıp verirler/ah çekip inlerler.
107 Onlar, yer ve gök durdukça orada sürekli kalırlar.[36] Ancak Rabbinin dilemesi hariç. Muhakkak ki Rabbin dilediği her şeyi yapar.
108 Mutlu olanlara gelince, onlar cennettedirler. Gökler ve yer durdukça orada sürekli kalırlar. Ancak Rabbinin dile-

---

36 "Gökler ve yer durdukça" tabiri Taberî'nin de dediği gibi, "sonu gelmeyen süre" anlamında olup Arapçada sürekliliği ifade eden mecazi bir tabirdir. Yoksa buradan kıyamet kopmayacağı anlamı çıkarmak çok yanlıştır. Kur'an'ın birçok ayetinde kıyametin kopacağı, yer ve göğün yıkılacağı beyan edilmektedir.

mesi hariç. Bu bitmez, tükenmez bir lütuftur [meczûz].
109 (Ey peygamber!) Şunların taptıkları şeyler hakkında sakın bir kuşku/tereddüt [mirye] içinde olmayasın! Onlar daha önce babalarının taptığı gibi tapmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Muhakkak ki Biz de onların (azaptan) nasiplerini eksiksiz vereceğiz.
110 Andolsun Musa'ya Kitab'ı verdik fakat onda da ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden, önceden verilmiş bir söz/kelime olmasaydı, aralarında hüküm çoktan verilmiş olurdu. Muhakkak ki onlar kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içindedirler.
111 Muhakkak ki Rabbin, hepsinin yaptıklarının karşılığını tastamam verecektir. Çünkü O, onların yapmakta oldukları şeylerden en iyi haberdar olandır.
112 Öyleyse (Ey Peygamber!) emrolunduğun gibi dosdoğru ol![37] Seninle beraber tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar!). Sakın aşırılığa kaçmayın. Muhakkak ki O, yapmakta olduğunuz şeyleri en iyi görendir.
113 Sakın zulmedenlere yönelmeyin! Sonra size ateş dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra size yardım da edilmez.
114 (Ey peygamber!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin erken vakitlerinde namazı dosdoğru kıl.[38] Muhakkak ki iyilikler, kötülükleri giderir. Bu Allah'ı anmak isteyenler için bir öğüttür.
115 Sabret/göğüs ger! Muhakkak ki Allah, iyi ve güzel davrananların [muhsinîn] ecrini zayi etmez.
116 Keşke sizden önceki nesillerden, yeryüzünde bozgunculuğu önleyecek erdem sahibi/bilinçli kimseler [ulû'l bakiyye] bulunsaydı. Gerçi içlerinden kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu yapmıştı. Zulmedenler ise içinde şımartıldıkları/yozlaştırıldıkları refahın peşine düştüler ve günahkâr kimseler oldular.
117 Rabbin zaten halkı iyi ve ıslah edici [muslihûn] olan beldeleri yok edecek değildir.
118 (Ey Peygamber!) Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları (aynı inanca bağlı) tek bir topluluk [ummet] yapardı.

[37] Krş. Şûrâ, 42/15
[38] "Gündüzün iki tarafında" kılınan namazların, sabah, öğle ve ikindi namazları; "gecenin erken vakitlerinde" kılınan namazlar ise, akşam ve yatsı namazlarıdır şeklinde yorunlanmıştır.

Onlar farklı inançları benimsemeye/ihtilafa devam etmektedirler.[39]

119 Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesna. Zaten Allah onları bu amaç için yaratmıştır. Rabbinin "Andolsun Ben cehennemin tamamını cinlerden ve insanlardan dolduracağım" sözü tam yerine gelmiştir/kesinleşmiştir.

120 (Ey Peygamber!) Biz elçilerin haberleri içinde, kalbini sabitleyecek/güçlendirecek olanlarının her birini sana anlatıyoruz. Çünkü bu (haberlerde) senin için gerçek, inananlar için bir öğüt ve uyarı gelmiş bulunmaktadır.

121 İnanmayanlara de ki: "Elinizden geleni/durumunuz neyi gerektiriyorsa yapınız! Muhakkak biz de yapmaktayız."

122 "Bekleyiniz! Muhakkak ki biz de beklemekteyiz."

123 Göklerin ve yerin algılanamayanı/bilinemeyeni [ğayb] Allah'a aittir. Bütün işler Ona döndürülür. Ona ibadet ediniz ve güvenip dayanınız. Unutma! Rabbin yaptıklarınızdan asla gafil değildir.

---

[39] Krş. Nahl, 16/9.93. İlahi irade, bütün inananların tek bir inanç etrafında toplanmasını irade etmemiştir. Böyle bir irade zaten yaratılışa zıt olurdu ve insanlara özgür irade ve seçme hakkı tanımamış olurdu. İnsanların zihinsel gelişimleri dururdu. Yaratıcı ve temyiz edici zekâdan mahrum olurlardı. Belki melek gibi olurlardı ama üstün ve ayırıcı nitelikleri olmazdı. İnsanlar elbette araştıracak, okuyacak, düşünecek, ihtilaf ve itiraz edecek ve ona göre davranışlar sergileyecek, deneyecek, yanılacak ve sonunda kendi özgür seçimiyle ve amelleriyle kendi yerini tayin edecektir. Yoksa sorumlu olmasının bir anlamı kalmaz.

12- YÛSUF SÛRESİ

Sûre baştan sona Hz. Yûsuf'u anlattığından bu ismi almıştır. Mekke'de Hicret'e yakın bir zamanda indiği rivayet edilir. 111 ayettir. Mushaf'ta 12, inişte 53 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Râ. Bu apaçık Kitab'ın ayetleridir.
2 Ola ki aklınızı kullanırsınız/anlarsınız diye, Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.
3 Biz bu Kur'an'ı vahyetmekle sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunlardan habersizdin.
4 Hani Yûsuf babasına, "Babacığım! Ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Onları bana secde ederlerken/önümde saygıyla eğilirlerken gördüm" demişti.
5 (Babası) "Ey oğulcuğum! Rüyanı sakın kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tuzak kurarlar. Muhakkak ki şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır" dedi.
6 İşte böylece, Rabbin seni seçiyor ve sana olayların yorumunu öğretiyor. Daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakup soyuna da tamamlıyor. Muhakkak ki Rabbin Alîm'dir, Hakîm'dir.
7 Andolsun Yûsuf ve kardeşleri hakkında soranlar için ibretler [âyât] vardır.
8 Hani onlar (kendi aralarında) demişlerdi: "Yûsuf ve kardeşi[1] babamıza bizden daha sevgilidir/kıymetlidir. Muhakkak babamız açık bir yanlışlık [dalâl] içindedir."
9 "Yûsuf'u öldürünüz veya onu bir yere bırakınız da babanızın yüzü yalnız size kalsın. Ondan sonra da tevbe eder iyi ve yararlı işler [sâlihîn] yapan bir topluluk [kavm] olursunuz.
10 Onlardan sözcü biri dedi ki: "(Bence) Yûsuf'u öldürmeyiniz! Onu bir kuyunun[2] dibine atınız ve (nasıl olsa)

---

1 Yûsuf'un ana-baba bir kardeşi Bünyamin kastediliyor. Bünyamin adı Kur'an'da geçmez. Diğer kardeşlerin ise babaları bir ama anaları ayrıdır.

2 Cubb: Arapçada çölde bulunan suyu az ve taşla örülmemiş bir insanın

kervanlardan biri onu görür, alır. Eğer yaparsanız (böyle yapınız)."

11 (Babalarına gelerek) dediler ki: "Ey babamız! Neden Yûsuf hakkında bize güvenmiyorsun? Muhakkak ki biz onun hep iyiliğini isteyenleriz [nâsihûn]".

12 "Yarın onu bizimle beraber gönder, gezsin oynasın. Muhakkak biz onu koruruz."

13 (Babaları), "Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Korkarım sizin haberiniz yokken onu kurt yer" dedi.

14 Onlar da "Andolsun biz (bu kadar) birbirine bağlı ve yardımcı bir grup [usbetun] iken, eğer onu kurt yerse, o zaman yazıklar olsun bize!" dediler.

15 Nihayet onu götürüp de kuyunun dibine atmaya hep birlikte karar verdikleri zaman, Biz ona/Yûsuf'a[3], "Andolsun sen onların bu işlerini, hiç farkında olmadıkları bir sırada onlara haber vereceksin" diye vahyettik.

16 Onlar akşam olunca ağlaşarak babalarına geldiler.

17 Dediler ki: "Ey babamız! İnan olsun ki, biz gittik yarışıyorduk. Yûsuf'u da azıklarımızın yanına bırakmıştık. Onu kurt yemiş ama biz doğru söylesek de sen bize inanmazsın!"

18 Üzerinde yalan/sahte bir kan olan gömleğini[4] getirdiler. (Yakup) "Bilakis, nefisleriniz/kıskançlık duygularınız sizi aldatıp bu işe sürükledi. Artık bana güzel bir sabır/göğüs germek düşer. Sizin bu yakıştırmanıza ancak Allah'tan yardım istenir!" dedi.

19 Derken kervan geldi ve sucularını gönderdiler. O da kovasını sarkıttı. "Müjde! Bu bir oğlan çocuğu!" diye bağırdı. Onu ticaret/satmak için sakladılar. Hâlbuki Allah onların yaptıkları şeyleri en iyi bilendir.

20 Onu (alıkoymakta) isteksizdiler ve sonunda onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar.

çıkamayacağı derinlikteki toprak kuyulara denir. Eğer taşla örülürse o zaman ona "bi'r" derler.

[3] Yûsuf, Mısır'da vezirlik makamına geçtiğinde kardeşleri Filistin'den kendisinden erzak istemeye geldiklerinde onlara, "Siz vaktiyle Yûsuf ve kardeşine cahilce neler yaptığınızı biliyor musunuz?" diye hatırlatmıştı. Bkz. Bu sûrenin 89. Ayeti.

[4] Bu olay Tevrat'ta, bir erkeç kesip kanını entarisine bulaştırdılar. Bkz. Bab: Tekvin, 37, ayet: 31-32

21 Onu satın alan Mısırlı[5] karısına dedi ki: "Ona iyi bak! Belki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz." Böylece biz Yûsuf'u o yere yerleştirdik ki, ona olayların yorumunu öğretelim. Zira Allah buyruğunu yerine getirendir. Fakat insanların çoğu bilmezler.
22 O, olgunluk/reşit çağına erişince, ona bir hikmet ve ilim verdik. Biz iyi ve güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.
23 Yûsuf'un evinde kaldığı kadın, onun nefsinden murat almak istedi ve kapıları iyice kapatıp: "Haydi, gelsene!/ senin için hazırım!" dedi. (Yûsuf) "Allah'a sığınırım! Doğrusu Rabbim bana en güzel konumu/barınağı verdi[6]. Muhakkak ki zalimler asla mutluluğa/kurtuluşa ermezler." dedi.
24 Andolsun kadın onu arzulamıştı ve o da onu arzu etmişti. Eğer Yûsuf, Rabbinin delilini (burhân) görmeseydi (arzusuna yenik düşerdi). Böylece Biz kötülüğü ve fuhşu ondan çevirmek istedik. Çünkü o, Bizim arınmış ve samimi kullarımızdandı [muhlesîn].
25 Kapıya doğru koşuştular ve kadın (Yûsuf'un) gömleğini arkadan yırttı. Kapının önünde kadının beyine rastladılar. Kadın (hemen), "Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaba/işkenceye maruz bırakılmak değil midir?" dedi.
26 Yûsuf da: "O benim nefsimden murat almak/beni elde etmek istedi" dedi. Kadının ailesinden biri de bilirkişilik [şâhid] yaptı. "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylüyor erkek yalancılardandır."
27 "Eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylüyor ve erkek ise doğru söyleyenlerdendir" (dedi.)
28 (Kadının kocası) gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce karısına, "Bu sizin tuzaklarınızdan [keydikunne] biridir ve muhakkak ki sizin tuzağınız çok büyüktür/korkunçtur. (dedi)."
29 (Yûsuf'a dönerek) "Yûsuf, sen bundan vazgeç/bunu baş-

[5] Tevrat'a göre, yüksek rütbeli bu Mısırlı'nın adı, Potifar'dır. Bkz. Tekvin, Bab, 39, ayet, 1-2

[6] Müfessir ve meâlcilerin pek çoğu ayetin bu kısmındaki "hu" zamirini, kadının kocasına işaret ettiğini söyleyerek ve Rab kelimesinin de "efendi, sahip" gibi anlamından da hareket ederek, "O benim efendimdir, bana güzel baktı, ona ihanet edemem" şeklinde tercüme etmişlerdir. Bize göre "Hu zamiri" metinde Allah'a racidir.

kasına söyleme! Kadın sen de günahının bağışlanmasını dile, zira sen hatalı davrananlardansın!" dedi.

30 Şehirdeki birtakım kadınlar dediler ki: "Vezir (Aziz)'in karısı genç kölesini elde etmek/ondan murat almak istemiş. Onun sevgisiyle yanıp tutuşuyormuş. Muhakkak ki biz onu apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."

31 Kadın[7], aleyhindeki kötü konuşmaları [mekrihinne] işittiğinde onlara haber gönderip evine davet etti. Onlar için dayanacak yastıklar hazırladı ve her birinin ellerine birer de bıçak verdi ve (Yûsuf'a) "Haydi karşılarına çık!" dedi. Kadınlar onu gördü ve (güzelliğine) büyük değer verdiler/hayran kaldılar ve (şaşkınlıktan) ellerini kestiler ve dediler ki: "Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, bu ancak yüce bir melek!"

32 Kadın dedi ki: "İşte kendisinden dolayı beni ayıpladığınız (genç) budur! Andolsun ben ondan murat almak istedim ama kendisi iffetinden ötürü reddetti. Ama kendisine emrettiğimi yapmazsa o mutlaka zindana atılacak ve aşağılanmışlardan olacak."

33 (Yûsuf Rabbine) "Rabbim! Zindan onların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Eğer onların tuzağını benden savmazsan onlara meylederim ve cahillerden olurum!" diye yalvardı.

34 Rabbi onun duasını kabul buyurdu da onların tuzağını ondan savdı. Çünkü O Semî'dir Alîm'dir.

35 Sonra onlar, Yûsuf'un suçsuzluğu hakkındaki delilleri [âyât] gördükleri hâlde, yine de onu zindana atmayı uygun buldular.

36 Onunla beraber iki genç daha zindana girdi. Onlardan biri, "Muhakkak ben (rüyamda) kendimi şaraplık üzüm sıkarken görüyorum [erânî]" dedi. Diğeri de "Muhakkak ben de (rüyamda) kendimi başımın üzerinde kuşların yediği bir ekmek taşırken görüyorum" dedi. "Bunun yorumunu bize haber ver. Şüphesiz biz seni iyi davrananlardan [muhsinîn] görüyoruz" (dediler).

37 (Yûsuf) dedi ki: "İkinize rızık olarak verilen öğününüz henüz size gelmeden, onun yorumunu vukuundan önce de[8] bildirmiş olayım. Bunlar bana Rabbimin öğrettiği

---

[7] Aziz'in karısı, literatürde Zeliha veya Züleyha olarak bilinir. Bu isimler Kur'an'da geçmez.

[8] Zamahşerî'nin yorumunun daha isabetli olduğunu düşünüyoruz.

şeylerdendir. Muhakkak ki ben, Allah'a inanmayan ve âhiret gününü inkâr eden bir toplumun [kavm] dinini terk ettim.[9]

38 "Ben atalarım/babalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine tabi oldum. Bizler için Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmak söz konusu değildir. İşte bu/tevhid, bize ve bütün insanlara Allah'ın bir lütfudur ama insanların çoğu şükretmezler."

39 "Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı rabler/tanrılar mı hayırlıdır yoksa Vâhid[10] ve Kahhâr[11] olan Allah mı?

40 Siz Onun dışında ibadet ettikleriniz, sizin ve atalarınızın adlandırdığı birtakım adlardan başka bir şey değildirler/sadece adı var kendi olmayan şeylerdirler. Çünkü Allah onlara bir yetki [sultân] indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte dosdoğru olan din budur ama insanların çoğu bilmezler"

41 "Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanıza gelince) biriniz yine efendisine/hükümdarına şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar onu başından yiyecektir. (Yorumunu) sorduğunuz iş böyle kesinleşmiştir."

42 (Yûsuf) oradan kurtulacağını zannettiği kişiye, "Efendinin/hükümdarının yanında beni an!" dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı.

43 (Bir gün hükümdar), "Muhakkak ben (rüyamda) yedi semiz ineği, yedi cılız ineğin yediğini, ayrıca yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız [ta'burûn], benim rüyam hakkında da bana bir açıklama yapınız!" dedi.

---

[9] Yûsuf, onlara "siz de terk edin" demek istemektedir. Bu ve devamındaki üç ayette peygamberliğini belirtmektedir. Böylece onları tevhid dinine çağırmakta ve zindanda ilk tebliğini de yapmış olmaktadır. Kahire'de eski kalenin içinde dehlizle dibine kadar inilebilen bir yer altı zindanı vardır. Kuyuyu andırdığından "Yûsuf'un zindana atıldığı kuyu" olarak ziyaret edilmektedir. O devirlerde bildiğimiz tarzda bir hapishane yoktu. Mısır'da iken bu zindanın/kuyunun dibine kadar inip ziyaret etmiştim. Zeminde zincirleri bağlamak için yerleştirilmiş halkalar bulunan büyük bir kaya parçası ile sonradan ince bir boruya alınan bir de su musluğu vardı. İçilebilir olup soğuktu.

[10] **El-Vâhid**: Bir olan, Bir ve Tek oluşunda eşi ve benzeri olmayan.

[11] **El-Kahhâr**: Asla yenilmeyen, yegâne galip, mutlak hükümranlık sahibi.

44 Dediler ki: "Bunlar karmakarışık [edğâsu ahlâm][12] rüyalardır. Biz böyle rüyaların yorumunu bilmeyiz."
45 (Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zaman sonra [ba'de ummetin] Yûsuf'u hatırladı ve "Ben size onun yorumunu haber veririm. Beni hemen (zindandaki Yûsuf'un yanına) gönderiniz" dedi.
46 (Dedi ki): "Yûsuf! Ey özü-sözü doğru adam! Rüyada yedi semiz ineği, yedi cılız ineğin yemesi ve bir de yedi yeşil başakla bir o kadar da kuru başağın ne anlama geldiğini bize açıkla! (Saraydaki) insanlara geri döneyim onlar da (seni) öğrensinler!"
47 (Yûsuf) dedi ki: "Yedi yıl boyunca her zamanki gibi ekiniz ve her hasat ettiğiniz/biçtiğiniz ekini, yiyeceğiniz az bir miktar hariç, hepsini başağından ayırmadan bırakınız."
48 "Bundan sonra kurak [şidâd] yedi yıl gelir, (tohumluk olarak) sakladığınız az bir miktar hariç önceden biriktirdiğinizin hepsini yiyip bitirir."
49 "Daha sonra bunun ardından, insanların bol yağmur göreceği/darlıktan kurtulacakları bir yıl gelecek ve o yıl (ürünlerini bol bol) sıkacaklar."
50 (Yorum kendisine gelir gelmez Hükümdar), "Onu bana getirin!" dedi. Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: "Efendine dön de ellerini kesen o kadınların derdi ne idi" diye sor! Muhakkak ki Rabbim onların tuzaklarını çok iyi bilendir!"
51 (Hükümdar kadınları toplayıp) "Yûsuf'tan murat almak istediğinizde derdiniz neydi? Diye sordu. Kadınlar da, "Hâşâ! Biz onun bir kötülüğünü (görmedik,) bilmiyoruz" dediler. Vezir (Aziz)'in karısı ise, "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murat almak istemiştim. O gerçekten doğru söyleyenlerdendir." dedi.
52 (Olup biteni elçiden öğrenen zindandaki Yûsuf da)[13]

[12] Demet demet, kopuk kopuk görülen rüyalardır. Başı var sonu yok, sonu var başı yok, belli bir yorumu olmayan, parça parça, tabiri zor, karışık rüyalar için söylenir.

[13] Bu ve müteakip ayetteki ifadeler de, bazı müfessirlere göre, Vezir Aziz'in karısı'na aittir. Birçok klasik müfessirler gibi bize göre de bu ifadeler, Aziz'in karısına ait değil, Yûsuf'a aittir. Çünkü bir önceki ayette Yûsuf'u elde edip, ondan murat almak istediğini, Yûsuf'un doğru söylediğini itiraf etmiş ama ayetten anladığımız kadarıyla olaydan kendisinin pişmanlık duyup tevbe ettiğini belirtmemiştir. Dolayısıyla Rabbin "Gafûr ve Rahîm"

"Benim böyle yapmam (Vezir'in) yokluğunda kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını onun bilmesini sağlamaktı." dedi.

53 (Yûsuf devam ederek) "Ben kendimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, Rabbimin merhamet ettikleri müstesna, hep kötülüğü emreder. Muhakkak ki Rabbim Gafûr'dur, Rahîm'dir." (dedi).

54 (Her şeyi öğrenen) Hükümdar: "Onu bana getirin! Onu kendime has/özel biri yapayım" dedi. Onunla konuşunca, "Şüphesiz sen bugün yanımızda artık makam sahibi ve güvenilir bir kişisin" dedi.

55 (Yûsuf da) dedi ki: "Beni ülkenin [ard] hazinelerinden sorumlu yap! Ben iyi bir koruyucu ve işi iyi bilen biriyim."

56 Böylece Yûsuf'u o yere yerleştirdik ve orada dilediği gibi hareket ediyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyi davrananların ecrini zayi etmeyiz.

57 Elbette ahiretteki ecir inananlar ve sorumluluk bilincinde olanlar için daha hayırlıdır.

58 Nihayet Yûsuf'un kardeşleri geldiler ve huzuruna çıktılar. Onlar onu tanımadıkları hâlde o onları hemen tanıdı.

59 Yüklerini yüklettikten sonra kendilerine, "Bana baba bir kardeşinizi de getiriniz! Görmüyor musunuz? Ölçeği tam dolduruyorum ve misafirperverlerin en hayırlısıyım"

60 "Eğer onu bana getirmezseniz, size bir ölçek bile [zahire] yok ve yanıma da yaklaşmayınız" (dedi).

61 Dediler ki: "Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak (elimizden geleni) yaparız."

62 (Yûsuf görevlilere) "Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyunuz. Ailelerine döndükleri zaman onu fark ederler de belki tekrar gelirler" dedi.

63 Onlar, babalarına döndüklerinde, "Ey babamız! Bize (tahıl) ölçeği yasaklandı. Bizimle beraber kardeşimizi de gönder ki ölçekle tahıl alalım. Muhakkak biz onu koruruz" dediler.

64 (Yakup) dedi ki: "Daha önce kardeşi için size güvendiğim gibi, onun için de size güveneyim öyle mi?" Allah en iyi koruyandır ve merhametlilerin en merhametlisidir.

---

olduğunu içeren ayetteki ifadelerin Yûsuf'a ait olduğunu düşünüyoruz. Anlatım bütünlüğü sağlamak için parantez içi ifadeleri kullandık.

65 Zahire yüklerini açtıklarında ödedikleri bedellerin/sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: "Ey babamız! Daha ne istiyoruz? İşte sermayemiz [bidâatunâ) bize geri verilmiş. Yine ailemize yiyecek getiririz ve kardeşimizi de koruruz ve bir deve yükü daha fazla tahıl alırız. Bu (getirdiklerimiz) az bir ölçüdür, yetmez."

66 (Yakup) "Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu asla sizinle göndermem!" dedi. Onlar da söz verdiklerinde (Yakup) "Söylediklerimize Allah Vekil'dir" dedi.

67 (Yine) dedi ki: "Ey oğullarım! Hepiniz bir kapıdan girmeyiniz. Ayrı ayrı kapılardan giriniz. Ben Allah'tan gelecek bir şeyi de sizden savamam. Hüküm yalnız Allah'ındır. Ben ona güvenip dayandım. Güvenip dayananlar sadece Allah'a güvenip dayansınlar!"

68 Babalarının emrettiği yerden girdiler ama bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi savamazdı. Yakup sadece içindeki bir dileği dillendirdi/yerine getirdi. Çünkü o kendisine öğrettiğimiz şeylerden dolayı bir bilgi/ilim sahibiydi. Fakat insanların çoğu bilmezler

69 Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde, o kardeşini/Bünyamin'i kendine doğru çekti ve (gizlice), "Andolsun ben senin öz kardeşinim. Onların yaptıklarına sakın üzülme" dedi.

70 Onların yükleri yüklenirken, su tasını kardeşinin yükünün içine koydu/koydurttu. Sonra (tam ayrılırlarken) bir çağırıcı bunlara seslendi: "Ey kervancılar! Sizler gerçekten hırsızsınız!"

71 (Yûsuf'un kardeşleri) onlara dönerek, "Neyi kaybettiniz?" dediler.

72 Onlar, "Hükümdarın su kabını kaybettik" dediler. (Çığırtkan da) "Onu getirene bir deve yükü (tahıl) ödül var. Bunun kefili benim" dedi.

73 Onlar da "Allah'a yemin olsun ki biz bu yere [arz] bozgunculuk yapmak için gelmedik ve hırsız da değiliz. Siz bunu pekâlâ biliyorsunuz!" dediler.

74 (Yûsuf'un adamları) "Eğer yalan söylüyorsanız, bunun cezası (sizce) nedir?" Diye sordular.

75 (Yûsuf'un kardeşleri) "Bunun cezası (bizde), su tası kimin yükünde bulunursa, o kişinin kendisinin alıkonmasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız!" dediler.

76 (Bunun üzerine Yûsuf'un huzuruna getirildiler) O, kardeşinin yükünden önce ötekilerin yüklerini aramaya başladı. Sonra su tasını kardeşinin yükünden çıkardı. Yûsuf'a böyle bir tuzak/çare öğrettik. Yoksa hükümdarın yasasına [dîn] göre, Allah'ın dilemesi hariç, kardeşini alıkoyamazdı. Biz dilediğimizin derecesini yükseltiriz her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen biri vardır.

77 (Yûsuf'un kardeşleri) dediler ki: "Eğer bu çaldıysa, andolsun daha önce kardeşi (Yûsuf) da çalmıştı."[14] Yûsuf bunu içinde sakladı ve onlara açmadı ve kendi kendine, "Gerçekten siz çok kötü bir durumdasınız. Çünkü Allah vasfettiğiniz şeyi çok iyi biliyor" dedi.

78 Onlar, "Ey Vezir (Azîz)! Onun şüphesiz çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini al! Muhakkak biz seni iyilik edenlerden olduğunu [muhsinîn] görüyoruz" dediler.

79 (Yûsuf) dedi ki: "Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymaktan Allah'a sığınırız. Şüphesiz biz de o takdirde zulmedenlerden oluruz!"

80 Ondan ümitlerini kesince, aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın Allah adına sizden kesin söz aldığını ve daha önce de Yûsuf konusunda da işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en hayırlısıdır!"

81 "Babanıza dönünüz ve deyiniz ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık yaptı. Biz bildiğimizden başka şeye şahit değiliz. Biz algılanamayanın [ğayb] muhafızı da değiliz."[15]

82 "(İnanmıyorsan) içinde bulunduğumuz beldeye ve bera-

[14] Rivayete göre, öksüz Yûsuf'u halası çok severmiş ve yanına almış. Büyüme çağında Yûsuf'u geri isteyen babasına vermemek için Hz. İbrâhim'den kalma kuşağını Yûsuf'un beline kendi elleriyle bağlamış sonra da kaybolduğunu söylemiş. Aranan kuşak Yûsuf'un üzerinde bulunmuş. Onların yasalarına/eski İsrâil hukukuna göre, birinin malını çalan, yakalandığında mal sahibinin kölesi olurmuş. Halası da çok sevdiği Yûsuf'u böylece yanına almak istemiş. Olayın aslını bilmeyen kardeşleri bunu ima ediyorlar. Yûsuf da aynı yolla öz kardeşi Bünyamin'i alıkoyuyor. Yoksa Mısır Hükümdarının yasasıyla başka türlü alıkoyması mümkün değildi.

[15] Yûsuf'un kardeşleri bu sözleriyle babalarına adeta "Biz sana söz verdiğimizde oğlunun hırsızlık yapacağını ve alıkonulacağını nereden bilebilirdik." demek istemişlerdir.

ber geldiğimiz kervana sor! Biz gerçekten doğru söyleyen kimseleriz."

83 (Yakup olayı öğrenince), "Bilakis, nefisleriniz size (yine) çok kötü bir iş yaptırmış. Artık bana güzelce bir sabretmek/göğüs germek düşer. Umulur ki Allah bana hepsini geri getirir. Muhakkak ki O, Alîm'dir, Hakîm'dir" (dedi).

84 (Yakup) onlardan yüz çevirdi, "Ey Yûsuf tasam benim!/ Vah Yûsuf'um vah!" diye inledi. Üzüntüden gözüne ak düştü ve acısını içine gömdü.

85 (Oğulları) dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki hâlâ Yûsuf'u anıp duruyorsun. Öyle ki ya eriyip gideceksin ya da helak olanlardan olacaksın!"

86 (Yakup) "Ben düşüncemi dağıtan tasamı/derdimi [bessi] ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediklerinizi bilirim" dedi.

87 "Ey Oğullarım! Gidin de Yûsuf ve kardeşini bir soruşturun. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez"

88 Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde, "Ey Vezir [Azîz]! Bize ve ailemize yine sıkıntı ve darlık dokundu. Değersiz şeylerle geldik. Sen tartımızı tam yap ve ayrıca bize bağışta bulun! Muhakkak ki Allah tasaddukta bulunanları/bağış yapanları[16] ödüllendirir" dediler.

89 (Yûsuf da) dedi ki: "Siz vaktiyle Yûsuf ve kardeşine cahilce neler yaptığınızı biliyor musunuz?"

90 "Aaa! Yoksa sen gerçekten Yûsuf musun?"[17] dediler. O da dedi ki: "Evet ben gerçekten Yûsuf'um ve bu da kardeşim! Allah bize lütufta [menn] bulundu. Şüphesiz ki kim sorumluluk bilincine sahip olur ve sabrederse/göğüs gererse, muhakkak ki Allah iyilik yapanların ecrini zayi etmez!"

[16] Burada "tasadduk"tan yani bağıştan amacın, Bünyamin'in bağışlanması anlamında olduğunu da düşünebiliriz.

[17] Dünyanın hiçbir dilinde bu kadar te'kid zamiri yan yana gelmez. Burada hayretin, şaşkınlığın, tereddüdün, ümit ve endişenin adeta zirve yaptığı duygusal bir anı ifade etmektedir. Burada, kesinlik ifade eden "inne", bitişik muhatap zamiri "ke", tekit anlatan "lam", ayrı muhatap zamiri "ente" ve ayrıca isim olarak "Yûsuf". Hepsinin önüne de soru edatı olan "e" gelmiş. Bunun Türkçe karşılığı herhâlde ayete yansıttığımızgibidir diye düşünüyorum.

91 Dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Doğrusu biz suç işlemiştik."

92 (Yûsuf da) dedi ki: "Bugün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir."

93 "Şimdi şu gömleğimi götürüp babamın yüzüne sürünüz/önüne koyunuz ki görmesi yerine gelsin[18] ve bütün ailenizle bana geliniz!"

94 Kervan (Mısır'dan) ayrılmıştı ki, (Kenan diyarında olan) babası (etrafındakilere), "Eğer bana bunak demeyecekseniz, ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum" dedi.

95 Onlar da dediler ki: "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın!"

96 Müjdeci gelip (gömleği) Yakup'un yüzüne/önüne bırakınca [elkâhu] derhâl görür hâle geldi. (Yakup), "Ben size Allah tarafından bilmediklerinizi bilirim dememiş miydim?" dedi.

97 Oğulları: "Ey Babamız! Bizim günahlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten günahkârız! [hâtı'în]" dediler.

98 Dedi ki: "Sizin için Rabbime bağışlanma dileyeceğim. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir."

99 (Yakup bütün ailesiyle Mısır'a gelerek) Yûsuf'un huzuruna girdiler. Yûsuf ana[19] babasını bağrına bastı ve "Allah'ın izniyle (bundan böyle) Mısır'a güven içinde girip yerleşiniz!" dedi.

100 Ana babasını taht'a [arş] çıkarttı ve hepsi Onun huzurunda/secdeye vardılar/saygı ile eğildiler[20]. (Yûsuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu daha önce gördüğüm rüyanın

---

[18] Hz. Yakup'un tamamen kör olduğunu düşünemeyiz. Ayette geçen "gözüne ak düştü" tabiri tamamen kör olmayı ifade etmez. Üzüntüden ve ağlamaktan gözlerine bulanıklık ve görüş zayıflığı gelmiş olduğu anlaşılıyor. Yûsuf da gömleğini göndererek bir yandan sağ olduğunun babası tarafından iyice bilinmesini ve diğer yandan da sevinçten babasının gözlerinin zayıflığı ve bulanıklığının kaybolmasını istemiştir. Bu hâlin insanda parapsikolojik olarak üzüntünün sevince dönüşerek psiko-somatik bir etki sağladığını düşündürmektedir.

[19] Rivayete göre Yûsuf'un öz annesi vefat etmişti. Bu ise üvey annesidir. Tevrat'a göre Hz. Yûsuf'un annesi Raşel, Bünyamin'i doğururken ölmüştü. Ona bakıp büyüten Yakub'un öteki hanımlarından biridir. Bu sütanneye de "anne" demek, Sami geleneğinde vardır.

[20] Yûsuf'a secde edilmesi, tıpkı Âdem'de olduğu gibidir. Gerçek secde Allah'a yapılmıştır. Yûsuf ise kıble hükmündedir. Bu durumda ayette geçen "onun huzurunda/onun için" anlamında gelen "lehu" zamiri Allah'a raci olmuş olur.

yorumudur. Rabbim onu gerçek yaptı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi de çölden [bedv] getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim dilediğine çok lütfedendir [Latîf]. Muhakkak ki O, Alîm'dir, Hakîm'dir."

101 (Yûsuf şöyle dua etti) "Rabbim bana hükümranlık verdin, olayların/rüyaların yorumunu bana öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Dünyada ve ahirette (yegâne) dostum Sensin! Benim canımı (Sana) teslim olan/Müslüman olarak al ve beni iyi ve yararlı işler yapanların [sâlihîn] arasına kat!"

102 (Ey Peygamber!) İşte bu sana vahy ettiğimiz algılanamayan [ğayb] haberlerdendir. Hani (Yûsuf'un kardeşleri) toplanıp tuzak kurarak işlerine karar verdiklerinde sen onların yanında değildin.

103 Sen ne kadar arzu etsen de insanların çoğu inanacak değildirler.

104 Üstelik sen onlardan bir ücret de istemiyorsun. Oysa O/Kur'an, âlemler için (yol gösteren) bir öğütten/bir bilgi kaynağından başka bir şey değildir.

105 Göklerde ve yerde nice ayetler/delililler vardır ki, onlar, onların yanından yüzlerini çevirerek geçerler.

106 Onların çoğu Allah'a ortak koşmadan inanmazlar.

107 Onlar Allah'ın her tarafı kaplayan [ğaşiye] bir azabının gelmesinden veya farkında olmadıkları bir anda kıyametin [es-sâ'at] aniden kopmasından güvende midirler?

108 (Ey peygamber!) de ki: "İşte benim yolum budur: Ben ve bana uyanları basirete/delillere dayanarak Allah (yoluna) çağırıyorum. Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir. Ben ortak koşanlardan değilim.

109 (Ey peygamber!) Biz senden önce de bir kısım beldelerin halklarına, kendi içlerinden vahyettiğimiz adamları/kimseleri elçiler olarak gönderdik. Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmıyorlar mı? Ahiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

110 O elçiler öyle ümitsizliğe kapılıp yalanlandıklarını zannettikleri sırada, onlara yardımımız geldi ve böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa kavuştular. Bizim azabımız

suçlulardan/günahkârlardan [mucrimîn] asla geri çevrilmez.

111 Andolsun onların kıssalarında gönül ehli olanlar [ûli'l-elbâb] için ibretler vardır. O/Kur'an, uydurulmuş bir söz değildir. Fakat o kendisinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum [kavm] için de bir yol gösterici ve bir rahmettir.

13- RA'D SÛRESİ

İsmini 13. Ayette geçen ve "gök gürültüsü" anlamına gelen Ra'd kelimesinden almıştır. Mekkî veya Medenî olup olmadığı tartışmalıdır. Mekke döneminde nazil olduğu görüşü ağırlık kazanır. Cem'an 43 ayettir. Mushaf'ta 13, inişte 96 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Mîm, Râ.
İşte bunlar Kitab'ın ayetleridir. Rabbinden sana indirilen gerçeğin tâ kendisidir [el-hak][1]. Fakat insanların çoğu inanmazlar.
2 Şu gökleri, görülebilir bir dayanak/direk [amed] olmaksızın yükselten, sonra da Arş'a yönelen/hükmeden, Güneşi ve Ay'ı buyruğu altına alan [sehhare] ve onların her birini belli bir süreye kadar kendi seyrinde/yörüngesinde akıtan, işleri düzenleyen ve ayetleri ayrıntılarıyla açıklayan Allah'tır. Ola ki Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin olarak inanırsınız.
3 Yeryüzünü yayıp genişleten, orada dağlar ve nehirler var eden, her türlü üründen çift çift yetiştiren, gündüzü geceye bürüyen de O'dur. Doğrusu bunlarda düşünen bir toplum [kavm] için ibretler [âyât] vardır.
4 Yeryüzünde hepsi de aynı su ile sulanan, birbirine komşu toprak parçaları, üzüm bağları, ekinler ve çatallı veya çatalsız hurma ağaçları vardır. Fakat onların ürünlerini [ukul] birbirlerinden (şekil ve lezzetçe) farklı kıldık [nufaddıl]. Muhakkak ki bunlarda aklını kullanan bir toplum [kavm] için ibretler [âyât] vardır.
5 (Ey peygamber!) Eğer şaşacaksan onların, "Toprak olunca mı şüphesiz yeniden yaratılacağız?" demelerine şaşmak gerekir. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar ateş ehlidirler, orada sürekli kalırlar.
6 Onlar senden, (başlarına) iyilikten önce kötülüğün acele gelmesini istiyorlar. Hâlbuki onlardan önce, ibret alınacak benzeri (nice azaplar) gelip geçmiştir. Şüphesiz Rab-

[1] Krş. Bakara, 2/2; Yûnus, 10/1

bin insanların zulümlerine rağmen mağfiret sahibidir. Muhakkak ki Rabbin azabı şiddetli olandır.

7 İnkâr edenler, "Ona Rabbinden bir mucize [âyet] indirilmeli değil miydi?" diyorlar. (Ey Peygamber!) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun [kavm] bir yol göstericisi vardır.

8 Allah, her dişinin neye yüklü olduğunu/gebe kaldığını ve rahimlerin neyi eksiltip neyi çoğaltacağını bilir. Çünkü her şey Onun katında belli bir ölçüye göredir.

9 O, algılanamayanı [ğayb] ve algılananı [şehâde] bilendir. Kebîr'dir[2], Mute'âl'dir.[3]

10 (Allah'a göre) sözünü gizleyen de açıkça söyleyen de gece gizlenen de gündüz görünen de fark etmez/hepsini bilir.

11 Onun/insanın önünden ve arkasından izleyenler vardır. Onu Allah'ın emrinden (dolayı) gözetip korumaktadırlar. Muhakkak ki, bir toplum [kavm] kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Eğer Allah bir topluma [kavm] bir kötülük dilerse artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı da yoktur.

12 Korku ve umutla size şimşeği[4] gösteren ve yağmur yüklü bulutları meydana getiren O'dur.

13 Gök gürültüsü Allah'ı överek, melekler de korkarak tesbih ederler[5]. O, yıldırımları gönderir, onlarla dilediğine çarptırır. Onlar Allah'ın pek güçlü olduğunu bildikleri hâlde yine de Onun (kudreti) hakkında tartışıp duruyorlar.

14 Gerçek dua/ibadet ancak Ona'dır. Ondan başka çağırdıkları kendilerine hiçbir cevap vermezler. Onların durumu tıpkı suyun ağzına gelmesi için avuçlarını suya açmış

---

2 **El-Kebîr**: Çok büyük, çok ulu.

3 **El-Mute'âl**: Zat itibariyle aşkın, yüceler yücesi.

4 Şimşek gören insan korku ve umut arasındadır. Şimşek çakmasını, gök gürlemesi ve yıldırım takip eder. Bu da onun bir yere düşmesi ve tahribatından dolayı insan korkuya kapılır ama yağmurun da habercisi olduğundan da umutlanır.

5 *Keşşâf* sahibi Zamahşerî'ye göre, Allah'ı tesbih eden gök gürültüsünün kendisi değil, bunu duyan insandır. Bu görüşe biz de katılıyoruz. Çünkü gök gürlemesi, şimşek, yıldırım vs. birer tabiat olayı olup, sünnetullah gereği yani Allah'ın tabiata bahşettiği yasalar gereği meydana gelirler. Aslında Allah'ı anan, hatırlayan ve tesbih eden insandır. Nitekim Türçemizde bazıları için "Gök gürlemeyince Allah demez" diye bir söz vardır.

bekleyen adamın durumu gibidir. Hiçbir zaman suya kavuşamaz. İşte inkârcıların duası da böyle boşunadır [dalâl].

15 Göklerde ve yerde olanlar ve onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez Allah'a secde etmektedirler.[6]

16 (Ey Peygamber!) onlara,"Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" (diye sor ve) "Allah'tır" de. "O'nu bırakıp da kendilerine dahi bir fayda ve bir zararı olmayan dostlar mı edindiniz?" de. "Kör ile gören bir olur mu?" Veya karanlıklarla aydınlık bir midir?" de. Yoksa Allah'a Onun yaratması gibi yaratması olan ortaklar buldular da yaratmaları birbirine mi benzettiler? De ki: "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır". Çünkü O, Vâhid'dir, Kahhâr'dır.

17 Allah gökten su indirir, dereler/vadiler dolar taşar ve sel, üstüne çıkan köpüğü alır götürür. Süslenmek veya faydalanmak için ateşte erittikleriniz üzerinde de buna benzer bir köpük olur. Allah hak ile batıla şöyle misal verir: Köpük uçup gider, insanlara fayda veren şey ise yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller verir [yadribu].

18 Rablerinin buyruğuna uyanlar için en güzel karşılık vardır. Ona uymayanlar ise, yeryüzünde olan her şey ve bir katı daha kendilerinin olsa, kurtulmak için fidye olarak verirlerdi. İşte hesapları kötü olanlar bunlardır. Varacakları yer de cehennemdir. Ne kötü bir yerdir orası!

19 Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, (onu bilmeyen) kör gibi olur mu? Ancak gönül ehli kimseler/basiret sahipleri [ulû'l-elbâb] düşünüp anlar [yetezekkerû].

20 Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getiren/ahde vefa gösteren ve teminatı [mîsâk] bozmayanlardır.

21 Onlar, Allah'ın riayet edilmesini/korunmasını [yasılûne] emrettiği haklara[7] riayet eden, Rablerinden ürperen ve kötü hesaptan da korkanlardır.

22 Onlar, Allah'ın rızasına [vech] ermek için sabreden/zorluklara göğüs geren, namazı dosdoğru kılan, kendisine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık Allah için harcayan ve

[6] Bu ayet secde ayetidir.

[7] Bu haklar, genelde ferdi, ailevi ve sosyal haklardır. Bir diğer ifadeyle maddi-manevi, dünyevi ve uhrevi bütün haklardır. Kısaca Kur'an'da bahsedilen haklardır.

kötülüğü iyilikle savanlardır. İşte mutlu ahiret yurdu [ukbâ'd-dâr] bunlar içindir.

23 (Bu yurt) Adn cennetleridir. Atalarından/babalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olanlarla beraber oraya girerler. Melekler de her bir kapıdan girerler.

24 (Onlara), "Sabretmenize karşılık size selâm olsun! Ahiret yurdu ne güzel!" (denilir).

25 Allah'a verdiği sözü, antlaşmadan [mîsâk] sonra bozanlar, Allah'ın korunmasını emrettiği bağları koparanlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar var ya, işte lanet onlar içindir ve kötü ahiret yurdu onlaradır.

26 Allah dilediğine rızkı genişletir ve bir ölçüye göre verir. Onlar dünya hayatıyla sevinmektedirler. Hâlbuki dünya hayatı, az bir geçimlikten [metâ'] başka bir şey değildir.

27 (İnkâr edenler) Diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize [ayet] indirilmeli değil miydi?" (Ey Peygamber!) De ki: "Allah dilediğini[8]/dileyeni saptırır, kendisine yöneleni de doğru yola eriştirir."

28 Onlar inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzur bulanlardır [tatma'innu]. İyi biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla [zikr] huzur bulur.

29 İnanan, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, ne mutlu onlara! Varacakları yer ne güzeldir!

30 (Ey Peygamber!) İşte böyle, Biz seni, kendisinden önce nice toplumların [umem] gelip geçtiği bir topluma [ümmet] gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar ise Rahmân'ı inkâr ediyorlar. De ki: "O, benim Rabbimdir. Ondan başka tanrı yoktur. Ben Ona güvenip dayandım. Dönüşüm de yalnız Ona'dır."

31 Eğer kendisiyle dağların yürütüldüğü yahut yeryüzünün parçalandığı ve yahut da ölülerin konuşturulduğu bir Kur'an olsaydı (yine de inanmazlardı)[9]. Bilakis, bü-

---

[8] Kur'an üslûbunda "yeşâ" ve "hedâ" fiilleri bazen çift özneli gelir. Kontekse göre tercüme edilmelidir. Bu özneler "Allah" ve "insan"dır. Dilediğini saptıran ve hidâyet veren Allah'tır. Sapmayı ve hidâyeti de dileyen insandır. Bakara 2/26'da Allah "Günahta ısrar edenden veya yoldan çıkandan başkasını saptırmaz" ayetini dikkate aldığımızda, insanın inanç ve davranışlarıyla sapmayı hak ettiğini anlıyoruz. Keza hidâyet için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Ayetin anlam bağlamına göre tercüme edilmelidir.

[9] İnanmayanların bahaneleridir. Krş. En'âm, 6/111

tün işler Allah'a aittir.[10] İnananlar hâlâ anlamadılar mı ki, Allah dileseydi, bütün insanlara doğru yola/hidâyete erdirirdi?[11] Yaptıkları işler yüzünden inkâr edenlerin başlarına ani musibetler gelmeye veya yurtlarının/evlerinin yakınına konmaya devam edecektir. Allah'ın vaadi gelinceye kadar da sürecektir. Muhakkak ki Allah verdiği sözden dönmez.

32 (Ey Peygamber!) Andolsun senden önce de nice elçiler alaya alındı da ben inkâr edenlere önce mühlet verdim sonra da onları yakaladım/cezalandırdım. Cezalandırmam nasılmış (görsünler bakalım!)

33 Peki, her canlının [nefs] ne kazandığını görüp gözeten [kâim] kimmiş? Buna rağmen onlar Allah'a ortak mı koşuyorlar? (Ey peygamber!) de ki: "Onlara/putlara (istediğiniz) adı verin bakalım! Veya siz yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi Allah'a haber veriyorsunuz? Yoksa laf olsun diye mi (söylüyorsunuz)?" Bilakis, inkâr edenlere tuzakları/hileleri kendilerine süslü gösterildi. Onlar doğru yoldan alıkondular. Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık ona yol gösteren olmaz.

34 Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha meşakkatlidir. Allah'a karşı onları bir koruyan da yoktur.

35 Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip olanlara vaat edilen cennet; altından ırmaklar akan, ürünleri de gölgeleri de sürekli olan (bahçelere) benzer[12]. İşte sorumluluk bilincinde olanların sonu budur. İnkâr edenlerin sonu da ateştir.

36 Kendilerine kitap verdiklerimiz sana indirilene sevinirler ama onlardan bazı gruplar [ahzâb] onun bir kısmını

---

[10] Mucizelerin failinin ancak Allah olduğuna vurgu vardır.

[11] Buradan Allah'ın bütün insanların doğru yola /hidâyete ermesini dilemediğini çıkarmak doğru bir yorum olmaz. İnanç bir tercih, bir irade ve bir nasip işidir. Allah'ın insanların hür irade ve tercihlerini yok saymaz, dikkate almamayı dilemez.

[12] İnsanoğlu fiziki bir dünyada yaşadığı için, insan zihni, bu dünyada görüp ettikleri varlıkların formları ve muhayyileleriyle tasavvur etme yetisine sahiptir. Onun için, mahiyet ve unsurları itibariyle fizik ötesi/metafizik varlıkları, nesneleri, olduğu gibi kavrama yetisine sahip değildir. İşte bundan dolayı Kur'an bize içinde yaşadığımız bu dünyadan örneklerle ahiret yurdunu anlatır. Dolayısıyla fizik ötesi âlemin anlatımı zorunlu olarak mecâzi anlam taşır.

inkâr ederler. Onlara, "Bana yalnız Allah'a kulluk etmem ve Ona hiçbir şeyi ortak koşmamam emredildi. Ben yalnız Ona çağırıyorum ve dönüşüm de yalnız Ona'dır" de.

37 Biz Kur'an'ı böylece Arapça bir hüküm/hikmet kaynağı olarak indirdik. (Ey peygamber!) Eğer sana gelen bu ilimden sonra sen onların keyiflerine uyarsan, artık seni Allah'tan kurtaracak ne bir dost ne de bir koruyan vardır.

38 Andolsun Biz senden önce de elçiler gönderdik. Onlara eşler ve çocuklar [zurriyet] verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir elçi bir mucize [âyet] getiremez. Her birinin süresi/eceli yazılıdır [Kitâp].

39 Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit bırakır. Ana Kitap Onun katındadır.

40 (Ey Peygamber!) Onlara vaat ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana göstersek de (göstermeden) senin canını alsak da (değişmez). Senin vazifen sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek de Bize düşer.

41 Onlar görmüyorlar mı ki, Biz yeryüzüne gelip (her) tarafından eksiltip duruyoruz[13]. Allah hükmetmektedir. Onun hükmünü bozacak/geçersiz kılacak kimse yoktur. O hesabı çabuk görendir.

42 Andolsun onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Hâlbuki bütün tuzaklar Allah'ındır/Onun bilgisi dâhilindedir. O her nefsin ne kazandığını bilir. İnkâr edenler işin/dünya yurdunun sonunun kimler için olduğunu bileceklerdir.

43 İnkâr edenler, "Sen elçi değilsin" diyorlar. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında Kitab'ın/Kur'an'ın bilgisine sahip olanlar yeter.

---

[13] Erezyon ve aşınma ile yorumlayanlar vardır.

14- İBRÂHİM SÛRESİ

İçinde Hz. İbrahim ve ailesinden söz ettiği için bu adı almıştır. Mekke döneminde nazil olmuştur. 52 ayettir. Mushaf'ta 14, inişte 72 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Râ. Bu Kitabı, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarasın, Azîz ve Hamîd olanın yoluna iletesin diye sana indirdik.

2 O Allah ki, göklerde ve yerde olanların hepsi Onun'dur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay hâline!

3 Ki onlar, dünya hayatını ahirete tercih ederler ve (insanları) Allah yolundan alıkoyarlar ve o yolu kötü/eğri gösterirler. İşte onlar derin bir sapıklık içindedirler.

4 Biz her elçiyi ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara iyice açıklasın. Allah dilediğini saptırır,[1] dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

5 Andolsun Biz Musa'yı, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat"[2] diye göndermiştik. Muhakkak ki bunda her sabır ve şükür sahibi için ibretler [âyât] vardır.

6 Hani Musa kavmine, "Allah'ın size olan nimetini hatırlayınız! Hani O, sizi, oğullarınızı boğazlamak ve kadınlarınızı (kötü niyetleri için) sağ bırakmak suretiyle size azapların/işkencenin en kötüsünü çektiren Firavun aile-

---

[1] "Dilediğini saptırır/sapıklık içinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir" şeklinde tercüme ettiğimiz bu ayeti Bakara, 2/26'daki "Allah ancak günahta ısrar edenlerden/yoldan çıkmış olanlardan (fâsıkîn) başkasını saptırmaz" ayetiyle beraber ele alınmalıdır. Nitekim Zamahşerî : "Allah, yüzüstü bırakılmayı hak edenlerin dışında kimseyi yüz üstü bırakmaz. Buna karşılık yardım ve desteği hak edenlerin dışında da kimseye yardım ve destek vermez" şeklinde yorumlamaktadır. Bu konuda Matüridî de "Allah, sapkınlık yoluna götüren sebebi tercih edene sapkınlığa, doğru yola götüren sebebi tercih edeni de doğru yola götürür" demektedir.

[2] Krş. Câsiye, 45/14. "Allah'ın günleri" tabirinden ahirette hesap verilecek günler kastedilmektedir.

sinden kurtarmıştı. İşte bunda size Rabbinizden çok büyük bir belâ/imtihan vardı" demişti.

7 Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: "Eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz muhakkak ki azabım pek şiddetlidir."

8 Musa dedi ki: "Sizler ve yeryüzünde olan herkes nankörlük etseniz de muhakkak Allah Ganîy'dir, Hamîd'dir.

9 Sizden önce geçmiş olan Nûh, Ad ve Semûd kavimleri ile onlardan sonra gelenlerin haberleri size ulaşmadı mı? Onları Allah'tan başkası bilemez! Elçileri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Ama onlar da ellerini ağızlarına götürerek, "Şüphesiz biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Muhakkak ki biz, sizin bizi çağırdığınız şeyler konusunda kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içindeyiz.

10 Elçileri onlara, "Gökleri ve yeri yaratan hakkında bir ikilemde [şekk] misiniz? O, sizi günahlarınızı bağışlamaya ve sizi belirlenmiş bir süreye kadar ertelemeye/geciktirmeye çağırıyor" dediler. Onlar da dediler ki: "Sizler ancak bizim gibi bir beşersiniz. Bizi, babalarımızın ibadet ettiği şeylerden vazgeçirmek istiyorsunuz. Öyleyse bize açık bir delil [sultân] getiriniz."

11 Elçiler de onlara, "Evet, biz de sizin gibi bir beşerden/insandan başka bir şey değiliz. Fakat Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur. Allah'ın izni olmadan biz size bir delil [sultân] getiremeyiz. İnananlar ancak Allah'a güvenip, dayansınlar!"

12 "O bize doğru yolları göstermişken [hedânâ subulenâ] biz neden Allah'a güvenip dayanmayalım? Sizin bize yaptığınız eziyetlere biz elbette göğüs gereriz/sabrederiz. Güvenip dayananlar ancak Allah'a güvenip dayansınlar!" dediler.

13 İnkâr edenler, elçilerine dediler: "Ya sizi mutlaka yurdumuzdan [ard] sürüp çıkarırız yahut da bizim dinimize [millet] dönersiniz. Rableri onlara, "Zalimleri mutlaka helak ederiz!"

14 "Onların ardından da sizi o yere yerleştiririz. Bu, Benim makamımdan korkan ve vaadimden korkan içindir" diye vahyetti.

15 (Elçiler) hüküm [feth] istediler ve her inatçı zorba perişan oldu gitti.

16 Bunun ardından da cehennem vardır. Orada irinli [sadîd] bir sudan içerler.

17 Onu yutmaya çalışır ama boğazından geçiremez. Ona her taraftan ölüm gelse de o yine de ölmez. Bunun arkasından da adamakıllı/ağır [ğalîz] bir azap vardır.

18 Rablerine karşı nankörlük edenlerin işleri/amelleri tıpkı fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte derin sapıklık budur.

19 Allah'ın gökleri ve yeri gerçek olarak (bir plan dâhilinde) yarattığını görmüyor musun? Eğer isterse sizi giderir/yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.

20 Bu Allah için hiç de zor değildir.

21 Onların hepsi (zamanı gelince) Allah'ın huzuruna çıkarlar. Zayıflar büyüklük taslayanlara derler ki: "Elbette biz size (körü körüne) tabi olmuştuk. Şimdi siz Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar da "Ne yapalım? Allah bizi doğru yola eriştirseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Artık biz sızlansak da sabretsek de birdir. Kaçıp sığınacak bir yerimiz yoktur!" dediler.

22 (Hesap görme) işi bitirilince, şeytan onlara şöyle der: "Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçek vaattir. Ben de size vaatte bulundum ama ben sözümden caydım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm/yetkim [sultân] de yoktu. Ben sizi (küfür ve isyana) davet ettim, siz de koşup geldiniz/icabet ettiniz. O hâlde beni kınayıp suçlamayınız, siz kendi kendinizi kınayıp suçlayınız. Ne ben sizin imdadınıza yetişecek durumdayım ne de siz benim imdadıma! Şüphesiz ben, daha önce sizin beni Allah'a ortak koşmanızı da kabul etmemiştim." Muhakkak ki zalimler için can yakıcı bir azap vardır.

23 İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar, Rablerinin izniyle, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Oradaki esenlik dilekleri "Selâm"dır.

24 Allah'ın güzel bir söze [kelime] nasıl bir misal getirdiğini görmüyor musun? O, (güzel söz), kökü yerde sabit, dalları gökyüzünde olan bir ağaç gibidir.

25 O Rabbinin izniyle her zaman ürününü verir. Allah, belki düşünüp ders alırlar [yetezekkerûn] diye insanlar için misaller getirir.

26 Kötü/asılsız bir sözün durumu da kökü yerin üstüne çıkarılmış/yerinden sökülmüş ve dayanaksız/dikili duramayan çürük/kötü bir ağaç gibidir.
27 Allah inananları hem dünya hayatında hem de ahirette sabit/değişmeyen bir söz sebebiyle sapasağlam tutar [yusebbit]. Zalimleri de saptırır. Çünkü Allah dilediğini yapar.
28 (Ey peygamber!) Allah'ın nimetini nankörlüğe değişenleri ve kavimlerini helak yurduna [dâre'l-bevâr] götürenleri görmüyor musun?
29 Onlar oraya yaslanacaklardır/gireceklerdir. Orası ne kötü bir duraktır!
30 Onlar Allah'a rakip eşler [endâd] koştular. Sonuçta (insanları) Allah'ın yolundan saptırdılar. De ki: "Geçici nimetlerle oyalanın bakalım! Muhakkak ki varacağınız yer ateştir."
31 (Ey peygamber!) İnanan kullarıma söyle; hiçbir alışverişin ve dostluğun [hılâl] olmayacağı bir gün gelmeden önce, namazı dosdoğru kılsınlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar.
32 Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emriyle denizde yüzen gemileri hizmetinize sunan [sehhare], nehirleri de istifadenize verendir.
33 Her ikisi de (kendi yörüngelerinde) düzenli seyreden güneşle ayı sizin hizmetinize sunan ve geceyle gündüzü de istifadenize sunandır.
34 O, kendisinden istediğiniz her şeyi size vermiştir. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkarsanız sayamazsınız. Muhakkak ki insan çok zalim ve çok nankördür.
35 Hani İbrahim demişti: "Rabbim! Bu beldeyi güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."[3]
36 "Rabbim! Çünkü o putlar insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Kim bana tabi olursa o elbette bendendir. Kim de bana karşı gelirse, muhakkak ki Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin."
37 "Rabbimiz! Soyumdan bazılarını, ziraate elverişli olmayan bir vadiye, Senin kutsal evinin yanına yerleştirdim ki, Rabbimiz namazı dosdoğru kılsınlar! Sen de insan-

---

[3] Krş. Bakar, 2/125; Âl-i İmrân, 3/97

ların bir kısmının gönüllerini [ef'ide] onlara meylettir. Onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki şükretsinler!"

38 "Rabbimiz! Muhakkak ki Sen bizim gizlediğimiz ve açıkladığımız şeyleri bilirsin. Gökte de yerde de hiçbir şey Allah'tan gizli değildir."

39 "İhtiyarlık çağımda bana İsmail ve İshak'ı bahşeden Allah'a hamdolsun. Muhakkak ki Rabbim duayı elbette işitendir."[4]

40 "Rabbim beni namazı dosdoğru kılan bir kimse eyle. Soyumdan gelenleri de. Rabbimiz duamızı kabul buyur!"

41 "Rabbimiz! Hesabın görüleceği gün beni, anamı babamı ve bütün mü'minleri bağışla!"

42 (Ey Peygamber!) Sakın Allah'ı zalimlerin yaptığından gafildir sanma! O, ancak onları, gözlerin dehşetten belereceği/yerinden fırlayacağı [teşhasu] bir güne ertelemektedir.

43 Onlar başlarını kaldırmış, gözleri kendilerini görmez, yürekleri de bomboş/akılları uçmuş bir şekilde (çağrıldıkları yere) koşuşurlar.[5]

44 (Ey Peygamber!) İnsanları azabın geleceği gün ile uyar. Zira (o gün) zalimler, "Rabbimiz! Bizi yakın bir süreye kadar ertele de Senin çağrına gelelim ve elçilere de tabi olalım" derler. Onlara, "Sizler daha önce yemin etmemiş miydiniz? Hani size zevâl yoktu!"[6]

45 "Sizler (Ad ve Semûd gibi) kendilerine zulmedenlerin yerlerine yerleştiniz. Onlara nasıl yaptığımız size açıkça belli olmuştu. Sizlere misaller de vermiştik." (denir.)

46 Andolsun onlar tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları dağları yerinden oynatacak kadar güçlü olsa bile tuzakları Allah'ın katındadır/bilgisi dâhilindedir.

47 Sakın Allah'ın elçilerine verdiği sözden caydığını sanma! Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Zü intikâm'dır.[7]

---

[4] Krş. Bakara, 2/124; Enbiyâ, 21/72; Sâffât, 37/100-101; Ahkâf, 46/15

[5] Krş. Kâf, 50/44; Kamer, 54/7-8

[6] Krş. Nahl, 16/38

[7] **Zü intikâm**, "intikam sahibi" demektir. Bu kelime her ne kadar öç almak anlamında kullanılsa da güç ve kudret sahibi, hâkimiyet kuran demektir. Esmâu'l-Hüsnâ'da, "**El-Muntekim**" olarak geçer, anlamı: suçluları cezalandıran, onlar üzerine hâkimiyet kuran ve hak ettikleri cezayı verendir demektir.

48 O gün yer, başka bir yere dönüştürülür, gökler de öyle[8]. Onlar Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ın huzuruna çıkarlar.

49 O gün suçluları/günahkârları zincirlere vurulmuş olarak görürsün.

50 Onların giysileri/gömlekleri katrandandır ve yüzlerini de ateş bürür.

51 (Bütün bunlar) Allah'ın her nefse kazandığının karşılığını vermesi içindir Muhakkak ki Allah, hesabı çabuk görendir.

52 Bu (Kur'an) kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek tanrı olduğunu bilsinler ve gönül ehli olanlar da düşünüp öğüt alsınlar [yetezekker] diye insanlara bir tebliğdir/bildiridir.

---

8 Krş. Tekvîr, 81/1-7

15- HİCR SÛRESİ

Bu Sûre adını, içinde geçen Hicr kelimesinden almıştır. Hicr,"-kayalık/taşlık bölge" anlamına gelir. Hicr, Medine'nin kuzeyinde Semûd kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. Mekke döneminde inmiştir 99 ayettir. Mushaf'ta 15, inişte 54 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elif, Lâm, Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık olan Kur'an'ın ayetleridir.

2 İnkâr edenler bazen, "Keşke Allah'a teslim olsaydık" diye çok arzu ederler/hayıflanırlar.

3 (Ey Peygamber!) Bırak onları yesinler ve faydalansınlar. Emelleri kendilerini oyalasın dursun.[1] Nasıl olsa ileride bilecekler.

4 Biz hiçbir beldeyi, kendilerine belirlenmiş [ma'lûm] bir süre/vakit [kitap] olmadan helak etmedik.[2]

5 Hiçbir toplum [ummet] ecelinin önüne ne geçebilir ne de geciktirebilir.

6 Dediler ki: "Ey kendisine Kur'an [zikr] indirilmiş olan! Sen mutlaka delisin/cinlenmişsin [mecnûn]!"

7 "Eğer doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirsene!"

8 (Hâlbuki) Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman da onlara/suçlulara mühlet verilmez.

9 Muhakkak ki Kur'an'ı [zikr] Biz indirdik. Onun koruyucusu da elbette Biziz.[3]

---

1 Krş. En'âm, 6/91

2 Bu ayetten, her toplumun bir sonunun olduğunu ve bunun da Allah'ın indinde kayıtlı bulunduğunu anlıyoruz. Toplumlar sünnetullah/Allah'ın yasaları gereği, zulüm ve haksızlıklarla kendi sonlarını kendileri hazırlarlar. Sonları gelince de helak olurlar. Krş. Fâtır, 35/45.

3 Krş. Mâide, 5/48. Allah Kur'an'ı koruduğu gibi, Kur'an'la beraber onun içinde belirtilen eski kitaptaki hükümleri de korumuştur. Yani Allah gönderdiği bütün vahiyleri Kur'an'ı korumakla korumaktadır.

10 (Ey peygamber!) Andolsun Biz senden önceki eski topluluklarn kolları [şiye'][4] için de elçiler gönderdik.

11 Onlara herhangi bir elçi gelmesin ki onlar onunla alay etmemiş olsunlar.

12 İşte Biz onu/zikri böylece suçluların kalplerine sokarız.[5]

13 Onlar ona inanmazlar. Zira öncekilerin sünneti de (izledikleri yol) böyle geldi geçti.

14 Şayet onlara gökten bir kapı açsak ve oradan yukarıya çıkmaya koyulsalar dahi;

15 Yine de derlerdi: "Gözlerimiz bağlandı/döndürüldü [sukkiret], bilakis biz büyülenmiş bir topluluğuz [kavm]."

16 Andolsun Biz gökte burçlar/yıldız kümeleri var ettik ve onları bakanlar için süsledik.

17 Onları kovulmuş her türlü şeytandan[6] koruduk.

18 Ancak kulak hırsızlığı eden olursa hemen onu apaçık parlak bir kıvılcım [şihâb] takip eder.

19 Yeryüzünü de yaydık ve oraya sağlam dağlar [revâsi] yerleştirdik [elkaynâ] ve orada ölçülü olarak her şeyi bitirdik.

20 Orada hem sizin için hem de rızkı size ait olmayanlar için geçimlikler var ettik.

21 Hiçbir şey yoktur ki hazineleri Bizim katımızda olmasın.

---

4 "Şiye'" 'nın tekili "şi'a"dır. O da "Bir insanı güçlendiren ve onun etrafında yer alan topluluk" (Ragıp) demektir. Bugünkü ifadeyle, "partizan, taraftar zümre" anlamına gelir. "Bir topluluğun içindeki kollar" olarak değerlendirdik ve bunu tercümeye yansıttık.

5 Krş. Şuarâ, 26/200

6 Şeytan kelimesi, Arapçada "şetane" kökünden gelir. "Uzaklaşan, uzak olan" anlamındadır. Doğru ve hak olan her şeye uzak ve yabancı olan veya karşı çıkan güç anlamındadır. (*Tacu'l-Arûs, Müfredât* ve diğerleri). İnkâr edenlerin/nankörlerin veya buna eğilimli olanların içlerindeki ahlâkî ilkelere karşı olan kötü dürtüler için kullanılmıştır. Burada ise, astrolojik spekülasyonlarla yani müneccimlik yoluyla göklerden ve gizli ilimlerden vb. şeylerden doğru haber vermenin mümkün olmadığının bir ifadesidir. Kimse algılanamayan (gayb) âlemden haber getiremez anlamındadır. Câhiliye döneminde Araplar arasında cin ve şeytanlara inanç oldukça yaygındı. Bazı kâhinler, cin ve şeytanlar vasıtasıyla gökten haberler çaldıklarını söyleyerek halkı kandırırlardı. Nitekim Kur'an'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'e "kâhin" iftirası, Kur'an'a da "kâhin sözü" diye iftira atmaları da bu anlayışa dayanır. Kur'an bu ayetlerle hem Araplar arasındaki bu inancı hem de günümüzdeki falcılığı, müneccimliği, medyumluğu veya gökten haber almaları reddetmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Kur'an'ı cinlerle oluşturmadığının da bir delilidir. Krş. Hâkka, 69/42; Tûr, 52/29

Biz onu ancak belli bir ölçüye/miktara [bikaderin] göre indiririz.

22 Rüzgârları da aşılayıcı/dölleyici olarak gönderdik. Gökten su indirerek sizi onunla suladık. Onu toplayıp (yer altında) depolayan [hâzinîn] da siz değilsiniz.

23 Muhakkak ki Biz diriltir/hayat verir ve öldürürüz. Hepsinin gerisinde kalacak [vârisûn] olan da Biziz.

24 Muhakkak ki Biz sizden önce geçenleri de sizden sonraya kalanları da biliriz.

25 Muhakkak ki Rabbin onları bir araya getirecektir. Hiç şüphesiz O, Hakîm'dir, Alîm'dir.

26 Andolsun ki Biz, insanı kuru bir balçıktan [salsâl], kokuşmuş kara bir çamurdan [hame'in mesnûn] yarattık.[7]

27 Cinleri[8] ise daha önce dumansız ateşten [nâri's-semûm] yaratmıştık.

28 Hani Rabbin meleklere: "Muhakkak ki Ben kuru bir balçıktan, kokuşmuş kara bir çamurdan bir beşer/insan yaratmaktayım."

29 "Onu şekillendirip [sevveytuhu] ruhumdan üfürdüğümde[9] hemen ona secde ediniz!" demişti.

30 Bunun üzerine meleklerin hepsi secde ettiler.

---

[7] İnsanoğlu, ontolojik olarak hayvanlar ve bitkiler âlemiyle birlikte canlılar âleminin yani organik dünyanın bir üyesidir. Organik dünya ise, cansızlar/inorganik âlemiyle beraber arzın bir parçasıdır. Dolayısıyla insan, hayvan ve bitkinin ilk basit orijini toprağa ve onun aşamalarına dayanır. İnsan oluşumunun ilk etabı, diğer canlıların ilk etabı kadar eskidir ve aynı orijinden yani topraktan gelirler. Hayat evrim sürecindeki aşamalar doğrultusunda canlıları türlerine göre oluşturarak ilahi bir plan dâhilinde varlığa gelmişlerdir. İnsanın menşeini, vurduğun zaman ses getiren kuru bir toprak parçası olarak göstermesi ve onun da suyla karışmış ve çeşitli organizmaların oluşması için mayalanması ve kokuşması olayı, yeryüzünde hayatın ilk defa başlaması ve toprakta bulunan bütün unsurların ve minerallerin her canlı varlıkta cinsine göre bulunduğunu anlıyoruz. Şu hâlde insan arzda yaratılmıştır. Başka bir yerden veya gezegenden gelmemiştir.

[8] Cin kelimesi çoğul olup tekili "can"dır. Görünmeyen, örtülü demektir. Nitekim insanın nefsi görünmediği için ona da "can" denir.

[9] Ruhun üfürülmesi sembolik bir anlam taşır. Cansız varlığın canlı olması değildir. Ayete göre canlı bir varlığa ruh verilmektedir. Çünkü insan tekâmül ederek insan şeklini kazanmıştır. Bu da insanın diğer canlılardan bir özelliği olan akıl ve idrakın kendisine kazandırılmasıdır. Melekler iki defa insana secde etmişlerdir. Birincisi, ruh üfürüldükten yani ona akıl ve idrak verildikten sonra, ikincisi ise ilim yapma kapasitesi veya esmanın öğretilmesinden sonradır. Bu da Âdem kıssasında geçer. Fazla malumat için "Kur'an'ı Anlamak" isimli kitabımıza müracaat edilebilir.

31 İblis, çekindi ve secde edenlerden olmadı.
32 (Allah) buyurdu ki: "Ey İblis! Sana ne oluyor da secde edenlerle beraber olmadın?"
33 Dedi ki: "Ben, kuru bir balçıktan ve kokuşmuş kuru bir çamurdan yaratmış olduğun bir beşere secde etmem."[10]
34 (Allah) buyurdu ki: "Derhâl çık oradan! Sen artık kovulmuş birisin!"
35 "Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lanet senin üzerinedir."
36 (İblis), "Rabbim! Öyle ise onların tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi.
37 (Allah), "Muhakkak ki sen mühlet verilenlerdensin" buyurdu.
38 "Bilinen vakitteki güne kadar (kıyamete kadar).
39 (İblis) dedi ki: "Rabbim! Beni azdırmana/yoldan çıkarmana karşılık andolsun ben de yeryüzünde kötülükleri onlara güzel gösteririm ve hepsini de azdırırım/yoldan çıkarırım."[11]
40 "Ancak içlerinde kendini Sana adayan/ saf ve temiz kıldığın [muhlesîn] kulların hariç."
41 (Allah) buyurdu ki: " İşte (o kulların yolu) Bana varan dosdoğru bir yoldur."
42 (Allah) buyurdu ki: "Muhakkak ki, azgınlardan [ğâvîn] sana tabi olanlar hariç, Benim kullarım üzerinde senin hiçbir gücün/hâkimiyetin [sultân] yoktur."[12]
43 Onların hepsine vaat edilen yer elbette cehennemdir.
44 Onun yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır.
45 Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar cennetlerde ve pınarların başındalardır.
46 Onlara, "Oraya selâmetle ve güven içinde giriniz!" (denilir).
47 Onların göğüslerinden/kalplerinden kini söküp attık ki onlar sedirler/tahtlar üzerinde karşılıklı kardeşçe otururlar.

---

[10] Krş. Bakara, 2/34; A'râf, 7/11-24

[11] Şeytanın böyle bir görev yüklenmesi aslında ilahi planın belli bir fonksiyonunu yerine getiriyor. İyi ile kötü arasında kalan insana şeytanın kötülükleri iyi göstermesi, aslında insanın aklını iyi kullanması yolunu, iradesini geliştirme fırsatını veriyor. Her şeyden önemlisi kişinin düşünmesi, araştırması, muhakeme ve tedebbür etmesi kısaca hür iradesiyle tercih hakkını kullanmasına fırsat sağlıyor.

[12] Krş. Nahl, 16/99, İsrâ, 17/65

48 Onlara orada herhangi bir yorgunluk dokunmaz ve onlar oradan çıkarılacak da değildirler.
49 (Ey peygamber!) kullarıma haber ver ki, "Ben gerçekten Gafûr ve Rahîm'im."
50 "Elbette benim azabım da, can yakıcı bir azaptır."
51 Onlara İbrahim'in misafirlerinden de haber ver!
52 Hani onun yanına girdiklerinde, "Selâm" demişlerdi. O da "Muhakkak biz sizden tedirginiz" demişti.[13]
53 Onlar, "Tedirgin olma! Biz sana ilim sahibi (olacak) bir oğul müjdeliyoruz" demişlerdi.
54 İbrahim, "Bana yaşlılık gelip çatmışken mi beni müjdeliyorsunuz? Bana neyin müjdesini veriyorsunuz?" dedi.
55 (Melekler) "Biz sana gerçeği müjdeledik. Sakın umudunu kesenlerden olma" dediler.
56 İbrahim dedi ki: "Rabbinin rahmetinden, sapıtmışlardan başka kim umudunu keser?"[14]
57 "Ey elçiler! Peki, sizin işiniz nedir?"
58 Dediler ki: "Biz şuç işlemekte/günahkâr olan bir topluluğa [kavın] gönderildik."
59 "Ancak Lût ailesi suçlu değildir. Biz onların hepsini kurtaracağız"
60 "Karısı[15] hariç. Biz onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik."[16]
61 Elçi melekler, Lût ailesine geldiklerinde;
62 O; onlara, "Siz tanınmayan bir topluluksunuz [kavın]" dedi.

---

[13] Krş. Hûd, 11/69-70

[14] Krş. Yûsuf, 12/87

[15] Kur'an semantiği açısından "eşi" tabiri ile "karısı" tabiri anlam bakımından birbirinden farklıdır. Kur'an konusunda orijinal araştırmalarıyla tanınan Dücane Cündioğlu'nun bir çalışmasını önemine binaen buraya alıyorum: "Kur'an, a) ihanet, b) inanç farklılığı, c) dulluk, d) kısırlık gibi unsurların bulunduğu yerlerde 'zevc" (eş) sözcüğünü kullanmaz. "Aziz'in eşi" demez; zira kadın kocasına ihanet etmiştir. "Firavun'un eşi", "Lut'un eşi", Nuh'un eşi" demez; zira bu kadınlar kocalarının dininden değildir. (Firavun'un karısı mü'mine, diğer ikisi kâfirdir). "İmrân'ın eşi" demez; zira Hz. Meryem'in annesi duldur. Kezâ "İbrahim'in eşi", Zekeriya'nın eşi" demez; zira her iki kadın da kısırdır. (Hz. Zekeriya evlat sahibi olmakla müjdelenince, Kur'an hemen onun hakkında 'zevc' (eş) sözcüğünü kullanacaktır.") (Bkz. *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, s. 108-109, Kitabevi Yay. İstanbul, 1999)

[16] Takdir etmenin meleklere izafe edilmesinin sebebi onların Allah adına iş görmeleridir. Biz bu takdiri sana bildiriyoruz demektir.

63 Dediler ki: "Bilakis, Biz sana sadece şüphe edip durdukları [yemterûn] azabı getirdik."
64 "Sana gerçeği getirdik. Biz elbette doğru söyleyenleriz."
65 "Hemen gecenin bir bölümünde aileni yola çıkart ve sen de arkalarından takip et. İçinizden kimse arkasına dönüp bakmasın ve emredildiğiniz yere gidiniz!"
66 Ona şu kesin hükmü bildirdik: "Sabaha varmadan onların sonu gelmiş/kökü kesilmiş olacak!"
67 Derken, şehrin ahalisi sevinerek (yanlarına) geldiler.
68 (Lût) dedi ki: "Şüphesiz bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni rezil etmeyin!"
69 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve beni utandırmayınız!" dedi.
70 Onlar da "Biz seni âlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?" dediler.
71 Lût, "Eğer doğru bir şey yapacaksanız işte kızlarım! (Onlarla evlenin!)[17]
72 (Elçi melekler de) Ömrüne andolsun ki onlar (şehvet) sarhoşluğu içinde bocalayıp duruyorlar/ne dediklerini bilmiyorlar.
73 Derken güneşin doğuşu sırasında o korkunç ses [sayha] onları yakaladı.
74 Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişmiş [siccîl] sert taşlar yağdırdık.[18]
75 Muhakkak ki bunda derin kavrama gücü/feraseti yüksek olanlar [mutevessimîn][19] için ibretler [âyât] vardır.
76 Şüphesiz o şehrin kalıntıları hâlâ mevcut bir yol üzerinde duruyor.
77 Muhakkak ki bunda inananlar için ibretler [âyât] vardır.

---

[17] Krş. Hûd Sûresi 78. Ayetin dip notunda da belirtildiği gibi, Burada Hz. Lût'un kendi kızları değil, kavminin kızları/dul kadınlarıdır. Kur'an üslûbu açısından ele alındığında peygamberler gönderildiği kavmin manevi babasıdır. Kavmi de onun evlatlarıdır. Dolayısıyla dul kadınlar da babaya nispetle onun kızlarıdır.

[18] Krş. Hûd, 11/82; Z3ariyât, 51/33.

[19] "Mutevessimîn" kelimesi aslında bir işaretten, bir hareketten doğru anlam çıkaran, doğru yorum yapandır. Bu kelimeyi Razî ve Zamahşerî bir şeyin dış görünüşünden yola çıkarak, o şeyin hakikatini, özünü, iç yüzünü anlamak şeklinde yorumlamışlardır. Ebu Said el-Hudri'nin naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber, "Mü'minin ferasetinden sakının, çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar" dedikten sonra bu ayeti okumuştur. Buradan feraset ve zekâvet anlaşıldığından, Hz. Peygamber'in yorumunu tercümeye yansıttık.

78 Andolsun Eyke halkı[20] da zalimlerden idiler.
79 Onlardan da intikam aldık/onları cezalandırdık. Gerçekten her ikisinin (harabeleri) açık bir yol üzerindedir.
80 Andolsun Hicr halkı[21] da elçileri yalanladılar.
81 Onlara da ayetlerimizi vermiştik ama onlar yüz çevirmişlerdi.
82 Onlar dağlarda güvenli evler yontuyorlardı.[22]
83 O korkunç ses [sayha] sabah vakti onları da yakaladı.[23]
84 Kazandıkları, kendilerinden hiçbir şeyi savamadı.
85 (Ey Peygamber!) Biz gökleri ve yeri ve ikisinin arasındakileri ancak bir plana göre/hak ile yarattık. Muhakkak ki kıyamet [es-sâ'at] mutlaka gelecektir! O hâlde sen onlara oldukça güzel bir davranışla davran!
86 Muhakkak ki senin Rabbin Hallâk'tır[24], Alîm'dir.
87 (Ey peygamber!) Gerçekten Biz sana çift anlamlı hakikatten [mesânî][25] yedi ayeti/Fâtiha'yı ve Yüce olan Kur'an'ı verdik.

---

[20] Eyke halkı, "ağaçlı vadilerin sakinleri" olarak bilinir. Medyen halkıdır. Peyamberleri, Hz. Şuayb idi.

[21] Hicr, Kuzey Hicaz bölgesinde Teyma vadisinin güneyindeki bölgenin adı olup, Semûd kavmi burada yaşamıştır.

[22] Krş. A'râf, 7/74; Şuarâ, 26/149

[23] Krş. A'râf, 7/78; Hûd, 11/67

[24] **El-Hallâk**: En iyi yaratan, her şeyi yaratan, çok yaratan, gerçek ve mutlak yaratıcı gibi anlamlara gelir. Esmau'l-Hüsnâ'da "**El-Hâlik**" olarak geçer.

[25] Ayette geçen "mine'l-mesânî" tabirini; iki kutupludan, çift anlamlı olan hakikatten veya anlamda iki vechesi bulunan diye tercüme ediyoruz. Mesânî kelimesi "katlanmış, dürülmüş ikiye kıvrılmış" gibi anlamlara gelir. Bize göre bu, Kur'an'ın iki kutuplu niteliğine bir işaret olduğunu gösterir. Nitekim Razî ve Elmalı'nın kanaatlerinden biri de budur. Bize göre çift/iki kutupluluk ayetlerin "lafzî" ve "nassî" adını verdiğimiz anlamlarıdır. Lafzî anlamlar, hitap itibariyle tarihsel yapıda olup o dönemin sorunlarının çözümüne yardım ediyordu. Nassî olan anlam da lafzî/tarihsel anlamın altında yatan anlamdır. Bu da evrensel bir karakter taşıdığı için onu okuyan ve anlayan kişinin içinde yaşadığı çağın sorunlarına getirdiği çözümdür. İşte bu iki vecheye yani iki kutuplu hakikate açık ayetlerden yediyi ve yüce Kur'an'ı sana verdik diyor. Yedi ayetten kasıt, Buhari'ye göre; Hz. Peygamber'in yorumuyla Fâtiha Sûresi'dir. Çünkü namazda her rekatte tekraren okunur (Buhari, Tefsir). Ayrıca bu yediyi "Kur'an yedi harf/lehçe üzere indirildi" hadisine dayanarak da yorumlanmıştır (Bkz. Elmalı Tefsiri). Meâl ve tefsirlerin kahir ekseriyeti "tekrarlanan veya tekrar tekrar okunan yedi ayet" şeklinde Fâtiha Sûresi'ni kastederek çevirmişlerdir. Kur'an'da ayet sayısı yedi olan bir başka sûre de "Mâûn Sûresi"dir. Fatiha kadar tekrar edilmese de sosyal ahlakın, kul hakkının kamu malına riayetin öneminin belirtildiği; buna mukabil dini yalanlayanların, yoksulu ve yetimi itip kakanların, namazlarında riya edenlerin yerildiği bir sûredir.

88 (Bu sebeple) senin, onların bir kısmını çifter çifter/kat kat faydalandırdığımız şeylerde gözün kalmasın! Onlar için de üzülme. Sen inananlara kanatlarını ger/onları koru.

89 De ki: "Muhakkak ki ben apaçık bir uyarıcıyım."

90 Nitekim Biz, (kendi kitaplarını) parçalara ayıranlara da (kitap) indirdiğimiz gibi,

91 Onlar şimdi Kur'an'ı da parça parça etmektedirler.[26]

92 Rabbine andolsun ki, onların hepsini sorguya çekeriz.

93 Yapmış oldukları şeylerden dolayı.

94 (Ey peygamber!) Artık emrolunduğun şeyleri açıkça söyle ve müşriklerden de yüz çevir.

95 Muhakkak Biz, seninle alay edenlere yeteriz.

96 Allah'la beraber başka tanrı edinenler yakında bilecekler.

97 (Ey peygamber!) Andolsun Biz, onların söylediklerinden dolayı senin göğsünün daraldığını da bilmekteyiz.

98 O hâlde sen Rabbini hamd ile tesbih et (yücelt) ve Ona secde edenlerden ol!

99 Sana kesin gerçek/ölüm [yakîn] gelene kadar Rabbine ibadet et!

---

[26] Krş. Bakara, 2/85; Mâide, 5/41; En'âm, 6/91; Mü'minûn, 23/53

16- NAHL SÛRESİ

"Nahl" bal arısı demektir. 68. Ayetinde bal arısından bahsettiği için bu adı almıştır. Mekke'de nazil olmuş, 128 ayettir. Mushaf'ta 16, inişte ise 70 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Allah'ın emri (mutlaka) gelir.[1] Onun acele gelmesini istemeyiniz. O, koştukları ortaklardan münezzehtir ve yüceler yücesidir.
2 Allah, "Muhakkak ki Benden başka tanrı yoktur, Öyleyse Bana karşı sorumluluk bilincinde olunuz" diye (insanları) uyarmaları için, emrini içeren vahy ile [bi'r-rûh][2] melekleri kullarından dilediğine indirir.
3 Gökleri ve yeri bir plan dâhilinde/hak ile yaratmıştır[3]. O, Onların koştukları ortaklardan yücedir.
4 O, insanı bir nutfeden/spermatozoid'den yaratmıştır.[4] O ise apaçık bir hasım kesilmiştir.
5 Hayvanları [en'âm] da O yaratmıştır. Onlarda sizin için ısıtacak şeyler ve birçok yararlar vardır. Onların etlerini de yersiniz.
6 Onları (akşamleyin) getirirken de (sabahleyin) salıverirken de onlarda sizin için bir güzellik [cemâl] vardır.
7 Onlar, ancak büyük bir meşakkatle ulaşabileceğiniz bir beldeye yüklerinizi taşırlar. Muhakkak ki Rabbiniz Ra'ûf'tur, Rahîm'dir.

---

1 "Etâ" (geldi) anlamında olup mazi kipiyle gelmiştir. Kur'an'a göre, henüz gerçekleşmemiş bir fiil eğer mazi kipiyle gelmişse o şeyin mutlaka gerçekleşeceğini beyan eder.

2 Ruh kavramı burada vahy anlamında kullanılmıştır.

3 Bilindiği gibi "hak" kelimesi Allah'ın fiiline nispet edilirse, "bir plan dâhilinde", "bir plana göre", "olması gerektiği gibi" diye tercüme edilebilir. Allah'ın bir plan dâhilinde yaratması, evreni boşuna yaratmadığını, onu yaratmasında elbette yüce bir maksat ve yüce bir hikmet vardır.

4 "Nutfe"yi spermatozoid olarak tercüme ettik. "Meni" ise sperma'dır. Rahme bırakılan meninin/spermanın genelde sadece biri yumurtayı döllediğinden nutfeyi spermatozoid olarak tercümemizde gösterdik.

8 Hem binesiniz diye hem de süs [zînet] olarak, atları, katırları ve merkepleri de yarattı. O sizin bilmediğiniz daha nice şeyler yaratır.

9 Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Yolun eğrisi de var. Şayet O dileseydi hepinizi toptan doğru yola ulaştırırdı.[5]

10 Gökten sizin için su/yağmur indiren O'dur. İçeceğiniz ondan ve (hayvanlarınızı) otlattığınız bitkiler [şecerun] de ondandır.

11 Onunla sizin için ekini, zeytini, hurmayı, üzümü ve her türlü ürünü bitirir. Muhakkak ki bunda düşünen bir toplum [kavm] için ibretler [âyât] vardır.

12 Sizin (yararlanmanız) için geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı (koyduğu yasalara) boyun eğdirmiştir. Yıldızlar da Onun emriyle boyun eğmişlerdir. Muhakkak ki bunda aklını kullanan bir topluluk [kavm] için elbette ibretler [âyât] vardır.

13 Sizin için yeryüzündeki çeşitli renk ve biçimdeki şeyleri de (boyun eğdirmiştir). Muhakkak ki bunda öğüt alan topluluk [kavm] için bir ibret [âyet] vardır.

14 O, taze et/deniz ürünleri yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi sizin emrinize verendir. Gemilerin denizi yara yara akıp gittiğini görürsün. (Bütün bunlar) Onun lütfunu aramanız ve Ona şükretmeniz içindir.

15 O, yeryüzünde çalkalanmamanız/sarsıntıları daha az hissetmeniz için[6] sağlam dağlar [revâsi] ve yolunuzu bulabilmeniz için de (nice) nehirler ve yollar meydana getirdi/koydu [elkâ].

16 (Daha nice) işaretler (koydu). Onlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.

17 Yaratan, hiç yarat(a)mayan gibi olur mu? Hâlâ öğüt almıyor musunuz?

---

5 Krş. En'âm, 6/149

6 Meâllerde genellikle "Sarsılmayasınız diye sabit dağlar yarattık" veya "Sizi sarsmaması için sabit dağlar yarattık" şeklinde tercümeler görülmektedir. Aslında "Sarsılmamanız veya sarsıntıları daha az hissetmeniz için sağlam dağlar var ettik" şeklinde olmalıdır. Semantik analiz bunu gerektiriyor. Biz bunu tercümeye yansıttık. Zaten bilimsel olarak doğru olan da budur. Nitekim jeolojik olarak depremler en fazla dağlık bölgelerde oluyor. Dağların mevcudiyeti bu sarsıntıları daha az hissetmemizi sağlıyor. Ayrıca dağlar sabit değil sağlam olup yer kabuğu üzerinde hareket halindedirler.

18 Eğer Allah'ın nimet(ler)ini saymaya kalkarsanız, sayamazsınız. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
19 Allah gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir.
20 Allah'tan başka çağırdıkları/yalvardıkları hiçbir şey yaratamazlar; zaten kendileri yaratılmıştır.
21 Onlar diri değil ölüdürler. Ne zaman diriltileceklerinin bile farkında değildirler.[7]
22 Tanrı'nız bir tek Tanrı'dır. Ahirete inanmayanlara gelince, onların kalpleri inkârcıdır ve kendileri de büyüklük taslamaktadırlar.
23 Şüphe yoktur ki [lâ cereme] Allah onların gizlediklerini de ve açıkladıklarını da bilir. Muhakkak ki O, büyüklük taslayanları sevmez.
24 Onlara, "Rabbinizin indirdiği şey nedir?" denildiği zaman, "Öncekilerin/evvelkilerin masalları" derler.
25 Böylece onlar kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenmiş olurlar.[8] O yüklendikleri yük ne kötüdür, bir bilseniz!
26 Andolsun, kendilerinden öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Allah da binalarına temellerinden gelmiş/yıkmış ve üstlerindeki tavan da başlarına çökmüştü. Çünkü azap farkına varamadıkları yerden gelmişti.
27 Sonra kıyamet günü Allah, "Uğruna (inananlarla) kavga ettiğiniz/ayrı düştüğünüz Bana ortak koştuğunuz şeyler/tanrılarınız nerede hani?" diyerek onları rezil edecektir. Kendilerine ilim verilenler de "Bugün rezillik [hızye] kâfirlerin üzerinedir" derler.
28 Nefislerine zulmederken meleklerin canlarını aldığı[9] kimseler, "Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk!" diyerek hemen teslim olurlar. "Bilakis! Allah sizin yapmakta olduklarınız şeyleri muhakkak bilmektedir."
29 (Onlara) "Haydi, içinde sürekli kalacağınız cehennemin kapılarına giriniz!" (denilir). Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!

---

7 Krş. Neml, 27/65

8 Krş. Ankebût, 29/13. Hz. Peygamber bu konuda şöyle diyor: "Başkalarını doğru yoldan ayrılmaya çağıran kimseye de kendisine uyanların günahı kadar günah yazılır" (Müslim İlim, 16).

9 Krş. Enfâl, 8/50

30 Sorumluluk bilincinde olanlara, "Rabbiniz ne indirdi?" dendiğinde onlar da, "Hayır" diye cevap verirler. Bu dünyada güzel/iyi işler yapanlara güzellik/iyilik [hasene][10] vardır. Ahiret yurdu onlar için daha hayırlıdır. Sorumluluk bilincinde olanların yurdu ne güzeldir!
31 Onlar altlarından ırmaklar akan Adn cennetlerine girerler. Onlar için orada diledikleri her şey vardır.[11] İşte Allah, sorumluluk bilincinde olanları böyle mükâfatlandırır.
32 Melekler iyi insanlar olarak [tayyibîn] canlarını aldığı kimselere, "Selâm size! Yaptıklarınızın karşılığı olarak cennete giriniz!"[12] Derler.
33 Onlar ille de meleklerin kendilerine gelmesini yahut Rabbinin emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Kendilerinden öncekiler de aynen böyle yapmışlardı. Allah onlara asla zulmetmedi, fakat onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı.
34 Bu sebeple yapmış oldukları kötülükler kendi başlarına ulaştı [esâbehum] ve alay etmekte oldukları şeyler de kendilerini kuşattı.
35 Allah'a ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi biz de babalarımız/atalarımız da Ondan başka bir şeye tapmazdık. Onun (emri) dışında da hiçbir şeyi haram kılmazdık. Kendilerinden öncekiler de aynen böyle yapmışlardı. Elçilere düşen apaçık tebliğden başka bir şey midir?"
36 Andolsun Biz her topluluğun [ummet] içinden kendilerine "Allah'a kulluk edin, Tâğût'tan kaçının"[13] diyen bir

---

[10] "Hasene" Arapçada "hüsn" kökünden gelir. Mutluluk veren, insanı sevince boğan ve beğenilen her şey demektir.. Mutluluk veren her nimettir. Üç kısma ayrılır: 1) Akıl tarafından beğenilen 2) Heva tarafından beğenilen ve 3) Duyular tarafından beğenilen. İyilik ve güzelliğin genel adıdır. Bolluk, bereket, genişlik, zenginlik, aranılan şeye ulaşmak anlamları vardır. Seyyie"nin zıttıdır. (Ragıp). Krş. Nisa, 4/78

[11] Krş. Furkân, 25/16; Zümer, 39/34; Şûrâ, 42/22

[12] Dünya hayatını iyi insanlardan olarak geçirdiklerinden dolayı melekler onların cennetlik olduklarına dair müjde veriyor. Meleklerin "cennete giriniz" sözü, onların hemen sorgusuz sualsiz cennete gireceklerini ifade etmez. Yoksa kıyamet, mahşer, sorgu, hesap, mizan vb ilgili yüzlerce ayeti yok farz etmek anlamına gelir. Burada mü'minlere siz iyi insanlardan olursanız, melekler canlarınızı alır almaz size müjdeyi verirler anlamındadır.

[13] Krş. Bakara, 2/256

elçi gönderdik[14]. Onlardan kimini/lâyık olanı Allah doğru yola iletti, kiminin üzerine de sapıklık hak oldu. Artık, yeryüzünde dolaşınız ve yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu görünüz!

37 (Ey peygamber!) Sen onların doğru yola erişmelerini ne kadar istesen de muhakkak ki Allah saptırdığını doğru yola iletmez ve onların yardımcıları da olmaz.

38 Onlar, "Allah ölen kimseyi diriltmez" diye var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Bilakis, bu, Allah'ın üzerine hak olan bir vaattir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

39 (Diriltilecekler ki) hakkında anlaşmazlığa düştükleri şeyi kendilerine açıklasın ve inkâr edenler de yalancı olduklarını bilsinler!

40 Bir şeyi istediğimizde ona ancak "ol!" deriz. O da olur.[15]

41 Zulme uğradıktan sonra Allah yoluna hicret edenlere gelince, onları dünyada güzelce yerleştiririz ve ahiret mükâfatı da daha büyüktür. Keşke bilseler!

42 Onlar sabretmişler/göğüs germişler ve Rablerine güvenip dayanmışlardır.

43 (Ey peygamber!) Biz, senden önce de sadece kendilerine vahyettiğimiz kişilerden [ricâlen] başkasını elçi göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere [ehlez- zikr] sorunuz.

44 (O peygamberleri) apaçık belgeler ve hikmet dolu sayfalarla [zubur] gönderdik. Sana da Zikr'i/Kur'an'ı indirdik ki insanlara kendilerine indirileni açıklayasın. Ola ki düşünüp öğüt alırlar.

45 Kötülükler yapmak için tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden yahut farkına varamayacakları bir yerden kendilerine azabın gelmesinden emin midirler?

46 Yahut dönüp dolaşırlarken kendilerini yakalayıvermesinden (emin midirler?). Onların engel olacak/aciz bırakacak güçleri yoktur.

47 Veyahut korkuta korkuta/yavaş yavaş onları yakalayıver-

[14] Krş., Yûnus, 10/47; Zuhruf, 43/23

[15] "Ol" emri üzerine "o da olur" anlamındaki fiil (fe-yekûn), muzari' fiildir, şimdiki zaman ve geniş zaman kipidir. Allah'ın olmasını istediği şey, "olur, olmaya devam eder, oluş sürecine girer veya oluş süreci başlar" demektir.

mesinden (emin midirler?). Muhakkak ki Rabbin elbette Ra'ûf'dur, Rahîm'dir.

48 Allah'ın yarattığı şeyleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri tevazu içinde bir sağa bir sola dönerek Allah'a boyun eğerek secde etmektedirler.[16]

49 Göklerde ve yerde bulunan canlıların ve meleklerin hepsi Allah'a secde ederler ve onlar asla büyüklük taslamazlar.[17]

50 Üstlerinde (egemen) olan Rablerinden ürperirler ve emredildikleri şeyi yaparlar.

51 Allah dedi ki: "İki tanrı edinmeyiniz O ancak tek bir Tanrı'dır. O hâlde yalnız Bana yönelin [ferhebûn].

52 Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onun'dur. Din de sadece Onun'dur. Sorumluluk bilincini Allah'tan başkası için mi taşıyacaksınız?

53 Nimet namına neyiniz varsa o da Allah'tandır. Sonra size bir sıkıntı dokunduğu zaman bile yalvarışınız yalnız Ona'dır.

54 Sonra O, üzerinizden sıkıntıyı kaldırdığında, içinizden bir grup [ferîk] hemen Rablerine ortak koşarlar.

55 Böylece kendilerine verdiğimiz şeyleri de inkâr etmiş olurlar. Nimetlenin bakalım! Yakında bileceksiniz!

56 Üstelik kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, (mahiyetini) bilmedikleri şeyler için de bir pay [nasîben] ayırıyorlar.[18] Allah'a andolsun ki, uydurmakta olduğunuz şeyden mutlaka sorguya çekileceksiniz.

57 Onlar, kızları Allah'a nispet ediyorlar ki,[19] Allah bundan münezzehtir. Kendilerine ise canlarının istediğini.

58 Onlardan biri kız (çocuğu) ile müjdelendiğinde, içi öfke dolu bir hâlde yüzü simsiyah kesilir!

59 Müjdelendiği şeyin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenmeye çalışır. Onu zilletle mi tutsun yoksa toprağa mı gömsün?[20] Dikkat ediniz! Ne kötü hüküm veriyorlar!

60 Kötü misaller/nitelikler ahirete inanmayanlar için, yüce misaller/nitelikler de Allah içindir. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

[16] Secde etmek burada, Allah'ın evrene bahşettiği yasalarına tabi olmak anlamındadır.

[17] Bu ayet secde ayetidir.

[18] Krş. En'âm, 6/136

[19] Krş. Tûr, 52/39; Necm, 53/21; Sâffât, 37/153-154; Zuhruf, 43/16

[20] Krş. Tekvîr, 81/8

61 Şayet Allah insanları zulümleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı.[21] Fakat onları belli bir süreye kadar [ecelin musemmâ] erteler. Ecelleri geldiği zaman ise ne bir an geciktirebilirler ne de öne alabilirler.[22]

62 Hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ederler. En güzel sonuç kendilerinin olacak diye yalan söylerler. Hiç şüphe yoktur ki ateş onlar içindir ve şüphesiz onlar herkesten önce gireceklerdir [mufratûn].

63 (Ey Peygamber!) Allah'a andolsun ki, senden önceki topluluklara [umem] da elçiler gönderdik. Şeytan da onlara yaptıklarını güzel/süslü gösterdi. O, bugün de onların dostudur [veliyyuhum]. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

64 (Ey Peygamber!) Biz bu Kitab'ı sana, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda onlara açıklaman için ve inanan bir topluma [kavm] da bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olarak indirdik.

65 Allah gökten bir su indirir de toprağı ölümünden sonra onunla diriltir. Muhakkak ki bunda işiten bir topluluk [kavm] için bir ibret [âyet] vardır.

66 Elbette (sağmal) hayvanlarda da bir ibret vardır. Onların karınlarındaki posa ile kan arasından (süzülen), hâlis ve içimi kolay bir süt içiririz.

67 Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem sarhoşluk verici hem de güzel bir rızık edinirsiniz. Elbette bunda aklını kullanan bir toplum [kavın] için bir ibret [âyet] vardır.

68 Rabbin bal arısına şöyle vahyetti:[23] "Dağlardan, ağaç-

---

[21] Krş. 18/58; Fâtır, 35/45

[22] Krş. A'râf, 7/34

[23] Rabbin arıya vahyetmesi bize vahyin mahiyetini de verir. Biz, asırlar önce gelip geçen peygamberlerin vahy alışını, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın annelerinin vahye mazhar oluşlarını bizatihi gözlerimizle görmedik. Ancak insanoğlu kıyamete kadar yeryüzünün her noktasında arıyı ve onun bal yapışındaki odaklanışına somut bir örnek olarak şahit olabilir. Vahyin ne olduğunu arıya bakarak daha iyi anlayabiliriz. Bu ayette kastedilen, bir yandan arıya verilen bir içgüdü olduğu kadar, tabiri caizse, vahyin manyetik yumağı içinde, arı kendisine ne deniyorsa ancak onu yapar anlamındadır. Arıya evini böyle yap, balı böyle yap diye vahyedilmişse, bu arı ev ve bal yapmaktan başka bir şey yapamaz ve başka bir şeye de odaklanamaz yani başka bir şeyle de meşgul olamaz demektir. Arı, ne vahyediliyorsa ancak onu yapar. Yani her an arı balla meşguldür. Ya çiçeklerden öz topluyordur,

lardan ve (insanların) yaptıkları kovanlardan [ya'rişûn] kendine evler/yuvalar edin!"

69 "Sonra da her çeşit meyvelerden ye ve Rabbinin yollarını boyun eğerek izle." Onların karnından çeşitli renklerde içecek/bal çıkar. Onda insanlar için, bir şifa vardır. Muhakkak ki bunda düşünen bir toplum [kavm] için bir ibret [âyet] vardır.

70 Sizi yaratan sonra da canınızı alan Allah'tır. Sizden bazılarını, bildiği şeyleri bilemez hâle gelinceye kadar, ömrün en kötü dönemine ulaştırır [erzeli'l-umur]. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Kadîr'dir.

71 Allah rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı. Rızıkta üstün kılınanlar, akitle sorumluluklarının altında bulunanlara[24] vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Böylece onlar Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?

---

ya taşıyordur veya kovanda bal imal ediyordur vs. Nitekim bir arı bir gram bal yapabilmek için dört bin çiçeği dolaşıyor. Vahy kelimesinin burada kullanılması boşuna değildir. Peygamberler için de durum aynıdır. Peygamberler de vahiy aldıkları esnada vahyin gereğinden başka bir şey yapamıyor ve vahyedilenin dışında bir şey düşünemiyordu. Ancak vahyde deneni yapıyordu. Keza Hz. Musa'nın ve Hz. İsa'nın anneleri de kendilerine deneni yapıyor başka bir şey düşünemiyorlardı. Bu itibarla arı için de aynı şeyi söyleyeceğiz. Arının; ışıklı masalardan yoksun, T cedveli, iletki ve pergel gibi aletler olmaksızın zifiri karanlık bir ortamda, mükemmel bir geometrik plan içinde yapmış olduğu altıgen gözeneklerden olan balmumu yuvası, bir nevi mimarlık harikasıdır dersek pek yanılmış olmayız. Prizmatik altıgenler hem mekân hem de malzeme olarak ekonomiktir. Yeryüzündeki bütün arıların yaptıkları altıgenlerin büyüklüğü ve bitkilerin özsularından elde ettikleri sıvıların arının bünyesinde bala dönüşmesi sünnetullah dediğimiz değişmez evrensel yasaların birer tezahüründen ibarettir. Böylece Allah, hem varlığın yasalarını koyuyor hem de varlığı emri altında bulunduruyor.

[24] Ayette geçen "Mâ meleket eymânnuhum" (Sağ elinin altında bulunanlara) ifadesi bir efendinin, bir patronun, bir aile reisinin vb. sorumluluğunda olan kişilerin tümünü kapsar. Kur'an'ın ilk nazil olduğu dönemde erkek köle, kadın köle (cariye) veya koruma, hizmetçi vb gibi meşru yoldan akitle sorumluluk altına alınmış kişiler anlaşılırdı. Peki, insanlık kölelik ve cariyelik gibi insanlık ayıbı ve yüz kızartıcı olan bu gibi şeylerden kurtulduğuna göre bu ayet bugün nasıl anlaşılmalıdır. Bugün bir patron iş yerine alacağı çalışanlarla yapacağı işe göre hukuk çerçevesinde bir iş sözleşmesi yapacaktır. Dolayısıyla çalışan kesimi işverenlerin sorumluluğunda çalışanlar şeklinde de anlamamız mümkündür. Kendi yediklerinden yedirmeli, kazandıklarını hak geçirmeden paylaştırmalıdır. Hak ve hukuklarına riayet etmelidir. Unutmamalıdır ki, patron olmak, emrinde çalışanların efendisi, sahibi olmak değil, sadece onların işvereni olmaktır, haklarını gasp etmemelidir.

72 Allah size kendi cinsinizden eşler yarattı ve eşlerinizden de size oğullar ve torunlar var etti ve size temiz şeylerden rızıklandırdı. Şimdi onlar batıla inanıp da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

73 Onlar Allah'ın dışında kendileri için göklerden ve yerden herhangi bir rızka malik olmayan ve hiçbir şeye de güçleri yetmeyen şeylere kulluk ediyorlar.

74 Sakın Allah'la (başkaları arasında) benzerlik kurmaya [emsâl] kalkmayın! Muhakkak ki Allah bilir siz bilmezsiniz.

75 Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının boyunduruğunda olan bir köle [abden memlûken] ile tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık Allah yolunda harcayan kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Her türlü övgü Allah'a aittir fakat onların çoğu bilmezler.

76 Allah iki adamı da misal verir: Onlardan biri elinden hiçbir şey gelmeyen bir dilsizdir. O efendisinin sırtında sadece bir yüktür. Nereye gönderse olumlu bir sonuç alamaz/hayır getirmez. Bu, adaletle iş gören ve dosdoğru yol üzerinde olan kimse ile bir olur mu?

77 Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin [es-sâ'at] kopması bir göz kırpması gibi, hatta[25] daha yakındır. Muhakkak ki Allah her şeye gücü yetendir.

78 Allah sizi, analarınızın karnından siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Sizler şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

79 Onlar gökyüzünün boşluğunda Allah'ın yasasına boyun eğerek [musehherât] uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları Allah'tan başka kim tutuyor?[26] Muhakkak ki bunda inanan bir toplum [kavm] için ibretler [âyât] vardır.

80 Allah sizin için evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek göç gününüzde ve gerekse ikâmet gününüzde kolayca taşıyacağınız evler/çadırlar, onların yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar yararlanacağınız ev eşyası ve geçimlikler var etti.

81 Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgelikler ve dağlarda da sizin için barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruya-

[25] Veya anlamında kullanılan "Ev" bağlacını "hatta" olarak tercüme ettik.

[26] Krş. Mülk 67/19

cak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar (yapma imkânı ve yeteneği) verdi. Böylece Allah, kendisine teslim olasınız diye üzerinize olan nimetini tamamlıyor.

82 (Ey Peygamber!) Eğer onlar yüz çevirirlerse, artık sana düşen açık bir tebliğden ibarettir.

83 Onlar, Allah'ın nimetini bilirler sonra da inkâr ederler. Onların ekserisi kâfirdirler.

84 Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz[27] gün, artık inkâr edenlerin (konuşmalarına) ne izin verilir ve ne de özürleri kabul edilir.

85 Zulmedenler azabı gördükleri zaman, artık ne onlardan azap hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır.[28]

86 Ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman: "Rabbimiz, işte senden başka yalvardığımız ortaklarımız!"[29] derler. Onlar da "Hiç şüphe yok, siz elbette düpedüz yalancılarsınız!" diye sözü onlara atarlar.

87 Ortak koşanlar o gün Allah'ın hükmüne teslim olmuşlar ve uydurup durdukları şeyler de onları terk edip gitmiştir.

88 İnkâr edenlerin ve (insanları) Allah yolundan alıkoyanların yapmakta oldukları bozgunculuklarına karşılık azaplarının üstüne azap ekleriz.

89 (Ey Peygamber!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine şahit göndereceğimiz o gün, seni de onların/tebliğine muhatap olanların üzerine bir şahit olarak getiririz. Sana bu Kitabı, her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için de bir müjde olarak indirdik.

90 Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı/fuhuşu, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.[30]

---

[27] Krş. Nisâ, 4/41; Kasas, 28/75

[28] Krş. Bakara, 2/161-162; Mü'min, 40/49

[29] Krş. Yûnus, 10/28; Kehf, 18/52; Meryem, 19/81-82

[30] Bu ayette herkes için üç yapılması gerekenle üç de yapılmaması gereken emredilmektedir. Yapılması gerekenler; herkes için adalet, herkes için iyilik ve herkes için de yakınlarına yardımda bulunmalarıdır. Yasaklananlar ise, hayâsızlık veya iffetsizlikle tercüme edebileceğimiz fuhuş başta olmak üzere her türlü kötülük veya azgınlıkla tercüme ettiğimiz aşırı davranışlardır. Bunlar hiçbir şekilde ihmal ve suistimal edilmemesi gereken hususlardır. Özellikle akrabalara yardım Kur'an'ın emri diyerek ehil olsun olmasın bazı yöneticilerin ve siyasilerin devlet kadrolarına akrabalarıyla doldurması Kur'an'dan hiçbir şekilde onay alamaz. Çünkü kamu kurumları yöneten-

91 Sözleşme yaptığınız zaman Allah'a verdiğiniz sözü yerine getiriniz.[31] Allah'ı kendinize kefil/şahit kılarak pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayınız. Muhakkak ki Allah yapmakta olduğunuz şeyleri bilir.

92 Bir topluluk [ummet], diğer bir topluluktan daha (güçlü) ve çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile vasıtası yaparak, ipliğini iyice eğirdikten sonra tekrar bozup dağıtan kadın gibi olmayınız. Ancak, Allah sizi yeminlerinizle sınamaktadır. Biliniz ki Allah anlaşmazlığa düştüğünüz hususları kıyamet günü size elbette açıklayacaktır.

93 Şayet Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı[32], fakat o dilediğini/dileyeni saptırır dilediğini/dileyeni de doğru yola eriştirir.[33] Yapmakta olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz.

94 Yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı [dahalen] yapmayın.[34] Aksi takdirde sağlam basmış olan ayak kayar gider. Allah yolundan ayrılmanız sebebiyle kötü bir acıyı

---

lere birer emanettir. Kur'an emanetin yani görev ve sorumlulukların ehline verilmesini emretmektedir. Atanan akraba ehil ise o başka... Ama sırf akrabaya yardım ediyorum diye yapılan atamalar Allah indinde mes'uliyet doğurur. Bu ayette bahsedilen yardım, maddi, manevi, sosyal ve ekonomik yardımlardır. Mesela zekât sadaka gibi yardımları vermeye kişi kendi akrabasından muhtaç olanlardan başlamalıdır. Eğer onları işe sokacaksa kendi holdingine, şirketine vb yerlere eleman olarak alabilir. Ancak devlet kademeleri ehline tevdi edilmelidir. (Bkz. Nisâ, 4/58). Hz. Peygamber bir hadisinde, "Yoksula verilen sadakanın bir, akrabaya verilen sadakanın ise iki sevap yerine geçeceğini" söyler (Tirmizî, Zekât, 26; Nesâ'î, Zekât, 82 vd). Demek ki zekât ve sadakaları vermeye yoksul akrabalardan başlamak gerekiyor. Nitekim Maturidî, *Te'vilât*" ında; "Akraba'ya yardım etmeyi emreder" ayetinden, akrabaya zekât dışında sadaka vermeyi anlar. O, ayrıca, "Allah adaleti emreder" ayetinden de her şeyi layık olduğu şekilde yapmak, yerine koymak olduğunu söyler.

[31] Krş. İsrâ, 17/34. Allah adına yapılan yemin veya Allah'ı şahit göstererek yapılan yemin veya verilen sözler, Allah'la yapılmış sözleşme yani Allah'a verilen söz gibidir demektir.

[32] Krş. Mâide, 5/48; Hûd, 11/118; Nahl, 16/9

[33] "Yeşâ'" fiilinin çift özne kabul ettiği yerlerden biri de burasıdır. "Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir" diye tercüme edebileceğimiz gibi, "Allah dileyeni saptırır, dileyeni de doğru yola eriştirir" diye de tercüme edebiliriz. Kişi davranışları ve inkârıyla sapmaya hazır ve lâyık olduğunu aşikâr ortaya koyunca Allah da onu saptırıyor. Eğer kişi inanç ve güzel davranışlarla hidâyete hazır ve lâyık olduğunu gösterirse Allah da onu doğru yola eriştiriyor.

[34] Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyiniz.

tadarsınız ve (ahirette) de sizin için büyük bir azap vardır.
95 Allah'a verdiğiniz sözü az bir değere satmayınız. Zira bilirseniz ancak Allah'ın yanında olan sizin için daha hayırlıdır.
96 Sizin yanınızda olan tükenir ama Allah'ın katında olanlar bakidir. Elbette Biz sabredenlerin/göğüs gerenlerin mükâfatını yapmakta oldukları şeylerin en güzeliyle veririz.
97 Erkek ve dişiden her kim mü'min olarak iyi ve yararlı bir iş [sâlih] yaparsa, elbette ona hoş/güzel bir hayat yaşatırız. Onların mükâfatını da yaptıklarının en güzeliyle veririz.
98 Kur'an okuduğu zaman hemen kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.[35]
99 Şüphesiz, inananlara ve yalnız Allah'a güvenip dayananlara karşı onun bir gücü/hâkimiyeti [sultân] yoktur.[36]
100 Onun gücü, sadece kendisini dost/kılavuz edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerinedir.
101 Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimizde[37] – Hâlbuki Allah ne indirdiğini daha iyi biliyor- onlar (peygambere), "Sen ancak uyduruyorsun!" derler. Bilakis onların birçoğu bilmiyorlar.
102 De ki: "Ruhu'l-Kuds/Cebrail, inananların inançlarını sağlamlaştırmak, Müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara bir müjde olmak üzere onu/Kur'an'ı Rabbinden hak ile indirdi."
103 Andolsun Biz onların "Ona bir beşer/insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kastettikleri kişinin dili yabancıdır.

---

[35] Allah'a sığınma sözü "Eûzu bi'llahimin'eş-şeytânir-racîm" sözüyle yapılmaktadır. Anlamı: "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım" demektir.

[36] Krş. İbrâhim, 14/22

[37] Burada zannedildiği gibi ve eski bazı âlimlerin ileri sürdüğü fikirlerin aksine, Kur'an'ın kendi içinde bir "nesih" olayı yoktur. Eski ümmetler için getirilen talimatlar ve muharref olmuş kitaplardaki birtakım hükümler Kur'an ayetleriyle nesh edilmiştir. Yani hükümleri ortadan kaldırılmıştır ve yerine yeni hükümler getirilmiştir. Ayet, "nesh" kelimesini kullanmıyor, "tebdil" (değiştirme) kelimesini kullanıyor. İbn Abbas'a göre bu değişiklik sert üsluptan yumuşak üslûba geçişe işaret etmektedir. Yoksa nesihçilerin söylediği "nesih ahkâm ayetlerinde olur" kuralı burada söz konusu değildir. Çünkü bu sûre Mekki olan bir sûredir. Ahkâm ayetleri Medine'de nazil olan sûrelerdedir. Dolayısıyla Kur'an'ın kendi içinde bir nesih aramak Kur'an'a karşı bir bühtandır.

Hâlbuki Bu Kur'an, açık ve anlaşılır/fasih bir Arapçadır.

104 Muhakkak ki Allah'ın ayetlerine inanmayanları, Allah doğru yola iletmez ve onlar için can yakıcı bir azap vardır.

105 Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar yalancıların tâ kendileridir.

106 Kalbi imanla huzur bulmuş olduğu hâlde, (baskı altında) inkâra zorlanan kişi hariç[38], inandıktan sonra inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanların üzerine Allah tarafından gazap vardır ve büyük azap da onlar içindir.

107 Bu, onların dünya hayatını sevip ahirete tercih etmelerindendir. Muhakkak ki Allah kâfirler topluluğunu [kavm] doğru yola eriştirmez.

108 İşte onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir. İşte onlar gâfillerin tâ kendileridir.

109 Hiç şüphe yok ki ahirette de zarara uğrayanların [hâsirûn] tâ kendileridir.

110 Sonra, muhakkak ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda cihat edip sabreden/göğüs geren kimselerin yanındadır. Elbette Rabbin bunlardan da öte [ba'dihâ] Gafûr'dur, Rahîm'dir.

111 O gün geldiğinde her nefis kendini savunmaya çabalar [tucâdilu]. Herkese yaptığının karşılığı tam olarak ödenir ve asla zulme uğramazlar.

112 Allah şöyle bir beldeyi misal veriyor: Halkı güvenlik ve huzur içindeydi. Oraya her taraftan bolca rızıklar geliyordu. Fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler, bu yüzden de yaptıkları şeylere karşılık Allah onlara (bütün benliklerini) kaplayan açlık ve korkuyu tattırdı.

113 Andolsun, onlara içlerinden bir elçi geldi de onu yalanladılar. Böylece zulmederlerken azap onları kıskıvrak yakalayıverdi.[39] Artık Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyiniz. Eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız, Onun nimetlerine şükrediniz.

---

[38] Tefsirlerin beyanına göre bu kişi Ammar bin Yasir'dir. Ammar'a, babası Yasir'e ve annesi Sümeyye'ye müşrikler, İslam'dan dönmeleri ve Hz. Peygamber hakkında kötü şeyler söylemeleri için ağır işkence ederler. Yasir ve Sümeyye, vazgeçmedikleri yani direndikleri için öldürülürler. Ammar ise teklifi kabul ederek ölümden kurtulur. Keyfiyet Hz. Peygamber'e arz edilince o, ölenlerin şehit olduğunu, Ammar'ın da Allah'ın ruhsatını kullandığını, dolayısıyla bir günah işlemediğini buyurmuştur. Bkz. (Hâkim, *el-Mustedrek*, II/389).

[39] Krş. A'râf, 7/94; Kasas, 28/59; Duhân, 44/10-15

114 Eğer yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız; Onun size verdiği rızıkların helal ve temiz olanlarından yiyiniz ve Allah'ın size lütfettiği nimetlere de şükrediniz.
115 Allah size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Kim darda/mecbur kalırsa, aşırı gitmemek ve (zaruri) sınırı aşmamak kaydıyla (yiyebilir).[40] Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
116 Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı "Şu helaldir, şu haramdır" deyip durmayın, Allah üzerine yalan söyleyen müfteriler olursunuz.[41] Muhakkak ki Allah üzerine yalan uyduranlar asla mutluluğa/kurtuluşa ermezler.
117 (Dünyada) az bir yararlanma, (ahirette) ise can yakıcı bir azap vardır.
118 Yahudilere daha önce sana sözünü ettiğimiz şeyleri haram kılmıştık.[42] Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.
119 Sonra, muhakkak ki senin Rabbin; bilmeyerek kötülük yapan, sonra bunun ardından tevbe eden ve hâlini düzeltenleri [aslehû] bağışlar. Muhakkak ki Rabbin böyle bir durumdan sonra elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.
120 Muhakkak ki İbrahim, şirke isyan ederek, Allah'a gönülden yönelen [hanîf], tek başına bir ümmet[43] idi. O asla şirk/ortak koşanlardan değildi.
121 Onun nimetlerine şükreden idi. Allah onu seçmiş ve dosdoğru yola iletmişti.
122 Ona dünyada bir güzellik/iyilik vermişti. Muhakkak ki o ahirette iyi ve yararlı işler yapan kimselerdendir [sâlihîn].
123 Sonuç olarak sana (Ey Peygamber!) "Hakka yönelen [hanîfen] İbrahim'in dinine [millet] tabi ol! O, Allah'a ortak koşanlardan değildi" diye vahyettik.
124 Cumartesi yasağı, bu konuda görüş ayrılığı olanlara aittir. Muhakkak ki Rabbin kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri şeyler hakkında aralarında hükmünü verecektir.

---

[40] Krş. Bakara, 2/173; En'âm, 6/145

[41] Krş. En'âm, 6/139

[42] Krş. Nisâ, 4/160; En'âm, 6/146

[43] "Ummet" kelimesi burada Hz. İbrâhim'e izafe edilmiştir. O, bir toplumun yapması gereken mücadeleyi tek başına yapmıştı. Putlar ve onlara tapanlarla savaşmıştı. Onun için "tek başına bir ümmet" gibi olan bir önder diye anlamak gerekir.

125 (Ey Peygamber!) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.[44] Muhakkak ki Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.

126 Eğer ceza verirseniz, size yapılanın aynıyla ceza veriniz. Eğer sabrederseniz/göğüs gererseniz elbette bu sabredenler/göğüs gerenler için daha hayırlıdır.

127 (Ey Peygamber!) Sabret/göğüs ger! Senin sabrın/göğüs germen ancak Allah'ın yardımıyladır. Onların yaptıklarına üzülme. Onların kurdukları tuzaklardan dolayı bir sıkıntı içinde olma!"

128 Muhakkak ki Allah, sorumluluk bilincine sahip olanlarla ve iyilik yapanlarla [muhsinûn] beraberdir.

[44] Buradaki "mücadele" cihat anlamında bir mücadeleden ziyade, "müzakere" anlamında bir mücadeledir.

17- İSRÂ SÛRESİ

Adını sûrenin ilk ayetinde geçen "esrâ" fiilinin mastarı olan "İsra"dan almıştır. "Gece yürüyüşü/yolculuğu" anlamındadır. Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya (En uzak Mescid'e) götürülüşünden bahseder. Ayrıca bu sûreye İsrailoğulları'ndan bahsettiği için "Benî İsrail Sûresi" de denir. Bazı ayetlerinin Medine'de indiği söylense de bunlar tahminden ibarettir. Mekke döneminde inmiştir, 111 ayettir. Mushaf'ta 17, inişte ise 50 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kulunu bir gece Mescid-i Harâm'dan, kendisine bir kısım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya[1] götüren Allah noksanlıktan münezzeh olandır [subhân]. Muhakkak ki o Semî'dir, Basîr'dir.[2]

2 Musa'ya Kitab'ı verdik ve onu, "Benden başkasını vekil edinmeyin!" diyerek İsrailoğulları'na bir yol gösterici/rehber kıldık.

3 (Ey!) Nûh'la beraber kendilerini (gemiyle) taşıdıklarımızın çocukları [zurriyye]! Muhakkak ki o/Nûh çok şükreden bir kuldu.

4 Biz Kitap'ta İsrailoğulları'na, "Siz yeryüzünde iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve kibir ve gurura kapılıp azgınlık edeceksiniz" diye hükmettik.

---

1 Mescid-i Aksâ, "en uzak mescid" demektir. Bu Kudüs olamaz. Çünkü orada Mescid yoktu. Süleyman Mabed'i tamamen yıkılmış ve sadece yıkık bir duvarı vardı. Mescid-i Aksa, Cenab-ı Hakk'ın katındaki Mescid'dir. Yani "Beyt-i Ma'mûr" dur. Allah, kulunu kendi katındaki mescide getirmek için manevi bir seyahat yaptırmıştır. Daha sonraları buranın Kudüs olarak tefsir edilmesi, Kudüs'ün stratejik öneminden dolayı siyasi bir yorum olduğunu düşünüyoruz.

2 Mirac'ın bedenen mi yoksa ruhen mi gerçekleştiği çok tartışılmış ve bu konuda Kur'an dışı anlatımlarla muazzam bir edebiyat oluşturulmuştur. Yine bu sûrenin 60 ıncı ayetine göre, onun bir "rüya" olduğu dikkate alınırsa, bunun ruhen yapılan manevî bir yolculuk olduğu anlaşılır. Başta Hz. Ayşe olmak üzere pek çok sahabe bu görüşte idiler.

5 Nihayet (bozgunculuktan) ilkinin zamanı gelince (cezalandırmak için) üzerinize çok güçlü kullarımızı gönderdik; onlar evlerin içlerine kadar girip araştırdılar. Bu gerçekleşen bir vaat idi.[3]

6 Sonra tekrar size, onları yenme imkânı verdik ve sizi mallarla, oğullarla destekledik ve sayınızı artırdık.[4]

7 Eğer iyi işler yaparsanız kendinize iyilik edersiniz; kötülük ederseniz yine kendinize edersiniz. Artık ikinci bozgunculuğunuzu cezalandırma zamanı gelince, sizi rezil ve rüsva etmeleri, [li-yesû'u vucûhekum][5] daha önce girdikleri gibi tekrar Mabed'e [mescîd] girmeleri ve ele geçirdikleri her şeyi yerle bir etmeleri için (üzerinize başka düşmanlar gönderdik) [6]

8 Umulur ki Rabbiniz size merhamet eder. Eğer siz eski duruma/bozgunculuğa dönerseniz Biz de (cezaya) geri döneriz. Biz cehennemi kâfirler için bir zindan yaptık.

9 Muhakkak ki bu Kur'an, en doğruya iletir ve iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapan Mü'minlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu da müjdeler.

10 Ahirete inanmayanlara/nankörlere de can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.

11 İnsan hayra dua eder gibi, şerre de dua etmektedir. İnsan çok acelecidir.

12 Biz geceyi ve gündüzü iki alâmet/sembol [âyeteyn] yaptık. Rabbinizden lütuf isteyesiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye, gece alâmetini [âyet] giderip gündüz alâmetini aydınlatıcı kıldık. Biz her şeyi ayrıntılarıyla açık açık anlattık.

---

[3] Ayette belirtilen ilk bozgunculuklarının/fesatlarının cezası, muhtemelen MÖ 7. yüzyılda Filistin'i işgal eden ve İsrâiloğulları'nın on kabilesini kılıçtan geçiren Asurluların saldırısıdır veya MÖ 6. yüzyılda da Babilliler Süleyman mabedini yıkıp geri kalan İsrâillileri de tutsak edip götürmeleri yani yurtlarından sürmeleridir.

[4] Babil sürgününden sonra tekrar Filistin'e dönüp örgütlendiler ve Mabed'i yeniden inşa ettiler.

[5] "Yüzünüzü kara etmeleri" demek olup Arapça bir deyimdir: "onurunuzu kırmak, sizi ayaklar altına almak" demektir.

[6] İkinci cezaları ise, muhtemelen Roma Kralı Titus'un MS 70 yılında ordularıyla Kudüs'ü yerle bir etmiş, Mabed'i tekrar yıkmış İsrâiloğullarını da sürgüne göndermiştir. Bunun anısına Titus, Roma'da günümüze kadar ayakta kalmış görkemli ve taş işlemeli bir "zafer takı" yaptırmıştır. Tefsirler, bu cezaların peygamberlerini katletmeleri sebebiyle onların hak ettiklerini beyan ediyorlar.

13 Biz her insanın amelini [tâ'ir][7] kendi boynuna bağladık. Kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız.[8]
14 (Ona) "Oku kitabını! Bugün nefsin sana hesap sorucu olarak yeter!" deriz.
15 Kim doğru yolu bulursa, ancak kendi lehine bulmuş olur. Kim de saparsa ancak kendisi aleyhine sapmış olur. Hiçbir kimse/günahkâr, bir başkasının günah yükünü yüklenmez.[9] Biz elçi göndermedikçe azap edecek değiliz.[10]
16 Biz bir beldeyi yok etmek istediğimiz zaman, oranın ileri gelen şımarık zenginlerini [mutraf] uyarırız [emernâ]. Buna rağmen onlar kötülüğe devam ederler. Böylece (azap) sözü onlara hak olur. Biz de orayı darmadağın ederiz.
17 Nitekim Biz, Nûh'tan sonra nice beldeleri helak ettik. Kullarının günahlarından haberdar ve onları gören olarak Rabbin yeter!
18 Her kim buranın (geçici zevklerini) hemen isterse, Biz de hem ona hem de dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını vermekte acele ederiz. Sonunda da cehennemi ona mekân yaparız. O oraya kınanmış ve kovulmuş olarak yaslanır/girer [yaslâhâ].
19 Kim de ahireti ister ve mü'min olarak ona yaraşır biçimde gayret ederse/çalışırsa, işte onların gayretleri şükür olarak kabul görür [meşkûren].
20 Rabbinin lütfundan [atâ'i] her birine, bunlara da onlara da veririz. Rabbinin lütfu hiç kimseye yasaklanmış değildir.
21 (Rızık bakımından) onların kimini kimine üstün kıldığı-

---

7 "Tâ'ir" kelimesi Arapçada kuş veya uçan şey demektir. Câhiliye döneminde Araplar, kuşun uçuş tarzına bakarak hayır şer yorum üretirlerdi. Zamanla; doğmak, yükselmek, görünmek anlamında olan "tale'a" fiilinden galat-ı meşhur olarak "talih", "talih kuşu" deyimi ortaya çıktı. İyi veya kötü olarak kişinin kaderi anlamında kullanılmaya başlandı. Kadim Arap kültüründe kuş ile kader-kısmet arasında da bir ilişki vardır. Bu deyimden hareketle bu ayeti "kişinin amelini boynuna astık veya kaderini kendi gayretine bağladık" şeklinde de tercüme edebiliriz. Çünkü her insan yaptığı şeylerden sorumludur demektir.

8 Krş. Kehf, 18/49; Yâsin, 36/12; Câsiye, 45/28; Kıyâmet, 75/13; İnfitâr, 82/10-12;

9 Burada Hıristiyanların "Hz. İsa'nın, insanların kurtuluşu için günahlarını yüklenip çarmıha gerilmeye razı olduğu" inancı yıkılmaktadır.

10 Krş. Nisâ, 4/165; Hicr, 15/4; Şuarâ, 26/208; Fâtır, 35/24

mıza bir bak! Ahiret ise elbette hem dereceler bakımından daha üstündür hem de faziletler/lütuf ve ihsanlar bakımından daha büyüktür.

22 O hâlde (Ey insan!) Allah'la beraber sakın başka bir tanrı edinme! Yoksa kınanmış bir vaziyette yalnız başına oturur kalırsın.

23 Rabbin ancak kendisine kulluk etmenizi ve anaya-babaya iyilikte bulunmanızı kesin emretmektedir [kadâ]. İkisinden birisi veya her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara "öf"[11] bile deme, onları azarlama! Onlara yüce [kerîm] sözler söyle![12]

24 Onlara merhamet ederek tevazu kanatlarını ger ve de ki: "Rabbim o ikisi tıpkı beni küçükken şefkatle terbiye edip yetiştirdikleri gibi, Sen de o ikisine rahmetinle muamele eyle!"

25 Rabbiniz nefislerinizde/içinizde olanı en iyi bilendir. Eğer siz iyi ve yararlı işler yapan kişilerden [sâlihîn] olursanız, biliniz ki kendisine yönelenler [evvâbîn] için O Gafûr'dur.

26 Akrabaya, yoksula/düşküne ve yolcuya hakkını ver! Amaçsız, boş yere saçıp savurma!

27 Muhakkak ki saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28 Eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti istemek için, (ihtiyaç sahiplerinden) yüz çevirecek olursan, o zaman onlara yumuşak söz söyle.[13]

29 Ne elini boynuna bağla ne de büsbütün açık tut.[14] Yoksa kınanır ve çaresizlik/hasret içinde kalırsın.

30 Rabbin dilediğine rızkı genişletir ve bir ölçüye göre verir

---

[11] "Öf" bilindiği üzere, bıkkınlık, nefret ve tiksinme ifadesidir. Nasıl ki anne baba evlatlarını büyütürken onların her işini görüyor ve onlardan tiksinmiyorsa, evlatlar da ileride anne babasına da bıkkınlık ve tiksinti göstermeden bakmalıdır. Bu ve devamındaki ayet bunu öğütlüyor.

[12] Onlara, tatlı, yumuşak ve onur verici sözler söyle!

[13] Bazı yoksul sahabiler Hz. Peygamber'in yardımlarıyla geçinirlerdi. Hz. Peygamber'in de eli dar olduğu günlerde onlara gerekli yardımı yapamadığı için çok üzülürdü, onları görünce mahcubiyetinden başka tarafa bakardı. Bu ayet böyle bir durumda onlara güzel sözlerle gönüllerini almasını ve onlar için de dua etmesini tavsiye etmektedir.

[14] "Elini boynuna bağlamak" ve "büsbütün açık tutmak" Arapçada iki deyimdir. Birincisi cimriliğe ikincisi ise, müsrifliğe işarettir. Türkçede ilkine "eli sıkı" ve diğerine de "savurgan" denir.

[yukaddir][15]. Muhakkak ki O, kullarından her an haberdardır ve onları en iyi görendir.

31 Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz.[16] Biz onları da sizi de rızıklandırırız. Onların öldürülmeleri gerçekten büyük bir günahtır [hıt'en].

32 Zinaya yaklaşmayınız. Hiç şüphesiz o bir hayâsızlık [fâhişeten] ve kötü bir yoldur!

33 Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyiniz! Haksız yere öldürülenin[17] velisine/varisine (âdil bir karşılık için) bir yetki [sultân] tanımışızdır.[18] O da öldürme/kısas işinde aşırıya kaçmasın. Muhakkak ki (mazlum olan) yardım edilmiştir.

34 Yetimin malına, o ergenlik çağına erişene kadar en güzel şeklin dışında sakın yaklaşmayınız! Verdiğiniz sözü de yerine getiriniz. Muhakkak ki (söz veren) sözünden sorumludur.

35 Ölçtüğünüzde ölçüyü tam yapınız ve doğru teraziyle tartınız. Böyle yapmak daha hayırlıdır ve sonuç itibariyle de daha güzeldir.

36 Hakkında kesin bir bilgin [ilm] olmayan şeyin ardına düşme! Muhakkak ki kulak, göz ve kalp[19], bunların hepsi de o şeyden sorumludur.

37 Yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Sen elbette yeri asla yaramazsın ve boyca da dağlara erişemezsin![20]

---

[15] "yukaddiru" fiilini genelde bütün meâlciler "daraltır" şeklinde, bir önceki "genişletir"in zıddı olarak anlam vermişlerdir. Bu anlama bir itirazım yok. Kanatimizce burada Allah, genişlettiği rızkı bile bir ölçüye göre genişlettiğini beyan ediyor. Tabiki ki daraltığı rızkı da bir ölçüye göre daraltır.

[16] Tarihsel plandan bakıldığında; Araplarda kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmeleri ve bazı Arapların da erkek çocuklarını putlara kurban etmelerine bir ima olarak yorumlanabilir. Evrensel planda ise bu, ekonomik sebeplerle çocuk aldırmayı (kürtaj) da kastediyor diye yorumlayabiliriz.

[17] Ayette geçen "kutile mazlûmen" (haksız yere öldürülmeyi) ifade eder. "mazlûmen", kelimesi bilmeden, yanlışlıkla veya hataen öldürülmelere değil, taammüden öldürülmeler içindir. "Haksız yere öldürülen" diye çevirdik.

[18] Bu adil karşılık, diyet olabilir, kısas olabilir, daha hafif bir ceza isteyebilir veya affedebilir. Ancak kısas hakkını devlet/mahkeme verir. Kimse mahkemesiz kimseyi kıyas bile olsa öldüremez. Aksi takdirde anarşi ve terör önlenemez. Hatta töre cinayetleri bile çoğalır.

[19] Kalp, Kur'an'da "idrak merkezi" olarak da kullanılmıştır. Bu ayette duyu idrakı ile akıl idrakının sorumluluğu söz konusudur.

[20] Lokmân, 31/18-19; Furkân, 25/63

38 Bunların hepsi de Rabbinin katında kötü olan ve hoş görülmeyen şeylerdir.
39 (Ey Peygamber!) Bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah'la beraber başka tanrı edinme! Yoksa cehenneme kınanmış ve kovulmuş olarak atılırsın![21]
40 Rabbiniz, erkek çocukları sizin için seçip ayırdı da kendisine meleklerden kız/dişi çocuklar mı edindi?[22] Gerçekten siz çok büyük/ağır bir söz söylüyorsunuz.
41 Andolsun Biz bu Kur'an'ı, onlar düşünüp anlasınlar [yezzekkerû] diye ayrıntılarla açıklıyoruz. Fakat bu onların nefretini artırmaktan başka bir şeye yaramıyor.
42 (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer onların iddia ettikleri gibi, Allah'la beraber (başka) tanrılar olsaydı, o zaman o tanrılar da Arş'ın sahibine[23] ulaşmak/galip gelmek için elbette bir yol ararlardı.[24]
43 Allah, onların söylediklerinden münezzehtir, uludur ve yüceler yücesidir.
44 Yedi gök, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. O'nu övgüyle tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Muhakkak ki O, Halîm'dir, Gafûr'dur.
45 (Ey Peygamber!) Kur'an okuduğun zaman, seninle, ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz.
46 Kalplerine onu/Kur'an'ı anlamalarına engel olacak bir kapak, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Kur'an'da yalnız tek (Tanrı) olarak Rabbini andığın zaman, (tevhitten hoşlanmadıkları için) arkalarına dönüp kaçarlar.
47 Onlar seni dinlerken hangi maksatla dinlediklerini, kendi aralarında konuşurlarken de o zâlimlerin, "Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına tabi olmuyorsunuz" dediklerini Biz çok iyi biliyoruz.
48 (Ey Peygamber!) Bak, senin için ne benzetmeler [emsâl][25] yaptılar da sapıttılar. Artık doğru yolu bulamazlar.

---

[21] Hitap peygamberin şahsında diğer insanlaradır. Bir peygamberin Allah'a şirk koşacağı düşünülemez.

[22] Krş. Nahl, 16/57

[23] Arş, bütün egemenlik ve kudret makamını ifade eden bir kavramdır.

[24] Ayetin bu kısmı şöyle de çevrilebilir: "Egemenliği elinde tutan Allah'la savaşa fırsat ararlardı."

[25] Hz. Peygamber'e; şair, kâhin, sihirbaz, deli vb pek çok yakıştırmalar yaptılar.

49 Bir de diyorlar ki: "Biz kemik yığını olup, ufalanıp toprağa karıştıktan sonra mı sahiden yeniden diriltileceğiz?"
50 De ki: "(Ölüm sonrası) ister taş olunuz ister demir!"
51 "Veya içinizde/kafanızda [sudûrikum] büyüttüğünüz bir başka varlık (fark etmez)". Hemen diyeceklerdir ki: "Kim bizi (hayata) döndürebilir?" De ki: "Sizi ilk defa kim yaratmışsa O!" Bunun üzerine sana alay edercesine başlarını sallayarak: "Ne zaman o?" derler. De ki: "Belki çok yakında!
52 Sizi çağıracağı gün siz Ona hamd ederek çağrısına uyarsınız ve bu (dünyada) pek az kaldığınızı zannedersiniz.
53 (Ey Peygamber!) Kullarıma söyle, (birbirlerine) en güzel sözü söylesinler. Şüphesiz şeytan onların aralarını bozar. Muhakkak ki şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.
54 Rabbiniz sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. (Ey Peygamber!) Biz seni onların üzerine vekil olarak/onların davranışlarından sorumlu olsun diye göndermedik!
55 Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. Andolsun Biz peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. Davud'a da Zebûr'u verdik.
56 De ki: "O'nu bırakıp da tanrı sandığınız/tanrı diye ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın bakalım! Onlar başınızdaki sıkıntıyı ne kaldırabilirler ne de değiştirebilirler!"
57 Aslında onların yalvarıp yakardıkları bu varlıklar, "Hangimiz daha yakın olacağız" diye Rablerine vesile ararlar. Onun rahmetini umarlar ve azabından da korkarlar.[26] Muhakkak ki Rabbinin azabı sakınılması gereken [mahzûren] bir azaptır.
58 Hiçbir belde yoktur ki Biz onu kıyamet gününden önce helak etmeyelim veyahut da şiddetli bir azapla cezalandırmayalım. [27]Bu, zaten Kitap'ta yazılmıştır [mestûr].

---

[26] Tanrılaştırılan varlıkların her zaman cansız varlıklar olmadığını, canlı varlıklardan da olduğunu anlıyoruz. Onlar da Allah'a yakınlaşmak için vesile aradıklarına, O'ndan rahmet umup, azabından da korktuğuna göre canlı bir kuldur. Öyleyse kula kulluk bu ayete göre de yasaktır.

[27] Bu ayetten bütün beldelerin (Büyük) Kıyamet gününden önce ortadan kalkacağını anlayacağımız gibi, her toplumun da kendi kıyametinin olduğunu ve onların, haksızlıklardan, adaletin uygulanmamasından yani zulümden yıkıldıklarını da anlarız. Şirk koşmak da Allah'a yapılan bir nevi zulümdür. Çünkü bir önceki ayette kula kul olmanın mahzurlarından bahsediyor. Kula kul olunan düzende, Allah'a zulüm yani adaletsizlik isnadı da vardır. O gibi toplumlara zulüm hâkim olur ve toplumlar da zulümden yıkılırlar.

59 Bizi, (müşriklerin istediği) mucizeleri [âyât][28] gönder-
mekten alıkoyan, ancak öncekilerin onları yalanlamış
olmalarıdır. Semûd (kavmine) gözle görülür bir mucize
olarak dişi bir deve verdik.[29] O da zulmetmelerine sebep
oldu. Biz mucizeleri [âyât] yalnız korkutmak amacıyla
göndeririz.[30]
60 Hani sana, "Muhakkak ki Rabbin, insanları çepeçevre
kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı[31] da,
Kur'an'da lanetlenmiş o ağacı[32] da sırf insanları sınamak
için vesile yaptık.
61 Hani Biz meleklere, "Âdem'e secde ediniz!" demiştik.
Onlar da İblis hariç hepsi secde etmişlerdi. O, "Ben, ça-
murdan/balçıktan yarattığına mı secde edeceğim?" de-
mişti.
62 Yine demişti ki: "Şu benden yüce/soylu tuttuğunu [ker-
remte] görmüyor musun? Eğer beni kıyamet gününe ka-
dar ertelersen/bana mühlet verirsen, onun soyunu, pek
azı hariç buyruğum altına alacağım!"[33]

Bu da doğaya bahşedilmiş evrensel ilahi bir yasadır. Yani sünnetullahtır. Kur'an bu ilkeyi de "Kitap'ta yazılıdır" şeklinde ifade eder.

[28] Ayetin iniş sebebi; Kureyş müşriklerinin eski kavimlerde olduğu gibi, maddi mucizeler talep etmeleridir. Ayette de belirtildiği gibi, eski kavimler görünür mucize almalarına rağmen, yine inanmadılar ve yalanlamaya devam ettiler hatta zulümlerine zulüm kattılar. Bu anlamda maddi ve görünür mucizeler gönderilmesine son verilmesi aynı zamanda insanlığın bağımsız düşünme, kavrama ve anlama yeteneklerinin yani akli ve mantıki verilerin gelişmiş olması da mucizevî alâmet ve işaretlere pek gerek bırakmamaktadır. Unutmayalım ki Kur'an Arap edebiyatı ve şiirinin zirvede olduğu bir ortama gelmiştir. Kur'an, bu hâliyle zaten başlı başına bir mucizedir. Maddi başka mucizelere gerek yoktur. Çünkü maddi mucizeler duyulara hitap eder ve korkutmak amaçlıdır. Kur'an ayetleri ise, duyulardan ziyade akla ve mantığa hitap etmektedir. İnsanlardan düşünmelerini ve akıllarını kullanmalarını istemektedir.

[29] Krş. Hûd, 11/65

[30] Krş. Mâide, 5/115;

[31] Buradaki "rüya", Hz. Peygamber'in "gece yolculuğu" nu izleyen miraç olayıdır. Başta Hz. Ebu Bekir, Hz. Ayşe olmak üzere ileri gelen pek çok sahabeye göre bu rüya, Hz. Peygamber'in İsrâ ve miraç olayını ifade etmektedir.

[32] Lanetli ağaç ise Sâffât Sûresi, 37/62-63'de geçen "Şeceretü'z-zakkûm"dur. Cehennemi simgelemektedir. Bir uyarı olduğunu anlıyoruz.

[33] "Haneke" fiili, çene kemiği ve damak anlamındadır. Buradan türeyen "ihteneke" kelimesi de hayvanlara gem ve yular takmak, onları gemlemek ve yularla çekmek demektir. Ayrıca çekirgelerin yeşil bir araziyi kuşatmaları, ele geçirmeleri ve onu tamamen yiyip bitirmeleridir (Ragıp). Ayette

63 (Allah), "Defol git! "Onlardan kim sana tabi olursa, muhakkak ki sizin cezanız cehennemdir. Hem de tam bir ceza!

64 "Haydi gücünün yettiklerini çağrınla/davetinle onları ayart. Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yüklen, onların mallarına ve evlatlarına ortak ol. Vaatlerini sırala. Şeytan aldatmadan başka bir şey vaat edemez."

65 "Muhakkak ki Benim (gerçek) kullarım üzerine senin bir gücün [sultân] yoktur.[34] Vekil olarak Rabbin yeter!" buyurdu.

66 (Ey insanlar!) Rabbiniz lütfundan nasip arayasınız diye sizin için denizde gemileri yüzdüren O'dur. Muhakkak ki, size karşı çok merhametlidir.

67 Denizde size bir sıkıntı dokunduğu zaman, Allah'ın dışında yalvardıklarınız kaybolur gider. O sizi kurtarıp karaya çıkarınca Ondan yüz çevirirsiniz. İnsan zaten çok nankördür.

68 Onun karada sizi yere batırmayacağından veya üzerinize taşlar yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz? Sonra kendinize bir vekil bulamazsınız!

69 Yoksa sizi tekrar denize döndürüp üzerinize kasıp kavuran bir fırtına gönderip, inkârınızdan ötürü sizi suda boğmayacağından emin misiniz? Sonra o konuda bize karşı size arka çıkacak birini de bulamazsınız.

70 Andolsun biz Âdemoğlu'nu yüce/şerefli [kerremnâ] kıldık. Onların karada ve denizde ulaşımlarını sağladık/taşıdık. Kendilerini güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattığımızın birçoğundan üstün kıldık.

71 Biz bütün insanları önderleriyle birlikte çağırdığımız gün, kimlerin kitabı/defteri sağından verilirse, işte onlar kitaplarını/defterlerini okurlar ve onlara hurma çekirdeğinin zarı kadar [fetîl][35] bile haksızlık edilmez.

şeytantan rivayeten söylenen "le-ahtenikenne" kelimesi "onları gemleyip yularlarından çekeceğim" demektir (Ragıp, İbn Manzûr ve diğerleri). Yani onları hâkimiyetim altına alacağım, onların işini bitireceğim anlamındadır. Aklı ve iradeyi devreden çıkaran insanların sonunda varacağı yer şeytana köleliktir. Ayette görülen; şeytanın kölesi olmuş insanların da nasıl azgın bir hayvan gibi tasvir edilip, aşağılandığının beliğ bir ifadesidir.

[34] Krş. Hicr, 15/28-44

[35] Türkçede biz buna "kıl kadar bile" veya " zerre kadar bile" diyoruz.

72 Kim bu dünyada (gerçeklere) körse ahirette de kördür.[36] Hatta yolca daha da sapıktır.
73 (Ey Peygamber!) Onlar, neredeyse seni fitneye sürükleyecekler; sana vahyettiğimizden başka şeyler uydurarak bunları Bize isnat eden bir iftiracı durumuna düşürecekler ve işte o zaman seni dost edinecekler.
74 Eğer Biz sana sebat vermemiş/desteklememiş olsaydık, andolsun ki az da olsa onlara meyledecektin.
75 (Ey Peygamber!) İşte o zaman sana, hayatın da ölümün de acılarını tattırırdık. Sonra da Bize karşı kendine bir yardımcı da bulamazdın.
76 Neredeyse seni yurdundan çıkarmak için dünyayı başına dar edeceklerdi. O takdirde kendileri senin ardından pek az kalabilir.[37]
77 Senden önce gönderdiğimiz elçiler için izlediğimiz yol/ yasa [sunnet] buydu. Bizim yasamızda bir değişiklik bulamazsın.
78 Güneşin batıya sarkmasından/doruğu aşmasından gecenin kararmasına kadar namazı dosdoğru kıl ve sabah Kur'an'ını/ namazını da (gerçekleştir). Çünkü sabah [fecr] namazı görülmeye değerdir.[38]
79 Geceleyin de kalkıp senin için fazladan olarak [nâfile] Ona yönel/teheccüd eyle.[39] Ola ki Rabbin seni hamdedilmiş bir makama yükseltir.
80 De ki: "Ey Rabbim! Girdirdiğin yere beni doğrulukla girdir ve çıkardığın yerden de doğrulukla çıkar ve bana katından yardım edici bir güç [sultân] ver!
81 Hak geldi batıl zâil/yok oldu[40]. Muhakkak ki batıl yok olmaya mahkûmdur.
82 Biz Kur'an'ı inananlara şifa ve rahmet kaynağı olarak

---

[36] Gönül gözünün kastedildiği açıktır. Mecazi bir ifadedir. Krş. Tâhâ, 20/124-128

[37] Nitekim Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber'in hicretinden sonra, Bedir'de helak oldular.

[38] Bu ayetten beş vakit namazın tamamını anlamak mümkündür. Güneşin zevâlden batışına kadar öğle ve ikindi namazları; batışından gecenin kararmasına kadar da akşam ve yatsı namazları; bir de sabah namazı ismen zikredilmektedir. Dolayısıyla beş vakti anlayabiliriz. Sabah namazı için "Kur'an" ifadesinin kullanıldığından Hz. Peygamber, sabah namazlarında Kur'an'dan okumayı uzun tutmuştur.

[39] Krş. Müzzemmil, 73/1-3

[40] Krş Enbiyâ, 21/18; Sebe', 34/49

indiririz.[41] O, zalimlerin zararını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz.

83 İnsana nimet verdiğimiz zaman, yüz çevirerek yan çizer ve ona bir zarar dokunduğunda da ümitsizliğe kapılır.

84 (Ey Peygamber!) De ki: "Herkes eğilimine göre [şâkiletihi][42] davranır. Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir."

85 (Ey Peygamber!) Sana ruhtan sorarlar de ki: "Ruh Rabbimin bir işidir/emridir. Zaten bu konuda size az bir bilgi verilmiştir"[43].

---

[41] Krş. Yûnus, 10/57. Ayette geçen "Mine'l-Kur'an" (Kur'an'dan) ifadesini "Kur'an'ı" şeklinde çevirmeyi tercih ettik. Sebebi "min" harf-i cer'ini "beyaniyye" olarak aldık. Dolayısıyla Kur'an'ın bir kısmı değil, tamamı rahmet ve şifadır demek oluyor. Buradaki "şifa" kelimesinden tıbbi hastalıklara tedavi için sadece Kur'an okunacağı gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Tıbben bütün gerekenler yapılmalı ve "şifa bulmak için de Allah'a tevekkül edilmelidir. Tıbbi tedaviler olmadan yapılan tevekkülün bir faydası yoktur. İslam kaynaklarında geçer; Bedevînin biri uyuz hastalığına tutulmuş, develeri için Hz. Ali'den dua istemiş. O da daha önce uyuza karşı ne yaptıklarını sormuş. Bedevi develere katran sürüyoruz deyince Hz. Ali, uyuza karşı en etkili duaların bile katran kadar etkili olamayacağını söylemiştir. Hz. Ali böylece bedeviye kendi zamanlarındaki tıbbi tedaviyi önermiştir. Bkz. Tıp Felsefesi ve Etiği Üzerine" adlı kitabımız, s. 157

[42] "şâkile" insanın zaaf ve meziyetleriyle iç dünyasının aldığı şekildir. İnsanın alışkanlıklarla kazandığı karakterini ve eğilimini gösterir. İnsanlar da bu eğilim veya karakter doğrultusunda davranış gösterir, hareket eder. Duvarcı ustalarının kullandığı şâkül/çekül kelimesi de buradan gelir. Duvarın doğruluğunu ve eğriliğini ölçen bir alettir.

[43] Bu tercüme en genel tercümedir. Kur'an semantiği ve Arapça gramer özellikleri dikkate alınarak farklı çeviri ve anlam çıkarmak mümkündür. 1) Hz. Peygamber'e ruh hakkında soru soranlar/sorduranlar Yahudilerdir. O hâlde anlam: "Onlara de ki: size bu konuda az bir bilgi verilmiştir" cevabıyla ruh hakkındaki az bilginin Yahudilere verildiğine işaret vardır. Buradan Müslümanlara da az bilgi verildiği anlamı çıkmaz. 2) Lâfzın özel oluşu hükmün genel oluşuna engel değildir veya anlam umumidir prensibini esas alırsak, o zaman herkesin bilgisi azdır olur. 3) Ayette "illa" istisna edatı vardır. İstisna edatlarında iki unsur olur: "Müstesna" ve "müstesna minhu"(istisna kılınan). İlim kelimesi, bir isim olarak müstesna minhu kabul edildiğinde, "ilimden az bilgi verildi" anlamı doğrudur. Hâlbuki aynı cümlede "müstesna minhu" yapabileceğimiz bir diğer kelime daha vardır. İsim grubundan sayılan ve siz anlamına gelen "tum" zamiridir. O zaman anlam: "sizin pek azınıza bu konuda ilim/bilgi verildi" olur ki buradan da bazılarının ruhu bildiği veya bilebileceği anlaşılır. Ayet böyle anlamaya müsaittir. 4) Bunu da genele (2. maddedeki kurala) tabi tutarsak, sadece Yahudilerin değil bütün insanların arasından pek az kişi ruhu bilebilir demektir. (Bkz. *İslam'ı Anlamak*, s. 42 adlı kitabımız.)

86 Andolsun Biz isteseydik sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırdık. Sonra da bu konuda bize karşı hiçbir yardımcı da bulamazdın.

87 Ancak Rabbinden bir rahmet müstesnadır. Muhakkak ki Onun sana olan lütfu çok büyüktür.

88 (Ey Peygamber!) Onlara de ki: "Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmek/ortaya koymak üzere bir araya gelseler ve birbirlerine destek olsalar da yine bir benzerini meydana getiremezler/ortaya koyamazlar."

89 Andolsun ki Biz bu Kur'an'da her türlü misali ayrıntılarıyla anlattık. Öyleyken insanların çoğu inanmamakta direttiler.

90 (Üstelik) dediler ki: "Sen bize yerden bir pınar/göze fışkırtmadıkça sana inanmayız!"

91 "Veya kendine ait hurma ağaçları ve üzüm asmalarıyla dolu bir bahçeye [cennet]sahip olup onların aralarından harıl harıl ırmaklar çağlatmadıkça;"

92 "Yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe[44] veya Allah'ı ve melekleri önümüze (somut olarak) getirmedikçe;"

93 Veya senin altından bir köşkün [beyt] olmadıkça, ya da göğe çıkmadıkça ve bize oradan okuyacağımız bir kitap indirmedikçe[45] senin göğe çıkmana da asla inanmayız."[46] (Ey Peygamber!) de ki: "Rabbimi noksanlıktan tenzih ederim/Kudret ve yüceliğine sınır olmayan ancak Rabbimdir. Ben ancak elçi olarak gönderilen bir beşerim."

94 Zaten kendilerine hidâyet/Kur'an geldikten sonra onların inanmalarına ancak, "Allah bir beşeri mi elçi olarak gönderdi?" demeleri engel olmuştur.

95 (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer yeryüzünde rahatlık ve huzur içinde yürüyenler/dolaşanlar melekler olsaydı, Biz elbette onlara gökten bir meleği elçi olarak indirirdik."

96 (Yine) De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah

[44] Krş. Sebe', 34/9

[45] Krş. Nisâ, 4/153; En'âm, 6/7 İsrâiloğulları da Hz. Musa'dan da aynı şekilde kitap istemişlerdi.

[46] Görüldüğü gibi müşrik Arap zihniyeti, inanmamak için, Hz. Peygamber'den olmayacak şeyler istiyorlar.

yeter! Muhakkak ki O kullarından en iyi haberdar olandır ve onları en iyi görendir."

97 Allah kime hidâyet ederse, doğru yolu bulan odur. Kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onlar için Onun dışında dostlar bulamazsın. Onları kıyamet günü, kör, dilsiz ve sağır bir hâlde yüzüstü toplarız [nahşuruhum]. Varacakları yer de cehennemdir. Her ne zaman ateşi yatışsa, çılgın ateşini onlara artırırız.

98 İşte onların cezası budur. Çünkü onlar ayetlerimizi inkâr ettiler ve "Biz kemik yığını ve ufalanıp toprak olduğumuz zaman mı gerçekten yeniden bir yaratılışla diriltileceğiz?" dediler.

99 Muhakkak ki gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, onların benzerlerini de tekrar yaratmaya kadir olduğunu görmezler mi? Onlar için kesin [lâ reyb] bir süre koymuştur. Bununla birlikte zalimler ancak inkâr etmekte diretirler.

100 (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, o zaman da harcamak korkusuyla sımsıkı tutardınız. Zaten insan çok cimridir.

101 Andolsun Biz Musa'ya apaçık dokuz mucize [âyât] verdik.[47] İsrailoğulları'na sor! Hani Musa onlara gelmişti de ve Firavun ona: "Ey Musa! Muhakkak ben senin kesinlikle büyülenmiş olduğunu zannediyorum" demişti.

102 O da demişti ki: "Andolsun ki, bunları, göklerin ve yerin Rabbinin apaçık belgeler olarak indirdiğini sen de biliyorsun. Ey Firavun! Ben de senin kesinlikle mahvolduğunu/aklını yitirmiş [mesbûren] olduğunu zannediyorum."

103 Bunun üzerine Firavun onları o yerden kökünü kazımak/işkence ederek sürmek istedi. Biz de onu, yanındakilerle birlikte suda boğduk.

104 Bunun ardından İsrailoğulları'na dedik ki: Siz yeryüzünde oturunuz. Ahiret vaadi geldiğinde iyi kötü hepinizi bir araya [lefîfen] getiririz.

105 (Ey Peygamber!) Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik, o da hak olarak indi.[48] Biz seni yalnız müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

---

47 Krş. A'râf, 7/133

48 "Hak olarak indi" demek, hak üzere, değişmez bir hakikat bir gerçek olarak indiğine işarettir. Ayrıca "olması gerektiği gibi inmiştir" demektir.

106 Kur'an'ı insanlara ağır ağır/anlaşıla anlaşıla okuyasın diye ayet ayet ayırdık ve onu peyderpey indirdik.
107 (Ey Peygamber!) De ki: "İster inanın ister inanmayın. Muhakkak ki kendilerine ilim verilenler, o okunduğunda derhâl yüzüstü secdeye kapanırlar!"[49]
108 (Onlar da) "Rabbimizi her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka gerçekleşir" derler.
109 Onlar ağlayarak yüzüstü kapanırlar. Bu da onların gönüllerindeki saygıyı [huşû'] artırır.
110 (Ey Peygamber!) De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırınız, isterse Rahmân diye çağırınız. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, sonunda en güzel isimler Onun'dur." Namazda sesini pek yükseltme, çok da kısma, ikisi arasında bir yol tut!
111 (Yine) De ki: "Her türlü övgü/hamd, çocuk edinmeyen, hâkimiyetinde/egemenliğinde ortağı olmayan, acizlik sebebiyle bir yardımcıya [veliy] da ihtiyaç duymayan Allah'a mahsustur. O'nu yüceltebildiğin kadar yücelt/gereği gibi ulula.

Burada aynı zamanda Hz. Peygamber tarafından da bir değişikliğe uğratılmadığını, ilave ve çıkarmalar yapılmadığını kısaca hakikati indiği gibi koruduğunu ve tebliğ ettiğini de anlıyoruz.

[49] Bu ayet secde ayetidir.

18- KEHF SÛRESİ

"Kehf" mağara demektir. İnançları sebebiyle öldürülmekten kurtulmak için bir mağaraya sığınan gençlerden bahsettiği için bu adı almıştır. Mekke'de nazil olmuştur. 110 ayettir. Mushaf'ta 18, inişte 69'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hamd/her türlü övgü, kendisinde hiçbir eğrilik/tutarsızlık/çelişki ['ıvec] bulunmayan Kitab'ı kuluna indiren Allah'a mahsustur.
2 Onu dosdoğru/sapasağlam olarak (indirdi ki), kendi katından, (inkârcıları) şiddetli bir azapla uyarsın, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapan mü'minler için de güzel mükâfatlar olduğunu müjdelesin,
3 Ki onlar orada/mükâfatlar içinde ebediyen kalırlar.
4 "Allah çocuk edindi" diyenleri de uyarsın.
5 Bu hususta/Onun hakkında ne kendilerinin ne de babalarının/atalarının bir bilgisi vardır. Ağızlarından çıkan ne kadar da büyük/ağır bir söz [kelime]! Onlar yalandan başka bir şey söylemiyorlar.
6 (Ey Peygamber!) Şimdi sen onlar bu söze/Kur'an'a inanmıyorlar diye arkalarından üzülüp/kızıp neredeyse kendini helak edeceksin.
7 İnsanların hangisinin daha iyi iş/amel işlediğini sınamak için, yeryüzünde olan şeyleri ona bir süs/ziynet yaptık.
8 Muhakkak ki Biz yeryüzündeki şeyleri kupkuru bir toprak hâline getiririz.
9 (Ey Peygamber!) Yoksa sen Bizim ayetlerimizden olan Mağara [kehf][1] ve Rakîm[2] arkadaşlarını şaşılacak bir şey mi sanıyorsun?

---

[1] Kehf, mağara anlamına gelir. Bu kıssanın Yahudi ve Hıristiyan olmak üzere iki versiyonu vardır. Hıristiyan versiyonu daha yaygındır. Rivayete göre; İmparator Decius (249-251) zamanında Hz. İsa'ya inanan bir grup genç, köpekleriyle beraber, içinde yaşadıkları pagan toplumun baskısından bir mağaraya sığınırlar. Üçyüz yıl civarında mucizevî bir uykuya yatar-

10 Hani o gençler mağaraya sığınmış ve "Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizde bir çıkış/kurtuluş yolu göster/hazırla!" (demişlerdi)
11 Mağaranın içinde nice yıllar onların kulaklarına ağırlık vurduk/onlara derin bir uykuya daldırdık.
12 Sonra iki gruptan [hizbeyn] hangisinin onların kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini ortaya koyalım diye onları uyandırdık [be'asnâ].[3]
13 (Ey Peygamber!) Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz. Muhakkak ki onlar Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık.
14 Biz onların kalplerinin üstüne (metânet) bağlamıştık/kalplerini güçlü kılmıştık. (Müşrik baskılara karşı) kalktılar dediler ki: "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz Ondan başkasına asla tanrı demeyiz. (Yoksa) Andolsun biz gerçeğe aykırı/saçma bir söz söylemiş oluruz."
15 "Şu bizim kavmimiz Onun dışında başka tanrılar edindiler. Bari açık bir delil [sultân] getirselerdi ya! Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim vardır?"
16 (Biri şöyle dedi) "Mademki onlardan ve Allah'tan başkasına tapmakta oldukları şeylerden ayrı düştünüz, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işlerinizde size kolaylık sağlasın."
17 (Ey Peygamber! Orada bulunsaydın) onlar, mağaranın genişçe bir yerinde uyurlarken, güneşin, mağaranın sağına yöneldiğini, batarken de mağaranın sol tarafından onlara dokunmadan geçtiğini[4] görürdün. Bu, Allah'ın mucizelerindendir [âyât]. Allah kimi doğru yola iletirse, işte o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa/sapıklık-

---

lar. Uyandıklarında içlerinden birini yiyecek bir şeyler almak üzere şehre gönderirler. Şehir bu arada çoktan Hıristiyanlığı kabul etmişti. Alışveriş esnasında paranın en az üçyüz yıldan daha önce basılmış ve tedavülden kalkmış olduğu fark edilince, bunların durumu ortaya çıkar.

Bu kıssa bize, uykunun ölümün kardeşi olduğunu ve ölümden sonra insanın nasıl dirildiğinin sembolik bir anlatımını vermektedir.

[2] Rakîm, kitabe, yazma veya yazıt anlamında olup, başka bir grup değildir. Ashab-ı kehf kıssasının iki ortak unsuru olarak görmek gerekir.

[3] "Be'ase" fiili diriltmek demektir. Nitekim "baas" kelimesi de buradan gelir diriliş demektir. Ayette bu fiil kulanılmıştır. "Uyandırdık" diye tercüme ettik.

[4] Mağaranın girişi muhtemelen kuzeye bakıyordu. Çünkü güneşin hareketinden ve sıcağından etkilenmiyorlar.

ta bırakırsa, artık ona doğru yolu gösteren [murşid] bir dost bulamazsın.

18 Uykuda oldukları hâlde sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de girişte iki ön ayağını uzatmış hâlde (yatıyordu). Onların durumunu görseydin, elbette dönüp kaçardın ve için korku ile dolardı.

19 Durum böyleyken (vakti gelince) onları uyandırdık [be'asnâ], nihayet (olup biteni) birbirlerine sormaya başladılar.[5] Aralarından biri, "Ne kadar kaldınız?" dedi. (Bazıları) dediler ki: "Bir gün veya bir günden az."[6] Diğerleri de "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz şu gümüş paranızla şehre birini gönderiniz de baksın. Hangi yiyecek daha temiz (ve leziz) ise ondan size yiyecek getirsin. Ayrıca hassas/dikkatli davransın da sizi/yerinizi kimseye fark ettirmesin" dediler.

20 "Muhakkak ki onlar sizi ele geçirirlerse, sizi taşlarlar veya kendi dinlerine [milletihim] döndürürler. O takdirde de ebediyen kurtuluşunuz olmaz."

21 Böylece Biz (insanları) onların hâlinden haberdar ettik[7] ki, Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu ve kıyametin [es-sâ'at] kesin gerçekleşeceğini [lâ reybe fihâ] bilsinler. Hani onlar/halk kendi arasında onların durumunu tartışıyorlardı. (Bazıları), "Onların olduğu yere bir bina/anıt dikelim! Rableri onların durumunu daha iyi bilir." demişlerdi. Duruma hâkim olanlar da: "Onların olduğu yere mutlaka bir mescit[8] yapmalıyız" dediler.

22 (Ey Peygamber!) Onlar gayba taş atarak/atıp tutarak, bazıları derler ki: "Üç kişiydiler, dördüncüleri köpekleridir"; diğer bazıları, "Beş kişiydiler, altıncıları köpekleridir" derler. Yine bazıları da "Yedi kişiydiler, sekizincileri köpekleridir" derler. Onlara de ki: "Onların sayısını Rab-

---

5 "li-yetese'elû" kelimesini pek çok tefsir ve meâllerde "birbirlerine sormaları için" diye tercüme etmişler. Buradaki "lam" harfini gaye belirten edat gibi değerlendirmişler. Hâlbuki bu, bize göre sonuç bildiren bir lam'dır (lâmu'l-âkibe). Çevirisi: "Nihayet, birbirlerine (olup biteni) sordular/ sormaya başladılar" şeklinde olmalıdır.

6 Zamanın izafiliğini sembolik olarak ortaya koyan bir ifadedir.

7 Halkın bunlardan haberdar olması, alışverişe gönderdikleri bir genç vasıtasıyla olmuştur. Para yüzyıllar öncesinin dönemine aittir ve halk da çoktan din değiştirip Hıristiyan olmuştu.

8 Mescid, secde edilen yer demektir. Burada ibadethane anlamındadır.

bim daha iyi bilir. Zaten onlar hakkında pek az kişi hariç bilgi sahibi olan yoktur. Sen açıkça bildirilenin dışında onlarla tartışmaya girme ve bunlar hakkında da kimseye bir şey sorma!"

23 Hiçbir şey hakkında: "Ben bunu mutlaka yarın yaparım/yapacağım!" deme.

24 "Ancak Allah isterse [inşallah]" (de) ve unuttuğun zaman da Rabbini an ve "Umarım Rabbim beni bundan daha yakın bir doğruya ulaştırır" de.

25 Bunlar mağarada üçyüz yıl kaldılar. Dokuz yıl da artırdılar.[9]

26 (Ey Peygamber!) De ki: "Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin algılanamayan gerçeklerini/gaybını bilmek Ona aittir. O, ne güzel gören ve ne güzel işitendir! Onların Ondan başka bir dostu yoktur. O, hükmünde/hükümranlığında kimseyi ortak etmez."

27 O hâlde sen Rabbinin Kitab'ından sana vahyedileni oku. Onun sözlerini/kelimelerini değiştirecek yoktur. Sen Ondan başka bir sığınak da bulamazsın!

28 (Ey Peygamber!) Sabah akşam Rablerinin rızasını/cemalini [vechehu] dileyerek O'nu çağıranlarla beraber sen de sabret/gayret et. Dünya hayatının ziynetini/süsünü arzulayıp da gözlerini o kimselerden çevirme/ayırma! Kalbini Bizi anmaktan gafil/duyarsız kıldığımız, nefsinin arzularına uyan ve işinde aşırıya giden kimseye tabi olma!

29 (Yine) De ki: "Hak/gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin! Biz zalimlere duvarları çepeçevre içine alan bir ateş hazırladık. Onlar (susuzluktan) yardım istediklerinde, onlara erimiş maden gibi (sıcaklığı) yüzleri kavuran bir su ile yardım edilir, O ne kötü bir içecektir! Ne kötü bir konaklama/yaslanma yeridir.

30 Muhakkak ki inananlara, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, Biz elbette onların ecirlerini zayi etmeyiz.

31 İşte, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri onlar içindir. Orada onlar altın bileziklerle bezenirler, ince kalın ipekten sırmalı yeşil elbiseler giyip tahtlar/yumuşak divanlar üzerine kurulurlar/yaslanırlar. Ne güzel bir mükâ-

---

[9] Güneş takvimiyle üçyüz yıl, ay takvimiyle 309 yıl eder şeklinde hesap etmişlerdir.

fat ve ne güzel konaklama/yaslanma yeridir orası! (murtefekâ).

32 (Ey Peygamber!) Onlara şu iki adamı misal/örnek olarak ver. Biz, ikisinden birine iki üzüm bağı [cenneteyn] verip, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarında ekinler bitirmiştik.

33 Her iki bağ da (cenneteyn) ürünlerini vermişler ve hiçbir şeyde eksiklik göstermemişlerdi. Çünkü ikisinin arasından bir nehir akıtmıştık.

34 Böylece onun çok ürünü/serveti oldu.[10] Arkadaşıyla konuşurken ona dedi ki: "Benim malım seninkinden daha çok. Üstelik nüfusça da senden daha üstünüm."

35 Böylece o kendine zulmeden/ yazık eden bir eda ile bağına [cennet] girdi ve: "Buranın kuruyup yok olacağına hiç zannetmiyorum/ihtimal vermiyorum" dedi.

36 "Kıyametin [es-sâ'at] kopacağını da zannetmiyorum. Hem Rabbime döndürülsem/ huzuruna çıkarılsam bile mutlaka bundan daha hayırlısını bulacağımdan eminim."

37 Konuşmakta olduğu arkadaşı ona cevaben dedi ki: "Seni önce topraktan sonra nutfeden/spermatozoid'den yaratan, sonra da seni insan [raculen] şekline[11] koyanı mı inkâr ediyorsun?"

38 "Fakat O, benim Rabbim olan Allah'tır. Ben Rabbime kimseyi ortak koşmam!"

39 "Keşke bahçene [cennet] girince (böbürleneceğine), Allah'ın dediği olur [Maşaallah!], Kudret ve kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Gerçi sen beni kendinden mal ve nüfus/çocuk bakımından daha az görüyorsun ama."

40 "Ola ki Rabbim bana senin bağından [cennet] daha hayırlısını verir ve seninkinin üzerine gökten hesap görücü bir âfet [husbânen] gönderir de orası kupkuru/çorak bir toprak hâline gelir."

41 "Yahut suyu iyice dibe çekilir [ğavren] de onu bir daha arayıp bulamazsın" dedi.

42 Nihayet (bir gün bir âfet oldu) onun ürünü/serveti yok

---

[10] Bazı kıraat imamları "semer" (ürün) kelimesini "sumur" olarak okumuştur. Buna göre anlam: "Onun başka serveti de vardı" şeklinde olur.

[11] Bu ayette, insan türünün topraktan itibaren insan oluncaya kadar geçirdiği etaplar sıralanmaktadır. "Seni topraktan" derken "inorganik devir" sonra "nutfeden" derken "organik devir", sonra da "insan şekline" derken "hominizasyon/insanlaşma devri" sünnetullahın bir gereği olarak belirtilmektedir.

edildi. Çardakları üzerine yıkılmış durumda olan bağının karşısında ona harcadıklarına acıyarak ellerini ovuşturmaya başladı ve "Ah! Keşke ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmasaydım" diyordu.

43 Allah'tan başka kendisine yardım edecek adamları/grubu [fi'e] yoktu. Kendi kendini de kurtaramadı.

44 İşte bu durumda yardım ve himaye [velayet] yalnızca Hak olan Allah'a mahsustur. Onun mükâfatı [sevâb] da daha hayırlıdır vereceği sonuç da daha hayırlıdır.

45 Onlara dünya hayatının tıpkı gökten indirdiğimiz suya benzediği örneğini ver. Bitkiler yeryüzünde onunla boy atıp birbirine karışır, ama sonunda rüzgârın savurduğu çer çöpe dönüşür. Allah her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır.

46 Mal/servet ve çocuklar dünya hayatının süsüdürler. Ölümsüz olan iyi ve yararlı işler [sâlihât] ise Rabbinin katında, sevap olarak da daha hayırlıdır, umut olarak da daha hayırlıdır.

47 Dağları yürüttüğümüz/ortadan kaldırdığımız gün yeryüzünü dümdüz/çırılçıplak görürsün. Hiç kimseyi bırakmadan herkesi (diriltip) bir araya toplarız.

48 Sıra sıra Rablerinin huzuruna çıkarılırlar ve onlara, "Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz! Bilakis/oysa siz, (dünyada iken) sizin için (hesap görmek üzere) bir zaman tayin etmeyeceğimizi sanıyordunuz!" (deriz).

49 Kitap/amel defteri, ortaya konur. Suçluların/günahkârların, orada yazılı olanlardan dolayı dehşete kapıldıklarını/şafaklarının attığını [muşfikîn] görürsün. "Eyvah bize! Bu nasıl bir kitap/amel defteri ki, sayıp dökmediği büyük küçük hiçbir şey bırakmamış" derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. (Ey Peygamber!) Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez!

50 Hani Biz meleklere, "Âdem'e secde ediniz!" demiştik de İblis'ten başka hepsi secde etmişlerdi. İblis ise cinlerdendi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı [feseka]. Şimdi siz Beni bırakıp da İblis'i ve neslini, kendinize dostlar mı ediniyorsunuz? Hâlbuki onlar sizin için birer düşmandırlar. Bu, zalimler için ne kötü bir mübadeledir! [bedel].

51 Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılışına ve ne de kendilerinin yaradılışına şahit tuttum! Ben (insanları) yol-

dan çıkaranları/saptıranları kendime yardımcı edinmiş de değilim.

52 O gün Allah, "Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın bakalım!" buyurur. Bunun üzerine çağırırlar ama kendilerine cevap vermezler. Çünkü Biz onların arasına aşılmaz bir uçurum/engel [mevbikâ] koyarız.

53 Suçlular/günahkârlar o gün ateşi görünce, içine mutlaka düşeceklerini anlarlar [zannû] ve oradan kaçış yolu da bulamazlar.

54 Andolsun Biz bu Kur'an'da her türlü misali/örneği ayrıntılı olarak açıkladık. Fakat insanın en çok yaptığı iş tartışmadır.

55 Kendilerine doğru yolu gösterici geldiği zaman, insanların inanmalarına ve Rablerinden bağışlanma dilemelerine engel olan şey, ancak öncekilerin başlarına gelenlerin [sunnetu'l-evvelîn] kendilerine de gelmesini yahut azabın açıkça göz önüne konmasını beklemeleridir.

56 Biz elçileri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler ise, hakkı batılla çürütmek/ortadan kaldırmak için mücadele ederler. Onlar ayetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri de alay konusu yaparlar.

57 Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldığı hâlde ondan yüz çeviren ve elleriyle takdim ettiklerini/işleri günahlarını unutandan daha zalim kim olabilir? Biz böylelerinin kalplerinin üzerine onu/Kur'an'ı anlamalarına engel olan örtüler çektik ve kulaklarına da ağırlıklar koyduk.[12] Sen onları doğru yola çağırsan da onlar doğru yolu bulamazlar.

58 Bununla beraber Rabbin bağışlayıcıdır ve merhamet sahibidir. Eğer yaptıklarıyla onları (hemen) cezalandıracak olsaydı, elbette azabı onlara çabucak verirdi. Bilakis onlar için vaat edilmiş bir zaman vardır ve ondan kaçıp sığınacakları bir yer bulamazlar.

59 İşte zulmettikleri için helak ettiğimiz beldeler! Onları helak etmek için de bir süre belirlemiştik.

60 Hani Musa, beraberindeki gence şöyle demişti: "Ya iki

---

[12] Kalplere örtü/perde çekilmesine ve kulaklara ağırlık konmasına; onların hakkı batılla ortadan kaldırmaya çalışmaları, ayetlerle alay etmeleri, haktan yüz çevirmeleri, günahlarını önemsememeleri ve unutmaları gibi bizzat kendi amelleri sebep olmuştur.

denizin birleştiği yere ulaşmaya ya da yıllarca yürümeye kararlıyım."[13]

61 Fakat iki denizin birleştiği yere vardıklarında ikisi de balıklarını unuttular. O da denizde bir yol bulup, kaybolup gitti.

62 (Orayı) geçtiklerinde Musa genç arkadaşına[14], "Öğle azığımızı getir (yiyelim). Andolsun bu yolculuğumuzdan dolayı epey yorulduk" dedi.

63 O da "Gördün mü bak! Kayalıkta mola verdiğimizde doğrusu balığı unutmuşum. Onu sana söylemeyi bana şeytandan başkası unutturmadı. Balık şaşılacak bir şekilde denizin yolunu tutmuş!" dedi.

64 Musa, "İşte aradığımız bu idi" dedi. Bunun üzerine her ikisi izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler.

65 İkisi de kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan [ledunnâ] da bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kulu buldular.[15]

66 Musa ona: "Hakikati/doğruyu bulma konusunda [rüşd] sana öğretilenden bana öğretmen kaydıyla seni izleyebilir miyim?"[16] dedi.

---

[13] Bu kıssa üzerine oldukça spekülatif yorumlar yapılmıştır. Kütüb-i Sitte'de (Buhari, Müslim ve Tirmizî) geçen bir hadise göre, Hz. Musa bir keresinde kavmine "insanların en bilgesi" olduğunu söylemiş. Cenab-ı Hak da onu azarlamış ve "kendisinden daha bilgin kulları olduğunu"söylemiştir. Hz. Musa da bu adamı bulmak ister. Allah da ona bir sepete balık koymasını ve balık denize atlayıp kayboluncaya kadar yoluna devam etmesi gerektiğini emretti. Balığın bir sembol olduğu açıktır. İlk müfessirler, iki denizin kavuştuğu yer hakkında coğrafi çok malumatlar verirler. İki denizden kasıt iki bilgi türünün birbiriyle karşılaşması veya iki bilgi sahibinin (Hz. Musa ve Ledünni hikmet sahibinin) birbirine kavuşması şeklinde de yorumlanmıştır. Bu bilgiler, "mistik bilgi" ile "rasyonel/lojik bilgi" veya "ilm-i zâhir" ile "ilm-i bâtın" şeklinde de yorumlanmıştır.

[14] Bu yolculukta Musa'nın genç arkadaşı yine klasik kaynaklara göre Yuşa bin Nun'dur.

[15] Bu ayetten rahmetin verildiğini ve ilmin de öğretildiğini anlıyoruz. "Ledün ilmi" adı verilen ilim, Allah tarafından, dünya hayatının sıkıntıları ve çileleri arasında sabıra dayalı ve yaşanan olaylardaki hikmetleri öğreten bir eğitim olduğu anlaşılıyor. Kur'an bu zatın ismini vermiyor. Gelenek ona "Hızır" adını vermiştir. Hızır kelimesi, yeşil/yeşillendiren anlamındadır. Çorak bir yere ayak bastığında oranın yeşillenmesini anlatan sembolik bir ifadedir.

[16] Hz. Musa, şeriat sahibi bir peygamber olarak olayları hep hukuki açıdan bakmış ve değerlendirmiştir. Olayların gerçek yorumunu ise bu hikmet sahibi kişiden öğrenmek istemektedir. Onun için ondan ricada bulunmaktadır.

67 O da "Doğrusu sen benimle beraber sabredemezsin."
68 "İçyüzünü bilmediğin/hakkında bilgin olmayan şeylere
nasıl sabredersin?" dedi.
69 Musa da, "İnşaallah beni sabreden biri bulursun. İşine
asla karışmam/engel olmam" dedi.[17]
70 O da "Eğer bana tabi olacaksan, ben sana onun ne oldu-
ğunu açıklayana kadar sakın bana bir şey sorma!" dedi.
71 Böylece ikisi yola koyuldular. Nihayet bir gemiye bindik-
lerinde (beriki) gemiyi deldi (Musa), "Yolcuları boğmak
için mi gemiyi deldin? Andolsun çok tehlikeli/kötü bir
şey yaptın!"[18] dedi.
72 O da dedi ki: "Doğrusu sen benimle beraber sabrede-
mezsin diye ben sana dememiş miydim?"
73 (Musa da) dedi ki: "Unuttuğum için beni mazur gör.
Bundan dolayı işimi/senden ilim öğrenmemi, zora sok-
ma!"
74 Tekrar yola koyuldular. Bir delikanlıya [ğulâm][19] rastla-
dılar. O kul onu hemen öldürdü. (Musa) da "Bir cana
karşılık olmaksızın/kısas olmadan masum birini mi öl-
dürdün? Sen çok kötü/affedilmez bir şey yaptın!" dedi.[20]
75 O da dedi ki: "Doğrusu sen, benimle beraber sabrede-
mezsin diye ben sana dememiş miydim?"
76 (Musa) dedi ki: "Eğer bundan sonra sana bir şey soracak
olursam, artık benimle arkadaşlık etme! Artık benim ka-
tımda sen mâzur sayılmaya hak kazandın [belağte]."
77 Tekrar yola koyuldular. Nihayet bir beldeye uğradılar ve
halkından yiyecek bir şeyler istediler. Onlar o ikisini mi-

---

[17] Hz. Musa da bir peygamber sabrını zorlayacak olaylarla karşılaşacağını anladığı için, "İnşaallah beni sabreden biri bulursun" demiştir. İşine karışmayacağına dair söz veriyor. Hâlbuki hikmet sahibi o zat, kendisine soru sorulmaması gerektiği sözünü istiyor. Bu ikisi farklı konularda söz almış vermişler. Bu kıssanın semantik analizi ve yorumları için (Bkz. Kur'an'ı Anlamak" isimli kitabımızın 23-25 sayfaları)

[18] Bu soru hukuki bir sorudur. Hz. Musa tarafından sorulmuştur. Fiilin hukuki yaptırımını söylemektedir.

[19] "ğulâm kelimesi, genellikte hep "çocuk" diye tercüme edilmektedir. Burada böyle bir tercüme hem kontekse hem de Kur'an'ın özüne uymaz. "ğulâm, ana babaya nisbetle "evlat" anlamındadır. Diyelim ki babası seksen yaşında olan bir zatın kendisi altmış yaşında bile olsa, ebeveynine nisbetle o "ğulâm"dır. Nitekim ünlü Arap dilcilerinden İbn Sîde, ğulâm için, "doğumundan saçlarının ağarmasına kadar hayatın her safhasıdır" diye açıklamaktadır. Onun için biz burada onu "delikanlı" diye çevirdik.

[20] Hz. Musa yine hukuki açıdan değerlendiriyor.

safir etmek istemedi. O ikisi orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. O (kul) hemen o duvarı onardı/doğrulttu. (Musa ona) "Eğer istersen karşılığında bir ücret de alabilirsin!" dedi.

78 "İşte bu, seninle benim aramın ayrılmasıdır![21] Şimdi sabredemediğin şeylerin yorumunu/içyüzünü [te'vil] sana haber vereceğim/açıklayacağım" dedi.

79 "Gemiye gelince; gemi, denizde çalışan yoksullara aitti. Onu kusurlu kılmak istedim. Peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı."[22]

80 "Delikanlıya gelince; onun anası babası mü'min kişilerdi. Onun onları küfür ve isyana sevk etmekte oluşunu uygun görmedik [haşînâ]."[23]

---

[21] Demek ki bu işin bir ücreti yok. Allah için manevi bir hikmeti gerçekleştirmek maksadıyla yapılan işlerde ücret söz konusu değildir. Hâlbuki hukuki açıdan bakıldığında her türlü işçilik ücrete tabi bir eylemdir. İşte iki bilgiyi ayıran nokta burasıdır. Birinde emeğin karşılığını alırsın, diğerinde hikmetini öğrenirsin, ücretini istemediğin gibi de beklemezsin.

[22] Geminin denizde çalışan yoksullara ait olması, gemi personelinin geminin sahibi olması demektir. Tıpkı, millet sektöründe işçinin fabrikaya ortak olması gibidir. Bunu kusurlu kılarak, zalim bir hükümdarın el koymasına engel olmuştur. Hikmet sahibi olan o kişi bu fiili işlerken, "Bunu ben istedim" demektedir.

[23] Hemen hemen bütün meâl ve tefsirler "ana babasını isyan ve küfre sevkedeceğinden korktuk" diye tercüme etmişlerdir. Bu tercüme Kur'an semantiği açısından son derece yanlış bir tercümedir. Bu yanlış tercüme ve yorum hatası tefsir tarihi boyunca tekrar edilegelen bir hatadır. Yeryüzünün hiçbir beşeri hukukunda olmadığı gibi, ilahi hukukta da ileride işlenmesi muhtemel bir fiilin, daha işlenmeden hem de en ağır şekilde tecziye edilmesi diye bir uygulama yoktur. Yine ayette geçen "haşiye" fiilinin "korkmak", "ummak" anlamı olup, meâlciler ve müfessirler tarafından bunlardan sadece "korkmak" anlamı ele alınarak tercüme edilmiştir. Hâlbuki Hikmet sahibi olan zat, bu fiilinde yalnız değildir, çünkü açıklamasında bitişik "nâ" zamiri kullanılmış. O halde bu fiili Allah'la beraber yani külli ve cüz'î iradenin ayniyetiyle işlemiş demektir. O zaman "ummak" veya "korkmak" Allah'a izafe edilebilecek fiiller değildir. Bu fiilin bir başka anlamı daha vardır. O da "kerihe" yani "uygun bulmamak, uygun görmemek" anlamı. Nitekim Tayy kabilesi bu fiili o anlamda kullanıyordu. Buraya uygun olan semantik anlam budur. Ayrıca bu ayet istikbal/gelecek sigasıyla da tercüme edilemez. Çünkü "en yurhikahuma" mastar müevveldir. Mastarlar isim grubundandırlar ve zamansız fiillerdir. Şu halde istikbal yerine hâl sigasıyla tercüme kontekse tam oturmaktadır. O hâlde fiili "anasını babasını sevkedecek" şeklinde değil de "sevketmekte oluşunu" demek daha doğrudur. Toparlarsak, "Delikanlıya gelince, anası-babası mü'min idiler. Onun onları küfür ve isyana sevketmekte oluşunu uygun görmedik". Bu tercüme Kur'an nassına ey uygun tercümedir. Biz bu ter-

81 "Bunun üzerine Rablerinden, o ikisine, bu çocuğun yerine, seciye/karakter bakımından daha hayırlı ve daha merhametli birini vermesini istedik."
82 "Duvara gelince; o, şehirdeki iki yetim çocuğa[24] aitti. Onun altında onlara ait bir define vardı. Babaları iyi ve yararlı iş yapan [sâlih] bir kişiydi. Rabbin istedi ki, onlar ergenlik çağına eriştiklerinde Rabbinden bir merhamet olarak o defineyi çıkarsınlar. Ben bunu kendiliğimden yapmadım.[25] İşte sabır gösteremediğin olayların yorumu/içyüzü budur."
83 (Ey Peygamber!) Sana Zülkarneyn'den sorarlar.[26] "De ki: Size ondan bir bilgi [zikr] aktaracağım/okuyacağım."
84 Biz onu yeryüzünde kudretli kıldık ve ona her şeyin bir yolunu/sebebini gösterdik.[27]

---

cümeyi 1993 ylında Diyanet'te toplanan "Din Şûrâsı"nda bütün haziruna bir bildiri olarak teklif ettik, yayımlandı. Dolayısıyla Semantik analizin sonucu olarak; o delikanlı bu suçu işlemiş ve işlemektedir. Çünkü ana babasını küfre ve isyana sürüklemektedir, yani bugünkü ifadeyle dinsizin dindar üzerinde bir baskısı söz konusudur. Yani inanan kimseler zulüm ve işkence altındadır. Bu da semavi dinlerin hukukuna göre katli gerektiren bir fiildir. O hikmet sahibi zat da bunu gerçekleştirmiştir. İnfaz bir sabiye/çocuğa değil bir delikanlıya/reşit birinedir. Bu fiili işlerken de "fe-eradnâ" (Biz istedik) demektedir. Şu hâlde evrende meydana gelen fiilleri üç grupta irdeleyebiliriz. 1) Kişinin kendi iradesiyle meydana gelen fiiller, 2) Tanrı'nın iradesiyle kulun iradesinin ayniyetiyle meydana gelen fiiller, 3) Sadece Tanrı'nın iradesi ile maydana gelen fiiller. Buna göre, "geminin delinmesi" birinci gruba; "delikanlının öldürülmesi" ikinci gruba; "duvarın yapılması" ise, üçünücü gruba dâhildir. (Daha fazla bilgi için bkz. *Kur'an'ı Anlamak*, adlı kitabımız, s. 25)

[24] Burada ise "ğulameyn" kelimesi iki çocuk olarak tercüme edilebilir çünkü "yetimeyn" kelimesiyle vasıflandırılmıştır. Ergen olmadıklarından bu vasfı almışlardır.

[25] Demek ki iyi ve yararlı işler yapan yani salih olan kişilerin çocuklarının hukukunu da Allah vekil ki, vesile kıldığı kişiler vasıtasıyla da haklarını koruyor. O zat, bu fiili kendiliğinden işlemediğini "Rabbin istedi" sözüyle teyit etmektedir.

[26] Zülkarneyn, "iki boynuz sahibi" demektir. Boynuz sembolik olarak güç ve kudreti temsil ettiğine göre iki güç sahibi demek olur. Ayrıca, çoğulu "kurûn" gelir. O da çağlar, asırlar, dönemler anlamındadır.

[27] Zülkarneyn'in kimliği hakkında tefsir kitapları birbirini tutmaz rivayetlerle doludur. Kimine göre Hz. İbrâhim zamanında yaşamış Yemenli veya Babilli biridir. Kimisi Makedonyalı İskender derken, kimisi de Akkad Kralı Naram-Sin der. Bunların hepsi İsrâilî kaynaklı malumatlardır. Hatta bazı kaynaklar Hz. İdris iddiasına karşılık bazıları da İran kralı Kuruş veya Dârâ olduğunu iddia ederler. 1685'li yıllarda Vani Mehmet Efendi "Ara'i-su'l-Kur'an" adlı tefsirinde onu Oğuzhan olarak niteler. Demir dağların

85 O da bir yol tuttu.
86 Tâ ki güneşin battığı yere ulaşınca, onu kara balçıklı bir su gözesinde batıyor buldu.[28] Orada bir topluluk [kavm] buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn! İstersen onlara ceza verebilirsin, istersen iyi bir davranışta bulunabilirsin."
87 O da dedi ki: "Kim zulmetmişse ona cezasını vereceğiz.[29] Zaten onlar Rablerine döndürüldüğünde, O da onları görülmemiş bir azaba uğratır."
88 Fakat inanıp da iyi ve yararlı iş [sâlih] yapan kimseye de ne güzel mükâfat vardır. Ona da işimizden/buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.
89 Sonra bir yol daha tuttu;
90 Tâ ki güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşten başka kendilerine bir örtü yapmadığımız bir kavim üzerine doğuyor buldu.[30]
91 İşte böyle, Biz onun önündeki şeyleri bir bilgiyle kuşatmıştık.
92 Sonra yine bir yol daha tuttu.
93 Tâ ki iki set arasına ulaştığında, onun berisinde orada neredeyse hiç laf anlamayan bir kavim buldu.[31]
94 Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc[32] yeryü-

eritilmesi ve Ergenekon destanıyla ilişkilendirir. Bazıları da onu "yeryüzünde kudretli kıldık" demesine rağmen, yıldızlar ve galaksiler arasında seyahat ettirir. Bütün bunlar spekülatif yorumlardan öteye geçmez. Bize göre Zülkarneyn Kur'an'da "sembolik" bir şahsiyettir. Güçlü ve meselelere vakıf bir hükümdar olarak toplumları içinde bulundukları problemlerden nasıl kurtulacağının yollarını gösteren kudretli bir şahsiyeti sembolize eder. Zira belli bir kavme gönderilmediği ve ayrı ayrı pozisyonda bulunan kavimlerin problemleriyle uğraştığı açıktır.

[28] Buradan anlaşılan, ikbal güneşi batmak üzere olan, yani tarih sahnesinden çekilmeye yüz tutmuş bir kavmin durumunu gösteriyor.

[29] Buradan, önce adalet mekanizmasının düzeltilmesi gerektiği anlaşılır.

[30] Doğudaki bu kavimde tarih sahnesine yeni çıkan fakir ve yoksul bir kavimdir. Bunun da öncelikle ekonomisinin gelişmesi gerekir.

[31] Laf anlamayan bir kavim, kısır siyasi çekişmeler içinde boğulan, kimsenin kimseyi dinlemediği üstelik iç kargaşalarla uğraşan bir kavimdir. Kurtulmak için Zülkarneyn'den yardım isterler.

[32] Ye'cüc ve Me'cüc, tarihçiler ve müfessirlere göre, iki ayrı kavim gibi telakki edilmiş, hatta Ye'cüc Türkler, Me'cüc de Deylemlilerdir. Klasik Arap müfessirlerine göre her ikisi de Türklerdir. Türkler'e göre ise Çinlilerdir. Dolayısıyla tarihte kimin kiminle problemi varsa ona Ye'cüc ve Me'cüc demek en kestirme yol olmuştur. Aslında Kur'an konteksine göre Ye'cüc ve Me'cüc, sembolik iki kelime olup, bir toplumun istikrarını, değer yargılarını ifsat eden, toplumu yıkılışa götüren, birbirine düşüren, menfi iki

zünde/ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?"

95 O da "Rabbimin bana sağladığı imkân daha hayırlıdır. Bana gücünüzle yardım ediniz,[33] ben de sizinle onların arasına sağlam bir set yapayım."

96 "Bana demir kütlelerini getiriniz" dedi. "Tâ ki bunlar iki dağın arasını düzleyince/doldurunca "körükleyin!" dedi. "Tâ ki onlar da ateş kütlesi hâline gelince, "Getiriniz üzerine ergimiş bakır dökeyim"[34] dedi.

97 Artık onlar/Yecüc ve Me'cüc onu ne aşabildiler ne de delip geçebildiler:

98 (Zülkarneyn) dedi ki, "Bu, Rabbimden bir rahmettir. Rabbimin vaadi gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir."

99 O gün Biz onları bırakırız, onlar dalga dalga birbirlerine karışırlar sonra sura üfürülür ve onları topluca bir araya getiririz.

100 Biz o gün cehennemi kâfirlere açıkça arz ederiz/gösteririz. Onlar ki, Beni anmaya karşı gözleri perdeli idi ve (Kur'an'ı) dinlemeye tahammül edemezlerdi.

102 Kâfirler Beni bırakıp kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar? Muhakkak ki Biz cehennemi kâfirler için konak olarak hazırladık.

103 (Ey Peygamber!) De ki: "İşledikleri/amelleri bakımından kimin daha zararda olduğunu size bildireyim mi?"

104 (Bunlar) dünya hayatında bütün çabaları/emekleri boşa gitmiş olanlardır. Hâlbuki onlar kendilerinin güzel işler yaptıklarını sanıyorlardı.

---

kavram olup, anarşi ve terörü temsil etmektedir. Nitekim 21/96'da helakı yakın bir toplumun içinde olup, her yerden saldırıya geçtikleri belirtilir. Burada toplum vergiyi artırmakla bunlardan kurtulacaklarını zannetmektedir.

[33] İnsan gücünü yerinde kullanılmasına vurgu yapıyor. Bu Zülkarneyn'in birinci gücüdür.

[34] Demir, "Semboller Sözlüğü" nde yer altı kaynaklarını, para ve silahı temsil eder. Bakır ise endüstrinin yani sanayinin sembolüdür. Şu hâlde insan gücünün yanına sanayi ve teknolojiyi de ikinci bir güç olarak kullanıyor. Böylece oluşturulan set, Ye'cüc ve Me'cüc'e geçit vermiyor. Toplumun ömrü daha da uzatılıyor. (Zülkarneyn sembolü hakkında geniş bilgi için bkz. "*Kur'an'ı Anlamak*" isimli kitabımızın 206-217 sayfaları arası.)

105 İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve Ona kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde onlar için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir.

106 İşte böyle, inkâr etmeleri, ayetlerimi ve elçilerimi alaya almaları yüzünden onların cezası cehennemdir.

107 İnanan, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, onların konakları Firdevs cennetleridir.

108 Orada sürekli kalıcıdırlar ve oradan ayrılmayı hiç istemezler.

109 (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbimin sözlerini [kelimât] yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek/denizlere denizler katsak bile, Rabbimin sözlerinden önce denizler biterdi."

110 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir beşerim/insanım. Bana Tanrı'nızın ancak bir tek Tanrı olduğu vahyediliyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa iyi ve yararlı [sâlih] bir iş yapsın. İbadetinde de Rabbine kimseyi ortak koşmasın!"

19- MERYEM SÛRESİ

İçinde Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı dünyaya getirmesinden bahsettiği için bu adı almıştır. Mekke döneminde inmiştir. 98 ayettir. Mushaf'ta 19, inişte 44 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd!
2 Bu, Rabbinin kulu Zekeriya'ya olan rahmetinin dile getirilişidir [zikr].
3 Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı.[1]
4 Demişti ki: "Rabbim kemiklerim zayıfladı/eridi, başım ihtiyarlık aleviyle tutuştu/saçlarım ağardı. Rabbim Sana dua etmekle hiçbir şeyden mahrum kalmadım/bedbaht olmadım" [şakiyyen].[2]
5 "Muhakkak ki ben, benden sonra arkamdan gelecek/yerime geçecek olan yakınlarımdan korkuyorum. Karım da kısırdır. [3] (Ne olur) Katından bana bir dost/yardımcı [veliyyen] lütfet!"
6 "Hem bana ve hem de Yakupoğulları'na mirasçı olsun. Rabbim onu razı olduğun biri kıl!"
7 (Allah buyurdu): "Ey Zekeriya! Biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz Daha önce bu ismi kimseye vermedik."[4]
8 (Zekeriya), "Rabbim! Karım kısır ve ben de ihtiyarlığın son aşamasına varmışken benim nasıl bir oğlum olur?" dedi.
9 (Allah), "Orası öyle ama" [kezâlik] dedi. Rabbin de "Bu Bana kolaydır" diyor. Andolsun sen daha önce hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım" buyurdu.
10 (Zekeriya), "Rabbim bana bir işaret [âyet] ver!" dedi. Buyurdu ki: "Senin işaretin [âyet], sapasağlam olduğun

---

1 Krş. Âl-i İmrân, 3/38 vd.
2 Krş. Meryem, 19/48
3 Krş. Enbiyâ, 21/90
4 Krş. Âl-i İmrân, 3/39

hâlde insanlarla tam (üç gün) üç gece boyunca konuşmamandır."

11 (Zekeriya) Mabetten [mihrâb] kavminin karşısına çıktı ve onlara hemen, "Sabah akşam (Rabbinizi) tesbih edin!" diye işaret etti [evhâ].

12 (O doğup büyüyünce ona), "Ey Yahya! Kitab'a/Tevrat'a kuvvetle sarıl!" dedik ve ona daha çocukken hikmet [hukm] verdik.

13 Ona katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği/arınmışlık [zekât] verdik. Bu yüzden o, sorumluluk bilincine sahipti.

14 O, anne babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi.

15 Doğduğu gün, öleceği gün ve tekrar dirileceği gün ona selâm olsun!

16 (Ey Peygamber!) Kitap'ta/Kur'an'da Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılarak (mabedin) doğu tarafında bir yere çekilmişti.

17 Ailesiyle arasına bir perde germişti. Ona Ruhumuzu/Cebrail'i göndermiştik, o da tam bir beşer suretinde görünmüştü.

18 (Meryem), "Ben senden Rahmân'a sığınıyorum. Eğer sorumluluk bilincine sahipsen" (bana kötülük etme) diye haykırdı.

19 (Cebrail ona), "Muhakkak ki ben sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir oğlan çocuk [ğulâm] bağışlamak/armağan etmek için gönderildim."

20 (Meryem de) "Bana hiçbir beşer dokunmadığı ve ben de iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi[5]

21 (Cebrail), "Evet doğru ama [kezâlik]", dedi. Rabbin buyurdu ki, "Bu benim için çok kolaydır ve onu inananlara bir mucize [âyet] ve bizden de bir rahmet kılmak içindir. Bu önceden hükme bağlanmış bir iştir."

22 Nihayet (Meryem) ona hamile kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi.

23 Doğum sancıları onu bir hurma ağacının altına sürükledi

[5] Krş. Âl-i İmrân, 3/47

ve "Keşke bundan önce ölüp gitmiş ve unutulmuş biri olsaydım" diye sızlandı.

24 Bunun üzerine, (ağacın) altından ona şöyle seslenilir[6]: "Üzülme; Rabbin senin (hemen) alt tarafında bir su kaynağı var etti."

25 "Hurma ağacının gövdesini kendine doğru salla/silkele, üzerine (dalından) kopmuş taze hurma dökülsün."

26 "Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan de ki: "Ben Rahmân'a (susma) orucu adadım. Bugün kimseyle konuşmayacağım."

27 Nihayet kucağında çocukla kavmine gelince onlar dediler ki: "Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!"

28 "Ey Harun'un[7] kız kardeşi! Baban kötü bir adam değildi. Annen de iffetsiz bir kadın değildi.

29 Bunun üzerine Meryem de (susma orucunda olduğu için) çocuğa işaret etti[8]. Onlar da: "Biz beşikte olan bir sabiyle nasıl konuşuruz?" dediler.

30 O (peygamberlik çağına gelince onlara) dedi ki: "Muhakkak ki ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. [9]

---

[6] Bu hitabın Allah tarafından yapıldığı kanaatindeyim. Nitekim Musa'ya da Allah ateşin arkasından seslenmişti.

[7] Eski Sami kabilelerinde, kişinin ismi kabilenin meşhur birinin adına bağlanırdı. Hz. Meryem, Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun neslinden gelir. Onun için "Harun'un kızkardeşi" diye hitap edilmiştir. Hz. Meryem'in teyzesi Hz. Zekeriya'nın hanımı Elişa (Elisabeth) için Luka İncil'inde "Hz. Harun'un bacılarından biri" olarak anılır. (Bkz. Luka, i/5) Bununla beraber Meryem'in Harun adında bir erkek kadeşi vardı diyenler de vardır.

[8] Hz. Meryem, kendisi susma orucunda olduğu için çocuğun şimdi olmasa bile ileride size ne olduğunu kim olduğunu söyler anlamında işaret ettiğini anlıyoruz.

[9] Bir önceki ayette Hz. İsa'nın doğumu ve annesi Hz. Meryem'in kavmine çocuğu göstermesi anlatılıyordu. Hz. Meryem susma orucunda olduğu için sorulara cevap vermiyor, sadece çocuğa işaret ediyor ve "Bu çocuğu bana Allah verdi" demek istiyor. Akabinde çocuğun konuşması ayeti geliyor ama bu ayet bir önceki ayetin devamı gibi gözükse de aslında devamı olmadığı anlaşılıyor. Çünkü Hz. İsa'nın cevabı, annesinin masumiyetini ifade eden bir cevap olmalıdır. Eğer biz, Allah isterse bebeği bile konuşturur, Onun her şeye gücü yeter tezinden hareket edersek, yani Hz. İsa o anda konuşmuş olsa bile, annesi susma orucunda olduğu için, sorulan soruya uygun cevap vermiş olabilir diye düşünebiliriz. **Hâlbuki buradaki cevap, tamamen peygamberlikle ilgili ve toplumu hak yola davet eden bir hitaptır.** Nitekim ayetin başında-her ne kadar zorunlu olmasa da

31 "Nerede olursam olayım O beni mübârek kıldı. Hayatta olduğum sürece namazı ve arınmak için vermeyi [zekât] bana tavsiye etti."

32 "Beni anneme karşı saygın biri yaptı ve beni merhametten yoksun bir zorba kılmadı."

33 "Doğduğum gün, öleceğim gün ve tekrar dirileceğim gün bana selâm olsun!"

34 İşte hakkında şüphe edip durdukları [yemterûn] Meryem oğlu İsa, hak söze göre budur.

35 Allah'ın çocuk edinmesi asla mümkün değildir. O bundan münezzehtir. O, bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol" der, o da olur/oluş sürecine girer.

36 Muhakkak ki Allah benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir. Ona kulluk ediniz. İşte dosdoğru olan yol budur.

37 Fakat hizipler (İsa hakkında) kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Artık büyük bir gün bütün açıklığıyla gelip çattığında vay o kâfirlerin hâline!

38 Bize gelecekleri gün onlar ne güzel işitirler ne güzel görürler. Fakat zalimler o gün apaçık bir dalalet içindedirler.

39 (Ey Peygamber!) İman etmeyip hâlâ gaflet içinde olanları, her işin hükmünün verileceği o pişmanlık [hasret] günüyle uyar.

"kâle" (dedi) fiilinin önünde- atıf vavı dediğimiz vav harfi veya takip fâ'sı dediğimiz, "bunun üzerine, hemen, akabinde" diye tercüme edilen "fâu takibiye" de yok. Buradan da bu bölümün bir önceki bölümden ayrı olarak vahyedilmiş olduğunu veya ayrı ele almamız gerektiğini düşünebiliriz. Hz. İsa'nın kavmine olan bu hitabı risalet görevini aldığı zaman yapmış olması Kur'an'ın semantik analizine ve anlam bütünlüğüne daha uygundur. Ayrıca fiiller mazi sigasıyla gelmiş, Bu geçmiş zamanda olupbitti anlamında değildir. Bir işin gelecekte mutlaka olacağı anlamındadır. Allah'ın bir çocuğa kitap ve peygamberlik vermesi, namaz ve zekâtla yükümlü tutması Kur'an semantiğine ve sünnetullaha da aykırıdır. Peygamberlik henüz aklı kâmil olmayan birine verilmediği gibi tebliğ göreviyle de yükümlü tutulmaz. Nitekim Hz. Musa'ya risalet görevinin belli bir yaşa geldikten sonra verildiğini Tâhâ, 20/41'deki ifadeden anlıyoruz. Bu sebeple Hz. İsa'nın kavmine bu hitabı kendisine fiilen nübüvvet görevi verildikten sonra olduğu kanaatindeyiz. Bu ayetlerin Hz. Peygamber'e inzalinin atıf vavsız veya takip fâ'sı vb. olmadan yapılması, bunun bir önceki pasajdan ayrı ve bağımsız olduğu ve Hz. İsa'nın da risalet görevini aldıktan sonra kavmini/ Yahudileri hak yola davet için yaptığı anlaşılıyor. Bu sebeple doğumunu anlatan pasajdan ayrı bir pasaj olarak ele aldığımız için olduğu gibi yani mazi sigasıyla/kipiyle çevirdik.

40 Muhakkak ki Biz, yeryüzünün üzerinde bulunanların vârisiyiz. Hepsinin döndürülüşü Bize'dir.

41 (Ey Peygamber!) Kitap'ta İbrahim'i de an. Muhakkak ki o, özü sözü bir [sıddîk] bir peygamber idi.

42 Hani o babasına: "Ey babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" demişti.[10]

43 "Ey babacığım, muhakkak ki sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana tabi ol ki, seni dosdoğru bir yola çıkarayım."

44 "Ey babacığım, şeytana tapma, muhakkak ki şeytan Rahmân'a isyan etmiştir."[11]

45 "Ey babacığım, Rahmân'dan sana bir azabın değmesinden ve böylece şeytana bir dost olarak kalmandan korkuyorum!"

46 Babası: "Ey İbrahim, sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? [râğıb]. Eğer bundan vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım. Uzun bir süre benden uzak dur" dedi.

47 (İbrahim de): "Selâm sana. Senin için Rabbimden bağışlanmanı dileyeceğim. Muhakkak ki O, bana karşı çok lütufkârdır" dedi.[12]

48 "Sizi ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınız şeyleri terk ediyor, Rabbime yalvarıyorum. Ola ki Rabbime dua etmekle hiçbir şeyden mahrum kalmam."

49 İbrahim onları ve Allah'ı bırakarak taptıkları şeylerden uzaklaşınca, Biz ona İshak ve Yakup'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.

50 Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk ve yüce bir doğruluk dili var ettik.

51 Kitapta Musa'yı da an. O halis bir kuldu/seçkin bir insandı ve o bir elçi, bir peygamberdi.

52 Ona, Tur dağının sağ tarafından seslendik ve özel görüşmek [neciyyen] için kendimize yaklaştırdık.

53 Rahmetimiz gereği, kardeşi Harun'u bir peygamber olarak ona bağışladık.[13]

---

[10] Krş. En'âm, 6/74; Enbiyâ, 21/51-56; Şuarâ, 26/70-77
[11] Krş. Nisâ, 4/117; Yâsin, 36/60
[12] Krş. Tevbe, 9/113-114
[13] Krş. Tâhâ, 20/29-32

54 Kitap'ta İsmail'i de an. Muhakkak ki o, sözüne [va'ad] çok sadık bir kimseydi.[14] O da bir elçi ve bir peygamberdi.

55 Ailesine/kavmine [ehlehu] namaz kılmayı ve arınmak için [zekât] vermeyi emrederdi. O, Rabbinin katında razı olunanlardan idi.

56 Kitap'ta İdris'i de an. O, özü sözü doğru bir kimseydi ve peygamberdi.

57 Onu yüce bir mekâna yükselttik [refa'nâ].

58 İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh'la beraber (gemide) taşıdıklarımızın soyundan, İbrahim ve İsrail (Yakub)'in soyundan ve seçip doğru yola eriştirdiğimiz, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerdendir. Onlara Rahmân'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.[15]

59 Onların ardından namazı bırakıp [edâû] şehvetlerine uyan bir nesil geldi. İşte bunlar azgınlıklarından ötürü kötü bir azapla [ğayyen] karşılaşacaklardır.[16]

60 Ancak tevbe eden, inanan ve iyi ve yararlı iş yapan [sâlih] kimseler müstesnadır. İşte onlar cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

61 Rahmân'ın kullarına algılanamayan gerçekle [ğayb] vaat ettiği Adn cennetlerine (gireceklerdir). Muhakkak ki Onun vaadi mutlaka yerine gelir.

62 Orada boş söz değil sadece esenlik sözler [selâm] işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da hazırdır.

63 İşte bu, kullarımızdan sorumluluk bilincinde olanlara vâris kıldığımız cennettir.

64 (Cebrail dedi ki), "Biz ancak senin Rabbinin buyruğuyla ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey Ona aittir. Rabbin asla unutkan değildir."[17]

---

[14] Krş. Sâffât, 37/102

[15] Bu ayet secde ayetidir.

[16] Krş. Kötü bir şey için söylenir. Cehennemde bir yerin adı olduğu da rivayet edilir.

[17] Vahiy birkaç gün gecikince, Hz. Peygamber, Cebrail'e niye geç kaldığını sormuştur. İşte bu ayet bunun için inmiştir. Rivayete göre Mekkeli bazı müşrikler Medine'ye gizlice giderek Yahudilerden Peygamber kimdir, neler bilir, öğrenmek için giderler. Onlar da Ruh, Ashab-ı kehf ve Zülkarneyn hakkında sual sormalarını telkin ederler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e

65 (Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde Ona kulluk et ve Ona kullukta (zorluklara) sabır göster/göğüs ger. Sen hiç Onun adıyla anılan birini biliyor musun?

66 İnsan "Ben öldükten sonra mı diri olarak çıkarılacağım?" diyor.

67 İnsan, daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı hiç hatırlamaz mı?

68 Rabbine andolsun ki, onları mutlaka şeytanlarla beraber toplarız, sonra onları diz çökmüş [cisiyyen] bir vaziyette cehennemin etrafında hazır tutarız.

69 Sonra da taraftarların her birinden [şia], Rahmân'a karşı en isyankâr olanları mutlaka çekip ayırırız.

70 Sonra, oraya girmeye en müstahak olanları elbette en iyi Biz biliriz.

71 Sizden hiç kimse yoktur ki, oraya varmayacak olsun/onu görebilecek bir noktaya ulaşmayacak olsun.[18] Bu, Rabbinin kesin olarak üzerine aldığı bir hükümdür.

72 Sonra da sorumluluk bilincinde olanları kurtarır, zâlimleri ise orada dizüstü bırakırız.

73 Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman, inkâr edenler, inananlar için derler ki: "Belli iki gruptan [ferîkayn] hangisinin makamı daha hayırlıdır ve hangisinin mevkii/meclisi [makâm] daha güzeldir?"[19]

74 Biz onlardan önce, mal-mülk ve gösterişi daha güzel nice nesilleri helak ettik.

---

gelip bu soruları sorarlar. Hz. Peygamber de yarın gelin cevap vereyim der. Fakat vahiy bir süre gelmez. Bunun üzerine onlar da "Rabbi Muhammed'i unuttu" diye dedikoduya başlarlar. Nihayet Kehf Sûresi nazil olur.

[18] Klasik dönem müfessirleri bu ayetin, hemen önceki ayetlerde bahsedilen günahkârlarla ilgili olduğunu söylerler. Özellikle İbn Abbas ve İkrime bu görüştedir. Biz de bu görüşü benimsiyoruz. Nitekim Enbiyâ, 21/101-102 ayetlerde yaptıkları iyilikler sebebiyle cenneti hak etmiş olanların cehennemden uzak tutulacaklarını ve onun uğultusunu işitmeyeceklerinden bahsetmektedir. Zaten önceki iki ayette 68-69'da şeytanla birlikte ona tabi olanlar cehennemin etrafında toplanacaklardır. Ayetin hitap ettiği kişiler daha ziyade onlardır kanatindeyiz. Ancak ekseri müfessirler, herkesin oraya uğrayıp müşahede edeceği kanaatindedirler. Buradan hareketle İslam geleneği literatürüne cehennemin üzerine kurulmuş bir "sırat köprüsü" tabiri de girmiştir.

[19] Allah'ın ayetlerine nazire yapmaya kalkıp da başarılı olamayan inkârcılar maddi varlıkları ve sosyal durumlarıyla övünmeye başlamışlardı. Bu ayet onlar için gelmiştir.

75 (Ey Peygamber!) De ki: "Kim sapıklık içinde ise, Rahmân onlara istedikleri kadar süre versin! Nihayet kendilerine vaat olunan azabı veya kıyameti [es-sâ'at] gördüklerinde kimin yeri daha kötüymüş, kimin adamları/askerleri daha zayıfmış bilecekler."

76 Allah doğru yolda olanların hidâyetini artırır. İyi ve yararlı olan işler/sâlih ameller Rabbinin katında hem mükâfat olarak daha hayırlı hem de sonuçları itibariyle daha hayırlıdır/verimlidir.

77 (Ey Peygamber!) Ayetlerimizi inkâr eden ve "Bana mal da çocuk da elbette ki verilir" diyen o kimseyi gördün mü?"[20]

78 O, algılanamayan gerçeğe [ğayb] muttali mi olmuş, yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü almış?

79 Asla! Biz onun söylediklerini kaydedeceğiz ve azabını da uzattıkça uzatacağız.

80 O dediklerine Biz vâris oluruz. O bize tek başına gelir.

81 Kendilerine bir izzet/şeref (kaynağı) olsunlar diye, Allah'ın dışında başka tanrılar edindiler.

82 Asla! (O tanrılar) kendilerine yöneltilen tapmalarını inkâr edecekler/tanımayacaklar ve onlara hasım [zıdden] olacaklardır.

83 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Bizim, kâfirlerin üzerine günah ve azgınlığı tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?

84 O hâlde onlar hakkında sen acele etme! Çünkü Biz onların günlerini aksatmadan sayıyoruz.

85 O gün, sorumluluk bilincine sahip olanları Rahmân'ın huzurunda (özel) seçkin/onurlu konuklar [vefd] olarak toplarız.

86 Günahkârları da suya koşan (susamış deve) sürüleri gibi[21] cehenneme sürükleriz.

87 Rahmân'ın katından bir söz almış olanlar hariç kimse şefaat hakkına sahip değildir.[22]

---

[20] Bu ayet, Ashab'tan Habbâb b. Eret, alacağını isteyince, borcunu ödememek için alaylı bir üslupla "madem dirileceğiz, cennette altın, gümüş bol, o zaman bana da mal-mülk ve çocuk verilir. Ben de borcumu öderim diyen Mekkeli müşrik As b. Vâil hakkında inmiştir. Bkz. Suyutî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 187-188.

[21] Veya suya götürülen sürüler gibi. Deve çok su içen bir hayvandır.

[22] Krş. Bakara, 2/48; Sebe', 34/23; Mü'min, 40/18; Necm, 53/26;Müddessir, 74/48;

88 Bazıları "Rahmân çocuk edindi" derler.[23]

89 Andolsun siz çok çirkin bir şey ortaya attınız!

90 Neredeyse o sözden, gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır!

91 Rahmân için çocuk iddia ettiklerinden dolayı!

92 Çocuk edinmek Rahmân'a yakışmaz.[24]

93 Zira göklerde ve yerde olan kimseler Rahmân'a ancak kul olarak gelirler.

94 O, onları elbette kuşatmış ve tek tek saymıştır.

95 Onların hepsi de kıyamet günü ona tek başına gelirler.

96 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, Rahmân onları büyük bir sevgiyle/aşkla kuşatır.

97 (Ey Peygamber!) Biz, sorumluluk bilincine sahip olanları müjdelemen ve inatçı bir topluluğu [kavın] uyarman için onu/Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaştırdık.

98 Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Onlardan şimdi hiçbirini hissediyor yahut onların bir fısıltısını olsun işitiyor musun?

---

[23] Krş. Bakara, 2/216; Tevbe, 9/30; Kehf, 18/4

[24] Krş. Bakara, 2/116; Tevbe, 9/30

20- TÂHÂ SÛRESİ

İsmini sûrenin başındaki harflerden almıştır. Hz. Ömer'in Müslüman olmasına bu sûrenin vesile olduğu söylenir. Mekke döneminde inmiştir, 135 ayettir. Mushaf'ta 20, inişte 45'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Tâ, Hâ,
2 (Ey Peygamber!) Biz sana Kur'an'ı sıkıntı çekesin/bedbaht olasın [teşkâ] diye indirmedik.[1]
3 Ancak Allah'tan saygıyla ürperenlere [haşiye][2] bir öğüt olsun diye.
4 O, yüksek gökleri yaratanın katından peyderpey indirilmiştir.
5 Rahmân, Arş'a[3] yönelmiştir/kurulmuştur.
6 Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey yalnızca Onun'dur.
7 (Ey Peygamber!) Eğer sen sözü istersen açığa vur, muhakkak ki O, gizliyi ve ondan daha gizliyi de bilmektedir.[4]
8 Allah'tan başka tanrı yoktur. En güzel isimler Onun'dur.
9 (Ey Peygamber!) Musa'nın haberi sana gelmedi mi?
10 Hani o bir ateş görmüştü de ailesine, "Siz burada bekleyin! Doğrusu ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir kor getiririm yahut ateşin yanında bir yol gösteren bulurum" demişti.
11 Oraya gelince, "Ey Musa!" diye kendisine seslenildi.

---

1 Rivayete göre, Hz. Peygamber'in ibadet ettiğini gören Kureyş müşrikleri "Allah, Muhammed'e Kur'an'ı sıkıntı çeksin diye indirmiş" demeleri üzerine bu ayet inmiştir.

2 "Haşiye" fiili her ne kadar korkmakla tercüme edilse de aslında Allah'ın görkem ve yüceleliği karşısında insanın saygıdan bir ürperti duymasıdır. Yoksa Allah korkusu denen şey, herhangi bir nesneden korkmak gibi olmadığından bu anlayışı tercümemize yansıttık. Kur'an, Allah'tan korkmayı kastettiği zaman" havf" (korku) kelimesini kullanır.

3 Arş: Kudret ve hükümranlık tahtıdır. Sonsuz kudret makamıdır.

4 Krş. Tevbe, 9/78

12 Muhakkak ki Ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar, çünkü sen kutsal bir vadi olan Tuva'dasın[5].
13 "Ben seni (elçi olarak) seçtim. Öyleyse vahyolunana kulak ver."
14 "Muhakkak ki Ben Allah'ım, Benden başka tanrı yok! O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için dosdoğru namaz kıl."
15 "Her ne kadar gizlesem de kıyamet günü [es-sa'at], herkesin yaptıklarının karşılığını görmesi için mutlaka gelecektir."
16 O hâlde, ona inanmayan ve nefsinin arzularına tabi olan kimse sakın seni ondan alıkoymasın; yoksa değerini yitirirsin.
17 (Allah), "O sağ elindeki nedir Ey Musa!" diye sordu.
18 O da: "O benim asamdır; ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Ondan daha birçok işlerde faydalanırım" dedi.
19 Allah, "Onu yere at/bırak ey Musa!" dedi.
20 O da onu bırakınca, bir de ne görsün, asa hızla sürünen bir yılan [hayye] olmuş.
21 Buyurdu ki: "Onu al/tut ve sakın korkma! Biz onu eski/ilk hâline döndüreceğiz."
22 "Şimdi de elini koynuna sok. Bir diğer mucize [âyet] olarak, bir hastalık olmaksızın, elin bembeyaz çıksın!"
23 "Böylece sana büyük mucizelerimizden [âyâtinâ] göstermiş olalım."
24 "Şimdi sen Firavun'a git, çünkü o iyice azdı."
25 Musa, "Rabbim! Gönlümü/sadrımı aç,"
26 "Bana işimi kolaylaştır,"
27 "Dilimin bağını çöz"
28 "Ki sözümü anlasınlar."
29 "Bana ailemden bir vezir/yardımcı ver"[6]
30 "Kardeşim Harun'u"
31 "Onunla arkamı kuvvetlendir"
32 "Onu işime ortak et!"
33 "Tâ ki Seni çok tesbih edelim"

---

[5] Zamahşerî iki kere kutsanmış vadi görüşündedir. Birincisi Allah'ın konuştuğu vadidir, ikincisi aynı vadide Hz. Musa'ya peygamberlik verilmiştir.

[6] Vezir: yük taşıyan anlamındadır. Sonraları idari kademede görev yapan "bakan" düzeyindeki kişilere, devletin yükü omuzlarında anlamında "vezir" denmiştir.

34 "Seni çokça analım"
35 "Muhakkak ki Sen bizi çok iyi görmektesin"
36 (Allah): "İstediğin sana verilmiştir ey Musa!" buyurdu.
37 "Andolsun Biz sana bir kere daha lütufta bulunmuştuk."
38 "Hani annene (doğduğun zaman) vahyedilmesi gerekeni vahyetmiştik."
39 "Onu sandığa koy ve suya [yemm] bırak.[7] Su onu sahile bıraksın; Onu benim de düşmanım, onun da düşmanı biri alsın. Ey Musa! Sevilesin ve gözetimimde yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi [muhabbet] verdim/bıraktım [elkaytu]."
40 Hani kız kardeşin gidiyordu ve "Ona bakacak birini size göstereyim mi?" diyordu. Böylece seni annene geri verdik ki, gözü aydın olsun, üzülmesin.[8] Sen de (büyüdüğünde) bir adam öldürmüştün[9]. Seni o zaman da üzüntüden kurtarmıştık. Seni imtihandan imtihana sokmuştuk. Bunun üzerine sen Medyen halkının arasında yıllarca kalmıştın. Sonra sen belirlenen bir yaşa/peygamberlik verilecek bir yaşa geldin [ala kaderin] ey Musa!
41 Seni kendim için seçtim.
42 Sen ve kardeşin mesajlarımı [âyât][10] götürün ve Beni anmakta sakın ihmalkârlık/gevşeklik etmeyin.
43 Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı.
44 Önce ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır veya korkar.
45 (Musa ve kardeşi) dediler ki: "Rabbimiz! Onun bize kar-

---

7 Firavun gördüğü bir rüya üzerine, İsrailoğulları'ndan o yıl doğan erkek çocuklarını öldürtüyordu. Hz. Musa da yeni doğmuştu. Annesi telaşa kapılır. Allah annesine bir sandık yaparak (Nil) nehrine bırakmasını vahyeder. Firavun ailesi suda yüzen bir sandık görünce onu çıkartıp bakarlar. İçinde bir bebek vardır. Ona derin sevgi duydular. Ayette Hz. Musa'nın annesine "sandığa koy ve suya bırak" şeklinde vahyedildiğini söylüyor. Buradan vahy kelimesinin anlamı da yerine oturuyor. Çünkü vahy altında olan kişi, vahyin etki alanının gücünden dolayı ancak vahyedileni, vahiyde denileni yapar. Hiç endişeye kapılmız. O esnada başka bir şey yapamaz, düşünemez. Tıpkı peygamberler gibi, Hz. Meryem gibi, bal arası gibi. Hz. Musa'nın annesi de öyle...

8 Musa'ya sütanne ararlar. Bunu duyan kız kardeşi, annesinin adını verir. Musa annesinden başkasının memesini emmeyince annesi sütanne olarak saraya yerleşir.

9 Bir Mısırlı ile kavga eden bir İsrâilli Hz. Musa'dan yardım ister. O da kavgayı ayırırken Mısırlı'ya bir yumruk atar. O da ölür.

10 Mucizelerimle gidiniz diye de tercüme edilmiştir.

şı aşırı davranmasından yahut iyice azıtmasından korkuyoruz."
46 (Allah) da "Korkmayın! Muhakkak ki Ben ikinizle beraberim. İşitir ve görürüm" dedi.
47 "Ona gidin ve şöyle deyin. Şüphesiz Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğulları'nı bizimle gönder, onlara işkence etme. Biz Rabbinden sana bir mesaj [âyet] getirdik. Selâm/esenlik doğru yola tabi olanların üzerine olsun."
48 "Muhakkak ki bize, azabın yalanlayanların ve yüz çevirenlerin üzerine olacağı vahyedildi."
49 (Firavun): "Peki, sizin ikinizin Rabbi kim, ey Musa?" dedi.
50 (Musa da): "Bizim Rabbimiz her şeye hilkatini/yaratılış özelliklerini veren, sonra da onlara yol gösterendir" dedi.
51 (Firavun): "Peki, ilk/eski nesillerin hâli ne olacak?" dedi.
52 (Musa) dedi ki, "Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında bir Kitapta'dır. Rabbim ne şaşırır ne de unutur."
53 "O ki, yeryüzünü sizin için bir beşik yapan, orada size yollar açan ve gökten size yağmur indirendir. Böylece Biz o su ile çeşit çeşit çift çift bitkiler çıkardık."
54 O hâlde onlardan yiyin ve hayvanlarınızı otlatın. Muhakkak ki bunda hikmet ehli [ulî'n-nuhâ][11] için ibretler [âyât] vardır.
55 Sizi ondan/topraktan yarattık ve sizi oraya iade ederiz/döndürürüz ve sizi bir kere daha oradan çıkarırız.
56 Andolsun Biz ona/Firavun'a ayetlerimizin hepsini gösterdik de o bunları yalanladı ve çekindi.
57 (Firavun) dedi ki: "Ey Musa! Yoksa sen sihrinle bizi topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin?" dedi.
58 "Biz de elbette sana karşı onun gibi bir sihir getireceğiz/yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda uygun bir yerde, senin de bizim de caymayacağımız bir buluşma yeri belirle."
59 (Musa) "Buluşma vaktimiz, şenlik/bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vaktidir" dedi.
60 Bunun üzerine Firavun dönüp gitti, hilesini kuracak sihirbazlarını topladı sonra geldi.[12]

---

[11] "Nuhâ", iyiyi kötüden ayırma ve kötüyü engelleme anlamına gelir. Bu aklın temyiz etme özelliğini anımsatsa da hikmet kavramına daha uygundur. Çünkü hikmetin kök anlamı "engel olmaktır" Öyleyse kişiyi kötü olandan engellemek "hikmet ehlinin" işidir.

[12] Krş. A'râf, 7/112;Yûnus, 10/79; Şuarâ, 21/41-42

61 Musa onlara şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Allah'a karşı yalan uydurmayın! Yoksa sizi azabıyla yok eder. Allah'a karşı yalan uyduran mutlaka hüsrana uğrar" [hâbe].
62 (Sihirbazlar) kendi aralarında işlerini tartıştılar ve konuşmalarını gizli tuttular.
63 Şöyle dediler, "Şüphesiz bu ikisi/Musa ve kardeşi sihirleri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak ve örnek teşkil eden [muslâ] yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdır."
64 "Öyleyse hilelerinizi/hünerlerinizi [keydekum] toplayın. Sonra da saf hâline geçin. Andolsun bugün üstün olan kazanacaktır."
65 (Sihirbazlar) dediler: "Ey Musa! Ya sen at yahut ilk atan biz olalım."
66 (Musa), "Yok, (önce) siz atın" dedi. Bir de ne görsün; onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla hareket ediyormuş gibi göründü.
67 Bunun üzerine Musa içinde bir korku hissetti.
68 Şöyle dedik: " Korkma! Muhakkak ki sen daha üstünsün."
69 "Sağ elindekini at ki, onların yaptıklarını yutsun. Onların yaptıkları ancak bir sihirbazın göz boyamasıdır/hilesidir. Sihirbaz ise nereye giderse gitsin kurtuluşa eremez."
70 (Musa'nın asası sihirbazların sihirlerini yutunca) sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve "Harun ve Musa'nın Rabbine inandık" dediler.[13]
71 (Firavun), Demek ben size izin vermeden önce ona inandınız ha! Muhakkak ki o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş. Andolsun sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve mutlaka sizleri hurma ağaçlarına asıp sallandıracağım. Hangimizin azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış mutlaka bileceksiniz.[14]
72 (İnanan sihirbazlar Firavun'a) "Biz seni bize gösterilen apaçık delillere ve bizi yaratan Allah'a tercih etmeyiz. Artık sen ne hüküm vereceksen ver/ne yapacaksan yap. Senin hükmün ancak bu dünya hayatında geçer."
73 "Muhakkak ki biz, günahlarımızı ve bize zorla yaptırdı-

---

[13] Krş. A'râf, 7/120-122; Şuarâ,26/46-48

[14] Krş. El ve ayakların çaprazlama kesilmesi hakkında Mâide, 5/33, A'râf, 7/124

ğın sihri bağışlaması için Rabbimize inandık. Allah'ın mükâfatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır" dediler.

74 Şüphesiz kim ki Rabbine günahkâr/suçlu olarak varırsa, muhakkak ki ona cehennem vardır. Orada ne ölür ne de yaşar.[15]

75 Her kim ki, Ona iyi ve yararlı işler [sâlihât] işlemiş bir mü'min olarak gelirse, işte en yüksek dereceler onlar içindir.

76 Altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları Adn cennetleri (vardır). İşte günahtan arınanların mükâfatı budur.

77 Andolsun ki Musa'ya, "Kullarımı geceleyin yürüt/götür, denizde onlara kuru bir yol aç [fa'drib], batmaktan ve düşmanların yetişmesinden korkma, endişe etme" diye vahyettik.[16]

78 Bunun üzerine Firavun ve askerleri onları takip etti. Denizden gelen dalga onları kapladı, içine aldı, hem de ne alış![17]

79 Firavun kavmini saptırdı, onlara doğru yolu göstermedi.

80 (Allah dedi ki): "Ey İsrailoğulları! Andolsun sizi düşmanlarınızdan kurtardık, Tur'un sağ tarafında sizinle vaatleştik. Size kudret helvası ve bıldırcın indirdik."[18]

81 "Size rızık olarak verdiğimiz temiz şeylerden yiyin. Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa gazabıma maruz kalırsınız. Gazabıma kim maruz kalırsa, o mutlaka uçuruma yuvarlanmıştır [hevâ]."

82 "Muhakkak ki Ben, tevbe edip inanan ve iyi ve yararlı iş [sâlih] yapan, sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için Gaffâr'ım.[19]

83 (Musa Tur'a varınca) "Seni acele ile kavminden uzaklaştıran nedir ey Musa?"[20]

84 (Musa) "Onlar, evet onlar arkamdan geliyorlar. Rabbim Sen hoşnut olasın diye acele ettim, Sana geldim."

---

15 Krş. Fâtır, 35/36

16 Krş. Şuarâ, 26/52

17 Krş. Şuarâ, 26/60-66

18 Krş. Bakara, 2/57; A'râf, 7/160

19 **El-Gaffâr**: Çok bağışlayan, ayıpları örten.

20 Hz. Musa Tûr'a giderken yanında kavminin içinden seçtiği bazı temsilcileri de almıştı. Rabbi ile konuşma arzusuyla acele edip onları geride bırakmıştı. Uzaklaşmadan kasıt budur.

85 (Allah) "Muhakkak ki Biz, senden sonra senin kavmini sınadık. Sâmirî onları saptırdı" dedi.

86 Bunun üzerine Musa öfkeli ve üzgün bir şekilde kavmine döndü ve dedi ki: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Bu anlaşmanın süresi size uzun mu geldi? Yoksa Rabbinizin bir gazabına mı uğramak istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?" dedi.[21]

87 Onlar da "Biz sana verdiğimiz sözden kendi başımıza caymadık. Fakat biz o kavmin/Mısır'ın ziynet eşyalarından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik. Biz onları ateşe attık,[22] Sâmirî de attı" dediler.

88 Böylece (Sâmirî) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykelini (kalıbından) çıkardı. Sonra da (Sâmirî ve ona aldananlar), "Bu sizin de Musa'nın da tanrısıdır, fakat o unuttu" dediler.

89 Peki onlar o heykelin, sözlerine karşılık vermediğini, onlara bir zarar da bir fayda da vermeye malik olmadığını görmüyorlar mı?

90 Andolsun, Harun onlara daha önce şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz bununla ancak imtihan edildiniz. Muhakkak ki Rabbiniz Rahmân'dır. Öyleyse bana tabi olunuz ve emrime itaat ediniz."

91 Onlar da "Musa bize dönünceye kadar ona/buzağıya tapmaktan vazgeçmeyeceğiz" dediler.

92 (Musa Tur'dan dönünce) "Ey Harun! Onları sapıtmış gördüğün zaman, seni tutan neydi?

93 "Neden bana tabi olmadın. Emrime karşı mı geldin?" dedi.

94 (Harun), "Ey anamın oğlu! Saçımı, sakalımı çekme! Muhakkak ki ben senin; 'İsrailoğulları'nın arasını açtın, sözüme uymadın' demenden korktum" dedi.

95 (Musa Sâmirî'ye dönerek), "Peki Ey Sâmirî! Ya senin amacın neydi?"

96 O da, "Ben onların görmediği bir şeyi gördüm. Elçinin öğretisinden [eser] önemli bir tutamı avuçladım ve onu/tevhidi (fırlatıp) attım; böyle yapmayı nefsim bana hoş gösterdi" dedi.[23]

---

[21] Krş. A'râf, 7/150

[22] Ateşe atmak, eritmek için ateşte tutmak anlamındadır.

[23] Düşünce, idrak ve muhakemesi zayıf toplumlarda soyut düşünceler ve inançlar, somut formlara dönüşmeye başlar. Çünkü beyin soyut düşünemez hâle gelir. Böylece soyut bir tanrı inancı bu gibi toplumlarda somut-

97 (Musa), “Git/defol! Artık hayatın sürekli “Bana dokunmayın” demekten ibaret olacak. Ayrıca senin için asla kaçamayacağın bir ceza var. Hele şu tapınıp durduğun tanrına bak! Onu elbette yakacağız sonra da ufalayıp denize savuracağız” dedi.

98 Sizin Tanrı’nız, ancak kendisinden başka tanrı olmayan Allah’tır. Onun bilgisi her şeyi kuşatmıştır.

99 (Ey Peygamber!) Böylece sana geçmişlerin haberlerinden bir kısmını anlatıyoruz. Andolsun Biz sana katımızdan [ledunnâ] bir bilgi/Kur’an [zikr] verdik.

100 Kim ondan yüz çevirirse, muhakkak ki o kıyamet gününde (ağır) bir yük taşır.

101 Onlar ebediyen o yükün altında kalırlar. O, kıyamet günü onlar için ne kötü bir yüktür.

102 Sura üfürüldüğü gün, işte o gün günahkârları gözleri (korkudan donup) gömgök kesilmiş [zurkân] bir vaziyette bir araya getiririz.

103 Kendi aralarında birbirlerine, “Dünyada sadece on gün kaldınız” diye gizli gizli konuşurlar.

104 Onların ne söylediklerini Biz daha iyi biliriz. Zira yol konusunda kendisine en fazla örnek aldıkları kimse, “Sadece bir gün kaldınız” der.

105 (Ey Peygamber!) Sana dağların (kıyamet günü) hâlini soruyorlar. De ki: “Rabbim onları toz edip savurur.”[24]

106 “Onların yerlerini dümdüz, boş/çıplak bir hâle getirir.”

107 Orada hiçbir tümsek/eğrilik veya hiçbir çukur göremezsin.

108 O gün onlar kendisinde bir eğrilik/tutarsızlık bulunmayan bir davetçiye tabi olurlar. Sesler Rahmân’ın azametinden kısılmıştır. Artık sadece fısıltı işitebilirsin.

109 O gün sadece Rahmân’ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasına şefaat fayda vermez.[25]

---

laşır ve böylece tevhitten putperestliğe geçilir. Sâmirî olayı buna bir örnek teşkil eder. Hz. Musa’nın öğretisinden “tevhid”i çıkarıp atmıştır. Kendi gibi olup aldattığı kimselere de yaptığı buzağıyı tanrı olarak sunmuştur.

[24] Krş. Kehf, 18/47

[25] Maturidî’ye göre “men” kelimesi cümlede hem özne, hem de yüklem olmak üzere iki manayı da taşımaktadır. Kur’an’ın genel üslûbu gereği biz de yüklem anlamı vermeyi tercih ettik. Krş. Enbiyâ, 21/28

110 O, onların önünde olanları, arkalarında olanları da bilir. Onlar ise O'nu ilim bakımından asla kuşatamazlar.
111 Bütün yüzler, Hay ve Kayyûm olan Allah'a boyun eğmiştir. Zulüm yüklenen mutlaka hüsrana uğrar.
112 Kim de mü'min olarak iyi ve yararlı işler [sâlihât] yaparsa, o, ne zulme uğramaktan korkar ne de mahrum bırakılmaktan.
113 (Ey Peygamber!) İşte böylece Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. İnsanlar belki sorumluluk bilinci taşırlar veya onlar için bir hatırlatma/bir bilgi meydana getirir diye tehditleri [va'îd] teker teker sıraladık.
114 Melik ve Hak olan Allah, yüceler yücesidir! (Ey Peygamber!) Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumakta acele etme. "Rabbim ilmimi artır!" de.
115 Andolsun ki, Biz daha önce Âdem'den söz almıştık [ahidnâ], ancak o unuttu. Biz onu azimli/kararlı bulmadık.
116 Hani Biz bir zamanlar meleklere: "Âdem'e secde ediniz!" demiştik. İblis hariç secde etmişlerdi, o çekinmişti.
117 Biz de şöyle dedik: "Ey Âdem! Muhakkak ki bu senin ve eşin için bir düşmandır. Sakın ola ki ikinizi cennetten çıkarmasın. Yoksa mahrum/bedbaht olursunuz."
118 "Senin için orada ne aç kalmak ne de çıplak kalmak söz konusudur."
119 "Orada ne susuzluk çekersin ne de güneş altında kalırsın."
120 Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: " Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını ve çökmeyen bir saltanatı göstereyim mi?"[26]
121 Böylece ikisi de ondan yediler de edep yerleri kendilerine görünüverdi. Üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye çalıştılar. Âdem, Rabbine âsi oldu ve yolunu şaşırdı.
122 Sonra Rabbi onu seçti ve tevbesini kabul etti ve onu doğru yola iletti.
123 (Allah şöyle) dedi: "İkiniz, birbirinize düşman olarak da hepiniz oradan ininiz. Eğer tarafımdan size bir yol göste-

---

[26] Âdem, cennette şeytanın telkiniyle ölümsüzlük aradığına göre, Âdem'in cennetinin ölümden sonra gidilecek cennet olmadığı anlaşılıyor. Çünkü o cennet ölümsüzlük yurdudur. Âdem'in cenneti ise yeryüzünde bir bahçedir. Ayrıca Bkz. A'râf, 7/20-21

rici gelir de kim benim yol göstericime tabi olursa artık o, ne sapıtır ne de mahrum kalır/bedbaht olur.

124 Kim de Benim zikrimden/Beni anmaktan yüz çevirirse, işte onun için dar bir geçim vardır. Kıyamet gününde onu kör olarak haşrederiz.

125 O da, "Rabbim beni niçin kör olarak haşrettin? Hâlbuki ben gören biriydim" der.

126 (Allah) dedi ki: "Bu böyledir; Ayetlerimiz sana geldi ama sen onları unuttun. Bugün de sen unutuluyorsun?

127 Biz, haddi aşanları ve Rabbinin ayetlerine inanmayanları işte böyle cezalandırırız. Şüphesiz ahiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır.

128 Şu anda yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helak etmemiz onları yola getirmedi mi? Muhakkak ki bunda hikmet ehli [ulî'n-nuhâ][27] için ibretler [âyât] vardır.

129 Eğer Rabbinin daha önce verilmiş bir sözü ve belirlenmiş bir süresi olmasaydı, (yok olmaları) kaçınılmaz olurdu.[28]

130 Öyleyse (Ey Peygamber!) onların söylediklerine sabret/göğüs ger. Güneşin doğmasından ve batmasından önce de Rabbine övgüyle tesbih et. Gecenin bir bölümünde[29] ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki rızasını kazanasın.[30]

131 Onlardan bazı çiftlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

132 Ailene namazı tavsiye/telkin et [ve'mur] ve sen de onda devamlı ol. Biz senden rızık istemiyoruz. Sana da rızkı Biz veriyoruz. Mutlu gelecek [âkibet], Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyanlar içindir.

133 (İnanmayanlar), "Rabbinden bize bir mucize [âyet] getirseydi ya" deyip duruyorlar. Önceki sayfalardaki[31] apaçık bir delil onlara gelmedi mi?

---

[27] Krş. Tâhâ, 20/54'de "Nuhâ" açıklanmıştır.

[28] Krş. Enfâl, 8/68; Yûnus, 10/19; Hûd, 11/110

[29] Krş. Müzzemmil, 73/1-2

[30] Bu ayette belirtilen "Allah'ı tesbih etmek" ten maksat namaz kılmaktır demişlerdir. Beş vakit namaz konusunda bu ayet delil olarak gösterilmiştir. Ayrıca Bkz. Rûm, 30/17-18

[31] Önceki peygamberlere indirilen suhuf ve kitaplar kastedilmektedir.

134 Eğer Biz onları (elçiden önce) bir azapla helak etmiş olsaydık, onlar elbette “Rabbimiz! Keşke bize bir elçi gönderseydin de alçalıp rezil olmadan önce ayetlerine tabi olsaydık” derlerdi.

135 (Ey Peygamber!) De ki: “Herkes bekleyip gözetlemekte, siz de bekleyip gözetleyin. Kimler düzgün yol ehlidir ve kimler doğru yolun yolcusudur bileceksiniz.”

21- ENBİYÂ SÛRESİ

"Enbiyâ", peygamberler demektir. Sûre, temel olarak peygamberlerden bahsettiği için bu adı almıştır. Mekke döneminde nazil olmuş 112 ayettir. Mushaf'ta 21, inişte ise 73 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 İnsanların hesaba çekilmeleri yaklaştı. Hâlbuki onlar gaflet içinde yüz çeviriyorlar.

2 Her ne zaman onlara Rablerinden yeni bir uyarı/bilgi [zikr] gelse, onu daima alaya alarak dinlerler.

3 Kalpleri hep eğlencededir. O zulmedenler gizlice konuşuyorlar, "Bu sizin gibi bir beşer/insan değil mi? Şimdi siz göz göre göre sihire mi kapılıyorsunuz?" (dediler).[1]

4 (Peygamber de) dedi ki: "Rabbim gökteki konuşmayı da bilir, yeryüzündekini de. Çünkü O, Semî'dir, Alîm'dir."

5 (Onlar da şöyle söylerler): "Bilakis, bunlar karmakarışık düşlerdir! Hayır, onu kendi uydurdu, bilakis o bir şairdir. (Eğer o gerçekten peygamberse) önceki elçilerin getirdiği gibi bize bir mucize [âyet] getirsin bakalım!"

6 Hâlbuki onlardan önce helak ettiğimiz beldelerin halkları da (mucizeye) inanmamıştı. Şimdi bunlar mı inanacaklar?

7 (Ey Peygamber!) Senden önce de ancak vahyettiğimiz kişileri [ricâl] göndermiştik.[2] (onlara de ki): "Eğer bilmiyorsanız zikir/ilim sahiplerine sorunuz."[3]

8 Biz onları yemek yemeyen birer beden [cesed] kılmadık. Onlar ölümsüz [hâlidîn] de değillerdir.

9 Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Kendilerini ve dilediklerimizi kurtardık. Aşırı gidenleri/israf edenleri ise helak ettik.

---

1 Krş. İsrâ, 17/47

2 Krş. En'âm, 6/8-9; Yûsuf, 12/109

3 Krş. Nahl, 16/43

10 Andolsun Biz size içinde akılda tutmanız gereken her şeyin bulunduğu [zikrukum] bir kitap indirdik. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?

11 Halkı zalim olan nice beldeleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka kavimler ortaya çıkardık [enşe'nâ].[4]

12 Onlar azabımızı hissettikleri zaman, derhâl oradan kaçmaya çalışıyorlardı/hayvanlarını mahmuzluyorlardı [yerkudûn].

13 Kaçmaya çalışmayınız! İçinde şımartıldığınız bolluğa ve yurtlarınıza dönünüz. Çünkü sorguya çekileceksiniz!

14 "Eyvah bize! Biz gerçekten zalimlermişiz" dediler.

15 Biz onları biçilmiş ekin ve sönmüş ateş gibi yapıncaya kadar bu çağrışmaları devam etti.

16 Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.[5]

17 Eğer Biz bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan [ledunnâ] edinirdik. Yapacak olsak (böyle) yapardık.

18 Bilakis Biz hakkı batılın üzerine atarız da o onun beynini/dimağını parçalar. Bir de bakmışsın o yok olmuş gitmiştir. Allah'a yakıştırdığınız şeylerden dolayı yazıklar olsun size!

19 Göklerde ve yerde kim varsa hep Onun'dur. Onun katındakiler/yanındakiler de Ona ibadet/kulluk etmekten ne büyüklenirler ne de bıkıp yorulurlar.

20 Gece gündüz hiç ara vermeden tesbih ederler.

21 Yoksa onlar yeryüzünden birtakım tanrılar edindiler de (ölüleri) onlar mı diriltecekler?

22 Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu [le-fesedetâ]. Arş'ın sahibi Allah, onların vasıflandırmalarından münezzehtir.

23 O, yaptığından sorumlu değildir, onlar ise sorumlu tutulacaklardır.

24 Yoksa onlar Onun dışında birtakım tanrılar mı edindiler? De ki: "Kesin delillerinizi [burhânekum] getiriniz.

[4] Krş. Nisâ, 4/133
[5] Krş. Sâd, 38/27; Duhân, 44/38-39

İşte benimle beraber olanların kitabı! [zikr]. İşte benden öncekilerin kitapları! [zikr]." Bilakis onların çoğu hakkı bilmezler de yüz çevirirler.

25 (Ey Peygamber!) Senden önce, hiçbir elçi göndermedik ki, ona, "Benden başka tanrı yoktur, o hâlde Bana ibadet/kulluk ediniz" diye vahyetmiş olmayalım.

26 (Durum böyle iken) "Rahmân çocuk edindi" dediler. O bundan münezzehtir. Bilakis onlar/melekler onurlu kılınmış [mukremûn][6] kullardır.

27 Onlar (Allah'ın) sözünün önüne geçmezler ve ancak Onun emriyle iş görürler.

28 O, onların önlerinde olan şeyleri de arkalarında olan şeyleri de bilir. Onlar, Allah'ın razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler. Hepsi de Onun haşmetinden saygıyla ürperirler/titrerler.

29 Onlardan her kim, "Onun dışında ben de bir tanrıyım" derse, işte onu cehennemle cezalandırırız. Biz zalimlere işte böyle ceza veririz.

30 İnkâr edenler, göklerle ve yer bitişik iken Bizim onları ikiye ayırdığımızı[7] ve canlı olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi[8] görmediler mi?[9] Hâlâ inanmıyorlar mı?

---

6 "mukremûn" kelimesi "ikram edilmiş", "yüce kılınmış" demektir. Bir tercümeye "onurlu kılınmış" olarak yansıttık.

7 Kur'an'ın görevi bilim öğretmek değildir. Bilimsel gerçekleri Kur'an'da aramak ve onları göstermek ve böylece Kur'an'ı sanki bir bilim kitabıymış gibi takdim edici bir fiilin içinde olmadık, olamayız. Bu ve benzeri ayetler, Allah'ın gücünün ilim ve hikmetinin evrende araştırılması ve O'na olan inancın pekiştirilmesidir. Evrenin yasaları, sünnetullahtır. Allah'ın yarattığı ve tabiata/doğaya bahşettiği ayetlerdir. Kur'an ise, Allah'ın indirdiği ayetlerdir. Her ikisinin faili Cenab-ı Hak'tır. Birbirleriyle çelişkili olması mümkün değildir. Onun için bize, düşünmeyi, araştırmayı, Onun yasalarında bir çelişkinin olmadığını bizzat görmemizi emretmesi bundandır. Bu ayette ise, büyük patlama sonrası evrenin oluşumuna dikkat çekmektedir.

8 Bu ve bunun gibi ayetlerde geçen "mine'l-mâ'i", "min mâ'in" ifadeleri bize gösteriyor ki, gökten inen su, denizlerin suyu veya herhangi bir dölleyici sıvı anlamına gelmektedir. Birinci anlamda, her nebati hayatın zorunlu unsurudur. İkinci anlamda, hayvani hayatın teşekkülüne sebep olan herhangi bir su kastedilmektedir. Üçüncü anlamda ise, dölleyici özelliği bulunan ve canlının üreme bezlerinden çıkan bir sıvı (spermatazoid) kastedilmektedir. (Bkz. *Kur'an'ı Anlamak*, s.50-51 vd. isimli kitabımız.)

9 Görmekten maksat, anlamak, idrak etmektir. Çünkü Arapçada "görmek" ve "şahit olmak" gibi fiiller birçok defa söylediğimiz gibi, cümlede iki mef'ul/nesne alırsa, anlamak, idrak etmek anlamına gelir.

31 Biz, sarsıntıların etkisini kırması için yere sağlam dağlar yerleştirdik[10] ve yollarını bulabilsinler diye orada geçitler, yollar meydana getirdik.

32 Gökyüzünü de korunaklı bir tavan yaptık. Hâlbuki onlar oradaki delillerden [âyâtihâ] yüz çevirmektedirler.

33 Geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur.[11] Bunların her biri bir yörüngede yüzmektedir.

34 (Ey Peygamber!) Biz senden önce hiçbir beşere ölümsüzlük [huld] vermedik. Şimdi sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?

35 Her nefis ölümü tadıcıdır. Biz sizi hayır ve şerle imtihan ediyoruz. Dönüşünüz Bize'dir.

36 İnkâr edenler seni gördükleri zaman, "Sizin tanrılarınızı diline dolayan bu mu?" diye seni ancak alaya alırlar.[12] Hâlbuki Rahmân'ın zikrini/Kur'an'ı inkâr edenler onlardır.

37 İnsan aceleci/tez canlı olarak yaratılmıştır. Size yakında ayetlerimi göstereceğim. Acele istemeyin.

38 "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bu vaat ne zaman gerçekleşecek?" diyorlar.

39 İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları ve hiçbir yardım da göremeyecekleri vakti bir bilseler!

40 Bilakis o/azap onlara ansızın gelir, onları şaşırtır. Onu ne savabilirler ne de kendilerine göz açtırılır.

41 (Ey Peygamber!) Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi; ama onlarla alay edenleri, o alay ettikleri şey kuşatıverdi.

42 De ki: "Gece gündüz sizi Rahmân'dan kim koruyabilir?" Bilakis onlar, Rahmân'ın zikrinden yüz çeviriyorlar.

43 Yoksa Bizim dışımızda onları koruyacak tanrıları mı var?[13] Onlar ne kendilerine yardım edebilirler ne de Bizim tarafımızdan onlara sahip çıkılır.

---

[10] Bu ayetten bazıları, dağların olduğu yerde depremler olmayacağını anlamışlardır. Bu anlayış yanlıştır. Depremler dağlık bölgelerde veya dağa yakın bölgelerde daha çok olur. Dağlar ise zeminlerinin sağlam olması hasebiyle depremin etkisini minimuma düşürür. Bu ayette anlatılmak istenen budur. Krş. Nahl, 16/15

[11] Krş. Yâsin, 36/40

[12] Krş. Furkân, 25/41

[13] Krş. Yûnus, 10/18

44 Biz, onları ve babalarını/atalarını nimetlendirdik ki ömürleri uzun oldu. Onlar görmüyorlar mı ki, Biz yeryüzünü etrafından eksiltiyoruz?[14] Bu durumda üstün gelecek onlar mı?

45 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben ancak sizi vahiyle uyarıyorum. Ama kalbi gerçeklere kapalı olanlar/sağırlar [summ] uyarılsalar bile çağrıyı işitmezler.[15]

46 Andolsun ki, onlara Rabbinin azabından bir esinti [nefha] dokunacak olsa onlar, "Eyvah bize! Biz gerçekten zâlim kimselerdik" derler.

47 Kıyamet günü için adalet terazilerini kurarız. Hiç kimse haksızlığa uğramaz. (Yapılan iş) hardal tanesi ağırlığınca bile olsa, Biz onu ortaya koyarız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz.[16]

48 Andolsun Biz, Musa'ya ve Harun'a hak ve batılı ayırt eden ve sorumluluk bilincine sahip olanlar için bir ışık ve bir öğüt/bilgi olan Kitab'ı verdik.

49 Onlar ki, algılayamadıkları/görmedikleri hâlde [bi'l-ğayb] Rablerinden saygıyla ürperenler ve kıyametten [es-sâ'at] de sakınanlardır [muşfikûn].

50 İşte bu indirdiğimiz mübârek bir öğüttür/bilgidir. Şimdi siz onu mu inkâr ediyorsunuz?

51 Andolsun Biz daha önce İbrahim'e doğru yolu bulma yeteneği [ruşd] vermiştik. Biz zaten onu biliyorduk.[17]

52 O babasına ve kavmine demişti ki: "Sizin şu karşısında durup taptığınız [âkifûn] heykeller nedir?"

53 "Babalarımızı/atalarımızı onlara tapar bulduk" dediler.

54 "Andolsun siz de babalarınız da apaçık bir sapıklık içindeymişsiniz!" dedi.

55 Dediler ki: "Sen bize gerçeği/hakikati mi getirdin, yoksa oyun mu oynuyorsun?"

56 Dedi ki: "Bilakis, Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları yaratan O'dur. Muhakkak ki Ben de buna şahitlik edenlerdenim."

57 (İbrahim), "Allah'a andolsun ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza tuzak kuracağım!" dedi.

---

[14] Krş. Ra'd, 13/41
[15] Krş. Neml, 27/80-81; Rûm, 30/52-53
[16] Krş. Lokmân, 31/16
[17] Hz. İbrâhim 'in kıssası için Bkz. Sâffât, 37/83-113

58 Nihayet İbrahim, belki kendisine başvururlar diye büyüğü hariç, diğerlerini paramparça etti.
59 (Dönüp geldiklerinde), "Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Muhakkak ki o, zâlimlerden biridir!" dediler.
60 Dediler ki: "İbrahim denen bir gencin onları diline doladığını duymuştuk."
61 Bir kısmı da dedi ki: "Onu insanların gözü önüne getirin ki (cezaya) tanık olsunlar."
62 (İbrahim gelince) ona, "Ey İbrahim! Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın?" dediler.
63 O da, "Bilakis, şu en büyükleri yapmıştır. Konuşabilirlerse bir sorun bakalım!" dedi.
64 Bunun üzerine birbirlerine dönüp, "Hiç şüphesiz siz zâlimlersiniz" dediler.
65 Sonra eski düşüncelerine/kafalarına [ru'ûsihim] geri dönmekte gecikmediler ve "Andolsun bunların konuşmayacağını sen de biliyorsun!" dediler.
66 (İbrahim de), "Öyle ise siz Allah'ı bırakıp da, size hiçbir faydası ve hiçbir zararı dokunmayan şeylere mi tapıyorsunuz?" dedi.[18]
67 "Size ve Allah'ın dışında taptıklarınıza yuh olsun! Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?"
68 Dediler ki: "Onu yakınız, tanrılarınıza böylece yardım ediniz. Eğer bir şey yapacaksanız (böyle yapın)."[19]
69 (Biz de), "Ey ateş! İbrahim'e serin ve esenlik/selâmet ol!" dedik.
70 Ona bir tuzak kurmak istediler. Bunun üzerine Biz de onları daha fazla hüsrana uğrattık.
71 Onu ve Lût'u kurtarıp, âlemlere bereketli kıldığımız bir yere getirdik.[20]
72 Ona ayrıca İshak'ı ve (oğlu) Yakup'u da bağışladık.[21] Her birini iyi ve yararlı işler yapanlardan [sâlihîn] kıldık.

---

[18] Krş. En'âm, 6/71

[19] Krş. Ankebût, 29/24. Burada "İbrâhim'i öldürün yahut yakın" şeklinde geçmektedir; Sâffât, 37/97 de ise "Onun için bir fırın yapınız ve onu da yanan ateşe atınız" şeklindedir.

[20] Hz. Lût, Hz. İbrâhim'in yeğenidir. Kavmi helak olduktan sonra kendisi Filistin'e yerleşmiştir.

[21] Daha önce İsmail'i bağışlamıştı. "Nafileten" (ayrıca) sözüyle İshak ve oğlu Yakup kastedilmektedir.

73 Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar sadece Bize kulluk eden kimselerdi.
74 Biz Lût'a da bir hikmet/bilgelik [hukm] ve bir ilim vermiştik. Onu çirkin işler işleyen bir beldeden de kurtarmıştık. Muhakkak ki onlar yoldan çıkan kötü bir kavim idiler.
75 Onu rahmetimize dâhil ettik. Muhakkak ki o, iyi ve yararlı işler yapanlardandı [sâlihîn].
76 (Ey Peygamber!) Nûh'u da (an). Hani daha önce o Bize yalvarmıştı.[22] Biz de onun duasını kabul etmiş, kendisini ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.
77 Ayetlerimizi yalanlayanlara karşı ona yardım etmiştik. Muhakkak ki onlar kötü bir kavim idiler. Bu yüzden Biz de onları topyekûn suda/tufanda boğduk.[23]
78 Davut ve Süleymanı da (an). Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü kavmin koyunları ekine girmişti.[24] Biz de hükümlerine şahit olmuştuk.
79 Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık. Zaten her birine hikmet/bilgelik [hukm] ve ilim vermiştik. Davut ile birlikte, Allah'ı tesbih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine âmâde kıldık/boyun eğdirdik. Bunları yapan Biz idik.
80 Yine biz ona, sizi savaşta koruması için zırh yapma sanatını da öğretmiştik. O hâlde hâlâ şükretmiyecek misiniz?
81 Süleyman'ın hizmetine de güçlü esen rüzgârları verdik.[25] Rüzgâr onun emriyle içinde bereketler var ettiğimiz yere eser giderdi. Biz her şeyi hakkıyla biliriz.

---

[22] Krş. Kamer, 54/9-10; Nûh, 71/26-28

[23] Krş. A'râf, 7/64

[24] Kıssaya göre, bir koyun sürüsü geceleyin bir ekin tarlasına girer ve hayli zarar verir. Davayı Hz. Davut bakmaktadır. Zararın koyun sahibinin ihmalinden kaynaklandığını, sürünün tamamının zararı ancak karşılayacağını söyleyerek, davacıya verilmesine hükmeder. Oğlu Süleyman çok genç yaştadır ve bunun davalı aleyhine olduğunu söyler. Zarar bir yıllıktır. Öyleyse bir yıl süreyle ekin sahibi, sürüden süt, yün ve o yıl doğan yavruları almalıdır diye görüşünü bildirir. Zararını tazmin ettikten sonra da koyunları eski sahibine vermelidir. Hz. Davut, oğlunun bu hükmünü daha adil bulur ve uygular.

[25] Hz. Süleyman'ın rüzgâra emretmesi, kurduğu gemi filosunu yüzdürmek için her dua edişinde rüzgârın çıkması anlamında yorumlanmıştır.

82 Dalgıçlık eden ve bundan başka işler yapan şeytanlardan da onun emrine verdik.[26] Onları hep zapt eden/gözetim altında tutan [hâfızîn] Biz idik.

83 Eyyub'u da (an). Hani o Rabbine, "Muhakkak ki ben bir derde uğradım. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!" diye seslenmişti.

84 Biz de onun duasını kabul etmiş ve başına gelen derdi kaldırmıştık.[27] Ona tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de öğüt olmak üzere ona, ailesine ve onlarla beraber bir o kadarını daha katımızdan rahmet vermiştik.

85 İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de (an)[28]. Bunların hepsi sabredenlerdendi/göğüs gerenlerdendi.

86 Onları rahmetimize dâhil ettik. Muhakkak ki onlar iyi ve yararlı iş yapanlardandı [sâlihîn].

87 Zünnûn'u da (an).[29] Hani o (kavmine) kızarak gitmişti de kendisine bir takdirde bulunmayacağımızı zannetmişti. Karanlıklar içinde[30], "Senden başka hiçbir tanrı yok. Seni tenzih ederim. Muhakkak ki ben zalimlerden oldum" diye seslenmişti.

88 Biz de duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte Biz mü'minleri böyle kurtarırız.

89 Zekeriya'yı da (an). Hani o Rabbine, "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısın" diye seslenmişti.

90 Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık.[31] Eşini de onun için iyileştirdik/doğuma elverişli biri [aslahnâ] kıldık. Muhakkak ki onlar hayırlı

---

[26] Krş. Sebe', 34/13 Yukarıdaki ayette geçen şeytanlar kelimesi ile Sebe''de geçen cin kelimesi mecazi anlamdadır. Asi, isyankâr becerikli insanlar anlamında Kur'an'da kullanılır. Burada ise, isyankâr kavimlerden alınan esirleri bu gibi işlerde çalıştırdığı anlaşılıyor. Mevlana Muhammed Ali de *The Holy Qur'an*'ında aynı yorumu yapar. Tevrat'ta da bu anlayışı doğrulayan bölümler vardır. Burada çalışan kimselerin sayıları vardır. Bkz.Tevrat, II. Tarihler, Bab: 2, 18

[27] Krş. Sâd, 38/42-44

[28] Zülkifl, kelime olarak sorumluluk sahibi anlamındadır. Krş. Sâd, 38/48

[29] Zünnûn, balık sahibi demektir. Hz. Yûnus peygamber kastediliyor. Krş. Sâffât, 37/139

[30] "Geçirdiği bunalımın karanlığı içinde" şeklinde anlaşılabilir. Rivayete göre, "Balığın karnındaki karanlıklar"

[31] Krş. Âl-i İmrân, 3/40

işlerde yarışırlardı. Bize korku ve umutla yakarırlardı. Onlar Bize karşı derin saygı duyan kimselerdi.

91 Mahrem yerini koruyanı/Meryem'i de (an). Biz ona ruhumuzdan üfürmüş[32], kendisini ve oğlunu âlemler için bir mucize [âyet][33] kılmıştık.

92 Muhakkak ki sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim, o hâlde Bana kulluk ediniz.

93 İnsanlar aralarındaki işlerini parça parça ettiler. Hepsinin dönüşü ancak Bize'dir.

94 Kim mü'min olarak iyi ve yararlı işler [sâlihât] yaparsa, onun gayretine nankörlük edilmez. Muhakkak ki Biz onu kaydetmekteyiz [kâtibûn].

95 Helak ettiğimiz bir beldenin yeniden eski hâline gelmesi asla mümkün değildir [harâmun].

96 Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman her tepeden akın ederler.[34]

97 İşte gerçek vaat de yaklaştığı zaman bir de ne göresin; inkâr edenlerin gözleri (faltaşı gibi) belirginleşmiştir [şâhisatun]. "Eyvah bize! Biz bundan gâfilmişiz. Hatta daha da öte [bel] zalimlerdenmişiz de" (derler).

98 Muhakkak ki siz ve Allah'ın dışında taptıklarınız cehennem odunusunuz. Siz orayı boylayanlarsınız [vâridûn].

99 Şayet onlar gerçekten tanrılar olsalardı orayı boylamazlardı. Hâlbuki orada hepsi sürekli kalıcıdırlar.

100 Onlar için orada derin bir iç çekme/inleme [zefîr] vardır. Onlar orada işitmezler bile.

101 Muhakkak ki katımızdan kendileri için güzellik takdir edilmiş olanlara gelince, işte onlar oradan/cehennemden uzak tutulurlar.

102 Onun uğultusunu bile duymazlar. Canlarının çektiği (nimetler) içinde sürekli olarak kalırlar.

---

[32] Tesbitimize göre, Meryem ismi ayette geçmediği zaman, zamir müennes/dişi geliyor. Meryem ismi geçtiğinde ise müzekker/erkek geliyor. Bu daha önce açıkladığımız gibi, Meryem ismi Arapçada müzekker/erkek bir isim olmasındandır. Ayrıca Meryem'de genetik olarak erkeklik özelliği de var. Hz. Meryem hakkında Bkz. Meryem, 19/16-22. Ayrıca Bkz. Hicr, 15/29; Secde, 32/9; Sâd, 38/72

[33] Hz. Meryem'in genetik özellikleri ve Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelme konusu geniş bir şekilde bizim *"İslam'ı Anlamak"* isimli kitabımızın s.261-276 sayfaları arasında ele alınmıştır.

[34] Bir toplumun kıyameti yaklaştığında, o toplumun içindeki anarşi ve terör odakları saldırıya geçiyor. Bkz. Kehf, 18/94

103 En büyük korku bile onları üzmez. Melekler onları, "İşte bu size vaat edilen gününüzdür" (diyerek) karşılarlar.
104 O gün göğü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz.[35] Yaratmaya ilk başladığımız gibi yeniden o hâle getiririz.[36] Bu üzerimize düşen bir sözdür. Muhakkak ki Biz bunu yaparız.
105 Andolsun Biz, zikirden/Tevrat'tan sonra Zebûr'da da, " Muhakkak ki yeryüzüne iyi ve yararlı işler yapan [sâlihûn] kullarım vâris olacaktır"[37] diye yazmıştık.
106 Muhakkak ki bunda Allah'a kulluk eden bir toplum [kavm] için elbette bir tebliğ vardır.
107 (Ey Peygamber!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.
108 De ki: "Bana ancak, Tanrı'nızın bir tek Tanrı olduğu vahyolunuyor. Artık (Ona) teslim/Müslüman oluyor musunuz?
109 Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Hepinize eşit şekilde duyurdum. Size vaat edilen şey yakın mıdır, uzak mıdır bilmiyorum?"
110 "Muhakkak ki O, sözün açıkça söyleneni bilir ve gizlice söylediklerinizi de bilir."
111 "Bu (mühlet) sizin için bir sınama mıdır ve bir vakte kadar yararlanma mıdır? Bilemem!"
112 (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbim hak ile hüküm ver/adaletle hükmet! Bizim Rabbimiz vasfettiklerinize karşı yardım istenecek olan Rahmân'dır."

---

[35] Krş. Zümer, 39/67
[36] Krş. İbrâhim, 14/48
[37] Krş. A'râf, 7/128. Tevrat'ın Mezmurlar bölümünde bu anlamda bir ayete rastlıyoruz: "Sâlihler yeri miras alır ve onda ebediyen otururlar" (Bab: 37/29).

22- HAC SÛRESİ

Hac ibadetinden bahsettiği için bu adı almıştır. Bir kısmı Mekke'de bir kısmı da Medine'de nazil olmuştur. 78 ayettir. 19-24 ayetlerin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır. Mushaf'ta 22, inişte ise 103 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey insanlar! Rabbinize karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki kıyametin sarsıntısı çok büyük/korkunç bir şeydir.

2 Onu gördüğünüz gün, her emzikli emzirdiğini unutur, her hamile de hamile olduğu şeyi düşürür. İnsanları sarhoş görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı şiddetlidir.

3 İnsanlardan kimi, Allah hakkında bilmeden tartışır ve her azılı şeytana tabi olur.[1]

4 Onun hakkında şöyle yazılmıştır: "Her kim onu dost edinirse, muhakkak ki o onu saptırır ve alevli azaba sürükler."

5 Ey insanlar! Yeniden dirilme konusunda reyb'de iseniz, muhakkak ki Biz sizi topraktan, sonra nutfeden/spermatozoid'den, sonra rahme yapışan döllenmiş yumurtadan/embryon'dan [alaka], sonra şekilli veya şekilsiz bir çiğnem etten [mudğa] yarattık ki size apaçık anlatalım. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi bir bebek [tıfl] olarak çıkarıyoruz[2], sonra da yetişip ergenlik çağına ulaşırsınız. İçinizden kiminiz öldürülür, kiminiz de ömrün en rezil çağına ulaştırılır ki, sonunda bilirken bilmez hâle gelir. Yeryüzünü de kupkuru/cansız

---

[1] Krş. Mü'min, 40/4. Yukarıdaki ayet Nadr bin Haris ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Onlar şeytan olarak vasıflandırılan kişilerdi. Her dönemde aynı vasıfları haiz kişiler olabilir.

[2] Krş. Mü'minûn, 32/12

görürsün. Üzerine suyu indirdiğimiz zaman hareketlenir; kabarır ve her güzel bitkiden çift çift bitirir.

6 İşte bu gösteriyor ki; Muhakkak Allah Hakk'ın/Hakikat'in tâ kendisidir. Şüphesiz O, ölüleri diriltir ve O her şeye kâdirdir.

7 Muhakkak ki kıyamet kesin gelecektir [lâ reybe fihâ]. Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

8 İnsanlardan öyleleri vardır ki, bilgisizce, yol göstericisi bulunmadan ve aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışmaya girişir.

9 (Üstelik bunu) büyüklük taslayarak insanları Allah yolundan saptırmak için yapar. Böyle biri için dünyada rezillik vardır. Kıyamet günü de ona yakıcı azabı tattırırız.

10 (Ey insan!) İşte bu senin kendi ellerinle yapıp önceden gönderdiklerin yüzündendir. Muhakkak ki Allah, kullarına asla zulmedici değildir.

11 İnsanlardan öyleleri de vardır ki, Allah'a tereddüt içinde [harf][3] ibadet ederler. Ona bir hayır isabet ettiğinde, onunla huzur bulur. Şayet bir kötülük/fitne isabet etse yüzüstü döner. O dünyada ve ahirette zarara uğrar. İşte apaçık zarar [husrân] budur.

12 O, Allah'ın dışında, kendisine bir zarar ve bir fayda vermeyen şeylere yalvarır durur. İşte bu derin [ba'îd] sapıklığın tâ kendisidir.[4]

13 O, (bazen) zararı faydasından daha çok olanı [akrab] da çağırmaktadır. O ne kötü bir dost [mevlâ], ne kötü bir arkadaştır! [aşîr].

14 Muhakkak ki Allah, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Hiç şüphesiz Allah dilediğini yapar.

15 Her kim Allah'ın ona/peygamberine[5] dünyada ve ahirette asla yardım etmeyeceğini zannediyorsa, göğe bir sebeple uzansın, sonra da (ayaklarını) yerden kessin de bir baksın bakalım; bu tuzağı öfkesini giderebiliyor mu?

---

3 "Ala harfin" ifadesi, uçurumun kenarında, kıyısından, ucundan, isteksiz, gönülsüz, gel-git içinde gibi anlamlara gelir.

4 Krş. En'âm, 6/71; İbrâhim, 14/18

5 Krş. Yûnus, 10/103; Mü'min, 40/51; Fetih,48/6

16 İşte Biz onu/Kur'an'ı böylece apaçık ayetlerle indirdik.
Muhakkak ki Allah, dilediğini/dileyeni doğru yola iletir.[6]
17 Muhakkak ki iman edenlere, Yahudilere, Sabiilere, Hıristiyanlara ve Mecusilere ve şirk koşanlara gelince, Allah kıyamet günü onların arasında hüküm verecektir. Allah hiç şüphesiz her şeye şahittir.
18 Muhakkak ki göklerde ve yerde olan kimselerin[7], güneşin, ayın, yıldızların dağların, ağaçların, hayvanların ve insanlardan birçoğunun Allah'a secde ettiklerini görmedin mi?[8] Pek çoğunun üzerine azap hak olmuştur. Allah kimi alçaltırsa ona ikramda bulunacak/değer verecek kimse yoktur. Muhakkak ki Allah dilediğini yapar.[9]
19 İşte bu iki hasım taraflar[10] Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir. Bunlardan inkâr edenler için ateşten gömlek/giyecek [siyâb] biçilmiştir. Başlarının üzerinden de kaynar su dökülür!
20 Onunla, karınlarının içindekiler ve derileri eritilir.
21 Onlar için demirden topuzlar/kıskaçlar vardır.
22 Her ne zaman oranın ıstırabından dolayı oradan çıkmak isteseler oraya geri döndürülürler: "Yakıcı azabı tadınız!" (denilir.)
23 Muhakkak ki Allah, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Onlar orada altından bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki giysileri de ipektir.
24 Onlar hem sözün güzel olanına hem de Hamîd olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.
25 Muhakkak ki inkâr edenlere, Allah'ın yolundan ve içinde mukim[11] ve misafir bütün herkesi eşit kıldığımız Mescid-i Harâm'dan insanları alıkoyanlara, zulüm ile haktan sapmak isteyene, Biz de can yakıcı bir azabı tattırırız.
26 Hani Biz İbrahim'e, Kâbe'nin yerini belirlemiş ve (şöyle buyurmuştuk): "Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi,

---

6 Buradaki "yeşâ" fiili çift özne almaya müsait bir konumdadır.
7 Bu ayette göklerdeki kimselerden bahsedilmektedir. Her ne kadar klasik müfessirler bunların melekler olabileceğini söylese de pekâlâ başka canlı varlıklar da olabilir. Ayeti böyle anlamamıza engel bir şey yok.
8 Görmekten maksat, anlamak ve idrak etmektir.
9 Bu ayet secde ayetidir.
10 Mü'minler ve kâfirler
11 Mekke'de oturanlar kastedilmektedir.

tavaf edenler, namaz kılanlar, rükû ve secde edenler için temiz tut!"[12]

27 (Ey Peygamber!), İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya ve gerekse hızlı yol alan binitler [dâmir] üzerinde uzak her bir yoldan sana gelsinler.

28 Kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde keserken/kurban ederken Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyiniz, darlık içindeki fakire de yediriniz.

29 Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atîk'i/Kâbe'yi tavaf etsinler.

30 İşte böyle, kim Allah'ın hükümlerine/yasaklarına [hurumât] saygı gösterirse Rabbinin katında onun için daha hayırlıdır. Haram olduğu size okunarak bildirilenlerin dışındaki hayvanlar size helâl kılındı.[13] O hâlde putların pisliğinden kaçının, amacından sapmış sözden [zûr] de kaçının.

31 (Bunları) Allah'a yönelerek, Ona ortak koşmadan (yapınız). Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu uzak/ücra bir yere sürüklüyor gibidir.

32 Bu böyledir. Her kim Allah'ın nişânelerine/simgelerine [şeâ'ir] hürmet gösterirse, muhakkak ki bu, kalplerin sorumluluk bilincine sahip olmalarındandır.

33 Sizin için onlarda belli bir süreye kadar faydalar vardır. Sonra onların kurbanlık olarak varacakları yer Beyt-i Atîk/Kâbe'dir.[14]

34 Biz her topluluk [ummet] için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine Allah'ın ismini ansınlar diye kurban kesmeyi [menseken] meşru kıldık. İşte sizin Tanrı'nız bir tek Tanrı'dır. Artık Ona teslim olunuz. (Ey peygamber!) alçak gönüllüleri [muhbitîn] müjdele!

35 Onlar ki, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, başlarına bir musibet geldiğinde sabreden/göğüs geren, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de Allah yoluna harcayan kimselerdir.

---

[12] Krş. Bakara, 2/196; Âl-i İmrân, 3/97; İbrâhim, 14/37

[13] Bkz. Mâide, 5/3

[14] Krş. Mâide,5/95

36 Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) nişânelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar (kurbanlık için) saf saf dizildiklerinde[15] üzerlerine Allah'ın adını anın. (Boğazlanıp) yan üstü düştüklerinde de onlardan yiyiniz. İsteyene ve istemeyene de yediriniz. İşte böyle, şükredesiniz diye onları sizin hizmetinize verdik.

37 Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Fakat Ona ulaşacak olan sizin Ona karşı olan sorumluluk bilinciniz-dir. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden [hedâkum] bu imkânı verdiğinden dolayı Allah'ı yüceltesiniz/tekbir getiresiniz.[16] (Ey peygamber!) İyi davrananları müjdele!

38 Muhakkak ki Allah inananları savunur. Doğrusu Allah hiçbir inkârcı haini sevmez.

39 Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğramaları sebebiyle (savaşmaya) izin verildi. Muhakkak ki Allah onlara yardım etmeye elbette Kâdir'dir.

40 Onlar, sırf "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden dolayı, haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi/savunması olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çokça anılan, manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Hiç şüphesiz Allah, kendine/dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Muhakkak ki Allah mutlak manada Kavîy'dir,[17] Azîz'dir.[18]

41 Onlar öyle kimselerdir ki, şayet kendilerine yeryüzünde imkân sağlasak, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği iş edinip ve çevresine de telkin edip [emerû], kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin sonu Allah'a aittir.

---

[15] Koyun keçi vb küçükbaş hayvanlar ayakları bağlanarak kesilirken develer ise ayakta ön ayaklarından birinin toynağından bağlanarak kesilir. Bu atlar için de aynıdır. Ayette geçen savâffe fiili bu olayı anlatır.

[16] Ayette geçen "hedâkum" ifadesinden, kurbanlık anlamına gelen "hedy" ile ilişkisini dikkate alınarak, ayette geçen "litukebbirû'llahe ala mâ hedâkum" ifadesini "Allah'ın size lütfettiği kurbanlıkları keserken tekbir getiriniz" anlamı verilmiştir. Nitekim İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre kurban kesilirken veya hayvanlar boğazlanırken "Bismillahi Allahu Ekber" demek gelenek hâline gelmiştir.

[17] **El-Kavîy**: Çok kudretli, güçlü, zorlu

[18] **El-Azîz**: Yüce, yenilmeyen, yegâne galip olan.

42 (Ey peygamber!) Eğer onlar seni yalanlarlarsa bil ki, daha önce Nûh kavmi, Ad ve Semûd da (elçilerini) yalanlamıştı.
43 Hatta İbrahim kavmi de, Lût kavmi de,
44 Medyen halkı da. Musa da yalanlanmıştı. Ben de kâfirlere önce mühlet verdim sonra da onları kıskıvrak yakalayıverdim. Böylece (Beni) inkâr nasılmış (gördüler).
45 Halkı zalim oldukları için helak ettiğimiz, böylece duvarları, çöken çatılarının üzerine yıkılmış nice beldeler, kullanılmaz kuyular ve görkemli [meşîd] saraylar vardır.
46 Onlar yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı? (Hâlbuki) düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olurdu? Şurası muhakkak ki yalnız gözler kör olmaz, göğüslerdeki kalpler de kör olur.
47 (Ey peygamber!) onlar bir de senden azabı acele istiyorlar. Hâlbuki Allah vaadinden asla dönmez. Muhakkak ki Rabbinin katında bir gün, sizin hesabınızla bin yıl gibidir.[19]
48 Zalim oldukları hâlde, kendilerine mühlet verdiğim, sonra da azabımla yakaladığım nice beldeler vardır. Dönüş ancak Bana'dır.
49 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım."
50 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, onlar için bağışlanma ve cömertçe verilmiş bir rızık vardır.
51 Ayetlerimizi etkisiz/geçersiz kılmak için çaba sarf edenler var ya, işte onlar cehennem ehlidirler.
52 (Ey Peygamber!) Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir temennide bulunduğu zaman, şeytan onun isteğine bir vesvese katmamış olsun. Fakat Allah şeytanın attığı (vesveseyi) derhâl yok eder ve sonra da ayetlerini sapasağlam yerleştirir [yuhkim]. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.
53 Allah, şeytanın attığı şeyi/verdiği vesveseyi, sonuçta kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için bir imtihan vesilesi kılar[20]. Muhakkak ki zalimler derin bir ayrılık içindedirler.

---

[19] Krş. Secde, 32/5; Meâric, 70/4

[20] Buradaki ve mütekaip ayetteki "lâm" harfini bizde "âkibet lâmı" olarak değerlendirdik.

54 Bir de bunun sonucunda, kendilerine ilim verilenler, Rablerinden gelenin kesin gerçek [hak] olduğunu bilirler ve böylece ona iman ederler ve sonuçta da kalpleri Ona saygı duyar. Muhakkak ki Allah inananları dosdoğru yola iletir.

55 İnkâr edenler, kıyamet [es-sâ'at] vakti kendilerini ansızın yakalayıncaya veya kısır/hayırsız [akîm] bir günün azabı kendilerine gelinceye kadar Kur'an hakkında bir kuşku/tereddüt [mirye] içinde olmaya devam ederler.

56 O gün mülk/hükümranlık Allah'ındır. O sizin aranızda hükmünü verir. Artık inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar Na'îm cennetlerindedirler.[21]

57 İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.

58 Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlara gelince, Allah onları güzel bir rızıkla rızıklandırır.[22] Muhakkak ki Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

59 Elbette Allah onları razı olacakları bir yere sokacaktır. Muhakkak ki Allah tam manasıyla Alîm'dir, Halîm'dir.

60 İşte böyle. Kim kendisine yapılanın aynıyla karşılık verir de sonra yine saldırıya uğrarsa/zulmedilirse, Allah elbette ona yardım eder.[23] Muhakkak ki Allah, tam manasıyla Afuv'dur, Gafûr'dur.

61 İşte böyle. Allah geceyi gündüzün içine katar, gündüzü de gecenin içine katar [yûlicu].[24] Muhakkak ki Allah Semî'dir, Basîr'dir.

62 İşte böyle. Allah Hakk'ın/Hakikat'in tâ kendisidir. Onun dışında yalvardıkları ise bâtılın tâ kendisidir. Muhakkak ki Allah, Alîy'dir, Kebîr'dir.

63 Allah'ın gökten su indirdiğini ve böylece yeryüzünün yemyeşil olduğunu görmüyor musun? Muhakkak ki Allah, Latîf'tir, Habîr'dir.

64 Göklerde olan her şey, yeryüzünde olan her şey Onun'dur. Muhakkak ki Allah, elbette Ganîy'dir, Hamîd'dir.

65 Allah'ın yeryüzünde olanları ve emri uyarınca deniz-

---

[21] Krş. Sâffât, 37/40-43
[22] Krş. Âl-i İmrân, 3/195; Nisâ, 4/100
[23] Krş. Bakara, 2/194; Nahl, 16/126; Şûrâ, 42/40-41
[24] Geceyi uzatıp gündüzü kısar, gündüzü uzatıp geceyi kısar demektir.

de yüzen gemileri sizin hizmetinize âmâde kıldığını görmedin mi? O, izni olmaksızın göğü/gök cisimlerini yeryüzüne düşmemesi için (yörüngelerinde) tutmaktadır. Muhakkak ki Allah insanlara karşı elbette Ra'ûf'tur, Rahîm'dir.

66 O, size hayat veren, sonra öldürecek, sonra da (yeniden) hayata döndürecek [yumitukum] olandır.[25] Muhakkak ki insan çok nankördür.

67 Biz her ümmet için uygulayacağı bir ibadet tarzı [menseken] tayin ettik. (Ey peygamber!) Artık bu iş konusunda seninle tartışmasınlar. Sen Rabbine/Onun yoluna davet et. Muhakkak ki sen dosdoğru bir yol üzerindesin.

68 Eğer seninle cedelleşmeye/mücadeleye kalkarlarsa de ki: "Allah yapmakta olduklarınızı daha iyi bilmektedir."

69 Allah, hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyler konusunda kıyamet günü aranızda hüküm verecektir.

70 Muhakkak ki Allah'ın gökte ve yerde olan her şeyi bildiğini bilmez misin? Elbette bunların hepsi bir kitaptadır. Hiç şüphe yok ki, bunlar Allah'a çok kolaydır.

71 Onlar, Allah'ı bırakıp da hakkında hiçbir delil/yetki [sultân] indirmediği, kendilerinin de hakkında hiçbir bilgilerinin bulunmadığı şeylere kulluk ederler. Zalimlerin hiçbir yardımcısı olmaz.

72 (Ey Peygamber!) Kendilerine ayetlerimiz apaçık okunduğu zaman, o kâfirlerin yüz ifadelerinden inkârlarını anlarsın [ta'rifu]. Neredeyse ayetlerimizi kendilerine okuyanların üzerine (hışımla) saldıracaklar. De ki: "Şimdi size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? (O da) Ateştir ki, Allah onu inkâr edenlere vaat etti. Ne kötü yerdir orası!

73 Ey insanlar! Size bir örnek veriliyor, şimdi ona kulak veriniz! Allah dışında çağırdıklarınız/yakardıklarınız, hepsi bunun için bir araya gelseler yine de bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu dahi ondan geri alamazlar. İsteyen de âciz, istenen de.[26]

74 Allah'ı gereği gibi/hakkıyla takdir edemediler. Muhakkak ki Allah, elbette Kavîy'dir, Azîz'dir.

---

[25] Buradaki yeniden hayata döndürmekten kasıt, ahiretteki diriliştir. Reenkarnasyon inancıyla bir alakası yoktur.

[26] Krş. A'râf, 7/191-195, 197-198; Nahl, 16/17

75 Allah, meleklerden de insanlardan da elçiler seçer. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.

76 Onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Bütün işler (sonunda) Allah'a döndürülür.

77 Ey inananlar! Rükû ediniz, secde ediniz, Rabbinize kulluk ediniz. Hayır işleyiniz ki kurtuluşa/mutluluğa erişesiniz.

78 Allah uğrunda gereği gibi cihat ediniz. O, sizi seçmiş, babanız İbrahim'in dini [millet] olarak (bu din) size herhangi bir güçlük /zorluk yüklememiştir. Elçinin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, sizi hem önce hem de bunda/Kur'an'da size "Müslümanlar" olarak adlandıran da O'dur. O hâlde namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz ve Allah'a sarılınız. O sizin Mevlâ'nızdır. O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

23- MÜ'MİNÛN SÛRESİ

İlk ayetlerinde mü'minlerin vasıflarından bahsedildiği için "Mü'minûn" ismini almıştır. Mekke'de nâzil olmuş, 118 ayettir. Mushaf'ta 23, inişte ise 74 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun ki mü'minler (gerçekten) kurtulmuştur.
2 Ki onlar namazlarında derin bir saygı içindedirler [hâşi'ûn].
3 Onlar boş sözlerden yüz çevirirler.
4 Onlar arınmak için [zekât][1] çaba sarf edenlerdir.
5 Onlar edep yerlerini/iffetlerini [furûcihim] korurlar.
6 Ancak eşleri, yani (nikâh) akdiyle sorumluluklarını üzerlerine aldıkları/sağ ellerinin altındakiler/hariç[2]. Çünkü onlar kınanamazlar.

---

[1] Zekât vermek, Kur'an'da "âti'z-zekât" (zekâtı vermek, getirmek) şeklinde ifade edilir. Burada ise "zekât" yalın hâlde gelmiştir. Kök manası "arınmak" olduğu için, çeviride bunu tercih ettik. Ayrıca, bu sûre Mekkîdir. Zekât vermek, Medine'de farz olmuştur.

[2] "Mâ meleket eymânukum" (sağ ellerinin altında bulunanlar) demektir. Buradan kasıt da bu ayette evlilik aktiyle sorumluluklarını üzerlerine aldıkları kimselerdir. Çünkü eymân kelimesi hem sağ, hem de "yemin" in çoğuludur. Akitlerin birer yemin olduğu, sağ elin de sorumluluk ifade ettiği dikkate alınırsa, bunların nikâhlı eşler olarak anlaşılması hususunda M. Esed ile hemfikiriz. Bu konuda ciddi bir çalışma yapan Muhammed Esed'in yorumunu şöyle özetleyebiliriz: "Çoğu müfessirler bu ibarenin "kadın köleler ile ilgili olduğunu ve "ev" takısını da "yahut/ veya" anlamında olduğunu, meşru seçenekten birine işaret için kullanıldığını ileri sürmüşlerdir. Bu geleneksel yorum, bizce, kadın kölelerle evlilik dışı cinsel ilişkinin meşruiyetini öngördüğü sürece doğru ve kabul edilebilir gözükmemektedir. Çünkü böyle bir öngörü Kur'an'ın kendisiyle çelişmektedir. (bkz. Nisâ, 4/3, 24,25; Nur, 24/32). Ayrıca "mü'minler" terimiyle, hem erkek hem kadın mü'min kastedilmektedir. "Ezvâc" (eşler) kelimesinden de hem erkek hem kadın eşlere işaret edilmektedir. Şu hâlde "sağ ellerinizin altındakiler" tabiri hiçbir şekilde "kadın köleler" le yorumlanamaz. Burada kadın ve erkek kölelerin de birlikte zikredilmesi söz

7 Kim de bundan ötesini isterse, işte onlar haddi aşanlardır.
8 Onlar/mü'minler, emanetlerine ve verdikleri sözlerine riayet edenlerdir.[3]
9 Onlar namazlarını koruyanlardır/devam edenlerdir.
10 İşte onlar vârislerin tâ kendileridirler.
11 Onlar Firdevs (cennetinin) vârisleridirler. Onlar orada sürekli kalırlar.
12 Andolsun ki biz insanı çamurdan gelen bir özden yarattık.
13 Sonra onu bir nutfe/spermatozoit olarak sağlam bir yere yerleştirdik.
14 Sonra nutfeyi, bir embriyon/döllenmiş yumurta/cenin [alaka] [4]yaptık. Sonra cenini bir çiğnemlik ete benzer bir nesne [mudğa] yaptık. Sonra o bir çiğnemlik nesneden kemikler yarattık. Sonra kemiklere et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla inşa ettik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!
15 Bütün bunlardan sonra muhakkak ki sizler elbette (bir gün) öleceksiniz.
16 Sonra da kıyamet günü mutlaka dirileceksiniz.
17 Andolsun Biz sizin üzerinize yedi yol/ yedi kozmik sistem [tarâ'ik) yarattık. Biz yaratmadan asla gâfil olmadık.

---

konusu olamaz. Şu halde bu ibare kadın köleler/cariyelerle ilgili olamaz. Nisâ 4/24'de belirtildiği gibi: "nikâh yoluyla meşru olarak sahip oldukları kimseler" anlamına geldiği âşikârdır. Şu hâlde birbirlerine meşru olarak helal olan hem erkek hem de kadın eşlere işaret etmektedir. Cümlenin başındaki "ev" takısı, genel olarak kullanılan "yahut/veya " gibi bir seçenek bildirmeyip, "yani", "bir başka deyişle" açıklayıcı bir ifade işlevi görmektedir. Şu hâlde ayetin anlamı: "eşleri, yani, (evlilik yoluyla) sahip oldukları kimseler dışında" M. Esed, *Kur'an Mesajı, Tefsir Yorum,* s. 689-690 ilgili notlar,

[3] Krş. Nisâ,4/58

[4] Alaka, kan pıhtısı olarak tercüme edilemez. Kan damarlarının ceninde oluşumu daha sonradır. Alaka, nutfeden hemen sonraki etaptır ki, döllenmiş yumurtanın rahme yapışmış ve oradan beslenen durumuna işaret eder. Zaten alaka kelimesi, yapışan, tutunan ve yapıştığı yerden beslenen demektir. Bu "larve embryonnaire" (emryon kurtçuğu/cenin) denilen olaydır. Rahme yapışır ve plasenta yoluyla beslenir. Nitekim sülük adlı hayvanın adı, yapıştığı yerden beslendiği için, "alaka"dır. Alaka ayrıca, ilişki ve aşk anlamlarına da gelir. Bu kelime hakkında yazdığım bir Fransızca makalem Kahire Arap Dil Akademisi tarafından Arapçaya çevrilip, neşredildi. (1982). Makalenin Türkçesi için bkz. "*Kur'an'ı Anlamak*" isimli kitabımız s. 35-43, İstanbul, 2003.

18 Biz gökten belli bir ölçüye göre su indiriyoruz ve onun
yerde kalmasını/eğleşmesini sağlıyoruz.[5] Muhakkak ki
onu gidermeye de gücümüz yeter.
19 Onunla sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları mey-
dana getirdik. Bunlarda pek çok meyveler vardır ve on-
lardan da yersiniz.
20 Yine o suyla Sina dağında yetişen, yiyenlere yağ ve katık
olan ağacı/ağaçları çıkarttık.
21 Muhakkak ki (evcil) hayvanlarda sizin için elbette bir ib-
ret vardır. Onların karınlarındaki sütten size içiririz. On-
larda sizin için daha birçok faydalar vardır; etlerinden de
yersiniz.
22 Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.
23 Andolsun Biz, Nûh'u kendi kavmine gönderdik.[6] Dedi ki:
"Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz. Sizin Ondan başka
tanrınız yoktur. O hâlde siz hâlâ Ona karşı sorumluluk
bilincinde olmayacak mısınız?"
24 Bunun üzerine kavminden inkâr eden ileri gelenler dedi-
ler ki: "Bu da sizin gibi bir beşerden başka biri değil. Size
üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi bir me-
lek gönderirdi. Biz önceki babalarımızdan/atalarımızdan
böyle bir şey duymadık."
25 "Bu cinnet geçirmiş bir adamdan başka biri değildir. O
hâlde onu bir müddet gözetlemeye devam ediniz."
26 (Nûh) dedi ki: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana
yardım et!"
27 Bunun üzerine Nûh'a, "Sen Bizim gözetimimizde ve vah-
yimiz doğrultusunda gemiyi yap" diye vahyettik. Bizim
emrimiz gelip de tandır kaynamaya başlayınca/kaynayan
sular yükselmeye başlayınca [tennur], her cins (evcil
hayvandan) birer çift ve daha önce aleyhine hüküm veril-
miş olanın dışındaki aile bireylerini gemiye al. Zalimler
hakkında bana hiç yalvarma! Muhakkak ki onlar boğul-
mayı hak etmişlerdir.[7]
28 Sen ve beraberindekiler gemiye yerleştiğiniz zaman,
"Övgü/hamd, bizi zalimlerin kavminden kurtaran Al-
lah'a aittir" de.

---

5 Yer altı su kaynakları, yağan yağmurların, eriyen karların yeraltında oluşturduğu rezervler kastediliyor.

6 Krş. A'râf, 7/59; Hûd, 11/25 vd.

7 Krş. Hûd, 11/37, 40

29 "Rabbim beni bereketli bir yere indir/kondur. Sen indirenlerin/konduranların en hayırlısısın" de.
30 Muhakkak ki bunda pek çok ibretler [âyât] vardır. Biz insanı elbette sınavdan geçirmekteyiz.
31 Onlardan sonra başka bir nesil ortaya çıkardık [enşe'nâ].
32 Onlara, "Allah'a kulluk ediniz, Ondan başka bir tanrınız yoktur. Ona karşı sorumluluk bilincine sahip olmayacak mısınız?" diyen kendi içlerinden elçiler gönderdik.
33 Kavminden, inkâr eden, âhireti yalanlayan ve bu dünya hayatında kendilerine nimet ve refah verdiğimiz ileri gelenleri, "Bu, sizin yediğinizden yiyen, içtiğinizden içen, sizin gibi bir beşerden başka biri değil" (dediler.)
34 "Eğer siz kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz, o takdirde siz mutlaka zarara/hüsrana uğrarsınız."
35 "O, öldüğünüz, toprak ve kemik hâline geldiğiniz zaman mutlaka tekrar çıkarılacağınızı mı vaat ediyor?"
36 "Hâlbuki size vaat edilen şey, ne kadar uzak! Ne kadar uzak! [heyhât]"
37 "Dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Biz tekrar diriltilecek değiliz."
38 "Bu, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir adamdır. Biz ona inanmıyoruz" (dediler).
39 (Peygamberleri de) dedi ki: "Rabbim beni yalanlamalarına karşı bana yardım et."
40 (Allah) buyurdu ki: "Onlar çok yakında mutlaka pişman olacaklardır."
41 Bunun üzerine, gerçekten korkunç ses [sayha] onları yakalayıverdi. Böylece onları sel yatağındaki çer çöp [ğusâ'en] hâline getirdik.
42 Biz bunların ardından başka nesiller ortaya çıkardık [enşe'nâ].
43 Hiçbir ümmet süresini [ecelehâ] ne öne alabilir ne de geciktirebilir.[8]
44 Sonra ardı ardına elçilerimizi gönderdik. Her ne zaman bir ümmete elçisi gelse, onu hemen yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından yok ettik ve hepsini (halkın dilinde) birer efsane/halk hikâyeleri [ehâdis] yaptık. İnanmayan bir kavim uzak olsun!
45 Sonra Musa'yı ve kardeşi Harun'u ayetlerimizle ve apaçık bir yetki/güç [sultân] ile gönderdik.

[8] Krş. A'râf, 7/34; Hicr, 15/5

46 Firavun ve ileri gelen adamlarına. Onlar ise büyüklük taslадılar ve küstahça davranan/tepeden bakan [âlîn] bir kavim idiler.
47 Bundan dolayı, "Kavimleri bize kölelik/kulluk edip dururken biz, kalkıp bizim gibi iki beşere mi inanacağız?" dediler.
48 O ikisini yalanladılar ve helak olanlardan oldular.
49 Andolsun Biz Musa'ya doğru yolu bulsunlar/hidâyete ersinler diye kitabı/Tevrat'ı verdik.
50 Biz Meryem oğlunu ve annesini bir mucize [âyet] yaptık. Her ikisini de yerleşmeye uygun ve suyu bulunan görkemli bir tepeye yerleştirdik.
51 (Peygamberlerin her birine), "Ey Elçiler! Temiz şeylerden yiyiniz, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapınız. Muhakkak ki Ben bütün yaptıklarınızı en iyi bilenim."
52 "Sizin bu ümmetiniz tek bir ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Bana karşı sorumluluk bilincinde olunuz!" (dedik).
53 Buna rağmen insanlar dinleri konusunda [emrehum], parça parça oldular. Her grup [hizib] kendi inancından/kendi din anlayışından memnundur.
54 O hâlde sen onları belli bir süreye kadar cehaletlerine gömülü bir hâlde, öylece bırak.
55 Sanıyorlar mı ki, onlara mal ve çocuklar vermekle,
56 Kendilerinin iyiliklerine/hayırlarına koşuyoruz? Bilakis (hiçbir şeyin) farkında değiller.
57 Muhakkak ki Rablerine duydukları derin saygıdan dolayı [haşyet] ürperenlere/titreyenlere [muşfikûn],
58 Rablerinin ayetlerine inananlara,
59 Rablerine asla ortak koşmayanlara,
60 Muhakkak Rablerine dönücü olduklarından verdiklerini kalplerinde bir ürperti [veciletun] duyarak verenlere gelince,
61 İşte onlar hayırlarda yarışanlar ve bu konuda öne geçenlerdir.
62 Biz bir kimseye gücü nispetinin dışında yük yüklemeyiz. Katımızda gerçeği söyleyen kitap vardır. Onlara asla zulmedilmez.
63 Bilakis onların kalpleri bundan gaflete/cehalete gömülmüş bir durumdadır. Onların bunun dışında yapacakları (birtakım kötü) işler daha vardır. Onlar onları yaparlar.

64 Biz onların içinde zevk ve safaya dalmış olanlarını azapla yakaladığımız zaman, hemen feryadı basarlar.
65 (Onlara deriz): "Bugün hiç feryat etmeyin! Muhakkak ki Bizden hiçbir yardım göremeyeceksiniz!"
66 "Andolsun ayetlerim size okunduğunda sizler hemen topuklarınızın üzerinde arkanıza dönüp gidiyordunuz."
67 "Ona karşı kibirlenerek ağzınıza geleni söylüyordunuz."
68 Onlar bu sözü hiç akıl süzgecinden geçirmediler mi? [yeddebberû].[9] Yoksa onlara önceki babalarına/atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?
69 Yoksa elçilerini tanıyamadılar da, bu sebeple mi onu inkâr ediyorlar?
70 Yoksa "o cinnet getirmiş" mi diyorlar? Bilakis o, gerçeği/hakkı getirmiştir. Hâlbuki onların birçoğu haktan hoşlanmayan kimselerdir.
71 Şayet gerçek, onların arzu ve heveslerine [hevâ] tabi olacak olsaydı, gökler, yer ve onların içinde olanlar bozulup/ifsat olup giderlerdi. Bilakis Biz onların zikirlerini/Kur'an'ı getirdik. Fakat onlar zikirlerinden/Kur'an'dan yüz çeviriyorlar.
72 (Ey Peygamber!) yoksa onlardan bir karşılık/ücret mi istiyorsun? Hâlbuki Rabbinin mükâfatı daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.
73 Muhakkak ki sen, onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.
74 Ahirete inanmayanlar hiç şüphesiz doğru yoldan sapmış olanlardır.
75 Şayet Biz onlara merhamet edip, başlarındaki sıkıntıyı kaldırsaydık bile onlar azgınlıkları içinde bocalamada yine de inat eder dururlardı.[10]
76 Andolsun/nitekim Biz onları azapla yakalamıştık. Yine de Rablerine boyun eğmediler ve Ona yalvarmadılar bile.
77 Sonunda üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımızda, bir de ne göresin onlar orada ümitsizce kalakalmışlar. [mublisûn][11]
78 (Ey insanlar!) Sizin için, kulaklar, gözler ve gönüller var eden O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!

---

[9] Krş. Nisâ, 4/82; Sâd, 38/29; Muhammed, 47/24

[10] Bu ayet, bazı müşriklerin Hz. Peygamber'e gelerek, başlarına gelen kıtlık ve kuraklıktan kurtulmaları için dua etmesini istemeleri üzerine inmiştir.

[11] Mublisûn, ümidini tamamen yitiren, ümitsiz kalan demektir. b-l-s kökünden gelir. Nitekim "iblis" kelimesi de bu köktendir. "Ümidini yitirmiş olan" demektir.

79 Sizi yeryüzüne yayan [zerae] O'dur. Onun huzurunda toplanacaksınız.
80 Yaşatan ve öldüren O'dur. Gece ve gündüzün ardı ardına gelmesi/birbirini takip etmesi Ona aittir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?
81 Bilakis, onlar da öncekilerin dedikleri gibi dediler.
82 Dediler ki: "Öldüğümüz, toprak ve kemik/iskelet hâline geldiğimiz zaman mı, tekrar diriltileceğiz?"
83 "Andolsun bize de ve daha önce babalarımıza/atalarımıza da böyle vaatte bulunuldu. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."
84 De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyiniz. Yeryüzü ve onda bulunanlar kime aittir?"
85 "Allah'ındır" diyeceklerdir. "O hâlde hiç düşünüp öğüt almıyor musunuz?" de.
86 De ki: "Yedi göğün Rabbi ve Yüce Arş'ın sahibi kimdir?"
87 Onlar, "Allah'a aittir" diyeceklerdir. De ki: "Ona karşı sorumluluk bilincine sahip olmayacak mısınız?"
88 (Ey Peygamber!) "Eğer biliyorsanız söyleyiniz. Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve her şeyi koruyan ve kendisine karşı konulamaz olan kimdir" diye sor.
89 "Allah'tır" diyecekler. "O hâlde nasıl da büyüleniyorsunuz/aldanabiliyorsunuz?" de.
90 Bilakis Biz onlara gerçeği/hakkı getirdik. Onlar ise kesinlikle yalancıdırlar.
91 Allah çocuk edinmemiştir ve Onun beraberinde başka bir tanrı da yoktur. Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattığını alıp götürür/ kendi yarattığı ile ilgilenir ve biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah onların yakıştırdığı vasıflardan/nitelemelerden münezzehtir.[12]
92 Algılanamayan gerçeği [ğayb] de ve algılanabilen gerçeği [şehâde] de bilen O'dur. O, onların koştukları ortaklardan çok çok yücedir.
93 (Ey peygamber!) De ki: "Rabbim eğer onlara vaat olunanı bana mutlaka göstereceksen,
94 "Rabbim o takdirde beni zalim bir topluluğun [kavm] içinde bırakma!"
95 Muhakkak ki Biz, vaat ettiğimiz şeyi sana göstermeye de kâdiriz.

[12] Krş. Bakara, 2/116; Enbiyâ, 21/12; Sâffât, 37/159

96 Sen kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır.[13] Biz onların yakıştırdıkları vasıfları daha iyi biliyoruz.

97 De ki: "Rabbim! Şeytanların[14] kışkırtmalarından Sana sığınırım."

98 Ey Rabbim! Onların benim yanımda hazır bulunmalarından da Sana sığınırım.

99 Nihayet onlardan birine ölüm geldiğinde şöyle der: "Rabbim beni (dünyaya) geri döndür"

100 "Terk ettiğim orada/dünyada belki iyi ve yararlı [sâlih] işler yaparım. Asla! [kellâ], Bu kendisine ait boş bir lâftır/sözdür [kelime]. Onların arkasında yeniden diriltilecekleri güne kadar (dönmelerine mani) bir engel [berzah] vardır.

101 Sura üfürüldüğü zaman, işte o gün aralarında ne bir akrabalık bağı kalır ne de birbirlerini arayıp sorarlar.[15]

102 Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa/mutluluğa erenlerdir.[16]

103 Kimin de tartısı hafif gelirse, işte onlar kendilerini zarara/hüsrana uğratanlardır. Onlar cehennemde sürekli kalırlar.

104 Onların yüzlerini ateş yalar ve onlar orada sırıtır kalırlar.

105 (Allah), "Ayetlerimiz sizlere okunuyordu da siz de onları yalanlıyordunuz değil mi?" (der).

106 Onlar da şöyle derler: "Rabbimiz! Azgınlığımız bize galebe çaldı ve biz de sapık bir toplum [kavm] olduk."

107 "Rabbimiz bizi buradan çıkar. Eğer bir daha (günaha) geri dönersek, muhakkak (o zaman) biz zalimleriz."

108 (Allah şöyle diyecek): "Rezilliğinizle kalın orada ve Benimle de konuşmayınız."

109 "Muhakkak ki kullarımızdan belli bir grup [ferîk], (dünyada iken) "Rabbimiz! Biz inandık, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!" derler.

110 "Siz ise onları alaya aldınız. Öyle ki (bu davranışınız) beni anmayı unutturdu. Onlara hep gülüyordunuz."

---

[13] Krş. Fussilet, 41/34

[14] Şeytan karakterli insanlar kastedilmektedir. Bkz. Nâs, 114/1-6

[15] Krş. Meâric, 70/10; Abese, 80/34-37

[16] Krş. A'râf, 7/8; Kâria,101/8-11

111 "Muhakkak ki Ben bugün onlara sabretmelerinin/göğüs germelerinin mükâfatını veriyorum. Hiç şüphe yoktur ki onlar kazananların tâ kendileridirler."

112 (Allah inkârcılara) "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" der.

113 Onlar, "Bir tam gün veya daha az kaldık. Onu sayanlara/hesap tutanlara sor!" derler.

114 Allah şöyle der: "Çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu (daha önceden) bilseydiniz!"

115 "Şimdi siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sanıyordunuz?"

116 Gerçekten hükümran olan Allah yüceler yücesidir [Te'âla]. Ondan başka tanrı yoktur. O yüce [kerîm] Arş'ın sahibidir.

117 Her kim, hakkında kesin bir delil [burhân] olmadığı hâlde, Allah'ın yanı sıra başka bir tanrıya dua ederse/taparsa, işte onun hesabı ancak Rabbi katında görülür. Muhakkak ki kâfirler asla kurtuluşa eremezler.

118 De ki: "Rabbim bağışla ve merhamet et! Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!"

24- NÛR SÛRESİ

İsmini Allah'ın Nûrundan bahseden 35. Ayetteki "Nûr" kelimesinden almıştır. Medine döneminde nazil olmuştur. 64 ayettir. Mushaf'ta 24, inişte 102 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Bu, Bizim indirdiğimiz ve içinde kesin/farz hükümler vaz ettiğimiz bir sûredir. Düşünüp öğüt alasınız diye onda apaçık ayetler indirdik.
2 Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüz sopa/değnek [celdeten] vurunuz.[1] Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dinini uygulamada o ikisine acımayınız ve inananlardan bir grup da cezalandırmaya şahit olsunlar.
3 Zina eden erkek, ancak zina eden veya müşrike bir kadınla evlenebilir/evlenmeyi tercih eder. Zina eden kadın da ancak zina eden veya müşrik bir erkekle evlenebilir/evlenmeyi tercih eder. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.[2]

---

1 Kur'an'da zina edene verilebilecek en ağır ceza "had" adı verilen bu cezadır. Bu cezanın Osmanlı kanunnamelerinde paraya çevrildiği görülmektedir. "Recm" (taşlayarak öldürme) cezası, İslam'da yoktur. Bu ceza türü Yahudilikte vardır. Bkz. Tevrat /Tesniye, Bab: 22/23-24

2 Bu ayet, bir rivayete göre Suffe ehli diye bilinen fakir erkek Müslümanların, Medine civarında para karşılığı fuhuş yapan bazı kadınlarla evlenmek istemeleri üzerine inmiştir. Başka bir rivayete göre de Bazı Muhacir Müslümanlar, Medineli zengin fahişelerle evlenmek istemeleri üzerine inmiştir. Zina edenler samimi bir tevbe yaparlarsa, mü'minlerin kadın-erkek onlarla evlenmesinin bir sakıncası yoktur. Ancak müşriklerle evlenme Bakara 2, 221'e göre yasak kılınmıştır. Ayette "zânî" (zina eden erkek) ve "zâniye" (zina eden kadın) kelimeleri harfi tarifli gelmiştir. Yani zina yaptığı kesin bilinen ve bunu alışkanlık haline getiren erkek ve kadın için kullanılır. Bu sebeple şehvetinin esiri olmuş zina eden kadın ve erkek söz konusudur. Ayetin vermek istediği mesaj; zina edene zina eden, şirk koşana şirk koşan yakışır demektir. Her hâlükârda, bu ayetle toplumdaki ahlaki denge esas alınmıştır. Zina yapan erkek ve kadını aynı ahlaksızlığı işleyen erkek ve kadınlar tercih eder demektir. Dolayısıyla bu ayet hukuki bir ilkeden ziya-

4 Namuslu kadınlara zina isnat edip de dört şahit getiremeyenlere seksen sopa/değnek vurunuz [f'eclidû]. Artık onların şahitliğini ebediyen kabul etmeyiniz. İşte onlar yoldan çıkmış olanların [fâsikûn] tâ kendileridir.
5 Ancak bundan sonra tevbe edip kendini düzeltenler/ıslah olanlar [aslehû] müstesnadır. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.
6 Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi,
7 Beşincisi de, eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.
8 (Kadının da) kocasının yalancılardan/yalan söyleyenlerden olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit göstermesi/dört defa Allah adına yemin etmesi, cezayı kendinden kaldırır.
9 Beşincisi de eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir.[3]
10 Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti sizin üzerinize olmasaydı (hâliniz nice olurdu?)[4] Muhakkak ki Allah, Tevvâb'dır, Hakîm'dir.

---

de ahlaki bir ilkeyi ortaya koymaktadır. İslam toplumunun sosyal ahlakını belirleyen normlardan/kurallardan biridir.

Ayette geçen "ev" takısı, M. Esed'e göre; tercihten/tahyirden ziyade tafsil/açıklama anlamına gelen bir edattır. "veya/yahut" anlamından ziyade, "bir diğer ifadeyle" diye tercümesi Kur'an'ın bütünlüğüne daha uygun düşmektedir. "Müşrik" veya "müşrike" puta tapanlar, Allah'a ortak koşanlara dendiği gibi, arzularını da "hevâ ve heveslerini ilah edinenlere" de denir. (Bkz. Furkân, 25/43). Çünkü onların, Allah'ın dışında, Ondan daha fazla değer verdikleri ve emrine tabi oldukları heves ve arzuları var. Bu ise şirktir.

3 Bu ayet "lian" (lanetleşme) ayetidir. Bir nevi suçlama ve savunmadır. Bu durumda hâkim onları boşar. Mahkeme esnasında kim bu lanetleşmeden kaçarsa suçlu sayılır. Bu ayet aynı zamanda kadınla erkeğin şahitlikte de eşit olduklarının hatta kadının şehadetinin daha güçlü olduğunun göstergesidir. Erkekle kadın Allah adına dörder defa yemin ediyor, beşincide ise yalan söylüyorlarsa Allah'ın laneti veya gazabını davet ediyor. Bunu her ikisi de yaparsa hüküm, kadının beraatıyla sonuçlanıyor. Aynı şartlarda, aynı yeminlerde kadın haklı bulunuyor. Eğer birilerinin dediği gibi, Kur'an'da kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı olsaydı, kadının Allah adına yemini 8 defa yapması gerekmez miydi?

4 Bakara, 2/64; Nisâ, 4/83, 113; Nur, 24/20-21

11 O iftirayı atanlar içinizden bağnaz bir güruhtur [usbetun].[5] Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayınız. Bilakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan her bir kişinin kazandığı günahın karşılığı vardır. İçlerinden (elebaşılık ederek) günahın büyüğünü üstlenen için çok büyük bir azap vardır.[6]

12 Ne olurdu, onu duyduğunuz zaman erkek ve kadın mü'minler, birbirleri [enfusihim] hakkında iyi zan besleyip; "Bu apaçık bir iftiradır" deselerdi.

13 (İftiracıların) ona dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitleri getiremediler, işte onlar Allah katında yalancıların tâ kendileridirler.

14 Eğer size dünya ve âhirette Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, içine daldığınız o dedikodu sebebiyle size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

15 Hani siz o (iftirayı) dilinize doluyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızdan ağıza dolaştırıyor ve bunun önemsiz bir şey olduğunu sanıyordunuz. Hâlbuki o Allah katında çok büyük (bir günahtır).

16 Onu/ o iftirayı işittiğiniz zaman: "Bunu konuşmamız

---

5 "Usbetun" bağnaz ve fanatik bir gruba denir. Birbirine destek veren bir güruhdur. Bugünkü anlamıyla "örgüt" denebilir. Elebaşısı ve ekibi olan bir güruhtur. Bu ayette kastedilen elebaşı münafık Abdullah bin Ubey'dir.

6 Hz. Peygamber Benû Mustalik Gazvesine eşi Hz. Ayşe'yi de götürmüştü. Dönüşte ordu bir yerde konakladı ve bu arada Hz. Ayşe, gittiği tuvalette gerdanlığını düşürdü. Sonra fark edince tekrar geri dönüp onu aramaya başladı. Hz. Ayşe, devenin üzerinde "hevdec" denilen kapalı çadır gibi bir yerde oturduğundan, devesini süren kişi onu hevdecinin içinde sanıp orduyla birlikte hareket etti. Hz. Ayşe, konaklama yerine döndüğünde ordu çoktan gitmişti. Beklemeye başladı. Geriden artçı olarak gelen sahabeden Safvan bin es-Sulemî, hemen devesinden inip, Hz. Ayşe'yi bindirdi ve kendisi de yaya olarak ordugâha yetiştirdi. Münafıklar bunu dedikodu konusu yaptılar. Sonradan bunu duyan Hz. Ayşe, hastalandı ve babasının evine gitti. Aradan bir ay geçince, Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'in evine giderek: "Ey Ayşe! Senden bana bir söz yetişti. Şimdi eğer sen suçsuzsan, muhakkak ki Allah suçsuzluğunu ortaya çıkarır. Eğer suçluysan hemen tevbe ve istiğfar et" dedi. Hz. Ayşe de: "Suçsuz olduğumu Allah biliyor, ama siz başka sözlere inanıyorsunuz. Ne diyeyim? Allah bana sabır versin" dedi. Hz. Peygamber yerinden kalkmadan onun masumluğunu bildiren bu ayetler indi.
İslam tarihinde "ifk olayı" denen hadise budur. İslam düşmanları tarih boyunca bu olayı dillerine dolamışlar ve İslam'a saldırmışlardır. Bu saldırılar hâlâ devam etmektedir.

bize yakışmaz. Allah'ı tenzih ederiz. Bu büyük bir iftiradır [buhtân]" demeniz gerekmez miydi?

17 Eğer inanmış kimselerseniz, bu gibi şeylere bir daha ebediyen dönmemeniz için Allah size öğüt veriyor.

18 Allah size ayetleri açıklıyor. Çünkü O, Alîm'dir, Hakîm'dir.

19 Mü'minler arasında hayâsızlığın [fâhişete] yayılmasını sevenler/arzu edenler var ya, onlar için dünyada ve âhirette acı verici bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20 Şayet üzerinize Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı (sizi hemen cezalandırırdı). Hiç şüphesiz O, Ra'ûf'tur, Rahîm'dir.

21 Ey inananlar! Şeytanın adımlarına tabi olmayınız. Kim şeytanın adımlarına tabi olursa, muhakkak ki o, hayâsızlığı ve kötülüğü telkin eder/emreder. Eğer Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini/dileyeni temize çıkarır. Çünkü O, Semî'dir, Alîm'dir.

22 İçinizden lütuf ve servet sahibi olanlar yakınlara, yoksullara ve hicret edenlere bir şey vermemeye yemin etmesinler. Affetsinler, aldırmasınlar/hoşgörüde bulunsunlar![7] Allah'ın sizi bağışlamasına sevinmez/arzu etmez misiniz? Çünkü Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

23 Namuslu ve hiçbir şeyden habersiz [gâfilât] mü'min kadınlara zina iftirasında bulunanlar, dünya ve âhirette lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.

24 O gün dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukları şeylerden dolayı aleyhlerine şahitlik ederler.[8]

25 O gün, Allah onlara hak ettikleri hesaplarını [dînehum] tam anlamıyla görecek ve onlar da muhakkak Allah'ın apaçık bir Hakk/Hakikat olduğunu bileceklerdir.

26 Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara lâyıktır. İşte onlar,[9] onların söylediklerinden uzaktırlar [muberre'ûn]. Onlar için bir bağışlanma ve çok bol [kerîm] bir rızık vardır.

---

[7] Hz. Ebu Bekir'in yardımda bulunduğu teyzesinin oğlu Mistah bin Esase de iftira olayında yer almıştı. Hz. Ebu Bekir ona yardım etmemeye yemin etmişti. Bu ayet gelince, yemininden vazgeçip yardıma devam etti.

[8] Krş. Yâsin, 36/65

[9] Hz. Ayşe ile Hz. Safvan kastediliyor.

27 Ey inananlar! Kendi evlerinizden başka evlere, seslenmeden/izin almadan ve ev halkına selâm vermeden girmeyiniz. Bu sizin için daha hayırlıdır. Belki düşünüp öğüt alırsınız.
28 Eğer orada herhangi birini bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyiniz. Eğer size "geri dönün" denirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha temiz/nezih bir davranıştır. Zira Allah yaptıklarınızı en iyi bilendir.
29 İçinde size ait eşya olan ve oturulmayan evlere girmenizde bir sakınca yoktur. Zira Allah, açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.
30 (Ey Peygamber!) Mü'min erkeklere söyle, gözlerini (yasak olandan) sakınsınlar/çevirsinler, edep yerlerini [furûcehum] korusunlar. Bu onlar için daha nezih/temiz bir davranıştır. Allah yapmakta olduklarınızdan en iyi haberdar olandır.
31 (Ey Peygamber!) Mü'min kadınlara da söyle, onlar da gözlerini (yasak olandan) sakınsınlar/çevirsinler. Onlar da edep yerlerini [furûcehunne] korusunlar. Takılarını [zînetehunne], kendiliğinden görünen kısmı hariç, teşhir etmesinler. Örtülerini [humurihinne] (açık olan) gerdanlıklarının üzerine salsınlar/göğüs açıklığını örtsünler.[10] Takılarını; kocaları, babaları, kocalarının babaları, oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, mü'min kadınlar yahut akitle sorumluluk aldıkları/köleler yahut erkekliği kalmamış hizmetçiler veya henüz kadınların mahrem yerlerinden haberleri olmayan erkek çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizlemekte oldukları

---

[10] İslamiyetten önce Arap kadınlarının başlarında "hımar" dedikleri bir örtü vardı. Uçlarını arkadan bağlarlar, göğüs ve gerdanlık açıklığı gözükürdü. Bu ayetle emrolununan yer göğüs ve gerdanlığın örtülmesidir. "hımar" çoğulu "humur" aslında örtü demektir. Kullanıldığı yere göre "başörtüsü, "masa örtüsü" ve omuz örtüsü"/şal vb adını alır. Başörtüsü İslam'la gelen bir örtü değildir. Tarih boyunca iklimden dolayı Arapların kadın erkek hepsinin başı örtülüdür. Kadınlar ise, o zaman "hımar"larını arkadan bağlarlardı ve göğüs bölgesinin açıklığı kalırdı. Bu ayetle, açık olan ve cinselliğe davetiye çıkaran bölgelerden biri olan göğüs açıklığının kapatılması emredilmektedir. Ayette geçen "cuyûb" kelimesinin tekili "ceb"dir. Elbisenin gerdanlıkta açılan boşluğuna denir. Örtülmesi gereken burasıdır. Tâ ki, bir önceki ayette belirtilen "Mü'min erkekler gözlerini sakınsınlar/kaydırmasınlar." Geniş bilgi için bkz. *Kur'an'ı Anlamak*, isimli kitabımız, s. 175-179.

takıları anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar.[11] Ey Mü'minler! Hepiniz birden Allah'a tevbe ediniz ki, kurtuluşa eresiniz.

32 İçinizden bekârları, erkek ve kadın kölelerinizden [ibâdikim ve imâ'ikum], durumları uygun olanları [sâlihîn] evlendiriniz.[12] Eğer yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Zira Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.

33 Evlenmeye güçleri yetmeyenler, Allah'ın kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar. Akitle sorumluluklarını üzerinize aldığınız kimselerden/kadın ve erkek kölelerden azatlık sözleşmesi yapmak isteyen olursa,[13] eğer onlarda bir hayır görürseniz, hemen yazılı bir sözleşme yapınız. Allah'ın size verdiği malından onlara da veriniz. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli kalmak isteyen cariyelerinizi/genç ve ergen kölelerinizi [feteyâtikum] yoldan çıkmaya/fuhşa zorlamayınız. Her kim onları zorlarsa, Muhakkak ki Allah, onların zorlanmasından dolayı (onlar için) Gafûr'dur, Rahîm'dir.

34 Andolsun Biz size apaçık ayetler, sizden önce gelip geçenlerden bir örnek ve Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip olanlar için bir öğüt indirdik.

35 Allah, göklerin ve yerin Nûr'udur. Onun nuru, içinde lamba bulunan oyuğa/kandilliğe benzer. O kandil bir cam

---

[11] Câhiliye döneminde Arap kadınları ayak bileklerine "halhal" adını verdikleri, sert adımla yürürken ses çıkaran ve erkeklerin dikkatini çeken bir bilezik takarlardı. Bu ayetle yere sert basılmaması emredilmektedir.

[12] Ayette "evlendiriniz" tabiri geçmektedir. Bu ise evlenmenin ferdi değil sosyal bir görev olduğudur ve sorumluluk aileye, topluma ve devlete aittir. Ayette geçen "salihîn" terimi, ahlaken ve fizik itibariyle evliliğe uygun olanlar kastedilmektedir. Bedensel ve zihinsel bir uygunluk olduğu kadar karşılıklı sevgi ve denkliğe de bir işaret vardır. Kur'an Nisâ 4/25'te de söylediği gibi, köle ve cariye dahi olsa evlilik/nikâh dışı bütün cinsel ilişkileri yasaklamaktadır. Hz. Peygamber'in iki cariyesi vardı ve ikisi de nikâhlıydı ve ikisini de azat etti. Daha sonra kaldırılan bu kurum, maalesef, Emevilerle birlikte kurumsallaştı ve yozlaştı ve önce nikâhı, sonra da sayısındaki limiti kaldırdılar. Hukuku da buna göre düzenlediler. Türkler Müslüman olduklarında maalesef Emevilerin düzenlediği hukuk vardı.

[13] Bu sözleşmeye "mukâtebe" denirdi. Buna göre, köle kendi diyet bedelini kazanarak ve taksitle ödemek üzere efendisiyle bir sözleşme yapabilir, taksitleri bitince de hür olurdu. Taksitler adil ve ödenebilir ölçüde olması gerekirdi. Köleden böyle bir mukâtebe teklifi geldiğinde, efendisinin reddetme selahiyeti yoktu. Bu da gösteriyor ki İslamiyet köleliğin ilgasını hedeflemiştir.

fanus içindedir. Fanus sanki inci gibi parlayan bir yıldız gibidir ki,[14] doğuda ve batıda olmayan mübârek/bereketli bir zeytin ağacından yakılır/tutuşturulur.[15] Onun yağı neredeyse kendisine ateş dokunmasa bile ışık saçar. Nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur ve insanlara böyle örnekler verir. Zira Allah her şeyi en iyi bilendir.

36 Allah, yükseltilmesini ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde/mabetlerde insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler.

37 Nice insanlar/adamlar vardır ki, onları ne bir ticaret ne de bir alışveriş Allah'ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyabilir. Onlar kalplerin ve gözlerin (dehşetle) döneceği bir günden korkarlar.

38 Sonunda, Allah onların güzel amellerine daha güzeliyle karşılık verecek, hatta lütfuyla daha da artıracaktır. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

39 İnkâr edenlere gelince, onların amelleri/yapıp ettikleri ıssız bir çöldeki serap gibidir. Susamış kimse onu su sanır. Yanına vardığında hiçbir şey bulamaz. Yanında sade-

---

[14] Sembolik açıdan, "kandil"i vahiyle ve "inci gibi parlayan bir yıldız"ı da akıl olarak yorumlamak da mümkündür. Akıl, imanın kalbe ulaşmasında insanın kullandığı tek yoldur. Bir şeye tam iman edebilmek için, önce aklın o şeyi kabul etmesi daha sonra da kalbin ona meyletmesi gerekir. Bu meyilden sonra iman gelir. Bir diğer ifadeyle kalp, Kur'an anlatımında hem ruhun merkezi ve hem de aklın idrak merkezidir. Metafor yoluyla açıklarsak, biri akla açılan, diğeri ruha açılan iki kapısı olan bir merkez gibi düşünelim. İmanın oluşması için önce bilgi olacak, bilgisiz iman olmaz, sonra da o bilgiyi akıl kabul edecek, bu idrak kalbe gidecek ve bu idrak üzerine kalbde iman doğacaktır.. Kalb, hem idrak hem de imanın merkezidir. Materyalistlerin dediği gibi, akılla izah edilemeyen şeyler inanılır diye bir şey yoktur.

[15] Bu ayet aslında Allah'ın nurunun sembolik/simgesel bir anlatımıdır. Bunu bazı kimseler "elektriğin müjdesi" olarak yorumladılar. Mesela Paris'te doktora yaptığımız zamanlarda Tunuslu kimya üzerine çalışan Hasan isimli bir arkadaşımız vardı. Kur'an ayetleri üzerine bazı gecelerde saatlerce tartışırdık. Bir gün bu ayeti tartıştık. Ben sembol olduğunu iddia ettim. O ise elektrik diye ısrar etti. Gerekçe olarak da "doğuda ve batıda olmayan" ifadesinden hareket ederek, elektriğin bir N-S (Kuzey güney) arası bir mıknatıslanma olayı olmasını ileri sürmüştü. Aslında bu ayet Allah'ın nurunun evrende tecellisinin sembolik ifadesinden ibarettir. Madde bile enerjinin yoğunlaşmasıdır. Enerji ise ışığın/nurun kaynağıdır. Bütün varlıklar demek ki Allah'ın nurundan var olmuşlardır. Nûr, Allah'ın bir ismidir. Bu ismin tecellisidir ve Zatî isimlerinden değildir. Bu ayeti ayrıca Allah'ın insanın kalbine bahşettiği hidâyet nuru olarak da anlayabiliriz.

ce Allah'ı bulur. Allah da hesabını eksiksiz görür. Zira Allah hesabı çabuk görendir.

40 Yahut engin bir denizdeki karanlıklar gibidir. Onu üst üste gelen dalgalar kaplar. Dalgaların üstünde bulutlar vardır. Karanlıklar üstüne karanlıklar! Öyle ki insan elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez. (İşte) Allah'ın nur vermediği kimse için artık hiçbir aydınlık [nur] yoktur.[16]

41 Göklerde ve yerde bulunanlarla, sıra sıra uçan kuşların, Allah'ı tesbih etmekte olduklarını görmüyor musun? Andolsun onların her biri Ona dua [salât] ve tesbihi bilmektedir.[17] Zira Allah onların yapmakta oldukları şeyleri çok iyi bilmektedir.

42 Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dönüş de Allah'adır.

43 (Yine) Allah'ın birtakım bulutları sürüklediğini/sevk ettiğini, sonra onları birbiri içine geçirdiğini ve sonra da onları üst üste yığdığını/yoğunlaştırdığını görmedin mi? Böylece onların bağrından yağmurun boşaldığını/çıktığını görürsün. O, gökten, dağ gibi bulutlardan dolu indirir de onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de uzak tutar. Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!

44 Allah geceyle gündüzü çevirir durur.[18] Muhakkak ki bunda gönül gözüne sahip/basiret ehli olanlar [ulî'l-ebsâr] için ibretler vardır.

45 Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır.[19] Bunlardan bir kısmı karnı üstünde sürünür, kimisi iki ayakla yürür, kimisi de dört.[20] Allah dilediğini yaratır. Muhakkak ki Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.

46 Andolsun Biz açıklayıcı ayetler indirdik. Allah dilediğini/dileyeni doğru yola iletir.

---

[16] Buradaki karanlıkların küfür karanlığı olduğu yorumu yapılmıştır.

[17] Yerde ve gökte bulunanların tesbihi, secdesi, zikri Kur'an'ın bazı ayetlerinde geçmektedir. Bunların bu hâli yaratılışlarına uygun hareket etmeleri ve varoluş gayelerinin dışına çıkmamaları demektir. Krş. İsrâ, 17/44

[18] Krş. Âl-i İmrân, 3/190

[19] Krş. Enbiyâ, 21/30

[20] İster sürüngen olsun, ister iki ayaklı ve isterse dört ayaklı olsun bütün canlıların su orijinli olduğunu anlıyoruz. Buradan da organik dünyanın aynı orijinden geldiğini ve birbirleriyle akraba olduklarını da anlıyoruz.

47 (Birtakım kimseler), "Allah'a ve elçisine inandık ve itaat ettik" derler. Sonra da içlerinden belli bir grup [ferîk] geri dönerler/sırt çevirirler [yetevellâ]. İşte onlar inanmış değildirler.

48 Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve elçisine çağırıldıkları zaman, bir de bakarsın ki içlerinden bir grup yüz çevirmektedir [mu'ridûn].

49 Eğer gerçek/verilen hüküm kendi lehlerine olursa boyun bükerek geri gelirler.

50 Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa korkuyla karışık bir tereddüt [irtâbû] içinde midirler? Veyahut Allah'ın ve elçisinin kendilerine bir haksızlık yapacağından mı korkuyorlar? Bilakis, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.

51 Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve elçisine çağırıldıkları zaman, mü'minlerin sözü ancak, "İşittik ve itaat ettik" demelerinden ibarettir. İşte onlar kurtuluşa/mutluluğa erenlerin tâ kendileridir.

52 Kim Allah'a ve elçisine itaat eder ve Allah'tan korkar ve Ona karşı sorumluluk bilincinde olursa, işte onlar kazananların tâ kendileridir.

53 (Ey Peygamber!) Eğer sen onlara/münafıklara kesin emir verirsen, mutlaka savaşa çıkacaklarına dair Allah adına var güçleriyle yemin ederler. Onlara, "Yemin etmeyin! Sizden istenen güzelce bir itaattir. Muhakkak ki Allah, yapmakta olduğunuz şeylerden hakkıyla haberdar olandır" de.

54 De ki: "Allah'a itaat ediniz, elçiye de itaat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz (bilin ki), elçi ancak kendine yüklenen görevden, siz de size yüklenen görevden sorumlusunuz. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulursunuz. Elçinin üzerine apaçık bir tebliğden başka bir şey düşmez."

55 Allah, içinizden inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları, kendilerinden öncekileri egemen/hükümran kıldığı gibi, onları da yeryüzüne egemen/hükümran kılacağına, onlar için seçip beğendiği dini sağlamca yerleştireceğine ve (yaşadıkları) korkularının ardından onlara güven/emniyet sağlayacağına dair söz vermiştir. (Çünkü onlar) Bana kulluk eder ve hiçbir şeyi de Bana ortak koşmazlar. Bundan sonra kim inkâr edecek olursa işte onlar yoldan çıkanların tâ kendileridirler.

56 Namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz ve elçiye de itaat ediniz ki rahmete mazhar olasınız.[21]
57 (Ey Peygamber!) İnkâr edenlerin sakın (Allah'ı) yeryüzünde âciz bırakacaklarını sanma! Onların varacağı yer ateştir. Ne kötü bir varış yeri!
58 Ey inananlar akit yoluyla malik olduklarınız [mâ meleket eymânukum][22] ve henüz büluğ çağına ermemiş olanlar; sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkardığınızda ve yatsı namazından sonra, (yanınıza girecekleri) zaman (günde) üç defa izin istesinler. Bunlar mahrem/çıplak durumda olabileceğiniz üç vakittir. Bunların dışında birbirinizin yanına girip çıkmanızda onlara da size de bir sakınca yoktur. Allah ayetlerini size işte böyle açıklıyor. Zira O, Alîm'dir, Hakîm'dir.
59 Çocuklarınız ergenlik çağına eriştiklerinde ise, onlar da kendilerinden öncekiler gibi izin istesinler. Allah ayetlerini size böylece açıklıyor. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.
60 Evlenme arzusu kalmamış yaşlı kadınların [kavâ'id], takılarını teşhir kastı olmaksızın, gömleklerini [siyâbehunne] çıkarmalarında bir sakınca/günah yoktur. Ama iffetli davranmaları onlar için daha hayırlıdır. Zira Allah Semî'dir, Alîm'dir.
61 (Ey inananlar!) Gözleri görmeyene bir zorluk/güçlük yoktur, topal olana bir zorluk yoktur. Hasta olana da bir zorluk yoktur.[23] Sizin üzerinize de gerek kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden veya anahtarı sizde olan evlerden ya da sadık arkadaşlarınızın evlerinden topluca veya ayrı ayrı yemek yemenizde bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübârek ve hoş bir esenlik dileği olarak selâm veriniz. İşte Allah aklınızı kullanasınız diye ayetleri size böyle açıklıyor.

---

[21] Krş. Bakara, 2/110, 238, 277, Âl-i İmran, 3/132

[22] Yatak odalarına giriş çıkışlar, istirahat veya uygun olmayan zamanlarda izine tabidir.

[23] Müslümanlar savaşa çıktıklarında, evlerinin anahtarlarını, savaşa çıkamayan kör, topal ve hasta kimselere bırakırlar ve onlardan göz kulak olmalarını isterlerdi. Bunlarda sorumluluklarını aldıkları evlerden yiyip içmekten çekinirlerdi. Bu ayet bunda bir sakınca olmadığını ifade etmektedir.

62 Mü'minler ancak Allah ve elçisine inanan, onunla/peygamberle beraber toplumu/herkesi ilgilendiren bir iş üzerindeyken ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. O hâlde bazı işlerini görmek için, (ey Peygamber) senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

63 (Ey inananlar!) Elçinin sizi çağırmasını, birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Andolsun Allah, içinizden birbirini siper ederek/arkasına saklanarak sıvışıp gidenleri bilmektedir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir musibetin/belânın [fitne] gelmesinden veya can yakıcı bir azaba duçar olmaktan sakınsınlar.

64 Biliniz ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'a aittir. Muhakkak O, sizin ne durumda olduğunuzu bilmektedir. Ona döndürüldükleri gün, ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir. Zira Allah her şeyi en iyi bilmektedir.[24]

[24] Krş. Mücâdele, 58/7

25- FURKÂN SÛRESİ

İsmini ilk ayetinde geçen "Furkân" kelimesinden almıştır. Furkân, hakkı batıldan ayıran demektir. Tevrat ve Kur'an'ın özel sıfatıdır. Mekke döneminde nazil olmuş, 77 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 25, inişte 42 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Âlemlere bir uyarıcı olması için kuluna Furkân'ı/hakkı batıldan ayıran Kur'an'ı indiren Allah ne yücedir!

2 Göklerin ve yerin hükümranlığı Ona aittir. O, hiçbir çocuk/evlat edinmemiştir.[1] Hükümranlığında ortağı da yoktur. O, her şeyi yaratıp belli bir ölçüye göre takdir etmiştir/düzenlemiştir.[2]

3 Onlar/inkâr edenler Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, (bilakis) kendileri yaratılan, kendileri için bile bir zarar veya yarar sağlamaya gücü yetmeyen; öldürme, yaşatma ve yeniden diriltme [nuşûr] gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler.[3]

4 İnkâr edenler, "Bu Kur'an, onun uydurduğu iftiradan başka bir şey değildir. Başka bir topluluk [kavım] ona yardım etmektedir" dediler. Böylece asıl kendileri zulm/haksızlık ve iftirada bulunmuş/gerçeği çarpıtmış [zûr] oldular.

5 Yine diyorlar ki: "Bu başkalarına yazdırıp, sabah akşam kendisine okunan öncekilerin masallarıdır/efsaneleridir."

6 (Ey Peygamber!) De ki: "Onu göklerdeki ve yerdekilerin bütün sırlarını bilen indirmiştir. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

---

1 Krş. En'âm, 6/101

2 Krş. Yâsin, 36/38; Rahmân, 55/7; A'lâ, 87/1-3

3 Krş. Tûr, 52/35-36

7 Şöyle dediler: "Bu ne biçim elçidir; yemek yiyor, çarşıda pazarda dolaşıyor. Ona kendisiyle beraber bir uyarıcı görevi yapacak bir melek indirilmesi gerekmez miydi?"

8 "Yahut kendisine bir hazine verilmesi veya ürünlerinden yiyeceği bir bahçesinin [cennet] olması (gerekmez miydi?) Böylece zalimler (inananlara), "Siz ancak büyülenmiş bir adama tabi oluyorsunuz" dediler.

9 (Ey Peygamber!) Bak! Sana nasıl örnekler getiriyorlar? Artık onlar sapıtmışlardır. Doğru yolu da bulamazlar.

10 Dilemesi hâlinde bundan daha hayırlısını; altlarından ırmaklar akan cennetler verecek ve sana saraylar yapacak olan Allah'ın şanı ne yücedir!

11 Bilakis onlar kıyameti [es-sâat] yalanladılar. Biz ise o kıyameti yalanlayanlara çılgın bir ateş [sa'îr] hazırlamışızdır.

12 O ateş uzaktan onları görünce/karşılarına çıkınca onlar, onun öfkesini ve uğultusunu işitirler.

13 Birbirlerine bağlı olarak daracık bir yerden onun içine atıldıkları zaman, o anda yok olup gitmek [subûran] için yakaracaklar.[4]

14 (Onlara denir): "Bugün bir kere yok olup gitmeyi değil, birçok kere yok olup gitmeyi isteyin."[5]

15 De ki: "Bu mu daha hayırlı, yoksa Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlara, bir mükâfat ve varış yeri olarak vaat edilen ebedi [huld] cennet mi?

16 Onlar için orada sürekli/ebedi kalmak üzere diledikleri her şey vardır. Bu Rabbinin üzerine aldığı ve sorumlu olduğu/yerine getireceği [mes'ûlen] bir vaattir.[6]

17 O gün Allah onları ve Allah'ı bırakıp da kulluk ettiklerini bir araya toplayıp şöyle buyurur: "Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu sapıttılar?"

18 Onlar da[7], "Seni tenzih ederiz. Senin dışında başka dost-

---

[4] Kur'an'ın birçok yerinde temsili mahiyette birçok tasvirlere rastlarız. Nesneler kişiselleştirilerek anlatılır. Burada amaç, dehşetin göz önünde canlanması için müthiş bir belâgat yolu seçilmiştir. Zamahşerî buna "ala sebili'l-mecâz" (mecaz yoluyla) anlatım demektedir. Günahkârların çekeceği ruhi sıkıntı ve ıstıraplar sembolik bir anlatım içinde canlandırılmaktadır.

[5] Krş. Nisâ, 4/56

[6] Krş. Âl-i İmrân, 3/194

[7] Yargı gününde konuşturulacak olanlar, cansız putlardan ziyade tanrılaştırılan canlı varlıklar olması akla daha yakındır. Bu konuşmayı yapabilmeleri

lar/veliler edinmemiz bize yakışmaz. Fakat Sen, onları ve babalarını/atalarını öyle nimetlendirdin ki, Seni hatırlamayı [zikr] unuttular. Böylece helakı hak eden bir topluluk [kavın] oldular" karşılığını verirler.

19 "Andolsun, (tanrılaştırdıklarınız) söylediğiniz şeylerde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne azabı çevirmeye gücünüz yeter ne de bir yardım alırsınız. Sizden kim zulmetmişse ona büyük bir azabı tattırırız" (denir).

20 (Ey Peygamber!) Senden önce gönderdiğimiz elçiler de hiç şüphesiz yemek yiyorlar, çarşılarda pazarlarda geziyorlardı (Ey insanlar!) Sizi birbiriniz için imtihan vasıtası yaptık.[8] Sabredecek/göğüs gerecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir.

21 Bize kavuşacaklarını/huzurumuza çıkacaklarını ummayanlar, "Bize melekler indirilmeliydi, ya da Rabbimizi görmeliydik" (derler). Andolsun ki onlar kendi benlikleri hakkında büyüklük taslamışlar ve böylece azdıkça azmışlardır.

22 Melekleri gördükleri gün, işte o gün suçlulara hiçbir müjde yoktur. Hatta (melekler) onlara, "(Allah'ın rahmeti size) tamamen yasaktır yasak!" [hicrân mahcûrân] derler.

23 O gün Biz yaptıkları bütün amellerin üzerine yönelir ve onları savrulmuş küle/toza dumana çeviririz. [hebâ'en mensûra]

24 O gün cennet ehlinin kalacakları yer daha hayırlıdır ve dinlenecekleri yer daha güzeldir.

25 O gün gökyüzü bulutlarıyla beraber paramparça olacak ve melekler de indirileceklerdir.

26 O gün gerçek hükümranlık Rahmân'ındır. Ama kâfirler için zorlu bir gün olacaktır.

27 O gün zalim ellerini ısırarak "Keşke ben de elçiyle birlikte aynı yolda olsaydım."

28 "Yazıklar olsun bana! Keşke filanı dost edinmeseydim."

---

için hem canlı hem de akıllı varlık olması gerekmektedir. Zira hem kıyas yapıyorlar hem de hüküm mantığını kullanıyorlar. Dolayısıyla burada, ilahlaştırılan birtakım peygamberlere, meleklere, Hıristiyan azizlerine ve İslam velilerine ve bazı şeyhlere nispet edilmesi söz konusudur.

8 İnsanların kendi içlerinden peygamberlerin gönderilmiş olması o insanlar için, ister inansın isterse yalanlasın, kibirlensin, herkes için bir imtihandır. Bkz. Mülk, 67/2

29 "Andolsun, zikr/Kur'an bana geldikten sonra beni ondan o saptırdı. Zaten şeytan insanı rezillikler/perişanlık [hazûlen] içinde yüz üstü bırakıveriyormuş." (der).

30 Elçi de "Ya Rabbi! Muhakkak ki kavmim[9] bu Kur'an'ı terk edilmiş bir hâlde bıraktı"[10] der.

31 İşte böylece Biz her peygamber için günahkârlardan [mucrimîn] bir düşman var ettik. Yol gösterici ve yardım edici olarak Rabbin yeter.

32 İnkâr edenler, "Kur'an ona topluca bir defada indirilmeli değil miydi?" derler. Oysa Biz Kur'an'ı (Ey Peygamber!) senin kalbine yerleştirmek/sağlam tutmak için, onu güzel bir sıra hâlinde tanzim ettik[rettelnâhu tenzilen].

33 Onlar sana bir misal getirmemiş olsunlar ki, Biz gerçeğini ve daha güzel yorumunu getirmemiş olalım.

34 Cehennemde yüzüstü toplanacaklar var ya, işte onların konumları daha kötü ve yolları daha sapıktır.

35 Andolsun Biz, Musa'ya kitap verdik ve kardeşi Harun'u da kendisine yardımcı [vezîr] yaptık.[11]

36 Onlara, "İkiniz ayetlerimizi yalanlayan topluluğa [kavm] gidin" dedik. Sonunda onları yerle bir ettik.[12]

37 Nûh kavmini de elçilerini yalanladıkları zaman suda boğduk ve onları insanlar için bir ibret [âyet] yaptık. Zalimler için can yakıcı bir azap hazırladık.

---

[9] Kavın kelimesi burada hem kavın hem de ümmet anlamındadır. Daha ziyade ümmet anlamındadır.

[10] Kur'an'ın terk edilmesi veya yalnız bırakılması demek, Kur'an'ın anlamından ve mesajından uzaklaşmak demektir. Müslümanların hayatından Kur'an hayat kitabı olmaktan çıkarıldığı gibi, üzerinde tedebbür edilen etüd ve araştırma yapılan bir kitap olmaktan da çıkarıldı demektir. Hatta onu eksik görüp, dini olsun olmasın her konuda Hz. Peygamber'e izafe edilen bir takım hadis adı altında uydurma sözlerle ve sekizyüz, bin yıl önceki birbirini tutmaz içtihatlarla tamamladıklarını zannederek Kur'an'ı devre dışı bıraktılar demektir. Ayrıca, Kur'an'ı modası geçmiş bir kitap gibi telakki edip terk ettiler demektir. Sadece yüzünden anlamaksızın okunan bir kitap haline geldi demektir. Hz. Ömer'in şöyle dediği rivayet edilir: "Birinin Kur'an okuması sakın sizi aldatmasın. O ancak dilimizden düşürmediğimiz bir kelamdır. Asıl kim onu hayatına koyuyor siz ona bakın." Keza Fudayl bin Iyaz'a nisbet edilen bir söz de şöyledir. "Kur'an sadece kendisiyle amel olunsun diye indirildi, gel gör ki insanlar onun sadece kıratını amel edindiler."

[11] Krş. Tâhâ, 20/29-34; Kasas, 28/34

[12] Krş. İsrâ, 17/101

38 Ad ve Semûd'u ve Ress halkını[13] ve bunlar arasındaki nice nesilleri de...

39 Bunların her birine örnekler/misaller getirdik. Fakat hepsini de kırıp geçirdik.

40 Andolsun onlar/kavmin üzerine felaket yağmuru yağan beldeye uğramışlardır. Yoksa onu görmüyorlar mıydı? Bilakis, (görüyorlar ama) tekrar dirilmeyi ummuyorlardı.

41 Seni gördükleri zaman, "Allah'ın elçi olarak gönderdiği bu mu?" diye seni ancak alaya alıyorlardı.

42 "Eğer biz üzerinde direnmeseydik [sabernâ), az daha bizi tanrılarımızdan kesinlikle uzaklaştıracaktı" (derler). Onlar yakında azabı gördükleri zaman, kimin yolunun daha sapık olduğunu bileceklerdir.

43 (Ey Peygamber!) Arzu ve heveslerini [hevâ] kendine tanrı edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?[14]

44 Yoksa sen onların (vahyi/seni) dinleyeceklerini veya akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar ancak hayvanlar/davarlar [en'âm] gibidirler. Hatta onlar yol konusunda onlardan daha şaşkındırlar.[15]

45 Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin?[16] İsteseydi elbette onu hareketsiz kılardı. Sonra Biz güneşi ona bir delil kıldık.

46 Sonra onu yavaş yavaş kendimize/koyduğumuz yasaya doğru çektik [kabadnâ].

---

[13] Ress halkı, Şuayb Peygamber'in kavmi olduğu rivayeti vardır. Ress, zaten taşlarla örülmüş kuyulara denir. Bir gün bu halk bu kuyunun başında iken, toplandıkları yer aniden çöker, açılan büyük bir obrukta hepsi batar. Bu halkın Semûd kavminin torunları olduğu da rivayet edilir. Krş. Kâf, 50/12; Hâkka, 69/4-8

[14] Hevâ ve heves, sözlüklerde; kişinin nefsanî ve şehvânî istekleri ile keyfi ve sübjektif değerlendirmeleridir. Kişi bunları mutlak ölçü ve kıymet hükmü olarak değerlendirir. İleriki aşamada ise bu arzular benliğini kapsar, aklî melekelerine hâkim olur kişiyi de doğru ve isabetli kararlardan alıkoyar. Böylece kişi nefsanî arzularını ilahlaştırır ve o yolda yürür. Bize göre, bu ayet ateistlerin durumunu yansıtıyor. Nitekim hiçbir şeye tapmıyorum diyen ve Tanrı kavramını reddeden bir ateist bile, kendi heva ve hevesini ilah yapmış onun kulu kölesi olmuş, o yolda gidiyordur. Yani Tanrı kavramını ve varlığını kabul etmeyen, mutlaka kendi iç veya dış dünyasında tanrı yerine ikame ettiği sübjektif veya objektif bir şeye bağlıdır ve tapıyordur.

[15] Krş. A'râf, 7/179

[16] Gölgenin uzaması olayı, düşünen bir kimse için, dünyanın güneş etrafında döndüğünü düşündürür. Allah'ın kudretine işarettir.

47 Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu dinlenme ve gündüzü de diriliş/hareket ve çalışma [nuşûr] zamanı[17] yapan O'dur.

48 Rahmetinden önce rüzgârları müjdeci olarak gönderen O'dur[18]. Biz gökten tertemiz bir su indiririz.

49 Ki onunla ölü toprağı canlandıralım, yarattıklarımızdan birçok hayvan ve insanların susuzluğunu giderelim diye

50 Andolsun Biz bunu insanlar arasında, düşünüp ibret alsınlar diye tekrar tekrar anlatıyoruz. Buna rağmen insanların çoğu yine de nankörlük etmekte ayak direduler [ebâ].

51 (Ey Peygamber!) Eğer Biz isteseydik her beldeye (senin yükünü hafifletmek için) bir uyarıcı gönderirdik.

52 Öyleyse sen kâfirlere boyun eğme ve onlara karşı bununla/Kur'an'la büyük bir mücadele [câhid][19] ver.

53 Şu birinin suyu içime elverişli ve tatlı, diğerinin ki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına da bir engel [berzah] koyan ve karışmalarını önleyici bir sınır çeken [hicrân mahcûrân]. O'dur.

54 O, sudan bir beşer yaratarak aralarında soy sop ve akrabalık meydana getirendir. Rabbin her şeye gücü yetendir.[20]

55 Onlar, Allah'ı bırakıp da kendilerine fayda ve zarar veremeyen şeylere kulluk ederler. Kâfir, sırtını Rabbine dönmüş kişidir.

56 (Ey Peygamber!) Biz seni ancak bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57 De ki: "Buna karşılık sizden bir ücret değil, ben sadece Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler olmanızı istiyorum."

58 Sen o hiç ölmeyecek ve daima diri olana güvenip dayan ve O'nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahından Onun hakkıyla haberdar olması kâfidir.

59 O; gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları altı gün-

---

[17] Krş. Kasas, 28/73; Nebe, 78/9-11

[18] Krş. A'râf, 7/57

[19] Ayette geçen "cihâd" emri, "savaşmak" anlamındaki farz olan cihad değildir. O, Medine döneminde farz olmuştur. Bu sûre ise Mekki'dir. Tercümeyi bu hususu dikkate alarak yaptık.

[20] Krş. Enbiyâ, 21/30

de/evrede yaratan, sonra da Arş'a[21] yönelen/hükmeden [istivâ] Rahmân'dır. Sen bunu haberi olana sor.

60 Hâl böyleyken onlara, Rahmân'a secdeye kapanın denildiğinde, "Rahmân da nedir? Senin emrettiğine mi secde edeceğiz?" derler. Bu onların nefretlerini daha da artırıyor.[22]

61 Gökte burçlar var eden, orada ışık saçan bir güneş [sirâcen] [23]ve aydınlatıcı bir ay vücuda getiren (Allah) ne yücedir!

62 Düşünüp öğüt almak isteyen ve çok şükretmeyi murat eden için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.[24]

63 Rahmân'ın kulları yeryüzünde tevazu [hevn] içinde yürürler. Cahiller onlara muhatap oldukları/laf attıkları zaman, "selâm" der geçerler.

64 Onlar, Rablerine secde ederek ve kıyamda durarak geceleyenlerdir.

65 Onlar, "Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzak tut! Muhakkak ki onun azabı yapıştı mı bırakmaz [ğarâmen]" derler.

66 Muhakkak ki orası ne kötü bir durak ve ne kötü bir konaklama yeridir!

67 Onlar, (Allah için) harcama yaptıkları zaman ne israf/savurganlık ederler, ne de cimrilik yaparlar. İkisi arasında orta yol tutanlardır.[25]

68 Onlar, Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar; haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar[26] ve zina etmezler.[27] Kim bunları yaparsa zaten (ağır) bir günaha [esâmen] girmiş olur.

69 Kıyamet günü onun için azap kat kat olur. Hakir/horlanmış [muhân] olarak orada sürekli kalır.

---

[21] Arş: Taht anlamında olup, mutlak kudret ve egemenliği ifade eder. Kur'an'da Allah kendisini "hükümdar" metaforuyla sunar. Ayette Onun "Arşa istivâ etmesi" demek, yarattığı bütün gökleri ve yeri koyduğu kanunlar doğrultusunda yönetmek için tahtına kurulan bir hükümdardır demektir.

[22] Bu ayet secde ayetidir.

[23] Krş. Nebe, 78/13

[24] Krş. Âl-i İmrân, 3/190

[25] Krş. İsrâ, 17/29

[26] Krş. Cin, 72/18; İsrâ,17/33

[27] Krş. İsrâ, 17/32

70 Ancak, tevbe edip de inanan, iyi ve yararlı iş [sâlih] yapan hariçtir. İşte Allah'ın kötülüklerini iyiliklere çevirdiği onlardır. Zira Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

71 Kim tevbe edip, iyi ve yararlı [sâlih] iş yaparsa, muhakkak ki o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.

72 Onlar, yalan yere/asılsız söze [zûr] şahitlik etmezler. Boş ve anlamsız bir şeyle karşılaştıkları zaman, oradan vakarla [kirâmen] geçip giderler.[28]

73 Onlar, kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldıkları zaman, kör ve sağırmış gibi davranmazlar.[29]

74 Onlar, "Ey Rabbimiz! Eşlerimizden ve çocuklarımızdan/nesillerimizden bize göz aydınlığı bağışla ve bizi, sorumluluk bilincine sahip olanlara bir önder kıl!"

75 İşte onlar, sabretmelerine/göğüs germelerine karşılık cennetin yüce köşkü [ğurfete] ile ödüllendirileceklerdir. Orada esenlik dileği ve selâmla karşılanacaklardır.

76 Orada sürekli kalırlar. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaktır!

77 (Ey Peygamber!) De ki: "Şayet dualarınız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!" (İnkâncılara da) "Mademki siz gerçekten yalanladınız. O hâlde (azap) yakanızı bırakmayacaktır/size elzem olacaktır [lizâmen].

---

28 Krş. Kasas, 28/55

29 Krş. Enfâl, 8/2; Meryem, 18/58

26- ŞUARÂ SÛRESİ

Şuarâ kelimesi şair kelimesinin çoğuludur ve "şairler" demektir. 224 üncü ayetinde şairlerden bahsettiği için bu adı almıştır. Sûre, Mekke döneminde inmiştir, 227 ayettir. Mushaf'ta 26, inişte 47 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Tâ, Sîn, Mîm,
2 Bunlar apaçık kitabın ayetleridir.
3 (Ey Peygamber!) Onlar inanmıyorlar diye neredeyse kendini üzüntüden helak edeceksin![1]
4 Eğer Biz dilesek onlara gökten bir mucize [âyet] indiririz de onun karşısında boyun eğip kalırlar.[2]
5 Onlara Rahmân'dan hiçbir yeni öğüt gelmemiş olsun ki onlar da ondan yüz/sırt çevirmemiş [mu'ridîn] olsunlar.
6 Andolsun, onlar (ayetleri) yalanladılar, fakat alay ettikleri şeylerin haberleri başlarına gelecektir.
7 Yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her türden nice güzel [kerîm][3] bitkiler bitirdik.
8 Muhakkak ki bunlarda bir ibret [âyet] vardır. Ama birçoğu inanmamaktadır.
9 Muhakkak ki Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
10 Hani Rabbin Musa'ya, "Git o zalimler topluluğuna [kavm] diye seslenmişti.
11 Firavun'un kavmine, "Hâlâ sorumluluk bilincinde olmayacaklar mı?"
12 (Musa) dedi ki: "Rabbim! Beni yalanlamalarından korkuyorum."[4]

---

1 Krş. Kehf, 18/6

2 Ayette anlatılmak istenen; bir mucize indirilince onların zoraki imana gelmelerini, Biz istemedik demektir. İnanan hür iradesiyle inansın istedik demektir.

3 "Kerim" kelimesi, yüce, soylu, değerli, güzel, hoşa giden gibi anlamlara gelir. Türlerin kerimi ise, o türün en iyisi, seçilmiş, ayıklanmış olanıdır.

4 Krş. Kasas, 28/34

13 "Göğsüm daralıyor, dilim dönmüyor/konuşmuyor. Bunun için Harun'a da elçilik ver."[5]
14 Bir de benim onlara karşı bir suçum/günâhım [zenb] var.[6] Beni öldürmelerinden korkuyorum.
15 Buyurdu ki: "Asla! İkiniz de mucizelerimizle [âyâtinâ] gidiniz. Muhakkak ki Biz sizinle beraberiz ve her şeyi işitmekteyiz.
16 "İkiniz de Firavun'a gidiniz ve "Muhakkak ki Biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz."
17 "İsrailoğulları'nı bizimle birlikte gönder" deyiniz.[7]
18 (Firavun Musa'ya), "Biz seni bir çocuk olarak yanımıza alıp yetiştirmedik mi? Ömrünün nice yıllarını aramızda geçirmedin mi?
19 "Sen yapacağın işi yaptın. Sen nankörün tekisin." dedi.
20 Musa dedi ki: "Ben o işi (kasten) yapmışsam o hâlde ben sapıklardan [dâllîn][8] biri olmuş olurum/biri sayılırım.
21 "Sizden korktuğum için de hemen kaçtım. Bunun üzerine Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni elçilerden kıldı.[9]
22 "Senin başıma kaktığın bu nimet/iyilik ise, İsrailoğulları'nı kendine köle etmendir."
23 Firavun, "Âlemlerin Rabbi nedir?"[10] dedi.

---

[5] Krş. Tâhâ, 20/25-30

[6] Krş. Tâhâ, 20/40

[7] Krş. Tâhâ, 20/47

[8] "Dalal" kavramı; genelde inanç konusunda sapık, sapıklık gibi dini bir terim olarak kullanıldığı gibi, şaşkın, şaşırmış, kendinde olmayan gibi psikolojik durumu da yansıtır. Ayrıca bu kelimenin; büyük küçük, kasıtlı, kasıtsız fiiller için de kullanıldığını Ragıp'tan öğreniyoruz. O Peygamberlerden örnekler vererek (Duhâ,7, Yûsuf, 8, 30, 95 ve Şuarâ, 20), bunun bir yanılgı ve kasıtsız bir hata olduğunu anlatır. Dolayısıyla öldürme kastı yoktu, kazaen işlenmiş bir cinayetti. Aslına bakılırsa, bir önceki ayette Firavun Hz. Musa'nın bu işi kasten yaptığını üzerine basa basa söylüyor, vurguluyor. Dolayısıyla Hz. Musa da cevabında, "Eğer kasten yapmışsam ben sapıklardan biri olmuş olurum/ biri sayılırım, ama kasten değil, istemeyerek, sonunun böyle biteceğini bilmediğim bir kavgaya karıştım. Böyle olunca da korktum kaçtım" demek istemiştir.

[9] Bu ayette de görülüyor ki, Hz. Musa'nın bu işi kasten yapmamıştır. Dolayısıyle sapıklardan da değildir. Hataen ve istemeyerek olduğu, kendisine lütfedilen hikmet ve peygamberlikten de anlaşılıyor.

[10] Maturidî, Firavun'un Rabbin mahiyetini yani Onun "ne olduğunu" sorduğunu ve Hz. Musa'nın da fiilleriyle cevap verdiğini, dolayısıyla mahiyetle ilgili bir soruya cevap vermede yan çizdiğini söylüyor. (Bkz. *Te'vilat,* Terc. Diyanet Neşri, 10/ 334). Maturidî'nin bu ince tespiti müthiş bir tespit-

24 (Musa da) "Göklerin ve yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şayet kesin olarak inanırsanız!" [mukinîn] diye cevap verdi.
25 Firavun yanında bulunanlara: "İşitiyor musunuz?" dedi.
26 (Musa) "O, sizin de Rabbinizdir, önceki babalarınızın/atalarınızın da Rabbidir" dedi.
27 Firavun, "Hiç şüphesiz size gönderilen (bu) elçiniz tam bir deli" dedi.
28 (Musa) "O, doğunun, batının ve ikisi arasındakilerin de Rabbidir. Şayet aklınızı kullanırsanız!" dedi.[11]
29 (Firavun), "Eğer benden başka bir tanrı edinecek olursan, kesinlikle seni zindanlara attırırım" dedi.
30 (Musa) "Ben sana apaçık bir şey/delil getirsem de mi?"

---

tir. Daha sonra Fahreddin Razî, mahiyet görüşüne örneklerle açıklamalar getiriyor. (*Tefsir*, 17/313-317). Elmalı da aynı görüşe katılıyor. (*Hak Dini Kur'an Dili* 5/3623, Tespit edebildiğimiz kadarıyla, bunu tefsirde ilk defa söyleme şerefi Maturidî'ye aittir. Gerçekten Maturidî ve Razî gibi, İslam felsefesi ve Kelamı'nın konularına vakıf olanlar bu gerçeği görmüşlerdir. Nitekim öğrencilik yıllarında Ankara İlahiyat'ta Kelam dersleri hocamız Hüseyin Atay Bey bu konuda bize ayrı bir ders yapmış açıklamıştı.

Gerçekten Firavun Hz. Musa'ya zekice bir soru soruyor. Diyor ki: "Ve mâ Rabbu'l-âlemîn" (Âlemlerin Rabbi nedir?) Buradaki "mâ" Türkçede "nedir?" sorusu olan "mahiyet" sorusudur. Bir diğer ifadeyle mahiyet "o nedir?" sorusunun cevabıdır. Burada, Allah'ın ne tür bir varlık olduğunun sorusudur. (Yani, o, dağ mıdır, taş mıdır, güneş midir, yıldız mıdır, ağaç mıdır, insan mıdır vb gibi) benzerleri olan ve onlarla tanımlanan varlıkların sorusudur. Yani mahiyet sorusu, tür/cins sorusudur. Türü, cinsi olanın mahiyetinden bahsedilebilir. Felsefede tek olan varlıkların mahiyeti olmaz. Allah tek ve Bir varlık olduğu, eşi ve benzeri olmadığı için mahiyetinden bahsedilemez. Mahiyeti tasavvur bile edilemez. Bu sebeple onun mahiyeti yerine felsefede "Vâcibu'l-Vücûd, kelam'da ise "İlahî Zat" tabiri kullanılır. Onun hakkında "mahiyet" tabiri kullanılmaz. Allah'ın zatını kendinden başka tam olarak bilen yoktur. Dolayısıyla peygamberler bile bilemez. Nitekim Hz. Musa, sıfatlarıyla, fiilleriyle cevap vermiştir ki bu cevaplar mahiyetin cevabı değildir. Çünkü Allah'ın varlığından, hakikatinden bahsedilebilir ama mahiyeti tasavvur olunamaz. Bu sebeple Hz. Musa'nın cevabı, Allah'ın varlık ve hakikatinin kozmolojik delillerine yani Onun sıfat ve fiillerine dayanıyor. Yani Hz. Musa doğrudan cevap vereceği yerde Allah'ın sıfatlarıyla cevap vermiş oluyor. Buradan da "Allah'ın mahiyeti" ile ilgili, daha ziyade "Allah'ın Zatı" ile ilgili bir soruya peygamberlerin bile cevap veremeyeceğini anlıyoruz. Birçok meâl ve tefsirlerde gözüken "Âlemlerin Rabbi de kim?, o da neymiş? O kim oluyor? Neyin nesi "gibi meydan okuma, Onu tanımama gibi çevirilerin ayette kastedilen anlamla bir alakası yoktur.

[11] Hz. Musa'nın "24, 26, 28 ayetlerdeki cevabı Allah'ın fiillerini, insan tarafından taklidi mümkün olmayan evrensel ilkelere dayandırmaktadır. Böylece o, Hz. İbrâhim'in metodunu uygulamaktadır.(Krş. Bakara, 2/258)

dedi.[12]
31 (Firavun) "Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi getir onu" dedi.
32 Bunun üzerine (Musa) asasını/sopasını attı. Bir de ne görsünler o aşikâr bir ejderha [su'bân] olmuş.
33 Elini de çıkarttı. Bir de ne görsünler, bakanlar için bembeyaz olmuş.
34 Etrafındaki ileri gelenler (Firavun) dedi ki: "Hiç şüphe yok, bu çok usta/bilgin bir sihirbazdır."
35 "O sihriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne buyurursunuz/önerirsiniz?"
36 Onlar da dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy ve şehirlere toplayıcı adamlar gönder."
37 "Bütün usta/bilgin sihirbazları sana getirsinler."
38 Böylece bütün sihirbazlar belli bir günün belirtilen bir vaktinde toplandılar.
39 Halka da "Siz de toplanır mısınız?" denildi.
40 "Herhalde/her hâlükârda sihirbazlara arka çıkacağız. Yeter ki onlar galip gelsinler!"
41 Nihayet sihirbazlar gelince Firavun'a, "Eğer galip gelen biz olursak bize bir ödül var mı?" dediler.
42 (Firavun), "Evet, o takdirde muhakkak benim en yakınımda olanlardan olacaksınız" dedi.
43 Musa onlara, "Atacağınızı atın!" dedi.
44 Onlar da iplerini ve sopalarını attılar ve "Firavun'un izzeti için muhakkak biz galip geleceğiz" dediler.
45 Bunun üzerine Musa asâsını attı. Bir de ne görsünler, o/asâ onların uyduruk sihirlerini yutuyor.
46 Büyücüler derhâl secdeye kapandılar.
47 "Biz âlemlerin Rabbine inandık" dediler.
48 "Musa ve Harun'un Rabbine"
49 (Firavun da), "Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? İyice anlaşıldı ki, o size sihri öğreten büyüğünüzmüş/hocanızmış. Öyleyse yakında bileceksiniz/göreceksiniz! Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi astıracağım[13]" dedi.

50 Dediler ki: "Zararı yok. Nasıl olsa biz Rabbimize dönece-

[12] Bu ayetten 67. ayete kadar geçen olaylar A'râf, 7/103-126 ve Tâhâ, 20/56-77 arasındaki ayetlerde geçmektedir.
[13] Krş. A'râf, 7/123-124; Tâhâ, 20/71

ğiz."
51 "İlk önce inananlardan olmamız sebebiyle, muhakkak ki Rabb'imizin hatalarımızı bağışlayacağını umuyoruz."
52 Biz, Musa'ya, "Kullarımı geceleyin yola çıkar, muhakkak takip edileceksiniz" diye vahyettik.[14]
53 Firavun ise şehirlere (asker) toplayıcı adamlar gönderdi.
54 (Onlar da) "Şüphesiz ki bunlar az ve önemsiz bir topluluktur"
55 "Gerçekten bize karşı kin ve öfke dolular" [ğâ'izûn].
56 "Biz ise elbette uyanık ve tedbirli bir topluluğuz [cemî'un]" (dediler).
57 Nihayet Biz de onları bahçelerinden, pınar başlarından çıkarttık.
58 Hazinelerinden ve yüce/onurlu [kerîm] makamlarından (ettik).
59 Böylece o nimetlere İsrailoğulları'nı vâris kıldık.
60 (Firavun ve adamları) gün doğarken onları takibe başladılar.
61 İki topluluk [cem'ân] birbirlerini görünce Musa'nın adamları [ashâb], "İşte şimdi yakalandık" [mudrekûn] (dediler).
62 (Musa), "Asla! Muhakkak ki Rabbim benimle beraber ve bana yol gösterecektir" dedi.
63 Bunun üzerine Musa'ya, "Asânı denize vur!" diye vahyettik. Hemen ikiye ayrıldı/yarıldı [feleka]. Her parçası büyük bir dağ [tavd] gibiydi.
64 Diğerlerini de oraya yaklaştırdık.
65 Musa ve beraberinde olanların hepsini kurtardık.
66 Sonra da diğerlerini suda boğduk.
67 Şüphesiz bunda, bir ibret [âyet] vardır fakat onların pek çoğu inanmamaktadır.
68 Muhakkak ki senin Rabbin Azîz'dir, Rahîm'dir.
69 (Ey Peygamber!) Onlara İbrahim'in haberini oku.[15]
70 Hani o, babasına ve kavmine, "Neye tapıyorsunuz?" demişti.
71 Onlar da, "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edip duracağız" demişlerdi.

[14] Krş.Tâhâ, 20/77; Duhân, 44/22-23
[15] Krş. Meryem, 19/41-42; Enbiyâ, 21/52

72 (Musa), "Siz dua ettiğinizde/çağırdığınızda onlar işitiyorlar mı?" dedi.
73 "Yahut size zararları veya faydaları dokunuyor mu?" (diye sordu).
74 Dediler ki, "Bilakis, biz babalarımızı/atalarımızı böyle yaparken bulduk."[16]
75 (İbrahim de şöyle) dedi: Şimdi neye taptığınızı gördünüz mü?"
76 "Sizin ve geçmişteki babalarınızın/atalarınızın."
77 "İbrahim (yine dedi ki): "Onlar benim düşmanımdır. (Benim dostum) sadece âlemlerin Rabbidir."
78 "Beni yaratan ve doğru yola ulaştıran O'dur."
79 "Beni doyuran ve susuzluğumu gideren O'dur."
80 "Ben hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur."
81 "Beni öldürecek sonra tekrar diriltecek olan O'dur."
82 "Hesap/din gününde hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur."
83 "Rabbim! Bana bir hikmet/hüküm bağışla ve beni iyi ve yararlı işler yapanların [sâlihîn] arasına kat."
84 "Benim gelecek nesiller arasında doğru sözlü biri olarak anılmamı sağla"[17]
85 "Beni Na'îm cennetinin vârisi kıl."
86 "Babamı da bağışla, hiç şüphesiz o sapanlardandır."[18]
87 (Kullarının) diriltileceği gün beni utandırma/mahcup etme!
88 "Malın da oğulların da fayda vermeyeceği gün."
89 "Ancak Allah'a teslim olmuş/arınmış [selîm] bir kalple gelen müstesna."
90 Cennet, sorumluluk bilincine sahip olanlara yaklaştırılır.
91 Cehennem de azgınlar için ortaya çıkarılır.
92 Onlara, "Hani nerede sizin tapıp durduklarınız?" diye sorulur.
93 "Allah'ı bırakıp da (taptıklarınız)? Size yardım ediyorlar mı, yoksa kendilerine yardım edebiliyorlar mı?
94 Bunun üzerine onlar ve azgınlar oraya/cehenneme tepetaklak/üst üste atılırlar [kubkibû].
95 İblis ve askerlerinin hepsi.

[16] Krş. Enbiyâ, 21/53; Zuhruf, 43/22-23
[17] Krş. Meryem, 19/50
[18] Bununla ilgili ayetler Bkz. Meryem, 19/47; Şuarâ, 26/86; Tevbe, 9/114; Mümtehine, 60/4

96 Onlar orada birbirleriyle çekişerek derler ki:
97 "Allah'a andolsun! Biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz."
98 "Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk."
99 "Bizi günahkârlardan [mucrimûn] başkası saptırmadı."
100 "Şimdi artık ne bir şefaatçimiz var!"
101 "Ne de candan/sıcak bir dostumuz!"
102 "Keşke bizim için bir kere daha (dünyaya dönme) mümkün olsa da mü'min olsak."[19]
103 Muhakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır, fakat onların pek çoğu inanmamaktadır.
104 Muhakkak ki senin Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
105 Nûh kavmi de elçileri yalanladı.
106 Hani kardeşleri Nûh onlara demişti. "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayacak mısınız?"[20]
107 "Muhakkak ki ben size gönderilen bir elçiyim."
108 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve (bana) itaat ediniz."
109 "Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."
110 "Artık Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
111 Dediler ki: "Sana birtakım aşağılık/ayak takımı [erzelûn] kimseler tabi olmuşken, hiç sana inanır mıyız?"
112 (Nûh) dedi ki: "Onların yaptıkları hakkında benim bir bilgim yok."
113 "Onların hesapları ancak Rabbime aittir, eğer farkındaysanız"
114 "Ben mü'minleri asla kovacak değilim."
115 "Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."
116 Dediler ki: "Ey Nûh! Şayet bu işe bir son vermezsen, mutlaka taşlananlardan olacaksın!"
117 (Nûh) dedi ki: "(Ey) Rabbim! Doğrusu kavmim beni yalanlıyor"
118 "Benimle onların arasında hükmü sen ver [f'eftah]. Beni ve benimle beraber olan mü'minleri kurtar.

---

[19] Krş. Bakara, 2/167; En'âm, 6/28

[20] Hz. Nûh'un kıssası için Krş. A'râf, 7/59-64; Yûnus, 10/71-74; Hûd, 11/25-48; Mü'minûn, 23/23-29; Şuarâ, 26/105-122; Ankebud, 29/14-15; Sâffât, 37/75-83; Kamer, 54/9-17; Nûh, 71/1-28

119 Bunun üzerine, onu ve beraberindekileri o yük dolu ge-
minin içinde kurtardık.
120 Sonra geri kalanları suda boğduk.
121 Muhakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır, fakat onların
pek çoğu mü'min değildir.
122 Muhakkak ki senin Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
123 Ad (kavmi) de elçileri yalanladı.[21]
124 Hani kardeşleri Hûd onlara demişti: "Allah'a karşı so-
rumluluk bilincinde olmayacak mısınız?"
125 "Muhakkak ki ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."
126 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat
ediniz."
127 "Buna karşı ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim
mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."
128 "Siz her tepeye alâmet [âyet] yapıp eğlenmiyor musu-
nuz?"
129 " İçinde ebedi/sürekli kalırız diye sağlam yapılar yapmı-
yor musunuz?"
130 "Yakaladığınızı zorbaca yakalıyorsunuz."
131 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat
ediniz."
132 "Size bildiğiniz her şeyi veren Allah'a karşı sorumluluk
bilincinde olunuz."
133 "Size davarlar ve oğullar verdi."
134 "Bahçeler ve pınarlar."
135 "Muhakkak ki ben sizin için büyük bir günün azabından
korkuyorum."
136 Dediler ki: "Sen bize öğüt versen de öğüt verenlerden
olmasan da bizim için fark etmez."
137 "Bu öncekilerin ahlakından/geleneğinden başka bir şey
değildir."
138 "Biz azaba uğratılacak da değiliz."
139 Böylece onu yalanladılar ve Biz de onları yok ettik. Mu-
hakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır, fakat onların pek
çoğu inanmamaktadırlar.
140 Muhakkak ki senin Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
141 Semûd (kavmi) de elçilerini yalanladı.[22]
142 Hani kardeşleri Salih onlara demişti: "Allah'a karşı so-
rumluluk bilincinde olmayacak mısınız?"

---

[21] Krş. A'râf, 7/65-67; Hûd, 11/50-53

[22] Krş. A'râf, 7/73

143 "Muhakkak ki ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."
144 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
145 "Buna karşı ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."
146 "Siz burada hiç güven içinde bırakılır mısınız?"
147 "Bahçelerde pınar başlarında"
148 "Ekinlerde ve salkımları olgunlaşmış hurmalıklarda"
149 "Bir de dağlarda ustalıkla evler yontuyordunuz"
150 "Artık Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
151 "Aşırı gidenlerin emrine uymayınız!"
152 "Onlar yeryüzünde bozgunculuk ederler de ıslah etmezler."
153 (Onlar da) dediler ki: "Sen ancak sihrin etkisinde kalmışlardan/büyülenmişlerden birisin."
154 "Sen de bizim gibi bir beşerden/insandan başka biri değilsin. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize [âyet] getir."
155 (Salih) "İşte size dişi bir deve, onun da sizin de belli bir su içme zamanınız var."[23]
156 "Sakın ona bir kötülük etmeyin/dokunmayın. Yoksa büyük bir günün azabı sizi yakalar."
157 Nihayet onu hunharca boğazladılar ve sonra da pişman oldular.
158 Bunun üzerine azap onları yakaladı.[24] Muhakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır fakat onların pek çoğu inanmamaktadırlar.
159 Muhakkak ki senin Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
160 Lût (kavmi) de elçileri yalanlamıştı.[25]
161 Hani kardeşleri Lût onlara demişti. "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayacak mısınız?
162 "Muhakkak ki ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."
163 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
164 "Buna karşı ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."

---

[23] Krş. Kamer, 54/25-31
[24] Krş. Hûd, 11/67-68
[25] Krş. Sâffât, 37/133

165 "İnsanlar [âlemîn] arasında siz erkeklere mi gidiyorsunuz/yaklaşıyorsunuz?"
166 "Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakarak. Bilakis, siz haddi (çoktan) aşmış/azgın bir kavimsiniz.
167 Dediler ki: "Ey Lût! Bu işe bir son vermezsen/işimize karışmaya devam edersen, sen mutlaka kovulanlardan olacaksın."
168 (Lût da) dedi ki: "Muhakkak ben sizi bu yaptığınızdan dolayı nefretle kınayanlardan [kâlîn] biriyim."
169 "Rabbim beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar/koru!"
170 Onu ve ailesini topluca kurtardık
171 Ancak geride kalan yaşlı bir kadın/karısı hariç.[26]
172 Sonra da diğerlerini yerin dibine geçirdik [demmernâ].
173 Üzerlerine öyle bir (taş) yağmuru yağdırdık ki[27], uyarılanların (ama uslanmayanların) yağmuru ne kötüdür!
174 Muhakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır fakat onların pek çoğu mü'min değildir.
175 Muhakkak ki Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
176 Eyke halkı da elçileri yalanladılar.
177 Hani Şuayb onlara demişti: "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayacak mısınız?
178 "Muhakkak ki ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim."
179 "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz."
180 "Buna karşı ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."
181 "Ölçüyü tam yapınız, asla eksik ölçenlerden/hak yiyenlerden olmayınız."
182 "Doğru bir terazi ile tartınız"[28]
183 "İnsanların mallarını eksik vermeyiniz/haklarını kısmayınız. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak kargaşa çıkarmayınız."
184 "Sizi ve önceki nesilleri (cibillete) yaratan Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz!"

---

[26] Krş. A'râf, 7/83

[27] Hûd, 11/82' de balçıktan pişmiş sert taşlar (siccîl) ifadesi geçer. Muhtemelen güçlü bir yanardağ patlaması olduğu anlaşılıyor. Balçık gibi olan ve püskürtülen kızgın lavlar soğuyunca sert taşlara dönüşüyor. (Allahu a'lem).

[28] Krş. En'âm, 6/152

185 (Onlar da) dediler ki: "Sen ancak sihir yapılmışlardan/ büyülenmişlerden birisin."
186 "Sen de bizim gibi bir beşerden/insandan başka biri değilsin. Senin de yalancılardan biri olduğunu zannediyoruz."
187 "Eğer sen doğru söyleyenlerden isen, haydi başımıza gökyüzünün bir parçasını düşür."
188 (Şuayb) dedi ki: "Rabb'im sizin yaptıklarınızı daha iyi biliyor."
189 Buna rağmen onu yalanladılar. Gölge gününün azabı onları derhâl yakaladı.[29] Muhakkak ki o, büyük bir günün azabıydı.
190 Muhakkak ki bunda bir ibret [âyet] vardır fakat onların pek çoğu mü'min değildir.
191 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Rabbin elbette Azîz'dir, Rahîm'dir.
192 Hiç şüphesiz o/Kur'an, âlemlerin Rabbinden indirilmedir.
193 Onu Ruhu'l-emîn/Cebrail indirmiştir.
194 Senin kalbine; uyarıcılardan olman için.
195 Hem de apaçık Arapça bir lisanla;
196 Muhakkak o, öncekilerin kutsal metinlerinde [zubur] de vardır.
197 İsrailoğulları'nın âlimlerinin onu bilmeleri, onlar için bir delil [âyet] değil midir?
198 Eğer Biz onu yabancılardan/Arapça bilmeyenlerden [a'cemîn] birine indirseydik
199 O da onu onlara okusaydı, yine ona inanmazlardı.[30]
200 Biz böylece onu günahkârların kalbine/idrakine sunduk/ yolladık [seleknâ].[31]
201 Onlar can yakıcı azabı görene kadar ona inanmazlar.

---

[29] Rivayete göre, Şuayb peygamberin kavmi, yedi gün boyunca şiddetli sıcaklara maruz kalmış, evlerinde sıcaktan nefes alamaz hâle gelmişler. Bu arada siyah bir bulut belirmiş, onlar da rahatlamak ve serinlemek için bulutun gölgesine sığınmışlar. Sonra da bulut ateş olarak üzerlerine inmiş. Çünkü onlar Hz. Şuayb'ın gökyüzünün bir parçasının üzerlerine düşürmesini istiyorlardı.

[30] "Kitap yabancı dilde, elçi ise Arap" diyecekler ve anlamıyoruz mazeretiyle inanmayacaklardı.

[31] "Seleke" fiili, geçip gitmek, yola koyulmak, bir yol takip etmek, sokmak, sunmak, yollamak gibi anlamlara gelir. Biz burada sunmak/yollamak anlamını tercih ettik.

202 İşte o (azap) farkında olmadıkları bir anda aniden onlara gelir.
203 Bunun üzerine onlar da "Acaba bize mühlet verilir mi? [munzarûn]" derler.
204 Şimdi onlar azabımızın çabuklaşmasını/ acele gelmesini mi istiyorlar?
205 (Ey Peygamber!) Görmüyor musun/ne dersin? Biz onları yıllarca nimetlendirmişsek;
206 Sonra da onların başına vaat edilen şey de gelmişse;
207 Yararlandıkları o şeyler kendilerine ne yararı olabilir ki?
208 Biz hiçbir beldeyi helak etmedik ki oranın bir uyarıcıları olmasın.
209 Bu bir öğüttür [zikrâ]! Biz zalimlerden değiliz.
210 Onu/Kur'an'ı şeytanlar indirmedi.
211 Bu onlara düşmez, güçleri de yetmez.
212 Hiç şüphesiz onlar (Kur'an'ı) dinlemekten de azledilmişlerdir.
213 (Ey Peygamber!) O hâlde Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarma. Sonra azaba uğratılanlardan olursun.[32]
214 Önce yakın akrabanı uyar!
215 Mü'min olup da sana tabi olanlara kol kanat ger/kanatlarını indir.
216 Eğer onlar sana karşı gelirlerse onlara, "Muhakkak ki ben sizin yaptığınız şeylerden uzağım [berî'un]" de.
217 Azîz ve Rahîm olan Allah'a güvenip dayan!
218 O, namaza kalktığın zaman seni görür,
219 Secde edenler arasında bulunduğunu [tekallubuke) da.
220 Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.
221 Ben size şeytanların kimlere ineceğini haber vereyim mi?
222 Her günahkâr müfterinin [effâk] üzerine iner.
223 Onlar da ona kulak verirler ve onların birçoğu da yalancıdır.
224 Şairlere gelince, onlara da azgınlar tabi olurlar.
225 Onların her bir vadide[33] şaşkın şaşkın dolaştıklarını görmedin mi?

[32] Hz. Peygamber'in şahsında bütün insanlara hitaptır.
[33] Buradaki vadi, şiirin konusudur. Mesela heccâv yani hicivci şairler için "hezel vadisinde üstattır" gibi söz ederler. Övgüler yazanlar için de "medh

226 Onlar hiç şüphesiz yapmadıkları şeyleri söylerler.

227 Ancak, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar, Allah'ı çokça ananlar, zulme uğradıktan/hicvedildikten sonra kendilerini savunan (şairler) bunun dışındadır. Zulmedenler pek yakında nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını bileceklerdir.[34]

vadisinde ustadır" gibi överler. Hezel daha çok mizah demektir ama yergiler için kullanılır.

[34] Bu ayete binaen, Hz. Peygamber, manevi değerleri yücelten şiirleri tasvip etmiştir. İslam düşmanlarını yeren şairleri teşvik etmiştir. Hatta bir hadisinde: "İnne fi'ş-şi'ri hikmeten" (bazı şiirler mahza/katıksız hikmettir) demiştir. Hz. Peygamber zamanında kâfirleri hicv eden şairlerden bazıları şunlardır: Abdullah bin Revaha, Hassan bin Sâbit, Ka'b. Bin Malik ve Ka'b bin Züheyr. Yine Hz. Pegamber bir başka hadisinde ise: "Beyanın sihirli olanı, şiirin de hikmetli olanı vardır" demiştir. (Bkz. Buhari, Edeb, 92; Tıp, 51;Müslim, Şiir, 7-9; İbn Mâce, edeb, 41

27- NEML SÛRESİ

Hz. Peygamber ve ashabı ilk zamanlar bu sûreye "Ta, Sîn Sûresi" diyorlardı, sonradan 18'inci ayetinde Hz. Süleyman'ın ordusuna yol veren karınca/karıncalardan bahsettiği için "Neml Sûresi" denmiştir. Neml, karınca demektir. Mekke döneminde inmiştir, 93 ayettir. Mushaf'ta 27, inişte ise 48'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Tâ, Sîn. Bunlar Kur'an'ın ve apaçık bir kitabın ayetleridir.

2 Mü'minler için bir yol gösterici/rehber ve bir müjdedir.

3 O (mü'minler ki) namazı dosdoğru kılarlar, arınmak için [zekât] verirler[1] ve ahiret hakkında da kesin iman sahibidirler.

4 Muhakkak ki ahirete inanmayanlara gelince Biz onların işlerini/yapıp ettiklerini [a'mâlehum] kendilerine süsledik.[2] Bu yüzden onlar şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar.

5 İşte onlar azabı en kötü olanlardır. Onlar ahirette en fazla zarara uğrayanlardır.

6 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki sen Kur'an'ı; Hakîm ve Alîm olanın katından almaktasın.

7 Hani Musa ailesine, "Muhakkak ki ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber yahut ısınasınız diye bir kor getireyim" demişti.[3]

---

[1] Bu sûre Mekki bir sûredir. Zekât ibadeti ise Medine'de Hicret'ten sonra farz olmuştur. Bu sebeple bildiğimiz belli ölçü ve hesaba dayanan zekât değildir. Buradaki anlam ise, zekâtın kelime anlamından hareketle verilecek anlam olmalıdır. O da "arınmak"tır. Ahlaki pisliklerden, günah kirlerinden arınmayı ifade eder. Bunun için de "gönül temizliği" için infak etmektir. İleride bu anlam hesaba dayalı farz bir ibadetin ismi olur.

[2] Başka ayetlerde, kâfirlerin amellerinin süslü gösterilmesi şeytana nispet edilirken, bu ayette Allah'ın kendisine nispet etmesi mecâzi bir ifade kabul edilir. Kötü amellerin ister şeytan isterse Allah tarafından süslü gösterilmesi şeytana uyulduğunu, iyi amellerin güzel gösterilmesi de hidâyet yolunun tercih edildiğini gösterir. Bkz. Tevbe, 9/37

[3] Tâhâ, 20/9-10 vd. Kasas, 28/29-31

8 Oraya geldiğinde kendisine (şöyle) seslenildi: "Gerek ateşin başında ve gerekse çevrede bulunanlar mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah noksanlıktan münezzehtir.

9 "Ey Musa! Muhakkak ki Ben Azîz ve Hakîm olan Allah'ım."

10 "Asânı at!" (Musa attığında) onun tıpkı bir yılan gibi hareketler yaptığını görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. (Allah) "Ey Musa! Korkma! Muhakkak ki benim katımda elçiler korkmaz!"[4]

11 "Ancak zulmeden müstesna. Sonra o kötü hâlini iyiliğe çevirirse (bilsin ki) Ben hiç şüphesiz Gafûr ve Rahîm olanım.

12 "Elini koynuna sok, Firavun ve kavmine götüreceğin dokuz mucizeden [âyât] biri olarak, kusursuz, bembeyaz çıksın![5] Muhakkak ki onlar yoldan çıkmış bir kavimdirler" (buyurdu).

13 Mucizelerimiz [âyâtunâ] gözle görülür [mubsireten] bir şekilde kendilerine gelince, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

14 İç dünyalarında kâni oldukları/onayladıkları hâlde, zulüm ve kibir yüzünden reddettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!

15 Andolsun Biz Davud'a ve Süleyman'a bir ilim verdik. İkisi de "(Bu ilimle) bizi inanan kullarının pek çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.

16 Süleyman Davud'a vâris oldu ve "Ey insanlar! Bize kuşların mantığı/dili[6] [mantıka't-tayr] öğretildi ve bize her

---

4 Tâhâ, 20/19-21

5 Hz. Musa'nın dokuz mucizesi için Bkz. A'râf, 7/130-131; İsrâ, 17/101

6 Mantık, doğru düşünmek ve meramı doğru ifade etmek anlamındadır. Nitekim "nutuk" kelimesi de buradan gelir. İnsanlardaki mantık/nutuk cogitatif akılla sağlanır. Cogitatif akıl, düşünce gerektiren akıldır. Hüküm mantığı kullanan akıldır. Hayvanlardaki mantık ise instenktif akılla yani içgüdüsel yolla sağlanır. Paket bilgi gibi her türe ait davranış şekilleri ve yolları içgüdüsel olarak doğuştan getirirler. Hayvanların, çıkardıkları sesler, ses tonları, hâl ve hareketlerinin hepsinin bir anlamı vardır. Özellikle hayvan eğiticileri bunları bilir. Bu işin de bir bilgisi ve ilmi vardır. Ayette ise bu konudaki bilgi Hz. Süleyman'a öğretilmiştir. Bir diğer ifadeyle bu bilgiyi öğrenme imkânı kendisine sağlanmıştır diye düşünüyoruz. "Kuşların dili" tabiri aynı zamanda sembolik bir ifadedir. Hz. Süleyman'ın yö-

şeyden verildi. Muhakkak ki bu apaçık bir lütuftur" dedi.

17 Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan (oluşan) ordusu/orduları toplandı ve hep birlikte düzenli olarak yola koyuldular.

18 Nihayet karıncaların vadisine geldiklerinde bir dişi/kraliçe karınca,[7] "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin" dedi.[8]

19 Süleyman onun bu sözüne tebessümle gülerek dedi ki: "Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimete şükürde, razı olacağın iyi ve yararlı bir işi [sâlih] yapmada beni muvaffak eyle ve beni rahmetinle iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapan kullarının arasına dâhil et!"

20 Süleyman kuşlara göz gezdirdi ve dedi ki: "Hüdhüd'ü niye göremiyorum. Yoksa kayıplara mı karıştı?"

21 "Bana apaçık bir delil [sultân]/geçerli bir mazeret getirmedikçe, kesinlikle onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım yahut kafasını keseceğim."

22 Çok geçmeden (Hüdhüd) çıkageldi ve "Senin vâkıf olmadığın bir şeye vâkıf oldum [ehattu]. Sana Sebe (diyarın)'den kesin bir bilgi getirdim" dedi.

23 "Ben onlara hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve muazzam bir tahtın sahibi olan bir kadına rastladım (vecedtu]."

24 "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp Güneş'e secde ettiklerini gördüm [vecedtu]. Şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış, bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar."[9]

25 "Göklerde ve yerde saklı olanı açığa çıkaran, gizlediklerinizi ve açıkladıklarınızı bilen Allah'a hiç secde etmiyorlar."

26 "O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır. Büyük Arş'ın Rabbidir." (dedi).

---

netiminde sadece insan hakları değil, aynı zamanda hayvan hakları hatta kuşların hakkının bile korunduğunu da sembolize etmektedir.

[7] Metinde "nemletun" diye geçiyor. Bu hem bütün karınca türünü ifade eder hem de karınca popülasyonunu yuvadan kontrolü sağlayan Ana/Kraliçe karıncayı ifade eder. Burada ise Hz. Süleyman'la (hâl) diliyle konuşan dişi karınca, "Ana karınca" dediğimiz "Kraliçe karınca"dır.

[8] Ana karıncanın belli bir anlamı olan bir ses çıkarması veya belli bir sinyal göndermesi diye düşünülebilir.

[9] Bu ayet secde ayetidir.

27 Süleyman da "Doğru mu söylüyorsun yoksa yalancılardan mısın bir bakacağız!" dedi.

28 "Şu mektubumu götür onlara bırak, bir kenara çekil ve bak bakalım nasıl cevap verecekler?"

29 (Kadın hükümdar/melike mektubu okudu ve) dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bana önemli [kerîm] bir mektup [kitap] geldi."

30 "Hiç şüphesiz o Süleyman'dandır ve muhakkak Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyladır." (diye başlıyor ve devamında)

31 "Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana geliniz" diyor.

32 (Melike) "Ey ileri gelenler! Şu işim hakkında/bu konuda, bana bir fikir veriniz. Ben sizin şehadetiniz olmadan hiçbir işe kesin karar vermem" dedi.

33 Dediler ki: "Biz güç kudret sahibiyiz ve yaman savaşçılarız. Ancak emir senindir. Sen neler emredeceğine bak!"

34 (Melike) dedi ki: "Muhakkak ki hükümdarlar bir beldeye/ülkeye girdiklerinde orayı tarumar ederler, halkının ileri gelenlerini de rezil ederler. İşte onlar böyle yaparlar."

35 "En iyisi, ben onlara hediyeler göndereyim de elçilerin ne ile döneceklerine bir bakayım!"

36 (Elçi başı hediyelerle) Süleyman'a geldiğinde O, "Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdikleri size verdiklerinden daha hayırlıdır. Bilakis sizin bu hediyeleriniz ile ancak siz sevinirsiniz."

37 "Sen onlara/ülkene geri dön! Andolsun biz onlara asla karşı koyamayacakları bir orduyla gelir ve onları hor ve hakir bir vaziyette oradan/ülkelerinden sürüp çıkarırız" dedi.

38 (Süleyman yanındakilere) "Ey ileri gelenler! Onlar teslim olmadan önce onun tahtını içinizden hanginiz bana getirebilir?" dedi.

39 Cinlerden bir ifrit: "Ben onu sana, sen yerinden kalkmadan önce getiririm ve bu hususta güvenilir bir güce sahibim"[10] dedi.

---

[10] "İfrit" özel bir isim olmaktan ziyade bir sıfattır. Güçlü, kuvvetli, gözü pek, yaramaz, ele avuca sığmaz kimse demektir. Cinler ve insanlar için kullanılır. (Elmalı, Tefsir) Burada gücü ve sürati temsil ediyor. Günümüz bilgile-

40 Kitap'tan bir bilgiye sahip biri[11]; "Ben onu, senin göz kapağın yerine gelmeden önce sana getiririm" dedi. (Süleyman) tahtı yanına yerleşivermiş görünce,[12] "Bu, şükür

riyle düşünürsek; Bir kişinin normal şartlarda yerinden kalkması en fazla bir saniyedir. Tahtın gelmesi bir saniyeden önce oluyor demektir. Hz. Süleyman, Filistin'de Melike/Belkis -ismi Kur'an'da geçmez- ise Yemen'dedir. Bugünkü ölçülerle gidiş geliş en fazla on bin km. dir. Eğer biz ifritin gücünü elektrik hızı diye algılarsak on bin km/sn ışığın hızı olan üçyüzbin km/sn den çok azdır. Dolayısıyla bir saniyeden önce yani Hz. Süleyman yerinden kalkmadan önce getiriyor deriz. Ancak ayetin devamına göre, tahtı getiren ifrit değildir.

11 Kitab'tan bir bilgiye sahip veya kitabın bilgisine sahip biri ise evrendeki hız konusunda yeterli bilgiye sahip biri demektir. Burada bütün varlığın bilgisi bir kitap olarak sembolize ediliyor deriz. Kitap'tan kasıt Hak katında olan ve "Ümmü'l-kitap" tabir edilen ve aslında Allah'ın ilmi diye de tabir edilen Levh-i Mahfuz'dur. İşte oranın bilgisine sahip biri, her nasılsa "Kitab'ın bilgisine sahip biri de: "göz kapağın yerine gelmeden önce" diyerek en kısa zaman dilimini, göz kırpmadan da önceki an'ı kastederek getiririm demiştir. Bu ise zamanın yokluğu veya zamansızlık dediğimiz bir andır. Aynı anda tahtın gelmiş olmasından şu anlaşılıyor ki, burada kişinin iradesiyle Tanrı iradesinin ayniyetleşmesi var demektir. "Sen atmadın Allah attı"ayeti ile "Daha hayırlı ve daha merhametli bir evlat vermesini istedik" (Kehf, 18/81'in dipnotuna bakılabilir).

12 Peki, taht nasıl geldi? Bunu İslam felsefesi açısından bir Kur'an ontolojisi yaparak ele alabiliriz. Kur'an'a göre Allah'ın birtakım sıfatları vardır. Bunlardan yaratma ve yok etme sıfatlarını ele alalım. Allah'ın yaratmasında bir sınır olmadığı gibi yok etmesinde de bir sınır yoktur. Aslında Kur'an'a göre oluş, bir süreç içinde gerçekleşir. Ancak varlığa gelmiş varlıkların yeniden yaratılması ve yok edilmesi ilahi irade doğrultusunda her an olabilir. Çünkü Kur'an'a göre Allah her an iş başındadır (Rahmân, 55/29). Her an evren ve içindekiler yaratılıyor ve yok ediliyor. Bunu algılamak ve takip etmek imkânsızdır. Nasıl ki saniyede elli kez yanıp sönen şehir elektriğini algılayamadığımz gibi. Çünkü gözümüz ancak yirmiye kadar yanıp sönen akımı takip edebiliyor. Yirmiden fazlasını devamlı görüyor. Saniyede elli defa yanıp sönen şehir akımını bunun için devamlı yanıyor görüyor. Tıpkı bunun gibi biz de diyelim ki, yüzbinlerce devam eden algımız ötesindeki bu varolma ve yok olmayı devamlıymış gibi görüyoruz. Bu modern bilim felsefesi açından da incelenebilecek bir fenomendir. Şu hâlde algılarımızın ötesinde devam eden yaratmalarla/var oluşlarla evrene hâkim olan irade ile A noktasında var ettiğini, aynı anda yok edip, onu B noktasında tekrar var etmesi şeklinde anlayabiliyoruz. Yani Yemen'deki tahtı aynı anda ilahi irade yok edip Filistin'de Hz. Süleyman'ın yanında yeniden var etmiştir. Bu husus aynı anda vuku bulduğu için, ayette: "Süleyman tahtı yanına yerleşivermiş görünce" diyor. Bu ne Süleyman'ın ne de yanındaki Kitab'ın bilgisine sahip olanın fiilidir. Allah'ın bir fiili olduğunu Süleyman'ın "Bu Rabbimin bir lütfudur" demesinden anlıyoruz. O kişi Kitab'ın bilgisine sahip ama fail Cenab-ı Hakk'tır. Biz olay kesin kez böyle olmuştur, tahtın gelmesinin izahı budur demiyoruz. Kur'an'dan bu ayetleri okuduğumuz

mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak için Rabbimin lütfudur. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki Rabbim, Ganîy'dir, Kerîm'dir."

41 (Süleyman): "Tahtını tanınmaz hâle getirin. Bakalım tanıyacak/doğruyu bulacak mı [tehtedî] yoksa tanıyamayanlardan/ doğruyu bulamayanlardan mı olacak?" dedi.

42 (Melike) geldiği zaman ona, "Senin tahtın böyle miydi?" denildi. O da "Sanki o, daha önce bize bilgi verilmişti ve biz de zaten (Allah'a) teslim/Müslüman olmuştuk" dedi.

43 Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Muhakkak o, inkâr eden bir topluluktan [kavm] idi.

44 Ona "Köşke gir" dendi. Orayı görünce derin bir su sandı ve eteklerini yukarıya çekti. Bunun üzerine (Süleyman), "Muhakkak ki bu (zemini) camdan yapılmış bir köşktür" dedi. Melike de "Rabbim muhakkak ben kendime zulmettim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.

45 Andolsun Biz Semûd kavmine de "Allah'a kulluk ediniz" demesi için kardeşleri Salih'i göndermiştik.[13] Bir de ne görsün, onlar iki belli gruba ayrılıp [ferîkân] çekişmeye başlamışlar.

46 (Salih onlara) "Ey kavmim! Niçin iyilikten önce kötülüğün çabuk gelmesini istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanma dileseniz olmaz mı? Belki merhamet edilirsiniz" dedi.

47 Onlar da dediler ki: "Sen ve seninle beraber olanlar yüzünden uğursuzluğa uğradık." (Salih de), "Sizin uğursuzluğunuz Allah katında (malumdur). Bilakis siz imtihan edilmekte olan bir kavimsiniz."

48 Şehirde dokuz kişilik bir çete [reht] vardı. Yeryüzünde/ ülkede bozgunculuk yapıyorlar ve ıslahtan yana olmuyorlardı.[14]

49 Allah'a yemin ederek birbirlerine, "Gece ona ve ailesine

zaman bunları düşünüyoruz. Doğrusunu Allah bilir. Bu konuda geniş bilgi için *"Kur'an'ı Anlamak"* isimli kitabımıza bakılabilir. (s.185-196)

[13] Hz. Salih ve Semûd kavmi ile ilgili ayetler için Bkz. A'râf, 73-79

[14] Krş. Hicr, 15/80 vd.

baskın yapalım/öldürelim. Sonra da velisine, ailesinin yok edilmesine şahit olmadık; kesinlikle doğru söylüyoruz diyelim" dediler.

50 Onlar böyle tuzak kurdular/planladılar. Biz onlar farkına varmadan (karşı) bir tuzak kurduk[15].

51 Tuzaklarının sonunun nasıl olduğuna bir bak! Muhakkak ki Biz onları ve kavimlerini yerle bir ettik [demmernâ].

52 İşte zulümleri yüzünden harap olmuş/çökmüş [haviyetun] evleri! Muhakkak ki bunda bilen bir kavim için bir ibret [âyet] vardır.[16]

53 İnanan ve sorumluluk bilincinde olanları kurtardık.

54 Lût'u da (gönderdik).[17] Hani o kavmine şöyle demişti: " Siz göz göre göre bu hayâsızlığı [fâhişeten] mı yapıyorsunuz?"

55 "Gerçekten siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Bilakis siz cehâlet içinde yüzen bir kavimsiniz."

56 Bunun üzerine kavminin cevabı ancak şöyle oldu: "Lût ve ailesini beldenizden sürüp çıkarın! Çünkü onlar pek temiz ve namuslu insanlarmış!"[18]

57 Biz de onu ve ailesini kurtardık, karısı hariç.[19] Onun geride kalmasını takdir ettik.

58 Onların üzerine öyle bir (taş) yağmuru yağdırdık ki! Uyarılanların (ama kulak asmayanların) yağmuru ne kötü olmuştu!

59 (Ey Peygamber!) De ki: "Hamd/bütün övgüler Allah'a mahsustur. Selâm olsun onun seçkin kullarına. Allah mı daha hayırlıdır yoksa onların ortak koştukları mı?"

60 Peki! Gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren kimdir? Biz o suyla, sizin bir ağacını bile bitirmeye

---

[15] Allah'ın tuzak kurması, mecâzi bir ifadedir. Tuzak kuranların planlarını, oyunlarını bozması demektir. Zulm edenlerin, gizli cinayet şebekelerinin vb oyunlarına karşı, Allah onları kazdıkları kuyuya kendilerini düşürmek için, karşı tuzak kurar, planlarını bozar. Mazlumlara, düşmanlarına karşı bazen bu şekilde yardım eder.

[16] Krş. A'râf, 7/73; Hûd, 11/61; Kasas, 28/58; Ahkâ, 46/25

[17] Hz. Lût ile ilgili ayetler Krş. A'râf, 7/80; Hûd, 11/77-78; Ankebût, 29/28-29; Ahkâf, 46/23

[18] A'râf, 7/82

[19] Krş. A'râf, 7/83

gücünüzün yetmediği görkemli bahçeler meydana getirdik. Allah'la beraber bir başka tanrı ha! Bilakis onlar yoldan çıkan/sapan [ya'dilûn] bir kavimdir.

61 Peki! Yeryüzünü yerleşmeye müsait kılan, aralardan ırmaklar akıtan, üzerinde dağlar var eden ve iki denizin arasına bir engel koyan kimdir? Allah'la beraber bir başka tanrı ha! Bilakis onların pek çoğu bilmiyorlar.

62 Peki! Darda kalana dua ettiğinde, duasına/çağrısına icâbet eden, fenalığı/kötülüğü gideren ve sizi yeryüzünde halifeler kılan kimdir? Allah'la beraber bir başka tanrı ha! Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz.

63 Peki! Karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rahmetinden önce rüzgârları müjdeci olarak gönderen kimdir? Allah'la beraber bir başka tanrı ha! Allah onların koştuğu ortaklardan çok yücedir.

64 Peki, Yaratmaya ilk başlayan sonra da onu tekrar edecek olan, gökten ve yerden sizi rızıklandıran kimdir? Allah'la beraber bir başka tanrı ha! (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz kesin delilinizi [burhânekum] getirin."

65 (Yine) de ki: "Allah'tan başka, göklerde ve yerde olan kimse algılanamayan gerçeği [ğayb] bilemez. Onlar ne zaman diriltileceklerinin bilincinde [yeş'urûn] değildirler."

66 Bilakis ahiret konusunda bilgi onlara (elçiler vasıtasıyla) ulaşmıştır. Bilakis onlar bu konuda ikilemdedirler [şekk]. Bilakis onlar bu konuda kördürler.

67 İnkâr edenler dediler ki: "Biz ve babalarımız/atalarımız toprak olduğumuzda mı? Biz mi gerçekten yeniden çıkarılacağız?

68 Andolsun biz de ve daha önce babalarımız da bununla vaat edilmişti. Bu eskilerin masallarından/efsanelerinden başka bir şey değildir.

69 (Ey Peygamber!) De ki: "Yeryüzünde dolaşın ve günahkârların/suçluların sonunun nasıl olduğuna bir bakın!"

70 Sen onlara üzülme ve kurmakta oldukları tuzaklarından dolayı da sıkıntıya girme!

71 Onlar, "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bu vaat ne zaman gerçekleşecek" diyorlar.

72 Onlara de ki: "Çabucak gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı belki size ulaşmak üzeredir."

73 Muhakkak ki senin Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların pek çoğu şükretmezler.

74 Muhakkak ki senin Rabbin onların kalplerinin/göğüslerinin [sudûrehum] gizlediklerini [tukinnu] de açığa çıkardıklarını da elbette bilir.

75 Gökte ve yerde algılanamayan [gâ'ibe] hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir Kitap'ta bulunmasın.

76 Muhakkak ki bu Kur'an, İsrailoğulları'nın ayrılığa düştüğü şeylerin çoğunu anlatıyor/açıklıyor.

77 Muhakkak ki o, mü'minler için elbette bir yol gösterici ve bir rahmettir.

78 Muhakkak ki Rabbin aralarında hükmünü verecektir. Zira O, Azîz'dir, Alîm'dir.

79 (Ey Peygamber!) Allah'a güvenip dayan. Muhakkak ki sen apaçık bir gerçek/hak üzerindesin.

80 Muhakkak ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarına dönüp giden sağırlara da çağrıyı duyuramazsın.

81 Körleri de sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola iletemezsin. Sen ancak ayetlerimizi inananlara işittirebilirsin. Çünkü onlar Allah'a teslim/Müslüman olmuş kimselerdir.

82 Söz gerçekleştiği zaman[20] kendilerine, yerden, insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyleyen bir canlı [dâbbe] çıkarırız.

83 Her ümmetin içinden ayetlerimizi yalanlayanlardan bir grubu topladığımız gün, artık onlar hesap yerine topluca sevkedilirler.

84 Nihayet (huzura) geldiklerinde Allah, "Siz Benim ayetle-

[20] Sözün gerçekleşmesi kıyametin kopmasıdır. Kıyamet koptuktan sonra yerden çıkacağı belirtilen bir canlıdan bahsediliyor. "Dabbetu'l-arz" (yer canlısı, yer hayvanı) denen bir yaratıktır. Geleneksel inanç bu canlıyı, ayete rağmen, kıyamet kopmadan önceye almış ve onu alâmetlerinden saymıştır. Ayete göre kıyamet koptuktan sonra vuku bulacağı anlaşılıyor. Çünkü ayetin devamında her ümmetin içinden yalancılardan oluşan bir grubun hesap yerine sevkedileceğinden bahsedilmektedir. Kur'an'a göre kıyamet aniden gelecektir. Aniden gelecek olayın alâmeti olmaz. Kıyamet alâmetleri denilen olayların eleştirileri için Bkz. "*İslam'ı Anlamak*" isimli kitabımız (s.235-278)

rimi ilmen kavrayamadığınız hâlde yalanladınız öyle mi? Yoksa yaptığınız neydi?" (buyurur).

85 Zulümlerinden ötürü, sözü edilen azap gerçekleşmiştir ve artık konuşamazlar.

86 Geceyi sükûn bulsunlar, gündüzü de olup biteni görsünler [mubsırân] diye var ettik. Muhakkak ki bunda inanan bir kavim için ibretler [âyât] vardır.

87 Sûr'a üfürüldüğü gün, Allah'ın diledikleri hariç, göklerde olanlar da yerde olanlar da müthiş bir korkuya kapılırlar. Hepsi de boyunlarını bükerek Ona gelirler.

88 Sen dağları görüp onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutlar gibi hareket ederler.[21] Bu her şeyi mükemmel/yerli yerince [etkane] yapan Allah'ın sanatıdır. Muhakkak ki O, yaptıklarınızdan en iyi haberdar olandır.

89 Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha hayırlısı vardır. O, o günün dehşetinden emin olur.

90 Kim de kötülükle gelirse, onlar yüzüstü ateşe atılırlar. "Yaptıklarınızın dışında bir karşılık görüyor musunuz?" (denir).

91 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben, sadece bu beldeyi kutsal kılana ve her şeyin sahibi olana kulluk etmekle emrolundum. Yine ben Ona teslim/Müslüman olmakla da emrolundum.

92 (Bir de) Ben, Kur'an'ı okumakla da (emrolundum). Artık kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuş olur. Kim de saparsa de ki: "Ben ancak uyarıcılardanım."

93 Hamd/her türlü övgü Allah'a mahsustur. O ayetlerini size gösterecektir ve siz de onları tanıyacaksınız. Senin Rabbin, yaptıklarınızdan asla gâfil değildir.

---

[21] Yer kabuğunun "magma" tabakası üzerinde hareket hâlinde bulunduğunu anlıyoruz.

28- KASAS SÛRESİ

Kasas, "kıssa" kelimesinin çoğuludur, kıssalar demektir. İsmini 25'inci ayetinde geçen "el-kasas" kelimesinden alır. Mekke döneminde nazil olmuş, 88 ayettir. Mushaf'ta 28, inişte 49'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Tâ, Sîn, Mîm

2 Bunlar apaçık Kitab'ın ayetleridir.

3 (Ey Peygamber!) Sana Musa ile Firavun'un haberinden bir kısmını, inanan bir topluluk [kavm] için olduğu gibi/hak olarak anlatıyoruz [netlû].

4 Firavun yeryüzünde/ülkede iyice zorbalaştı/ululuk kurdu. Halkını çeşitli şubelere/sınıflara [şiye'an] ayırdı. Onlardan bir grubu [tâ'ife] ezmek istiyor; oğullarını boğazlıyor, kadın ve kızlarını (kötü amaç için) sağ bırakıyordu. Muhakkak ki o, bozgunculardandı.

5 Biz ise, o yerde ezilmek istenenlere lütufta bulunalım ve onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım istiyorduk.

6 (Ayrıca) onları o ülkede güçlendirelim/hâkimiyet verelim [numekkin], (tâ ki) Firavun'a Hâmân'a[1] ve askerlerine korkmakta oldukları şeyleri gösterelim.

7 Biz, Musa'nın annesine, "Çocuğunu emzir, ona bir zarar gelmesinden korktuğun zaman onu suya/nehre [yemm] bırak. Sakın korkma ve üzülme. Muhakkak ki Biz onu sana geri vereceğiz ve onu elçilerden biri yapacağız" diye vahyettik.

8 Nihayet Firavun ailesi, kendilerine düşman olacak ve bir üzüntü verecek olan (bu çocuğu) bulup aldı. Gerçekten Firavun, Hâmân ve askerleri hatalı idiler.

---

[1] Hâmân, Mısır dininde tanrı "Amon" kültünün en yüksek rütbeli rahibidir. "Ha-Amen" unvanı, Arapçaya "Hâmân" olarak geçmiştir (M. Esed).

9 Firavun'un karısı (kocasına) "Benim de senin de gözümüz aydın olsun! Onu öldürmeyiniz! Belki bize bir faydası olur veya onu evlat ediniriz" dedi. Onlar (olacak şeylerin) farkında değillerdi.

10 Musa'nın annesinin gönlü [fu'âd] bomboş olarak kaldı [asbaha]. Onun inancını sürdürenlerden olarak kalması için kalbini güçlendirmemiş/irtibat kurmamış [rabatnâ] olsaydık, neredeyse işi açığa çıkaracaktı.[2]

11 Annesi Musa'nın kız kardeşine/ablasına, "Onu izle!" dedi. O da onlar farkına varmayacak şekilde uzaktan gözetledi.

12 Biz onun daha önce sütannelerini emmesini engelledik [harremnâ]. (Ablası saraydaki görevlilere), "Ben size onun bakımını sizin için üstlenecek, ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile önereyim mi?" dedi.[3]

13 Böylece Biz, annesinin gözü aydın olması, üzülmemesi ve Allah'ın vaadinin de hak/gerçek olduğunu bilmesi için onu tekrar annesine döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmiyor.

14 Musa en güçlü çağına erişip olgunlaştığında Biz ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyi davrananları mükâfatlandırırız.

15 Musa, halkının habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Biri kendi tarafından [şîa'tihi], diğeri düşman tarafından olan iki kişiyi dövüşürken buldu. Kendi taraftarı, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa da ona/rakibine bir yumruk vurdu ve öldürdü. Dedi ki: "Bu şeytanın işidir! Şüphesiz o, apaçık saptırıcı bir düşmandır."

16 Musa, "Rabbim! Muhakkak ki ben nefsime zulmettim. Beni bağışla!" dedi. Allah da onu bağışladı. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

17 Dedi ki: "Rabbim! Bana verdiğin nimet hakkı için asla günahkârlara/suçlulara arka çıkmayacağım!"

18 Şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün ondan yardım isteyen, yine onu feryat

---

[2] Annesi Musa'yı, Firavun ve adamlarından kurtarmak için nehre bırakmıştı. Sonra bebeğin Firavun'un sarayında olduğunu öğrenince aklı başından gitti, sabahı zor etti. Neredeyse gidip kendi çocuğu olduğunu söyleyecekti. Ayetin anlamı budur.

[3] Krş. Tâhâ, 20/40

ederek yardıma çağırıyor. Musa ona, "Sen gerçekten apaçık azgın bir adamsın" dedi.

19 Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, o yardım isteyen, "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen, ıslah edicilerden olmak yerine yeryüzünde/ülkede ancak bir zorba olmak istiyorsun" dedi.

20 Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve "Ey Musa! Muhakkak ki ileri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Şehirden hemen çık. Muhakkak ki ben sana öğüt verenlerdenim" dedi.

21 Bunun üzerine Musa korku içinde etrafı gözetleyerek oradan çıktı. "Rabbim beni zalim topluluktan/yöneticilerden [kavm] kurtar!"[4] dedi.

22 Medyen'e doğru yöneldiğinde, "Ola ki/umarım, Rabbim beni doğru yola iletir!" dedi.

23 Medyen suyuna vardığında, suyun başında (hayvanlarını) sulayan bir grup [ummet] insan buldu. Onlardan başka, hayvanlarının (suya gitmesini) önlemeye çalışan iki hanım/kız gördü. Onlara, "Derdiniz nedir?" diye sordu. O ikisi, "Çobanlar çekilmedikçe (hayvanlarımızı) sulayamayız. Babamız da çok yaşlı biri" dediler.

24 Bunun üzerine Musa o iki kızın (davarlarını sulayıverdi). Sonra gölgeye çekilip [tevellâ] şöyle dedi: "Rabbim! Muhakkak ki ben senin üzerime indireceğin her hayra muhtacım!"

25 Nihayet o iki kızdan biri, yürüyerek ve utana utana onun yanına geldi: "Muhakkak ki babam, bizim için yaptığın sulama işinin ücretini vermek üzere, seni çağırıyor" dedi. Bunun üzerine (Musa) vardığında, başından geçen olayları anlatınca O, "Korkma! Zalimler topluluğundan [kavm] kurtuldun" dedi.

26 O iki kızdan biri: "Ey baba! Onu ücretli olarak tut. Gerçekten o, ücretle tutacaklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olandır" dedi.

27 (Babaları), "Bana sekiz yıl ücret karşılığı çalışmak üzere, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan, o da senden. Ben sana zorluk çı-

[4] Kavm kelimesinin burada "yöneticiler" anlamındadır. "Rabbim beni zalim yöneticilerden kurtar" demektir.

karmak istemiyorum. İnşaallah sen beni iyi ve yararlı iş yapanlardan [sâlihîn] biri olarak bulacaksın." (dedi).

28 (Musa) "Bu benimle senin aranda (bir antlaşmadır). İki süreden hangisini tamamlarsam, bana bir düşmanlık yok. Zira Allah konuştuklarımıza vekildir" dedi.

29 Musa, belirlenen süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Tur (dağı) tarafında bir ateş gördü. Ailesine, "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir haber veya ısınmanız için (yanan) bir odun/ateş parçası getiririm" dedi.[5]

30 Musa, oraya geldiğinde o mübârek vadinin sağ yamacındaki ağaçtan (kendisine) şöyle seslenildi: "Ey Musa! Muhakkak ki Ben âlemlerin Rabbi Allah'ım."[6]

31 "Asânı (yere) at!" Musa (atınca), onun bir yılan gibi hızlıca hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Ey Musa! Geri dön ve korkma! Muhakkak ki sen güvende olanlardansın!"

32 "Elini koynuna sok. Lekesiz/kusursuz bembeyaz çıksın. Korkudan açılan kollarını kendine (doğru) çek/kendini toparla. İşte bu ikisi, Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden sana iki mucizedir [burhânân]. Muhakkak ki onlar yoldan çıkmış bir topluluk [kavın] oldular." (buyurdu).

33 Musa, "Rabbim! Muhakkak ki ben onlardan birini öldürdüm. Bundan dolayı onların da beni öldürmelerinden korkarım" dedi.

34 "Kardeşim Harun'un dil bakımından/konuşması benden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte, beni tasdik eden bir yardımcı olarak gönder. Muhakkak ki ben onların beni yalanlamalarından korkarım." (dedi).

35 (Allah) buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz[7] ve ikinize öyle bir yetki [sultân] vereceğiz ki, mucizelerimiz

---

5 Hz. Musa ile ilgili ayetler. Krş. Tâhâ, 20/10-40

6 Vahyin geliş şekillerine bakılırsa, Allah, hiçbir peygamberle yüz yüze konuşmamıştır. Nitekim Şûrâ, 42/51' de: "Allah hiçbir beşerle/ölümlü ile vahiy yahut perde arkasının dışında konuşucu değildir. Yahut da bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. O, Aliy'dir, Hakîm'dir" ayetinde belirttiği gibi konuşur. Burada ise Hz. Musa ile perde arkasından konuşmuştur. Buradaki perde "ağaç"tır. Krş. Tâhâ, 10/11-12

7 Metinde "Senin pazunu kardeşinle güçlendireceğiz" denilmektedir. Bu ifade, bir deyim olup, "Seni kardeşinle destekleyeceğiz" anlamındadır.

[âyâtinâ] sayesinde onlar size asla yetişemeyecekler. Siz ikiniz ve size tabi olanlar galip geleceksiniz."

36 Musa onlara apaçık mucizelerimizle [âyâtinâ] geldiğinde dediler ki: "Bu, uydurulmuş bir büyüden başka bir şey değildir. Biz önceki babalarımızdan/atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik."

37 Musa, "Rabbim kendi katından kimin doğru yolun bilgisini/hidâyet getirdiğini ve sonunda kimin mutlu olacağını [âkibetu'd-dâr] daha iyi bilendir. Muhakkak ki zalimler kurtuluşa/mutluluğa eremezler" dedi.

38 Firavun, "Ey ileri gelenler! Sizin için kendimden başka bir tanrı bilmiyorum. Ey Hâmân! Derhâl kerpiç/tuğla (ocağını) yak. Bana yüksek bir kule yap. Belki çıkıp Musa'nın tanrısını görürüm.[8] Şunu kesinlikle zannediyorum ki o yalancılardan biri" dedi.

39 O ve askerleri haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten kendilerinin Bize döndürülmeyeceğini zannettiler.

40 Biz de onu ve askerlerini yakaladık ve onları denize/suya attık. (Ey Peygamber!) Şimdi sen, zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!

41 Biz onları, ateşe çağıran öncüler yaptık. Kıyamet günü de asla yardım görmezler.

42 Bu dünyada onların peşine bir lanet taktık[9]. Kıyamet günü de kötülenmişlerden olacaklardır.

43 Andolsun Biz Musa'ya, önceki nesilleri helak ettikten sonra, insanların kalp/gönül gözlerini açsın diye Kitab'ı, bir doğru yol rehberi ve bir rahmet olarak, verdik.[10]

44 (Ey Peygamber!) Biz Musa'ya emrimizi verirken/hükmü gerçekleştirdiğimizde, sen (Tur'daki vadinin) batı yamacında değildin ve (olayın) şahitlerinden de olmadın.

45 Fakat Biz, (Musa'dan sonra) nice nesiller var ettik. Üzerlerinden de uzun seneler geçti. Sen Medyen halkı arasında yaşıyor değildin ki ayetlerimizi onlara okuyasın. Fakat (bu haberleri) gönderen Biziz.

46 Biz Musa'ya seslendiğimiz zaman sen Tur'un yanında değildin. Fakat senden önce kendilerine bir uyarıcı gelme-

---

8 Firavun somut bir tanrı düşüncesine sahip olduğundan, Hz. Musa'nın, âlemlerin Rabbi olan, yüce, soyut Tanrı'sıyla alay etmek istemektedir.

9 Kıyamete kadar lanetle anılacaklar demektir.

10 Mü'minûn, 23/49; Mü'min, 40/53-54

yen bir kavmi uyarman için[11] seni Rabbinden bir rahmet olarak gönderdik. Belki düşünüp öğüt alırlar.

47 Kendi elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet/ahirette bir azap geldiği zaman, "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine tabi olup inananlardan olsaydık" dememeleri için (seni onlara gönderdik).

48 Onlara katımızdan gerçek/hak geldiği zaman, "Musa'ya verilen (mucizelerin) bir benzeri niçin buna verilmedi" dediler. Bunlar daha önce Musa'ya verilenleri/mucizeleri inkâr etmemiş miydiler? Onlar, "Birbirine arka çıkan/destek olan iki sihirbaz" demişlerdi. Sonunda: "Muhakkak biz hepsini inkâr ediyoruz" dediler.

49 (Ey Peygamber!) Sen onlara de ki: "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, haydi Allah katından bu ikisinden daha doğru yol gösteren bir kitap getirin, ben de ona tabi olayım!"

50 Eğer sana cevap veremezlerse bil ki, onlar sadece kendi heveslerine/arzularına (ehvâehum] tabi olmaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterme olmaksızın kendi arzusuna [hevâhu] tabi olandan daha sapık kim vardır? Muhakkak ki Allah zalimler topluluğunu [kavm] doğru yola iletmez.

51 Andolsun Biz, düşünüp öğüt alsınlar diye sözü/Kur'an ayetlerini, peş peşe gönderdik.

52 Kendilerine daha önce kitap verdiklerimiz de ona inanırlar.

53 Onlara (Kur'an) okunduğu zaman, "Ona inandık, Muhakkak ki bu Rabbimizden gelen bir gerçektir/haktır. Hiç şüphesiz Biz bundan önce de Müslüman'dık" derler.

54 İşte onlara sabretmelerinden/göğüs germelerinden, kötülüğü iyilikle savmalarından ve rızık olarak verdiklerimizden de Allah yolunda harcamalarından dolayı, mükâfatları kendilerine iki kez verilecektir.

55 Onlar boş ve anlamsız sözler [lağv] işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve "Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selâm olsun! Bizim cahillerle işimiz yok"[12] derler.

---

[11] Açıklamalar için bkz.. Secde, 32/3; Yâsin, 36/6

[12] Krş. Mü'minûn, 23/3; Şûrâ, 42/15

56 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki sen sevdiğini doğru yola iletemezsin.[13] Fakat Allah dilediğini/dileyeni doğru yola iletir. Zira O, doğru yola girecekleri daha iyi bilir.

57 (Bazıları) dediler ki: "Eğer biz seninle birlikte doğru yola tabi olursak yurdumuzdan kovuluruz."[14] Hâlbuki Biz onları tarafımızdan bir rızık olarak, her türlü ürünün toplandığı güvenli ve mukaddes bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların pek çoğu bilmezler.

58 Biz bolluk içinde şımarmış nice beldeleri helak ettik. İşte oturdukları yerler! Kendilerinden sonra ancak pek az kişi oraları yurt edinmiştir. Onlara yalnız Biz vâris olduk.

59 (Ey Peygamber!) Rabbin, beldelerin merkezi yerlerine kendilerine ayetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe onları helak edici değildir. Zaten Biz, halkı zalim olmadıkça beldeleri helak etmeyiz.[15]

60 Size verilen şey, dünya hayatının geçimliği ve süsüdür. Allah'ın katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

61 Kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz ve o vaat edilen şeye kavuşacak olan kimse, dünya hayatının geçimliklerinden yararlandırdığımız, sonra da kıyamet günü (hesap için) huzura getirilecek kimse gibi midir?

62 O gün onlara (Allah), "Hani benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diye seslenir.

63 Haklarında azap sözü gerçekleşmiş olanla, "Ey Rabbimiz! İşte bunlar bizim azdırdıklarımızdır. Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık.[16] Onlardan kaçıp/uzaklaşıp

---

[13] Bu ayetin Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talip hakkında indiği hakkında ittifak vardır. Çünkü Hz. Peygamber çok sevdiği amcası Ebu Talib'in de iman etmesini istiyordu. Çünkü o ölmeden önce, "Ey Abdumenâf oğulları! Muhammed'e itaat edip onu tasdik ediniz ki kurtulasınız, doğruya ermiş olasınız" demiştir. Hz. Peygamber de ona "Kelime-i tevhid" getirmesini söylemiştir. Fakat o, ısrara dayanamayıp söyledi derler diye kabul etmemiş ve ataları Abdulmuttalib, Haşim ve Abdumenâf'ın dini üzere ölmek istediğini söylemiştir (Razî). Ayrıca Bkz. (Müslim, İman, 41-42; Tirmizî, Tefsir, 28/1). Ancak bu ayette Ebu Talip'in kâfir olarak öldüğüne dair bir işaret yoktur.

[14] Tefsirlere göre bu sözü söyleyenler Hâris bin Âmir bin Nevfel bin Abdimenâf gibi bazı müşriklerdir.

[15] Krş. Nisâ, 4/165, En'âm, 6/131

[16] Burada hitaba muhatap olan kişiler, toplumlara yanlış hedefler gösteren, yanlış değer hükümleri empoze eden, din ve düşünce önderleri olduğu

Sana geldik. Aslında onlar bize tapmıyorlardı" derler.

64 Onlara "Şu koştuğunuz ortakları çağırınız"[17] denir. Onlar da çağırırlar ama kendilerine cevap veremezler. Azabı görürler. Keşke (dünyada) doğru yolu bulmuş olsalardı!

65 O gün Allah onlara, "Elçilere ne cevap verdiniz?" diyecektir.

66 O gün onlara haberler körleşir/iletişim yolları kapanır. O gün birbirlerine de soramazlar.

67 Ama tevbe edip inanan ve iyi ve yararlı iş [sâlih] yapan kimsenin kurtuluşa ermesi umulur.

68 (Ey Peygamber!) Rabbin dilediğini yaratır ve seçer.[18] Onların ise seçim hakkı yoktur.[19] Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

69 (Yine senin) Rabbin onların göğüslerinde/sinelerinde [sudûruhum] gizlediklerini ve açığa vurduklarını da bilir.

70 O Allah'tır. Ondan başka bir tanrı yoktur. Bütün övgüler/hamd, dünyada [ûlâ] da ahirette de Ona mahsustur. Hüküm yalnızca Onun'dur. Döndürülüşünüz de Ona'dır.

71 (Ey Peygamber!) de ki: "Görmüyor/anlamıyor musunuz? Eğer Allah geceyi kıyamet gününe kadar sizin üzerinizde sürekli kılsaydı [sermeden], Allah'tan başka hangi tanrı size ışık/aydınlık getirirdi? Hâlâ duymayacak mısınız?

72 (Yine) de ki: "Görmüyor/anlamıyor musunuz? Eğer Allah gündüzü kıyamet gününe kadar sizin üzerinizde sürekli kılsaydı [sermeden], Allah'tan başka hangi tanrı size içinde istirahat edeceğiniz geceyi getirirdi? Hâlâ görmüyor musunuz?

---

açıktır. Tuttukları bu eğri yoldan en başta bunlar sorumludur. Önce kendileri sapmışlar daha sonra da diğer insanları saptırmışlardır.

[17] Krş. En'âm, 6/94; A'râf, 7/193, 197-198; Kehf, 18/52-53; Fâtır, 35/14

[18] Ayetlerin iniş sebepleri tarihsel sebeplere bağlıdır ama mesajı evrenseldir. Önemli olan bu bağlamı bulabilmektir ve bağlantıyı görebilmektir. "Rabbin dilediğini yaratır ve seçer" ayetinden günümüzde tabiatta canlılar arasındaki seleksiyona/ayıklamaya da işaret vardır. Çünkü bu ayıklama kör bir tabiatın tesadüflerine değil, tabiatı var eden ve yasalarıyla donatan Rabbin bir işidir.

[19] Bazı müfesirler, buradaki "mâ" takısını, olumsuzluk edatı olarak değil de "ism-i mevsûl" yani "ellezi" gibi ele almışlardır. Buna göre, "mâ kâne lehumu'l-hıyeretu" ibâresi "ve yahtâru" sözünü açıklar. Öyle bir yoruma konteks müsaittir. Bu durumda anlam: "Senin Rabbin, dilediğini yaratan ve onlar için en hayırlı olanı seçendir." Krş. Zamahşerî.

73 Allah, rahmetinden ötürü geceyi içinde dinlenesiniz; lütfedip verdiği rızkı da gündüz arayasınız diye sizin için var etti.[20] Ola ki şükredersiniz.

74 O gün onlara (Allah) "Hani benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerede?" diye seslenir.

75 Biz her ümmetten bir şahit çekip çıkarırız ve [21]"Kesin delillerinizi ortaya çıkarınız" deriz. İşte o zaman bilirler ki hak mutlaka Allah'a aittir. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerini terk edip gideceklerdir [dalle].

76 Muhakkak ki Karun, Musa'nın kavmindendi.[22] Onlara karşı azgınlık etmişti. Biz de ona (sandıklarının) anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir güruha [usbet][23] ağır gelecek hazineler vermiştik. Hani kavmi ona, "Şımarma! Muhakkak ki Allah şımaranları sevmez!" demişti.

77 "Allah'ın sana verdikleri şeyler ile ahiret yurdunu (kazanmanın) yollarını ara. Dünyadan da nasibini unutma! Allah'ın sana iyilik ettiği gibi, sen de iyilik yap. Sakın yeryüzünde/ülkede bozgunculuk çıkarma/isteyip durma. Muhakkak ki Allah, bozguncuları sevmez."

78 Karun, "Bu (servet) bana bendeki bilimden/bilgiden dolayı verilmiştir" demişti. Andolsun O, Allah'ın kendinden önceki nesillerden, ondan daha kuvvetli ve daha çok mal/servet biriktirmiş kimseleri helak etmiş olduğunu bilmiyor muydu? (Öyle) günahkârlara günahları sorulmaz.

79 O (bir gün) görkemi ve takıları içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, "Keşke Karun'a verilenin aynısı bize de verilseydi? Şüphesiz o çok büyük bir servet sahibidir" dediler.

80 Kendilerine ilim verilenler de "Yazıklar olsun size! İnanıp iyi ve yararlı [sâlih] iş yapan için Allah'ın sevabı/

---

[20] Krş. Rûm, 30/23; Furkân, 25/47; Nebe, 78/10-11

[21] Krş. Nisâ, 4/41; Nahl, 16/84-89; Hac, 22/78

[22] Karun, Hz. Musa'nın amcasının oğlu idi. Çok zengindi ve çok zalimdi. Hz. Musa'ya eziyet ediyordu. Kur'an Hz. Peygamber'in akrabası olan Ebu Leheb, Ebu Cehil ve diğerleri gibi zengin ve zalim Mekkelileri Karun'a benzetir.

[23] Usbe kelimesi bağnaz ve fanatik gruplar ve güruhlar için kullanılır. En az on en çok kırk kişinin oluşturduğu bir gruptur. Burada ise mecazi olarak çokluktan kinayedir.

mükâfatı daha hayırlıdır. Ona da sabredenlerden/göğüs gerenlerden başkası kavuşamaz" (dediler).

81 Sonunda Biz, onu ve sarayını yerin dibine batırdık [hasefnâ]. Artık, Allah'a karşı ona yardım edebilecek topluluğu [fi'e][24] yoktu. Kendi kendine yardım edebileceklerden de değildi.

82 Daha dün onun yerinde olmayı temenni edenler, "Vay! Demek ki Allah kullarından dilediğine rızkı genişletiyor ve takdir ediyormuş. Allah bize lütfetmiş olmasaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki kâfirler/nankörler kurtuluşa eremiyorlar" demeye başladılar.

83 İşte âhiret yurdu. Biz onu yeryüzünde büyüklük taslamayanlara ve bozgunculuk çıkarmayanlara tahsis ederiz. Güzel son [âkibet], Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar içindir.

84 Kim iyilikle gelirse ona bundan daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, o kötülükleri yapanlar, ancak yaptıkları kadar ceza görür.

85 (Ey Peygamber!) Kur'an'ı sana farz kılan Allah, elbette seni dönülecek bir yere [me'âd] döndürecektir.[25] De ki: "Rabbim, kimin doğru yolda olduğunu ve kimin de apaçık bir sapıklıkta olduğunu daha iyi bilir."

86 Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. O sana Rabbinden ancak bir rahmettir. O hâlde kâfirlere asla arka çıkma!

87 Onlar sana indirildikten sonra, sakın seni Allah'ın ayetlerinden alıkoymasınlar. Sen (insanları) Rabbine çağır ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!

88 Sen, Allah'la beraber bir başka tanrıya ibadet etme. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. Onun zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm Onun'dur ve dönüşünüz Ona'dır.

---

[24] "fi'e" birbirine yardım eden cemaatlere verilen addır.

[25] Ayete yorumlar çok farklıdır; ahiret, cennet, cennetteki makamı olan "Makâm-ı Mahmûd" vb. Bu ayet Hicret yolunda Cuhfe'de nazil olmuştur. Buna dayanarak bazıları da Mekke'nin ileride fethedilerek Hz. Peygamber'in oraya döneceğinin müjdesidir demişlerdir.

29- ANKEBÛT SÛRESİ

Ankebût, "örümcek" demektir. 41. ayetinde kâfirlerin işlerini örümcek ağına benzettiğinden sûreye bu ad verilmiştir. İlk onbir ayetinin Medine'de indiği söylense de Mekke döneminde nazil olan son sûre olarak kabul edilir. 69 ayettir. Mushaf'ta 29, inişte ise 85'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elîf, Lâm, Mîm.

2 İnsanlar, hiç sınanmadan sadece "inandık" demekle bırakılacaklarını mı sanıyorlar?[1]

3 Andolsun Biz, onlardan öncekileri de sınavdan geçirdik. Elbette ki Allah doğru söyleyenleri de bilir, elbette ki yalancıları da bilir.

4 Yoksa kötülük yapanlar bizden kaçıp kurtulacaklarını [yesbikûnâ] mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

5 Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa,[2] Allah'ın belirlediği süre elbette gelecektir. Zira O, Semî'dir, Alîm'dir.

6 Kim cihat ederse, ancak kendisi için cihat etmiş olur. Muhakkak ki Allah, âlemlere muhtaç değildir [ğaniy].[3]

7 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanların Biz elbette kötülüklerini örteriz ve onları yaptıklarının daha güzeliyle mükâfatlandırırız.[4]

8 Biz insana anne babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Eğer onlar bilgi sahibi olmadığın bir şeyi Bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, bu takdirde onlara itaat etme.[5] Dönüşünüz Bana'dır; O takdirde size neler yaptıklarınızı haber veririm.

---

1 Krş. Enbiyâ, 21/35; Kıyâmet, 75/36

2 Krş. Kehf, 18/110; Zümer, 39/9; Fussilet, 3/97

3 Krş. Âl-i İmrân, 3/97, Rûm, 30/44; Zümer, 39/7; Fussilet, 41/46

4 Krş. İsrâ, 17/23-24

5 Krş. Lokmân, 31/15

9 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları Biz elbette sâlihler arasına koyarız.[6]

10 İnsanlardan öyleleri vardır ki, "Allah'a inandık" derler. Fakat Allah uğrunda bir eziyete uğratıldıklarında, insanların eziyetini Allah'ın azabı gibi kabul ederler. Şayet Rabbinden bir yardım gelse mutlaka "Biz de elbette sizinle beraberdik" derler.[7] Allah herkesin kalbinde olanı en iyi bilen değil midir?

11 Allah elbette kendisine inananları da bilir ve elbette münafıkları da bilir.

12 İnkâr edenler inananlara, "Siz bizim yolumuza tabi olun, biz de sizin günahlarınızı [hatâyâkum] yüklenelim" derler. Hâlbuki onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir.[8] Muhakkak ki onlar kesinlikle yalancıdırlar.

13 Andolsun ki onlar mutlaka kendi yüklerini ve kendi yükleriyle beraber nice ağır yükleri yükleneceklerdir.[9] Uydurmakta oldukları şeylerden de kıyamet günü mutlaka sorguya çekileceklerdir.

14 Andolsun Biz Nûh'u kavmine gönderdik. O da onların arasında (onların takvimiyle) elli yıl hariç bin ay [sene][10]

---

[6] Krş. Yûsuf, 12/101; Şuarâ, 26/83...

[7] Bu gibi insanlar, insanlardan gördükleri eziyet ve sıkıntıların faturasını Allah'a kesip, inançlarından dönerler. Bu kişiler eğer bir yardım ve zafer görürlerse, "Biz de sizinle beraberdik" deyip, ganimetten pay almak isterler. Hz. Peygamber zamanında bunun örnekleri vardı. Günümüzde de var.

[8] Krş. En'âm, 6/164; Fâtır,35/18

[9] Krş. Mâide, 5/29

[10] Hz. Nûh'un kendi yaşı değil, Peygamber olarak kavmine gönderilme ile tufan arasındaki geçen süredir. Çünkü tufandan sonra Hz. Nûh yaşamaya devam etti. Burada söz konusu olan yaş, tebliğ yaşı ile ilgili olup, tartışması tarih boyu devam etmiştir. Bir insan ömrünün bu kadar olmayacağı sünnetullah gereği, âşikardır. Olayı günümüz takvimleriyle değerlendirsek, açıklamak çok zordur. Arkeolojik ve dinler tarihi araştırmaları göstermiştir ki, Sümer mitolojisindeki "Nanna"' nın karşılığı Babil ve Asur'da "Ay tanrısı" olarak tapılan "Sin"dir. Nanna, aydınlatıcı anlamına gelir ve kutsal şehri "Ur" dur. Babilliler bu tanrılarına "Sin" diye çağırıyorlardı. "Sin", Suriye ve Harran'da da Sami ırk tarafından da tapılmıştır. Samilerde Ay, inanç sistemlerinin temelini teşkil eder ve takvimler ayın hareketlerine göre yapılmıştır. "Güneş tanrıları" da "Şamaş" (şems) idi. Hatta İslam öncesi Kâbe'de bile ay tanrısını ifade eden "sin" adında birtakım rumuzların var olduğu o dönemi araştıranlar tarafından söylenmektedir. Bilim tarihinden biliyoruz ki, tarihte ilk defa Sümerler "ay" takvimini kullanmış ve bu ayı 30, bir yıl ise 360 gün olarak hesaplamışlardır. Sümerlerin ay takvimine göre bir yılda 12 ay bulunur. Sümerlere göre ayın bir yıl boyunca gök-

kalmıştı. Sonunda onları tufan, zulümlerini sürdürdükleri bir sırada kendilerini yakaladı.

15 Onu ve gemi yolcularını kurtardık ve bunu âlemler için bir ibret [âyet] kıldık.[11]

16 İbrahim'i de gönderdik. Hani o kavmine, "Allah'a kulluk ediniz, Ona karşı sorumluluğunuzun bilincinde olunuz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır" demişti.

17 "Siz, ancak Allah'ı bırakıp putlara tapıyorsunuz ve yalanlar uyduruyorsunuz [tahlukûne ifken]. Muhakkak ki Allah dışında taptıklarınız size rızık veremezler. O hâlde

---

yüzünde yapmış olduğu değişiklikler oldukça önem taşıyordu. Bu takvim olayı aynı zamanda "Ay tanrısı" anlayışıyla beraber Babillilere, Sabiilere ve Sami kavimlere de geçmiştir. Zamanla ayın bir aylık ve bir yıllık değişimleri ve hareketleri "sin" ve "sene" kelimeleriyle ifade edilmiştir. "Sin" Arapçada "senne/s-n-n" kökünden gelir. Cereyan eden, akıp giden anlamındadır. "Sünnet" kelimesi de bu köktendir (*Mekâyıs*). Buradan anlaşılan aynı şekilde devam eden hareketlerdir. Nitekim ay, her ay, aynı şekilde, aynı düzende ve aynı değişimlerle akar gider. Keza Arapçada aynı düzende ve sırada olduğu için "diş" e bu ad verilir. "Sene" kelimesi kök itibariyle "zaman" anlamına gelir (*Mekâyıs*). Eski Mısır, Babil ve Mezopotamya dilindeki aydınlık manasına gelen "Sin" ile Arapçada "düzenli olarak tekrar eden "sin" ve "sene" kelimeleri arasında semantik karşılaştırmalar için yeni ve detaylı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Konu arkaik dillere dayanıyor.

Gelelim kıssadaki olaya; Biz Kur'an'daki, Hz. Nûh'un tebliğ yaşında geçen "âme" ve "sene" kelimelerinin her ikisini de yıl olarak alırsak; Tevrattaki gibi, (Bkz. Tekvin, IX/29) 950 yıldır. Ancak bunu izah zordur. Zaten Arapçada 950 yıl, ayette ifade edildiği gibi söylenmez. Kur'an, işitenlere düşündürecek ve araştıracak şekilde nefis bir belâgat üzerinden Yahudi ve Hıristiyanlara gönderme yapıyor ve onlara siyasi bir mesaj veriyor. Aynı zamanda Tevrat'ı değiştirenlere de matematiksel bir mesaj gönderiyor. İlk bakışta dokuzyüzelli yıl gözükse de aslında öyle olmadığını anlıyoruz. Üzerinde düşünüp bir inceleme yaparsak; o zaman "sene"yi ay, "âme"yi de yıl olarak alırsak, **bin aydan elli yıl çıkarmamız gerekir**. Elli yıl 600 ay eder. Bin aydan çıkarırsak geriye 400 ay kalır. Bu da 13,3 yıl eder. Yani onüç yıl dört ay eder. Biz kısaca Kur'an'ın, bu konuda Nûh devrinde kullanılan takvimin kullandığını belirtelim. Şunu unutmamamız gerekir ki, **Kur'an Peygamberlerin yaşadıkları dönemlerin zihniyet ve değer yargılarını ve kullandıkları malzemeleri de konu edinir**. Şu hâlde burada Kur'an; "yılı" Arapça, "âme", "ayı" da o devirde "ay" anlamında kullanılan ve "sin" ile aynı anlama sahip,"sene" kelimesiyle ifade ediyor. Eğer 950 nin hepsini ay olarak alırsak, Bu da 31,6 yıl eder. Ancak Kur'an bunu ifade etmiyor. Doğrusunu Allah bilir. Kur'an üslûbu gereği bu yorumlara müsait. Bizim tercihimiz Hz. Nûh'un kavmindeki **tebliğ süresi 13,3 yıldır, yani onüç yıl dört aydır.**

[11] Krş. Hûd, 11/36-45; Hâkka, 69/11-12

siz rızkı Allah katında arayınız. Ona kulluk ediniz ve Ona şükrediniz. Döndürülüşünüz yalnız Ona'dır.

18 "Eğer yalanlarsanız, andolsun sizden önceki ümmetler [umem] de yalanlamıştı. Elçiler üzerine apaçık bir tebliğden başka bir şey düşmez.[12]

19 Onlar, Allah'ın yaratmayı nasıl başladığını sonra da onu tekrar ettiğini/yenilediğini görmüyorlar mı?[13] Muhakkak ki bu, Allah'a göre kolaydır.

20 (Ey Peygamber!) De ki: "Yeryüzünü dolaşınız ve (Allah'ın) yaratmaya nasıl başladığını görünüz! Sonra Allah, son yaratmayı da inşa edecektir. Muhakkak ki Allah her şeye kadirdir."

21 O, dilediğine azap eder, dilediğine de merhamet eder. Döndürülüşünüz Ona'dır.

22 (Ey inkârcılar!) Siz (Allah'ı) ne yeryüzünde, ne de gökyüzünde âciz bırakabilirsiniz. Sizin Allah'tan başka ne bir koruyucunuz ne de bir yardımcınız vardır.

23 Allah'ın ayetlerini ve Ona kavuşmayı inkâr edenler var ya, işte benim rahmetimden[14] ümidini kesenler onlardır. İşte can yakıcı bir azap da onlar içindir.

24 Bunun üzerine kavminin cevabı, "Onu öldürünüz veya yakınız" demekten başka bir şey olmadı. Allah da onu ateşten kurtardı.[15] Muhakkak ki inanan bir topluluk [kavm] için ibretler [âyât] vardır.

25 İbrahim onlara dedi ki: "Sırf dünya hayatında aranızdaki muhabbet [meveddete] sebebiyle, Allah'ı bırakıp birtakım putlar [evsânen] edindiniz. Sonra kıyamet gününde kiminiz kiminizi inkâr edip tanımayacak, kiminiz kiminize de lanet okuyacaktır. Çünkü varacağınız yer ateş olacaktır.[16] Sizin için yardımcılar da olmayacaktır."

26 Bunun üzerine Lût[17] ona iman etti. (İbrahim), "Ben ger-

---

[12] Krş. Mâide, 5/92; Yâsin, 36/17

[13] Kâinatta yaratma olayının aralıksız devam ettiğini gösteren bir ayet. Kıyamette bile yeniden yaratmayı gerçekleştirecektir.

[14] Allah'la ilgili zamir, aynı ayet içinde üçüncü tekil sahıstan birinci tekil şahsa dönüşmüştür. Bu husus insan tasavvurunda Allah'ın somutlaştırılamaz ve bir forma sokulamaz bir varlık olduğunun da kanıtıdır.

[15] Krş. Enbiyâ, 21/69; Sâffât, 37/97-98

[16] Krş. Bakara, 2/166-167; A'râf, 7/38-39; Sebe', 34/42; Zuhruf, 43/67

[17] Hz. Lût, Hz. İbrâhim'in kardeşinin oğludur. Yani yeğenidir. Daha sonra o da peygamber olarak görevlendirilecektir.

çekten Rabbime yönelen/hicret eden biriyim.[18] Muhakkak ki O, Azîz'dir, Hakîm'dir." (dedi).

27 Biz de bunun üzerine ona İshak ve Yakub'u bahşettik.[19] Soyundan gelenlere nübüvvet/peygamberlik ve Kitap verdik. Böylece onu dünyada iken mükâfatlandırdık. Muhakkak ki ahirette de o, iyi ve yararlı işler yapanlardandır [sâlihîn].

28 Lût'u da gönderdik. Hani o kavmine şöyle demişti: "Muhakkak ki siz, dünyada [âlemin] hiçbir kimsenin işlemediği hayâsızlığı/iffetsizliği [fâhişeten] işliyorsunuz."

29 "Siz hâlâ erkeklere yanaşacak,[20] yol kesecek ve toplantılarınızda bu kötülüğü (herkesin gözü önünde) yapıp duracak mısınız?" Kavminin cevabı: "Eğer sen doğru söyleyenlerden isen haydi Allah'ın azabını bize getir" demekten başka bir şey değildi.

30 (Lût) "Rabbim! Şu bozguncu (mufsidîn] kavme karşı bana yardım et!" dedi.

31 (Melek) elçilerimiz, İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde "Muhakkak biz işte bu beldenin halkını helak edeceğiz.[21] Gerçekten oranın halkı tamamen zalim oldular" dediler.

32 (İbrahim) "Ama gerçekten orada Lût da var" dedi. Onlar da "Orada kimin olduğunu biz daha iyi biliriz. (Lût'un) geriye kalanlardan olan karısı hariç kendisini ve ailesini elbette kurtaracağız" dediler.

33 (Melek) elçilerimiz Lût'a geldiği zaman, o, onlar adına üzüntüye kapıldı ve sıkıntıya düştü/daraldı. Onlar ona: "Korkma, üzülme! Muhakkak ki biz, geride kalanlardan olan karın hariç seni ve aileni kurtaracağız" dediler.

34 "Muhakkak ki biz, bu belde halkı üzerine, yoldan çıkmış olmalarından [yefsukûn] dolayı bir pislik/belâ [ricz] indiricileriz."

35 Andolsun Biz, aklını kullanan bir kavim için, oradan/ülkeden geriye apaçık bir delil [âyet] bıraktık.[22]

---

[18] Krş. Sâffât, 37/99

[19] Krş. Hûd, 11/71; Meryem, 19/49-50; Enbiyâ, 21/72

[20] Krş. A'râf, 7/81

[21] Krş. Hûd, 11/79-80; Zâriyât, 51/31-34

[22] Bugün "Bahr-i Lût" (Lût denizi/Lût gölü) olarak bilinen iç denizde suyunun sülfür ve potasyum oranının çok yüksek olması sebebiyle hiçbir balığın ve diğer deniz/göl canlılarının yaşamamasına bir işaret olabilir. (M. Esed)

36 Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik).[23] O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz, âhiret gününe ümit besleyiniz. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayınız" dedi.

37 Onu yalanladılar. Bu yüzden onları sarsıntı [recfetu] yakaladı. Onlar, evlerinde/yurtlarında dizüstü çökekaldılar [câsimîn].

38 Ad ve Semûd'u da (helak ettik). Bu onların (harap olmuş) meskenlerinden size açıkça belli olmuştur.[24] Şeytan onların yaptıklarını süslü gösterdi de onları (doğru) yoldan alıkoydu. Hâlbuki onlar gerçeği görecek kapasiteye sahip (mustebsirûn] kimselerdi.

39 Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da (yok ettik). Andolsun Musa onlara apaçık deliller [beyyinât] getirmişti. Onlar ise büyüklük taslamışlardı. Oysa onlar bizden kaçıp kurtulamazlar [sâbikîn].

40 Biz de onların her birini günahıyla yakaladık. Onlardan kiminin üzerine taş yağdıran rüzgârları gönderdik, kimini korkunç ses [sayha] yakaladı, kimini de yerin dibine geçirdik [hasefnâ] ve kimini de (suda) boğduk. Allah onlara zulmediyor değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.[25]

41 Allah'tan başkasını dost edinenlerin durumu, tıpkı kendisine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir. Muhakkak ki en dayanıksız/çürük ev, elbette örümceğin evidir.[26] Keşke bilselerdi.

---

[23] Krş. Hûd, 11/84

[24] Bu beldelerin isimleri Sodom ve Gomore'dir. Ad kavminin efsanevi şehri "bol sütunlu İrem" şehrinin, çöldeki rüzgârın şiddetiyle durmadan yer değiştiren kum tepelerinin altında kalmıştır. Kalıntılar zaman zaman esen şiddetli rüzgârlarla ortaya çıktığı söylenmektedir (M. Esed)

[25] Üzerine taş yağan korkunç sesin yakaladığı kavimler Ad ve Semûd kavimleridir. Yerin dibine geçirilen Kârun ve yandaşlarıdır. Suda boğulan ise Firavun ve askerleridir.

[26] Ayette "Allah'tan başkasını dost edinenlerin durumunu, örümceğin durumuna benzetmesi olayı, metaforik olarak, onların en zayıf bir barınağa sığındıklarını anlatmak istemesidir. Yani hiçbir faydasını göremeyeceklerdir. Ayrıca bu ayet, kanaatimizce sosyolojik olarak bir başka mesaj daha vermektedir. Örümcek üzerine araştırma yapanlar, yuva yapan ve yuvada kalan örümceklerin tamamının dişi örümcekler/Ankebût olduklarını tespit etmişlerdir. Yalnız başına dolaşanlar da erkek/ankeb olanlarıdır. Örümcekler çiftleştikten sonra dişi, erkeği öldürürmüş. Nitekim bunların kalıntılarını, perde şeklinde olan örümcek yuvalarının ağlarında gör-

42 Muhakkak ki Allah, kendisini bırakıp da yalvardıkları/çağırdıkları şeylerin ne olduğunu biliyor. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

43 Bu misalleri Biz insanlar için getiriyoruz. Onları ancak bilginler anlarlar.

44 Allah, gökleri ve yeri hak olarak yaratmıştır. Muhakkak ki bunda inananlar için bir ibret [âyet] vardır.

45 (Ey Peygamber!) Kitap'tan sana vahyolunanı oku ve namazı dosdoğru kıl. Muhakkak ki namaz hayâsızlıktan [fahşâ] ve kötülükten [munker] alıkor. Allah'ı anmak/O'nu hatırda tutmak elbette çok daha büyüktür[27]. Zira Allah, bütün yaptıklarınızı bilir.

46 Kitap ehlinden zulmedenler hariç, onlarla en güzel şekilde mücadele ediniz ve şöyle deyiniz: "Biz, bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim Tanrı'mız da sizin Tanrı'nız da birdir ve biz Ona teslim olmuş kimseleriz."

47 (Ey Peygamber!) İşte böylece Biz sana kitabı indirdik. Artık, kendine kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şunlardan/muhitinde olanlardan da ona inananlar vardır. Bizim ayetlerimizi ancak (bile bile) kâfirler/nankörler inkâr ederler.

48 Sen, bundan önce hiçbir kitap okumuş ve sağ elinle de onu yazmış değildin. Eğer öyle olsaydı/okuyup yazsaydın, batıla uyanlar kaygı dolu kuşkuya [ertâb] düşerlerdi.[28]

49 Bilakis o (Kur'an'ın ayetleri) kendilerine ilim verilenlerin gönlünde [sudûr] apaçık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zalimler inkâr ederler.

50 Onlar, Ona Rabbinden mucizeler [âyât] indirilmesi gerekmez miydi?"[29] derler. De ki: "Mucizeler [âyât], ancak Allah katındadır, ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

51 Muhakkak ki kendilerine okunan kitabı sana indirmiş

---

mek mümkündür. Buradan aile sosyolojisi bakımından bir ibret almak da mümkündür. Örümcek misali; yuvalara ceberut dişilerin hâkim olduğu, erkeklerin ise serkeş serkeş dışarıda dolaşıp evlerine gelmediği ve çocuklarıyla ilgilenmediği evler, ne yazık ki yıkılmaya mahkûm, çürük evler, dağılmaya mahkûm ailelerdir.

[27] "Ve le-zikrullahu ekber" ifadesine aynı zamanda "Allah'ın sizi anması çok daha büyük ve önemlidir" anlamı da verilmiştir.

[28] Krş. A'râf, 7/157-158

[29] Krş. En'âm, 6/37; İsrâ, 17/59

olmamız onlara yetmiyor mu?[30] Hiç şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır.

52 De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde olanları bilir. "Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenlere gelince, işte asıl zarara uğrayanlar onlardır."

53 Senden azabı acele istiyorlar! Eğer belirlenmiş bir süre olmasaydı azap onlara mutlaka gelirdi. O onlara, onların farkına varmadıkları bir anda elbette ansızın gelecektir.

54 Senden azabı acele istiyorlar! Muhakkak ki cehennem kâfirleri elbette kuşatıcıdır.

55 Azabın onları hem üstlerinden hem de ayaklarının altlarından saracağı gün, (Allah) onlara, "Yaptıklarınızın karşılığını şimdi tadınız" der.

56 Ey Bana inanan kullarım! Muhakkak ki Benim arzım geniştir.[31] O hâlde ancak Bana kulluk ediniz!

57 Her nefis/can ölümü tadıcıdır.[32] Sonra döndürülüşünüz Bana'dır.

58 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları, mutlaka altından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennet köşklerine [ğurefen] yerleştiririz. İyi işler yapanların [âmilîn] mükâfatı ne güzeldir!

59 Onlar sabrederler/göğüs gererler, Yalnız Rablerine dayanıp güvenirler.

60 Rızkını taşıyamayan/biriktiremeyen nice canlılar vardır. Allah onları da sizi de rızıklandırır.[33] Zira O, Semî'dir, Alîm'dir.

---

[30] Bu ayet Hz. Peygamber'den mucize isteyenlere karşı bir cevapdır. Bu cevapta, Kur'an'ın sürekli bir mucize oluşuna vurgu vardır. Bütün zamanlar için geçerli bir mucizedir. Önceki peygamberlere verilen mucizeler sadece kendi dönemleriyle sınırlı idi.

[31] Bu ayet, Mekke'de inaçlarını yaşayamayan Müslümanlar için inmiştir. İnançlarını yaşayabilmeleri için hicret etmelerine vurgu vardır. Ayrıca Bkz. Nisâ, 4/97

[32] Arap dil ekollerinden Kûfe ekolü, "ismi faillerin devam eden fiiller olduğu" nu söyler. Buna göre anlam: "Her nefis her an ölümü tatmaktadır" olur. Bu da her an vücudumuzda hücre ölümlerini hatırlattığı gibi, Belkis tahtının getirilmesi olayında dipnotta açıkladığımız gibi "evrende her şey her an binlerce defa ölüp dirilmektedir" yorumumuzu da hatırlatmaktadır (Bkz. Neml, 27/40).

[33] Krş. Hûd, 11/6

61 Andolsun şayet onlara, "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı hizmetinize veren kimdir?" diye sorarsan onlar elbette "Allah'tır" derler. Öyleyse (haktan) nasıl döndürülüyorlar?

62 Allah kullarından dilediği kimse için rızkı genişletir/yayar ve onun için takdir eder/ona bir ölçüye göre verir. Muhakkak ki Allah, her bir şeyi en iyi bilendir.

63 Andolsun şayet (yine) onlara, "Gökten su indirip de onunla ölü toprağa [arz] hayat veren kimdir?" diye sorarsan, onlar elbette "Allah'tır" derler. De ki: "Bütün övgüler/hamd Allah'a mahsustur. Bilakis onların pek çoğu akıllarını kullanmazlar."[34]

64 Bu dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Muhakkak ki ahiret hayatı gerçek/canlı [hayevân] olan hayattır. Keşke bilselerdi.

65 (Böyle kimseler) gemiye bindikleri zaman, dini yalnız Allah'a tahsis ederek yalnız Ona yalvarırlar/çağırırlar. Onları karaya çıkarıp kurtardığında hemen Allah'a ortak koşarlar.

66 Böylece, kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etmiş ve bir süre daha yararlanmış olurlar.

67 Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, Bizim onların yurtlarını/Mekke'yi güvenilir bir yer kıldığımızı görmediler mi? Yoksa onlar batıla inanıp Allah'ın nimetlerine[35] nankörlük mü ediyorlar?

68 Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine geldiğinde gerçeği/hakkı yalanlayandan daha zalim kim vardır?

69 Bizim uğrumuzda mücâhede edenleri, Biz mutlaka yollarımıza[36] iletiriz. Muhakkak ki Allah, elbette iyilik edenlerle beraberdir.

---

[34] Krş. Lokmân, 33/25

[35] Arapçada kural gereği tekil bir mastar cümlede muzaf/tamlanan olarak gelirse çoğul anlam ifade eder. Yani buradaki, "Allah'ın nimeti" nden kasıt "Allah'ın nimetleri"dir.

[36] Burada "yollarımız" ifadesi çoğul gelmiştir. Buradan anlaşılan, Allah'a giden pek çok yol olduğu gibi, Allah'ı bilmeye veya tanımaya yani marifetullah için pek çok yol, pek çok delil vardır.

30- RÛM SÛRESİ

Rûm kelimesi, Roma kelimesinin Arapça telaffuzudur. Bizans ve Doğu Roma kastedilir. Sûrenin adını ilk ayetinden almıştır. İranlılara yenik düşen Bizans'ın tekrar galip geleceği anlatılır. Mekke döneminde nazil olmuş ve 60 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta 30, inişte 84 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elîf, Lâm, Mîm.
2 Romalılar/Rumlar yenildi.[1]
3 (Üstelik size) en yakın yerde, ama onlar yenilgilerinin ardından tekrar yeneceklerdir.
4 Birkaç yıl içinde [bıd'ı]. Önünde/eninde ve sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'minler sevineceklerdir.[2]

---

[1] M. 7. asrın başlarında dünyanın iki süper gücü diyebileceğimiz iki devlet vardı. Biri Bizans yani Doğu Roma İmparatorluğu diğeri de Sasani Pers İmparatorluğu'dur. Bu iki kuvvet o asırda birbirinin topraklarına göz dikerek nüfuzları altına almak isterler. Bizans'ın başında Heraklius, Perslerin başında da I. Husrev vardır. Bizans'ın iç çekişmelerinden istifade eden Persler, 613-619 Mezopotamya, Irminiye, Suriye, Şam, Antakya, Filistin, Kudüs ve Mısır'ı ele geçirirler. Kudüs'teki Kutsal Mezar Kilisesi yıkılır ve Kutsal Haç yerinden sökülerek Medain'e götürülür. Kral Heraklius ağır şartlar içeren antlaşmayı kabul etmek zorunda kalır. Ateşperest Sasaniler'in bu zaferi Mekke'de müşriklerin sevinç çığlıkları atmalarına ve Müslümanlarla alay etmelerine yetti. Çünkü ilahi kaynaklı bir dine sahip olan Bizanslı Hıristiyanlar kaybetmişler ve ateşperestler kazanmıştı. Ateşperestler de bir nevi putperest olup ateşe tapıyorlardı. Demek ki Hıristiyanların inandıkları Allah ehl-i kitaba yardım etmiyordu. Tevhid'e karşı düşmanlıkları arttıkça arttı. Bu olay Hicret'ten önce olmuştu. Daha sonra toparlanan Heraklius, 622'den sonra ateşperest Sasaniler'i püskürtmeye başlar. Onları ilkin Toros Dağları'nın Güney eteklerinde yenmiş, onların işgali altında olan yerleri geri almış, sonra Kuzey'e yönelerek Gence'yi işgal etmiş ve oradaki Kutsal Zerdüşt Mabedi'ni de yıkmıştır. Kafkas Hıristiyanları ve Hazar Türkleriyle ittifak kurarak 627 yılında Ninova Savaşı'yla Sasanileri kesin bir yenilgiye uğratarak zaferlerini doruk noktasına çıkarmıştır. İşte bu zaferi yıllar önce Kur'an, Müslümanları teselli için haber vermiş ve onların müşriklere karşı direncini kuvvetlendirmiştir.

[2] Birkaç yıl içinde diye tercüme edilen Arapça "bıd'ı" kelimesi 3-9 yıl ara-

5 Allah'ın yardımıyla. O, dilediği kimseye yardım eder. Zira O, Azîz'dir, Rahîm'dir.

6 Bu Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez. Fakat insanların pek çoğu bilmezler.

7 Onlar dünya hayatının görünen tarafını bilirler. Onlar ahiretten de habersizdirler [ğâfilûn].

8 Onlar kendi kendilerine;[3] Allah'ın gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak bir plan dâhilinde/hak olarak ve belirli bir süre için yarattığını hiç düşünmüyorlar mı? Muhakkak ki insanların pek çoğu Rablerine kavuşacaklarını doğrusu inkâr ediyorlar.

9 Onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bakmadılar mı?[4] Kaldı ki onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Yeryüzünü sürüp işlemişler ve orayı, bunlardan daha fazla imar etmişlerdir. Elçileri onlara da apaçık deliller getirmişlerdi. Allah onlara asla zulmediyor değildi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

10 Sonra, Allah'ın ayetlerini yalanladıkları ve onlarla alay etmekte oldukları için, kötülük işleyenlerin sonu (cehennemi boylayarak) daha da kötü oldu.

11 Allah yaratmaya başlar sonra da onu tekrar eder/sürdürür [yu'îduhu], sonra da döndürülüşünüz Ona olur.

12 O saat geldiği/Kıyamet koptuğu gün, günahkârlar derin bir üzüntüye kapılırlar.

13 Koştukları ortaklardan onlara hiçbir şefaatçi de olmayacaktır. Artık koştukları ortakları da inkâr ederler.

14 O saat geldiği gün, (mü'minler ve kâfirlerin) birbirlerinden ayrıldıkları gündür.

15 Ama inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar da cennet bahçesinde [ravdatun] neşe ve sevince gark olurlar.

16 Fakat inkâr edip ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanlara gelince, işte onlar azapla yüz yüze bırakılacak [muhdarûn] olanlardır.

---

sındaki bir zaman dilimini ifade için kullanılır. Nitekim 7-8 yıl gibi bir zamanda Bizans'ın kendini toplayarak Sasanileri yendiğini tarihî vesikalardan öğreniyoruz.

[3] Krş. Ahkâf, 46/3

[4] Krş. Âl-i İmrân, 3/137; En'âm, 6/11; Yûsuf, 12/109; Nahl, 16/36; Hac, 22/46; Neml, 27/69; Rûm, 30/42; Fâtır, 35/44; Mü'min, 40/21; Muhammed, 47/10;

17 Öyleyse, akşama girdiğinizde ve sabaha erdiğinizde Allah'ı tesbih ediniz/noksanlıktan tenzih ediniz.

18 Göklerde ve yerde de bütün övgüler/hamd Ona mahsustur. Gündüzün sonunda da ve öğleye erdiğinizde de [Ona hamd ediniz].[5]

19 O, ölüyü diriden ve diriyi de ölüden çıkarır. Yeryüzünü/toprağı ölümünden sonra tekrar canlandırır. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız.[6]

20 Sizi topraktan yaratması Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Sonra da bakıyorsunuz ki, sizler birer beşer olup (yeryüzüne) yayılıyorsunuz.

21 Kendileriyle huzur bulasınız diye sizin kendi türünüzden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Muhakkak ki bunda düşünen bir topluluk [kavm] için ibretler [âyât] vardır.

22 Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olması, Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Muhakkak ki bunda bilenler için ibretler [âyât] vardır.[7]

23 Geceleyin uyumanız ve gündüzleri de Onun lütfundan (nasip) aramanız Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Muhakkak ki bunda işiten bir kavim için ibretler [âyât] vardır.

24 (Yine) size korku ve ümit veren şimşeği göstermesi, gökten yağmur indirip, ölümünden sonra yeryüzünü/toprağı canlandırması, Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Muhakkak ki bunda aklını kullanan bir kavim için ibretler [âyât] vardır.

25 Göklerin ve yerin Onun buyruğuyla ayakta/yerli yerince durması Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Sonra

---

[5] İbn Abbas'a göre bu iki ayette beş vakit namaz toplanmıştır. "Akşama girdiğinizde" akşam ve yatsı namazları, "sabaha erdiğinizde" sabah namazı, "gündüzün sonu" ikindi namazına, "öğleye erdiğinizde" ise öğle namazına işarettir.

[6] Krş. Âl-i İmrân, 3/27; En'âm, 6/95

[7] İnsanlar arasında dillerin ve renklerin farklı farklı oluşu, ırkî ve kavmî özelliklerdir. Demek ki Cenab-ı Hak, ırkların ve kavimlerin varlığını kendi varlığına delil getirmektedir. Çünkü bunların varlığı ilahi iradenin bir tecellisidir. Irkların ve kavimlerin varlığı ayrı bir konudur. Irçılık ve kavimcilik başka bir konudur.

sizi (huzuruna) çağırdığı zaman, bir de bakarsınız ki (dirilip) çıkıyorsunuz.

26 Göklerde ve yerde olanlar Onun'dur. Hepsi Ona boyun eğmektedir.

27 Yaratmayı başlatan ve sonra onu tekrar eden/sürdüren O'dur. Bu Onun için çok kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce misaller/tecelliler Onun'dur. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

28 O; size kendinizden bir misal göstermektedir. Akit yoluyla malik olduklarınızı/kölelerinizi [mâ meleket eymânukum] size verdiğimiz rızıklar/servetler konusunda onları ortaklar olarak görüp onlarla eşit paylaşmaktan çekindiğiniz gibi, kendilerinden çekindiğiniz ortaklarınız var mı? İşte Biz, aklını kullanan bir topluluk [kavm] için ayetleri böyle açıklıyoruz.

29 Bilakis, zulmedenler bir bilgiye dayanmaksızın arzularına [ehvâehum] tabi olmaktadırlar. O hâlde Allah'ın saptırdığını kim doğru yola iletir? Onların hiçbir yardımcıları yoktur.

30 (Ey Peygamber!) Şirkten uzaklaşıp Tevhid'e yönelen [hanîfen] bir kimse olarak yüzünü (hak) dine, Allah'ın insanların üzerine/ özüne nakşettiği fıtrata çevir.[8] Allah'ın yaratmasında bir değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların pek çoğu bunu bilmezler.

31 Allah'a gönülden yönelerek, Ona karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve namazı dosdoğru kılınız. Sakın ortak koşanlardan olmayınız.

---

[8] Fıtrat, "f-t-r" kökünden gelir. Bu kök sözlükte; yarmak, yırtmak, kuyu kazmak gibi anlamlara gelir. Cenab-ı Hak'kın nakış nakış işleyerek, özenle yaratması anlamı da vardır. Ayrıca insanın özü, mayası, hamuru, tabiatı, yapısı anlamı da kazanmıştır. İnsan özü itibariyle bir varlığa inanmaya, ona tabi olmaya, özellikle tevhit, adalet ve aşk gibi temel özelliklere meyyaldir. Bu özellikler özüne, mayasına yaratılırken konmuştur. Hatta "İslam dini fıtrata uygun bir dindir" dediğimiz zaman, onun insan tabiatına, özüne en uygun bir din olduğuna vurgu yaparız. Hz. Peygamber, "Her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anası babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar" (Buhari, Müslim). Bu hadisin söyleniş sebebine gelince onu İbn Hanbel ve Nesâî'den öğreniyoruz. Bir savaşta bazı Müslüman askerlerin düşman çocuklarından bazılarını öldürmesi üzerine Resulullah çok tepki gösterir. Bunun üzerine onlar da "Bunlar Müşriklerin çocukları değil mi?" deyince Hz. Peygamber; "Sizin en iyileriniz de öyle değil miydi?" diyerek yukarıdaki hadisi söyler.

32 Dinlerinde ayrılığa düşerek taraf taraf oldular [şiye'an]. Her grup [hizib] kendi inancından dolayı sevinçlidir/ memnundur.
33 İnsanlara bir sıkıntı/zarar dokunduğu zaman, Rablerine yönelerek yalvarırlar. Sonra onlara kendinden bir rahmet tattırınca da, bir bakarsın ki içlerinden belli bir grup [ferîk], Rablerine ortak koşuyorlar.
34 Nihayet böylece, kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük ediyorlar ve faydalanmaya da devam ediyorlar ama yakında bilecekler.
35 Yoksa Biz onlara bir delil/güç [sultân] indirdik de o, onlara Ona ortak koşmalarını mı söylüyor?
36 İnsanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinirler. Eğer onlara, elleriyle takdim ettiklerinden dolayı, bir kötülük isabet ettiği zaman da bir bakarsın ümitsizliğe düşerler.
37 Allah'ın dilediğine rızkı bol verdiğini ve takdir ettiğini görmüyorlar mı? Bunda inanan bir kavim için ibretler [âyât] vardır.
38 Öyleyse akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. İşte bu, Allah'ın rızasını [veche] isteyenler için daha hayırlıdır. İşte onlar kurtulanların tâ kendileridir.
39 İnsanların mallarında artış olsun diye ribâ türünden verdiğiniz şeyler[9], gerçekte, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın rızasını/hoşnutluğunu [veche] isteyerek verdiğiniz sadakalar [zekât] ise, işte onları yapanlar kat be kat kazananların tâ kendileridir.
40 Sizi yaratan sonra sizi rızıklandıran sonra sizi öldüren, sonra da sizi diriltecek olan Allah'tır. Ona koştuğunuz ortaklardan böyle bir şeyi yapabilecek var mıdır? Onların koştukları ortaklardan O, münezzehtir ve yücedir.
41 Karada ve denizde bozulmanın [fesâd] ortaya çıkması, insanların elleriyle yaptıkları yüzündendir.[10] Bunun so-

---

[9] Krş. Bakara, 2/275-276

[10] Burada insanoğlunun gerek teknolojik gelişmelerle ve gerekse sanayi atıklarıyla yeryüzünün ekolojik dengesini bozmasından bahsedilmektedir. Bunun sonucu olarak toprağın ve suyun bozulması, su kaynakları, akarsuların ve ormanların kirletilmesi ve yok edilmesi, çevre kirliliği, denizlerin ve deniz kenarlarının kirletilmesi gibi nice kirlilikler vb canlıların hayatlarına tehdit etmekte ve zehirlenmenin etkisiyle birçok tür ortadan kalkmaktadır. Bütün bunların hepsi insanların bilinçsiz ve kasıtlı olarak yaptıkları olumsuz ve zararlı eylemlerdir. Ayette buna vurgu vardır.

nucu olarak, (bu işten) geri dönsünler diye, yaptıklarının bir kısmını kendilerine tattırır.

42 (Ey Peygamber!) De ki: "Yeryüzünü gezip dolaşınız, daha öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bir bakınız. Onların pek çoğu (Allah'a) ortak koşanlardı."

43 Öyleyse sen, Allah tarafından, kaçınılmaz o günün gelmesinden önce yüzünü dosdoğru dine yönelt. O gün insanlar bölük bölük birbirinden ayrılacaklardır.[11]

44 Kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. Kim de iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, kendileri lehine iyi bir yer hazırlarlar.

45 Bunun sonucu da (Allah) inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları lütfundan mükâfatlandırır. Muhakkak ki O, inkâr edenleri sevmez.[12]

46 Nitekim rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi, size rahmetini tattırması, emriyle gemileri yüzdürmesi ve lütfundan rızık istemeniz/aramanız Onun varlığının delillerindendir [âyât]. Belki şükredersiniz.

47 (Ey Peygamber!) Andolsun Biz, senden önce nice elçileri kendi kavimlerine gönderdik. Onlara apaçık belgeler getirdiler. Biz de suç işleyen günahkârlardan [ecremû] intikam aldık. İnananlara yardım etmek Bizim üzerimize bir hak idi.[13]

48 Rüzgârları gönderip bulutları kaldıran/harekete geçiren, onları gökte dilediği gibi yayan ve öbek öbek yığan/yoğunlaştıran[14] Allah'tır. Sonunda sen aralarından/içlerinden yağmurun çıktığını/yağdığını görürsün. Onları kul-

---

[11] Krş. Şûrâ, 42/7

[12] Allah'ın kâfirleri sevmemesi lütuf ve ihsanından mahrum etmesidir. Nitekim Maturidî, mükâfatı Allah'ın lütfuna, cezayı da kulun onu hak etmesine bağlar.

[13] Krş. Neml, 27/53

[14] Bilindiği üzere yağmur bulutları, su buharlarından oluşur. Su buharları da denizlerin ve göllerin ısınmasıyla meydana gelirler. Dünyaya güneş ışınları her sene aynı geliyor. Dolayısıyla buharlaşma da aynı oranda oluyor demektir. Buharlaşmadan oluşan bulutlar da aynı miktardadır. Şu hâlde her sene yağmur yeryüzüne aynı miktarda düşüyor diyebiliriz. Ancak farklı coğrafyalara yağdığından biz bazı seneler yağmıyor veya az yağıyor veya çok yağıyor gibi hükümler veriyoruz. Az yağdığı zaman aslında bir başka yere çok yağıyordur. Yağmur, rüzgârların götürdüğü yağmur yüklü bulutların yoğunlaştığı yerlerde yağar. Kar ve dolu da aynıdır. Bu Allah'ın doğaya verdiği yasalardan biridir. Kendi şartları içinde sünnetullah gereği meydana gelirler.

larından dilediklerinin üzerine yağdırınca, bir de bakarsın ki sevinmektedirler.

49 Oysa onlar, üzerlerine yağmur indirilmeden önce, (bulutlar yokken) elbette bütün ümitlerini yitirmiş durumdaydılar.

50 O hâlde sen Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak! Ölümünden sonra yeryüzüne/toprağa nasıl hayat veriyor/canlandırıyor? Muhakkak ki O, ölüye işte böyle hayat verir. Zira O, her şeye gücü yetendir.

51 Andolsun Biz (kavurucu) bir rüzgâr [rîh] göndersek, onlar yeşillikleri/ekinleri sararmış görseler, elbette hemen ardından nankörlük etmeye başlarlar.[15]

52 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki sen ölülere asla işittiremediğin gibi, arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrıyı duyuramazsın.[16]

53 Körleri[17] de sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola getirecek de değilsin. Sen çağrını ancak inananlara işittirebilirsin. Zaten onlar da Allah'a teslim/Müslüman olanlardır.

54 Sizi güçsüz olarak yaratan, sonra da güçsüzlüğün ardından güçlü kılan, sonra da bu gücün ardından sizi zayıf ve yaşlı [şeybe] yapan Allah'tır. Zira O, Alîm'dir, Kadîr'dir.

55 Kıyametin koptuğu [es-sâ'at] gün, (yeryüzünde) bir saatten fazla kalmadıklarına dair yemin ederler. Onlar (hayat boyu) kendilerini böyle aldatıyorlardı.

56 Kendilerine ilim ve iman verilenler, "Andolsun siz Allah'ın kitabına göre yeniden diriliş gününe kadar kaldınız. İşte yeniden dirilme günü bu gündür. Fakat siz hiç bilmiyordunuz" diyeceklerdir.

57 O gün zulmedenlerin mazeretleri fayda sağlamaz. Allah'ın rızasını kazanacak şeyler yapmaları da istenmez.

58 Andolsun Biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik. Şayet sen onlara bir mucize [âyet] getirsen bile inkâr edenler mutlaka, "Siz ancak ortaya batıl/düzmece şeyler atanlarsınız" derler.

59 Allah, bilmeyenlerin kalplerinin üzerine işte böyle mühür vurur.

---

[15] Krş. Hûd, 11/9

[16] Krş. Enbiyâ, 21/45

[17] Ayetlerde geçen sağırlar ve körler, fiziki anlamda özürlü olanlar değil, metafizik anlamda gerçeği görmeyen, doğru söze kulak vermeyen demektir.

60 (Ey Peygamber!) Sabret/göğüs ger! Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Kesin olarak inanmayanlar [lâ yûkınûn] sakın seni tahrike/duygusal tepkilere sürüklemesinler.

31- LOKMÂN SÛRESİ

İsmini 12 nci ayetinde geçen Lokmân kelimesinden almıştır. Mekke döneminde nazil olmuş, 34 ayettir. 27, 28, 29. ayetlerin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır. Mushaf'ta 31, inişte ise 57 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elîf, Lâm, Mîm.
2 Bu hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir.
3 İyi davrananlar için rahmet ve doğru yol rehberidir.
4 Onlar, namazı dosdoğru kılarlar ve arınmak için/zekâtı verirler[1] ahirete de kesin olarak inanırlar [yûkınûn].
5 İşte onlar Rablerinin gösterdiği doğru yol üzerinde olanlardır ve işte onlar mutluluğa erenlerin tâ kendileridir [muflihûn].
6 İnsanlar içinde öyleleri vardır ki, hiçbir bilgileri olmadığı hâlde, Allah yolundan saptırmak ve onu eğlence konusu yapmak için, boş söz satın alırlar. İşte onlar için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.[2]
7 Ayetlerimiz ona okunduğu zaman, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış da onu duymuyormuş gibi böbürlenerek yüz çevirir. Ona can yakıcı bir azabı müjdele!
8 Muhakkak ki inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar [sâlihât] için nimet cennetleri vardır.
9 Orada sürekli kalırlar. Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

[1] Buradaki zekât terimi, "ruhu arındıran" karşılıksız yardımlar anlamındadır. Sûre Mekki olduğu için, bu anlamda olduğunu düşünüyoruz. Çünkü bildiğimiz zekâtın farz olması Medine dönemindedir.

[2] Ayetin iniş sebebi olarak kaynaklar, müşriklerden Nadir bin Hâris'in Kureyşlilere: "Muhammed size Ad ve Semûd gibi kavimlerin masallarını anlatıyor. Ben bazı kitaplar satın aldım gelin onlardan size İran masallarını okuyayım onlar daha zevkli, daha eğlenceli" gibi sözler etmesi gösterilmektedir. Ayet, tarihsel olarak o kişiyi muhatap alsa da evrensel mesaj olarak bütün o zihniyetteki herkesi muhatap almıştır. Nadir bin Haris daha sonra Bedir harbinde esir düşmüş, diyet vermek istemiş ama diyetini Hz. Peygamber kabul etmemiş, öldürülmesini emretmiştir.

10 O, gördüğünüz gibi, gökleri direksiz yaratmış, yeryüzünde çalkalanmamanız/sarsıntıları daha az hissetmeniz için, sağlam dağlar [revâsi] yerleştirmiş ve orada her çeşit canlıyı yaymıştır. Gökten su indirdik ve orada her türden nice güzel [kerîm] bitkiler bitirdik.

11 İşte Allah'ın yaratışı (böyledir). Ondan başkasının ne yaratacağını haydi bana gösterin bakalım! Bilakis zalimler apaçık bir sapıklık içindedirler.

12 Andolsun Biz, Lokman'a[3] hikmet verdik (ve dedik ki): "Allah'a şükret! Kim şükrederse, ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, muhakkak ki Allah, Ganîy'dir, Hamîd'dir."

13 Hani Lokman oğluna öğüt vererek şöyle demişti: "Ey oğulcuğum! Sakın Allah'a ortak koşma! Muhakkak ki ortak koşmak/şirk elbette çok büyük bir zulümdür."

14 Biz insana, anne babasına karşı iyi davranmasını tavsiye ettik. Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. (O hâlde ey insanoğlu!) "Bana ve anne babana şükret.[4] Dönüş yalnız Bana'dır."

15 Eğer onlar seni, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyde Bana ortak koşman için zorlarlarsa [câhedâke],

---

[3] Lokmân: İslam dünyasında, efsanevi bir bilge ve bir tıp dehasıdır. Kur'an'da ancak hakîm, yani hikmet sahibi bir bilgin, bir filozof olarak bahsedilir. Gerçi eski filozofların tümü hekimdi. Bunun kim olduğu hatta yaşayıp, yaşamadığı bile tartışma konusu olmuştur. Kimine göre, Hz. Eyyüb'un kızkardeşinin veya teyzesinin oğludur. Babasının adı Bâurâ'dır. Bin yıl yaşadığı rivayet edilir. Hz. Davud'a yetişmiş ondan ilim öğrenmiştir. Kimine göre, Antik dünyanın bilgelerinden Ezop (Aesop)'tur. Kimine göre de başka biridir. Benim kanaatime göre MÖ 6. Asırda yaşamış, Pers istilalarından dolayı önce Mora yarımadası Thebai'ye sonra da İtalya Kraton'a göçen aslen Anadolu İonya düşünürlerinden olan ve Kroton'da dünyanın ilk tıp merkezini kurmuş bulunan Alkmeon olması akla daha yakındır. Çünkü Grekçe Alkmeon, Arap harfleriyle yazıldığında "Alkmeun" gibi bir kelime ortaya çıkar. Baştaki elif zait kabul edilirse geriye "Lukmeun" kalır. Bu da "Lukmaun" olarak teleffuz edilir. Zaten Arapçada "o" harfi olmadığından Araplar "lukmân" diye telaffuz etmişlerdir. Bu da bildiğimiz Lokmân'dır. Bu sebeple eski büyük hekimlerden gerek fonetik ve gerekse ortografik olarak Lokmân'a en yakın teleffuz meşhur filozof-tabib Alkmeon'un ismidir. Onun İslam dünyasındaki adıdır diye düşünüyorum. Zaten bu kelime muarrapdır yani Arapçalaştırılmış, Arapçaya sonradan girmiş kelimedir.

[4] Krş. Bakara, 2/83; İsrâ, 17/23

bu takdirde onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tabi ol. Sonra dönüşünüz Bana'dır. Ben de yaptıklarınızı size haber veririm.[5]

16 "Ey Oğulcuğum! Muhakkak ki yaptığın şey bir hardal tanesi ağırlığında olsa, bir kaya içinde yahut göklerde veya yerin derinliklerinde bulunsa da Allah onu getirip ortaya koyar. Muhakkak ki Allah Latîf'tir, Habîr'dir."

17 "Ey oğulcuğum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği kendine iş edin ve çevrene de telkin et [ve'mur], kötülüğe engel ol.[6] Başına gelen musibetlere karşı da sabret/göğüs ger. Muhakkak ki bu, yerine getirilmesi gereken işlerdendir."

18 "İnsanlara karşı, küçümseyip boynunu/yanağını çevirme [tusa'ir] ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Muhakkak ki Allah, kendini beğenmiş kibirli hiçbir kimseyi sevmez.

19 Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Muhakkak ki seslerin en çirkini elbette eşek sesidir.

20 Allah'ın göklerde olanları da yerde olanları da hizmetinize verdiğini, nimetlerini açık olarak da gizli olarak da bolca ihsan ettiğini görmediniz mi? Yine de insanlar arasında, hiçbir bilgisi, yol göstericisi ve aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışıp duranlar vardır.

21 Onlara "Allah'ın indirdiğine tabi olunuz" denildiği zaman, "Bilakis biz babalarımızı/atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tabi oluruz" derler. Şeytan onları alevli ateşin azabına çağırıyor olsa da mı?[7]

22 Kim iyilerden [muhsin] olarak kendini Allah'a teslim ederse, Andolsun o, sapasağlam bir kulpa tutunmuştur. Bütün işlerin sonu Allah'a varır.

23 Kim de inkâr ederse onun küfrü seni üzmesin. Onların dönüşü ancak Bize'dir. Biz de yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah göğüslerin içini/kalpleri en iyi bilendir.

24 Onları az bir süre yararlandırır, sonra da onları ağır [ğalîz] bir azaba sürükleriz.

---

5 Krş. Ankebût, 29/8

6 Bir Müslüman, toplumda "neme lazımcı" olamaz. İyiliği, iyi olanı, yani topluma uygun olanı (ma'rûf), kendine iş edindiği gibi, başkalarının da iyilikle meşgul olmalarını telkin ve tavsiyede bulunur. Aynı zamanda da kötülüklere, kötü örneklere engel olur, onlarla mücadelesini de en güzel şekilde yapar (Krş. Nahl, 16/125)

7 Bakara, 2/170

25 (Ey Peygamber!) Şayet sen onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı" diye sorarsan elbette "Allah" derler.[8] De ki: "Bütün övgüler/hamd Allah'a mahsustur." Fakat onların çoğu bilmezler.
26 Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Muhakkak ki Allah, Ganîy'dir, Hamîd'dir.
27 Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, ardından yedi deniz daha buna katılsa, Allah'ın sözleri yine de tükenmez/bitmez[9]. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.
28 Sizin yaratılmanız ve tekrar diriltilmeniz, bir tek nefsin/canın (yaratılıp diriltilmesi) gibidir. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.
29 Allah'ın geceyi gündüze, gündüzü geceye kattığını görmedin mi? Her biri, belirlenmiş bir süreye/zamana doğru (kendi yörüngesinde) akıp gitmekte olan güneşi ve ayı emri altına almıştır.[10] Muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.
30 (Bütün) bunlar gösteriyor ki, muhakkak Allah hakkın/hakikatin tâ kendisidir. Hâlbuki onların Onu bırakıp da yalvardıkları/çağırdıkları ise batıldır/boş ve değersizdir. Muhakkak ki Allah Aliy'dir, Kebîr'dir.
31 Varlığının delillerini [âyât] size göstermesi bakımından; Allah'ın lütfuyla [ni'met] gemilerin denizde akıp gittiğini/yüzdüğünü görmedin mi? Muhakkak ki bunda, çok sabreden/göğüs geren ve çok şükreden kimseler için ibretler [âyât] vardır.
32 Onları dalgalar gölgelik gibi sardığı zaman dini yalnız Allah'a has kılarak, Ona yalvarırlar.[11] Onları kurtarıp karaya çıkardığı zaman da içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Bizim ayetlerimizi ancak hain ve nankör olanlar inkâr eder [yechadu].
33 Ey insanlar! Rabbinize karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Babanın evladı, evladın da babası için bir şey ödeyemeyeceği bir günden korkunuz. Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. O hâlde sakın dünya hayatı sizi

---

8 Krş. Ankebût, 29/61, 63
9 Krş. Kehf, 18/109
10 Krş. Hac, 22/61; Fâtır, 35/13; Yâsin, 36/38-40; Hadîd, 57/6
11 Yûnus, 10/22; Ankebût, 29/65

aldatmasın ve o aldatan/aldatanlar [garûr] da[12] sakın sizi Allah'la/Onun adı ile aldatmasın.[13]

34 Muhakkak ki kıyametin vaktinin bilgisi [ılmu's-sâ'at]. Allah'ın katındadır. O, yağmuru yağdırır, rahimlerde olanı bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Habîr'dir.

---

12 Burada "aldatan"dan kasıt, dinin veya Allah'ın adını istismar ederek insanları aldatan ve kandırandır.

13 Kr. Fâtır, 35/5; Hadîd, 57/14

32- SECDE SÛRESİ

Adını 15'inci ayetinde geçen, Mü'minlerin Allah'a secdelerinden bahsettiği için bu adı almıştır. Mekke döneminde nazil olmuş, 30 ayetten ibarettir. 18-20'nci ayetlerin Medine'de indiği rivayeti vardır. Mushaf'ta 32, inişte 75'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Elîf, Lâm, Mîm.
2 İçinde kesin gerçeği veren [lâ reybe fihi][1] Kitab'ın indirilişi, âlemlerin Rabbi tarafındandır.
3 Yoksa onu "(Muhammed) uydurdu" mu diyorlar?[2] Bilakis o, senden önce bir uyarıcı gelmemiş olan bir topluluğu [kavm][3], doğru yolu bulsunlar diye uyarman için Rabbinden gelen bir gerçektir/hakikattir.

---

[1] "Kesin gerçek anlamında tercüme ettiğimiz "lâ reybe fihi" ifâdesinin gerekçeli açıklaması için Bkz. Bakara, 2/2 dipnot.

[2] Krş. Yûnus, 10/38

[3] Bu ve Yâsin, 36/6'da geçen ifade ile ile İsrâ, 17/15 ve Fâtır, 35/24 ayetleri arasında bir çelişki var gibi gözükür ama aslında bir çelişki yoktur. Bunun birkaç izahı vardır:1) İsrâ, 15 de " Biz bir elçi göndermedikçe azap edici değiliz"; Fâtır, 24'de: "Hiçbir ümmet yoktur ki, kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olsun" demektedir. Bu ayette toplum olarak "ümmet" kelimesi geçmektedir. Secde, 3 de ise, "Kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş olan kavmi doğru yolu bulsunlar diye uyarman için" şeklinde gelmektedir. Burada ise toplum karşılığı "kavm" kelimesi geçmektedir. Bunlar arasında aslında bir çelişki yoktur. Zaten bir toplumun ümmet olabilmesi için onların daha önce uyarılmış olması ve bir kitaba sahip olması gerekiyor. Bunlar imanı ve ahlakı koruyabilirler veya bozulup yoldan çıkarlar. O halde yeniden peygamber gelir veya kendi devrinde başka bir peygambere tabi olurlar. Kavimler ise kendilerine peygamber gelmiş olsa bile aradan çok uzun bir zaman geçmişse, o zaman yakın ataları uyarılmamış bir kavim olurlar. Nitekim Araplara Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'den beri peygamber gelmedi ve aradan da çok uzun bir süre geçtiği için, ayeti "yakın ataları uyarılmamış" veya "babaları/ataları uyarılmamış bir kavmi/topluluğu uyarman için" şeklinde anlamak gerekir. 2) Araplar Sami kavimlerindendirler. Samilerden olan İbranilere çok peygamber gelmiştir, yine Samilerden olan Aramilere de Hz. İsa gelmiştir. Dolayısıyla bunlar birbirlerinin amca çocuklarıdırlar ve peygamberleri gelmiştir ama Arap-

4 Gökleri ve yeri altı evrede [yevm] yaratan sonra Arş'a yönelen/hükmeden Allah'tır.[4] Sizin için Ondan başka ne bir dost ve ne de bir şefaatçi vardır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?
5 O, gökten yere kadar bütün işleri düzenler. Sonra, işler/olup bitenler, sizin hesabınızla miktarı bin yıl olan bir günde Ona yükselir.
6 İşte (o Allah) algılanamayan [ğayb] ve algılanabilen âlemleri bilendir. O, Azîz'dir, Rahîm'dir.
7 O, yarattığı her şeyi güzel yaptı ve yaratmaya da çamurdan [tîn] başladı.[5]
8 Sonra, onun neslini hakir [mehîn] bir sudan alınan bir özden [sulâle] yaptı.[6]
9 Sonra onu tesviye etti[7] ve ona ruhundan üfürdü.[8] Böylece sizin için kulaklar, gözler ve kalpler var etmiştir[9]. Ne kadar az şükrediyorsunuz?
10 Dediler ki: "Bizler arzda/toprağın içinde kaybolup gittikten [dalalnâ] sonra yeni bir yaratılış içinde mi olacağız?"[10] Bilakis onlar Rablerine kavuşmayı inkâr edenlerdir.

---

lar da aynı ırktan olmalarına rağmen o zamana kadar uyarılmamışlardır veya uyarılmış olsalar bile yapılan uyarılar onları etkilememiş veya onlar tarafından reddedilmiş olabilir. Dolayısıyla Tevrat-İncil vahyi kendilerine ulaşmadığından "ataları uyarılmamış" tabiri kullanılmıştır. Kısaca Hz. Peygamber'in gelmesiyle de onlar da uyarılmış oldular. 3) Buna rağmen hiçbir uyarıcı gelmemiş veya geleli çok olmuş, gelse de kulak vermemiş veya fetrette kalmış toplumlar, Mülk, 67/10-11 ayetlerine göre akıllarından sorumludurlar. Çünkü burada "ya vahye kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık" ifadesi geçer. Kısaca vahiy yerine akıldan sorumludurlar. Dolayısıyle konuyu Kur'an'ın bütünlüğü içinde ele alınca herhangi bir çelişkinin söz konusu olmadığı görülür.

4 Krş. A'râf, 7/54; Yusun, 10/3; Hûd, 11/7; Furkân, 25/59; Kâf, 50/38; Hadîd, 57/4

5 Krş. En'âm, 6/2

6 Krş. Mürselât, 77/20;

7 Krş. Kehf, 18/37; İnfitâr, 82/6-8

8 Ruh üfürme, insana akıl ve idrak yeteneği verilmesinin sembolik bir ifadesidir. Üfürülen ruh, cansızı canlı yapmıyor, onu düşünen, idrak eden, temyiz eden, vicdan ve basiret sahibi bir varlık yapıyor. Çünkü ayet, ruh üflenene kadar insanı maddi bir varlık olarak görüyor ve onun için üçüncü tekil zamiri kullanırken, ruhu üfürüldükten sonra onu anlayan ve idrak eden bir varlık olarak ele alıyor ve muhatap sıgasıyla/kipiyle, ikinci çoğul zamirle hitap ediyor. Ruhun üfürülmesi ile ilgili geniş bilgi için Bkz. "Kur'an'ı Anlamak" isimli kitabımız s. 60.

9 Krş. Nahl, 16/78

10 Krş. En'âm, 6/29; Ra'd, 13/5

11 De ki: "Üzerinize vekil kılınan/görevlendirilen ölüm meleği[11] canınızı alır, sonra da Rabbinize döndürülürsünüz."
12 (Ey Peygamber!) Günahkârların/suçluların Rablerinin katında boyun bükerek, "Rabbimiz! Gördük ve işittik. Bizi (tekrar dünyaya) döndür ki, iyi ve yararlı iş [sâlih] yapalım. Biz kesin olarak inandık" diyecekleri günü bir görsen![12]
13 Biz dileseydik, herkese elbette hidâyetini verirdik.[13] Fakat (insanları yoldan çıkarmaya yeminli şeytana karşı) Benim şöyle bir sözüm var: "Andolsun cehennemi (sana uyan) cinler ve insanlarla tamamen dolduracağım.".[14]
14 "O hâlde bu gününüze kavuşmayı unutmanızdan dolayı cezasını tadınız. Muhakkak biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınıza karşılık sürekli azabı tadınız!" (denilir.)
15 Ayetlerimize ancak, kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamadan Rablerini övgüyle/hamd tesbih edenler inanırlar.[15]
16 (Onlar), korku ve ümit ederek (geceleyin) yataklarından kalkarak/uzaklaşarak Rablerine yalvaranlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de Allah için harcarlar [yunfikûn].
17 Onların yaptıklarına karşılık olarak, kendileri için saklı tutulan göz aydınlığı şeyleri hiçbir kimse bilemez.
18 Hiç inanan bir kimse, yoldan çıkmış [fâsık] bir kimse gibi olur mu? Elbette eşit olamazlar.
19 İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara [sâlihât] gelince, onlar için yaptıklarına karşılık varıp konacakları [nuzulen] Me'vâ cennetleri vardır.
20 Yoldan çıkanlara gelince, işte onların sığınacakları yer ateştir. Ne zaman oradan çıkmayı arzu etseler geri çevrilirler ve onlara, "Yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadınız!" denir.

---

[11] Kur'an'da Azrail adı geçmez. Sadece onun için "ölüm meleği" ifadesi kullanılır. Krş. En'âm, 6/61

[12] Krş. En'âm, 6/27

[13] Krş. Mülk, 67/2

[14] Krş. A'râf, 7/18; Sâd, 38/85. Bu ayetler ışığında konuya baktığımızda, cehenneme girecek olanlar; gerek insanlardan ve gerekse cinlerden olsun, şeytana ve şeytan tabiatlı kimselere tabi olan, günah bataklığına batınış, haktan yüz çevirmiş inkârcılar olduğunu görürüz.

[15] Bu ayet secde ayetidir.

21 Biz onlara büyük azaptan önce mutlaka yakın/dünya azabı da tattırırız. Belki dönerler.
22 Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldıktan sonra ondan sırtını dönen/yüz çeviren kimseden daha zalim kim vardır? Muhakkak ki Biz, günahkârlardan/suçlulardan [mucrimûn] intikam alıcıyız.
23 Andolsun Biz Musa'ya Kitab'ı verdik. Sakın sen de Ona kavuşacağından bir kuşku/tereddüt [mirye] içinde olma! Biz onu İsrailoğulları için bir doğru yol rehberi yaptık.
24 Sabredip/göğüs gerip ayetlerimize kesin olarak inandıkları zaman, onların içlerinden emrimizle önderler çıkardık.
25 Muhakkak ki senin Rabbin, kıyamet günü üzerinde ayrılığa düştüğü konularda onların aralarında ayırıcı [yafsılu] hükmünü verecektir.
26 (Ey Peygamber!) Yurtlarında gezip dolaştıkları nice nesilleri kendilerinden önce helak etmiş olmamız onları yola getirmedi mi? Muhakkak ki bunda ibretler [âyât] vardır. Hâlâ dinlemiyorlar mı?
27 Kuru arza/toprağa suyu akıttığımızı ve onunla hem kendilerinin hem de hayvanlarının yediği ekini bitirdiğimizi görmüyorlar mı? Hâlâ görmeyecekler mi?
28 (Onlar alay ederek), "Eğer sözünüzde doğruysanız bu fetih/hüküm ne zamanmış?" diyorlar.
29 (Onlara) de ki: "Hükmün verileceği gün/fetih günü, inkârcıların imanlarının fayda vermeyeceği ve yüzlerine bakılmayacağı gündür.
30 (Ey Peygamber!) Sen onlardan yüz çevir [fa'rıd], ve bekle/gözetle. Muhakkak onlar da beklemektedirler/gözetlemektedirler.

33- AHZÂB SÛRESİ

"Ahzâb" kelimesi, "hizib" kelimesinin çoğuludur. Hizib ise, grup, parti, küçük topluluklar, cüz anlamına gelir. İçinde Hz. Peygamber'e karşı gelen hiziplerden bahsettiği için sûre bu adı almıştır. Medine döneminde nazil olmuştur. 73 ayettir. Mushaf'ta 33, inişte ise 90 ıncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey Peygamber! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde ol! İnkâr edenlere ve ikiyüzlülere itaat etme! Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

2 Rabbinden sana vahyolunana tabi ol! Muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

3 Allah'a dayanıp güven, vekil olarak Allah yeter.

4 Allah, bir adamın içine iki kalp koymamıştır, zıhar[1] yaptığınız eşlerinizi de anneleriniz yapmamıştır. Himayenizde olanları [ed'ıyâekum][2] öz çocuklarınız olarak da kılma-

---

[1] Zıhar, sırt demektir. Eski Arap geleneğinde erkek eşine, "Sen bana anamın sırtı gibisin" demek suretiyle, kadına ebediyen yanaşamazdı. Böylece kadın hem kocasına haram, hem de boş olup bir başka erkekle evlenemez, ebediyen terk edilirdi. İslam bu geleneği kaldırdı. Mücadele 28/2-4'de zıhar yapanlara yapmaları gereken şeyleri söylüyor.

[2] "Ed'iya'ikum" kelimesi her ne kadar "evlatlıklarınız" olarak tercüme edilse de bugün kullandığımız gerçek evlat edinme kavramı ile aynı değildir. "Ed'ıyâ" kelimesi, aslında himaye altına girmek, koruma altında olmaktır. Câhiliye dönemi Araplarında bir gelenek olarak "öz babası dışında birine yamanan ve ona nispet edilen" den tutun da "gayr-i meşru olarak doğmuş, birisine verilmiş" veya "ait olmadığı bir kavme katılmış" vb olanlara kadar bu kavram kullanılmıştır. Hz. Peygamber, kendi kavmine ait olmayan Zeyd bin Hârise'yi himayesi yani koruması altına almıştır. Böylece Zeyd'e kendi kavmine olan hasretini hissettirmemiştir. Bugünkü anlamdaki evlatlık demek değildir. Onun için ben bu kelimeyi "himayenizdekiler, himayeniz/korumanız altında olanlar" olarak tercüme ettim. Bu tercümemiz Kur'an semantiğine daha uygundur. Zaten Zeyd, Hz. Peygamber'den sadece 5 yaş kadar küçüktü. Aralarında hukuken evladı olacağı bir yaş aralığı da yok. Arapçada evlat edinme ise, "et-tebenni"

mıştır. Bunlar sizin ağzınızdan çıkan (boş) laflardır. Allah sadece gerçeği söyler ve doğru yola iletir.

5 Onları babalarına nispet ederek çağırınız. Allah katında en doğru olanı budur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır [mevâlikum]. Yanılarak yaptığınız bir işte size bir günah yoktur. Ancak kasıtlı olarak/bile bile yaptığınız şeylerde ise (sorumlusunuz). Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

6 Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir ve eşleri de onların anneleridir. Aralarında akrabalık bağı bulunanlar, Allah'ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhacirlerden (mirasta) daha önceliklidirler.[3] Ancak dostlarınıza [evliyâ'ikum] örfe uygun davranmanız hariçtir. Bu (husus) Kitap'ta yazılıdır.

7 Hani Biz bir zamanlar peygamberlerden teminat [mîsâk] almıştık; Senden, Nûh'tan, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet, Biz onlardan sağlam/ağır [ğalîz] bir teminat almıştık.

8 Tâ ki doğru kimselerin doğruluklarını [sıdkıhim] sorgulayabilsin. İnkârcılar için de can yakıcı bir azap vardır.

9 Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayınız. Hani (düşman olan) ordular üzerinize gelmişti de Biz onların üzerine şiddetli bir rüzgâr [rîh] ve göremediğiniz ordular göndermiştik.[4] Çünkü Allah yaptıklarınızı en iyi görendir.

10 Hani onlar size hem üst tarafınızdan hem de alt tarafınızdan gelmişlerdi.[5] Hani gözler dönmüş, yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah'a karşı zan üstüne zanda bulunuyordunuz.

11 İşte orada inananlar denenmiş ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsılmışlardı.

12 Hani ikiyüzlüler ve kalplerinde hastalık bulunanlar, "Al-

---

kelimesiyle ifade edilir. Kur'an'da "ittehaze veleden" (çocuk edinmek) şeklinde geçer. Ayrıca Bkz. Ahzâb, 33/37 dipnot.

3 Muhacir ve Ensar Hicret'ten sonra birbirleriyle kardeşlik antlaşması yapmış ve birbirlerine mirasçı da olmuşlardı. Bu ayetle bu uygulama da kalkmıştır. Ayrıca Bkz. Enfâl, 8/75

4 Bundan sonraki ayetler Hendek Savaşı'ndan söz etmektedir.

5 Hendek savaşında düşman Gatafan askerleri vadinin üst tarafından, Kureyşliler de alt tarafından saldırmışlardır.

lah ve elçisi bizi kandırmaktan başka bir şey yapmadı" demişlerdi.

13 Hani onlardan bir grup [tâ'ife], "Ey Yesrib/Medine halkı! Sizin burada durma imkânınız yok hemen geri dönünüz" demişti. İçlerinden belli bir kısmı [ferîk] da evleri açık olmadığı hâlde, "Gerçekten evlerimiz açık" diyerek Peygamberden izin istiyordu. Onlar (aslında) kaçmaktan başka bir şey istemiyordu.

14 Eğer onun/Medine'nin her tarafından üzerlerine gelinseydi ve orada karışıklık [fitne] çıkarmaları istenseydi, onu mutlaka yaparlar ve bu hususta pek gecikmezlerdi.

15 Andolsun ki, onlar daha önce geri dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz de sorulur.

16 (Ey Peygamber!) De ki: "Eğer siz ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size hiçbir fayda vermez. Kaçsanız bile, (hayattan) çok az yararlandırılırsınız."

17 "Eğer Allah size bir kötülük dilese, sizi Allah'tan koruyacak kimdir? Yahut size bir rahmet dilese (buna engel olacak kimdir?)" de. Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulabilirler.

18 Şüphesiz Allah içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine/yandaşlarına, "Bize gelin!" diyenleri biliyor. Onların pek azından başkası savaşa gelmiyordu.

19 Onlar size karşı çok kıskançtırlar/cimridirler.[6] Korku geldiği zaman, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş kimseler gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün.[7] Korku gidince de ganimete [hayr] olan kıskançlıkları/hırsları sebebiyle sivri dilleriyle sizi incitirler. İşte onlar inanmayanlardır. Allah onların işlerini boşa çıkarır. Zira bu Allah'a göre kolaydır.

20 Onlar, düşman gruplarının/birliklerinin [ahzâb] gitmediğini sanıyorlar. Bu birlikler eğer tekrar gelecek olsa, çölde bedevi Araplar içinde bulunup sizin haberlerinizi sormayı arzu ederlerdi. (Zaten) içinizde bulunsalardı çok az savaşırlardı.

21 Andolsun, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve âhiret

---

[6] Savaş masraflarına katılmazlar ama ganimetten de pay isterler.

[7] Krş. Muhammed, 47/20

gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan/hatırlayan kimseler için çok güzel bir örnek vardır.[8]
22 İnananlar o düşman birliklerini [ahzâb] gördükleri zaman, "İşte, Allah ve elçisinin bize vaat ettiği budur. Allah ve elçisi doğru söylemiştir" dediler. Bu onların ancak iman ve teslimiyetlerini artırmıştır.
23 İnananlardan Allah'a verdiği sözü yerine getiren nice adamlar vardır. İçlerinden bir kısmı (can verme) sözünü yerine getirdi, bir kısmı da (vermek için) beklemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler.
24 Sonunda Allah, doğruları doğrulukları sebebiyle ödüllendirir, ikiyüzlülere de dilerse azap eder veya tevbelerini kabul eder. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.
25 Allah inkâr edenleri, kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Onlar hiçbir zafer/ganimet [hayr] elde edemediler. İnananlara Allah'ın savaştaki yardımı yetti. Zira Allah, Kaviy'dir[9], Azîz'dir.
26 Allah, kitap ehlinden olup onlara/müşriklere yardım edenleri kalelerinden indirmiş ve kalplerine korku salmıştır. Siz onların belli bir kısımını öldürüp, belli bir kısmını da esir alıyordunuz.[10]
27 O sizi, onların topraklarına, yerlerine [ardahum], yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız nice topraklarına vâris kıldı.[11] Zira Allah, her şeye hakkıyla kadirdir.
28 Ey Peygamber! Eşlerine de ki: "Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi/dünyalığınızı vereyim ve sizi güzellikle bırakayım"
29 "Eğer Allah'ı, elçisini ve âhiret yurdunu istiyorsanız, hiç şüpheniz olmasın ki, Allah, iyi davrananlar [muhsinât] için çok büyük bir mükâfat hazırlamıştır."
30 Ey Peygamber hanımları! İçinizden kim apaçık bir iffet-

[8] Krş. Mümtehine, 60/4, 6
[9] **Kaviy**, çok kudretli, güçlü ve zorlu.
[10] Benu Kureyza Yahudileri, Hendek savaşında müşriklere yardım ettiler. Savaştan sonra Hz. Peygamber onların sığındıkları Medine yakınlarındaki kalelerini 20-25 gün süreyle muhasara altında tuttu ve onları görüşmeye mecbur etti. Hz. Peygamber; "Benim sizin hakkınızda vereceğim karara razı mısınız?" diye sordu. Onlar da "Hayır! Sa'd bin Mu'az'ın vereceği karara razıyız" dediler. Sa'd da onlara kendi kitapları olan Tevrat'taki hükümle (Tesniye 20/ 10-14); erkeklerin öldürülmesine, kadınlarla çocukların esir edilmesine karar verdi. Hz. Peygamber de: "Sa'd'ın kararı ayetlere uygundur" dedi ve karar uygulandı.
[11] Bu ayet ileride gerçekleşecek nice İslam fetihlerinin müjdesini veriyor.

sizlikle [fâhişetin] gelirse, onun azabı iki kat verilir. Bu Allah'a göre kolaydır.

31 İçinizden kim Allah'a ve elçisine gönülden itaat eder, iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, ona da mükâfatını iki kere veririz. Biz onun için bolca [kerîm] bir rızık hazırlarız.

32 Ey Peygamber hanımları! Sizler kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; eğer Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincine sahip iseniz, sözü cilveli bir eda ile söylemeyiniz. Aksi takdirde kalbinde hastalık bulunan kişi ümide kapılır. Daima makul/ağırbaşlı sözler söyleyiniz.

33 Evlerinizde vakarla/ağırbaşlılıkla oturunuz[12]. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı [teberruc] gibi, açılıp saçılmayın. Namazlarınızı dosdoğru kılınız, zekâtlarınızı veriniz. Allah'a ve elçisine itaat ediniz. Peygamber'in ev halkı olarak, Allah sizden pisliği/belâyı [rics][13] gidermek/uzaklaştırmak ve sizi tertemiz tutmak istiyor.

34 Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayınız. Muhakkak ki Allah, Latîf'tir, Habîr'dir.

35 Muhakkak ki Allah'a teslim olmuş/Müslüman erkeklerle Allah'a teslim olmuş/Müslüman kadınlar, inanan erkeklerle inanan kadınlar, gönülden itaat eden erkeklerle gönülden itaat eden kadınlar, özü sözü doğru erkeklerle özü sözü doğru kadınlar, sabreden/göğüs geren erkeklerle sabreden/göğüs geren kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkeklerle, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar,

---

[12] Ayette geçen "karne" kelimesini, bazı kıraat imamları "kırne" şeklinde okumuşlardır. Tercümeyi bu kıraatı esas alarak yaptık. Ev ortamında ve Arabistanda iklim gereği evde daha rahat bir kıyafet giyilebileceğinden ve evleri de Mescid-i Nebevî'ye bitişik olduğundan, peygamber hanımlarının giyim-kuşam ve davranışlarında daha vakarlı ve dikkatli olmaları istenmiştir. Ayrıca bu ayetle Peygamber hanımlarının ortalıkta dolaşarak sataşılmalarının, taciz ve suistimale maruz kalmalarının da önüne geçilmektedir. Hz. Peygamber'in gizli düşmanları çoktu, intikam için eşlerine zarar verebilirlerdi. Onun için evlerinde daha fazla kalmaları öğütlenmektedir. Bu ayet Peygamber hanımlarına tahsis edilmiş bir ayettir. Çünkü onlar mü'minlerin anneleridir. Yoksa mü'min kadınların bu ayeti örnek göstererek, çalışmayıp devamlı evde kalmalarının yolunu açmaz. Ayetlerin başında kendilerine özel hitaplar vardır ve onlara hitaben "Sizler kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz" (Ahzâb 33/32'de) diyerek onları ayrı bir kategoriye koymaktadır.

[13] Burada rics'den kasıt, belâ, saldırı, suikast, dedikodu, günahlardan uzak tutmak vb.dir.

sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, edep yerlerini koruyan erkeklerle edep yerlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle Allah'ı çokça anan kadınlar; işte onlar için Allah bağışlanma ve çok büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

36 Allah ve elçisi bir iş/konu hakkında karar verdiği zaman, inanan erkek ve inanan kadının artık o konuda seçim hakkı [hıyeretu] olmaz. Kim Allah'a ve elçisine karşı gelirse, andolsun o apaçık bir sapıklığa sapmıştır.

37 (Ey Peygamber!) Hani sen, Allah'ın kendisine nimet verdiği/lütufta bulunduğu ve senin de kendisine iyilik ettiğin/azat ettiğin kimseye; "Eşini (nikâhında) tut/boşama, Allah'a karşı sorumluluk bilincinde ol" diyor, Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi insanlardan çekinerek [tahşâ] içine atıyordun. Oysa kendisinden çekinmene daha layık olan Allah'tır.[14] Zeyd eşiyle ilişiği kestiğinde onu seninle evlendirdik ki, himayenizdekilerin [ed'iyâ'ikum] ilişkilerini kestikleri eşlerini nikâhlama hususunda inananlara bir zorluk/hukuki bir engel olmasın. Allah'ın emri böylece yerine geldi.[15]

---

[14] Kur'an'ı Hz. Peygamber'in kendisinin yazmadığı veya kendisine gelen ayetlerin bir kısmını gizlemediğinin en açık örneği bu ayettir. Nitekim Hz. Ayşe, "Allah'ın elçisi, kendisine vahyedilenlerden birini gizlemek isteseydi, muhakkak ki bu ayeti gizlerdi" demiştir (Buhari, Tevhid, 22; Müslim, Tefsîr, 33/9-16).

[15] Zeyd bin Hârise, aslen Yemenli olan ve daha sonra Kuzey Arabistan'a yerleşen kabilelerden Benu Kelp kabilesindendir. Çocukken esir alınmış ve Mekke'de satılmıştır. Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Hakem b. Hızam onu satın alıp kendisine hediye etmiştir. O da onu çarşı pazar ve diğer hizmetlerde kullanmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber'le evlenince, artık kemal yaşına gelmiş olan Zeyd'i Hz. Peygamber'e hediye etmiştir. Peygamber de onu azat etmiş, daha sonra da onu himayesi/koruması altına almıştır. Bu himaye **(ed'iyâ)** maalesef meâllerde ve tefsirlerde, semantik analiz yapılmadığı için, *"evlatlık"* diye tercüme edilmiştir. Arapçada asıl evlatlık **"tebenni"veya "ittihazu veled"** tabirleriyle ifade edilir. "Evlatlık" şeklinde yapılan bu yanlış tercüme, tarih boyunca İslam'ın zayıf karnı olmuştur. Bugün ateistler ve deistler bile, bu yanlış tercümeyi, dillerine dolayıp "Muhammed geliniyle evlendi" diye İslam aleyhine propaganda yapıyorlar. O, Kur'an' a göre, "en güzel örnek" dir. Gayr-i ahlaki bir davranışta bulunması mümkün değildir. Gerçi Hz. Peygamber, kendisinden sadece beş yaş küçük olan Zeyd'i evladı gibi seviyor, onu hiç akrabası olmayan Mekke, Medine toplumunda yalnız bırakmıyor, onu tabiri caizse bir emir eri gibi yanından ayırmıyordu. Onu himaye ediyor, koruyor, ihtiyaçlarıyla

38 Allah'ın kendisine farz kıldığı şeylerde peygambere bir güçlük yoktur. Bu daha önce gelip geçmiş olanlar hakkında da uygulanan Allah'ın kanunudur [sunnetullah]. Allah'ın işi takdir edilmiş bir kaderdir.
39 Allah'ın göndermiş olduklarını tebliğ eden peygamberler, Allah'tan korkan ve Ondan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak Allah yeter.
40 (Ey inananlar!) Muhammed, erkeklerinizden hiç kimsenin babası değildir. Fakat o, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Zira Allah, her şeyi en iyi bilendir.
41 Ey inananlar! Allah'ı çokça zikrediniz.
42 O'nu sabah akşam tesbih ediniz.

---

yakından ilgileniyordu. Azat edilse bile kölelerin horlandığı bir toplumda ona sahip çıkıyor ve diğer sahabeleriyle eşit tutuyordu. Ama bildiğimiz anlamda bir evlatlık söz konusu değildi. Zaten metinde kullanılan kelime *"Ed'iyâ"* kelimesi, "çağırma, davet etme" kökünden gelir. Korumaya, himayeye alınan kişiler içindir. Onlar yakın ve her çağrılışta hazır olan kişiler için kullanılır. "Evlatlık" tabiri yakıştırmadır ve galat-ı meşhur bir kelime olmuştur. Zeyd, İslam'ı ilk kabul edenlerdendir. Hz. Peygamber onu önce azatlı câriyesi Ümmü Eymen ile evlendirmiştir. Daha sonra halasının kızı Zeyneb binti Cahş ile nikâhlamıştır. Hz. Peygamber, bir Câhiliye adeti olan hür ile hürün, azatlı da olsa köle ile kölenin evlenmesine bir son vermek istemişti. Köle de olsalar onlar da insandı. Aristokrat/soylu bir aileden gelen ve hür bir kadın olan kendisini üstün gören Zeynep, geçmişinde kölelik bulunan Zeyd'le evlenmek istememiş ve sadece Hz. Peygamber'in hatırı için evlenmiştir. Nikâhlarını da Hz. Peygamber kıymıştır. Zeynep kocasını ta başından beri hor görüyor, geçinmek istemiyordu. Zeyd birkaç kere Peygamber'e gelerek Zeynep'ten şikâyetçi oldu ve boşanmak istediğini beyan etti. Peygamber de halkın dedikodusundan çekinerek geçinmeye devam etmesini istedi. Ancak bu evlilik boşanmayla son buldu. Cenab-ı Hak ayette geçtiği şekliyle Peygamber'in Zeyneb'le nikâhlanmasını istedi. Hz. Peygamber de Zeyneb'in ve ailesinin kırılan onurunu onarmak, mutsuzluğunu telafi etmek amacıyla onunla evlenmeye razı oldu. Böylece bir câhiliye âdeti daha yıkılmış oldu. Câhiliye Arapları azatlı da olsa mazisinde kölelik olan birinin boşadıkları eşlerini, gurur ve kibirlerinden dolayı hor gördükleri için almazlardı. Bu evlilik İslam düşmanları tarafından çok istismar edilen ve saptırılan olaylardan biridir. Denildiği gibi Hz. Peygamber, Zeyneb'in güzelliğine hayran olup onu boşattırıp da onunla evlenmiş değildir. Öyle olsaydı, onu baştan Zeyd'e nikâhlamazdı. Hz. Peygamber'in Zeynep'le evliliğini isteyen; ayetten de anlaşılacağı gibi Cenab-ı Hak'tır. Nitekim Zeynep, Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına: "Sizi Peygamber efendimizle aileleriniz evlendirdi ama beni ise Allah Teâlâ evlendirdi" demiştir. (Buhari, Tefsir, 33/36). Hz. Ayşe, "Eğer Allah'ın elçisi Kur'an'dan bir şey gizleyecek olsaydı, bu ayeti gizlerdi" demiştir.

43 O, melekleriyle beraber, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size her türlü desteği [yusalli][16] verir. Zira Allah, mü'minlere çok merhametlidir.

44 Ona kavuşacakları gün, onlara yönelik esenlik dileği, "Selâm"dır.[17] (Allah) onlara yüce [kerîm] bir mükâfat hazırlamıştır.

45 Ey Peygamber! Muhakkak ki Biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

46 (Yine) Onun izniyle Allah'a çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak.

47 İnananlara kendileri için Allah tarafından büyük bir lütuf olduğunu müjdele.

48 İnkâr edenlere ve ikiyüzlülere itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma. Allah'a güven dayan. Vekil olarak Allah yeter.

49 Ey inananlar! İnanan kadınları nikâhlayıp da sonra onlara dokunmadan/ilişkiye girmeden boşadığınız takdirde, bir iddet dönemi hesaplayıp onları bekletmeye hakkınız yoktur. Bu durumda onlara geçimliklerini veriniz ve onları güzelce serbest bırakınız.

50 Ey peygamber! Allah'ın sana mehirlerini [ucûrehunne] verdiğin eşlerini ve sana bahşettiği (savaş esirleri arasından) akitle sorumluluk altına aldıklarınızı/sağ elinin altında bulunan kadınları, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını; ayrıca bir mü'min kadın eğer kendini (mehirsiz olarak) peygambere bağışlar ve peygamber de kendisini nikâhlamak istediği takdirde, -diğer mü'minlere değil - yalnız sana helal kıldık.[18] Andolsun Biz mü'minlerin eşleri ve akitle sorumluluk altına aldıkları/ sağ ellerinin altında bulunanlar hakkında, senin bir zorluğa düşmemen için,

---

16 "Yusalli" fiili, "salla" kökünden gelir. Kök anlam itibariyle "yaslanmak", "sırtını bir yere dayamak" demektir. Literatürde "namaz kılmak" olarak tercüme edilir. Çünkü namaz kılan kişi, sırtını Allah'a yaslamış demektir. Girmek, dâhil olmak anlamı da vardır. Nitekim Tebbet Sûresi'nde bu anlamdadır. Bu ayette ise, destek vermek, yardım etmek vb anlamına geliyor.

17 Krş. Yûnus, 10/10

18 Hz. Peygamber'in evliliklerinin pek çoğu siyaseten yapılmış evliliklerdir. Geniş bilgi için bkz. "*Hz. Peygamberi Anlamak*" isimli kitabımızın "Hz. Peygamber'in Evliliklerinin Sosyo-Kültürel ve Dini Analizi" Bölümü, s. 108-131

üzerlerine neyi farz kıldığımızı elbette biliriz.[19] Zira Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

51 (Ey Peygamber!) Bunlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alırsın. Bıraktıklarından arzu ettiğini yanına almanda sana bir günah yoktur. Bu onların gözlerinin aydın olması, üzülmemeleri ve hepsinin de kendilerine verdiğine razı olmaları için daha uygundur. Allah kalplerinizde olanı bilir. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

52 (Ey Peygamber!) Bundan sonra, akit yoluyla sorumluluk aldığın/köle kadınlar [mâ meleket yemînuke] hariç[20], güzellikleri hoşuna gitse bile, ne başka kadınlarla evlenmen ne de eşlerini boşayıp yerine başkalarını alman helaldir. Zira Allah her bir şeyi gözetlemektedir.

53 Ey inananlar! Peygamber'in evlerine size izin verilmedikçe girmeyiniz; yemeğe davet edildiğinizde (erkenden gidip de) yemeğin hazırlanmasını beklemeyiniz. Ne zaman davet edildinizse o zaman giriniz. Yemeği yiyince de hemen ayrılınız, lafa dalıp kalmayınız. Muhakkak ki sizin bu hâliniz peygamberi üzmektedir ancak o size bunu söylemekten çekiniyor [yestehyî]. Allah ise gerçeği/hakkı söylemekten çekinmez. Eğer (Peygamber'in hanımlarından) bir şey istediğiniz zaman, perde [hicâb] arkasından isteyiniz. Bu şekilde (davranmanız) hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Allah'ın elçisine rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra da eşlerini nikâhlamanız ebediyen caiz değildir.[21] Muhakkak

---

[19] Krş. Bakara, 2/221; Nisâ, 4/3, 23-24; Mâide, 5/5

[20] İslamiyet cariyelik ve köleliği kaldırmıştır. Bu kaldırmayı birdenbire değil de yavaş yavaş ve bir zamana yayarak yapmıştır. Bir toplum için doğru olan da budur. Bu konuda ciddi bir çalışması olan Muhammed Esed'in bu ayetin yoruma düştüğü dipnotu önemine binaen aşağıya alıyoruz. "İslam cariyeliğin hiçbir şekline rıza göstermez ve meşru bir nikâha dayanmadıkça bir erkek ile kadın arasındaki her türlü cinsel ilişkiyi kesinlikle yasaklar. Bu konuda özgür/hür bir kadın ile köle arasında tek fark, birincisinin kocasından mehir talep edebilmesine karşılık, meşru yollarla sahip olduğu kölesi (lâfzen "sağ elinin sahip oldukları) ile yani inancın ve özgürlüğün savunulması için yürütülen kutsal savaşta/cihadda esir alınan bir kadın (Bakara,2/190; Enfâl, 8/67) ile evlenen kişinin böyle bir mükelliyefetinin olmamasıdır. Çünkü bu durumda köle kadının evlenme yoluyla özgürlüğünü elde etmesi, mehire denk bir bedel olarak görülmesidir" (M. Esed).

[21] Bir sahabenin, "Ben, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ayşe ile evleneceğim" demesi üzerine bu ayet gelmiştir.

ki bu, Allah katında (vebali) çok büyüktür/bağışlanamaz bir günahtır.

54 Bir şeyi ister açığa vurun ister gizleyin, muhakkak ki Allah her şeyi en iyi bilmektedir.

55 (Peygamber eşleri için) babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşinin oğulları, mü'min kadınlar ve akitle sorumluluk altında bulunanlar/köleleri ve cariyeleri [mâ meleket eymânuhunne] ile (serbestçe görüşmelerinde) bir günah yoktur[22]. (Ey Peygamber hanımları!) Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah her şeye hakkıyla şahittir.

56 Muhakkak ki Allah ve melekleri peygambere yardım ve destek [yusallûn] verirler. Ey inananlar! Siz de ona yardım ve destek/dua [sallû] veriniz ve onu tam bir teslimiyetle selâmlayınız.

57 Muhakkak ki Allah ve elçisini incitenlere[23], Allah dünya ve âhirette lanet etmiş ve onlar için alçaltıcı [muhîn] bir azap hazırlamıştır.

58 İnanan erkek ve kadınlara işlemedikleri şeyler yüzünden incitenler, doğrusu bir iftira [buhtân] ve apaçık bir günah [ism] yüklenmişlerdir.

59 Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle! Dış giysilerini [celâbîb] üzerlerine alsınlar. Bu onların tanınması ve incitilmemeleri için daha uygundur.[24] Zira Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

60 Andolsun, ikiyüzlüler ve kalplerinde hastalık bulunanlar, şehirde yalan haber yayanlar/kargaşa çıkaranlar [murcifûn][25] eğer bundan vazgeçmezlerse andolsun seni on-

---

[22] Krş. Nur, 24/30-31

[23] "Allah'ı incitmek" demek mecâzi bir ifadedir. Allah'ın hoşlanmadığı işleri yapmak, O'na yakışmayacak nitelemelerde bulunmak demektir.

[24] "Celâbîb" kelimesinin tekili "cilbâb" tır. Bu kelimeyi "dış giysiler" diye tercüme ettik. Ev içi kıyafetiyle dışarı çıkmamaları isteniyor. Çünkü Kur'an'ın nazil olduğu devirde, Arap toplumunda kadınlar hür ve köle/cariye diye ikiye ayrılıyordu. Hür ve iffetli kadınlar bu ayet gelmeden önce, köle/cariye kadınlar gibi, ev içi kıyafetiyle sokağa çıkıyorlar ve onlar da uygunsuz tekliflerle karşılaşıyor ve ta'ciz ediliyorlardı. Bu ayet, işte bu nevi davranışlara meydan vermemek için hür ve Müslüman kadınların dışarıya çıktıklarında üzerlerine dış kıyafetlerini giymelerini istemiştir.

[25] Murcifûn kelimesini Zamahşerî "huzursuzluk ve kargaşa çıkaranlar" anlamında kullanmıştır. Bu kelimenin kökü, " r-c-f"dir. Şiddetli sarsıntı

ların üzerlerine göndeririz. Artık o şehirde senin yanında pek azı hariç kalamazlar.

61 Lanetlenmiş kimseler olarak, nerede bulunurlarsa yakalanıp birer birer öldürülürler.

62 Allah'ın daha önce gelip geçenler hakkındaki kanunu budur ve Allah'ın kanununda bir değişiklik bulamazsın.

63 (Ey Peygamber!) Sana kıyametten [es-sâ'at] soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır." Ne biliyorsun, belki o kıyamet yakında vuku bulur?

64 Muhakkak ki Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş [sa'îr] hazırlamıştır.

65 Orada ebedi olarak kalırlar. Ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

66 Onların yüzleri ateşte çevrilip durduğu gün[26] derler ki: "Eyvâh! Keşke biz Allah'a ve elçisine itaat etseydik."

67 (Şöyle devam ederler): "Rabbimiz! Muhakkak biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yoldan saptırdılar."

68 "Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanete uğrat."[27]

69 Ey İnananlar! Siz Musa'ya eziyet eden kimseler gibi olmayınız. Allah onu onların dediklerinden temize çıkardı. Zira o, Allah katında saygın/değerli [vecîh] biriydi.

70 Ey İnananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve sözü dosdoğru [sedîd] söyleyiniz.

71 Böylece O, işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve elçisine itaat ederse, andolsun o, büyük bir kurtuluşa ermiştir.

72 Muhakkak ki Biz emaneti[28] göklere, yere ve dağlara teklif

---

anlamına gelir. Bir toplumda, yalan ve ahlak dışı söylemlerle çalkantı yaratmak ve huzur kaçırmaktır.

26 Günahkârların derin bir çaresizlik içinde olduğunun metaforik bir ifadesi olduğu anlaşılıyor.

27 "Lanet" güzel olan her şeyden mahrum etme, rahmetten mahrum kalma anlamındadır. Burada "onları rahmetinden mahrum bırak" anlamındadır.

28 Emanetin ne olduğu çok tartışılmıştır. Vahiy, akıl, irade, muhakeme, temyiz etme vb. Emanet, ifadesiyle insana bir sorumluluk verildiği anlaşılıyor. Emaneti alan kişi iki şeyden birini yapar, ya emanete sadakat gösterir ve gereğini yerine getirir yahut emanete hıyanet eder, gereğini yerine getirmez. Emanetin yerine getirilmemesi zulüm ve cehaletin eseridir. Nitekim insanların çoğu Allah'ın sunduğu akıl ve iradeyi gereği gibi

ettik.[29] Fakat onlar onu yüklenmekten kaçındılar ve onun sorumluluğundan korktular. Sonunda onu insan yüklendi. Muhakkak o da çok zalim ve çok cahil biri oldu.

73 İşte bu sebeple Allah, ikiyüzlü erkeklere ve ikiyüzlü kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve Allah'a ortak koşan kadınlara azap edecek; inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul edecektir. Zira Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

---

kullanamıyorlar. Ayette emanetin, "göklere yere ve dağlara" teklif edildiğinden onların bunu yüklenmekten çekindikleri ve sorumluluğundan korktukları, ancak insanın yüklendiği ifade ediliyor. Buradan anlaşılıyor ki sorumluluk almak, akli tercihle bir bilinç ve amaç dâhilinde yerine getirilebilen bir görevdir. Kaldı ki, göklerin, yerin ve dağların böyle bir tercih yapma yetenekleri doğalarında yoktur. İnsanoğlunun doğasında var ama zulüm ve cehaleti bu sorumluluğu tam anlamıyla yerine getirmesinin önünde bir engel gibi duruyor.

[29] Krş. Haşr, 59/21

34- SEBE' SÛRESİ

Sûre adını 15'inci ayetinde geçen "Sebe" kelimesinden almıştır. Sebe/Seba, Yemen'de bir bölgenin adı olup tarihte zengin bir uygarlığın da ismidir. Sûre Mekke Dönemi'nde nazil olmuş, 54 ayettir. Mushaf'ta 34, inişte ise 58'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Bütün övgüler/hamd, göklerde ve yerdeki her şey kendisinin olan Allah'a mahsustur. Ahirette de bütün övgüler/hamd Ona mahsustur. Zira O, Hakîm'dir[1], Habîr'dir.

2 O, yerin içine gireni ve oradan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Zira O, Rahîm'dir, Gafûr'dur.

3 İnkâr edenler, "Kıyamet [es-sâ'at] bize gelmeyecektir" dediler. De ki: "Bilakis, algılanamayan gerçeği [ğayb] bilen Rabbime andolsun ki, o mutlaka size gelecektir?" Göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile Ondan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve büyük bir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta olmasın.[2]

4 O, böylece, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları mükâfatlandırır. İşte onlar için bir bağışlanma ve bolca [kerîm] bir rızık vardır.

5 Ayetlerimizi geçersiz/âciz kılmak için koşuşturanlara gelince, işte onlar için iğrenç [ricz] can yakıcı bir azap vardır.

6 Kendilerine ilim verilenler, Rabbinden sana indirilenin gerçek/hak olduğunu ve Azîz ve Hamîd olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler.

7 İnkâr edenler (birbirlerine), "Çürüyüp dağıldıktan sonra sizin mutlaka yeni bir yaratma içinde olacağınızı/dirileceğinizi, haber veren bir adamı size gösterelim mi?" derler.

---

1 Krş. Hadîd, 57/4

2 Krş. Âl-i İmrân, 3/5; En'âm, 6/59; Yûnus, 10/61

8 "O, Allah'a karşı yalan mı uyduruyor yoksa onda bir delilik mi var?" Bilakis âhirete inanmayanlar azapta ve derin bir sapıklık içindedirler.

9 Onlar, kendilerini önlerinden ve arkalarından (kuşatan) gökyüzünde ve yeryüzünde neler var görmüyorlar mı? Eğer dilersek onları yerin dibine geçiririz veya gökten üzerlerine parçalar düşürürüz/göğü başlarına yıkarız. Muhakkak ki bunda Allah'a yönelen her bir kul için ibretler [âyât] vardır.

10 Andolsun, Biz Davud'a tarafımızdan bir üstünlük [fadl] verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! (Davud) tesbih ettikçe siz de onu tekrarlayınız"[3] (dedik). Demiri [hadîd][4] de onun için yumuşattık/eritmesini öğrettik.[5]

11 Ona, "Rahat/geniş zırhlar yap, yapımında ölçü kullan, iyi ve yararlı iş [sâlih] yapınız. Çünkü Ben sizin ne yaptığınızı hakkıyla görüyorum"[6] (dedik).

12 Süleyman'ın emrine de sabah gidişi bir ay, akşam gelişi de bir ay olan rüzgârı verdik[7] ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden onun önünde çalışanlar da vardı. Onlardan kim emrimizden çıksa, biz ona çılgın alevli azabı tattırırdık.

13 Onlar Süleyman'a mabetler [mehârib][8], heykeller, ha-

---

3 Yani sizler de ona katılın ve onu yankılayın. Krş. Enbiyâ, 21/79; Sâd, 38/18

4 Hadîd, demir anlamında olduğu gibi, keskin sert olan anlamı da vardır.

5 Buradaki "yumuşattık" sözü, Kur'an üslûbu açısından ele alındığında, "yumuşatma veya eritme bilgisini verdik" anlamındadır.

6 Krş. Enbiyâ, 21/79-82

7 Bu ayette anlatılmak istenen, Hz. Süleyman'ın halı üzerinde rüzgârla çok hızlı seyahat ettiği, bir aylık yolu bir anda kat ettiği değildir. Bu anlayış mitolojik bir anlayıştır. Hâlbuki ayette kastedilen, Hz. Süleyman'ın meşhur ticaret gemilerinden oluşan filosudur. Güçlü rüzgârlarla hiç ara vermeden uzun mesafeleri kısa sürede kat ettiğidir. Bir diğer ifadeyle, hayvan sırtında bir ayda gidilebilen mesafelere bu şekilde o bir günde gidebiliyordu demektir. Bu anlatımlar sembolik bir üslûp içerir.

8 "Meharib", uğruna harp edilen demektir. Mabetler kastedilir. 12 ve 13. ayetlerin sembolik anlamlar içerdiğine dair bazı görüşler de vardır. Nitekim Ömer Rıza Doğrul'a göre Süleyman'ın dayandığı değnek onun saltanatıdır. Değneğini kemiren kurt da onun oğlunun beceriksizliği ve zayıf yönetimidir. Cinler de, Süleyman'ın buyruğu altında çalışan köleler veya yabancılardır. Süleyman'ın ölümünden sonra tahta geçen oğlu (Bu olay Tevrat'ta da geçer (I. Krallar, Bab/12-15). Tevrat'taki adı Rehoboam'dır. Ayrıca bkz. II. Tarihler, Bab 4/1-6), zevk ve sefahat içinde yaşadığından,

vuzlar kadar geniş leğenler/tekneler, sabit kazanlardan ne/nasıl isterse yaparlardı. (Ey Davud ailesi!) Şükrediniz, kullarımdan şükredenler pek az.

14 Nihayet Süleyman'ın ölümünü hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara ancak değneğini kemirmekte olan bir ağaç kurdu [dabbetu'l-arz] gösterdi.[9] O yere yıkılınca cinler için şu gerçek ortaya çıktı: Eğer onlar algılanamayan gerçeği [ğayb] bilselerdi[10] o alçaltıcı [muhîn] azap içinde kalmazlardı.

15 Andolsun, Sebe halkının oturduğu yerde ibret [âyet] vardır. Sağda ve solda iki bahçe vardı. (Onlara), "Rabbinizin rızkından veriniz ve Ona şükrediniz. Ne güzel/temiz bir belde ve ne bağışlayıcı bir Rab!" dendi.

16 Ne var ki onlar yüz çevirdiler/söz dinlemediler. Bunun üzerine Biz de onların üzerine Arim[11] selini gönderdik. Sonuçta onların iki bahçesini, acı meyveli çalı ve ılgınlarla kaplı ve biraz da sedir bulunan çorak iki bahçeye döndürdük.

17 İşte Biz, nankörlük etmelerinden dolayı onları böyle cezalandırdık. Biz nankörlük yapanlardan başkasını cezalandırır mıyız?

18 Biz, (bu felaketten önce) onlarla, bereketli kıldığımız beldeler arasında birbirine nâzır beldeler var ettik ve aralarında geliş gidişi düzenledik. "Geceleri ve gündüzleri güvenlik içinde gezin dolaşın" (demiştik).

---

onun saltanatını kemirdi, çürüttü. İsrâiloğullarına boyun eğen kabileler birer birer dağıldı ve Süleyman'ın krallığı yıkıldı. (Bkz. Tanrı Buyruğu: 2/679 dipnot).

9 Süleyman'ın devlet yönetimindeki disiplini ve kuralları onun başarılı yönetiminin dayanağı idi. Ancak oğlu, babasının yolundan gitmeyerek bu kuralları ve disiplini bozdu. Böylece devlet içinden çürümeye başladı. Yani bir ağaç kurdu ile sembolize edilen bu çürümeyi zamanında göremediler.

10 Cinler gaybı bilmedikleri için, Süleyman'ın oğlunun ülkeyi nasıl yöneteceği ve onu yıkılışa götüreceğini de bilemediler. Çünkü onlar, sanatsal yapılar, dev eserler yapmakla meşguldüler. Buradan çıkaracağımız ders sanıyorum; sanatkârlık, mimarlık ve müteahhitlikle vb ile uğraşanlar ve sadece bu anlayışa önem veren yönetimler, devletin içten çürüdüğünü, ahlaki zaaflarla ve zulümlerle yıkıldığını önceden göremiyorlar. Bayındırlık bir ülke için ne kadar önemli olsa da adalet, ehliyet, eğitim, ahlak ve ilim çok daha önemlidir.

11 Arim: Şiddetli yağmurlardan oluşan ve önündeki her seddi yıkan sele denir.

19 Onlar ise, "Rabbimiz! Seferlerimizin arasındaki mesafeyi uzat!" dediler ve böylece kendilerine zulmettiler. Biz de onları efsaneleştirdik/dillere destan yaptık [ehâdis). Kendilerini darmadağın ettik. Muhakkak ki bunda çok sabreden/göğüs geren ve çok şükreden herkes için ibretler [âyât] vardır.

20 Şüphesiz İblis onlar hakkındaki zannını doğru çıkarmış[12], inananlardan sadece belli bir grup [ferîk] ona tabi olmuştu.

21 Hâlbuki (İblis'in) onlar üzerinde zorlayıcı bir gücü [sultân] yoktu.[13] Ancak âhirete inananları, onun hakkında ikilemde [şekkin] bulunanlardan ayırt edelim diye (ona izin verdik). Zira senin Rabbin her şeyi Hafîz'dir.[14]

22 (Ey peygamber!) de ki: "Allah'tan başka tanrı edindiğiniz şeyleri çağırın bakalım! Onlar göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip olmadıkları gibi, oralarda ne bir ortaklıkları vardır, ne de Allah'ın onlardan bir destekçiye/yardımcıya [zahîr] ihtiyacı.

23 Onun katında kendisinin izin verdikleri dışında hiç kimsenin şefaati fayda vermez. Sonunda kalplerindeki korku giderilince (birbirlerine), "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Onlar da: "Hakkı/gerçeği" derler. Zira O, Aliy'dir, Kebîr'dir.

24 (Ey Peygamber!) De ki: Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir? De ki: "Allah'tır. Muhakkak ki ya biz doğru bir yol üzerindeyiz ya da siz! Ya siz apaçık bir sapıklık içindesiniz ya da biz!".

25 De ki: "Bizim işlediğimiz suçtan/günahtan [ecremnâ] siz sorumlu değilsiniz, sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu değiliz.

26 De ki: "Rabbimiz bizleri bir araya toplayacak ve aramızdaki (sorunu) hakkıyla açacaktır/çözecektir. Zira O, Fettâh'tır, Alîm'dir.[15]

27 De ki: "Ona ilhak ettiğiniz ortakları bana gösteriniz." Asla! Bilakis O Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

12 Krş. A'râf, 7/14; İsrâ, 17/62; Hicr, 15/39-40

13 Krş. Hicr, 15/36-38

14 **El-Hafîz:** Koruyan, Muhafaza eden, gözetim altında tutan, dengede tutan, nezaret eden anlamındadır.

15 **El-Fettâh:** Açan, zorlukları kolaylaştıran, gizli olanları açığa çıkaran, sorunları çözen, hüküm verendir.

28 (Ey Peygamber!) Biz seni bütün insanlara ancak bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.[16] Fakat insanların pek çoğu bilmezler.
29 "Eğer doğru sözlü iseniz bu vaat ne zamandır" diyorlar?
30 De ki: "Sizin için belirlenen bir gün vardır. Ondan ne bir an [es-sâ'at] geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz.
31 İnkâr edenler: "Biz, ne bu Kur'an'a ne de bundan öncekilere inanırız" dediler. Sen o zalimleri Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman (hâllerini) bir görsen! Birbirlerine laf atar dururlar. Ezilenler/zayıflar, büyüklük taslayanlara, "Siz olmasaydınız biz mutlaka inanan kimselerden olurduk" derler.
32 Büyüklük taslayanlar da ezilenlere, "Size doğru yolu gösteren rehber geldikten sonra sizi ondan biz mi vaz geçirdik? Bilakis asıl siz kendiniz suçluydunuz/günahkârdınız [mucrimîn]" derler.
33 Ezilenler büyüklük taslayanlara, "Bilakis, siz gece gündüz hile/tuzak kuruyor ve bizi Allah'ı inkâr etmemizi, Ona ortaklar [endâd] koşmamızı emrediyordunuz/telkinde bulunuyordunuz" derler. Azabı gördükleri zaman da derin bir pişmanlık duyarlar. İnkâr edenlerin boyunlarına biz halkalar/boyunduruklar [ağlâl] [17] geçiririz. Onlar yaptıklarının karşılığından başka bir şeyle mi cezalandırılıyorlar?
34 Biz bir beldeye hiçbir uyarıcı göndermemiş olalım ki oranın şımarık zenginleri, "Biz sizin beraberinizde gönderilenleri inkâr ediyoruz!" dememiş olsunlar.
35 (Yine) dediler ki: "Biz mal/servet ve evlat bakımından daha da çoğuz. Azaba uğratılacak da değiliz."
36 (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbim dilediği kimseye rızkı genişletir ve takdir eder. Fakat inanların çoğu bilmezler.
37 (Ey İnsanlar!) Sizi Bizim katımıza yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak inanıp iyi ve ya-

---

[16] Krş. Bakara, 2/119; En'âm, 6/19

[17] Halka ve boyunduruklar diye tercüme ettiğimiz "ağlâl" aslında semboldür. Tıpkı kölelerde olduğu gibi, boyunlarına geçirilecek halkalar/boyunduruklar; ruhlarını hayali ve düzmece değerlere teslim etmiş, Allah'tan başkasına teslim olmuş olmalarından dolayı, suçlu olduklarının, yani Allah'tan başkalarına kul köle olduklarının bir sembolüdür. Cezaları da yaptıkları amel cinsindendir.

rarlı iş [sâlih] yapan kimse müstesna. İşte onlar için işlediklerinin kat kat fazlası mükâfatı vardır. Onlar cennet köşklerinde [ğurufât] güven içindedirler.

38 Ayetlerimizi geçersiz/âciz kılmak için koşuşturanlara gelince, işte onlar azapla yüz yüze bırakılacak olanlardır [muhdarûn].

39 (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki Rabbim kullarından dilediğine rızkı genişletir ve takdir eder. Siz Allah için ne harcarsanız O, hemen onun yerine yenisini verir [yuhlifuhu]. Zira O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

40 (Allah) bir gün onların hepsini bir araya toplar sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyorlardı?" diye sorar.

41 Onlar da, "Seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim dostumuz, onlar değil, Sensin. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu da cinlere inanıyordu" diye cevap verirler.

42 Bugün artık birbirinize bir fayda ve bir zarar vermeye malik değilsiniz. Zulmedenlere de: "Yalanlamakta olduğunuz ateşin azabını tadın!" deriz.

43 Ayetlerimiz onlara apaçık okunduğu zaman, "Bu adam babalarınızın/atalarınızın taptıklarından sizi çevirmeye çalışan bir adamdan başkası değildir" dediler. (Ayrıca) Bu (Kur'an) da, "Uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir" dediler. (Nihayet), Hak kendilerine geldikten sonra onu inkâr edenler de, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

44 Oysa Biz onlara ne okuyup inceleyecekleri kitaplar vermiş ne de onlara senden önce bir uyarıcı göndermiştik.[18]

45 Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Bunlar onlara verdiklerimizin onda birine bile erişememişlerdi. Böyle olduğu hâlde elçilerimizi yalanladılar. O hâlde Beni inkâr nasılmış (görsünler)!

46 (Ey Peygamber!) De ki: "Size ancak tek bir öğüdüm var: İster başkalarıyla birlikte olun, ister yalnız, Allah'ın huzurunda (bulunduğunuzun bilincinde) olunuz[19] sonra da iyice düşününüz. Arkadaşınızda cinnetten tek bir eser de

---

[18] Krş. Rûm, 30/35; Yâsin, 36/76

[19] Bu anlamı M. Esed'e borçluyuz. Ayet diğer tercümeler gibi lâfzen tercüme edilirse anlam şöyle olur. "Allah için ikişer ikişer [mesnâ], teker teker [furâdâ] kalkınız sonra düşününüz. "Ayrıca ayette geçen ikişer ikişer diye

yoktur. O ancak şiddetli bir azap gelmeden önce sizi sadece uyaran bir kişidir."

47 De ki: "Eğer ben sizden bir ücret istemişsem o sizin olsun. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Zira O, her şeye hakkıyla şahittir.

48 De ki: "Muhakkak ki Benim Rabbim gerçeği/hakkı ortaya koyar.[20] O, algılanamayan gerçekleri en iyi bilendir [allâmu'l-ğuyûb].

49 De ki: "Hak geldi, batıl artık ne yeni bir şey ortaya koyabilir ne de geri dönebilir."[21]

50 De ki: "Eğer ben saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer hidâyete ermişsem o da Rabbimin bana vahyetmesi sayesindedir. Muhakkak ki O, Semî'dir, Karîb'dir."[22]

51 Sen onları, dehşetli bir korkuya kapılıp da kaçıp kurtulamayacakları ve yakın bir yerden/şah damarından yakalanacakları zaman bir görsen!

52 "Şimdi biz inandık" derler. Uzak bir yerden/dünyadan onlar için imana zahmetsizce ulaşmak ne mümkün!

53 Oysa onu daha önce inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden algılayamadıkları şeye atıp tutuyorlardı.

54 Tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzuladıkları arasına bir engel konmuştur. Çünkü onlar kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içindedirler.

---

tercüme edilen "mesnâ" kelimesi Razî'ye göre, başka bir insanla beraber veya başka insanlarla beraber anlamına da gelir.

[20] Krş. Enbiyâ, 21/18

[21] Krş. İsrâ, 17/81

[22] **Karîb**: Çok yakın olan, insana şah damarından da yakın olan anlamındadır. Bkz. Kâf, 50/16

35- FÂTIR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "fâtır" kelimesinden almadır. Fâtır, "yaratan, özenerek var eden" anlamına gelir. Sûreye "Melâike" sûresi diyenler de olmuştur. Mekke döneminde nazil olmuştur, 45 ayettir. Mushaf'ta 35, inişte ise 43 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Bütün övgüler/hamd, gökleri ve yeri yaratan; melekleri de ikişer, üçer ve dörder kanatlı[1] yapan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediğini ilave eder [yezîdu][2]. Muhakkak ki Allah her şeye hakkıyla kâdirdir.

2 Allah'ın insanlar için açtığı bir rahmet (kapısını), kapatacak/engelleyecek yoktur. Onun kapattığını/engellediğini da kimse sonradan açamaz. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

3 Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayınız. Allah'tan başka size gökten ve yerden (devamlı) rızık veren bir yaratıcı var mı? Ondan başka Tanrı yoktur. O hâlde nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz?

4 (Ey Peygamber!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki, senden önce de nice elçiler yalanlanmıştı. Bütün işler ancak Allah'a döndürülür.

5 Ey insanlar! Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Aldatan da sizi Allah'la aldatmasın![3]

6 Muhakkak ki şeytan sizin için bir düşmandır. Siz de onu düşman belleyin. O taraftarlarını [hızbehu] çılgın alevli ateşe gireceklerden olmaya çağırır.[4]

---

1 Meleklerin üçer dörder kanatlı olması onların bizim gördüğümüz havadaki kuşlar gibi kanatlarının olduğu değil, bilakis her bir meleğe verilen sorumluluklardır. Bazılarının iki, bazılarının üç ve bazılarının da dört ayrı vazifesi ve sorumluluğu vardır şeklinde anlıyoruz.

2 Yarattığına yeni ilavelerde bulunmak ona aittir. Mesela, yarattığı türlerden yeni türler meydana getirerek yeryüzünün çeşitliliğini artıran O'dur.

3 Krş. Lokmân, 31/33; Hadîd, 57/14

4 Krş. Hicr, 15/39; İsrâ, 17/65

7 İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar için de bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

8 Kötü ameli kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimseye (ne demeli?)[5] Muhakkak ki Allah dilediğini/dileyeni saptırır, dilediğini/dileyeni de doğru yola iletir. (Ey Peygamber!) Onlar için duyduğun üzüntüler yüzünden kendini helak etme! Muhakkak ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilendir.

9 Rüzgârları gönderip de bulutları harekete geçiren Allah'tır. Biz onları ölü bir beldeye sevk eder ve onunla ölmüş olan yere/toprağa hayat veririz. İşte yeniden dirilme de böyledir.

10 Kim yücelik ve şeref [izzet] istiyorsa bilsin ki, yücelik ve şeref bütünüyle Allah'a aittir. Güzel söz [kelim] Ona yükselir, onu da iyi ve yararlı iş [sâlih] yükseltir. Bununla birlikte kötü işler planlayanlara [yemkurûne] gelince, onlar için şiddetli bir azap vardır. İşte planı/tuzağı boşa çıkacak olan onlardır.

11 Allah sizi önce topraktan [turâb] sonra bir nutfeden/spermatozoid'den yaratmış sonra da sizi eşler hâlinde[6] var etmiştir. Bir dişi Onun bilgisi olmadan ne gebe kalabilir ne de doğum yapabilir. Ömrü uzatılan ya da ömrü kısaltılan hiç kimse yoktur ki, bir kitapta bulunmasın.[7] Muhakkak ki bu Allah'a göre kolaydır.

12 İki deniz bir değildir. Biri tatlıdır, susuzluğu giderir, içimi kolaydır. Diğeri ise, tuzludur, acıdır.[8] Bununla beraber, her birinden taze et yersiniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan aramanız için gemilerin suyu yara yara gittiklerini görürsün.[9] Umulur ki şükredersiniz.

13 O, geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar.[10] Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp giden güneş ve ayı emri altına almıştır. İşte bunları yapan Rabbiniz Allah'tır. Hü-

---

5 İbn Abbas bu ayetin Ebu Cehil ve arkadaşları hakkında nazil olduğunu söyler. Ayrıca bkz, En'âm, 6/43

6 Krş. Nisâ, 4/1

7 Herşey sünnetullaha göre işler demektir.

8 Furkân, 25/53

9 Krş. Nahl, 16/14; Zuhruf, 43/12

10 Krş. Âl-i İmrân, 3/27; Hac, 22/61; Lokmân, 31/29; Hadîd, 57/6

kümranlık/mülk Onun'dur. Onun dışında çağırdıklarınıza gelince, bir hurma çekirdeğinin zarına [kıtmîr] bile sahip değildirler.

14 Eğer onları çağırırsanız, çağrınızı duymazlar. Duysalar bile size cevap veremezler.[11] (Üstelik) kıyamet günü de sizin onlara yakıştırdığınız ortaklığı reddederler.[12] Bunları sana hiç kimse, Habîr olan Allah gibi bildiremez.

15 Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Allah ise, Ganîy'dir, Hamîd'dir.

16 Eğer Allah dilerse sizi giderir ve yerinize yeni bir halk getirir.[13]

17 Bu, Allah için çok zorlayıcı (bir şey) değildir.

18 Hiçbir kimse bir başkasının yükünü/günahını yüklenmez.[14] Yükü ağır olan kimse, onu taşımak üzere bir başkasını çağırsa, çağırdığı yakını bile olsa, yine de ondan hiçbir şeyi yüklenemez. (Ey Peygamber!) Sen ancak, algılayamadığı/idrak ötesindeki [ğayb] Rabbine saygıdan ürperti duyanları, namazı dosdoğru kılanları uyarabilirsin. Kim nefsini arıtırsa, sadece kendi için arınmış olur. Dönüşünüz Allah'adır.

19 Ne görmeyenle gören bir olur,

20 Ne karanlıklar ile aydınlık,

21 Ne gölge ile sıcaklık.

22 Dirilerle ölüler de bir değildir. Muhakkak ki Allah, dilediği kimseye işittirir. Sen kabirde bulunanlara işittirecek değilsin.

---

[11] Krş. A'râf, 7/197

[12] Bu konuda Muhammed Esed'in *Meal-Tefsir*'inde bu ayetin dipnotunda, bizim de katıldığımız şu açıklaması önemlidir. " Kur'an birçok yerde sahte ibadet objelerinin-ister veliler/azizler, melekler, din adamları ve fetişler, isterse kutsanan tabiat güçleri olsun- Kıyamet günü kendilerine tapanlara karşı "tanıklık" yapacaklarını ve onları "reddedeceklerini" belirtir: Bu zamanın bitiminde, insanın mutlak gerçekleri kavramasına sembolik bir atıftır." Ayrıca Krş. Meryem, 19/82; Kasas, 28/63; Ankebût, 29/25; Sebe', 34/40

[13] Krş. Nisâ, 4/133

[14] Bu aynı zamanda şefaat anlayışını çökerttiği gibi Hıristiyanlığın temel inanç esaslarından biri olan "İlk günah" doktrinini de yıkar. Buna göre Hz. Âdem cennetten günah işleyerek yeryüzüne kovulduğu için, doğan her çocuk Âdem'in günahını çekmek için günahkâr doğmaktadır. Hz. İsa çarmıha gerilmeye razı olarak her insanın günahını yüklenmiş ve cezalarını vekâleten ödemiştir. İşte bu inanç Kur'an tarafından reddediliyor.

23 Sen uyarıcıdan başka biri değilsin.

24 Muhakkak ki Biz seni gerçek/hak ile bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı gelip geçmemiş olsun.[15]

25 (Ey Peygamber!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki, hiç şüphesiz onlardan öncekiler de elçilerini, kendilerine apaçık belgeler/mucizeler, hikmet dolu sayfalar [zubur] ve aydınlatıcı bir kitap getirdikleri hâlde yalanlamışlardı.

26 Sonra ben inkâr edenleri yakaladım. Beni inkâr etmek nasılmış (bir görsünler)!

27 Allah'ın gökten indirdiği yağmuru görmüyor musun? Biz onunla çeşitli renkte meyveler bitirdik. Dağlarda beyaz, kırmızı ve türlü renklerde simsiyah katmanlar ve yollar oluşturduk.

28 İnsanlardan, yerde hareket eden canlılar ile büyük ve küçükbaş hayvanlardan [en'âm] da renkleri farklı farklı olanlar vardır. Kulları arasında Allah'tan en çok saygıyla ürperen/Ona derin saygı duyan ancak bilginlerdir. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Gafûr'dur.

29 Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak Allah yolunda harcayanlar [enfekû], onlar asla tükenmeyecek/zarar ettirmeyecek bir kazanç/ticaret umabilirler.

30 Neticede Allah onların mükâfatlarını tam olarak verir ve lütfundan onlara daha da fazlasını verir.[16] Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Şekûr'dur.

31 (Ey Peygamber!) Sana vahyettiğimiz bu kitap, kendisinden öncekileri doğrulayan [musaddikan][17] gerçeğin tâ kendisidir. Muhakkak ki Allah kullarından elbette hakkıyla haberdar olandır ve onları hakkıyla görendir.

32 Sonra Biz bu kitabı/ilahi vahyi kullarımız arasından seç-

---

[15] Krş. Secde, 32/3; Yâsin, 36/5-6

[16] Krş. Nisâ, 4/173; İbrâhim, 14/7; Nur, 24/38; Şûrâ, 42/26

[17] Çünkü o kitaplar da ilk geldiklerinde tevhid mesajı içeriyordu. Peygamberleri de o mesajı tebliğ ediyordu. İşte Kur'an'ın doğruladığı odur. Zaten Kur'an, diğer ayetlerinde eski vahiyleri tahrif edenlerin yerinin apaçık cehennem olduğunu söylüyor. Şu andaki Tevrat ve İnciller'de bozulmadan kalan vahiyleri de tasdik eder. Kur'an'ın tasdik ettiği yerler için Krş. Bakara, 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân, 3/3; Nisâ,4/47; Mâide, 5/48; Yûnus, 10/37; Yûsuf, 12/111; Ahkâf, 46/3

tiğimiz kimselere miras/emanet bıraktık.[18] Onlar içinde kimi kendisine zulmetmekte, kimi orta yolu tutmakta, kimi de Allah'ın izniyle hayır işlerinde/emanete sahip çıkmada önde giderler. İşte bu, çok büyük bir lütuftur.

33 Onlar Adn cennetine girerler, orada altın bileziklerle incilerle süslenirler. Orada elbiseleri de ipektir.

34 Onlar, "Bütün övgüler/hamd bizden üzüntüyü gideren Allah'ındır. Muhakkak ki Rabbimiz Gafûr'dur, Şekûr'dur" derler.

35 "O, lütfuyla bizi kalınacak yurda yerleştirendir. Artık burada bize ne bir yorgunluk dokunur ne de bir bıkkınlık gelir.

36 İnkâr edenlere gelince, onlar için cehennem ateşi vardır. Ölümlerine hüküm verilmez ki ölsünler. Onlardan cehennemin azabı da hafifletilmez. İşte Biz her bir nankörü böyle cezalandırırız.

37 Onlar orada, "Rabbimiz! Bizi buradan çıkar ki yaptıklarımızdan başka iyi ve yararlı iş [sâlih] yapalım" diye feryat ederler. Onlara, "Sizi, düşünüp öğüt alacak kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar yaşatmadık mı? Üstelik size uyarıcı da gelmişti. Öyleyse (azabı) tadınız. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur" (denilir).

38 Muhakkak ki Allah göklerin ve yerin algılanamayan gerçeğini [ğayb] bilendir. Hiç şüphesiz O, içinizde/kalplerinizde olanları [sudûr] en iyi bilendir.

39 Sizleri yeryüzünde halifeler kılan O'dur.[19] Artık kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. İnkâr edenlerin inkârı Rableri katında gazabı artırmaktan başka bir şeye yaramaz. İnkâr edenlerin inkârı zararlarını [hasârân] artırmaktan başka bir şeye de yaramaz.

40 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'ın yanı sıra/Ondan başka çağırdığınız ortaklarınızı gördünüz mü? Onların yeryüzünde ne yarattıklarını gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortakları mı var? Yoksa Biz onlara bir kitap verdik de, onlar oradaki bir delile mi dayanıyorlar?[20] Bi-

---

[18] Hz. Peygamber'in ümmetinden Kur'an'la meşgul olanları kastediyor. Kur'an onlara emanet edilmiştir anlamındadır.

[19] Krş. Bakara, 20/30; Neml, 27/62

[20] Krş. Ahkâf, 46/4; Ra'd, 13/16; Tûr, 52/35-36; Zuhruf, 43/21-22

lakis, zalimler birbirlerini aldatmaktan başka hiçbir şey vaat etmezler.

41 Muhakkak ki Allah, gökleri ve yeri zevâl bulmasınlar diye (yörüngelerinde) tutmaktadır. Andolsun eğer zevâl bulurlarsa/yok olurlarsa, Ondan başka hiç kimse onları tutamaz. Muhakkak ki O, Halîm'dir, Gafûr'dur.

42 Onlar, eğer kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, ümmetlerden her birinden daha çok doğru yol üzerinde olacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara bir uyarıcı gelince de bu onların nefretlerinden başka bir şeyi artırmadı.[21]

43 (Çünkü) onlar, yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzak planlıyorlardı/kuruyorlardı. Oysa kötü tuzağa ancak sahibi [ehlihi] düşer. Onlar öncekilere uygulanan yasadan başkasını mı bekliyorlar? Sen Allah'ın yasasında asla bir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın yasasında asla bir sapma [tahvîlen] da bulamazsın.[22]

44 Onlar, yeryüzünü gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bir bakmadılar mı? Hâlbuki onlar kendilerinden çok daha güçlü idiler. Göklerde ve yerde Allah'ı âciz bırakacak hiçbir şey yoktur. Muhakkak ki O, Alîm ve Kadîr olandır.

45 Eğer Allah, insanları kazandıkları şeyler sebebiyle hemen cezalandıracak olsaydı, yerkürenin üstünde/sırtında [zahrihâ] hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belli bir süreye kadar erteler. Süreleri gelince de (gereğini yapar).[23] Muhakkak ki Allah kullarını hakkıyla görendir.

---

[21] Krş. En'âm, 6/109; İsrâ, 17/41; Sâffât, 37/170

[22] Krş. İsrâ, 17/77; Ahzâb, 33/38, 62; Mü'min, 40/85; Fetih, 48/23

[23] Krş. A'râf, 7/34; Nahl, 16/61; İbrâhim, 14/10, 42;

36- YÂSİN SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetindeki "Yâ, Sîn" harflerinden almıştır. Tay kabilesi lehçesine göre "insan" demektir Müfessirlerce "Ey insan" anlamında olduğu kabul edilmiştir. Hz. Peygamber'in ismi olduğu da söylenmiştir. Mekke döneminde nazil olmuş 83 ayettir. Mushaf'ta 36, inişte 41 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Yâ, Sîn.
2 Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki!
3 Muhakkak ki sen, elbette gönderilen elçilerdensin.[1]
4 Dosdoğru bir yol üzerindesin.
5 (Kur'an) Azîz ve Rahîm olan tarafından indirilmiştir.[2]
6 Babaları/ataları uyarılmamış, bu yüzden gaflet içinde kalmış bir kavmi uyarman için.[3]
7 Andolsun onların üzerine (verilen) söz hak olmuştur. Zira onların pek çoğu inanmamaktadır.
8 Muhakkak ki Biz onların boyunlarına demir halkalar/

---

[1] Krş. Bakara, 2/252;A'râf, 7/77; Furkân, 25/20; Şuarâ,26/21; Sâffât, 37/123, 133,139 vb.

[2] Krş. Tâhâ, 20/4; Şuarâ, 26/192; Secde, 32/2; Zümer, 39/1; Mü'min, 40/2; Câsiye, 45/2; Ahkâf, 46/2; Fussilet, 41/2, 42; Vâkıa, 56/80; Hâkka, 69/43; İnsan, 76/23

[3] Bu konuda gerekli açıklama Secde, 32/3'ün dipnotunda verildi. Ancak burada bazı alternatifleri de ele alalım. Tefsirlerin beyanına göre, Arapçada "mâ" harfinin yerine göre birçok anlamı vardır. Olumsuzluk (nâfiye), mastar görevi (masdariyye), ilgi zamiri (ism-i mevsul) ve daha birçok anlamı vardır. Burada her üçüne de uygundur. Her müfessir ve yorumcu gibi biz de "mâ"nın olumsuzluk eki özelliğini dikkate aldık. Çünkü peygamberler uyarılmamış veya uyarılsa da zamanla bozulmuş toplumlara gelir. Masdariye özelliğini dikkate alırsak anlam " Sen, babaları/ataları uyarıldığı gibi, (yeniden) uyarasın diye" olur. Eğer ilgi zamiri olarak yani ("ellezi" =ki o) anlamında olduğu gibi ele alırsak o zaman anlam, "Daha önce babaları/ataları uyarılmış bir kavmi uyarman için" olur. Dolayısıyla "ataları uyarılmış ama kendileri gaflet içinde kalmış bir kavmi/topluluğu ayarman için" şeklinde de anlaşılabilir. (Razî). Krş. En'âm, 6/92; A'râf, 7/2; Kasas, 28/46; Secde, 32/3; Şûrâ, 42/7.

boyunduruklar [ağlâl] geçirdik. (Onlar da) çenelerine dayanmıştır da bu yüzden kafaları yukarıya kalkıktır.[4]

9 Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çektik, böylece onları perdeledik. Artık göremezler.

10 Onları uyarsan da uyarmasan da fark etmez. Onlar inanmazlar.[5]

11 (Ey Peygamber!) Sen ancak zikre/Kur'an'a tabi olanı ve algılayamadığı [ğayb] hâlde Rahmân'a saygıdan ürpereni uyarabilirsin. Sen onu bir bağışlanma ve yüce [kerîm] bir mükâfatla müjdele.

12 Muhakkak ki Biz ölüleri diriltiriz. Onların yapıp hazırladıklarını ve bıraktıkları eserlerini kayıt altına alırız/yazarız [nektubu]. Biz her şeyi apaçık bir Kitap'ta/Levh-i Mahfûz'da sayıp dökümünü yapmışızdır [ahsaynâhu].[6]

13 (Ey Peygamber!) Onlara o belde halkını misal olarak ver. Hani oraya elçiler gelmişti.[7]

14 Hani onlara Biz iki elçi göndermiştik de ikisini de ya-

---

[4] Burada çift yönlü bir sembolik anlatım vardır. Birinci yönü, onların dünyadaki gurur ve kibirlerine işaret ediyor, ikinci yönü ise âhiretteki azap şekillerine işaret ediyor.

[5] Krş. Bakara, 2/6

[6] Krş. En'âm, 6/59

[7] Tefsirlerde bu ayette belirtilen beldenin Antakya olduğu görüşü hâkimdir. Günümüzde bazıları da bu yerin St. Paulus'un bir ara ikamet ettiği "Pisidia Antiokhei" yani Isparta/Yalvaç'taki harabeler olduğu yorumunu yapıyorlar. Gelen bu elçilerin ilk ikisini Hz. İsa'nın havarilerinden olan Pavlus ile Barnaba, üçüncünün ise Şimon/Saul olduğunu iddia ederler. Hatta bu anlatım aynı zamanda İnciller'de de geçer. Bkz. Resullerin İşleri, Bab 13/1-9; Bab 15/34-35). Tefsirlerde geçen bu yorum, Kur'an semantiğine uymaz. Çünkü böyle bir yorum Havarileri Allah'ın elçileri yapmak demektir. Diğer peygamberlerle bir tutmak demektir. Hıristiyanlık tevhit inancından uzaklaşınca Hz. İsa'yı "Allah'ın oğlu" kabul ettiler ve onu göğe çıkarıp Allah'ın sağ yanına oturttular. Boş kalan Resulluk/peygamberlik makamını da havarileri elçiler yaparak doldurdular. Dikkat edilirse eldeki dört İncil Havarilere gelen vahiy gibidir. "Pavlus İncili", Matta İncili", Luka İncili" "Yuhannas İncili" gibi. Hatta "Barnaba İncili" Yani bunların hepsi sanki "Allah'ın elçileri "gibi kabul edilir. Nitekim İncillerde bunu böyle anlatmaları kendileri açısından normaldir. Ama Kur'an yorumcularının çok dikkat etmesi gerekir. Müfessirlerin bu ve müteakip ayetlerde geçen "elçileri" Hz. İsa'nın havarileri olarak yorumlamak veya öyle anlaşılmasına yol açmak, Kur'an'a ve İslam inancına uymaz. Onun için bu elçileri, Allah'ın ismini vermediği elçiler/peygamberler olarak değerlendirmek gerekir. Zaten Kur'an o beldenin/şehrin neresi olduğunu da söylemiyor.

lanlamışlardı. Biz de onları üçüncüsüyle desteklemiştik. Onlar da onlara, "Muhakkak ki biz size gönderilen elçileriz" demişlerdi.

15 Onlar da dediler ki: "Siz bizim gibi bir beşerden/insandan başka biri değilsiniz. Rahmân da bir şey indirmiş değildir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz."

16 (Elçiler de) "Rabbimiz biliyor ki, muhakkak biz size gönderilen elçileriz" dediler.

17 "Bizim üzerimize düşen ancak apaçık bir tebliğdir."

18 Onlar da dediler ki: "Biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Andolsun ki, eğer (görevinizden) vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşa tutarız ve bizden can yakıcı bir azaba/işkenceye maruz kalırsınız.

19 (Elçiler de), "Uğursuzluğunuz sizin kendinizdendir. Şayet size öğüt verilse de mi? Bilakis siz aşırı giden [musrifûn] bir kavimsiniz" (dediler).

20 Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve "Ey kavmim elçilere tabi olunuz!" dedi.

21 "Sizden herhangi bir ücret istemeyenlere tabi olunuz. Onlar doğru yola erişmiş kimselerdir."

22 "Beni yaratana ben ne diye kulluk etmeyeyim ki? Oysa siz de Ona döndürüleceksiniz.

23 "O'nu bırakıp da başka tanrılar edinir miyim? Eğer Rahmân bana bir zarar vermek istese, ne onların şefaatleri bana bir fayda sağlar ne de onlar beni kurtarabilir."

24 "Muhakkak ki ben, işte o zaman apaçık bir sapıklığa düşmüş olurum" (dedi ve)

25 (Elçilere dönerek), "Hiç şüphesiz ben, sizin Rabbinize inandım. O hâlde beni dinleyiniz" (diye ekledi).

26 (Öldürüldüğünde ona) "Cennete gir" dendi. O da "Keşke kavmim bilseydi!"

27 "Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilmiş kimselerden kıldığını" dedi.

28 Onun ardından Biz, kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik, zaten indirecek de değildik.

29 Sadece tek bir korkunç ses [sayha]. Bir de ne görürsün. Hemen sönüp gitmişler.

30 Yazık şu kullara! Onlara bir elçi gelmemiş olsun ki, onunla alay etmemiş olsunlar.

31 Onlar, kendilerinden önce Bizim nice nesilleri helak/yok ettiğimizi ve onların bir daha geri gelmediğini görmüyorlar mı?

32 Onların hepsi mutlaka huzurumuzda olacaklardır.

33 Ölü yeryüzü/toprak onlar için bir delildir [âyet]. Biz ona hayat verir ve ondan taneler çıkarırız da onlardan yerler.

34 Biz, orada hurmalıklar ve üzüm bağları var ettik ve içlerinde pınarlar fışkırttık.

35 Meyvelerinden ve elleriyle yetiştirdiklerinden yesinler diye. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

36 Yerin bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri şeylerden çift çift [ezvâc] yaratan Allah, noksanlıktan münezzehtir.

37 Onlar için gece de bir delildir [âyet]. Biz ondan gündüzü soyup/sıyırıp çıkarırız. Bir de bakarsın ki karanlıklar içinde kalmışlardır.

38 Güneş kendisine ait bir yasa dâhilinde [mustekarrin][8] akıp gitmektedir. Bu Azîz ve Alîm olanın takdiridir/nizamıdır.

39 Ay için de belli konaklar/evreler [menâzil] takdir ettik/belirledik.[9] Sonunda o eğilmiş kuru bir hurma dalı[10] gibi olur.

40 Ne güneş ayı yakalayabilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri kendi yörüngesinde [felekin] yüzmektedir.

41 Onların soylarını [zurriyyetehum] dolu gemide taşımamız da onlar için bir delildir [âyet].[11]

42 Biz onlar için, onun gibi binecekleri daha nice şeyler yarattık.

---

8 Mustekarr: Arapçada mimli mastar, zaman ve mekân ismi olabilen bir kelimedir. Kendisinden sonra "lâm" edatı gelince birkaç anlama gelebilir. 1) Güneş bir rastlantı değil, bir yasa/kural gereği hareket etmektedir. 2) (Zaman ismi olduğu takdirde), Güneş kendisine özgü bir durma zamanına/kıyametine kadar akıp gitmektedir. 3) (Zaman ismi olduğu takdirde), Güneş, kendisine ait bir yörüngede akıp gitmektedir. 4) Güneş istikrar bulacağı bir yer için hareket eder demektir ki, bu da onun başka bir merkeze gittiğini ifade eder. (Geniş bilgi için bkz. S. Ateş).

9 Krş. En'âm, 6/96; Furkân, 25/2; Fussilet, 41/12; Yûnus, 10/5

10 "Eğilmiş veya ortadan bükülmüş kuru bir hurma dalı" metaforuyla iki ucunun eğriliğinin birbirine doğru olmasını kuru haliyle de bu şeklin her zaman aynı şekilde olduğunu, yani ayın "hilâl" hâli anlatıldığı gibi, ayın dünya çevresinde dönerken aldığı elips yolun şeklini de gösteriyor.

11 Suyun kaldırma gücü ile ilgili fiziki prensipe atıf vardır.

43 Biz isteseydik onları suda boğardık. O takdirde ne onların imdadına yetişen olur ne de kendilerini kurtarabilirlerdi.

44 Ancak tarafımızdan bir rahmet olarak ve onları belirli bir süre daha (dünyadan) faydalandırmak başka.

45 Onlara, "Önünüzde ve arkanızda[12] bulunan şeylerden dolayı Ona karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Ola ki merhametine nâil olursunuz" denildiğinde;

46 (Yine) Rabbinin ayetlerinden bir ayet gelmesin ki, onlar ondan yüz çevirmemiş olsun.

47 Onlara, "Allah'ın size verdiği rızıktan harcayınız [enfikû]" denildiği zaman, inkâr edenler inananlara, "Allah'ın dilediğinde doyurabileceği kişilere mi yedirelim. Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz" derler.

48 "Eğer doğru sözlü kimseler iseniz bu vaat ne zamandır" derler.

49 Onlar birbirleriyle çekişip dururlarken, korkunç bir sesin [sayha] aniden onları yakalamasını mı bekliyorlar?

50 İşte o anda onlar ne vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine geri dönebilirler.

51 Sura üfürülünce[13] bir de bakarsın ki bulundukları yerlerden/kabirlerden [ecdâs] kalkıp Rablerine doğru koşarak gidiyorlar.[14]

52 "Vay hâlimize! Yattığımız yerden [merkadinâ] bizi kim kaldırdı/uyardı [be'asenâ]. İşte Rahmân'ın vaat ettiği şey budur. (Demek ki) elçiler hep doğru söylemişler." (derler).

53 Sadece korkunç bir ses [sayha] olur. Bir de bakmışsın ki hepsi huzurumuzdadır.

54 O gün hiçbir kimseye zulmedilmez. İşlediğiniz şeylerin dışında bir şeyle cezalandırılmazsınız.

55 Muhakkak ki cennet ehli o gün, nimetlerle dolu bir meşguliyet içindedirler.

---

12 Önünüz ve arkanız deyimlerinden, yaptığınız ve yapacağınız şeyler, dünyada ve âhirette azaba götürecek şeyler, sizden önce geçen ve sizi bekleyen olaylardan vb şekillerde yorumlanmıştır.

13 Krş. En'âm, 6/73; Kehf, 18/99; Tâhâ, 20/102; Mü'minûn, 23/101; Neml, 27/87; Zümer, 39/68

14 Krş. İbrâhim, 14/43; Kehf, 18/31; Sâd, 38/51; Kâf, 50/44; Tûr, 52/20; Kamer, 54/7-8; Rahmân, 55/54; Vâkıa, 56/15-16; Meâric, 70/43-44; İnsan, 76/13;

56 Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlarına/koltuklarına yaslanırlar.[15]

57 Orada onlara her çeşit nimet vardır ve istedikleri her şey de kendilerinin olacaktır.[16]

58 Rahîm olan Rab'den bir de "Selâm" sözü vardır.[17]

59 (Allah şöyle der): "Ey günahkârlar/suçlular [mucrimûn] bugün ayrılın bakalım!"

60 "Ey Âdemoğulları! Ben sizden, "Şeytana tapmayınız. Muhakkak ki o, sizin için apaçık bir düşmandır" diye ahit/söz almamış mıydım?"

61 "Bana kulluk ediniz. Dosdoğru olan yol budur."

62 "Andolsun o, sizden pek çok nesli [cibillen] saptırdı. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

63 "İşte size vaat edilen cehennem budur."

64 "İnkâr etmenizden dolayı bugün oraya yaslanınız/giriniz. [islavhâ]"

65 O gün Biz onların ağızlarını mühürleriz. Ne kazandıklarını Bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder.[18]

66 Dileseydik Biz onların gözlerini büsbütün kör ederdik de yolda (şaşkın şaşkın) koşuşurlardı. (O zaman) nasıl göreceklerdi/gerçeği nasıl kavrayacaklardı?

67 (Yine) Biz dileseydik onları bulundukları yerde başka bir şekle sokardık ki, o durumda ne ileri gitmeye ne de geri dönmeye güçleri yeterdi.

68 Biz kime uzun ömür verirsek, onun yaratılışını tersine çeviririz.[19] Hâlâ akıllarını kullanmıyorlar mı?

69 Biz ona şiir öğretmedik. Zaten ona gerekmez de/yakışmaz da.[20] Bu (Bizim öğrettiğimiz) ancak bir öğüt [zikr] ve apaçık bir Kur'an'dan başka bir şey değildir.

70 (Tâ ki o bununla) hayatta olanları uyarsın[21] ve böylece

---

[15] Krş. Nisâ, 4/57; Ra'd, 13/35; Vâkıa, 56/28-30; İnsan, 76/14; Mürselât, 77/41;

[16] Krş Enbiyâ, 21/102; Sâd, 38/51; Fussilet, 41/31; Zuhruf, 43/71, 73; Duhân, 44/55; Tûr, 52/22; Rahmân, 55/52, 68; Vâkıa, 56/17-21, 32

[17] Krş. Yûnus, 10/10; Hicr, 15/46

[18] Krş. Nur, 24/23-24; Fussilet, 41/20-21

[19] Gücü, kuvveti, sağlığı, aklı, hafızası vb ileriye değil geriye gitmeye başlar. Tıpkı çocukluk ve bebeklik günlerini tekrar yaşamaya başlar. Yani tekrar başlangıca döner.

[20] Krş. Hâkka, 69/41

[21] Bu ayetten Kur'an'ın ölülere değil, dirilere geldiğini anlıyoruz. Yani

kâfirler üzerine (vaad edilen) söz de gerçekleşsin diye.

71 Biz elimizle/kudretimizle onlar için hayvanlar [en'âm] yarattığımızı görmüyorlar mı? Bu sayede onlara sahip oluyorlar.

72 Biz o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan kimine binerler, kiminden de yerler.

73 Bunlardan kendileri için birçok faydalar ve içecekler de vardır. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

74 Yardım görecekleri umuduyla, Allah'ın yanı sıra başka tanrılar da edindiler.[22]

75 Oysa tanrılaştırılanların, onlara yardım etmeye hiç güçleri yetmez, aksine (müşriklerin) kendileri onlar için hazır askerdirler.

76 (Ey Peygamber!) Onların sözleri sakın seni üzmesin. Muhakkak ki Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.

77 İnsan, muhakkak Bizim onu, bir nutfeden/spermatozoid'den yarattığımızı görmüyor mu? Şimdi kalkmış apaçık bir düşman kesiliyor.

78 Kendi yaratılışını unutarak Bize bir misal vermeye kalktı.[23] "Bu un ufak olmuş [remîm] kemikleri kim diriltir?" dedi.

79 (Ey Peygamber!) De ki: "Onları ilk kez var eden diriltir. O, her türlü yaratmayı en iyi bilendir.[24]

80 Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte bak siz de ondan yakıyorsunuz.[25]

Kur'an'ın mesajı ölülere değil dirileridir. Dolayısıyla Kur'an, bir ahlak ve bir hayat kitabıdır. Ölülere okunmak için inmemiştir. İbn Abbas bu ayetin tefsirinde "men kâne lehu aklun" (aklı olan kimselere) Kur'an'la uyarması içindir demektedir.

22 "Başka tanrılar/ilahlar'dan kasıt, cansız olanlar anlamında putlar, canlı olanlar anlamında ise, ilahlaştırılan/tanrılaştırılan kişiler; melekler, peygamberler, veliler/azizler, şeyhler, şıhlar. Ayrıca hayali güçlerle, taparcasına bağlı oldukları zenginler, otoriteler, liderler vb. anlaşılabilir.

23 Bu ayetin, müşriklerden Ubey bin Halef'in eline bir çürük kemik alarak "Sen Tanrı'nın bu kemikleri yeniden dirilteceğini mi söylüyorsun?" diye Hz. Peygambere soru sorması üzerine nazil olmuştur rivayeti vardır.

24 Krş. İsrâ, 17/51; mülk, 67/14

25 Bu ayetle ilgili yorumlar vardır. Klasik müfessirler (İbn Kuteybe ve diğerleri), Arabistan'da yetişen "merf" ve "afâr" isimli iki ağaçtan birbirine sürtmekle ateş yakmaları kastedildiğini söylerler. Bazıları yağı yakıldığında aydınlatma aracı olarak kullanıldığından zeytin ağacıdır demişlerdir.

81 Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerini yaratmaya kâdir değil midir? Bilakis O, Hallâk'tır[26], Alîm'dir.

82 O; bir şeyin olmasını dilediğinde, ona sadece "ol!" der. O da olur/oluş sürecine girer.

83 Her şeyin yönetimi/hükümranlığı [melekût] elinde olan Allah, noksanlıktan münezzehtir. Sonunda döndürülüşünüz ancak Ona'dır.[27]

Günümüzde ise yeraltında milyonlarca yıl kalmış ağaç kütlelerinin zamanla petrol ve kömüre dönüştüğünü bizim de onları yaktığımızı söylerler. Bazıları da yeşil ağaçların oksijen ürettiğini, dolayısıyla ateşin yanması için de oksijene ihtiyaç olduğunu, oksijensiz ortamda yanmadığını söyleyerek ayeti açıklamaya çalışırlar. Bu ayete Maturidî şöyle bir yorum yapar: "Yeşil ağacın yeşilliği ancak sudan hâsıl olur, su ise ateşi söndürür, ateş de odunu yakar. Bu iki zıt şeyi birleştirmeye, onlardan her birini diğerinin baskısından korumaya kâdir olan varlık, insanları tekrar yaratmaya da kâdirdir ve hiçbir şey onu âciz bırakamaz." Zamahşerî de bu konuda Arapların bir atasözü olduğunu belirtiyor:"Fî kulli şecerin nârun" (Her ağaçta bir ateş vardır).

26 **Hallâk**: Çok iyi yaratan, tekrar yaratmaya muktedir olan, yaratmada ondan üstünü olmayan.

27 "Türceûn" kelimesi Arapçada "rücu' kökünden gelir. Geriye dönmek demektir. "türceûn" da döndürülmektir. Kur'an ölümden sonra, insan açısından hedefin Allah'ın huzuruna geri dönüp hesap vermek olarak değerlendirdiği için Kur'an'ın pek çok yerinde bu fiil geçer. Demek ki insan, Allah'tan gelip Allah'a dönen bir varlıktır. Bunun için bu fiil kullanılır. Buradaki emir ruhumuza ve idrakımızadır. Eğer ondan gelmeseydik, bu fiil kullanılmazdı. Nitekim bu konuda ünlü İşrak filozofu Sühreverdi el-Maktûl'ün şöyle bir benzetmesi vardır: Hayatında Mısır'a gitmemiş olana "Mısır'a dön!" denmez. "Mısır'a git, oraya uğra" denir. "Mısır'a dön tabiri" ancak Mısır'dan gelene söylenir. Şu halde "Ve ileyhi türceûn (dönünüz/döndürülüşünüz ancak Ona'dır) ifadesiyle Allah'tan geldiğimiz ve Ona dönmekte olduğumuzu anlarız.

37- SÂFFÂT SÛRESİ

Sûre ismini ilk ayette geçen "sıra sıra duranlar" veya "sıra sıra dizilmiş melekler" anlamına gelen "Sâffât" kelimesinden almıştır. Sâffât kelimesi, "sâff" kelimesinin çoğuludur. Mekke döneminde nazil olmuş, 182 ayettir. Mushaf'ta 37, inişte ise 56 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun o sıra sıra dizilenlere,
2 Haykırarak sevk edenlere,
3 Zikr'i/Kur'an'ı okuyanlara,
4 Muhakkak ki sizin Tanrı'nız bir tektir.
5 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. O, doğuların [meşârik] da Rabbidir.
6 Biz bu dünya semasını yıldızlarla süsledik.
7 Onu, âsi [mârid] her türlü şeytandan koruduk.[1]
8 Böylece onlar yüce topluluğu [mele'u'l-a'lâ] dinleyemezler.[2] Her taraftan atılırlar.[3]
9 Onlar için devamlı [vâsıb] bir azap vardır.
10 Ancak onlardan söz kapan olursa, yakıcı/delici [sâkıb] parlak bir kıvılcım [şihâb] onu takip eder.[4]
11 (Ey Peygamber!) Şimdi sen onlara sor: "Yaratılış bakımından kendilerini yaratmak mı daha zor, yoksa diğer yaratmış olduklarımız mı?"[5] Muhakkak ki Biz kendilerini yapışkan [lâzib] bir çamurdan yarattık.[6]
12 Bilakis, sen hayret ediyorsun [acibte][7], onlar ise alaya alıyorlar.

---

1 Krş. Hicr, 15/17
2 Krş. Şuarâ, 26/212
3 Krş. Cin, 72/8-9; Mülk, 67/5
4 Krş. Hicr, 15/18
5 Burada, zor olanı yapan, kolay olanı da yapar vurgusu vardır.
6 Krş. Mü'minûn, 23/12-14
7 "Acipte" fiili burada iki anlama gelir. Birincisi, Allah'ın yarattığı şeylere hayranlık duymak; ikincisi, onların hâline şaşırmak.

13 Onlar öğüt verildiğinde öğüt almazlar.
14 Bir mucize [âyet] görseler alay ederler.
15 "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" dediler.
16 "Biz öldüğümüz, toprak ve bir kemik yığını hâline geldiğimiz zaman mı gerçekten tekrar dirileceğiz?"
17 "Veya önceki babalarımız/atalarımız da mı?"
18 (Ey Peygamber!) De ki: Evet, hem de hor ve hakirler olarak"
19 O, ancak şiddetli bir sestir [zecre]. Bir de bakmışsın ki, dirilmiş beklemekteler.
20 "Vah bize! Bu hesap günü" derler.
21 (Onlara) "İşte bu, sizin yalanlamakta olduğunuz (haklı haksızı) ayırım günü" (denir)[8].
22 (Allah buyuracak) "Toplayın zulmedenleri/eşlerini/yoldaşlarını ve taptıklarını,"
23 "Allah'ı bırakıp da.[9] İşte onlara cehennemin [cahîm] yolunu gösteriniz!"
24 "Onları alıkoyun/tutuklayın. Zira onlar sorguya çekileceklerdir."
25 (Onlara) "Ne diye (dünyadaki gibi) yardımlaşmıyorsunuz?" (denir).
26 Bilakis onlar bugün teslim olmuşlardır.
27 Dönüp birbirlerini soruştururlar.
28 (Önderlerine), "Muhakkak ki siz bize hep sağdan/haktan yana gelirdiniz."[10]
29 Onlar da "Bilakis siz inanan kimseler değildiniz."
30 "Bizim sizin üzerinizde hiçbir gücümüz/hâkimiyetimiz [sultân] yoktu. Bilakis siz azgın bir topluluktunuz [kavm]".
31 "Artık Rabbimizin sözü bize hak oldu. Muhakkak biz de (onu) elbette tadacağız."
32 "Biz sizi azdırdık. Zira biz de azmış kimselerdik."
33 Muhakkak ki onlar o gün azapta ortaktırlar.[11]
34 İşte Biz suçlulara/günahkârlara [mucrimûn] böyle yaparız.

---

8 Krş. Enfâl, 8/37; Yâsin, 36/59
9 Bir önceki ayetle birlikte ele alınmalıdır.
10 Krş. Ahzâb, 33/67
11 Krş. Zuhruf, 43/39

35 Muhakkak ki onlara, "Allah'tan başka tanrı yoktur" denildiği zaman, büyüklük taslarlardı.

36 "Biz deli bir şair için tanrılarımızı mı terk edelim" derlerdi.

37 Bilakis O, hakkı getirmiş ve (önceki) elçileri tasdik etmiştir.

38 Muhakkak ki siz can yakıcı azabı tadacaksınız.

39 Yaptıklarınızın haricinde bir şeyle cezalandırılmazsınız.

40 Ancak Allah'ın kendini Ona adayan/halis kulları bunun dışındadır.

41 İşte onlar için bilinen rızıklar vardır.

42 Meyveler (vardır). Onlar ikram gören kimselerdir.

43 (Onlar) Na'îm cennetlerindedirler.

44 Koltuklarında karşılıklı olarak otururlar.

45 Kendilerine [cennet] pınarından doldurulmuş kâseler dolaştırılır.

46 Berrak [beydâ] içenlere lezzet veren.

47 O içecek ne tükenmişlik [ğavl] ne de sarhoşluk verir.

48 Yanlarında bakışı çekingen/kaçamak [kâsırâtu't-tarfi], bir göz [ayn] vardır.[12]

49 Sanki onlar gün yüzü görmemiş inciler/saklı yumurta (gibi bembeyaz)'dır.[13]

50 Derken birbirlerine dönerek sorarlar.

51 Onlardan biri, "Muhakkak benim bir yakınım vardı."

52 "Gerçekten sen de (dirilmeyi) tasdik edenlerden misin?" derdi.

53 "Ölüp, bir toprak ve kemik yığını olduğumuz zaman mı biz mutlaka sorguya çekileceğiz?"

54 (Yanındakilere) "Şimdi onun hâlini bilmek ister misiniz?" dedi.

55 Sonra dönüp bakar, onu cehennemin [cahîm] ortasında görür.

56 "Allah'a andolsun ki, sen az kalsın beni de mahv edecektin!" der.

57 "Rabbimin nimeti olmasaydı, ben de şimdi cehennemde hazır bekleyenlerden olmuştum."

---

[12] Krş. Sâd, 38/52; Rahmân, 55/56

[13] Arapçada bir deyimdir. Güzelliği ve beyazlığı tasvir için kullanılır. Kum içinde saklanmış, güneş, toz ve toprak gibi şeyler değmemiş güzellikler için kullanılır. Türkçemizde "inci gibi", "gün görmemiş" tabirleri meşhurdur. Nitekim bu anlamda bkz. Vâkıa, 56/22-23

58 (Cennetteki arkadaşlarına dönerek): "Biz artık ölmeyeceğiz?"
59 "İlk ölümümüz hariç.[14] Başka azap da görmeyeceğiz değil mi?"
60 Muhakkak ki işte en büyük kurtuluş/mutluluk budur.
61 Çalışanlar, işte bunun gibi çalışsınlar.
62 (Ey insanlar!) Söyleyiniz, böyle bir ikram mı [nuzulen], yoksa zakkum ağacı[15] mı daha hayırlıdır.
63 Muhakkak ki Biz onu zalimler için bir imtihan (vesilesi) yaptık.
64 Muhakkak ki o cehennemin [cahîm] dibinden çıkan bir ağaçtır.
65 Onun tomurcukları şeytan başı gibidir[16].
66 Muhakkak ki Onlar ondan yiyecekler ve onunla karınlarını doyuracaklardır.
67 Sonra da hiç şüphesiz onlar için kaynar suyla[17] karışık bir içecek [şevben]vardır.
68 Sonra da dönüşleri mutlaka cehennemdir [cahîm].
69 Muhakkak ki onlar babalarını/atalarını sapıklık içinde bulmuşlardı.
70 Onların izinden koşa koşa gidiyorlardı.[18]
71 Andolsun, onlardan önce, öncekilerin pek çoğu sapıtmıştı.
72 Andolsun, Biz onlara uyarıcılar da göndermiştik.
73 Şimdi uyarılanların sonunun nasıl olduğuna bir bak!
74 Ancak, Allah'ın kendini Ona adayan/halis kulları bunun dışındadır.
75 Andolsun, Nûh Bize niyaz [nâdânâ] etmişti de Biz ne güzel cevap vermiştik.
76 Biz, onu ve ailesini büyük sıkıntıdan/tufandan kurtardık.[19]
77 Yalnız onun neslini kalıcı kıldık.

---

[14] Krş. Duhân, 44/56

[15] Krş. İsrâ, 17/60; Duhân, 44/42. Bu ayet, Ebu Cehil ve arkadaşlarının "Zakkum ağacı yakmak içindir. Nasıl olur da onunla azap edilir" demeleri üzerine nazil olduğu rivayeti vardır.

[16] Buradaki ifade bir teşbihtir. İnsan, psikolojisi gereği güzel şeyleri, inciye, meleğe vs benzetir. Çirkin şeyleri de yılana, ejderhaya, şeytana benzetir. Tıpkı onun gibi zakkum ağacının meyvesi burada ibikli/tepeli şeytan başına benzetilmiştir.

[17] Krş. En'âm, 6/70

[18] Krş. Zuhruf, 43/22-23

[19] Krş. En'âm, 6/74-83; Enbiyâ, 21/76

78 Sonradan gelenler içinde ona güzel bir nam bıraktık.
79 Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun!
80 Muhakkak ki Biz iyileri [muhsinîn] işte böyle mükâfatlandırırız.
81 Hiç şüphesiz o, Bizim mü'min kullarımızdandı.
82 Sonra diğerlerini suda boğduk.
83 Muhakkak ki İbrahim de onun taraftarlarındandı [şî'atihi].
84 Hani o Rabbine teslim olmuş bir kalple gelmişti.
85 Hani babasına ve kavmine şöyle demişti: "Siz neye tapıyorsunuz?"
86 "Allah'ı bırakıp da uydurma tanrılar mı istiyorsunuz?"
87 "Siz, âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?"
88 Sonra yıldızlara bir göz attı.[20]
89 "Ben hastalıklıyım [sekîm]" dedi.
90 Onlar da onun yanından hemen arkalarına dönüp gittiler.
91 (İbrahim yalnız kalınca) onların tanrılarının/putlarının yanına gitti ve onlara (sunulan yemekleri göstererek), "Yemez misiniz?" dedi.
92 "Ne diye konuşmuyorsunuz?"
93 Yanlarına varıp sağdan bir darbe/var gücüyle vurdu.[21]
94 Derken (kavmi) telaşla ona doğru koşuştu.
95 (İbrahim) "Ellerinizle yonttuklarınıza mı tapıyorsunuz?" dedi.
96 "Oysa Allah sizi de yaptıklarınızı da yaratmıştır"
97 (Onlar) "Onun için bir yapı/fırın yapınız ve onu da yanan ateşe [cahîm] atınız" dediler.
98 Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları aşağılık kimseler kıldık.
99 (İbrahim) dedi ki: "Muhakkak ki ben Rabbime gidiyorum. O beni doğru yola iletir."
100 "Rabbim! Bana iyi ve yararlı işler yapanlardan [sâlihîn] (bir oğul) ihsan et."

---

[20] Bazı tefsirlerin beyanına göre, Hz. İbrâhim, yalnız kaldığı biz zamanda putları kırmak istiyordu. Kavmi Bayrama giderken İbrâhim'i de götürmek istediler. Puthane yakınlarına geldiklerinde İbrâhim, yalnız kalmak için yıldızlardan hüküm çıkaran kavminin bu zaafından istifade etmek istedi. Bunu kafasında tasarladı ve yıldızlara bakarak, "Ben hastalıklıyım" dedi. Etrafındakiler bize bulaşmasın diye oradan hemen uzaklaştılar. İbrâhim de yalnız kalınca, puthaneye girip putları kırdı.

[21] Krş. Enbiyâ, 21/57-58

101 Biz ona yumuşak huylu [halîm] bir oğul müjdeledik.
102 (Oğlu) kendisiyle birlikte iş yapacak çağa gelince, (İbrahim), "Ey oğulcuğum! Muhakkak ki ben, rüyamda seni boğazladığımı/kurban ettiğimi görüyorum. Bir bak! Görüşün ne?" dedi. (Oğlu da) "Ey babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden/göğüs gerenlerden bulacaksın" dedi.[22]
103 Böylece her ikisi de Allah'a teslimiyet göstermiş oldu. (İbrahim oğlunu) alnı üzerine yatırınca;
104 Biz de ona: "Ey İbrahim!" diye seslendik.
105 "Rüyana sadık kaldın. Muhakkak ki Biz iyileri [muhsinîn] işte böyle mükâfatlandırırız." (dedik).
106 Hiç şüphesiz bu apaçık bir imtihandı [belâ'û].
107 Biz de bedel/fidye olarak ona büyük bir kurbanlık [zibhin] verdik.
108 Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık.
109 "İbrahim'e selâm olsun!"
110 Biz iyileri [muhsinîn] işte böyle mükâfatlandırırız.
111 Muhakkak ki o, Bizim mü'min kullarımızdandı.
112 Biz onu iyi ve yararlı iş yapanlardan [sâlihîn] bir peygamber olarak İshak ile de müjdeledik.[23]
113 Biz onu ve İshak'ı mübârek kıldık. Her ikisinin soyundan iyiler [muhsin] olduğu gibi, açıkça kendisine zulmedenler de vardır.
114 Andolsun Biz, Musa ve Harun'a da nimetler verdik.
115 Biz her ikisini ve kavmini de çok büyük bir sıkıntıdan [kerb] kurtardık.
116 Onlara yardım ettik de galip gelenler onlar oldular.[24]
117 Biz her ikisine de gerçekleri ortaya koyan kitab'ı/Tevrat'ı verdik.
118 Her ikisini de dosdoğru yola ulaştırdık.
119 Sonradan gelenler içinde her ikisine de iyi bir nam bıraktık.
120 Musa'ya da Harun'a da selâm olsun!
121 Muhakkak ki Biz iyileri [muhsinîn] işte böyle mükâfatlandırırız.
122 Muhakkak ki her ikisi de Bizim mü'min kullarımızdandı.

---

[22] Tevrat bu çocuğun Hz. İshak olduğunu söyler (Bkz: Tevrat, Tekvin, Bab22/1-9). Ancak İslam bilginleri ve müfessirlerin büyük bir çoğunluğuna göre bu Hz. İsmail'dir.

[23] Krş. Meryem, 19/49-50; Enbiyâ, 21/72-73; Ankebût, 29/27

[24] Krş. Kasas, 28/35; Sâffât, 37/171-173

123 Muhakkak ki İlyas[25] da Bizim elçilerimizdendi.
124 Hani o kavmine, "Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip olmayacak mısınız?"
125 "Yaratanların en güzelini bırakıp da Ba'l[26] putuna mı tapıyorsunuz?"
126 "Allah hem sizin hem de önceki babalarınızın/atalarınızın da Rabbidir" (demişti).
127 Onu da yalanladılar. Muhakkak onlar da (cehennemde) hazır bulunacaklardır.
128 Ancak kendini Allah'a adayan [muhlisîn] kulları hariç.
129 Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık.
130 İlyas'a selâm olsun.
131 Muhakkak ki Biz iyileri [muhsinîn] işte böyle mükâfatlandırırız.
132 Muhakkak ki o, Bizim mü'min kullarımızdandı.[27]
133 Muhakkak ki Lût da Bizim elçilerimizdendi.
134 Hani biz, onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık,
135 Ancak geride kalan yaşlı bir kadın hariç.
136 Sonra da diğerlerini yok ettik.
137 Muhakkak sizler (yolculuklarınızda) onların (harap olmuş) yurtlarına sabahları uğruyorsunuz,
138 Geceleri de.[28] Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?
139 Muhakkak ki Yûnus da bizim elçilerimizdendi.
140 Hani o kaçıp yüklü gemiye binmişti.
141 (Gemidekilerle) kura çekmiş ve kaybedenlerden olmuştu [mudhadîn].[29]
142 O kendi kendini kınarken [mulîm], balık onu yutmuştu.
143 Eğer o tesbih edenlerden olmasaydı,

---

25 Hz. İlyas'ın (İbranca Elijah) MÖ 9. Asırda Ahab ve Ahaziah zamanında Kuzey İsrâil Krallığında yaşadığı söylenir.

26 Ba'l/Baal: Fenikelilerin en büyük erkek tanrısının/putunun adıdır. İsrâiloğullarının kralı Ahab, Hz. İlyas'a kızdığından halkını Ba'l putuna tapmayı emretmişti. O aynı zamanda Ortadoğu'da yaşayan bütün kavimlerin ortak putu haline gelmiştir.

27 Hz. Lût kıssası ile ilgili olarak şu ayetlere bkz. A'râf, 7/80-84; Hûd, 11/70-83; Hicr, 15/58-76; Şuarâ, 26/160-174; Neml, 27/54-58; Ankebût, 29/28-35

28 Ayetin bu kısmını da bir önceki ayetle birlikte okumalıdır. Ayet numaralandırmada bu kelime bir sonraki ayetin içinde yer almıştır.

29 Krş. Enbiyâ, 21/87

144 Onun karnında elbette yeniden diriliş gününe kadar kalırdı.
145 Nihayet onu hâlsiz [sekîm] bir hâlde ıssız sahile attık.
146 Üzerine geniş yapraklı bir ağaç bitirdik.
147 Biz onu yüz bin yahut daha fazla kişiye elçi olarak gönderdik.
148 Sonunda inandılar Biz de onları bir süreye kadar hayattan yararlandırdık.
149 (Ey Peygamber!) Şimdi onlara sor: "Kız çocukları Rabbinin de erkek çocukları onların mı?"[30]
150 "Yoksa Biz melekleri dişi olarak yaratmışız da onlar buna şahit mi olmuşlar?"
151 Dikkat ediniz! Muhakkak ki onlar yalan uydurup şöyle diyorlar:
152 "Allah doğurdu." Hiç şüphesiz onlar mutlak yalancıdırlar.
153 (Allah) kızları oğlanlara tercih etmiş öyle mi?
154 Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?
155 Hâlâ düşünüp öğüt almıyor musunuz?
156 Yoksa sizin apaçık bir deliliniz [sultân] mi var?
157 Eğer doğru sözlü kimseler iseniz kitabınızı getiriniz.
158 Allah ile cinler/melekler[31] arasında bir nesep/soy birliği icat ettiler. Andolsun cinler de kendilerinin mutlaka Onun huzuruna getirileceklerini bilirler.
159 Allah onların nitelendirmelerinden/yakıştırmalarından münezzehtir.
160 Ancak kendini Allah'a adayan [muhlisîn] kulları hariç.
161 (Ey müşrikler!) Muhakkak ki sizler ve taptıklarınız,
162 Ona karşı hiçbir kimseyi ayartamazsınız [fâtinîn].
163 Ancak cehenneme [cahîm] koşarak girenler hariç.
164 (Melekler derler ki): "Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır."
165 "Muhakkak biz sıra sıra durur;"
166 "Mutlaka Allah'a tesbih ederiz."
167 Gerçi onlar/müşrikler şöyle diyorlardı:

---

[30] Krş. Nahl, 16/57-58; İsrâ, 17/40; Tûr, 52/39; Necm, 53/21-22;

[31] "Ayette geçen "cinne" kelimesi hem görünmeyen varlıkları ifade ettiği için cinler veya melekler anlaşılır. Melekleri Allah'ın kızları iftirası yapıldığı için, bağlamına uygun olarak melekler diye de tercüme edilebilir.

168 "Şayet yanımızda öncekilerden bir kitap olsaydı;"
169 "Biz de elbette kendini Allah'a adayan [muhlesîn] kullarından olurduk."
170 Buna rağmen onu inkâr ettiler. Fakat yakında bilecekler.
171 Andolsun Biz elçi olarak gönderdiğimiz kullarımıza şu sözü vermiştik:
172 Muhakkak onlara mutlaka yardım edilecektir.
173 Muhakkak ordularımız galip gelecektir.
174 Öyleyse (Ey Peygamber!) Sen bir süre onlardan yüz çevir/onlara aldırma.
175 Sen onları gözle, kendileri de yakında görecekler.
176 Yoksa onlar azabımızı acele mi istiyorlar?
177 (Azabımız) onların yurtlarına çöktüğü/indiği [nezele] zaman o uyarılanların sabahı ne kötü olur!
178 Öyleyse (Ey Peygamber!) Sen bir süre onlardan yüz çevir/onlara aldırma.
179 Sen gözle/gözetle dur, yakında görecekler.
180 Senin kudret ve şeref sahibi Rabbin onların nitelendirmelerinden/yakıştırmalarından münezzehtir.
181 Elçilere selâm olsun.
182 Bütün övgüler/hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

38- SÂD SÛRESİ

Sûre ismini, ilk ayetinin Sâd harfiyle başlamasından almıştır. Mekke döneminde nazil olmuş, 88 ayetten ibarettir. Mushaf'ta da inişte de 38'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Sâd ve Bilgi/öğüt [zikr][1] sahibi Kur'an'a andolsun ki,
2 Bilakis inkâr edenler bir gurur [izzet] ve ayrılık içindedirler.
3 Kendilerinden önce nice nesilleri [karn][2] helak ettik de onlar feryat etmişlerdi ama kurtuluş zamanı çoktan geçmişti.
4 Kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşmışlardı ve (hatta) inkâr edenler dediler ki: "Bu çok yalancı bir sihirbazdır."
5 "Tanrıları bir tek Tanrı mı yapmış? Muhakkak bu çok tuhaf bir şey!"
6 İçlerinden ileri gelenlerden biri, "Yürüyün, tanrılarınıza (bağlılığınızda) direniniz [v'asbirû] diyerek ileri atıldı. Muhakkak sizden istenen de budur."
7 "Bunun söylediğini biz diğer dinlerde [millet] işitmedik. Muhakkak ki bu bir uydurmadan [ihtilâk] başka bir şey değildir."
8 "Bu zikr/Kur'an içimizden sadece ona mı indirildi?" (dediler). Bilakis onlar Kur'an [zikr] konusunda ikilemdedirler [şekk]. Bilakis onlar (henüz) azabımı tatmadılar.
9 Yoksa Azîz ve Vehhâb[3] olan Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır?

---

1 Zikr kelimesi Arapçada, öğüt, hatırlama, hatırlanma, hatırda tutma, hatırda tutulması gereken her şey, bilinen, bilgi, seçkin, yüce vb. anlamlara gelir.

2 Karn kelimesi Arapçada belli bir dönemin insanlarını yani nesilleri ihtiva etse de tarihsel anlamıyla uygarlıkları da ifade eder.

3 **Vehhâb**: Karşılıksız bağışta bulunan. Çok lütfeden, çok bağışlayan.

10 Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin hükümranlığı onların mıdır? Öyleyse vasıtalara/iplere [esbâb][4] tutunarak/yollarını bulup, (göklere) yükselsinler.

11 Onlar şurada hezimete/bozguna uğramış, küçük gruplardan [ahzâb][5] oluşmuş bir ordudur.

12 Onlardan önce Nûh kavmi, Ad kavmi, sütunlar sahibi Firavun da yalanlamıştı.

13 Semûd, Lût Kavmi ve Eyke halkı. İşte onlar böyle gruplardı [ahzâb].

14 Hepsi de elçileri yalanladılar. Böylece cezayı [ıkâb] hak ettiler.

15 (Onların yok olması) ancak (vakti gelince) bir an bile geri kalmayacak olan korkunç bir sese [sayha] bakar.

16 (Müşrikler alaylı bir şekilde), "Rabbimiz, hesap gününden önce (cezadan) payımıza düşeni hemen ver!" derler.

17 (Ey Peygamber!) Sen, onların söylediklerine sabret/göğüs ger. Güç, kuvvet sahibi kulumuz Davud'u hatırla! Muhakkak ki o, Allah'a çok yönelen biriydi.

18 Muhakkak ki Biz dağları onun hizmetine vermiştik. Akşam sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi.[6]

19 Sürüler hâlindeki kuşlar da.[7] Hepsi de Allah'a yönelmişti.

20 Onun saltanatını [mulkehu] kuvvetlendirdik, ona hikmet ve ikna/hatiplik yeteneği [fasle'l-hıtâb] verdik.

21 (Ey Peygamber!) Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi.

22 Hani onlar Davud'un yanına girmişlerdi de o, onlardan ürkmüştü/telaşlanmıştı [fezi'a]. Onlar, "Korkma! Biz, iki davacıyız. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hüküm ver. Zulmetme ve bize doğru yolu göster" dediler.

23 (İçlerinden biri), "Bu benim kardeşim. Onun doksan do-

---

4 "esbâb", sebepler, yollar, vasıtalar, ipler anlamındadır.

5 Küçük gruplar, topluluklar ve birlikler olarak tercüme ettiğimiz "ahzâb" kelimesi, aynı düşünce yapısında olan, aynı inancı paylaşan gurpların adıdır.

6 Krş. Enbiyâ, 21/79; Sebe', 34/10

7 Canlı ve cansız varlıkların Allah'ı tesbih etmesi ve O'na yönelmesi demek, Allah'ın her cins varlık için koyduğu evrensel yasalara, hepsinin aksatmadan uyması demektir. Hiçbirisi kendisi için konan kuralları aksatmadan kendi dünyalarında varlıklarını sürdürürler.

kuz koyunu var. Benim de bir tek koyunum var. Böyleyken, "Onu da bana ver dedi" ve tartışmada [hitâb] beni bastırdı.

24 (Davud) dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemesiyle sana zulm/haksızlık etmiştir. Muhakkak ki ortakların pek çoğu birbirlerine hep haksızlık ederler. Ancak inanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar hariç. Fakat onlar da pek azdır. "Davud ancak kendisini imtihan ettiğimizi zannetti/kesin olmasa da anladı [zanne][8]. Bunun üzerine Rabbinden bağışlanma diledi, eğilip secdeye kapandı [râki'ân] ve Allah'a yöneldi.[9]

25 Biz de onu bundan dolayı bağışladık. Muhakkak ki Bizim katımızda onun bir saygınlığı [zulfâ] ve güzel bir sonu/geleceği [me'âb] vardır.

26 (Ona dedik ki): Ey Davud! Muhakkak ki Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefsin arzularına [hevâ] tabi olma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Muhakkak ki Allah'ın yolundan sapanlar için, hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.

27 Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boşuna [bâtıl] yaratmadık. Bu inkâr edenlerin zannıdır. Vây o inkârcıların ateşteki hâline!

28 Yoksa Biz, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutarız. Yahut Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanları, yoldan çıkmış olanlar [fuccâr] gibi mi tutarız.

29 (Ey Peygamber!) Ayetlerini akıl süzgecinden geçirsinler [yeddebberû][10], aklı olanlar da düşünüp ders alsınlar

---

8 Hz. Davud'un aslında bu olayın bir imtihan olduğunu kesin bilmesi gerekiyordu. O ise zannediyordu. Ayette (zanne) fiilinin gelmesi boşuna değildir. Tefsirlerde referans gösterilen Kitab-ı Mukaddes'teki (II. Samuel, Bab, 12/1) Uriya olayı pek inandırıcı değildir. Hatta Saîd İbn Museyyeb'ten rivayeten Hz. Ali: "Kim size kıssa anlatanların anlattığı biçimde Hz. Davud'un kıssasını anlatırsa, ona yüz altmış değnek vurdururum" demiştir. Çünkü Hz. Davud'a bir iftira vardır. (Zamahşerî, Razî).

9 Bu ayet secde ayetidir.

10 Kur'an burada "tedebbur" kelimesini kullanıyor. Tedbir kelimesiyle aynı köke sahip olan bu kavram: "derinlemesine düşünmek", ihtimalleri ve sonuçları dikkate alarak düşünmek, akla vurmak, akıl süzgecinden geçirmek.." gibi anlamlara gelir. Kur'an bu ayetle yalnız günlük işlerimizde

diye sana bereket dolu bir kitap indirdik.[11]

30 Davud'a Süleyman'ı bahşettik. O ne güzel bir kuldu! Muhakkak ki o Allah'a çok yönelen bir kimse idi.

31 Hani ona akşamüstü görkemli ve soylu [sâfiyât] koşu atları sunulmuştu.

32 Bunun üzerine (Süleyman), "Muhakkak ki ben güzel/iyi [hayr] olanı, Rabbimi anmamı sağladığından dolayı severim" dedi. Hatta bunu onlar/atlar gözden kayboluncaya kadar tekrarladı.[12]

33 "Onları bana geri getiriniz" (dedi). (Atlar gelince de) onların bacaklarını ve boyunlarını okşadı.

34 Andolsun Biz (daha önce) tahtının üstüne bir ceset koymakla[13] Süleyman'ı imtihan etmiştik. Bunun ardından o (Bize) yönelmişti.

35 (Süleyman) "Rabbim! Beni bağışla ve bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık bahşet. Muhakkak ki Sen Vehhâb'sın" dedi.

36 Bunun üzerine Biz de rüzgârı onun emrine verdik[14] ki dilediği yere kolayca eserdi.

37 Bina ustası olan ve dalgıçlık yapan bütün şeytanları da[15]

38 Bukağılara/zincirlere bağlı olarak diğerlerini de.

39 "İşte bu Bizim ihsanımızdır. Artık ister dilediğine hesapsızca verirsin, istersen elinde tutarsın" dedik.

40 Muhakkak ki Bizim katımızda onun bir saygınlığı [zulfâ] ve güzel bir sonu/geleceği [me'âb] vardır.

41 (Ey Peygamber!) Kulumuz Eyyüb'u da an. Hani o Rabbine, "Şeytan bana bir bıkkınlık ve bir eziyet [azâb] vermektedir" diye seslenmişti.

42 (Ona) "Ayağını yere vur. İşte (sana) yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su" dedik.

---

değil, aynı zamanda Kur'an ayetleri üzerinde de uygulamamızı ister. Krş. Nîsa, 4/82

11 Kasas, 28/51; Zümer, 39/27; Mü'min, 40/54; Duhan, 44/58; Muhammed, 47/24

12 Bu tercüme Razî'nin bu ayet ile yorumundan esinlenerek yapılmıştır. Atların gözden kaybolması; bir engelin/perdenin veya dağın/tepenin arkasına geçmesi veya havanın iyice kararması şeklinde yorumlanabilir.

13 Bu konuda çoğu İsrâiliyat olan rivayetler vardır. Ceset olayını Süleyman'ın siyasi otoritesinin zayıflamasıyla yorumlayanlar da vardır.

14 Krş. Enbiyâ, 21/81; Sebe', 34/12

15 Krş. Enbiyâ, 21/82; Sebe', 34/12-13

43 Tarafımızdan bir rahmet ve gönül ehli kimselere [ulû'l-elbâb] bir öğüt olmak üzere, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını daha bahşettik.
44 (Şöyle dedik): "Eline (otlardan) bir demet (sap) al ve onunla vur, yeminini bozma!"[16] Muhakkak ki onu Biz sabreden/göğüs geren biri olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! Muhakkak ki o Allah'a çok yönelen bir kimse idi.
45 (Ey Peygamber!) Güçlü [ulû'l-eyd] ve basîretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an.
46 Muhakkak ki Biz onları içi tertemiz /ihlâslı, kimseler yaptık ki, özellikle ahiret yurdunu (devamlı) hatırda tutsunlar.
47 Onlar Bizim katımızda seçkin iyi/hayırlı kimselerdendir.
48 İsmail, Elyesa[17] ve Zülkif'i[18] de an. Bunların her biri iyi/hayırlı kimselerdir.
49 İşte bu bir hatırlatmadır. Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanları elbette güzel bir son/gelecek beklemektedir.
50 Kapıları kendileri için açılmış Adn cennetleri,
51 Orada (koltuklarına) yaslanmış bir şekilde onlar, pek çok meyveler ve içecekler isterler.[19]
52 Yanlarında çekingen/kaçamak bakışlı [kâsırâtu't-tarfi], uyumlu ve huzur veren (eşler) vardır. [etrâb].[20]
53 İşte bu hesap günü için size vaat edilenlerdir.
54 Muhakkak ki Bizim rızkımız işte budur. Tükenme nedir bilmez.
55 İşte bu da azgınlar içindir ki, (onlara) ne kötü bir son/gelecek vardır.
56 Cehenneme yaslanacaklardır. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!

---

[16] Rivayetlerde çok ihtimal ileri sürülmektedir. Bunlardan birine göre Hz.Eyyüb, bir sebeple hanımına yüz değnek vuracağına dair yemin etmişti. Eğer bu ihtimal doğruysa, hastalığında kendisinin bütün cefa ve sıkıntılarını çeken bir hanımı incitmeyecek şekilde yeminini yerine getirme çaresi nezih bir şekilde Eyyüp peygambere gösterilmiştir diyebiliriz. Çünkü böyle bir uygulamada vefa, zerafet şefkat ve merhamet dolu bur ders olduğu açıktır.

[17] Krş. En'âm, 6/86

[18] Krş. Enbiyâ, 21/85

[19] Krş. Yâsin, 36/57; Fussilet, 41/31

[20] Krş. Sâffât, 37/48; Rahmân, 55/56

57 İşte! (Onların cezası) kaynar su[21] ve irin [ğassâk]; tatsınlar bakalım.

58 Buna benzer (azabın) başka şekilleri de vardır.

59 (Önderlerine) "İşte sizinle beraber tıkılacak bir bölük [fevc]" (dendiğinde), (önderler de), "Rahat yüzü [merhabân] görmesinler. Onlar da ateşe yaslanırlar" diye cevap verirler.

60 (Önderlere tabi olanlar ise) "Bilakis sizler rahat yüzü görmeyin. Bu sonu bize siz hazırladınız. Ne kötü bir yer burası" derler.

61 (Devamla) derler ki: "Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim sürdüyse/başımıza kim getirdiyse, onun ateşteki azabını kat kat artır."[22]

62 (Devam ederek), "Bize ne oluyor da (dünyada iken) kendilerini kötülerden saydığımız adamları burada göremiyoruz?"

63 "Onları alaya alırdık. Yoksa onlar gözden mi kaçtı?" (diye sorarlar).

64 Muhakkak ki ateş ehlinin bu tartışmaları işte böyle gerçekleşecektir.

65 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Vâhid[23] ve Kahhâr[24] olan Allah'tan başka bir tanrı yoktur."

66 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi olan Allah Azîz'dir, Gaffâr'dır.

67 (Ey peygamber) De ki: "O (Kur'an) büyük bir haber/bilgi kaynağıdır.

68 "Siz ondan yüz çeviriyorsunuz"

69 "O yüce âlemdeki [mele'i'l-a'lâ] tartışmalar hakkında benim herhangi bir bilgim yoktu."

70 "Bana ancak, benim apaçık bir uyarıcı olduğum vahyediliyor."

71 Hani Rabbin meleklere demişti: "Muhakkak ki Ben çamurdan [tîn] bir beşer/insan yaratmaktayım"

72 Onu şekillendirip [sevveytuhu] ruhumdan üfürdüğümde, ona derhâl secdeye kapanın."[25]

---

[21] Krş, En'âm, 6/70; Nebe, 78/25

[22] Krş. A'râf, 7/38; Sâd, 35/64

[23] **El-Vâhid:** Bir olan, bir ve tek oluşunda eşi ve benzeri olmayan.

[24] **El-Kahhâr:** Asla yenilmeyen, yegâne gâlip olan

[25] Krş. İsrâ, 17/85

73 Meleklerin hepsi secde ettiler.

74 İblis hariç. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.[26]

75 (Allah) "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun?" dedi.

76 (İblis) "Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten, onu ise çamurdan [tîn] yarattın"[27] dedi.

77 (Allah) "Derhâl çık oradan. Muhakkak ki sen artık kovulmuş birisin" buyurdu.

78 Muhakkak ki lanetim hesap [dîn] gününe kadar senin üzerinedir.

79 (İblis) "Rabbim! Öyleyse bana tekrar diriltilecekleri güne kadar mühlet ver"[28] dedi.

80 (Allah) dedi: "Sen mühlet verilenlerdensin"

81 "O bilinen vaktin gününe kadar."

82 (İblis dedi ki): "Senin şeref ve yüceliğine andolsun ki, onların hepsini azdıracağım."[29]

83 Onlardan saf ve temiz kıldığın/ihlâslı [muhlesîn] kulların hariç.

84 (Allah şöyle) dedi: "İşte bu gerçektir/haktır. Ben de zaten gerçeği/hakkı söylüyorum."

85 "Andolsun cehennemi seninle ve sana uyanların hepsiyle dolduracağım."

86 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben sizden bir ücret istemiyorum.[30] Ben kendiliğinden yükümlülük altına girenlerden de değilim."

87 Kur'an, âlemler için ancak bir bilgidir/öğüttür [zikr][31].

88 Onun haberini bir müddet sonra mutlaka öğreneceksiniz.[32]

---

[26] Krş. Bakara, 2/34
[27] Krş. A'râf, 7/12
[28] Krş. A'râf, 7/14; Hicr, 15/36
[29] Krş. Sebe', 34/20
[30] Krş. En'âm, 6/90
[31] Krş. En'âm, 6/90; Yûsuf, 12/104; Kalem, 68/52
[32] Krş. Nebe', 78/1-5

39- ZÜMER SÛRESİ

Sûre ismini içinde geçen "zümerâ" kelimesinden almıştır. Zümera, topluluklar, gruplar demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur. 75 ayettir. 53-54 ayetlerinin Medine'de nazil olduğu söylenir. Mushaf'ta 39, inişte ise 59'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Bu Kitab, Azîz, Hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir.
2 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Biz bu Kitab'ı sana hak ile indirdik. Öyle ise sen dini yalnız Allah'a has kılarak/ihlâs ile [muhlis] kulluk et.
3 İyi biliniz ki, hâlis din ancak Allah'ındır. Onun dışında dostlar edinenler, "Biz bunlara sırf bizi Allah'a yaklaştırmaları için kulluk ediyoruz" (derler). Muhakkak ki Allah, onların aralarında ayrılığa düştüğü şeylerde hüküm verecektir. Hiç şüphesiz Allah, yalancı ve nankör kimseyi doğru yola iletmez.
4 Şayet Allah bir oğul edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O, bundan münezzehtir. O, Vâhid'dir, Kahhâr'dır.
5 Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine sarar [yukevviru][1]. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Hepsi de belli bir zamana kadar akıp gider. Biliniz ki O, Azîz'dir, Gaffâr'dır.
6 Sizi tek bir candan/aynı cevherden [nefs vâhide] yarattı.[2] Sonra da ondan eşini var etti. Sonra da hayvanlardan sekiz eş/dört ayrı tür lütfetti [nezele].[3] Sizi de annelerini-

---

1 Ayette geçen "yukevviru" fiili Arapçada yuvarlak bir şeyin üzerine sarmak anlamındadır. Buradan dünyanın yuvarlaklığına ve döndüğüne bir işaretin var olduğunu düşünebiliriz.

2 Krş. Nisâ, 4/1

3 Bu hayvanlar; koyun, keçi, sığır ve deve türleri olup evcil olarak beslenen büyük ve küçükbaş hayvanlardır. Ayette geçen "enzele" (indirdi) fiili burada meydana getirdi anlamındadır. Biz lütfetti şeklinde tercüme ettik. Krş. En'âm, 6/143-144

zin karınlarında, üç karanlık içinde[4] yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratmaktadır. İşte bu, hükümranlık sadece kendisine ait olan Rabbiniz Allah'tır. Ondan başka tanrı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (Ondan) uzaklaştırılıyorsunuz? [tusrefûn].

7 Eğer inkâr ederseniz, muhakkak ki Allah size muhtaç değildir [Ganîy]. O, kullarının inkârından razı/hoşnut olmaz. Eğer şükrederseniz, sizden razı/hoşnut olur. Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. İşlemekte olduklarını size bildirir. Muhakkak ki o, göğüslerde/kalplerde olanı en iyi bilendir.

8 İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, Rabbine yönelerek Ona yalvarır/dua eder. Sonra katından ona bir nimet verdiği zaman, daha önce Allah'a yalvardığını unutur. Onun yolundan saptırmak için Allah'a eşler/ortaklar [endâd] koşar. (Ey Peygamber!) onlara de ki: "Küfrünle az bir süre daha (dünyadan) faydalan bakalım. Hiç şüphesiz sen ateş ehlindensin."

9 Yoksa o, geceleyin secde ederek, kıyamda/ayakta durarak ibadet eden, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi midir? (Ey Peygamber!) de ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak gönül ehli kimseler [ulû'l-elbâb] düşünüp öğüt alırlar.

10 (Ey Peygamber!) De ki: "(Allah şöyle buyuruyor) Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Bu dünyada iyilik yapana iyilik vardır. Allah'ın arzı geniştir[5]. Ancak sabredenlere/göğüs gerenlere mükâfatları hesapsız ödenir.

11 (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki bana dini Allah'a has kılarak [muhlis] Ona kulluk etmem emredildi."

12 "Bana, Müslümanların ilki olmam da emredildi."[6]

13 De ki: "Eğer Rabbime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım."[7]

14 De ki: "Ben dinimi Allah'a has kılarak kulluk ederim."

---

4 "Üç karanlık içinde" ifadesi sembolik bir anlatım olup birçok yorum yapılmıştır. Anatomik olarak; karın duvarı, rahim duvarı ve cenin zarı diyenler olmuştur. Felsefî olarak; nebatat, hayvanat ve insan aşamalarından geçirerek yorumu yapılmıştır.

5 Krş. Nisâ, 4/97

6 Krş. En'âm, 6/162-163;

7 Krş. En'âm,6/15

15 De ki: "(Ey Müşrikler!) Siz de Ondan başka dilediğinize kulluk ediniz. "De ki: "Muhakkak ki zarar edenler, kıyamet gününde kendilerini ve ailelerini hüsrana/zarara sokanlardır. İyi biliniz ki bu apaçık hüsranın tâ kendisidir."
16 Onların üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında da ateşten katmanlar vardır.[8] İşte Allah kullarını bununla korkutur.[9] Ey kullarım! (Bana karşı) Sorumluluk bilincinde olunuz.
17 Tâğût'a[10] kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere gelince, onlar için müjde vardır. O hâlde kullarımı müjdele!
18 Sözü dinleyip onun en güzeline uyanlar var ya, İşte Allah'ın kendilerini doğru yola ilettikleri onlardır. İşte, gönül ehli/akl-ı selim sahibi [ulû'l-elbâb] olan kimseler de onlardır.
19 Hakkında azap sözü gerçekleşmiş olanlar hiç onlar gibi olur mu? Ateşe mahkûm olanları sen mi kurtaracaksın?
20 Fakat Rabbine karşı sorumluluk bilincine sahip olanlar için, üst üste yapılmış altlarından ırmaklar akan köşkler [ğuref] vardır. Bu, Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden asla dönmez.
21 Sen, muhakkak ki Allah'ın gökten su indirdiğini, onları yer altındaki kaynaklara kattığını, sonra onunla çeşitli renklerde bitkiler yetiştirdiğini görmüyor musun? Sonra onlar kururlar, sen de onları sararmış görürsün. Sonunda Allah, onları ufalanmış çöpe [hutâmâ] dönüştürür. Muhakkak ki bunda gönül ehli/akl-ı selim sahibi [ulû'l-elbâb] olan kimseler için elbette ibret/öğüt vardır.
22 Allah kimin göğsünü İslam'a açarsa o, Rabbinden bir nur üzerinde olmaz mı? Allah'ı anmak konusunda kalpleri katılaşmış olanların vay hâline![11] İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.
23 Allah sözlerin en güzelini, ayetleri birbiriyle uyumlu/

---

8 A'râf, 7/41; Ankebût, 29/55

9 Allah'ın korkutmasındaki amaç, onları cezalandırmak değil, onları korkutarak düşünmelerini, kendine gelmelerini ve küfür yolunu terk etmelerini sağlamaktır. Unutmamak gerekir ki, insanların bazısı müjdeden, bazısı da korkudan anlar. Bunun içindir ki, peygamberlerlerin korkutucu ve müjdeleyici olmak üzere iki ayrı görevleri vardır.

10 "Tâğût" şeytani güçler, azgın, insanı yoldan çıkaran güçler vb anlamında sembolik bir isimdir. Bkz. Bakara, 2/256; Nisâ, 4/51 dipnotları

11 Krş. Bakara, 2/74; Mâide, 5/13; En'âm, 6/43, 125; Hadîd, 57/16

benzer [müteşâbihen] ve ikişerli [mesâniye][12] anlam ifade eden bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinin haşmetinden ürperenlerin tüyleri diken diken olur [takşe'irrû]. Sonra da onların tenleri ve kalpleri Allah'ı anmaktan dolayı rahatlar/yumuşar.[13] İşte bu, Allah'ın dilediği/dileyen kimseyi doğru yola ilettiği hidâyet rehberidir. Allah kimi saptırırsa artık onun için doğru yolu gösteren hiç kimse olmaz.

24 Kıyamet gününde onun yüzünü/kendisini şiddetli azaptan koruyacak kimdir?[14] Zalimlere, "Kazandıklarınızın karşılığını tadınız" denir.

25 Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı da azap kendilerinin farkına varmadıkları yerden gelmişti.

26 Böylece Allah, dünya hayatında onlara zilleti [hızye] tattırdı. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!

27 Andolsun Biz, düşünüp öğüt alırlar diye bu Kur'an'da her türlü misali verdik.

28 O, içinde eğriliği/tutarsızlığı ['ıvec] olmayan Arapça bir Kur'an'dır. Belki sorumluluk bilincine sahip olurlar.

29 Allah, birbiriyle geçimsiz ortakların (kölesi) olan bir adamla, yalnız bir kişiye bağlı bir adamı örnek veriyor. Bu ikisinin durumu bir midir? Bütün övgüler/hamd Allah'a mahsustur. Bilakis onların çoğu bilmiyorlar.

30 Muhakkak ki sen de ölümlüsün, elbette onlar da ölümlüdür.

---

[12] "Mesna" nin çoğulu olan "mesânî" kelimesi, aslında ikişerli veya çift kutuplu/anlamlı demektir. Kur'an ayetleri biri lafzî, diğeri nassî olmak üzere iki anlam içerir. İlki, lâfzın belirttiği anlamdır. Kelimelerin karşılıklarıdır. Herkesin anlayabileceği, iniş sebebine binaen olayla ayet arasında irtibat kurabileceği anlamdır. Diğeri ise, ayetin amacını veren anlamdır. Yani ayetin ne demek istediğidir, neyi kaldırıp neyi koyduğudur. İşte semantik tahliller orada daha gerekli olur. Lafzî anlam daha ziyade tarihsel bir karakter taşır. Nass mana ise, evrensel karakterdedir. Zaman ve mekân üstü olup bütün zamanlar için geçerli bir anlam ihtiva eder. Hangi asırda ve hangi kültürde yaşarsa yaşasın iyi bir Kur'an yorumcusu bu manaya ulaşabilir. Nass manayı çıkarmak her Kur'an yorumcusunun başarabileceği bir iş değildir. Benim görüşüm bu doğrultudadır. Bu kelimeyi müfessirler ve meâlcilerin ekserisi; tekrarlanan, tekrar tekrar anlatan şeklinde de tercüme etmişlerdir. Bu da yanlış değildir ama kastedilen anlam da sadece bu değildir.

[13] Krş. Enfâl, 8/2; Ra'd, 13/28; Hac, 22/35

[14] Krş. Hâkka, 69/30-31

31 Sonunda kıyamet günü Rabbinin huzurunda çekişirsiniz.
32 Allah'a karşı yalan uydurandan ve kendisine gelen doğruyu yalan sayandan daha zalim kim vardır? İnkâr edenler için cehennemde kalacak bir yer [mesven] yok mudur?
33 Doğruyu getiren ve onu tasdik edenlere gelince, işte onlar sorumluluk bilincine sahip olanların tâ kendileridir.
34 Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır. İşte iyilerin [muhsinîn] mükâfatı budur.
35 Sonunda Allah onların yaptıkları kötü şeyleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeliyle onları mükâfatlandıracaktır.
36 Allah kuluna yetmez mi? Seni Ondan başkasıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi saptırırsa artık onun için doğru yolu gösteren hiç kimse olmaz.
37 Allah kimi doğru yola iletmişse artık onu saptıracak yoktur. Allah, Azîz ve intikâm sahibi[15] değil midir?
38 (Ey Peygamber!) Eğer sen onlara, gökleri ve yeri kimin yarattığını sorarsan onlar elbette "Allah" derler. De ki: "Mademki öyle, söyleyin bana, eğer Allah bana bir sıkıntı verirse, Ondan başka taptıklarınız, Onun verdiği sıkıntıyı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, Onun rahmetini engelleyebilirler mi?" De ki: "Allah bana yeter! Güvenip dayananlar Ona güvenip dayansınlar!"
39 (Yine) de ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni yapınız, muhakkak ben de yapıyorum.[16] Yakında bileceksiniz!"
40 "Kişiyi rezil edici azabın kime geleceğini ve sürekli [mukîm] azabın kimin başına ineceğini!"
41 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Biz kitabı insanlar için sana hak ile indirdik. Kim doğru yola gelirse, kendisi için girmiş olur. Kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onlara vekil değilsin.
42 Allah, öleceklerin ölümleri anında canlarını [enfus] alır. Ölmeyeceklerinkini de uykularında (bırakır). Böylece ölümüne hükmettiği canı tutar, diğerlerini belirlenen bir süreye kadar salıverir. Muhakkak ki bunda düşünüp öğüt alan bir kavim için elbette ibretler [âyât] vardır.

---

[15] İntikam kelimesi, bir kişinin yaptığı kötülüğün acısını ona tattırmak demektir. "Allah intikâm sahibidir" demek; Allah, bir kişiye yaptığı kötülüğün acısını o kişinin kendisine tattırandır" demektir.

[16] Krş. En'âm, 6/135

43 Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? (Ey Peygamber!) De ki: Hiçbir şeye güçleri yetmiyor ve akılları ermiyor olsalar da mı?"
44 De ki: "Bütün şefaat Allah'a aittir. Göklerin ve yerin hükümranlığı/mülkü Ona aittir. Sonra Ona geri döndürüleceksiniz.
45 Allah bir tek olarak anıldığı zaman âhirete inanmayanların kalpleri derin bir nefretle çarpar. Onun dışındakiler/putlar anıldığında da yüzlerini hemen bir sevinç kaplar.
46 De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, algılanamayan [ğayb] ve algılanabilen gerçekleri bilen Allah'ım! Ayrılığa düştükleri şeylerde kullarının arasında ancak Sen hüküm verirsin."
47 Eğer yeryüzünde bulunan her şey tümüyle ve onlarla beraber bir o kadarı daha zulmedenlerin olsa, kıyamet günü kötü azaptan kurtulmak için elbette onları (fidye olarak) verirlerdi[17]. Artık hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılarına çıkacaktır.
48 Kazandıkları kötülükler de karşılarına konur ve alaya aldıkları şeyler onları kuşatır.
49 İnsana bir sıkıntı/zarar dokunduğu zaman Bize yalvarır.[18] Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimiz zaman da, "Bu bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir"[19] der. Bilakis o bir imtihandır. Fakat pek çoğu bilmiyorlar.
50 Andolsun bunu kendilerinden öncekiler de söylemişti ama kazandıkları şeyler kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı.
51 Sonunda kazandıkları şeylerin kötü sonuçları onlara isabet etmişti. Onlardan zulmedenlerin kazandıkları şeylerin kötü sonuçları kendilerine isabet edecektir. Onlar Allah'ı âciz bırakacak değildirler.
52 Onlar, gerçekten Allah'ın dilediğine rızkı genişlettiğini ve takdir ettiğini bilmiyorlar mı? Muhakkak ki bunda inanan bir kavim için ibretler [âyât] vardır.
53 (Ey Peygamber! Kullarıma benim adıma) De ki: "Ey nefislerine zulmeden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar."

---

17 Krş. Âl-i İmrân, 3/91
18 Krş. Nahl, 16/53
19 Krş. Kasas, 28/78

54 "Azap gelmeden önce Rabbinize yöneliniz ve Ona teslim olunuz! Sonra size yardım edilmez."
55 "Farkında olmadan aniden size azap gelmeden önce Rabbiniz katından size indirilenin en güzeline tabi olunuz."
56 (Yarın) kişi "Eyvâh, Rabbime karşı işlediğim aşırılıktan dolayı vay hâlime! Üstelik bir de ben alay edenlerdendim" demesin.
57 Yahut "Allah beni doğru yola iletseydi elbette ben Ona karşı sorumluluk bilincinde olurdum" (demesin).[20]
58 Veyahut da azabı gördüğü zaman, "Keşke benim için bir (daha dünyaya dönme) fırsatı olsa da iyilerden [muhsinîn] olsam" (demesin).
59 (Allah da der ki): "Bilakis, ayetlerimiz sana gelmişti de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan oldun."
60 (Ey Peygamber!) Kıyamet günü Allah'a karşı/Onun hakkında yalan uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok?
61 Allah, kendisine karşı sorumluluk bilincinde olanları, bu başarıları sebebiyle[21] kurtarır. Onlara hiçbir kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler de.
62 Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O her şeye Vekîl'dir.[22]
63 Göklerin ve yerin anahtarları[23] Onun'dur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, işte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.
64 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey câhiller! Siz bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz/öneriyorsunuz?
65 Andolsun, sana ve senden öncekilere de "Eğer (Allah'a)

---

[20] Krş. En'âm, 6/156-157; Zuhruf, 43/20

[21] Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar diye tercüme ettiğimiz takva ehli, daima Allah bilincini içinde tuttuğu için ve gerek güzel amelleriyle ve gerekse tehlikeli mekânlardan yani kendisini Allah bilincinden uzaklaştıracak mekânlardan uzaklaştığı için Allah onları kurtaracaktır demektir. Ayette geçen "mefâzetihim" sözcüğünü pek çok müfessir "zafere ulaştıracak amelleri" diye anlarken, Matürudî de "tehlikeli yerlerden uzaklaşma" şeklinde anlamıştır. Bize göre her ikisi de takva ehli için mümkündür. Çünkü Allah bilincini içinde bulunduranlar, hem güzel ameller işlerler hem de tehlikeli yerlerden kaçarlar.

[22] **Vekîl**: İşlerin idaresini üzerine alan, sorumluluğunu yüklenen, güvenip dayanılan.

[23] Krş. En'âm, 6/59; Şûrâ, 42/12

ortak koşarsan elbette yaptıkların boşa çıkar ve mutlaka zarara uğrayanlardan olursun" diye vahyedilmiştir.[24]

66 "Bilakis, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."

67 Allah'ı gereği gibi takdir edemediler[25]. Yeryüzü kıyamet günü bütünüyle Onun avucunda olur [kabzatuhu]. Gökler de Onun (kudret) eliyle dürülür. O, onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

68 Sura üflenince, Allah'ın diledikleri hariç, göklerde ve yerde olanların hepsi korkunç sesten/çarpmadan dolayı oldukları yerde yıkılıp kalacaklardır [sa'ika][26]. Sonra ona bir kez daha üflenir, bir de bakarsın ki, onlar kalkmış bakıyorlar/bekliyorlar [yenzurûn].

69 O gün (yer)[27] Rabbinin nuruyla aydınlanır ve kitap/amel defterleri ortaya konur. Peygamberler ve şahitler[28] [şuhedâ] de getirilir ve haksızlık yapılmaksızın aralarında adaletle hükmedilir.

70 Herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilir. O, onların yaptıklarını en iyi bilendir.

71 İnkâr edenler bölük bölük [zumerâ] cehenneme sevk edilirler. Oraya geldiklerinde cehennemin kapıları açılır ve bekçileri onlara, "Size içinizden, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bu güne kavuşacağınıza dair sizi uyaran elçiler gelmedi mi?" derler. Onlar da "Bilakis (geldi)" derler. Fakat inkârcılar hakkındaki (azap) sözü (çoktan) gerçekleşmiştir.

---

[24] Hitap, Peygamberlerin şahsında ümmetlerine ve hatta bütün insanlaradır.

[25] En'âm, 6/91; Hac, 22/74

[26] "Sa'ika" fiili, korkunç ses çıkarma, çarpmak, yere yıkmak vb. anlamlara gelir. Birçok meâl ve tefsirlerde ölür, ölecektir, bayılır, bayılacaktır gibi anlamlar verilmiştir. Arap dilcilerinin bu kelimenin üç anlamda kullandıklarını Ragıp'ın açıklamalarından öğreniyoruz. Ölüm, azap ve ateş. İbn Faris, "Korkunç ve çok şiddetli ses" anlamı üzerinde durur. Ayrıca bu ayeti örnek göstererek, "Sanki yıldırım çarpmış da ölmüş gibi" açıklamasını yapar. Buradan hareketle evrende büyük bir kargaşanın meydana geleceği, bütün gök cisimlerinin tamamen yörüngelerinden ve çekim alanından çıkıp birbirleriyle çarpışmalarını ifade ediyor. Bu çarpışmalardan, bu kozmik kargaşadan (bouleversement cosmique) dünyamız da elbette nasibini alacaktır. Çarpışma esnasında bunların çıkardığı sesin şiddetini hayal etmek imkânsız. Bu ayette "sa'ika" fiili, hem bu sesi hem de çarpışmayı ifade ediyor olsa gerektir. Bunun neticesi insanlar oldukları yere ölü/ baygın yıldırım çarpmış gibi yığılıp kalırlar. Allahu a'lem.

[27] Yani mahşer yeri. Bkz. İbrâhim, 14/48

[28] Krş. Nisâ, 4/41, En'âm, 6/130; Nahl, 16/84

72 Onlara, "İçinde sürekli kalmak üzere cehennemin kapılarına giriniz. Büyüklük taslayanların kalacağı yer [mesvâ] ne kötüdür! (denir).

73 Rablerine karşı sorumluluk bilincinde olanlar da bölük bölük cennete sevk edilirler. Oraya vardıklarında oranın kapıları açılır ve onlara, "Size selâm olsun! Tertemiz geldiniz/hoş geldiniz! Haydi, sürekli kalmak üzere buraya giriniz" (denir)

74 Onlar da, "Bütün övgüler/hamd; bize olan sözünü yerine getiren ve bizi dilediğimiz yerinde yerleşebileceğimiz cennet yurduna vâris kılan Allah'a mahsustur. O hâlde güzel işler yapanların mükâfatı ne güzelmiş" derler.

75 (Ey Peygamber!) Sen melekleri Arş'ın etrafını kuşatmış/sarmış Rablerini övgüyle tesbih ederlerken görürsün. Artık (huzurumuza gelenlerin) aralarında adaletle hükmolunacak ve "Bütün övgüler/hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" denilecektir.

40- MÜ'MİN SÛRESİ

Sûre adını, Firavun ailesinden inanan bir kişinin vasıflarını anlattığı için bu adı almıştır. Bu sûreye 3'üncü ayetindeki "gâfir" kelimesinden dolayı "Gâfir Sûresi" de denir. 7 sûreden oluşan Hâ-Mîm serisinin ilk sûresidir. Mekke döneminde inmiş, 85 ayetten müteşekkildir. 56-57 ayetler Medine'de nazil olmuştur. Mushaf'ta 40, inişte ise 60'ıncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.
2 Bu Kitab'ın indirilişi Azîz ve Alîm olan Allah tarafındandır.
3 (O) Günahları bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı şiddetli ve lütuf sahibi/kudret sahibi [zu't-tavl] olandır. Ondan başka tanrı yoktur. Dönüş/varış ancak Ona'dır.
4 Allah'ın ayetleri hakkında inkâr edenlerden başkası mücadeleye/tartışmaya girişmez.[1] Onların (rahat rahat) dolaşmaları sakın seni aldatmasın.[2]
5 Onlardan önce Nûh kavmi ve onlardan sonra da gelen gruplar [ahzâb] da yalanlamışlardı. Her ümmet kendi elçilerini yakalayıp öldürmeyi kastetmiş ve hakkı batılla yok etmek için mücadele vermişlerdi. Bu yüzden onları yakaladım. Benim cezalandırmam nasılmış (gördüler!).
6 Rabbinin inkâr edenler hakkındaki, "Muhakkak ki onlar ateş ehlidirler" sözü böylece gerçekleşmiş oldu.[3]
7 Arş'ı taşıyanlar [4] ve çevresinde bulunanlar Rablerine övgüyle/hamdle tesbih ederler. Ona inanırlar ve inananlar için de "Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır, tevbe edip yolundan gidenleri bağışla ve onları cehennemin [cahîm] azabından koru" diyerek bağışlanma dilerler.

---

1 Krş. Hac, 22/3, 8; Lokmân, 31/20; Mü'min, 40/35, 55,69; Şûrâ, 42/35
2 Krş. Âl-i İmrân, 3/196
3 Krş. Yûnus, 10/33; Yâsin, 36/7; zümer,39/71
4 Krş. Hâkka, 69/17

8 "Rabbimiz! Onları da onların babalarından/atalarından, eşlerinden ve soylarından iyi ve yararlı [salaha] olanı cennetlerine dâhil eyle! Muhakkak ki Sen Azîz'sin, Hakîm'sin."
9 "Kötülüklerden onları koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan, ona gerçekten rahmet etmiş olursun. İşte büyük kurtuluş budur."
10 İnkâr edenlere şöyle seslenilir: "Muhakkak ki Allah'ın öfkesi [maktu], sizin kendinize olan öfkenizden daha büyüktür.[5] Çünkü siz imana çağrılıyordunuz (ama hep) inkâr ediyordunuz."
11 Onlar da, "Rabbimiz bizi iki kez öldürdün, iki kez de dirilttin/hayat verdin.[6] Biz de günahlarımızı kabul ettik/ itiraf ettik.[7] Artık çıkış için bir yol var mı?" (diye sorarlar).
12 (Onlara denilecek ki) Bütün bunlar, bir tek olan Allah'a çağrıldığınız zaman, inkâr etmeniz ve Ona ortak koşulunca da (onlara) inanmanız sebebiyledir. Artık Hüküm, Aliy ve Kebîr olan Allah'a aittir.
13 O size ayetleri gösteren ve sizin için gökten rızık indirendir. Ona yönelen kimseden başkası düşünüp öğüt almaz.
14 O hâlde inkâr edenler hoşlanmasa da siz dini Allah'a has kılarak [muhlisîn] Ona kulluk ediniz.
15 Dereceleri yükselten[8], Arş'ın sahibi olan Allah, kavuşma/ kıyamet [telâk] günü konusunda uyarmak için, kullarından dilediğine buyruğuyla vahyi [ruh][9] indirir [yulki].
16 O gün onlar ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık/mülk kimindir? Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ındır.

---

5 Krş. Ahzâb, 33/67; Nebe, 78/40

6 Ayette geçen "iki kez öldürme, iki kez diriltme" ifadesi, bazılarının iddia ettiği gibi, tenasüh ve reenkarnasyona delil teşkil etmez. Tefsirlere göre; insanoğlu iki kez ölür, iki kez dirilir; Ana karnında ölüdür, dünyaya gelince diridir. Dünya hayatı sonlandığı zaman tekrar ölür, âhirette tekrar dirilir. Buradaki ana karnında ölüdür ifadesi onun biyolojik olarak ölü olduğu değil, metafizik olarak ölüdür anlamındadır. Krş. Bakara, 2/28; Tâhâ, 20/55

7 Krş. Mülk, 67/10-11

8 Âl-i İmrân, 3/163; Nisâ, 4/96; En'âm, 6/83, 165; Enfâl, 8/4; Yûsuf, 12/76; İsrâ, 17/21; Tâhâ, 20/75; Zuhruf, 43/32; Ahkâf, 46/19; Mücâdele, 58/11

9 Burada "ruh" kelimesi "vahiy" anlamında kullanılmıştır. Başka ayetlerde kullanıldığı da vakidir. Bkz. Şûrâ, 42/52

17 Bugün, herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün zulüm/haksızlık yoktur. Muhakkak ki Allah hesabı çabuk görendir.

18 (Ey Peygamber!) Yaklaşan gün [yevme'l-âzife] konusunda onları uyar. O gün yürekler ağızlara gelir, yutkunur dururlar. Zalimler için artık ne bir dost bulunur ne de sözü dinlenir bir şefaatçi.

19 Allah gözlerin hain bakışlarını da bilir, göğüslerin [sudûr] gizlediğini de[10].

20 Allah hak/adalet ile hükmeder. Ondan başka çağırdıkları/taptıkları[11] ise hiçbir şeye hükmedemezler. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.

21 Onlar yeryüzünde gezip dolaşarak, kendilerinden önce gelip geçenlerin sonlarının nasıl olduğuna bakmıyorlar mı? Onlar kendilerinden daha güçlü ve yeryüzündeki bıraktığı eserler bakımından daha üstün idiler. Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından bir koruyan olmadı.

22 Bu, kendilerine apaçık delillerle gelen elçilerini inkâr etmelerindendi. Bu yüzden Allah onları yakaladı. Muhakkak ki O, çok güçlüdür ve azabı şiddetli olandır.

23 Andolsun Biz Musa'yı mucizelerimizle [âyât] ve apaçık bir delil [sultân] ile gönderdik.[12]

24 Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a[13]. Onlar ise (Musa'ya); "Çok yalancı bir sihirbaz"[14] dediler.

25 Musa katımızdan onlara gerçeği/hakkı getirince, "Kendisiyle birlikte inananların oğullarını öldürünüz, kadınlarını sağ bırakınız"[15] dediler. Oysa inkâr edenlerin tuzağı/planı sapıklıktan başka bir şey değildir.

26 (Firavun) "Bırakın beni! Musa'yı öldüreyim de o Rabbini çağırsın bakalım. Çünkü ben onun sizin dininizi değiş-

---

[10] Allah'ın kalplerde olanları bildiğini ifade eden ayetler: Krş. Âl-i İmrân,3/29, 119, 154; Mâide, 5/7; Enfâl,8/43;Hûd, 11/5; Lokmân, 31/23; Fâtır, 35/38; Zümer, 39/7; Şûrâ, 42/24; Hadîd, 57/6; Teğâbun, 64/4; mülk, 67/13

[11] Ayet burada sadece "ellezine" zamiri kullanıyor. Bu zamir Arapçada canlı ve akıl sahipleri için kullanılır. O zaman Allah'tan başka yardıma çağırdıkları, dua ettikleri, aracı yaptıkları hatta tapındıkları ifadesiyle melekleri, velileri, azizleri, şeyh ve şıhları vb kastediliyor anlamındadır.

[12] Krş. A'râf, 7/103

[13] Krş. Kasas,28/76. Bir önceki ayetle birlikte okunmalıdır.

[14] Krş. A'râf, 7/109; Şuarâ, 26/34

[15] Krş. Bakara, 2/49; A'râf, 7/127, 141; İbrâhim, 14/6; Kasas, 28/4

tirmesinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum" dedi.

27 (Musa da), "Ben hesap gününe inanmayan bir kibirliden, benim de Rabbim ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım" dedi.

28 Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan bir adam şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır diyor diye bir adamı öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık belgeler/deliller [beyyinât] getirmiştir. Eğer yalan söylüyorsa, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, size vaat ettiklerinin bir kısmı başınıza gelir.[16] Muhakkak ki Allah aşırı giden [musrif] ve çok yalan söyleyen kimseyi doğru yola iletmez."[17]

29 "Ey kavmim! Bugün yeryüzünde (üstünlüğü) görünen kişiler olarak hükümranlık sizindir. Eğer (başımıza) gelirse Allah'ın azabına karşı bize kim yardım eder? Firavun da dedi ki: "Ben size kendi görüşümden başka bir şey söylemiyorum ve sizi doğru yoldan [reşâd] başka bir yola da sevketmiyorum" dedi.[18]

30 O inanan kişi de şöyle dedi: "Ey kavmim! Muhakkak ki ben sizin hakkınızda o halkların/toplulukların [ahzâb] (başlarına gelecek azap) gününün benzerinden korkuyorum.

31 "Nûh kavminin, Ad ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin başına gelen gün gibi. Allah kullarına asla zulüm etmek istemez."

---

[16] Peygamberlerin vaat ettiklerinin hepsi gerçekleşir. Hâlbuki burada "bir kısmı" deniyor. Zamahşerî'ye göre bu, Firavun ve adamlarını tamamen kızdırmamak içindir. Maturidî, öldürülmekten korktuğu için imanını gizleyen bu adam, Hz. Musa'nın da öldürüleceğini duyunca, bir peygamberi ölümden kurtarmak için kendi can korkusunu hiçe saymıştır demektedir. Buhari'nin anlattığına göre, Resulullah Kâbe'de namaz kılarken, müşriklerden Ukbe bin Ebu Muayt gelir ve hırkasıyla boynuna dolar ve şiddetle sıkar. Hemen Hz. Ebu Bekir görür ve Ukbe'yi omuzlarından kuvvetle çeker ve geriye iter sonra da "Rabbim Allah dediği için onu öldürecek misiniz? Oysa o size Rabbinizden ayetler getirmiştir" ayetini okudu. İşte bu ayet de o zamanlar nazil oldu. (Buhari, Fezâilu'l-Ashâbı'n-Nebi, 5)

[17] Hz. Peygamber, "Cihâdın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir" buyurmuştur. (Ebu Davud, Melâhim, 17, Tirmizî, Fiten,13)

[18] Hz. Peygamber bir hadislerinde şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk'ın yönetici yaptığı bir kimse, yönettiği insanları aldatarak öldürürse, Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez." (Buhari, Ahkâm, 8; Müslim, İman, 227-228)

32 "Ey kavmim! Muhakkak ki ben sizin için bağrışıp çağrışma gününden korkuyorum."
33 "O gün arkanıza dönerek kaçmaya çalışırsınız. Sizi Allah'tan kurtaracak [âsım] bir kimse de yoktur. Allah kimi saptırmışsa onun için bir yol gösterici de yoktur."
34 "Andolsun daha önce Yûsuf da size apaçık delillerle [beyyinât] gelmişti de siz onun getirdiği şeyler hakkında ikilemde [şekk] kalmıştınız. Daha sonra o ölüp gidince [heleke] : "Allah ondan sonra bir elçi daha göndermez" demiştiniz. İşte Allah aşırı giden çok kaygı duyan [murtâb] kimseleri böyle şaşırtır."
35 "Kendilerine hiçbir delil [sultân] gelmediği hâlde, Allah'ın ayetlerine karşı mücadele edenler, hem Allah katında hem de inananların yanında büyük bir öfkeye [maktân] sebep olurlar. İşte Allah her kibirli zorbanın kalbinin üstüne böyle mühür vurur."
36 Firavun şöyle dedi: "Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap, belki bazı yollara ulaşırım.
37 "Göklerin yollarına. Böylece Musa'nın Rabbine ulaşırım.[19] Muhakkak ki ben onun yalan söylediğini zannediyorum." Böylece Firavun'a yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı/planı boşa çıkmaktan başka bir şeye yaramadı.
38 O inanan kişi şöyle dedi: "Ey kavmim! Bana tabi olunuz ki ben de size doğru yolu [reşâd] göstereyim."
39 "Ey kavmim! Bu dünya hayatı sadece geçici bir yararlanmadır. Muhakkak ki ahiret, sürekli kalma yurdudur [dâru'l-karâr].
40 Kim bir kötülük yaparsa ancak yaptığı kadar ceza görür[20]. Dişi ve erkek her kim de inanarak iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, işte onlar cennete girecekler ve orada hesapsız olarak rızıklanacaklardır.
41 "Ey kavmim! Bu nasıl bir iştir ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz."
42 "Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyleri Ona ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi Azîz ve Gaffâr olana çağırıyorum."
43 "Şurası bir gerçektir [lâ cereme] ki, sizin beni (tapmaya)

[19] Krş. Kasas, 28/38
[20] Krş. Nisâ,4/123; En'âm, 6/160; Fussilet,41/46; Câsiye, 45/15; Zilzâl, 99/7-8

çağırdığınız şeyin dünyada da âhirette de hiçbir daveti yoktur. Hiç şüphesiz aşırı gidenlere gelince, onlar ateş ehlidirler."

44 "Size söylemekte olduğum şeyleri yakında düşünüp hatırlayacaksınız. Ben ise işimi Allah'a havale ediyorum [ufevvidu]. Muhakkak ki Allah kullarını en iyi görendir."

45 Bunun üzerine Allah, o imanlı kişiyi onların tuzaklarının/planlarının kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini azabın en kötüsü kuşattı.

46 O ateş ki, onlar sabah akşam oraya sunulur/gösterilir[21]. Kıyamet [es-sâ'at] gelip çattığında; "Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokunuz" denilir.

47 Onlar ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken [yetehâccûne], zayıf olanlar büyüklük taslayanlara, "Muhakkak ki biz (dünyada iken) size hep tabi olmuş kimselerdik. Şimdi siz şu ateşin bir kısmını bizden uzaklaştırabilir misiniz?" derler.

48 Büyüklük taslayanlar da "Doğrusu biz hepimiz ateşin içindeyiz. Muhakkak ki Allah kulları arasında gerekli hükmü vermiştir" derler.

49 Ateştekiler, cehennemin bekçilerine, "Rabbinize yalvarınız, (hiç değilse) bir gün bizden bu azabı hafifletsin" derler.

51 Muhakkak ki Biz, elçilerimize ve inananlara gerek dünya hayatında ve gerekse şahitlerin (şahitlik için) kalkacağı günde elbette yardım ederiz.[22]

52 O gün zalimlere mazeretleri fayda vermez. Lanet de onlaradır, yurdun kötüsü de onlaradır.

53 Andolsun Biz Musa'ya hidâyet rehberi verdik ve İsrailoğulları'na da (bu) kitabı miras bıraktık.

54 Gönül ehli olan/basiret sahibi kimseler [ulî'l-elbâb] için bir bilgi/öğüt ve doğru yol rehberidir.

---

[21] Bu ayetin kabir azabının varlığına delil olduğunu ileri sürerler. Ancak bu tartışmalıdır. Zira ayetin devamında kıyametten bahsediliyor. Buradan kişinin ölüm esnasında kendisine sabah akşam kıyametten sonra gideceği yerin neresi olduğunun gösterildiği anlaşılıyor. Nitekim Peygamber şöyle diyor: "Bir kimse ölürken/öldüğü zaman, sabah akşam ona gideceği yer gösterilir. Eğer cennetlikse cennetteki yeri, cehennemlikse cehennemdeki yeri kendisine gösterilir ve ona Allah Teâlâ kıyamet gününde seni oraya gönderinceye kadar işte senin yerin burasıdır" denilir. (Buhari, Cenâiz, 89; Müslim, Cennet, 65-66)

[22] Krş. Kasas, 28/75; Sâffât, 37/171-172

55 (Ey Peygamber!) Sabret/göğüs ger. Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Günahının bağışlanmasını dile. Akşam sabah Rabbini övgüyle/hamd ederek tesbih et.

56 Muhakkak ki Allah'ın ayetlerine karşı, kendilerine gelmiş bir delil [sultân] olmaksızın, mücadele edenlerin içlerinde hiçbir zaman ulaşamayacakları/tatmin edemeyecekleri bir kibir vardır. Sen sadece Allah'a sığın. Muhakkak ki O, Semî'dir, Basîr'dir.

57 Elbette göklerin ve yerin yaratılışı, insanların yaratılışından daha büyük (bir iştir). Fakat insanların pek çoğu bilmezler.[23]

58 Kör ile gören, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlarla kötülük yapanlar bir değildir.[24] Ne kadar az düşünüp öğüt alıyorsunuz.

59 Muhakkak ki o kıyamet [es-sâ'at] gelecektir, bu çok kesindir [lâ reyb]. Fakat insanların pek çoğu inanmazlar.

60 Rabbiniz "Bana dua edin ki kabul edeyim/cevap vereyim" buyuruyor. Muhakkak ki Bana kulluk etmeyi gururlarına yediremeyenler, aşağılanmış [dâhirûn] bir hâlde cehenneme gireceklerdir" (buyuruyor).

61 Sizin için, geceyi dinlenesiniz [teskunû], gündüzü de (işlerinizi) göresiniz diye var eden Allah'tır.[25] Muhakkak ki Allah, insanlar üzerinde lütuf sahibidir. Fakat insanların pek çoğu şükretmezler.

62 İşte bu her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'tır. Ondan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da (başka şeylere) çevriliyorsunuz? [tu'fekûn].

63 Allah'ın ayetlerini ısrarla/bile bile inkâr edenler de işte böyle çevriliyorlar.

64 Sizin için yeryüzünü bir ikamet yeri [karâr], göğü de kubbe/tavan [binâ] yapan, sizi şekillendiren ve en güzel şekli veren ve sizi temiz şeylerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Rabbiniz Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!

65 O Hayy'dır, Ondan başka tanrı yoktur. O hâlde, dini yalnız Allah'a has kılarak Ona yalvarınız. Bütün övgüler/hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

---

[23] Krş. Nâziât, 79/27

[24] Krş. Hûd, 11/24

[25] Krş. Yûnus, 10/67; Neml. 27/86

66 (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbimden bana apaçık deliller [beyyinât] gelince, Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınıza/dua ettiklerinize kulluk etmem bana yasaklandı. Ben âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

67 (Ey insanlar!) O, sizi topraktan sonra bir nutfe'den/spermatozoid'den sonra döllenmiş bir yumurtadan/embriyondan [alaka] yaratan, sonra sizi bebek/çocuk [tıfl] olarak (rahimden) çıkartan, sonra olgunluk çağına daha sonra da ihtiyarlık çağına ulaşmanız için sizi yaşatan O'dur.[26] İçinizden önceden vefat edenler de vardır. Allah bunları belli bir süreye ulaşmanız için yapar. Ola ki aklınızı kullanırsınız.[27]

68 Yaşatan ve öldüren O'dur. Bir şeye hüküm verdiğinde ona ancak "ol" der, o da olur/oluş sürecine girer.

69 Allah'ın ayetlerine karşı mücâdele edenleri/ileri geri konuşanları görmedin mi? Nasıl da döndürülüyorlar? [tusrefûn].

70 Kitab'ı ve (daha önce) elçilerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlar, yakında bilecekler.

71 Boyunlarında demir halkalar/bukağılar ve zincirler olduğu hâlde sürüklenirler

72 Kaynar suya[28] doğru. Sonra da ateşte yakılırlar/kaynatılırlar [yuscerûn][29].

73 Sonra onlara şöyle denir: "Nerede o ortak koştuklarınız?"

74 Allah'tan başka (taptıklarınız?). Onlar da "Onlar bizden uzaklaştılar, bilakis bizim daha önce taptıklarımız/çağırdıklarımız bir hiçmiş" (derler). İşte Allah inkâr edenleri böyle saptırır/şaşırtır.

75 İşte bu sizin yeryüzünde haksız yere şımarmanızdan [tefrahûn] ve böbürlenmenizdendir [temrehûn].

76 Onlara, "O hâlde içinde sürekli kalacağınız cehennemin kapılarından giriniz." (denir.) Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!"

77 (Ey Peygamber!) Sen sabret/göğüs ger, muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Onlara vaat ettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de yahut (göstermeden

---

[26] Krş. Hac, 22/5; Mü'minûn, 23/12-14;

[27] Zümer, 39/71

[28] M. Esed, kaynar suyu "yakıcı bir ümitsizlik" olarak tercüme etmiştir.

[29] Elmalılı H. Yazır bu fiile "ateşte kaynatılırlar" anlamı vermiştir.

önce) seni vefat ettirsek de sonunda onlar Bize döndürüleceklerdir.[30]

78 (Ey Peygamber!) Andolsun Biz, senden önce nice peygamberler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da. Hiçbir elçi yoktur ki Allah'ın izni olmadan bir ayet getirmiş olsun. Allah'ın emri gelince de hüküm gerçekleşir/yerine getirilir. İşte o zaman batılı tercih edenler zarara [hasire] uğrarlar.

79 Allah sizin için bir kısmına binesiniz ve bir kısımını da yiyesiniz diye hayvanlar [en'âm] var etti.

80 Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Gönlünüzdeki [sudûrikum] birtakım ihtiyaçları onlar üzerinden sağlarsınız. (Karada) onlarla ve (denizde) gemilerle taşınırsınız.

81 O size ayetlerini gösteriyor. Rabbinizin ayetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?

82 Onlar yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelenlerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı? Hâlbuki onlar kendilerinden daha güçlü, yeryüzündeki eserleri daha üstündü. Fakat kazandıkları şeylerin kendilerine bir yararı olmadı.

83 Elçileri onlara apaçık deliller [beyyinât] getirdiği zaman, kendilerinde bulunan ilimden dolayı şımardılar. Sonunda alaya aldıkları şey kendilerini kuşatıverdi.

84 Azabımızı [be'senâ] gördükleri zaman da "Allah'ın birliğine inandık. Koştuğumuz ortakları da inkâr ettik" dediler.

85 Ne var ki, azabımızı gördükleri zaman da inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu Allah'ın kulları üzerinde eskiden beri uyguladığı yasasıdır [sunnetullah]. İşte kâfirler orada zarara uğrarlar.

[30] Krş. Yûnus, 10/46; Ra'd, 13/40; Mü'min, 40/55;

41- FUSSİLET SÛRESİ

Sûre ismini, 3'üncü ayetinde geçen "fussilet" kelimesinden almadır. Fussilet, "ayrıntılı olarak açıklanmış" demektir. Sûre, aynı zamanda "Secde Hâ, Mîm'i" diye de anılır. Hâ, Mîm serisinin 2. Sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuştur. 54 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 41, inişte ise 61'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.

2 (Bu Kur'an) Rahmân ve Rahîm'den indirilmedir.

3 Bu, bilen bir topluluk [kavm] için, Arapça bir Kur'an olarak[1], ayetleri ayrıntılı açıklanmış bir kitaptır.

4 Bir müjdeci ve bir uyarıcıdır. Fakat onların pek çoğu yüz/sırt [a'rada] çevirmişlerdir, artık işitmezler.

5 Şöyle dediler: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır [ekinne], kulaklarımızda bir ağırlık ve seninle bizim aramızda bir perde vardır.[2] Sen (istediğini) yap, biz de yapıyoruz."

6 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben ancak sizin gibi bir beşerim/insanım. Bana tanrınızın bir tek Tanrı olduğu vahyolunuyor. Dosdoğru Ona yöneliniz ve Ondan bağışlanma dileyiniz. Ortak koşanların vay hâline!"

7 Onlar arınmak için [zekât] vermezler[3] âhireti de inkâr ederler.

8 Muhakkak ki inanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar için kesintisiz [gayru memnûn] bir mükâfat vardır.

---

1 Krş. Yûsuf, 12/2

2 Krş. En'âm, 6/25; İsrâ, 17/46, Kehf, 18/57

3 Buradaki zekât, arınmak amacıyla karşılıksız yardımdır. Dinin temel ilkelerinden olan ve Medine'de farz olan "zekât" ise henüz farz olmamıştı. Bir tavsiye olarak yavaş yavaş yapılıyordu. Ayetin iniş sebebi ise, Kureyşliler, Hac mevsimini gelenek olarak yemek ve su dağıtırlardı. Mekke döneminde bundan Müslümanları mahrum bıraktılar. Bunun üzerine bu ayet geldi.

9 Gerçekten siz mi yeri iki evrede (günde) yaratanı inkâr ediyor ve Ona eşler/ortaklar [endâd] koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.

10 O, dört evrede/günde; yeryüzünde yükselen sağlam dağları [revâsiye] var etti.

Orada bolluk ve bereket meydana getirdi ve orada (rızık) arayanların ihtiyaçlarına uygun olarak rızıklar takdir etti.[4]

11 Ayrıca, [5] duman hâlindeki göğü de şekillendirdi. Ona ve yeryüzüne, "İsteyerek veya istemeyerek ikiniz de (emrime) geliniz"[6] dedi. Her ikisi de "İsteyerek geldik" dediler.

12 Böylece onları iki evrede/günde yedi gök[7] olarak hükmedip ve her bir göğe kendi işlevini yükledi. Biz dünya göğünü kandillerle süsledik ve onu koruduk. İşte bu, Azîz ve Alîm olanın takdiridir.

13 (Ey Peygamber!) Artık yüz çevirirlerse onlara de ki: "Ben sizi Ad ve Semûd'un başlarına gelen korkunç bir azabın benzeri bir azapla [sâi'ka] uyardım."

14 Onlara, "Yalnız Allah'a kulluk ediniz" diye önlerinden ve arkalarından elçiler geldiği zaman, "Eğer Rabbimiz dileseydi, elbette melekler indirirdi[8]. Muhakkak ki biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz" demişlerdi.

15 Ad (kavmi) ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, "Bizden daha güçlü kim var?" demişlerdi. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğu-

---

4 Krş. A'râf, 7/56; Yûnus, 10/3

5 Genellikle "sonra" anlamında kullanılan "summe" edatı, "dahası, hatta ayrıca ve " anlamında da kullanılır. Biz bu anlamlardan "ayrıca" anlamında olanı seçtik. Göğün yaratılışı ve şekillenmesi bilimsel olarak dünyanınkinden önce olduğu söylense de ayette kozmik varoluşlarının aynı evrede olduğu anlaşılıyor. Burada hem göğe hem de yere hitap aynı anda yapılmıştır. Onun için önceki ayete uygun olarak önce dünyadan bahsetmiştir. Allah olayları insana yakın olandan başlayıp uzak olana doğru götürüyor. Böylece olayı, arzdan semaya olan bir istikamette insan idrakine sunuyor.

6 Onların Allah'ın emrine gelmesi, evrende hiçbir şeyin Allah'ın koyduğu yasanın (Sünnetullah'ın) dışında olmadığı her şeyin her zaman Allah'ın takdiri üzere işlevini yaptığının mecâzi bir ifadesidir. Allah yarattığı yere ve göğe hitap etmesi onların da cevap vermesi insan idrakine uygun temsili bir anlatımdır.

7 Yedi rakamı Araplarda kesretten/çokluktan kinayedir. "Yedi kat gök ve yer" ifadesi, deyim olarak evrenin tamamıdır.

8 Krş. En'âm, 6/8-9

nu görmüyorlar mı? Onlar Bizim ayetlerimizi bile bile/ inadına inkâr ediyorlardı [yechadûn].

16 Biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz [nehisât] günlerde[9] üzerlerine çok şiddetli/dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez.[10]

17 Semûd kavmine gelince, onlara doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Kazandıklarına karşılık alçaltıcı [elhûn] azabın yıldırımı onları yakalayıverdi.[11]

18 İnananları ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanları kurtardık.

19 O gün ise, Allah'ın düşmanları ateşe gönderilmek üzere toplanır ve sevk edilirler.

20 Nihayet oraya gelince, onların kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları şeyler hakkında aleylerine şahitlik ederler.[12]

21 Onlar derilerine, "Niçin bizim aleyhimize şahitlik ettiniz" derler. Onlar da "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi ilk defa O yarattı yine Ona döndürüleceksiniz" derler.

22 Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Fakat yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bildiğini zannetmiyordunuz.

23 İşte Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi mahvetti ve zarara uğrayanlardan oldunuz.

24 Eğer katlanabilirlerse [yasbirû] şimdi onların yeri ateştir. Eğer onlar geri dönüp Allah'ın rızasını kazanmak için yeni bir fırsat isteyecekler [yeste'tibû] ama kendilerine bu fırsat verilmeyecektir.[13]

25 Biz onların/inkârcıların başına birtakım (kötü) arkadaşlar sardık. Bunlar da onların önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi süslü gösterdiler. Böylece kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili verilen söz, onlar için de hak oldu. Muhakkak ki onlar zarara uğrayan kimselerdir.

26 İnkâr edenler (birbirlerine), "Bu Kur'an'ı dinlemeyiniz,

---

9 Krş. Ahkâf, 46/24; Kamer, 54/19-20; Hâkka, 69/7
10 Krş. Hûd, 11/50-60; Ahkâf, 46/21-25
11 Krş. Hûd, 11/61-68; Sâd, 38/13-15; Zâriyât, 51/43-44; Hâkka, 69/5
12 Krş. Yâsin, 36/65
13 Krş. En'âm, 6/28; İbrâhim, 14/21

onun hakkında anlamsız sözler [lağv] yayınız [14]. Belki (onun gücünü) bastırırsınız" dediler.

27 İnkâr edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve elbette onlara yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.

28 İşte böyle. Allah düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi bile bile/inadına inkâr etmelerinden ötürü ceza olarak içinde sürekli kalınacak yurt vardır.

29 İnkâr edenler (o yurtta), "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki, en aşağılardan olmaları için onları ayaklarımızın altına alalım" derler.

30 Muhakkak ki: "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru yolda olanların üzerlerine: "Korkmayınız, üzülmeyiniz, size vaat edilen cennetle sevininiz" diyerek melekler iner.

31 "Biz dünyada da âhirette de sizin dostlarınızız. Burada sizin için, canınızın çektiği ve yine olmasını arzuladığınız her şey vardır.

32 Gafûr ve Rahîm olan Allah'tan bir ikram olarak [nuzul].

33 Allah'a çağıran, iyi ve yararlı iş [sâlihan] yapan ve "Muhakkak ki ben de Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır.

34 İyilikle kötülük bir değildir. Kötülüğü en güzel şekilde sav. Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık olan kimse sanki candan bir dost olmuştur.[15]

35 (Bu güzel davranışa) sabredenlerden/göğüs gerenlerden başkası kavuşturulmaz ve buna (güzel ahlaktan) büyük pay sahiplerinden başkası da kavuşturulmaz.

36 Eğer şeytandan gelen kötü bir dürtü seni dürtecek olursa [nezğun], hemen Allah'a sığın Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.

37 Gece ile gündüz, güneş ve ay Allah'ın (varlığının) delillerindendir [âyâtihi]. Güneşe de aya da secde etmeyiniz.

---

[14] Müşrikler aslında Kur'an'ın gücünün farkındalar. Kur'an'ın gücünü bastırmak ve onu değersiz kılmak için birtakım vehim ürünü şayialar çıkarmak istiyorlar. Mesela, Kur'an' ı kendisi yazdı, kendisi uydurdu, eski kitaplardan aktardı, ona yabancı biri gelip öğretiyor o bize tekrarlıyor, İran masalları bunun hikâyelerinden daha güzel, kendisi şair, o bir şair sözü, sihirbazın sözleri vb gibi Kur'an'ı değersiz kılacağını düşündükleri birtakım boş, anlamsız ve maksatlı sözler kastediliyor.

[15] Krş. Mü'minûn, 23/96

Eğer Allah'a (gerçekten) kulluk ediyorsanız bunları yaratan Allah'a secde ediniz.[16]

38 Eğer onlar büyüklük taslarlarsa bilsinler ki, Rabbinin katında olanlar hiç usanmadan gece ve gündüz O'nu tesbih ederler.

39 Onun delillerinden [âyât] biri de senin yeryüzünü kupkuru/boynu bükük [hâşi'aten] görmendir. Biz ona suyu indirdiğimizde o hareketlenir ve kabarır. Muhakkak ki ona hayat veren/dirilten, ölülere de hayat verir/diriltir. Hiç şüphesiz O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

40 Ayetlerimiz hakkında (anlamları) saptırmaya/eğip bükmeye kalkanlar [yulhidûne], Bize gizli kalamazlar. (Söyleyin bakalım) kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen mi daha hayırlıdır? O hâlde dilediğinizi yapınız! Muhakkak ki O, yaptıklarınızı en iyi görendir.

41 Onlar, zikr/Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenlerdir. Muhakkak ki Kur'an yüce [aziz] bir Kitap'tır.

42 Onun/O kitabın ne önünden ne de arkasından batıl gelebilir[17]. O, Hakîm ve Hamîd olandan indirilmiştir.

43 (Ey Peygamber!) Sana, senden önceki elçilere söylenen şeylerden başka bir şey söylenmiyor. Muhakkak ki Rabbin hem bağışlama sahibidir hem de can yakıcı bir azabın sahibidir.

44 Eğer Biz bu Kur'an'ı bir başka dilde yapsaydık, elbette onlar, "Ayetleri daha ayrıntılı/anlaşılır açıklansaydı olmaz mıydı, yabancı dilde (bir kitap) ve Arap (bir peygamber)" derlerdi.[18] (Ey Peygamber!) De ki: "Bu Kur'an inananlar için bir doğru yol rehberi ve (gönüllere) bir şifadır[19]. İnanmayanlara kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlar üzerine bir körlüktür/kapalı ve anlaşılmazdır. Sanki onlara uzak bir yerden sesleniliyor.

45 Andolsun Biz Musa'ya kitabı verdik ve onda da ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden daha önce geçmiş bir söz

---

16 Bu ayet secde ayetidir.

17 Kur'an'da bir boşluk ve anlamsızlık veya eğrilik ve gerçek dışı ifadeler kısaca gereksiz ve anlamsız ifadeler olmadığını belirten bir ayettir. Ünlü müfesir Ebu Mülim el-Horasanî, Razî'nin beyanına göre, Kuran'da nesih olmadığını bu ayete dayandırmıştır.

18 Krş. İbrâhim, 14/4

19 Krş. Yûnus, 10/57

olmasaydı, elbette aralarında hemen hüküm verilirdi[20]. Muhakkak ki onlar onun hakkında kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içindedirler.

46 Kim iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir.[21] Allah kullarına asla zulmedici değildir.

47 Kıyamet vaktinin [es-sâ'at] bilgisi Ona bırakılır. Onun bilgisi olmaksızın hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğundan çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalamaz ve doğuramaz. (Allah'ın) onlara, "Hani nerede ortaklarım?" diye sesleneceği gün, onlar da "Sana arz ederiz ki, bu konuda içimizden herhangi bir şahit yoktur" derler.

48 Daha önce yalvarıp durdukları şeyler onlardan uzaklaşmışlardır [dalle]. Kendileri için bir kaçış yeri [mahîs] olmadığının zannına varırlar.

49 İnsan iyilik [hayr] istemekten [du'â'i hayr] usanmaz. Ona bir kötülük [şer] dokunduğunda ise hemen üzülür ve ümitsizliğe düşer [kanût][22].

50 Andolsun, Ona dokunan bir zarardan sonra tarafımızdan bir rahmet tattırsak, mutlaka, "Bu benim hakkımdır. Kıyametin [es-sâ'at] kopacağını da zannetmiyorum. Rabbime döndürülsem bile, muhakkak benim için Onun yanında daha güzel şeyler vardır" der. Biz inkâr edenlere elbette yaptıklarını haber vereceğiz ve onlara mutlaka ağır [ğalîz] bir azaptan tattıracağız.

51 İnsana bir nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir ve yan çizer. Kötülük [şer] dokunduğu zaman ise, dua eder/yalvarır durur.

52 (Ey Peygamber!) De ki: "Anlamıyor musunuz[23] ki, eğer bu (Kur'an) Allah katından ise ve[24] siz de onu inkâr etmişseniz, o zaman derin bir ayrılık içinde olan kimseden daha sapık kim olabilir?"

---

20 Krş. Yûnus, 10/19; Hûd, 11/110; Tâhâ, 20/129; Şûrâ, 42/14

21 Krş. Câsiye, 45/15

22 Krş. Rûm, 30/36

23 Lâfzen "eraeytum" (Görmüyor musunuz?) demektir. Bu fiil, cümlede en az iki mef'ul alınca "anlamak, idrak etmek" anlamına gelen fiillerden olduğu için, onu burada "anlamıyor musunuz" diye çevirmenin daha uygun olacağını düşündük.

24 Genellikle "sonra" anlamında olan "summe" edatını burada "ve" olarak çevirdik.

53 Varlığımızın delillerini [âyâtina] hem kendi iç dünyalarında [enfusihim] ve hem de dış âlemde [âfâk] onlara yakın bir zamanda gösteririz ki Onun hakikat/gerçek [el-hak] olduğu onlar için iyice belli olsun.[25] Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?

54 Dikkat ediniz! Muhakkak ki onlar, Rablerine kavuşma konusunda bir kuşku/tereddüt [mirye] içindedirler. İyi biliniz ki, O, her şeyi kuşatmıştır.

[25] Bu ayette, Kur'an'ın Allah'tan gelen bir kitap olduğunun kesin anlaşılması için evrensel bir hakikat olan Allah, kendi varlığının ontolojik (varlık) delillerini ortaya koymaktadır. Kendi varlığının delili üzerine Kur'an'ın O'ndan geldiği çok daha iyi anlaşılır. Bu delille Allah'ın varlığını ispat yolunda ortaya atılan delillerden ontolojik delili/varlık delili felsefedede ilk defa İslam filozofu Farabi tarafından ele alınmıştır. İbn Sina bu delili geliştirdi ve onun Kur'an'daki ifadesinin bu ayette olduğunu söyledi. Allah'ın mutlak bir hakikat olduğunun delili, Onun hem iç hem dış âlemdeki varlığını gösteren delillerle ortaya çıkmaktadır. Ona göre, kendinden daha büyüğü olmayan" ve "kendinden daha mükemmeli bulunmayan" bir varlık; hem dış âlemde hem de iç âlemde var olan bir varlıkdır. Ontolojik delil düşüncesini Latin dünyasında ilk defa 13. asırda St. Anselmus, "Tanrı, kendinden daha mükemmeli düşünülemeyen en mükemmel varlıktır. O da hem zihinde hem de dış dünyada olursa en mükemmel olur" diyerek bu görüşün Batıdaki ilk temsilcisi oldu.

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

Sûre adını 38'inci ayetinde geçen "şûrâ" kelimesinden almadır. Şûrâ kelimesi, "danışma" anlamındadır. Hâ, Mîm serisinin 3. Sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 53 ayettir. 23, 24, 27, 39, 41 ayetlerinin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır. Mushaf'ta 42, inişte ise 62'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.
2 Ayn, Sîn, Kâf.
3 (Ey Peygamber!) Azîz ve Hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyediyor.
4 Göklerde olanlar ve yeryüzünde olanlar da Ona aittir. O, Aliy'dir, Azîm'dir.
5 Gökler, neredeyse üstlerinden çatlayacak[1]. Melekler de övgüyle/hamdle Rablerini tesbih ederler ve yeryüzünde olanlar için bağışlanma dilerler[2]. İyi biliniz ki, elbette O, Gafûr ve Rahîm olan Allah'tır.
6 Allah'ı bırakıp da dostlar edinenleri Allah gözetim altında tutar [Hafîz]. (Ey Peygamber!) Sen onlar üzerine vekil değilsin.[3]
7 Böylece Biz sana, şehirlerin anası/başkent olan Mekke [Ummu'l-kurâ] ve çevresinde[4] olanları uyarman ve geleceği kesin olan [lâ reybe fîhi] o toplanma gününü [yevme'l-cem'] de haberdar için Arapça bir Kur'an vahyettik. Bir kısmı [ferîk] cennette, bir kısmı da çılgın alevli ateştedir.

---

1 "Göklerin çatlaması" Arapçada bir deyimdir. Ya Allah'a isnat edilen şirk sözlerin ve yakıştırmaların ağırlığından (Krş. Meryem 19/90-91) ya da Allah'ın haşmet ve azametinden.

2 Krş. Mü'min, 40/7

3 Vekil olmak, sorumlu olmak demektir. Dolayısıyla ayetin anlamı "Sen onlardan sorumlu değilsin" demektir.

4 "Mekke ve çevresi olanlar"dan kasıt, Mekke ve Mekke'nin dışındaki bütün yeryüzüdür (Razî).

8 Şayet Allah dileseydi onları tek bir ümmet yapardı.[5] Fakat O, dilediğini rahmetine gark eder/dâhil eder. Zalimler içinse ne bir dost ne bir yardımcı vardır.

9 Yoksa onlar, Onun dışında dostlar mı edindiler? Hâlbuki Allah, dostun tâ kendisidir. O, ölüleri diriltir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

10 Hakkında ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu Rabbim olan Allah'tır. Ona güvenip dayandım ve ancak Ona yönelirim.

11 Göklerin ve yerin yaratıcısı [Fâtır] sizlere kendi (türünüzden) eşler, hayvanlara da kendi (türlerinden) eşler var etti. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. Hiçbir şey Onun benzeri değildir. O, Semî'dir, Alîm'dir.

12 Göklerin ve yerin anahtarları Onun'dur.[6] Dilediğine rızkı genişletir ve takdir eder. Muhakkak ki O, her şeyi en iyi bilendir.

13 O, "Dini dimdik ayakta tutunuz ve sakın ayrılığa düşmeyiniz" diye, Nûh'a vasiyet ettiği şeyleri, sana vahyettiğimiz şeyleri ve İbrahim, Musa ve İsa'ya vasiyet ettiğimiz şeyleri, dinde sizin için (itikatta) bir yol/yasa yaptı [şera'a].[7] Kendilerine davet ettiğin şey/tevhid inancı, Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediği kimseyi seçer ve kendine yöneleni de doğru yola eriştirir.

14 Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, ancak birbirlerini çekememekten dolayı ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden belirli bir süre için verilmiş bir söz olmasaydı, ara-

---

5 Krş. Hûd, 11/118; Kehf, 18/29

6 Krş. En'âm, 6/59; Zümer, 39/63

7 Şeriat kelimesi "şera'a" kökünden gelir. Bu kök öz Arapçada "devenin su içmeye gittiği çöldeki patika yol" a verilen addır. Semantik olarak, su hem susuzluğu giderir, susuzluğu kandırır, hem de temizler. Bundan dolayı dindeki belirlenen uygulama ilkelerine, ictihatlara ve ulemanın yorumlarına "şeriat" denmiştir. İmam-ı Azam ve Maturidî, dinle şeriatı ayırır. Onlara göre din, tevhid, ahlak ve ibadettir. Bunlar dinde değişmez ilkelerdir. Şeriat ise, dinin uygulama şekli, din bilginlerinin yorumları ve ictihatlarıdır. Bu husus dinde değişebilir. Bir peygamberin getirdiği şeriat bir başka peygamber tarafından değiştirilebilir ama din değiştirilemez. Yani dindeki tevhit, ahlak ve ibadet değişmez. Bu itibarla bütün peygamberler aynı dini yani İslam'ı getirmişler ama şeriatları farklıdır. Bu ayette ise geçmiş peygamberlere tavsiye ve telkin edilen değişmez tevhid ilkesine götüren yolu kast etmektedir. Buradan anlaşılan şeriat inanç ilkelerine taalluk ederse değişmez, uygulamaya ve ictihatlara ve yorumlara taalluk ederse değişebilir olduğudur.

larında çoktan hüküm verilirdi.[8] Muhakkak ki onlardan sonra Kitab'a vâris kılınanlar da onun hakkında kaygı verici [murîb] bir ikilem [şekk] içindedirler.

15 (Ey Peygamber!) İşte bunun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol![9] Onların arzularına [ehvâ'ehum] tabi olma[10] ve şöyle söyle: "Kitab'tan indirdiği şeylere inandım ve aranızda adaletli davranmakla emrolundum. Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir[11]. Bizimle sizin aranızda tartışmaya/ortak delil bulmaya [huccete] gerek yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş ancak Ona'dır.

16 (Allah'ın) çağrısı kabul edildikten sonra Onun hakkında tartışmaya girenlere gelince; onların delillerinin [huccetuhum] Allah katında bir geçerliliği yoktur [dâhidatun]. Onlara bir gazap ve yine onlar için şiddetli bir azap vardır.

17 Kitab'ı ve ölçüyü gerçek olarak indiren Allah'tır[12]. Ne biliyorsun, belki de kıyamet [es-sâ'at] yakındır.

18 Ona inanmayanlar onun gelmesini acele isterler. İnananlar ise ondan yürekleri titrer [muşfikûn] ve onun (kaçınılmaz) bir gerçek/hak olduğunu bilirler. Biliniz ki, hiç şüphesiz kıyamet [es-sâ'at] hakkında tartışanlar [yumârûne] mutlaka derin bir sapıklık içindedirler.

19 Allah kullarına çok lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır.[13] O, Kaviy'dir, Azîz'dir.

20 Kim ahiret kazancını [hars][14] isterse, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kazancı [hars] isterse, ona da ondan veririz ama onun âhirette bir nasibi olmaz.

21 Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği yolu/yasayı [şera'û] kendileri için din olarak kabul eden ortakları mı

---

8 Krş. Yûnus, 10/19; Hûd, 11/110; Tâhâ, 20/129; Fussilet, 41/45

9 Krş. Hûd, 11/112

10 Krş. Sâd, 38/26

11 Krş. Bakara, 2/139; Kâfirûn, 109/6

12 Krş. Hadîd, 57/25

13 Rızık, nimet anlamındadır. Allah'ın lütfettiği maddi manevi her çeşit nimettir. Sadece yediğimiz şeyler değildir. Onlar da rızıktandır ama rızık sadece yiyip içtiklerimiz değildir. Nitekim Hz. Ayşe: "Rızık deyince, aklına sadece boğazdan geçenler gelenin aklına şaşarım" demiştir. Krş. Nur, 24/38; Şûrâ, 42/27

14 Hars, kelime olarak, ekin, ekilen yer, tarla, hâsılat ve gelir, kazanç hatta kültür anlamındadır. Kazanç anlamını tercih ettik. Krş. Âl-i İmrân, 3/145

var? Eğer Allah'ın geçmişteki hükmü [fasl] olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Muhakkak ki zalimler için can yakıcı bir azap vardır.
22 (Ey Peygamber!) Sen, karşılığı başlarına gelirken yaptıklarından dolayı zalimlerin (korkudan) yüreklerinin titrediğini görürsün. İnanıp, iyi ve yararlı işler yapanlar [sâlihât] ise, cennet bahçelerindedirler. Onlar için Rablerinin katında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.
23 İşte bu, Allah'ın, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapan kullarına müjdelediği şeydir. (Ey Peygamber!) de ki: "Ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Sizden sadece (Allah'a) yakınlaşma hususunda güçlü bir sevgi ve çaba [mevedde] istiyorum. Kim zorluk çekerek [yakterif][15] bir güzelliği ortaya çıkarırsa onun güzelliğini daha da artırırız. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Şekûr'dur.[16]
24 Yoksa "Yalan uydurup Allah'a iftira etti" mi diyorlar? Eğer Allah dilerse senin de kalbinin üstüne mühür vurur. O, batılı yok eder ve sözleriyle hakikati [17][hak] gerçekleştirir. Muhakkak ki O, göğüslerde [sudûr] olanı en iyi bilendir.
25 O, kullarından tevbeyi kabul eden, günahları bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.
26 İnanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanların dualarına karşılık verir, lütfundan da onlara fazlasını verir. İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır.
27 Şayet Allah rızkı bütün kulları için genişletseydi/bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat dilediğine onu ölçüye göre [takdir] indirir. Muhakkak ki O, kullarından en iyi haberdar olan ve onları en iyi görendir.
28 O, insanların umutlarını kesmelerinin ardından yağmuru [ğayse] indiren, rahmetini yayandır [yenşuru]. O, Veliy'dir[18], Hamîd'dir.

---

[15] Çok zorlanarak, hatta bedel ödeme de dâhil güzel işi yapmak demektir. Zira "ikterefe" fiili "ağacın kabuğunu soymak" demek olup semantik olarak hem zorlanmayı hem de kapalı bir şeyi ortaya çıkarmayı ifade eder.

[16] **Eş-Şekûr**: İyiliklerin mükâfatını fazlasıyla verendir. Şükredenlerin şükürlerini kabul edendir.

[17] Buradaki hak, hakikat anlamındadır. Hakikat de kesin gerçektir, batılın tam zıddıdır.

[18] **El Veli**: Yegâne dost ve yegâne yardımcı, gerçek dost, kulunu yalnız bırakmayandır

29 Gökleri ve yeri yaratması ve ikisinde de canlıları çoğaltması/yayması [besse] varlığının delillerindendir [âyât].[19] O, dilediği zaman onları bir araya getirmeye gücü yetendir.
30 Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi elinizle kazandıklarınız yüzündendir. Yine de çoğunu affeder.
31 Yeryüzünde O'nu âciz bırakamazsınız! Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne bir yardımcı vardır.
32 Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de Onun delillerindendir [âyât].
33 Eğer O dilerse rüzgârı durdurur ve o zaman gemiler denizin üstünde hareketsiz kalırlar. Muhakkak ki bunda çok sabreden/göğüs geren ve çok şükreden için ibretler [âyât] vardır.[20]
34 Yahut (içindekilerin) kazandıklarından dolayı onları yok eder [yûbikhunne] ama çoğunu da affeder.
35 Ayetlerimize karşı mücâdele edenler için kaçıp kurtulacakları [mahîs] bir yer yoktur.
36 (Ey insanlar!) Size verilen her bir şey dünya hayatının geçimliğidir. İnanan ve Rablerine güvenip dayananlar için, Allah katında olanlar daha hayırlı ve daha kalıcıdır.
37 Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan/iffetsizlikten[21] çekinenler ve kızdıklarında da bağışlayanlardır.[22]
38 Onlar, Rablerinin çağrısına uyanlar, namazları dosdoğru kılanlar, işlerini de aralarında istişare/danışarak [şûrâ][23]

---

19 Krş. Lokmân, 31/10. Yukarıdaki ayette yerde ve göklerde canlıları yayması söz konusu edilmektedir. Buradan da uzayda başka canlıların da olabileceği akla geliyor. İmkân hârici değildir, çünkü Allah, "Âlemlerin Rabbidir".

20 Krş. Lokmân, 31/31. Kur'an'ın burada yelkenli gemilerden örnek vermesi, indiği dönemdeki örnekleri kullanmasıdır. Bu örnek, Kur'an'ı yorumlayanların kendi dönemlerindeki örneklere başvurmalarının bir sakıncası olmadığının da önünü açıyor.

21 "El-fâhişe" çoğulu "el-fevâhiş" kelimesinin başında harf-i tarif yani belirlilik takısı olduğunda fuhuş, fuhşiyat anlamındadır biz onu hayâsızlık, iffetsizlik diye çevirdik. Belirlilik takısı olmadığı zaman da onu aşırılık, çirkin davranışlar gibi anlamlara gelir.

22 Krş. Âl-i İmrân, 3/134

23 "Şûrâ" kelimesi Ş-V-R köküdengelir. Bu, kök toplamak, ortaya çıkarmak anlamındadır. Aslında gizli olanı, örtülü olanı açığa çıkarmaktır. Buradan da insanın edep yerini açığa çıkarmasına da denir. Klasik Arapçada arının çiçeklerin özünü çıkarıp bal toplamasına, çiçekten bal çıkarmasına verilen addır. Kovandan bal peteklerini (meşar) çıkarmak için de kullanılır. (Bkz. İbn Fâris, *Mekâyis*; Ragıp, *Müfredât*, Belot, *Ed-Durretu'l-Fâhire*"). Nitekim

yapanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah için harcayanlardır.

39 Onlar, zulme uğradıkları zaman da birbirlerine yardım edenlerdir.

40 Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür[24]. Bununla birlikte kim affeder ve durumu düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Muhakkak ki Allah zalimleri hiç sevmez.

41 Zulme uğradıktan sonra, kendini savunup hakkını ararsa, ona (ceza vermeye) bir yol yoktur.

42 Ceza yolu/yaptırım, ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yerde taşkınlık edenleredir. İşte onlar için can yakıcı bir azap vardır.

43 Kim sabreder/göğüs gerer ve bağışlarsa muhakkak ki bu, azmedilecek işlerdendir.

44 Allah kimi saptırırsa artık, bundan sonra, onun hiçbir dostu yoktur[25]. Azabı gördükleri zaman zalimlerin " Geri dönmeye bir yol var mı?" dediklerini görürsün.

45 Onların aşağılanmaktan boyunları bükük [hâşi'în] göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İnananlar da "Muhakkak ki (asıl) zarara uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini zarara sokanlardır" derler. İyi biliniz ki, zalimler mutlaka sürekli bir azap içindedirler.

46 Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek bir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onun için hiçbir (çıkar) yol yoktur.

47 Allah'tan geri çevrilmesi imkânsız olan bir gün gelmeden önce, Rabbinizin çağrısına uyunuz. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır ne de (günahlarınızı) inkâr edebilirsiniz!

---

istişare yapmak için yapılan danışmaya "Şûrâ" denmesi adeta çiçeğe benzetilen akıllardan fikirlerin ve düşüncelerin çıkartılıp toplanmasıdır. Tıpkı arının çiçeklerin içinde gizli olan balı çıkarıp toplamasında olduğu gibi, hatta kovanlardan toplanmış balları almak gibi akıl çiçeklerinden danışarak fikir çıkarmaya veya danışılan kişilerdeki fikir ballarını çıkarıp almaya da "Şûrâ" veya "meşveret" denmiştir. Ayrıca, arılardaki iş birliği ile bal yapmaya da işaret vardır. Etimolojiden çıkarılan semantik anlamlar bunlardır. Şûrâ kelimesinin bu semantik anlam ve yorumları ekseri meâllerde yoktur. Ancak, M. İslamoğlu *Meal-Tefsir*'inde bu ayetteki semantik anlamı yakalamış. Ayrıca Krş. Âl-i İmrân, 3/159

[24] Krş. Nahl, 16/126

[25] Krş. Kehf, 18/17

48 (Ey Peygamber!) Eğer (yine) yüz çevirirlerse, Biz seni onların üzerine bekçi olarak [hafîzân] göndermedik. Senin üzerine tebliğden başka bir şey düşmez. Muhakkak ki Biz, insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman, ona hemen sevinir. Fakat elleriyle yaptığı şeyler yüzünden ona bir kötülük isabet ettiğinde de işte o zaman insan pek nankördür.[26]

49 Göklerin ve yerin hükümranlığı/mülkü Allah'a aittir. Dilediğini yaratır,[27] dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.

50 Yahut onları hem erkek hem kız çocukları olmak üzere çift verir. O, dilediğini de kısır kılar.[28] Muhakkak ki O, Alîm'dir, Kadîr'dir.

51 Allah'ın bir beşerle/insanla konuşması ancak vahiy yoluyladır yahut perde [hicâb] arkasından konuşur. Yahut da bir elçi göndererek izni ile ona dilediğini vahyeder[29]. Muhakkak ki O, Aliy'dir, Hakîm'dir.

52 (Ey Peygamber!) İşte böylece sana emrimizden bir "ruh" vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmiyordun? Fakat Biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola ileteceğimiz bir nur kıldık. Muhakkak ki sen elbette dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

53 (Yani) Göklerde ve yerde olanların yegâne sahibi olan Allah'ın yoluna. Biliniz ki bütün işler Allah'a döner.

---

26 Krş. Yûnus, 10/21; Hûd, 11/9; İsrâ, 17/67; Hac, 22/66

27 Krş. Âl-i İmrân, 3/47; Mâide, 5/57; Kasas, 28/68; Rûm, 30/54; Lokmân, 31/54

28 Allah'ın dilediğine erkek veya dişi çocuk vermesi, dilediğini de kısır kılması, Onun canlıların biyolojik hayatına bahşettiği yasalarla olur. Yani Sünnetullah'ın bir gereğidir. Bunun bilimsel açıklamalarını alanın uzmanları daha iyi yapar.

29 Ayette geçen "hicâb" kelimesi peygamberlerin Allah'ı dünya gözleriyle görmediklerini ifade eder. Krş. A'râf, 7/143; En'âm, 6/103; Nahl, 16/2; Mutaffifîn, 83/15

43- ZUHRUF SÛRESİ

Sûre adını 35'inci ayetinde geçen "zuhruf" kelimesinden almadır. Zuhruf, "altın ve mücevherler", "ziynet ve takılar" demektir. Hâ, Mîm serisinin 4. Sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 89 ayettir. Mushaf'ta 43, inişte ise 63'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.

2 Apaçık kitaba andolsun.

3 Düşünüp anlayasınız diye Biz onu Arapça bir Kur'an kıldık.[1]

4 Muhakkak ki o, katımızdaki Ana Kitap [Ummu'l-Kitâb]'ta mevcuttur. Elbette o, çok yüce olup hikmet doludur.

5 Şimdi siz aşırı giden bir kavim oldunuz diye Biz sizi Kur'an'la [zikr] uyarmaktan vaz mı geçelim? [efenadribu]

6 Öncekilere de nice peygamberler gönderdik.

7 Onlara bir peygamber gelmiş olmasın ki onlar onunla alay etmemiş olsunlar.

8 Bu sebeple Biz onlardan daha kuvvetlilerini de helak ettik.[2] Nitekim öncekilerin örneği geçti.

9 Andolsun onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olursan, onlar "Mutlaka Azîz ve Alîm olan yarattı" derler.[3]

10 O, sizin için yeri beşik kılmış ve amacınıza ulaşasınız diye orada size yollar var etmiştir.

11 Gökten belli bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla ölü bir beldeyi canlandırırız [enşernâ]. Siz de böylece çıkarılacaksınız.

---

[1] Krş. Yûsuf, 12/2

[2] Krş. En'âm, 6/59; Yûnus, 10/61; Hûd, 11/6; Neml, 27/75; Sebe', 34/3; Burûc, 85/21-22;

[3] Krş. Lokmân, 31/25; Zümer, 39/38

12 Her şeyi çift çift yaratan, size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var eden O'dur.[4]

13 Böylece onların sırtlarına/üzerlerine binip yararlanasınız, sonra da yararlandığınızda Rabbinizin nimetini anarak, "Bunları bizim hizmetimize veren Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Yoksa bunlara gücümüz yetmezdi" diyesiniz.

14 "Muhakkak ki biz Rabbimize döndürülenleriz" (diyesiniz).

15 Kullarından birini Onun bir parçası/oğlu telakki ettiler. Muhakkak ki insan apaçık bir nankördür.

16 Yoksa yarattıklarından kızları kendi edindi de oğulları size mi seçip ayırdı.

17 Hâlbuki onlardan birine, Rahmân'a isnat ettiği/örnek kıldığı (kız çocuğu ile) kendisi müjdelenince, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir[5].

18 Ne! Süs içinde yetiştirilen/işe yaramaz biri mi? diye kendini açık olmayan gizli bir iç çatışma içinde bulur.[6]

19 Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Onların yaratılışlarına mı şahit oldular? Onların bu (yalan) şahitlikleri yazılacak ve onlara hesap sorulacaktır.

20 Onlar "Şayet Rahmân isteseydi biz (bu putlara) tapmazdık" derler. Onların bu konuda bir bilgileri yoktur, Onlar sadece atıp tutuyorlar [yahrusûn].

21 Yoksa onlara önceden bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?

22 Bilakis, "Biz babalarımızı/atalarımızı bir inanç toplumu [ummet][7] üzerinde bulduk ve biz onların izleri üzerinden giderek doğru yolu buluruz" dediler.

23 İşte böyle, senden önce Biz bir beldeye bir uyarıcı göndermemiş olalım ki, oranın şımarık zenginleri, "Biz babalarımızı/atalarımızı bir inanç toplumu [ummet] üzerinde bulduk ve biz de onların izleri üzerinden gitmekteyiz" dememiş olsunlar.

---

4 Krş. En'âm, 6/143-144; Ra'd, 13/3; Nahl, 16/5-8

5 Krş. Nahl, 16/58

6 Krş. Nahl, 16/59

7 Ümmet kelimesi burada, inanç geleneğine sahip bir topluluk anlamındadır.

24 (Peygamberleri de) dedi ki: "Size, babalarınızın/atalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?" Onlar, "Muhakkak ki biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz" dediler.

25 Bunun üzerine Biz de onlardan intikâm aldık. (Peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bak!

26 Hani İbrahim babası ve kavmine şöyle demişti: "Muhakkak ki ben sizin taptıklarınızdan uzağım."[8]

27 "Beni yaratan [fataranî] hariç. Muhakkak ki O, beni doğru yola iletecektir."

28 Belki dönerler diye (İbrahim) bunu ardından geleceklere kalıcı bir söz olarak bıraktı.

29 Bilakis, Ben onları ve babalarını/atalarını, kendilerine apaçık bir elçi gelinceye kadar (dünyadan) faydalandırmıştım.

30 Kendilerine gerçek/hak gelince de "Bu bir sihirdir. Biz onu kesinlikle inkâr ediyoruz" demişlerdi.

31 "Keşke bu Kur'an, iki beldeden/şehirden bir büyük adama[9] indirilseydi!" dediler.

32 Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyor? Dünya hayatında geçimliklerini aralarında paylaştıran, birbirlerine iş gördürebilmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kılan Biziz. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.

33 Şayet insanların küfürde birleşip tek bir ümmet hâline gelmeleri riski olmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık.

34 Evlerine kapılar ve üzerine yaslanıp kurulacakları koltukları da (gümüşlerle donatırdık).

35 Altın ziynetlere [zuhruf] boğardık.[10] Bütün bunlar dünya hayatının geçici nimetleridir [metâ']. Ahiret ise, Rabbi-

---

8 Hz. İbrâhim'le ilgili olarak geçen bazı ayetler: Krş. Meryem, 19/46-47; Şuarâ, 26/75-81; Mümtehine, 60/4 vb...

9 Ayette bahsedilen iki belde/şehir, Mekke ve Taif'tir. Kastettikleri büyük kişiler ise, zengin ve itibarlı olan Mekke'den Velîd bin Muğire, Tâ'if'ten de Urve bin Mes'ud'dur. Urve daha sonra Müslüman olmuştur. Rivayetlerde daha başka kişiler de var. Mütevazı bir hayat yaşayan Hz. Peygamber'e peygamberliği yakıştıramayan bazıları, daha zengin, daha aristokrat birinin peygamber olmasını istemişlerdir.

10 Krş. A'râf, 7/182; Tevbe, 9/55;

nin katında Ona karşı sorumluluk bilincinde olanlar için-
dir.
36 Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse [ya'şu] onun
başına bir şeytan sararız [nukayyıd][11], o da ondan ayrıl-
mayan bir arkadaşı [karîn] olur.
37 Hiç şüphesiz, (bu şeytanlar) onları yoldan çıkarttıkları
hâlde onlar hâlâ doğru yolda olduklarını sanırlar.[12]
38 Sonunda Bize geldiklerinde (arkadaşına), "Keşke seninle
benim aramızda iki doğu[13] [meşrikayn] kadar bir mesafe
olsaydı! Ne kötü arkadaşmışsın sen" der.[14]

---

[11] "Nukayyıd" fiili, yumurtayı tam anlamıyla saran, onu çepeçevre kuşatan dış kabuğudur. Yumurtaya yapışıktır ve çok zor ayrılır. Buradan hareketle semantik olarak "başına sarmak" diye çevirdik. Bu kelime Karahanlı Türkçesi Türkçe satırarası Kur'an tercümesinde "kömerler" (musallat etmek, üzerine salmak) olarak tercüme edilmiştir. Bu kelime Kırgız Türkçesinden alınan bir kelimedir. (Bkz. Suat Ünlü neşri).

[12] Krş. A'râf, 7/30; Fussilet, 41/25

[13] Arapçada kullanılan ikili formlardan biridir. Birini söylemekle zıttı da kastedilir. Burada genelde "doğu ile batı" olarak anlaşılmıştır. Ancak biz burada farklı bir yorum getirmek istiyoruz. Bir önceki ayette başına şeytan musallat edilmiş bir kişiden bahsediliyor. Şeytan bilindiği gibi, dumansız ateşten insan da balçık haline gelmiş topraktan yaratılan bir varlıktır. Yani ikisinin de ana maddeleri bunlardır. Dünya toprağı, Venüs ise ateşi temsil eder. İnsan topraktan şeytan ve cinler ise ateştendirler. Kur'an'ın indiği dönemde cinlerle gökten haber alma ve yıldızlara ve gezegenlere bakma olayları eskiden beri devam edegelen işlerdendi. Câhiliye Arapları gezegenlere, yıldızlara adaklar adıyorlar kurbanlar sunuyorlardı. Ayrıca onlar yıldız ve gezegenlerin cinler, şeytanlar ve bazı ruhani varlıkların mekânı olduğuna da inanıyorlardı. Bunlar için Venüs/Zühre yıldızı oldukça önemliydi. Eski gökbilimciler Venüsün 3. kat göğe hâkim olduğunu düşünürlerdi. Venüs aynı zamanda dişiliği de temsil ederdi. Kur'an bu ayetle onlara da mesaj veriyor. Bu sebeple Kur'an, kozmik ve astronomik bir olay olan, doğu ve batıyı konu edinmiştir. Bilindiği üzere, Güneş sistemine tabi olan gezegenlerin yörüngeleri üzerindeki dönüşleri biri hariç hepsi aynı yöndedir. Aynı yönde olmayan ise "Venüs" gezegenidir ve diğerlerine ters istikamette döner. Venüs ateşi temsil eden ateş gibi sıcak bir gezegendir. Dünya ise toprağı temsil eder. Güneş sistemi içindeki venüsün dışındaki gezegenlerde güneş doğudan doğarken, Venüste batıdan doğar. Yani onun doğusu diğerlerinin batısıdır. Şu hâlde dünyanın ve Venüsün bulunduğu güneş sisteminde iki doğu iki batı vardır. Ayette ifade edilen "iki doğu" biri diğer gezegenlerle birlikte dünyanın diğeri Venüs'ün doğusudur. Dolayısıyla ayette ifade edilen "iki doğu" (meşrikayn) uzaklığı dünya ile Venüs arasındaki uzaklık kadar bir mesafe kastediliyor. Astrofizikçiler bugün Uranüs'ün de Venüs gibi aksi bir yönde dönmekte olduğunu, Venüs'ün kendi ekseni etrafında doğudan batıya dönerken Uranüs ise daha yana yatık şekilde, kendi yan tarafından dönüyor diye

39 Onlara, "Bugün (pişmanlığınız) size fayda vermez, çünkü siz zulmettiniz. Muhakkak ki azapta da ortaksınız.

40 (Ey Peygamber!) Şimdi sen sağırlara işittirebilir misin yahut köre ve apaçık bir sapıklık içinde olan kimseye doğru yolu gösterebilir misin?

41 Biz seni alıp götürsek bile Biz onlardan mutlaka intikam alırız.

42 Yahut onlara vaat ettiğimizi sana gösteririz. Muhakkak ki Bizim onlara gücümüz yeter.[15]

43 (Ey Peygamber!) Şimdi sen sana vahyolunana sımsıkı sarıl. Muhakkak ki sen dosdoğru bir yol üzerindesin.[16]

44 Muhakkak ki bu (Kur'an) senin ve kavmin için elbette bir itibar kaynağıdır [zikr][17], ondan sorulacaksınız.

45 (Ey Peygamber!) Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor! Biz Rahmân'dan başka kulluk edilecek tanrılar var etmiş miyiz?

46 Andolsun Biz Musa'yı da mucizelerimizle [âyât] Firavun ve ileri gelenlerine göndermiştik. "Muhakkak ki ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.

47 Sonra mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakmışsın onlara gülüyorlar.

48 Onlara gösterdiğimiz her mucize [âyet], önceki benzerlerinden daha büyüktü. Belki doğru yola dönerler diye onları azaba uğrattık.

49 Onlar (azabı görünce), "Ey sihirbaz! Bizim için Rabbine dua et, seninle yaptığı sözleşme hürmetine biz doğru yola erişelim" dediler.

50 Onlardan azabı kaldırınca sözlerinden hemen dönüverdiler [yenkusûn].

51 Firavun kavmine seslendi ve dedi ki: "Ey kavmim! Şu Mısır hükümranlığı/mülkü ve şu altımdan akıp giden nehirler[18] bana ait değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz?"

---

söylemektedirler. Venüs gezegeninin niçin ters istikamette döndüğünün izahı için Bkz. Rahmân Sûresi'nin 55/17'nin dipnotu.

14 Krş. Nisâ, 4/38; Fâtır, 40/22

15 Krş. Yûnus, 10/46; Ra'd, 13/40; Mü'min, 40/77

16 Krş. Yâsin, 36/4

17 Krş. Zikr kelimesi, genelde anma, hatırlama, öğüt anlamlarında kullanılsa da aynı zamanda bilgi anlamına da gelir. Krş. Kalem, 68/52 Bu ayette şeref ve itibar anlamında kullanılmıştır.

18 Nil Nehri ve sulama kanallarına işaret ediyor.

52 "Yahut ben, şu zavallı [mehîn] nerede ise meramını anlatamayacak durumda[19] olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?"
53 "Ona altın bilezikler [esviretun][20] atılmalı veya beraberinde kendisinden ayrılmayan melekler gelmeli değil miydi?"
54 O kavmini küçümsedi, buna rağmen onlar yine de itaat ettiler. Muhakkak ki onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler.
55 Onlar Bizi öfkelendirince intikam aldık; hepsini suda boğduk.
56 Onları sonradan gelenler için hem bir örnek hem de bir ibret [selefen] kıldık.
57 Meryem oğlu (İsa) misal olarak verilince bir de ne göresin senin kavmin yaygaraya başladı [yasıddûn].[21]
58 "Bizim tanrılarımız mı yoksa O mu daha hayırlı?" dediler. Bunu sadece seninle tartışmak için ortaya attılar.[22] Bilakis onlar kavgacı bir kavimdir.
59 (İsa) sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları için örnek kıldığımız bir kuldur.
60 Şayet dileseydik, içinizden yeryüzünde sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık.
61 Muhakkak ki (Kur'an) kıyamet [es-sâ'at] için elbette bir bilgidir.[23] Ondan hiçbir kuşkunuz [temterunne] olmasın ve Bana tabi olunuz. İşte dosdoğru olan yol budur.

---

19 Firavun, Hz. Musa'nın dilinin tutukluğuna/kekemeliğine işaret ediyor.

20 Eski Mısır'da altın bilezik ve kolyeler soyluluk alâmeti idi. Sosyal statüsü yüksek olanlar takarlardı.

21 Hz. Peygamber, müşriklere Enbiyâ, 21/98 de "Siz ve taptıklarınız cehennem odunu olacak" ayetini okuyunca, onlardan biri "Bu hitap bize mi, yoksa geçmiş kavimleri de kapsıyor mu? Diye sordu. Hz. Peygamber de "Evet, herkesi kapsıyor" deyince: "Ey Muhammed! İşte şimdi seni alt ettim. Çünkü Hıristiyanlar Hz. İsa'ya tapıyorlar... Biz de onlarla beraber yanmaya razıyız" dediklerinde yanındakiler sevinçten yaygaraya başladılar. Bu ayetler bunun üzerine nazil oldu. (Zuhruf, 43/57-59)

22 Müşrikler burada yanlış bir kıyası yanlış bir önermede kullanıyorlar. Arapça Mantık kitaplarında bir kural vardır. "Kıyasun bâtılun bibâtılin" (Batılla yapılan kıyas batıldır=yanlışla yapılan kıyas yanlıştır).

23 Ayetin öncesi ve sonrası Hz. İsa'dan bahsettiği için bu ara ayeti de Hz. İsa'ya nispet etmişlerdir. Burada İsa'nın kıyamet bilgisini bildiğini de söylemişlerdir. Eğer, bu yorum doğruysa Hz. İsa küçük kıyametin yani kendinin ölümüyle ilgili bilgiye sahiptir demek gerekir. Bilindiği üzere üç çeşit kıyamet vardır: Kişinin ölümü küçük/ferdi/kişisel kıyamet; bir medeniyetin, bir devletin veya bir topluluğun ölümü orta/toplumsal kıyamet;

62 Sakın şeytan sizi (yoldan) çevirmesin. Muhakkak ki o, sizin için apaçık bir düşmandır.

63 İsa, apaçık delillerle [beyyinât] geldiğinde şöyle demişti: "Ben size hikmet getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını size açıklamak için geldim. O hâlde Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve Ona itaat ediniz."

64 "Muhakkak ki Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Ona kulluk ediniz. İşte dosdoğru olan yol budur."

65 Fakat aralarından çıkan gruplar [ahzâb] ayrılığa düştüler. Can yakıcı bir günün azabından o zulmedenlerin vay hâline!

66 Onlar farkında olmadıkları bir sırada kıyametin [es-sâ'at] kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar?

67 O gün Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanların dışındaki bütün dostlar birbirine düşman kesilirler.

68 (Allah), "Ey kullarım! Bugün size korku yoktur, sizler üzülmeyeceksiniz de!" (buyurur).

69 Onlar ayetlerimize inanan ve Allah'a teslim/Müslüman olan kimselerdir.

70 Onlara, "Sizler ve eşleriniz sevinçli ve mutlu bir şekilde cennete giriniz!" (denir).

71 Onların etrafında altın tepsiler ve kâseler dolaştırılır. Orada canlarının çektiği ve gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Sizler orada sürekli kalacaksınız/ölümsüz olacaksınız [hâlidûn].

72 Yaptıklarınıza karşılık vâris kılındığınız cennet işte budur.

73 Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz.

74 Muhakkak ki günahkâr suçlular [mucrimîn] sürekli olarak/ölümsüz olarak cehennem azabında kalacaklardır.

---

kâinatın ölümü de büyük/kevni/kozmik kıyamettir. Kur'an'a göre büyük kıyametin bilgisi Allah'a aittir. Bu bilgiyi kimseye vermemiştir. Bu ayetteki kıyameti büyük kıyamet olarak değerlendirip onu da İsa'nın bildiğini söylemek Kur'an nassına ters düşer. Onun için biz, tıpkı Katade, Hasan Basrî ve Sa'îd bin Cubeyr vb gibi, bu ayetin Hz. İsa'ya değil, Kur'an'a delalat ettiği kanaatindeyiz.

75 Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar orada ümitsizdirler [mublisûn].

76 Biz onlara zulmetmedik, kendileri zâlim idiler.

77 Onlar (görevli meleğe), "Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin" diye seslenirler. O da "Siz hep böyle kalacaksınız" der.

78 Andolsun Biz size gerçeği/hakkı getirdik. Fakat pek çoğunuz gerçekten/haktan hoşlanmayanlarsınız.

79 Yoksa (gerçeği kabul etmeme konusunda) bir işe kesin karar mı verdiler? Biz de (onları cezalandırmakta) kesin kararlıyız.

80 Yoksa onların sırlarını ve fısıltılarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Bilakis, yanlarındaki elçilerimiz/meleklerimiz yazmaktadırlar/kayıt altına almaktadırlar.

81 (Ey Peygamber!) De ki. "Rahmân'ın bir çocuğu olması mümkün değildir[24]. Muhakkak ki ben Allah'ı (iyi tanıyıp) Ona kulluk edenlerin önderiyim."[25]

82 Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın Rabbi onların yakıştırmalarından/nitelendirmelerinden münezzehtir.

83 (Ey Peygamber!) Bırak onları, kendilerine vaat edilen günlerine kavuşuncaya kadar (yalan yanlışa) dalsınlar, oyalanıp dursunlar.

84 Gökteki Tanrı da yerdeki Tanrı da O'dur.[26] O, Hakîm'dir, Alîm'dir.

85 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyametin [es-sâ'at] bilgisi sadece Onun katındadır. Ancak Ona döndürüleceksiniz.

---

[24] Krş. İhlâs, 112/3

[25] Bu ayeti genellikle, "Eğer Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edenlerin ilki ben olurdum" şeklinde tercüme etmişlerdir. Böyle bir tercüme ayetin başındaki "in" edatının şart edatı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Biz bu tercümenin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Bize göre bu edat, "nefy" yani olumsuzluk bildiren edattır. Bu duruma başta Maturidî, Zamahşerî ve İbn Âşûr dikkati çekmektedir. Nitekim Taberî'nin beyanına göre, İbn Abbas, İbn Zeyd ve Katade gibi ilk müfessirler de "in" edatını "nefy" olarak almışlardır. Biz de "in" edatının "nefy" manasını dikkate alarak tercüme ettik.

[26] Gök tanrı ve yer tanrı gibi bir ayrım reddediliyor.

86 Bilerek Hakk'a şahit edenler hariç, Allah'tan başka çağırdıkları şeyler şefaat edemezler.[27]

87 Andolsun onlara[28] kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette "Allah" derler. O hâlde nasıl olup da çevriliyorlar? [yu'fekûn].

88 (Ey Peygamber!) Diyorsun ki, "Ya Rabbi! Bunlar imana gelmeyen bir kavimdir"

89 "O hâlde, şimdi sen onları hoş gör [fâsfah] ve onlara "selâm" de geç. Zaten yakında bilecekler."

---

[27] Krş. Meryem, 19/78; Tâhâ, 20/109; Sebe', 34/23; Zümer, 39/44

[28] İsa'ya, meleklere, azîzlere vb yani Allah'tan başkasına ulûhiyet yakıştıranlar kastedilmektedir. Çünkü burada canlı varlıklar için kullanılan "ellezine" (ki onlar) ism-i mevsul vardır.

44- DUHÂN SÛRESİ

Sûre ismini 10 uncu ayetinde geçen "duhân" kelimesinden almadır. Duhan, "duman" veya "gaz bulutu" anlamındadır. Hâ, Mîm serisinin 5. sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 59 ayettir. Mushaf'ta 44, inişte ise 64 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.
2 Apaçık kitaba andolsun ki,
3 Biz onu mübarek bir gecede indirdik[1]. Muhakkak ki Biz uyarıcıyız.
4 Her hikmetli iş onda ayrıştırılır.
5 Katımızdan gelen bir emirle. Muhakkak ki Biz elçiler göndericiyiz.
6 Rabbinden bir rahmet olarak. Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.
7 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Eğer kesin olarak inanıyorsanız.
8 Ondan başka tanrı yoktur. O, hayat veren ve öldürendir. O sizin de Rabbinizdir, önceki babalarınızın/atalarınızın da Rabbidir.
9 Bilakis onlar ikilem [şekk] içinde oynayıp/oyalanıp duruyorlar.
10 (Ey Peygamber!) Öyleyse sen gökyüzünü apaçık bir dumanın [duhân] kaplayacağı [2]günü bekle!

---

[1] Krş. Bakara, 2/185; Kadr, 97/1. Burada Kur'an'ın indirilmeye başlandığı Kadir gecesinden bahsedildiği açıktır.

[2] Duhân: Kelime olarak duman, gaz bulutu anlamına gelir. İki şekilde tefsir edilmiştir: Klasik ve modern. Klasik olarak, Mekke'de meydana gelecek büyük bir kıtlığa işarettir ki, daha sonra vaki olmuştur. Bazıları da kıyamet arefesinde göğü kaplayacak olan dumandan bahsetmektedir. Modern yorumcular ise, bu dumanın kıyamet koparken kozmik kargaşada atomların parçalanmasıyla ortaya çıkacak olan akla durgunluk veren bir duman olabileceği kanaatindedirler. Buna delil olarak da Hiroşima'ya atılan atom bombasının çıkarmış olduğu ve etrafı saran radyasyon yüklü nükleer kara bulutları gösterirler.

11 O insanları sarıp kuşatır. Bu can yakıcı bir azaptır.
12 Onlar, "Rabbimiz! Azabı üzerimizden kaldır[3]. Muhakkak ki biz de inananlardanız." (derler).
13 Onlar için öğüt almak nerede? Hâlbuki onlara (gerçeği) apaçık (açıklayan) bir elçi gelmişti.
14 Sonra ondan yüz çevirdiler ve "Bu, öğretilmiş[4] bir delidir" dediler.
15 Muhakkak ki Biz azabı birazcık kaldıracak olsak, hiç şüphesiz siz eski hâlinize dönersiniz.
16 Büyük bir vuruşla vurduğumuz gün[5] Biz mutlaka intikamımızı alırız.
17 Andolsun, onlardan önce Biz, Firavun'un kavmini de denemiştik [fetennâ]. Onlara yüce/onurlu bir elçi gelmişti.
18 O (şöyle demişti): "Allah'ın kullarını[6] bana teslim ediniz. Muhakkak ki ben sizin için güvenilir bir elçiyim."
19 "Allah'a karşı ululuk taslamayın![7] Muhakkak ki ben size apaçık bir delil/mucize [sultân] getirdim."
20 "Muhakkak ki ben, beni taşlamanızdan[8] sizin de Rabbiniz ve benim de Rabbim olana sığınıyorum."
21 "Eğer bana inanmıyorsanız, hiç değilse benden uzak durunuz."
22 Sonra, "Bunlar gerçekten günahkâr/suçlu [mucrimûn] bir kavim" diye Rabbine dua etti.
23 (Allah) "Kullarımı geceleyin yola çıkar, mutlaka takip edileceksiniz" (buyurdu).
24 "Denizi sakin olarak terk et. Muhakkak ki onlar suda boğulacak bir ordudur.[9]
25 Onlar geride nice bahçeler, nice pınarlar bıraktılar.
26 Nice ekili tarlalar, nice görkemli konaklar [makâm]!

---

[3] Krş. A'râf, 7/134-135; Yûnus, 10/22; Zuhruf, 43/49-50
[4] Krş. Nahl, 16/103
[5] Büyük vuruş'un kıyamet günü olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Bedir günü diyenler de vardır. Bedir olması pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü Sure Mekkî'dir. O halde kıyamet günü olması akla daha yatkındır.
[6] Hz. Musa'nın Firavun'a hitabıdır. İsrâiloğulları köle olarak Mısır'da idiler. Firavun onları kendi kulları olarak görüyordu. Çünkü Firavun'un kölesiydiler. İşte Hz. Musa "Bunlar köle olsalar da senin değil, Allah'ın kullarıdır, onları sen değil Allah yaratmıştır" demek istemektedir. Krş. Tâhâ, 20/47; Şuarâ, 26/16-17
[7] Nâziât, 79/24
[8] Taşlamak, hem taş atmak anlamında maddi, hem de laf atma anlamında mecazi olarak düşünülebilir.
[9] Krş. Bakara, 2/50; Tâhâ, 20/77; Şuarâ, 26/63-66

27 Zevk ve safa sürdükleri [fâkihîn] nice nimetler!
28 İşte böyle. Biz onları başka bir kavme miras bıraktık.[10]
29 Gök ve yer onların ardından gözyaşı dökmedi, onlara mühlet de verilmedi.
30 Andolsun Biz İsrailoğulları'nı alçaltıcı [muhîn] bir azaptan/işkenceden kurtarmıştık.
31 (Yani) Firavundan. Muhakkak ki o, üstünlük taslayan azgınlardan [musrifîn] biri idi.
32 Andolsun Biz, onları bilerek âlemler üzerine seçkin kılmıştık.[11]
33 Onlara, içinde apaçık bir imtihan [belâ] bulunan mucizeler [âyât] vermiştik.
34 Muhakkak ki onlar şöyle diyorlar:
35 "İlk ölümümüzden başka bize başka bir şey yoktur, biz diriltilecek [bi-munşerîn] de değiliz."
36 "Eğer doğru sözlü iseniz haydi babalarımızı/atalarımızı (geri) getirin bakalım!"
37 Bunlar mı daha hayırlı yoksa Tubba kavmi[12] ve onlardan öncekiler mi? Suçlu oldukları [mucrimîn] için Biz onları helak ettik.
38 Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.[13]
39 Biz, o ikisini bir gerçeği/hakkı ortaya koymak için yarattık, fakat pek çoğu bilmiyorlar.
40 Muhakkak ki (iyilerle kötülerin) ayrılacağı gün [yevme'l-fasl], hepsinin bir arada olacağı bir vakittir.
41 O gün dostun dosta hiçbir faydası olmaz, onlara yardım da edilmez.
42 Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler bunların dışındadır. Muhakkak ki O, Azîz'dir, Rahîm'dir.
43 Hiç şüphesiz zakkum ağacı[14]
44 Günahkârların yiyeceğidir.

---

[10] Krş. Şuarâ, 26/57-59

[11] Krş. Bakara, 2/122

[12] Tubba, Güney Arabistanı yüzyıllar boyu yönetmiş ve 4. yüzyıldan itibaren Habeşliler tarafından yıkılmış Yemen'deki Himyer krallarına verilen addır. Burada kastedilen Tubba ise, Hicaz bölgesi dâhil, bütün Arabistanı ele geçiren ve Hîre şehrinin kurucusu Ebu Kerîb Es'ad adlı biridir. Hz. Peygamber, bu kişinin iyi bir insan ama kavminin yoldan çıkmış olduğunu söylemiştir.

[13] Âl-i İmrân, 3/191

[14] Krş. İsrâ, 17/60

45 Erimiş maden gibi karınlarda kaynar
46 Tıpkı kaynar suyun fokurdaması gibi.
47 "Onu yakalayıp cehennemin [cahîm] ortasına atınız."
48 "Sonra başının üstünden azap olarak kaynar sudan dökünüz."
49 "Tat bakalım! Hani sen çok güçlüydün, çok onurluydun."
50 "İşte bu kuşkulanıp durduğunuz [temterûn] şeydir" (denir).
51 Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar ise güvenli bir makamdadırlar.
52 Bahçelerde ve pınar başlarında.
53 İpek ve atlas giysiler giyerek karşılıklı otururlar.
54 İşte böylece onları güzel gözlü/bakışlı saf ve temiz eşlerle [hurin ıyn] eşleştiririz.
55 Orada güven içinde her türlü meyveyi isterler.[15]
56 Onlar orada ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar ve (Allah) onları cehennem [cahîm] azabından da korur.
57 Rabbinden bir lütuf olarak. İşte büyük kurtuluş [fevz] budur.
58 (Ey Peygamber!) Belki düşünüp öğüt alırlar diye Biz onu/Kur'an'ı senin dilinle kolaylaştırdık.
59 O hâlde sen onları gözetle/gözden uzak tutma, muhakkak ki onlar da seni gözetlemektedirler.

[15] Krş. Zuhruf, 43/69-73

45- CÂSİYE SÛRESİ

Sûre adını 28'inci ayetinde geçen "câsiye" kelimesinden almadır. Câsiye, "diz üstü çöken" demektir. Bu sûreye "şeriat" sûresi diyen de olmuştur. Hâ, Mîm serisinin 6. sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuştur. 37 ayettir. Mushaf'ta 45, inişte ise 65'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.
2 Kitab'ın indirilmesi Azîz ve Hakîm olan Allah tarafındandır.
3 Muhakkak ki göklerde ve yerde inananlar için nice deliller [âyât] vardır.
4 Sizin yaratılışınızda ve yeryüzüne yaydığı [yebussu] canlılarda [dâbbetin] kesin inanan [yukinûn] bir kavim için nice deliller [âyât] vardır.
5 Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, gökten Allah'ın rızık için (yağmur) indirip yeri onunla ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları farklı yönlerden estirmesinde [tasrîf] aklını kullanan bir kavim için deliller [âyât] vardır.
6 İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Onları sana olduğu gibi gerçek/hak olarak okuyoruz. Artık bundan böyle, Allah'tan ve Onun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?
7 Her bir günahkâr yalancının/iftiracının vay hâline!
8 Allah'ın kendine okunan ayetlerini işitip de sonra onları hiç işitmemiş gibi büyüklük taslayarak direnmekte devam eder. İşte ona hemen can yakıcı bir azabı müjdele.
9 Ayetlerimizden bir şeyler öğrendiği zaman onu alaya alır. İşte onlar için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.
10 Cehennem (tam) arkalarındadır/enselerindedir.[1] Kazan-

[1] Cehennem, uzakta değil, tam arkalarında onları izlemektedir anlamında bir deyimdir. Türkçede, "cehennem enselerindedir" denir.

dıkları şeyler de Allah'tan başka edindikleri dostlar da
onlara hiçbir fayda sağlamaz. Büyük azap onlar içindir.
11 Bu (Kur'an) bir doğru yol rehberidir. Rabbinin ayetlerini
inkâr edenlere gelince, onlar için pislikten [rics] can ya-
kıcı bir azap vardır.
12 Emriyle içinde gemilerin yüzmesi ve lütfundan (rızkı-
nızı) aramanız için denizi sizin hizmetinize sunan Al-
lah'tır. Ola ki şükredersiniz.
13 O, göklerde bulunan ve yerde bulunan her şeyi kendi ka-
tından (bir lütuf olarak) sizin hizmetinize sunmuştur[2].
Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için elbette ib-
retler [âyât] vardır.
14 (Ey Peygamber!) İnananlara söyle: "Allah'ın (hesaba çe-
keceği) günlerin (geleceğini)[3] ummayanları bağışlasın-
lar. Nasıl olsa sonunda, her bir kavme yaptıklarının kar-
şılığını verecektir.
15 Kim iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa kendi lehinedir, kim
de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Sonra Rabbinize
döndürüleceksiniz.
16 Andolsun Biz, İsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygam-
berlik verdik. Onları temiz ve güzel şeylerden rızıklan-
dırdık ve onları âlemlere üstün kıldık.
17 Bu (din ve dünya) işinde[4] onlara açık deliller [beyyinât]
verdik. Ancak, kendilerine ilim geldikten sonra araların-
daki aşırı kıskançlıklar [bağyen][5] yüzünden ayrılığa düş-
tüler. Muhakkak ki Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri
şeyler konusunda kıyamet günü aralarında hüküm vere-
cektir.
18 (Ey Peygamber!) seni de (din ve dünya) işinde kayna-
ğa götüren bir yola [şeri'at][6] sahip kıldık. Öyleyse ona
tabi ol, bilmeyenlerin heva ve heveslerine/arzularına tabi
olma.

---

[2] Krş. Lokmân, 31/20
[3] Krş. İbrâhim,14/5
[4] Krş. Âl-i İmrân, 3/159; Şûrâ, 42/38
[5] "Bağyen" aşırılığı, haddi aşmayı, ihtirası ifade eden bir kelimedir.
[6] Şeriat kelimesi "ş-r-a" kökünden gelir. Bu kök öz Arapçada, "devenin çölde su içmeye gittiği patika yol"a denir. Yani anayola çıkaran tali yoldur ve insanı kaynağı götürür. Daha sonra bu kelime, dinin yorumlanmasına, ictihatlara, dinde oluşturulan kurallar ve hukuk düzenine ad olmuştur.

19 Muhakkak ki onlar, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Zalimler birbirlerinin dostlarıdırlar. Sorumluluk bilincine sahip olanların dostu Allah'tır.

20 Bu (Kur'an), insanların kalp gözlerini/basiretlerini açan [besâ'ir] bir (ışık) ve kesin olarak inanmış bir kavim için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir.

21 Yoksa kötülük işleyenler, sağlıklarında ve ölümlerinde de kendilerini inananlar ve iyi yararlı işler [sâlih] yapanlar ile bir tutacağımızı mı sanıyorlar? Ne kadar kötü hüküm veriyorlar!

22 Allah, gökleri ve yeri bir plan dâhilinde/hakla[7] yaratmıştır. Sonunda herkes kazandığının karşılığını görecek, onlara asla zulmedilmeyecektir.

23 (Ey Peygamber!) Sen, kendi heva ve hevesini/ kötü arzularını tanrı edinen, Allah'ın, (doğru yola girmeyi reddettiği için) kendisini saptırdığı, kulağının ve kalbinin üzerine mühür vurduğu, gözüne perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi böyle birini Allah'tan sonra kim doğru yola ulaştırabilir. Hâlâ düşünmüyorlar mı?

24 Onlar, "Dünya hayatımızdan başka bir şey yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Zamandan [dehr][8] başka hiçbir şey bizi helak etmez" derler[9]. Onların bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Sadece zannediyorlar.[10]

25 Onlara ayetlerimiz apaçık okunduğu zaman, "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, haydi babalarımızı/atalarımızı getiriniz" demekten başka hiçbir delilleri [huccetehum] yoktur.[11]

26 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah sizi yaşatıyor sonra öldürecek ve sonra da geleceği kesin olan [lâ reyb] kıyamet gününde sizleri toplayacaktır. Fakat insanların pek çoğu (bu gerçeği) bilmemektedir."

27 Göklerin ve yerin hükümranlığı/mülkü Allah'a aittir.

---

7 Krş. Âl-i İmrân, 3/191. Gerçekle/hakla yaratmak, boşuna değil, belli bir amaç ve belli bir prensibe göre ve her şey yerli yerince yaratılmıştır, her şey adalet ve denge içindedir demektir.

8 İslam dünyasında bu akıma, "dehriyyûn" (zamancılar/materyalistler) denir.

9 Krş. En'âm, 6/29

10 İslam dünyasında zamana tapanlara "dehriyyûn" denir. Materyalistler olarak değerlendirilir.

11 Krş. Duhân, 44/35-36

Kıyametin [es-sâ'at] koptuğu güne gelince, o gün batıla uyanlar zarara uğrayacaklardır.

28 Sen o gün her ümmeti diz çökmüş [câsiye] bir hâlde görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır. Onlara, "Bugün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız" denir.

29 "İşte bu, size gerçeği/hakkı söyleyen kitabımızdır. Muhakkak ki biz sizin yapmakta olduklarınızı kaydediyorduk [nestensihu]."

30 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine dâhil eder. Apaçık kurtuluş işte budur.

31 İnkâr edenlere de şöyle denir. "Ayetlerimiz size okunmuştu ama sizler büyüklük taslayıp günahkâr ve suçlu [mucrimîn] bir kavim olmuştunuz değil mi?"

32 "Muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir/haktır. Kıyamet vakti [es-sâ'at] ise kesin gelecektir" dendiği zaman, "Kıyamet [es-sâ'at] nedir bilmiyoruz, onu sadece bir zan olarak zannediyoruz. Biz bu konuda kesin bir bilgiye sahip değiliz" demiştiniz.

33 Böylece yaptıkları kötülük ortaya dökülmüş ve alay edip durdukları şeyler de kendilerini kuşatmıştır.

34 Onlara şöyle denir: "Bu gününüze kavuşmayı unuttuğunuz için Biz de sizi unuttuk. Yeriniz ateştir ve yardımcılarınız da yoktur."

35 "Bu sizin Allah'ın ayetlerini alaya almanızdan ve dünya hayatının sizi aldatmış olmasındandır." Artık bugün, ne oradan çıkarılırlar ne de özür dileme isteklerine imkân tanınır.[12]

36 Bütün övgüler/hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

37 Göklerde ve yerde ululuk [kibriya] Ona aittir. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

12 Krş. Nahl, 16/84; Rûm, 30/57; Fussilet, 41/24

46- AHKÂF SÛRESİ

Sûre adını 21 inci ayetinde geçen "ahkâf" kelimesinden almadır. Ahkaf, "rüzgârla oluşan uzun ve kıvrımlı kum yığınları veya tepecikleri"ne verilen addır. Ad kavminin yaşadığı Yemen'de bir bölgenin adıdır. Hâ, Mîm serisinin 7 nci ve son sûresidir. Mekke döneminde nazil olmuş, 35 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta 46, inişte ise 66 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hâ, Mîm.
2 Kitabın indirilmesi Azîz ve Hakîm olan Allah tarafındandır.
3 Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri ancak bir plana göre/hakla[1] ve belirli bir süre için yarattık. İnkâr edenler ise, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.
4 (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'ı bırakıp da çağırdıklarınızı gördünüz mü? Yeryüzünde ne yaratmışlar gösterin bana? Yoksa onların göklerde Allah ile bir ortaklıkları mı var? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan önceki bir kitap yahut bir bilgi kalıntıları getiriniz."[2]
5 Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek olan şeylere yalvarıp yakaranlardan/onları çağıranlardan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar/putlar onların yalvarışından/duasından habersizdirler/gafildirler.
6 İnsanlar mahşerde toplandıklarında o yalvardıkları kendilerine düşman kesilirler ve onların ibadetlerini/tapınmalarını de inkâr ederler.[3]
7 Ayetlerimiz onlara apaçık okunduğu zaman, inkâr eden-

---

1 Krş. Âl-i İmrân, 3/191; En'âm,6/22, 73; Yurus, 10/28; Meryem, 19/82
2 Krş. Fâtır, 35/40
3 Ayette geçen, birtakım insanların dünyada iken, tanrılaştırdığı veya putlaştırarak tapındıkları, dualarında çağrıda bulundukları bu varlıkların canlı varlıklar olması Kur'an konteksine daha uygundur.

ler gerçek/hak kendilerine geldiğinde, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

8 Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurmuşsam Allah'tan gelecek olana karşı siz hiçbir şey yapamazsınız. O, hakkında taşkınlık yaptığınız [tufîdûne] şeyi daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter! O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

9 (Ey Peygamber!) De ki: "Elçilerden ilk ortaya çıkan [bid'an] ben değilim[4]. Bana ve size neler yapılacağını bilemem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben apaçık bir uyarıcıdan başka biri değilim.

10 De ki: "İdrak etmiyor musunuz?[5] Eğer bu (kitap) Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz; İsrailoğulları'ndan bir şahit de bunun benzerini (Tevrat'ta) görüp de inandığı hâlde, siz yine de büyüklük taslarsanız (durumunuz nice olur?). Muhakkak ki Allah zalim kavimleri doğru yola iletmez.

11 İnkâr edenler inananlara, "Eğer o (Kur'an'da) bir hayır olsaydı, onlar onu kabulde bizi geçemezlerdi" demektedirler. Ancak onunla doğru yola ulaşmak (azminde) olmadıklarından, "Bu çok eski bir yalandır/uydurmadır" derler.

12 Ondan önce bir rehber ve bir rahmet olarak Musa'nın kitabı vardı. Bu ise, onu tasdik eden ve zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanları [muhsinîn] müjdelemek için Arapça bir dille indirilmiş bir kitaptır.

13 Muhakkak ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de.[6]

14 İşte onlar cennet ehlidirler, yaptıklarına karşılık orada sürekli kalacaklardır.

15 Biz insana anne babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle karnında taşıdı ve onu zahmet çekerek doğurdu. Onun anne karnında taşınması ve sütten kesilme süresi otuz aydır.[7] Nihayet olgunluk çağına ula-

---

4 Yani, peygamberliği ben icat etmedim.

5 "Eraeyte" fiilini cümlede iki mef'ul aldığı için "İdrak etmiyor musunuz?" diye çevirdik.

6 Krş. Bakara, 2/38; Fussilet, 41/30

7 Bakara, 2/233 ve Lokmân, 31/14 'de emzirme süresi iki yıl olarak belirtiliyor. Hamilelik de 9 ay 10 gün olunca, toplam 33 ay 10 gün etmesi gerekiyor. Ancak ayette 30 ay olarak belirtilmesi hamileliğin son 6 ayı-

şıp kırk yaşına varınca şöyle der: "Rabbim, bana ve anne babama verdiğin nimete şükretmemde, razı olacağın iyi ve yararlı işi [sâlih] yapmamda beni muvaffak kıl! Soyumu da iyi ve yararlı kişiler eyle! Ben Sana döndüm ve muhakkak ki ben Sana teslim olanlardanım."[8]

16 İşte yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz ve cennet ehli arasında günahlarını bağışlayacağımız kimseler bunlardır. İşte bu vaat edildikleri doğru vaat budur.

17 Anne babasına, "Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmiş (kimse geri gelmemiş) iken, siz benim diriltilip çıkartılacağımı mı vaat ediyorsunuz?" dedi.[9] Anası babası da Allah'ın yardımına sığınarak, "Yazıklar olsun sana, imana gel! Muhakkak ki Allah'ın sözü yerli yerindedir/haktır" (dediler). O da "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir" dedi.[10]

18 İşte onlar, kendilerinden önce gelip geçen cin ve insan toplulukları arasında haklarında azap sözünün gerçekleştiği/hak olduğu kimselerdir[11]. Muhakkak ki onlar zarara uğrayanlardır.

19 Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır ve böylece (Allah) onların yaptıklarının karşılığını tam verir. Onlar asla zulmedilmezler.

20 İnkâr edenlere ateşe sunulacakları gün, "Siz dünya hayatınızda bütün güzellikleri harcayıp tükettiniz, onlarla sefa sürdünüz. Bugün ise, yeryüzünde büyüklük taslamanız ve yoldan çıkmış olmanızdan dolayı aşağılayıcı bir azapla cezalandırılacaksınız" denir.

21 (Ey Peygamber!) Ad (kavminin) kardeşi Hûd'u an. Hani o, kendisinden önce ve sonra nice uyarıcılar gelip geç-

---

nın dikkate alındığını görüyoruz. Çünkü "insan" adını ana karnında "ruh üfürme" olayından sonra alıyor. Ruh üfürme yani akıl ve idrak yeteneğinin verilmesi ise "halkan ahar" (bir başka yaratma) işleminden sonradır. Bu da 4. ayın başıdır. İnsan, adını bu andan itibaren alır. Önceki ilk üç ay, ise nutfe, alaka, mudğa ve et ve kemik dokuların oluşması safhasıdır, henüz insan adının verilebileceği safhalar değildir. Hatta zorunlu çocuk aldırmalar için ilk üç ay içerisinde ise izin verilebiliyor.

8 Krş. Bakara, 2/233; Lokmân, 31/14

9 Bu ayetin Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'ın Müslüman olmadan önceki durumuyla ilgili olduğu rivayet edilir. Krş. İsrâ, 17/23

10 Her ne kadar bu ayetin iniş sebebi bir önceki dipnotta belirtilse de ayetin hükmü geneldir.

11 Krş. Yâsin, 36/7; Fussilet, 41/25; Sâd, 38/84-85

mişken, "Ancak Allah'a kulluk ediniz, muhakkak ki ben size büyük bir azabın gelmesinden korkuyorum"[12] diye Ahkâf bölgesindeki[13] kavmini uyarmıştı.

22 "Sen bizi tanrılarımızdan vazgeçirmek için mi bize geldin? Eğer sen doğru söyleyenlerden isen, vaat ettiğin şeyi başımıza getir bakalım" dediler.

23 Hûd, "Ona ait bilgi Allah'ın katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum" dedi.

24 Nihayet onu/azabı vadilerine doğru yayılan bir bulut olarak gördüklerinde, "Bu bize yağmur getiren bir buluttur" dediler. (Hûd dedi ki): "Bilakis o, acele gelmesini istediğiniz şeydir; içinde can yakıcı bir azap bulunan bir rüzgârdır"[14]

25 "O, Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir eder. Bunun üzerine çok geçmeden evlerinden başka bir şey görünmez oldu. İşte Biz, suç işleyen toplumu [kavın] böyle cezalandırırız.

26 Andolsun Biz, size vermediğimiz imkânı onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler/gönüller [ef'ide] vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri/gönülleri onlara hiçbir fayda sağlamadı. Zira Allah'ın ayetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Alaya aldıkları o şey kendilerini kuşattı.[15]

27 Andolsun, Biz çevrenizdeki beldelerden birçoğunu yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar [sarrafnâ] açıkladık.

28 Allah'ı bırakıp Ona yaklaştırmak için edindikleri tanrıla-

---

[12] Bu ve bu nevi uyarıları bütün kavim peygamberleri kavimlerine yapmışlardır. Mesela, Nûh, Hûd, Lût, Şuayb peygamberlerin bu nevi uyarıları için bkz. A'r3af, 7/59, 65, 73, 85; Hûd, 11/26, 50, 61, 84; Mü'minûn, 23/23, 32; Şuayb, 26/135 vb...

[13] Krş. A'râf, 7/65. Ahkâf kelimesi çoğul bir kelimedir. "Rüzgârların çölde oluşturduğu çizgili kum tepeleridir" tekili "hıkf"dır. Güney Arabistan'ın/Yemen'in Hadramut ile Umman Denizi arasındaki bölgenin adıdır. Ad kavmi de bu bölgede yaşamıştı.

[14] Krş. Fussilet, 41/15-16; Kamer, 54/19; Hâkka, 69/6. Ayette [rîh] kelimesi geçtiği için "rüzgâr" diye tercüme ettik. Azap yüklü bir rüzgâr olduğu ifade edildiğinden "kasırga" diye de tercüme edilebilir.

[15] İlahi azabın, onu yalanlayıp alay edenleri nasıl kuşattığını anlatan ayetler için Krş. En'âm, 6/1; Hûd, 11/8; Ra'd, 13/32; Nahl, 16/34; Enbiyâ, 21/41; Hac, 22/44; Zümer, 39/48; Mü'min, 40/45, 83; Câsiye, 45/33

rın[16] onlara yardım etmesi gerekmez miydi? Bilakis onları terk edip gittiler. İşte bu onların yalanı ve uydurmakta oldukları şeydir.
29 Hani Kur'an'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu [neferân][17] sana yöneltmiştik. Onu (dinlemeye) hazır olduklarında birbirlerine, "Susunuz!" dediler. Okuma bitince de kendi kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler [vellev].
30 Dediler ki: "Ey kavmimiz! Muhakkak ki biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri tasdik eden, gerçeğe/hakka ve doğru yola ulaştıran bir kitap dinledik."
31 "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icâbet ediniz ve ona inanınız ki, O, günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun."[18]
32 Allah'ın davetçisine uymayan kimse, yeryüzünde Allah'ı âciz bırakamaz. Ona Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.
33 Gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini görmediler mi/idrak etmediler mi[19]? Bilakis O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
34 İnkâr edenlere ateşe sunuldukları gün, "Bu gerçek/hak değil miymiş?" denildiğinde onlar, "Bilakis, Rabbimize andolsun ki (gerçekmiş)" derler. (Allah da) "O hâlde inkâr etmenizden dolayı azabı tadınız!" der.
35 (Ey Peygamber!) Elçilerden azim sahibi olanların sabrettiği/göğüs gerdiği gibi sen de sabret/göğüs ger. Onlar için acele etme! Onlar kendilerine vaat edileni gördükleri gün, sanki (dünyada) gündüzün bir saatinden başka kalmadıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış bir kavimden başkası helak edilir mi hiç?

---

[16] Allah'a yaklaştırmak amacıyla ilahlaştırdıkları canlı, cansız varlıklar kastedilmektedir.

[17] Nefer, üç ile on arasında kişinin oluşturduğu gruba denir.

[18] Krş. Cin, 72/1 vd...

[19] Krş. İsrâ, 17/99; Yâsin, 36/78-79; Kıyamet, 75/4-40

47- MUHAMMED SÛRESİ

Sûre adını, 2'nci ayetinde Peygamberimizin adının geçmesinden almıştır. Savaşa izin veren ilk sûre olduğu için "Kıtal/Savaş Sûresi" de denir. Medine döneminde nazil olmuştur. 38 ayettir. Mushaf'ta 47, inişte ise 95'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Allah, inkâr edenlerin ve (insanları) kendisinin yolundan alıkoyanların işlerini boşa çıkarır [edalle].

2 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanların, Rableri katından bir gerçek/hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örter ve durumlarını [bâlehum] düzeltir/sağlıklı düşünmelerini sağlar.

3 Bu böyledir; inkâr edenler batıla tabi olurlar, inananlar da Rablerinden gelen gerçeğe/hakka tabi olurlar. Allah insanlara kendilerinden işte böyle örnekler verir.

4 (Ey inananlar!) İnkâr edenlerle (savaşta) karşılaştığınız zaman, derhâl boyunlarını vurun! Sonunda onları sindirdiğinizde/çökerttiğinizde sımsıkı bağlayınız/onları esir alınız. Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıveriniz[1]. Savaş sona erinceye kadar böyle yaparsınız. Şayet Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz [yudıllû].[2]

5 Allah onlara doğru yolu gösterecek ve onların durumlarını düzeltecektir/sağlıklı düşünmelerini sağlayacaktır [bâlehum].

6 Onları, kendilerine tanıttığı cennete koyacaktır.

7 Ey inananlar! Eğer Allah'a yardım ederseniz, Allah da

1 Bu ayet kölelik düzeninin son verilmesi gerektiğini ifade ediyor. Esirler artık bundan böyle fidye karşılığı veya fidyesiz salıverilecek. Bu işlemler elbette savaş sona erdikten sonra yapılacaktır.

2 Krş. Bakara, 2/154; Âl-i İmrân, 3/169-171

size yardım eder. Ayaklarınızı sabitleştirir [yusebbit][3].
8 İnkâr edenlere gelince, yıkım/yok oluş onlaradır. Yaptıkları da boşa gider [edalle].
9 Bu, onların Allah'ın indirdiğini beğenmemeleri [kerihû], bu sebeple de Allah'ın onların yaptıklarını boşa çıkarmasındandır.
10 Onlar yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Allah onları yerle bir etmiştir. İnkâr edenler için de onun benzerleri vardır.
11 Bu elbette Allah'ın inananların koruyucusu [mevlâ] olmasındandır. Kâfirlerin ise hiç koruyucusu yoktur.
12 Muhakkak ki Allah, inanıp yararlı işler [sâlihât] yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. İnkâr edenler ise, dünyadan zevklenmeye/yararlanmaya bakarlar ve hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.
13 (Ey Peygamber!) Seni çıkaran kendi belde halkından daha güçlü nice belde halkları vardı ki Biz onları helak ettik. Onlara hiçbir yardım eden de olmadı.[4]
14 Rabbinden apaçık bir belgesi [beyyine] olan kimse, kötü işleri kendisine güzel gösterilen ve heveslerine/arzularına tabi olan kimse gibi midir?
15 Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlara vaat edilen cennet misali[5] şöyledir: Orada hiç bozulmayan/her an taze suların aktığı ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren içkiden [hamr] ırmaklar, saf süzme baldan ırmaklar vardır. Orada onlar için her çeşit meyve ve ayrıca Rablerinden bir bağışlanma da vardır[6]. (Bu kimseler) ateşte sürekli kalacak olan ve bağırsaklarını paramparça edecek kaynar su içirilen kimseler gibi olur mu?
16 İçlerinden sana kulak verenler vardır. Fakat onlar senin

---

3 "yusebbit akdemekum" tabiri Arapçada bir deyimdir. "Direnme gücünüzü artırır", "ayaklarınızı sağlam bastırır" anlamındadır.

4 13. Ayetin Hicret esnasında nazil olduğu rivayeti vardır.

5 Ayet "meselu'l-cenneti" ifadesiyle başlıyor. Bu ise, cennetin misali, örneği demektir. "Cennet" ile ilgili tasvirlerin tıpkı cehennemle ilgili olanlarda olduğu gibi, temsilidir. Fizik ötesi âlem, fizikî âlemden örneklerle tasvir edilmektedir. Bu Kur'an'ın bir üslûbudur. Her şeyi maddi ve somut düşünen bir insana, fizik ötesi bundan daha güzel bir üslupla anlatılamaz.

6 Krş. Tevbe, 9/72

yanından çıktıkları zaman, (alaylı bir eda ile) kendilerine ilim verilmiş [ûlu'l-ilm] kimselere[7]: "Az önce ne söyledi?" derler. İşte, Allah'ın kalplerinin üzerine mühür vurdukları ve heveslerine/arzularına tabi olan kimseler onlardır.

17 Doğru yolda olanlara gelince, Allah onların hidâyetini artırır ve onlara sorumluluk bilinci nasip eder [atâhum].

18 Onlar kıyametin [es-sâ'at] kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Muhakkak onun şartları oluşmuştur.[8] Fakat başlarına gelip çatınca öğüt almaları neye yarar?

19 O hâlde bil ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. Hem kendi günahın için, hem de mü'min erkekler ve mü'min kadınlar için bağışlanma dile. Allah gezip dolaşacağınız ve varacağınız yeri de bilir.

20 İnananlar, "Keşke (savaş hakkında) bir sûre indirilse" derler. Fakat hükümleri sağlam ve içinde savaştan söz eden bir sûre indirilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün[9]. Oysa onlara yakışan,

21 İtaat ve güzel bir sözdür. Sonra emir kesinleştiği zaman, Allah'a bağlılık gösterselerdi elbette daha hayırlı olurdu.

22 (Ey münafıklar!) demek yönetimi ele alırsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız öyle mi?[10]

23 İşte onlar Allah'ın lanetlediği, sağır ettiği ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24 Onlar Kur'an'ı akıl süzgecinden [yetetebberûn][11] geçirmiyorlar mı, yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?

25 Kendileri için doğru yol belli olduktan sonra, gerisin geri

---

7 Bu ilim sahiplerinin, Abdullah ibn Mes'ud, Ebu'd-Derdâ ve Abdullah ibn Selâm gibi sahabenin bilginleri olduğu rivayet edilir.

8 Başta Elmalılı olmak üzere bazı müfessirler bu kıyametin orta kıyamet yani toplumun kıyameti olduğu kanaatindedirler. Müşriklerin sonunun geldiğini artık şartlarının oluştuğunu, başlarına gelecek büyük bir savaş veya felaketle tarihten silineceklerini beyan etmektedir. Biz de aynı kanaatteyiz.

9 Krş. Ahzâb, 33/19

10 Krş. Bakara, 2/204-205

11 Tedebbur kelimesinin anlamı ve yorumu için (Bkz. Sâd, 38/29).

dönenleri, şeytan hatalarını süsleyip aldatmış ve kendilerine ümit vermiştir.[12]

26 Bu, onların, Allah'ın indirdiklerinden hoşlanmayanlara, "Biz bazı işlerde size itaat edeceğiz" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah onların gizlediklerini bilmektedir.[13]

27 Bu durumda, melekler, onların yüzlerine ve arkalarına [edbârehum] vurarak canlarını alırken hâlleri nasıl olur?[14]

28 Bu, onların Allah'ı gazaplandıran şeylere tabi olmaları ve Onun hoşnut olduğu şeyleri beğenmemeleridir. Bundan dolayı Allah yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

29 Yoksa kalplerinde hastalık olanlar, içlerindeki derin kini/nefreti Allah'ın ortaya çıkarmayacağını mı sanıyorlar?

30 (Ey Peygamber!) Şayet Biz isteseydik onları sana gösterirdik, sen de onları simalarından tanırdın. Andolsun sen onları konuşma tarzlarından da tanırsın. Allah yaptıklarınızı bilmektedir.

31 Andolsun, içinizden cihat edenlerde sabredenleri/göğüs gerenleri bilelim ve söylediğiniz sözlerin (doğruluğunu) sınayalım.

32 Muhakkak ki inkâr edenler, Allah yolundan çevirenler ve kendileri için doğru yol belli olduktan sonra elçilere karşı gelenler, Allah'a hiç zarar veremezler. (Allah) onların yaptıklarını boşa çıkarır.

33 Ey inananlar! Allah'a itaat ediniz ve elçisine de itaat ediniz. İşlerinizi sakın boşa çıkarmayınız.[15]

34 Muhakkak ki inkâr edenler, Allah yolundan çevirenler/alıkoyanlar, sonra da inkârcı olarak ölürlerse Allah onları bağışlamayacaktır.

35 Siz üstün durumdayken gevşeyip de sakın barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. Yaptıklarınızı asla eksiltmeyecektir.[16]

36 Dünya hayatı ancak birer oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer inanırsanız ve sorumluluk bilincinde olursanız, O, size mükâfatını verir ve mallarınızın tamamını (sarfetmenizi) istemez.

---

[12] Krş. Nisâ, 4/120
[13] Krş. Haşr, 59/11-12
[14] Krş. Enfâl, 8/50
[15] Krş. Âl-i İmrân, 3/32
[16] Krş. Âl-i İmrân, 3/139; Nisâ, 4/104

37 Eğer onları sizden isteyip de sizi zorlasaydı cimrilik ederdiniz. O da derunî kininizi/ahlakî zaaflarınızı [edğânekum] ortaya çıkarırdı.

38 İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. Ama içinizden cimrilik edeniniz de var. Kim cimrilik yaparsa ancak kendi nefsine karşı cimrilik yapmış olur. Allah sınırsız zengindir siz ise fakirsiniz. Eğer yüz çevirirseniz, yerinize başka bir kavim getirir[17], sonra onlar sizin gibi de olmazlar.

[17] Krş. Mâide, 5/54

48- FETİH SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "fetih" kelimesinden almadır. Fetih, "açmak" ve "hüküm vermek" anlamındadır. Hz. Peygamber, Hudeybiye Antlaşması'ndan dönerken inmiştir. Medine döneminde nazil olmuştur, 29 ayettir. Mushaf'ta 48, inişte ise 111 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Biz sana apaçık bir fetih verdik.[1]

2 Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını[2] bağışlar, sana olan nimetini tamamlar ve seni dosdoğru yola eriştirir.

3 Böylece sana kimsenin güç yetiremeyeceği bir yardımda bulunur.

4 İnananların imanlarını kat kat artırmak için kalplerine iç huzuru [sekîne] indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'a aittir. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

5 Bütün bunlar, Allah'ın, inanan erkeklerle inanan kadınları, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyması ve onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu Allah katında çok büyük bir kurtuluştur.

6 (Yine bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklerle, münafık kadınlara, kendisine ortak koşan erkeklere ve kendisine ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Onların kötü düşünceleri dönüp başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve kendile-

---

1 "Fetih verdik" demek, "fethin yolunu açtık, yürü" anlamındadır. Bu sûre Hudeybiye barışından sonra inmiştir. Bu barış aslında Müslümanların aleyhine gibi gözükse de ileride pek çok başarılara yol açmıştır. Bu barış bazı sahabelerin muhalefetine rağmen imzalanmış bir barıştır. Hz. Peygamber'in keskin zekâsının bir sonucudur.

2 "Zenb" kelimesi günah manasına gelse de "kusur ve kabahat" anlamına da gelir. Peygamberler için bilerek işlenmiş kasdi bir günah söz konusu değildir.

rine cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!

7 Göklerin ve yerin orduları Allah'a aittir. Zira Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.

8 (Ey Peygamber!) Biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik ki,

9 (Ey insanlar! Siz de) Allah'a ve elçisine inanasınız, ona destek veresiniz ve ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz.

10 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki sana biat edenler[3], ancak Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli[4] onların elinin üzerindedir. Kim sözünden cayarsa [nekese] kendi aleyhine caymış olur. Kim de verdiği sözü yerine getirirse [evfâ], Allah ona çok büyük bir mükâfat verecektir.

11 Bedevilerden (savaştan) geri bırakılanlar sana, "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu, bunun için Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile" diyecekler ve böylece kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler. Onlara de ki: "Allah size bir zarar vermeyi dilemiş yahut size bir yarar sağlamayı istemiş olsa, Ona karşı kimin hangi şeye gücü yeter? Zira Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

12 Bilakis siz (Ey münafıklar!), elçinin ve inananların ailelilerine ebediyen geri dönemeyeceklerini zannettiniz. Bu sizin kalplerinize güzel göründü de kötü bir zanda bulundunuz. Siz yok olmayı hak etmiş [bûrân] bir topluluksunuz [kavm].

13 Kim Allah'a ve elçisine inanmazsa, muhakkak ki Biz inkârcılar için çılgın alevli bir ateş hazırladık.

14 Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Zira Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

15 Siz ganimet almaya giderken, (savaştan) geri bırakılmış olanlar, "Bırakınız, biz de size tabi olalım/sizinle gele-

---

[3] Biat veya bey'at etmek, her zaman ve her yerde Hz. Peygamber'in yanında olacağına, o ne derse yapacağına dair bağlılık yemini/sözü vermektir. El uzatılarak verilen bir sözdür.

[4] "Allah'ın eli" tabiri, Onun da bizim gibi elinin olacağı anlamında değildir. Elden kasıt, güç, kuvvettir. Onun gücünün, hepsinin gücünün üzerindedir demektir. Onların Hz. Peygamber'e bağlılıklarına Allah'ın şahit olduğunun mecâzi bir ifadesidir.

lim" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler[5]. De ki: "Siz bize tabi olamazsınız. Allah önceden (kimlerin alacağını) böyle buyurmuştur." Onlar da "Bilakis, siz bizi kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Aksine, onlar anlayışı kıt olan kimselerdir.

16 O, (seferden) geri kalan bedevilere de ki: "Siz yakında çok güçlü bir kavme karşı savaşmaya davet edileceksiniz. Onlarla teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Eğer daha önce döndüğünüz gibi yine dönerseniz, O sizi can yakıcı bir azaba uğratır.

17 (Savaşa katılamaması hâlinde) köre bir sorumluluk yoktur, topala bir sorumluluk yoktur, hastaya da bir sorumluluk yoktur. Kim Allah ve elçisine itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse onu da can yakıcı bir azaba uğratır.

18 (Ey Peygamber!) Andolsun ki ağacın altında sana biat eden mü'minlerden Allah razı/hoşnut olmuştur. Allah onların kalplerinde olanları bilmiş ve onların üzerine iç huzuru [sekîne][6] indirmiştir. Onları çok yakında gelecek bir fetihle ödüllendirmiştir [esâbehum].[7]

19 Elde edecekleri pek çok ganimetlerle de... Zira Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

20 Allah size, elde edeceğiniz pek çok ganimet vaat etmiştir. Şimdilik bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini üzerinizden çekmiştir.[8] Bu, hem inananlara bir delil

---

[5] Değiştirmek istedikleri hüküm; Tevbe, 9/83. ayetteki hükümdür. Çünkü orada Hz. Peygamber'le beraber özürsüz bir sefere katılmayan, diğer hiçbir sefere katılamaz ve ganimetten de pay alamaz şeklindeki hükümdür.

[6] Sekîne, ruh sükûnetine denir. Biz "iç huzuru" diye tercüme ettik.

[7] Ayette bahsedilen fetih, Hudeybiye barışından sonra hemen gerçekleşen Hayber'in fethidir. Sözü edilen ganimetler de Hayber'in ganimetleridir.

[8] İnsanların ellerini Müslümanların üzerinden çekmiş olması, Esed ve Katafan oğulları kabileleri, Hayber'in fethinde, Hudeybiye sözleşmesiyle Müslümanlar Mekkelileri dize getirdi diye korkup Yahudilere yardım edememişlerdir. Ayrıca Mekkeliler de Hudeybiye sözleşmesinden dolayı, Müslümanlarla on yıl savaşmayacakları için Yahudilere yardım edemediler. Böylece azılı düşmanlar ellerini Müslümanların üzerinden çekmiş oldular. Hudeybiye antlaşmasından sonra, Müslümanların zaferleri durmadı. Hatta Atlas okyanusundan Mançurya kıyılarına kadar uzanan büyük fetihlerin de kapısını açtı. Ayetteki bu ilahi haber yeri geldikçe zaman içinde gerçekleşti.

[âyet] olsun, hem de sizi dosdoğru bir yola iletsin.

21 Henüz elde edemediğiniz ve Allah'ın koruması altında olan başka (kazançlar/ganimetler) de vardır. Zira Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.

22 Şayet inkâr edenler sizinle savaşsalardı arkalarını dönüp kaçarlar(dı), sonra da ne bir dost ne de bir yardım edici bulabilirlerdi.

23 Allah'ın daha önce gelip geçenlere uyguladığı yasası [sunnetullah] budur. Allah'ın yasasında asla bir değişiklik bulamazsın.[9]

24 Size onlara karşı zafer verdikten sonra Mekke'nin göbeğinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çeken O'dur. Zira Allah yaptıklarınızı görmektedir.

25 İnkâr edenler ve sizi Mescid-i Harâm'a ziyaretten ve bekletilmekte olan kurbanlıkları [hedye] yerine ulaştırmaktan alıkoyanlar onlardır[10]. Eğer bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız inanmış erkeklerle, inanmış kadınlarınız olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Bu Allah'ın dilediğini rahmetine dâhil etmesi içindir. Eğer inananlarla inkâr edenler birbirinden ayrılmış olsalardı, onlardan inkâr edenleri elbette can yakıcı bir azaba uğratırdık.

26 Hani, inkâr edenler kalplerine taassubu [hamiyyete], o câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi[11]. Bunun üzerine

---

[9] Krş. Fâtır, 35/43

[10] Bilindiği üzere, Hudeybiye antlaşmasına göre, Hz. Peygamber umre haccından vazgeçmiş ve mü'minler de yanlarında getirdikleri kurbanları Hudeybiye'de kesmek zorunda kalmışlardı. Ayet bu olaya işaret ediyor.

[11] Câhiliye taassubu, küfürde aşırı inat ve dediklerini yaptırma gururu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Hudeybiye Barış antlaşmasında tarafların imzaları şöyleydi: "Resulullah Muhammed" ve "Kureyş elçisi Süheyl." Süheyl antlaşma metnine Hz. Peygamber'in adının "Resullullah Muhammed" diye değil de "Abdullah oğlu Muhammed" yazılmasını istedi. Mekkeliler de destek vererek, " Biz senin Allah'ın elçisi olduğuna inansak, seninle savaşmazdık" dediler. Yoksa antlaşma bozulacaktı. Hz. Peygamber antlaşmanın ileride Müslümanların çok hayrına olacağını bildiği için, Hz. Ali'den silmesini ve dedikleri gibi yazmasını istedi. Hz. Ali de "Resullulah Muhammed" yazısını silmektense ölmeyi tercih edeceğini söyledi. Hz. Peygamber, silgiyi eline aldı, okuma yazma bilmediğinden ismini bulamadı. Hz. Ali'ye göstermesini söyledi. O, istemeyerek gösterdi ve Hz. Peygamber ismini sildi ve Hz. Ali'ye tekrar "Abdullah oğlu Muhammed" yaz dedi. (Bilgi için Bkz. Hz. Peygamber'i Anlamak isimli kitabımız, s. 55)

Allah, elçisinin ve inananların üzerine iç huzuru [sekîne] indirdi. Onların Allah'a karşı sorumluluk bilincine bağlı kalmalarını sağladı [kelimete't-takvâ]. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Zira Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

27 Andolsun, Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. İnşaallah Mescid-i Harâm'a güven içinde, başlarınızı tıraş etmiş ve/veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkusuzca gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan daha yakın bir fetih daha verdi.[12]

28 Elçisini hidâyet ve hak din ile ve bu dini bütün dinlerden üstün kılmak üzere gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

29 Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla beraber olanlar kâfirlere karşı çok sert ve kendi aralarında ise merhametlidirler[13]. Sen, onları rükû ve secde hâlinde Allah'tan lütuf ve hoşnutluk [rıdvânân] dilerken görürsün. İşaretleri yüzlerindeki secde izleridir. Bu, onların Tevrat'taki özellikleridir. İncil'deki özellikleri de şöyledir: Tıpkı onlar filizini çıkarmış, onu güçlendirmiş kalınlaşmış ve sapı/gövdesi üzerine dikilerek ekincilerin de hoşuna giden bir ekin gibidir. Bu misal kâfirleri öfkelendirir. Allah, onlardan inanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlara bağışlama ve büyük bir mükâfat vaat etmiştir.

---

[12] Bu fetih ileride Hayber'in fethi olacaktır.

[13] Krş. Mâide, 5/54

49- HUCURÂT SÛRESİ

Sûre adını 4 üncü ayetinde geçen "hucurât" kelimesinden almadır. Hucurât, "odalar" demektir. Hz. Peygamber'in aile efradının kaldığı odalar söz konusudur. Medine döneminde nazil olmuştur, 18 ayettir. Mushaf'ta 49, inişte ise 106 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey inananlar! Allah'ın ve elçisinin önüne geçmeyiniz.[1] Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Alîm'dir.
2 Ey inananlar! Sesinizi Peygamber'in sesinin üzerine yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız [techerû] gibi, ona bağırmayınız. Yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider.[2]
3 Muhakkak ki seslerini Allah'ın elçisinin huzurunda kısanlar [yeğuddû], İşte onlar Allah'ın kalplerini sorumluluk bilinci konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.
4 Sana odaların arkasından seslenenlerin pek çoğu aklı ermeyen kimselerdir.[3]
5 Eğer onlar sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi,

---

[1] Allah ve elçisinin önüne geçmek demek, genel anlamda; kişinin kendi düşünce ve fikirlerinin öne alınması veya intisap edilen kişinin yahut liderin Allah'tan ve peygamberden daha değerli ve daha saygın tutulmasıdır.

[2] Bu ve sonraki ayetin iniş sebebi olarak kaynaklarda geçen bilgiler şöyledir. Bir Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Temim oğullarına emirlik yapacak kişinin kim olması gerektiği hususunda Hz. Peygamber'in huzurunda yüksek sesle tartışırlar, bunun üzerine bu ayet inmiştir. Ayrıca bu ve müteakip ayet Hz. Peygamber'e ve onun huzurunda nasıl davranılması gerektiğini de hatırlatmaktadır.

[3] Ayetin iniş sebebi olarak şöyle rivayet edilir. Bir gün Temim kabilesinde bazı kişiler Hz. Peygamber'le görüşmek isterler. Onlara Hz. Peygamber'in istirahat etmekte olduğu söylenmiştir. Buna rağmen onlar evin arka tarafına geçip: "Muhammed! Dışarıya çık, yanımıza gel!" gibi sözlerle yüksek sesle çağırmışlardır. Hz. Peygamber, onların bu davranışından rahatsız olmuştur. Krş. Nur, 24/63

elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Zira Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

6 Ey inananlar! Size yoldan çıkmış/günahkâr [fâsık] biri bir haber getirirse onu iyice araştırınız. Yoksa bilmeden bir topluluğa [kavm] kötülük yapmış olursunuz da sonra ettiğinizden pişmanlık duyarsınız.

7 Biliniz ki, Allah'ın elçisi aranızdadır. Şayet o, birçok işte size itaat etseydi/uysaydı, elbette sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize güzel göstermiş, inkârı, günahı [fıskı] ve isyanı da çirkin göstermiştir. İşte bunlar doğru yolda olanların [râşidûn] tâ kendileridir.

8 Bu Allah katından bir lütuf ve bir nimettir. Zira Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

9 Eğer mü'minlerden iki grup [tâ'ifetân] birbiriyle savaşırsa, hemen aralarını düzeltiniz. Şayet biri diğerine saldıracak olursa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar, saldıran tarafla savaşınız. Eğer dönerse aralarını adaletle düzeltiniz ve âdil olunuz. Muhakkak ki Allah âdil davrananları sever.

10 Ancak inanmış olanlar/mü'minler kardeştirler. O hâlde kardeşlerinizin arasını düzeltiniz. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ki, merhamet olunasınız.

11 Ey inananlar! Bir topluluk [kavm] diğer bir toplulukla [kavm] alay etmesin! Ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesin! Ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Birbirinizi karalamayınız ve kötü lakaplarla da çağırmayınız. İmandan sonra yoldan çıkmak/günahkâr olmak [fusûk] ne kötü bir addır. Kim tevbe etmezse işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.

12 Ey inananlar! Zandan çok sakınınız. Muhakkak ki bazı zanlar günahtır [ism]. Birbirlerinizin gizli/mahrem hâllerini araştırmayınız ve birbirinizin gıybetini/dedikodusunu[4] etmeyiniz. Sizden biriniz ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi? Bak hemen tiksindiniz! Allah'a karşı

---

[4] "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır. Eğer o söylediğin şey kardeşinde varsa gıybet etmiş, şayet yoksa ona iftira etmiş olursun." (Müslim, Birr, 70; Tirmizî, Birr, 23; Ebu Davud, Edeb, 35)

sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah Tevvâb'dır, Rahîm'dir.

13 Ey insanlar! Muhakkak ki Biz sizi bir erkekle [zeker] bir dişiden [unsâ][5] yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara [şu'ûben] ve kabilelere ayırdık. Sizin en yüceniz Allah katında en fazla sorumluluk bilincine sahip olanınızdır. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Habîr'dir.

14 (Ey Peygamber!) Bedevîler; "İnandık" diyorlar.[6] De ki: "Siz (henüz) inanmadınız, fakat (zahiren) teslim/Müslüman olduk" deyiniz. Çünkü iman henüz kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

15 "İnananlar ancak Allah'a ve elçisine inanan ve bu (inancından) kesinlikle ödün vermeyen [lem yertâbû] ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar doğru olanların tâ kendileridir.

16 (Ey Peygamber!) De ki: "Dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah, göklerde olanları da yerde olanları da bilir. Zira Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

17 (Bedeviler) Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: "Müslümanlığınızı başıma kakmayınız. Bilakis, eğer doğru söyleyenlerden iseniz, imana eriştirdiği için Allah sizi minnet altında bırakır."

18 Muhakkak ki Allah, göklerin ve yerin algılanamayan gerçeklerini [ğayb] bilir. Zira Allah yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.

---

5 Burada kullanılan kelimeler erkek (zeker) ve dişi (unsâ) dir. Bazılarının iddia ettiği gibi, Bir adam (racul) ve bir kadın (imre'e) veya Adam ve Havva değildir. Bu erkek ve dişiliği, spermatozoid (nutfe) ve dişilik yumurtasını (ovule) anlayabiliriz. Hatta (X) ve (Y) kromozomlarını da düşünebiliriz. Ayette kastedilen anlam, herkesin hilkatte aynı özellikleri taşıdığıdır. Yani kimse doğuştan imtiyazlı doğmaz, onu bir kabileye, bir aşirete mensubiyeti de imtiyazlı/ayrıcalıklı kılmaz. Onu ayrıcalıklı yapan, Allah'a karşı sorumluluk bilincidir, yani takvadır. Ayrıca oymak, boy ve kabileler için "biz kıldık" ifadesiyle oluşan kavim ve milletler, demek ki ilahi iradenin bir tecellisidir.

6 Çölde yaşayan bir kısım Bedeviler, hatta Benu Esed ve Benu Temîm kabilelerinden olan kimseler, tam inanmadıkları hâlde gruplar halinde Hz. Peygamber'e gelip, sadakalardan ve diğer birtakım sosyal yardımlardan pay istiyorlardı. Bu ayetler bunlarla ilgili olarak nazil olmuştur.

50- KÂF SÛRESİ

Sûre adını ilk harfi "Kâf"dan almıştır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 45 ayettir. Mushaf'ta 50, inişte ise 34 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kâf. Şanlı [Mecîd] Kur'an'a andolsun!
2 Bilakis, kâfirler içlerinden bir uyarıcı gelmesine şaştılar da "Bu tuhaf [acîb] bir şeydir!" dediler.
3 "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman (tekrar dirileceğiz) öyle mi? Bu uzak bir dönüş."[1]
4 Andolsun Biz yerin/toprağın onlardan neleri eksilttiğini bilmekteyiz. Katımızda her şeyi muhafaza eden bir kitap vardır.[2]
5 Bilakis, gerçek/hak kendilerine gelince onu yalanladılar. Doğrusu onlar karmakarışık bir duygu [emr] içindedirler.
6 Onlar üstlerindeki göğe bir bakmazlar mı? Onu nasıl bina etmişiz, nasıl süslemişiz? Onda hiçbir çatlaklık da yoktur.
7 Yeri de yaydık ve oraya sağlam dağlar [revâsiye] yerleştirdik[3]. Orada her türden iç açıcı/güzel bitkiler yetiştirdik.[4]
8 (Bütün bunlar) Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ona bir bilgi/öğüt vermek içindir.
9 Gökten bereketli bir su indirdik; onunla bahçeler [cennât] ve hasatlık taneler bitirdik.[5]
10 Salkım salkım meyveleri olan upuzun hurma ağaçları (bitirdik).

---

1 "Bu çok uzak bir ihtima" veya "hiç ihtimali olmayan" anlamındadır.
2 Krş. En'âm, 6/59
3 Krş. Ra'd, 13/3; Hicr, 15/19; Nahl, 16/15; Enbiyâ, 21/31; Neml, 27/61; Lokmân, 31/10; Fussilet, 41/10; Mürselât, 77/27; Nebe', 78/6-7; Nâziât, 79/32
4 Krş. Yâsin, 36/36
5 Krş. En'âm, 6/99

11 Kullara bir rızık olmak üzere. Biz o suyla ölü toprağı dirilttik. Çıkışınız da işte böyledir.
12 Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı[6] ve Semûd da yalanlamıştı.
13 Âd, Firavun ve Lût'un kardeşleri de,
14 Eyke halkı[7], Tubba[8] kavmi de. Hepsi de elçileri yalanladılar ve bunun üzerine vaat gerçekleşti/hak oldu.
15 Biz ilk yaratmada âcizlik/bitkinlik mi gösterdik? Bilakis, onlar yeniden yaratma konusunda örtbas edilmiş bir fikir [lebs] içindedirler.
16 Andolsun Biz insanı yarattık ve nefsinin ona ne vesvese/fısıltı[9] verdiğini biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.[10]
17 Biri sağında, diğeri solunda oturan iki alıcı (melek) kaydetmektedir.[11]
18 İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında hazır bir gözcü bulunmasın.
19 Ölüm anının sarhoşluğu gerçekten gelir de (ona), "İşte bu senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir" (denir).
20 Sura üfürülür[12]. İşte bu, vaat edilen gündür.
21 Her nefis/herkes, bir sevk edici ve bir şahitle gelir.
22 Ona (denir ki): "Andolsun ki sen bundan gâfil idin[13]. Şimdi senden perdeyi [ğıtâeke] kaldırdık. Artık bugün gözün keskindir [hadîd][14].

---

6 Ressliler için Bkz. Furkân, 25/38 dipnot.

7 Eykeliler için Bkz. Hicr, 15/78

8 Tubba halkı için Bkz. Duhân, 44/78

9 Vesvese, olumsuz iç dürtülerdir. İnsanı vehim/evham sahibi yapar. "Vehim"in çoğulu "evham"dır. Bunun zıddı akıl ve mantıktır. Akıl ve mantık ağır bastıkça vehim azalır, vehim çoğaldıkça akıl ve mantıkî düşünce azalır.

10 Yani, Biz insana ruhundan bile yakınız anlamındadır. Razî'ye göre, insanın mahiyeti ile varlığı arasında Allah'ın yaratma fiili vardır

11 Krş. İnfitâr, 82/10-12. Bu ayeti genellikle bütün müfessirler bizim anladığımız gibi anlamışlardır. Ancak Esed, farklı bir yorum teklif etmektedir: "Sağdan gelen iyilik ve soldan gelen kötülük olmak üzere iki eğilimdir. Bir önceki ayette geçen nefsin vesveseleri, içsel dürtülerdir. Bu dürtülere karşı insanda bir nevi akl-ı selim vardır. Yani insan tabiatında olan iki eğilim. İkisi karşılaşır (mutelakkiyân)." Buradan anlaşılan insan iki motivasyon arasındadır. Libido ile sezgisel ve düşünsel akıl karşı karşıyadır. Libido, insanda cinsiyetin dinamik enerjsidir, dışa çıkmak ister; bunu bastıran, sosyal çevre, din ve hukuk vb vardır. Freud'un ifadesiyle üst yapı baskılar.

12 Krş. Yâsin, 36/51

13 Krş. Meryem, 19/39; Enbiyâ, 21/1, 97

14 Krş. Kehf, 18/53; Meryem, 19/38

23 Yanında bulunan yoldaşı da "İşte bu yanımdaki (cehennem için) hazır" der.
24 (Allah der) "Haydi, hem inatçı hem de kâfir olarak atın cehenneme!"
25 "Hayrı/iyiliği engelleyen, azgın ve hep reyb[15] içinde olanı"
26 "Allah'la beraber bir başka tanrı edinen o kimseyi de atın şiddetli azabın içine!"
27 Onun yakınındaki der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Fakat o, derin bir sapıklık içinde idi."[16]
28 Allah da şöyle der: "Benim huzurumda çekişmeyiniz! Ben size daha önceden vaadimi iletmiştim."
29 "Benim katımda söz değiştirilmez[17] ve Ben kullara asla zulmedici değilim!"
30 O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz, o da: "Daha yok mu?" der.
31 Cennet, sorumluluk bilincinde olanlar için daha da yaklaştırılır, zaten uzak değildir.
32 (Onlara şöyle denir): "İşte size vaat edilen budur; Hakka yönelen ve Onun (buyruklarını) koruyan herkes için"
33 "Algılayamadığı hâlde [bi'l-ğayb] Rahmân'dan saygıyla ürperen [haşiye] ve Hakk'a yönelmiş her bir kalp (ile gelen) için"
34 Oraya esenlikle [selâm] giriniz. Bu sürekliliğin/ölümsüzlüğün [hulûd] başladığı gündür.
35 Orada onlar için her şey vardır; katımızda ise daha fazlası.
36 (Ey Peygamber!) Biz onlardan önce kendilerinden daha güçlü nice nesilleri yok ettik. Diyar diyar dolaşıp (ölümden) kaçacak delik aradılar. Ondan kurtuluş [mahıs][18] var mı?
37 Muhakkak ki bunda kalp/akıl[19] sahipleri, hazır bulunup

---

15 Ayette geçen "murîb" kelimesi "reyb" kökünden gelir. Bunun hakkında bkz. Bakara, 2/2 dipnot

16 Krş. A'râf, 7/38; Zuhruf, 43/36

17 Krş. Hûd, 11/119; secde, 32/13; Sâd, 38/84

18 "Mahıs" kelimesi m-h-s kökünden gelir ve kurtuluş demektir, fakat herhangi bir şeyden değil, yapışık bir şeyden kurtuluştur. Ölüm insanın adeta yapışmış ayrılmayan bir hassasıdır. Onun için, bu fiil kullanılmış. Nitekim Hz. Peygamber bir duasında: "Allahumme mahhıs anna zunûbena" (Ya Rabbi! Ruhuma yapışmış günahlarımızdan bizi kurtar) demiştir.

19 Kur'an anlama ve idrak merkezi olarak genelde "kalp" kelimesini kullanır.

da kulak verenler için bir hatırlatma/öğüt [zikrâ] vardır.
38 Andolsun Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı evrede [eyyâm] yarattık. Hiçbir yorgunluk da duymadık.[20]
39 (Ey Peygamber!) Onların söylediklerine sabret/göğüs ger ve Rabbini güneşin doğmasından önce de batmasından önce de[21] tesbih et.
40 Gecenin bir kısmında[22] ve secdelerin/namazların, arkasından da O'nu tesbih et.
41 Bir çağrıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver
42 O gün insanlar Hakk'a çağıran o şiddetli sesi [sayha] işiteceklerdir. İşte bu çıkış günüdür.
43 Muhakkak ki Biz hayat veririz/diriltiriz ve öldürürüz. Dönüş de ancak Bize'dir.
44 O gün yer onların üzerlerinden süratle yarılıp açılır. İşte toplanma/haşr budur, Bize göre kolaydır.
45 Onların söylediklerini Biz çok iyi biliyoruz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin.[23] O hâlde sen, benim uyarımdan korkan kimselere Kur'an'la öğüt ver.

Kur'an, hayat fonksiyonlarını nefs kelimesiyle ifade edilirken, düşünce fonksiyonlarını da akılla ifade ediyor. Metafizik fonksiyonlar da ruh kavramıyla açıklanmaktadır. Kalp, akıl, nefs ve ruhun ortak "idrak merkezidir. Kalp kelimesi metafizik ve psikolojk bir kavram olarak ele alınmalıdır. Fizyolojik olarak ele alındığında ise yürek dediğimiz organ anlaşılır.

20 Bkz. Fussilet 49/9-12; Bu ayet ayrıca muharref Tevrat'ın "Allah evreni altı günde yarattı ve yedinci gün (Cumartesi) dinlendi" (Tekvin, Bab, 2/1-3) sözüne bir cevap teşkil etmektedir.

21 İbn Abbas'a göre, sabah, öğle ve ikindi namazlarıdır.

22 İbn Abbas'a göre, akşam, yatsı ve vitr namazıdır. Vitr, Hanefilerde vacip, diğer mezheplerde ise sünnettir.

23 Krş. En'âm, 6/107, Ğaşiye, 88/21

51- ZÂRİYÂT SÛRESİ

Sûre adını ilk ayette geçen "zâriyât" kelimesinden almadır. "Zâriyât" "esip savuran rüzgârlar" anlamına gelir. Mekke döneminde nazil olmuş, 60 ayettir. Mushaf'ta 51, inişte ise 67 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun o esip savuran rüzgârlara,[1]
2 (Yağmur) yüklü bulutlara,
3 Kolayca akıp gidenlere,[2]
4 İşleri bölüştürenlere[3]
5 Ancak size vaat edilenler elbette doğrudur.
6 Muhakkak ki ceza günü [dîn] elbette gerçekleşecek.
7 Andolsun yollar/yörüngeler [hubuk][4] sahibi göğe,
8 (Ey inkârcılar!) Muhakkak ki sizler (Peygamber hakkında) çeşitli görüş içindesiniz
9 Ondan çevrilen çevrilir.[5]
10 Zan ve tahmine dayalı sözler [harrâsûn] sarfedenler kahrolsun!
11 Onlar ki koyu cahil ve gaflete dalmış kimselerdir.[6]
12 "Ceza [dîn] günü ne zaman?" diye sorarlar
13 O, onların ateşle sınanacakları gündür.
14 Onlara, "Sınavınızın tadına bakınız. İşte acele isteyip durduğunuz şey budur"[7] (denir).
15 Muhakkak ki sorumluluk bilincinde olanlar cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.
16 Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak.[8] Muhak-

---

1 Bkz. Kehf, 18/45

2 Gemiler, rüzgârlar, yörüngesinde akıp giden ay, güneş, gezegenler ve yıldızlar vb.

3 Emirleri, rızıkları ve görevleri bölüşen melekler şeklinde yorumlanmıştır.

4 Bu ayete " Allah'ın varlığına ve birliğine ve yüceliğine işaret eden yollarla dolu göğe" diye de anlam verilmiştir.

5 Krş. Tevbe, 9/127

6 Krş. Mü'minûn, 23/63

7 Krş. Hac,22/47; Ankebût, 29/53-54; Yâsin, 36/48

8 Krş. Tûr,52/18

kak ki onlar daha önce iyilik yapan kimselerdendiler [muhsinîn].
17 Onlar geceleri az uyurlardı,
18 Seher vakitlerinde de bağışlanma dilerlerdi,
19 Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için [ayrılmış) bir hak vardı.
20 Kesin olarak inananlar için yeryüzünde nice deliller [âyât] vardır.
21 Hattâ kendinizde de. Hâlâ görmüyor musunuz?
22 Gökte de rızkınız ve size vaat olunan şeyler vardır.
23 İşte o göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu (vaat) sizin konuşmanız kadar kesin bir gerçektir/haktır.
24 (Ey Peygamber!) İbrahim'in onurlu konukları ile haber sana geldi değil mi?
25 Hani onlar İbrahim'in yanına girip "Selâm sana" demişlerdi. O da "Size de selâm" demiş ve (kendi kendine) "Bunlar bilinmeyen bir topluluk [kavm]" demişti.
26 Hemen ailesine giderek (pişirilmiş) semiz bir buzağı getirdi.
27 Önlerine koyup, "Yemez misiniz?" dedi.
28 (Yemediklerini görünce)[9] onlara karşı içinde bir korku hissetti. Onlar da: "Korkma! dediler ve ona bilgin bir oğul ile müjdelediler.[10]
29 Bunun üzerine (konuşmaları duyan) karısı bir çığlık kopararak eline yüzüne vurdu [sakket], "Kısır bir kocakarı! (hâlimle mi?)" dedi.
30 Onlar dediler ki: "Rabbin evet öyle [kezâlik] buyurdu. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir."
31 (İbrahim onlara), "O hâlde sizin göreviniz nedir ey elçiler?" diye sordu.
32 (Elçi melekler), "Biz suçlu/günahkâr [mucrimîn] bir kavme gönderildik."
33 "Onların üzerine pişmiş çamurdan taşlar yağdıracağız"
34 "Aşırı gidenler [musrifîn] için Rabbinin katından belirlenmiş taşlar."
35 Bunun üzerine orada inananlardan kim varsa çıkardık.
36 Zaten orada bir ev halkı dışında Müslüman bulamadık.
37 Can yakıcı azaptan korkanlar için orada bir ibret [âyet] bıraktık.[11]

---

9 Krş. Hûd, 11/69-70
10 Krş. Hûd, 11/71-73
11 Krş. Sâffât, 37/133-138, Sodom ve Gomore'nin tamamen yıkılması.

38 Musa'da da (ibretler var). Hani, Biz onu apaçık bir güç/ yetki [sultân] ile göndermiştik.
39 O kudretinden dolayı yüz çevirmiş ve "Bu bir sihirbaz veya delinin biri" demişti.
40 Biz onu ve ordularını yakalayıp denize attık. O kendini suçluyordu.[12]
41 Ad kavminde de (ibretler var). Hani Biz onların üzerine kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik.[13]
42 Uğradığı yerde hiçbir şeyi bırakmıyor ve mutlaka onu un ufak ediyordu [remîm].[14]
43 Semûd'da da (ibretler var). Hani, onlara "Belli bir süreye kadar (dünyadan) faydalanın denmişti."
44 Rablerinin emrine karşı geldiler, bu yüzden bakıp dururken onları yıldırım çarpmıştı.[15]
45 Ne ayağa kalkabildiler ne de yardım görebildiler.
46 Daha önce de Nûh kavmini (helak etmiştik). Muhakkak ki onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler.[16]
47 Göğü kendi elimizle/kudretimizle bina ettik. Muhakkak ki Biz onu genişletmekteyiz.[17]
48 Yeryüzünü de (beşik gibi) Biz döşedik. Biz ne güzel döşeyicileriz![18]
49 Düşünüp öğüt alasınız diye biz her şeyi çift çift yarattık.
50 O hâlde (Ey Peygamber!) De ki: "Allah'a koşunuz/kaçınız! Muhakkak ki ben Onun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım"
51 "Sakın Allah'la beraber bir başka tanrı edinmeyiniz. Ben Onun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım"
52 (Ey Peygamber!) İşte böyle olmuştur; onlardan öncekilere hiçbir elçi gelmemiş olsun ki, "O bir büyücüdür veya delinin biridir" dememiş olsunlar.
53 Onlar bunu birbirine tavsiye mi ettiler ki (hep aynısını söylüyorlar)? Bilakis onlar azgın bir kavimdirler.

---

12 Krş. Yûnus, 10/90-91
13 Krş. Tevbe, 9/70; İbrâhim, 14/9; Hac, 22/42; Furkân, 25/38
14 Krş. Ahkâf, 46/21-45
15 Krş, Hûd, 11/61-68
16 Krş, Hûd, 11/25 vd.
17 "Biz onu genişletmekteyiz" ifadesi, bugün modern astrofiziğin konularından olan "evrenin genişlemesi" fenomenini dile getirmektedir.
18 Beşik metaforu kullanılmıştır. Beşikteki bebeğin her türlü ihtiyacı karşılandığı gibi, yeryüzü de insanın her türlü ihtiyacına cevap verecek şekilde dizayn edilmiştir.

54 O hâlde sen onlardan yüz çevir. Sen kınanacak değilsin.
55 Sen sadece öğüt ver, muhakkak ki öğüt inananlara fayda verir.[19]
56 Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.
57 Ben onlardan bir rızık istemiyorum, beni doyurmalarını da istemiyorum.
58 Muhakkak ki Allah, Rezzâk'tır, Güç kudret sahibidir, Metîn'dir.
59 Muhakkak ki o zulmedenlerin, arkadaşlarının günahı gibi günahları vardır. Şimdilik acele etmesinler.
60 Vaat olundukları gün geldiğince vay o inkâr edenlerin hâline!

---

[19] Krş. A'lâ, 87/9. Bu ayete göre Kur'anî öğütlerin inananlara/mü'minlere mutlaka fayda vereceği belirtilmektedir. Eğer bu ayet gereği gibi anlaşılıp hayata geçirilseydi bugün İslam âlemi ahlaki değerlerde en önde olurlardı. Hâlbuki durum tam tersinedir. Müslümanların ya imanında bir sorun var ya da Kur'an'ı terk ettiler (Furkân, 25/30) veyahut her ikisi de.

52- TÛR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinden almıştır. Tur, "dağ" demektir. Hz. Musa'ya ilk vahyin geldiği Sina Dağı kastedilmektedir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 49 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta, 52, inişte ise 76 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun Tur'a,
2 Satır satır yazılmış Kitâb'a,
3 Yayılmış ince deri üzerine
4 Beyt-i Ma'mûr'a,[1]
5 Yükseltilmiş tavana,
6 Kabaran denize
7 Muhakkak ki Rabbinin azabı elbette gerçekleşecektir.
8 Onu önleyecek hiçbir şey yoktur.
9 O gün gök bir çalkalanışla çalkalanır.
10 Dağlar bir yürüyüşle yürür.
11 O gün yalancıların vay hâline![2]
12 Onlar, daldıkları boş şeyler içinde oyalanıp duruyorlar
13 O gün cehennem ateşine itilip kakılarak atılırlar.
14 (Onlara şöyle denir): "İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur"
15 "Bu bir sihir mi, yoksa siz mi görmüyorsunuz?"
16 Yaslanın oraya! [ıslavhâ] Sabretseniz de sabretmeseniz de sizin için birdir. Ancak yaptıklarınızın karşılığı verilir.
17 Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar cennetlerde ve nimetler içindedirler.
18 Rablerinin kendilerine verdikleri şeylerle safâ sürerler

---

1 Beyt-i Ma'mûr'dan kasıt Kâbe'dir. Aynı zamanda Hak katındaki mescittir diyenler de vardır. "Mescid-i Aksâ" (=En uzak mescit)

2 Krş. Murselât, 77/15 vd.

[fâkihîne][3] ve Rableri "Onları cehennem [cahîm] azabından korumuştur.
19 "Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yiyiniz, içiniz!" (denilir).
20 Sıra sıra dizili koltuklara/sedirlere yaslanmış olarak.[4] Biz onları güzel gözlü/bakışlı saf ve temiz eşlerle [hurin ıyn] eşleştiririz.
21 İnanan ve soyları da inanarak kendilerine tabi olan kimselere soylarını da katarız. Biz onların yaptıklarından hiçbir şeyi eksiltmeyiz. Herkes kazandığına karşılık bir rehindir.[5]
22 Onlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol veririz.
23 Orada boş söz söyletmeyen, (içilince) günaha sokmayan bir kâseyi kapışırlar [yetenâze'ûne].
24 Hizmetlerine verilmiş, her biri sanki sedefte saklı bir inci gibi olan genç hizmetçiler/uşaklar [ğılmân] etraflarında döner dururlar.
25 Birbirlerine dönüp karşılıklı sorular sorarlar.
26 Derler ki: "Muhakkak biz daha önce ailemiz içinde yaşarken korku içindeydik [muşfikîn].
27 Allah bize lütfetti de bizi o kavurucu [semûm] azaptan korudu.
28 Gerçekten biz Ona daha önceden dua ediyorduk. Muhakkak ki O, Berr'[6]dir, Rahîm'dir.
29 (Ey Peygamber!) O hâlde öğüt vermeye devam et. Zira sen, Rabbinin nimeti sayesinde ne kâhinsin ne de deli.[7]
30 Yoksa onlar, "O bir şâirdir; zamanın onun aleyhine dönmesini/zamanın başına bilinmeyen bir şey getirmesini[8] gözetliyoruz/bekliyoruz" mu diyecekler?
31 Sen de de ki: "Gözetleyiniz/bekleyiniz bakalım! Muhak-

---

3 Krş. Zâriyât, 51/16

4 Cennetliklerin bu durumu, onların iç huzuru ve mutluluklarının bir temsili anlatımıdır. Sedir olarak tercüme ettiğimiz "serir" kelimesi ile mutluluk anlamında olan "sürûr" kelimesi de aynı kökten gelir.

5 Krş. Ra'd, 13/23; Mü'min, 40/8

6 **El-Berr**: İyilik eden, ihsanda bulunan.

7 Krş. Kalem, 68/2

8 Reyb, daha önce de belittiğimiz gibi, kesin gerçeğin tam zıddını veren bir kelimedir. Yani, hakikatle ilgili her türlü, şüphe, şekk, zan, tereddüt, ihtimal, tahmin vb ihtiva ediyor olumsuzluk hâli ise "lâ reyb"=kesin gerçeği veriyordu. Burada ise "reybu'l-menân" (zamanın aleyhe dönmesi veya zamanın başına bilinmeyen bir şey getirmesi) anlamında bir deyimdir.

kak ben de sizinle beraber gözetlemekteyim/beklemekteyim.[9]

32 Yoksa bunu kendilerine yumuşak tabiatları [ahlâmuhum] mı emrediyor yahut azgın bir topluluk mudur?

33 Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? Bilakis, onlar inanmıyorlar.

34 Eğer sözlerinde doğru iseler, haydi onun gibi bir söz getirsinler.

35 Yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar yahut kendileri mi yaratıcıdırlar?

36 Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Bilakis onlar kesin inanmıyorlar!

37 Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahut her şeye hâkim olan kendileri midir?

38 Yoksa onların üstüne çıkıp da dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyicileri apaçık bir delil/yetki [sultân] getirsin.

39 Yoksa kızlar Onun da oğullar sizin mi?[10]

40 Yoksa sen onlardan ücret istiyorsun da onlar ağır bir yük altına mı giriyorlar?[11]

41 Yoksa algılanamayan gerçeklerin [ğayb] bilgileri onların yanlarında da oradan mı yazıyorlar?[12]

42 Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat tuzağa düşecek olanlar inkâr edenlerdir.

43 Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrıları mı var? Allah onların koştukları ortaklardan münezzehtir.

44 Gökten düşmekte olan parçalar görseler "Bunlar üst üste yığılmış bulutlardır" derler.[13]

45 (Ey Peygamber!) Sen onları çarpılacakları günlerine kadar kendi hâllerine bırak!

46 O gün tuzakları/planları kendilerine hiçbir fayda vermez ve kendilerine yardım da edilmeyecektir.

---

9 Müşrikler, ilahi mesajın yanlışlığının ortaya çıkmasını bekliyorlar, Hz. Peygamber de onun gerçekleşmesini bekliyor. Bunun için "Ben de sizinle beraber gözetlemekteyim/beklemekteyim" diyor.

10 Krş, Nahl, 16/57; Necm, 53/21

11 Krş, Kalem, 68/46

12 Krş, Kalem, 68/47

13 Krş, Şuarâ, 26/187, İsrâ, 17/92

47 Muhakkak ki zulmedenlerin bunun dışında bir azapları daha var[14]. Fakat onların pek çoğu bilmezler.

48 (Ey Peygamber!) Rabbinin hükmüne sabret! Muhakkak ki sen gözlerimizin önündesin/gözetimimiz altındasın. Kalktığın zaman Rabbine övgü/hamd ile tesbih et.

49 Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışı sırasında O'nu tesbih et.[15]

[14] Bu ayeti kabir azabıyla yorumlayanlar vardır. Aslında bu ayet burada zulmedenlerin dünyada başlarına gelen belâlar kastedilmektedir. Zalimlerin, saygınlıklarını, saygı ve itibarlarını kaybederek kıyamete kadar lanetle anılmaları bile onlar için ayrı bir azaptır.

[15] Yıldızların batışı sırasındaki tesbih, sabah namazıdır. Ortalık ağarmaya başlayınca yıldızlar da kaybolmaya başlar.

53- NECM SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetin başındaki "en-necm" kelimesinden almadır. Necm, "yıldız" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 62 ayetten ibarettir. Mushafta 53, inişte ise 23 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Aşağı doğru kayan[1] yıldıza andolsun ki,
2 Arkadaşınız (Muhammed) ne saptı ne de azıttı [ğavâ]
3 O, hevesine/arzusuna göre konuşmaz.
4 O/Kur'an, kendisine vahyedilenden başka bir şey değildir.
5 Onu ona çok güçlü olan öğretti.[2]
6 O, üstün akıl ve dirayet sahibi [zu mirretin],[3] ona yöneldi [f'estevâ]
7 O, en yüksek ufukta iken
8 Sonra yaklaştı ve iyice sokuldu
9 Öyle ki, (aralarında) iki yay aralığı, hatta daha az kaldı.[4]
10 Böylece (Allah) kuluna vahyedeceğini vahyetti.
11 Gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı.

---

1 "Hevâ" kelimesi, düşmek, kaymak, inmek gibi anlamlara gelir. Cebrail'i vahiy getireceği zamanki hâlini, kayan bir yıldıza teşbih ederek yemin ediyor. Müteakip ayetlerden bunu anlıyoruz.

2 Burada Cebrail kastedilmektedir. Zaten Cebrail kelimesindeki "cebr" Sami dillerinde "güç, kuvvet" anlamındadır. "il" de Rab demektir. Dolayısıyle "Cebrail" Rabbin, yani "Allah'ın gücü" anlamındadır. Krş. Tekvîr, 81/19-20

3 "Zu mirre" terkibi, akıl, kuvvet, yetenek ve sağlam, donanımlı anlamındadır. Nitekim İslam filozofları, Cebrail'i "Akıl" la tanımlamışlardır. Onların meşhur sudûr teorisinde; Cebrail, kozmik akıllardan "Onuncu akıl" dır. Yani maddeye şekil veren akıldır (Vâhibu's-suver).

4 Araplarda eskiden beri gelen bir geleneğe göre, savaşan iki kabilenin reisi, savaşa son vermek istediklerinde ikisi bir araya gelir ve yaylarını üst üste koyarak birlikte iki yayı gererler ve bir tek ok atarlar. Böylece aralarında bir ittifakın oluştuğunu ilan ederler. Bu savaşın bittiği dostluğun, birlik ve beraberliğin başladığı anlamına gelir. İşte Kur'an, Hz. Peygamber'le Cebrail arasındaki vahiy olayını ve Cebrail'in Hz. Peygamber'e yakınlığını ifade için Arapların bu çok eski geleneğini temsilen kullanıyor.

12 (Ey inkârcılar!) Şimdi siz, gördüğü şeyler üzerinde onun-
la tartışacak mısınız?
13 Andolsun o, onu bir kere daha inerken görmüştü.
14 En son sınır ağacının yanında [sidretu'l-muntehâ][5]
15 Onun yanında me'vâ bahçesi [cennetu'l-mevâ'] vardır.
16 O vakit sidre'yi kaplayan kaplıyordu.
17 Onun gözü ne kaydı ne de şaştı [tağâ].
18 Andolsun o, Rabbinin büyük delillerini [âyât] gördü.
19 (Ey inkârcılar!) Siz şimdi (uyduruk tanrılarınız) Lât ve
Uzzâ'yı görmüyor musunuz[6]?
20 Diğer üçüncüsü Menat'ı da.[7] (Bunlardan nasıl tanrı
olur?)
21 Demek erkekler sizin, dişiler Onun ha!
22 O hâlde bu ne insafsızca bir taksim![8]

---

[5] Sidre, arazilerde sınırları belirlemek için dikilen bir nevi "Arap kirazı" denen bir ağaçtır. Birçok tefsirci bu olayın Miraç'ta vuku bulduğunu zanneder ama bu ayetlerin inişi, miraç olayından çok önce vuku bulmuştur. Burası, 13. ayete göre, Cebrail'in çıktığı değil, indiği ve Hz. Peygamber'in Hira civarında Cebrail'i gördüğü yerdir. Muhtemelen sidre ağacı ve me'va bahçesi, Hira dağının oralarda bir yerdir. Ayrıca "Me'va cenneti" Kur'an'da 22 yerde geçer, hepsi de ölümden sonraki gidilecek cennetlerden biridir. Ancak buradaki konteksi dikkate alırsak, Hira dağı eteklerinde "me'va bahçesi" adı verilen bir bahçe olma ihtimali daha makuldür. Çünkü "me'va" kelimesi "sığınak, barınak, son durak" anlamındadır. Bu da yolcuların uğrak yeri olan bahçeyi akla getirir. Sidre, Hira dağı eteklerinde en son sınır olduğuna göre burası da onun yanında bir bahçedir şeklinde yorumlayanlara katılıyoruz. Doğrusunu Allah bilir.

[6] Lât, müşriklerin en büyük putlarından birinin adıdır. Taif ve Sakif kabilelerinin veya Nahle'de Kureyş kabilesinin taştan yapılmış putudur. Uzzâ ise, sakız ağacından yapılmış Gatafan kabilesinin ahşap putudur.

[7] Menat da Huzeyl ve Huzâa kabilelerinin taştan yapılmış putudur.

[8] Câhiliye döneminde bazı Araplar, kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi. Örfleri buna izin veriyordu. Kız çocuk ailede istenmeyen evlatlardı. Kaçırılıp veya esir edilip köle, cariye edilme ihtimali vardı. Savaşa fiilen katılmazlar ailenin ve kabilenin şerefini koruyamazlardı. Onun için onlara mirastan pay bile vermezlerdi. Bütün bunlar tarihi bir vak'a olarak doğrudur. Kur'an bize hem bu tarihsel olayı veriyor hem de buradan günümüze "nass anlam" olarak bambaşka bir mesaj daha veriyor. O da bizim günlük hayatımızda kendi nefsimize ve Allah'a ne kadar değer verdiğimizin bizzat kendimiz tarafımızdan test edilmesidir. Eski Araplar kız çocukları gibi değersiz gördükleri şeyleri Allah'a, erkek çocukları gibi değerli gördükleri şeyleri de kendilerine ayırdıklarını gördük. Peki, biz bugün kendimize neyi, Allah'a neyi ayırıyoruz? Bir bakalım: Biriktirdiğimiz paraların büyük ve değerli kısmını kendi nefsimize ayırıyoruz. İhtiyaç sahiblerine, yoksullara, dul ve yetimlere yani Allah yoluna mümkün oldukça küçük

23 Onlar, sizin ve babalarınızın/atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değil. Allah onlar hakkında herhangi bir delil [sultân] indirmedi. Onlar ancak zana ve nefislerinin hevasına/arzusuna tabi oluyorlar. Andolsun onlara Rablerinden doğru yolu gösteren rehber gelmiştir.

24 Yoksa insan her dilediği şeyi elde eder mi?

25 Sonra ilk de son da Allah'ındır.

26 Göklerde nice melekler vardır ki, Allah şefaat edilmesini dilediği ve razı olduğu kimseler hakkında kendilerine izin vermedikçe onların şefaati hiçbir fayda sağlamaz.[9]

27 Muhakkak ki ahirete inanmayanlar, meleklere dişi isimler vermektedirler.

28 Onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Zandan başka bir şeye tabi olmuyorlar. Muhakkak ki zan, hiçbir zaman gerçeği/hakkı ifade etmez.

29 (Ey Peygamber!) Bizi anmaktan yüz çevirip [tevellâ] de dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimseden sen de yüz çevir [fa'rıd].

30 İşte onların erişebilecekleri bilginin seviyesi budur. Muhakkak ki Rabbin yolundan sapanı daha iyi bilir. Zira O, kimin doğru yol üzerinde olduğunu daha iyi bilmektedir.

31 Göklerde ve yerde olanlar Allah'a aittir. Kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırır, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırır.

32 Onlar ufak tefek kusurlar hariç, büyük günahlardan ve iffetsizlikten/hayâsızlıktan kaçınanlara gelince, muhakkak ki Rabbinin bağışlaması geniştir. O gerek sizi topraktan inşa ettiğinde[10] ve gerek annelerinizin karnında

---

ve değersiz paylar ayırıyoruz. Yani Allah yoluna daha az harcıyoruz. Keza en güzel arazileri, arsaları, binaları, daireleri ve odaları kendi nefsimize; mescitleri, namazgâhları vb yani Allah için tahsis ettiğimiz mekânları da en izbe ve karanlık yerleri, odun ve kömürlükleri, merdiven atlarını tahsis ediyoruz. Diğer yandan ömrümüzün en kıymetli anlarını gençlik ve olgunluk dönemlerimizi zevk ve sefa, nefsanî arzular yani hedonist duyguları tatmin peşinde geçirirken, ihtiyarlık günlerini, yani hayatın en verimsiz ve değersiz günlerini ise mescit ve camilerde ibadete müdavim olarak Allah'a tahsis ediyoruz. Kısaca değerli paralar, mallar, servetler ve vakitler kendimize, değersiz mallar, paralar ve vakitler vb Allah'a öyle mi? "Ne insafsızca bir taksim!" değil mi?

9 Krş, Enbiyâ, 21/28

10 Toprak, insanlığın tarih öncesi inorganik dönemidir.

ceninler iken[11] de en iyi bilendir. Şimdi kendinizi temize çıkarmayınız. Zira O, kimin sorumluluk bilincinde olduğunu daha iyi bilir.

33 (Ey Peygamber!) Şimdi yüz çevireni gördün mü?

34 Pek az verip de sımsıkı cimri olanı.

35 Algılanamayanın [ğayb] bilgisi onun yanında da sadece o mu görüyor?

36 Yoksa Musa'nın sahifelerindekiler ona bildirilmedi mi?

37 Çok vefâlı olan İbrahim'inki?

38 Hiçbir kimse, bir başkasının (günah) yükünü yüklenmez.[12]

39 İnsan için ancak çalıştığı vardır.

40 Şüphesiz çalışması/emeği elbette görülecektir.

41 Sonra onun karşılığı kendisine tastamam verilecektir.

42 Muhakkak ki en son varış Rabbine'dir.

43 Muhakkak ki güldüren de ağlatan da O'dur.

44 Muhakkak ki öldüren de hayat veren de O'dur.

45 Muhakkak ki erkek dişi iki çifti yaratan O'dur.

46 (Rahme) atıldığında bir nutfe'den/spermatazoid'den

47 Muhakkak ki başka bir yaratma [neş'ete] da Ona aittir.

48 Muhakkak ki zengin eden de sınırlayan da O'dur.

49 Şi'ra (yıldızı)'nın Rabbi de O'dur.[13]

50 Muhakkak ki önceki Ad kavmini[14] helak eden de O'dur.

51 Semûd'u da. Hiçbirini geriye bırakmadı.[15]

52 Daha önce de Nûh kavmini de. Muhakkak ki onlar pek zalim ve pek azgındılar.[16]

---

[11] Ana karnındaki cenin dönemi, nutfe/spermatozoid dönemi yani organik dönemdir.

[12] Krş, En'âm, 6/164; İsrâ, 17/15; A'lâ, 87/18-19; Zumer, 39/7; 87/18-19. Kimse kimsenin yükünü çekmeyeceği kuralı, öncelikle nass mana olarak, Hıristiyanlığı reddeder. Çünkü onlarda Hz. İsa, herkesin günahına kefil olarak çarmıha gerildiğini söylerler. Bir diğer anlam da kimsenin şefaati kimseye fayda vermez. Zira şefaat eden, şefaat ettiğinin günahına kefil olur ve onu yüklenir.

[13] Şi'râ, Himyer ve Huza'a kabilelerinin taptığı yıldızın adıdır. Bu yıldıza "Sirius" (Akyıldız) da denir. Büyük Köpek (Canis Major) takımyıldızına ait çok parlak bir yıldızdır.

[14] Krş, A'râf,7/65-74; Ahkâf, 46/21. Ad kavmi ilk ve eski olan Ad kavmi Ahkâf'da anlatılandır. Helak olup gitmiştir. İkinci Ad kavmi ise, İremlilerdir.

[15] Bkz. Fecr, 89/6-7.Krş, A'râf, 7/73

[16] Krş, Hûd, 11/42

53 Altı üstüne getirilen şehirleri [mu'tefike] de yere batırdı.[17]

54 Onları örttükçe örttü.

55 O hâlde (Ey insan!) Şimdi Rabbinin hangi nimetinden kuşku [tetemârâ] duyarsın?

56 İşte bu (Peygamber) önceki uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.

57 Yaklaşmakta olan/kıyamet, daha da yaklaşıyor.

58 Onun (örtüsünü) Allah'tan başka açacak [kâşife] kimse yoktur.

59 Şimdi siz bu söze/Kur'an'a mı hayret ediyorsunuz/tuhaf görüyorsunuz?[18]

60 Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!

61 Sizler gaflet içinde eğlenip duruyorsunuz!

62 Artık Allah için secdeye kapanınız ve Ona kulluk ediniz.[19]

---

[17] Krş, A'râf, 7/80 vd; Tevbe, 9/70; Hâkka, 69/9

[18] Krş, Ra'd, 13/5; Kâf, 50/2

[19] Bu ayet secde ayetidir.

54- KAMER SÛRESİ

Sûre adını ilk ayette geçen "kamer" kelimesinden almıştır. Kamer, "ay" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 55 ayettir. Mushaf'ta 54, inişte ise 37'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kıyamet [es-sâ'at] yaklaşır ve ay yarılır/gerçekler ortaya çıkar.[1]

2 Eğer onlar bir delil [âyet] görseler yüz çevirirler ve "Bu süregelen bir sihirdir"[2] derler.

3 Nitekim onlar (kıyameti) yalanladılar ve kendi heveslerine/arzularına tabi oldular. Her iş olacağına varır.

4 Andolsun onlara kendilerini inkârdan alıkoyacak haberler geldi.

5 (Bunlar) yüksek hikmetlerle dolu (haberlerdir). Fakat uyarılar fayda vermiyor.

6 O hâlde (Ey Peygamber!) onlardan yüz çevir. Çağırıcının çağrısının bilinmeyen bir şeye doğru olduğu gün.

7 Gözleri korku ve dehşetten dışarı fırlamış bir hâlde kabirlerden [ecdâs] çıkarlar ve çekirge sürüsü gibi etrafa dağılırlar.

8 Çağrı sesine doğru şaşkınlık içinde koşarlar, inkâr edenler de "Ne zorlu bir gün!" derler.

---

1 Ayın yarılması olayı çok tartışılmıştır. Kimisi bunu, müşriklerden birinin bir mucize istemesi üzerine Hz. Peygamber'in parmağı ile işaret ederek ikiye yardığını söylerler, kimisi de Kıyamet koparken meydana gelecek bir olay olarak değerlendirir. Kur'an'daki güneşin dürülmesi, ayın karanlığa gömülmesi, göğün yarılması, ay ile güneşin çarpışması vb gibi kıyamet sahnelerine baktığımız zaman, yarılma olayının kıyamet koparken meydana geleceğini anlarız. Ayrıca Arapçada olması beklenen bir işin olması ve gerçeğin apaçık ortaya çıkmasına da "ay yarıldı" deyimi kullanılır. Ayette kullanılan fiiller mazidir. Arapçada olması kesin olan olaylar için fiil mazi kipiyle kullanılır. Bunu Türkçeye çevirirken gelecek zaman kipiyle çevirenler de olmuştur. Fakat Biz, geçmiş ve gelecek zamanları da içine alan geniş zaman kipiyle çevirdik.

2 Krş, En'âm, 6/7

9 Kendilerinden önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanlayıp "Bu bir delidir" dediler ve ona engel oldular.

10 O da Rabbine dua etti; "Muhakkak ben yenik düştüm. Bana yardım et!" (diye yalvardı).

11 Biz de gök kapılarını sağanak hâlinde yağan müthiş bir yağmurla açtık.

12 Yerden pınarlar fışkırttık. Böylece sular takdir edilmiş bir işi gerçekleştirmek için birbirine kavuştu.

13 Biz onu/Nûh'u, çivilerle perçinli tahta levhalardan oluşan (gemiye) bindirdik.[3]

14 İnkâr edilmiş kimseye bir mükâfat olarak (gemi) gözlerimizin önünde/gözetimimiz altında akıp gidiyordu.

15 Andolsun Biz bu olayı bir ibret [âyet] olarak bıraktık.[4] Var mı bir ibret/öğüt alan?

16 Azabım ve uyarım nasıl oluyormuş?

17 Andolsun Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alsınlar diye kolaylaştırdık. Var mı bir ibret/öğüt alan?

18 Ad (kavmi) de yalanlamıştı. Azabım ve uyarım nasıl oluyormuş?[5]

19 Muhakkak ki Biz onların üstüne, uğursuzluğu sürekli bir günde şiddetli ve dondurucu [sarsarân) bir rüzgâr/ kasırga gönderdik.[6]

20 İnsanları, sanki kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi kaldırıp atıyordu.[7]

21 Benim azabım ve uyarım nasıl oluyormuş?

22 Andolsun Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alsınlar diye kolaylaştırdık. Var mı bir ibret/öğüt alan?

23 Semûd (kavmi) de uyarıcıları yalanlamıştı[8].

24 Dediler ki: "İçimizden bir insana mı tabi olacağız O takdirde biz gerçekten sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz."

25 "Vahiy, aramızdan ona mı verilmiş? Bilakis o, şımarık bir yalancıdır."

---

3 Krş, Hûd, 11/25-48
4 Krş, Tâhâ, 20/13; Ankebût, 29/15
5 A'râf, 7/65-72; Hûd, 11/50-60; Şuarâ, 26/123-139
6 Krş, Fussilet, 41/16; Ahkâf, 45/24; Hâkka, 69/6
7 Krş. Hâkka, 69/7
8 Semûd kavmi için bkz. A'râf, 7/73-79; Hûd, 11/61-68; Şuarâ, 26/141-158

26 Onlar yarın bilecekler; yalancı kimmiş, şımarık kimmiş!

27 (Salih'e şöyle demiştik): "Muhakkak ki, onları sınamak için dişi deveyi gönderen Biziz. Şimdi onları gözetle ve sabret."[9]

28 "Onlara suyun kendileriyle (deve) arasında (dönüşümlü olarak) taksim edildiğini haber ver. Her biri içme sırasına göre hazır bulunsun!"

29 Arkadaşlarını çağırdılar,[10] o da kılıcını çekip deveyi boğazladı.

30 Benim azabım ve uyarım nasıl oluyormuş?

31 Nitekim Biz de üzerlerine korkunç bir ses [sayha] gönderdik. Hepsi hayvan ağılındaki çiğnenmiş kuru otlar gibi oldular.

32 Andolsun Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alsınlar diye kolaylaştırdık. Var mı bir ibret/öğüt alan?

33 Lût kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı[11].

34 Muhakkak ki Biz üzerlerine taşlar savuran bir fırtına gönderdik. Lût'un ailesi/eşi hariç onları bir seher vakti kurtardık.[12]

35 Katımızdan bir lütuf olarak. Şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız.

36 Andolsun (Lût) onları şiddetli azabımızla uyarmıştı. Fakat onlar bu uyarıları kuşkuyla karşılamışlardı.

37 Andolsun onlar onun konuklarından arzularını tatmin etmek istediler. Bunun üzerine Biz de onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadınız."

38 Andolsun bir sabah erkenden kalıcı bir azap geldi.

39 "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadınız" (dedik).

40 Andolsun Biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alsınlar diye kolaylaştırdık. Var mı bir ibret/öğüt alan?

41 Andolsun Firavun ailesine de uyarıcılar gelmişti.

42 Mucizelerimizin [âyât] hepsini yalanladılar. Biz de onları Azîz ve Muktedir[13] olanın yakalaması gibi yakaladık.

---

9 Krş, Hûd, 11/61-68; Şuarâ, 28/155-157

10 Arkadaşları dokuz kişilik bir çete idi. Bkz. Neml, 27/48

11 Lût kavmi için bkz. A'râf, 7/80-84; Hûd, 11/70-83; Hicr, 15/58-76; Şuarâ, 26/160-174; Neml, 27/54-58; Ankebût, 29/28-35

12 Krş, Hûd, 11/76-83

13 **El-Muktedir**: Güç ve kudretinin sonu olmayan.

43 (Ey Mekkeliler!) Sizin inkârcılarınız onlardan daha mı hayırlı? Yoksa kitaplarda sizin için bir beraat/kurtuluş belgesi mi var?
44 Yoksa onlar, "Biz yardımlaşan güçlü bir topluluğuz [cemî']" mu diyorlar?"
45 Toplulukları dağılacak ve arkalarını dönüp kaçışacaklar.[14]
46 Bilakis onların (azap) vaadi kıyamettir [es-sa'at]; kıyamet ise daha dehşetli ve daha şiddetli bir acıdır.
47 Muhakkak ki suçlular/günahkârlar [mucrimûn] bir sapıklık ve çılgınlık içindedirler.
48 Yüzüstü ateşe sürüklendikleri gün kendilerine, "Cehennemin dokunuşunu/yakışını tadınız!" denir.
49 Muhakkak ki Biz her şeyi bir ölçüye göre [kader] yarattık[15].
50 Bizim buyruğumuz bir göz kırpması gibi bir tek sözden ibarettir.
51 Andolsun Biz sizin gibileri hep helak ettik. Var mı bir ibret/öğüt alan?
52 Yaptıkları her şey kitaplarda yazılıdır[16].
53 Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır[17].
54 Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar, cennetlerde ve ırmaklardadırlar[18].
55 Kudretli bir hükümdarın katında, bir doğruluk/huzur [sıdk] meclisinde.

---

[14] Mekkeli müşriklerin Bedir savaşındaki kaçışları olduğu söylenir.
[15] Krş. Hicr, 15/21; Furkân, 25/2; A'lâ, 87/1-3
[16] Krş. Zuhruf, 43/80; Câsiye, 45/28-29; İnfitâr, 82/10-12
[17] Kehf, 18/49
[18] Hicr, 15/46

55- RAHMÂN SÛRESİ

Sûre ismini, ilk ayetinde geçen ve Allah'ın isimlerinden biri olan "er-Rahmân" kelimesinden almıştır. Rahmân, "esirgeyen, seven ve merhamet eden" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur ve 78 ayetten müteşekkildir. Yaygın nüzûl sıralamasında Ra'd Sûresi'nden sonraya alınmıştır.Mushaf'ta 55, inişte ise 97 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Rahmân,
2 Kur'an'ı öğretti
3 İnsanı yarattı
4 Ona düşünüp açıklamayı öğretti
5 Güneş ve ay bir hesaba/yasalarına göre hareket etmektedir.
6 Yıldızlar/otlar [necm] ve ağaçlar her ikisi de Ona secde ederler.
7 Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu.
8 Sakın ölçüyü kaçırmayınız/haddi aşmayınız![1]
9 Tartıda adaleti gözetiniz ve eksik tartmayınız.
10 Yeryüzünü de bütün canlılar [enâm] için yayıp koydu.
11 Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır.
12 Filizlenip dal veren taneler ve hoş kokulu [reyhân] bitkiler de (var etti).
13 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
14 O, insanı pişmiş kuru bir çamurdan [salsâlin ke'l-fahhâr] yarattı.
15 Cinleri de dumansız ateşten [mâric] yarattı.
16 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
17 O, iki doğunun da Rabbidir, iki batının da Rabbidir.[2]

---

[1] Krş, A'râf, 7/56

[2] Kur'an, insanları ve cinleri aynı konteks içinde bahsettiği zaman, kozmik bir misal vereceğinde iki doğu ve iki batı kavramını birlikte kullanıyor. İn-

18 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
19 O, iki denizi salıverdi birbirine kavuşurlar[3]
20 (Ama) aralarında bir engel vardır, birbirlerine karışmazlar.
21 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
22 Her ikisinden de inci ve mercan çıkar
23 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

---

san toprak orijinli, cin ve şeytan ise ateş orijinlidir. Güneş sistemi içinde iki gezegenden en sıcak olan Venüs ateşi, dünya da toprağı temsil eder. Bu iki gezegen aynı zamanda iki doğu ve iki batıyı sembolize etmektedir. Kur'an'ın indiği dönemde cinlerle gökten haber alma ve yıldızlara ve gezegenlere bakma olayları eskiden beri devam edegelen işlerdendi. Câhiliye Arapları gezegenlere, yıldızlara adaklar adıyorlar kurbanlar sunuyorlardı. Ayrıca onlar yıldız ve gezegenlerin cinler, şeytanlar ve bazı ruhani varlıkların mekânı olduğuna da inanıyorlardı. Bunlar için Venüs yıldızı oldukça önemliydi. Nitekim eski gökbilimciler Venüsün 3. kat göğe hâkim olduğunu düşünürlerdi. Venüs aynı zamanda dişiliği de temsil etmekteydi. Kur'an bu ayetle onlara da mesaj veriyor. Bu sebeple Kur'an, kozmik ve astronomik bir olay olan, doğu ve batıyı konu edinmiştir. İki doğu ve iki batı kozmik olarak şöyle açıklanabilir. Güneş sistemindeki gezegenler, biri dışında hepsi yörüngelerinde akıp giderken doğudan batıya, bir diğer ifade ile söylersek, hepsi saat yelkovanı istikametinde dönerler. Sadece Venüs/Zühre gezegeni/Çobanyıldızı, kendi yörüngesi içinde batıdan doğuya doğru yani saat yelkovanının tersi istikametinde dönmektedir. Şu hâlde bize göre, Venüsün doğusu batı, batısı doğudur. Böylece içinde bulunduğumuz güneş sisteminde iki doğu ve iki batı vardır. Peki, bu gezegenlerin hepsi de aynı güneşten koptuğuna göre hepsinin de aynı yönde dönmesi gerekmiyor mu? Venüs yörüngesinde nasıl ters yöne dönmüş olabilir? Bunun şöyle olduğunu düşünüyoruz: Venüs de başlangıçta yani güneşten koptuğu dönemlerde diğerleri gibi aynı yönde dönüyor ve yörüngesinde ilerliyordu. Gezegenler hem kendi ekseni etrafında hem de güneş etrafında dönerler. Her gezegende belli açıda meyil vardır. Mesela dünya 23,5 derece meyilli döner. İşte Venüs gezegeni de dönerken meyili zamanla iyice artmış, 30, 40, 50, 90 ve nihayet 160, 180 derece aşağıya gelmiş yani kuzey kutbu güneye, güney kutbu da kuzeye gelmiş ve bu arada dönmeye de aralıksız devam etmiş. Böylece manyetik kutupları yer değiştirmiş ve kendi ekseni etrafında dönüşü de diğer gezegenlerin aksine, ters yönde devam etmiş. Böyle olduğunu ve bundan dolayı güneş sistemi içinde iki doğu iki batı olduğu kanaatindeyim. Allahu a'lem. (Ayrıca Bkz. Zuhruf, 43/38 dipnot)

3 Birinin suyu acı ve tuzlu, diğerininki ise tatlı ve yumuşak yahut birisi sıcak diğeri soğuk iki su kast edilmektedir. Krş. Furkân, 25/53

24 Denizde akıp giden dağlar gibi yüksek gemiler de Onun'dur/Onun yasalarına tabidir.
25 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
26 Her canlı ölümlüdür
27 Ancak Zu'l-Celâli ve'l-İkrâm[4] olan Rabbinin yüzü/Zat'ı bakidir.
28 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
29 Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Ondan ister. O, her an bir iştedir.[5]
30 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
31 Ey iki topluluk/ağırlık [sekalân] yakında sizi hesaba çekeceğim
32 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
33 Ey Cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarından/katmanlarından aşıp geçmeye gücünüz yeterse, aşıp geçiniz. Fakat özel bir güç [sultân] olmadıkça geçemezsiniz.[6]
34 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
35 İkinizin üzerinize dumansız ateşten bir alev [şuvâz] ve alevsiz ateşten kıpkızıl bir duman [nuhâs] gönderilir. Birbirinize yardım edemezsiniz.
36 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

---

[4] **Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm**: Allah'ın isimlerindendir. "Şan, azamet ve kerem sahibi" anlamındadır.

[5] Bu ayet deizmi çürütür. Deistlere göre; Tanrı evreni yaratmış, yasalarını koymuş artık bir şeyle meşgul değildir. Ayette ise, Cenab-ı hak, her an bir iştedir. Yani Onun yarattığı varlıklarla ilgilenmemesi asla söz konusu değildir. Bu ayetten Cenab-ı Hakk'ın evrende her an isim ve sıfatlarının sayısız tecellilerinin var olduğunu anlıyoruz.

[6] Bu ayette ise hem insanlara hem de cinlere gücünüz yeterse göklerin ve yerin katmanlarının dışına çıkın demek istemektedir. Buradan anlaşılan gerek insanların ve gerekse cinlerin bu katmanların dışına çıkamayacaklarını, ancak bir güç/sultan ile çıkılabileceğini ifade etmektedir. Burada kullanılan, güç diye tercüme ettiğimiz *sultan* ile ki biz bundan ilim ve teknolojinin gücünü anlıyoruz. Bir gün insanlık bilim ve teknoloji sayesinde göklerde ve yerde gidebileceği yerlere kadar gidebilecektir. Bunun müjdesini bu ayette görüyoruz.

37 Gök yarılıp da kızarmış bir yağ gibi gül renginde olduğu zaman
38 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
39 İşte o gün insana da cine de artık günahı sorulmaz.
40 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
41 Suçlular/günahkârlar [mucrimûn] simalarından tanınırlar da alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar.[7]
42 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
43 İşte bu suçluların [mucrimûn] yalanladıkları cehennemdir.
44 Onlar, cehennemle [cahîm] kaynar su arasında dolaşır dururlar.
45 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
46 Rabbinin makamından korkan için iki cennet vardır.
47 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
48 (İki cennet de) rengârenk ağaçlar ve çiçeklerle bezenmiştir
49 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
50 İkisinde de akıp duran iki pınar vardır.
51 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
52 İkisinde de her meyveden iki çift vardır.
53 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
54 Onlar astarları kalın ipekten olan minderlere kurulurlar. İki cennetin meyveleri de kolayca toplanacak kadar yakındır.
55 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
56 İçinde çekingen/kaçamak [kâsırâtu't-tarfi], bakışlı, daha önce insanların ve cinlerin dokunmadığı (güzeller) vardır.[8]

---

7 Başları ayaklarından bağlanarak cehenneme atılırlar demektir.

8 Krş, Sâffât, 37/48; Sâd, 38/52

57 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
58 Onlar yakut ve mercan gibidirler.
59 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
60 İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir.
61 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
62 Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.
63 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
64 Renkleri koyu yeşildirler
65 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
66 İkisinde de sürekli çağlayan iki pınar vardır.
67 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
68 İkisinde de her türlü meyve, hurma ve nar vardır.
69 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
70 Orada her şeyin en güzeli, en iyisi vardır.
71 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
72 Çadırlarda bekleyen huriler/eşler[9] vardır.
73 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
74 Onlara daha önce ne insanlar ve ne de cinler dokunmuştur.
75 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
76 Onlar yeşil yastıklara ve çok güzel işlemeli döşeklere yaslanırlar
77 (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
78 Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm olan Rabbinin ismi ne yücedir!

[9] Hûr: hem erkek hem de dişi için kullanılan bir kelimedir.

56- VÂKIA SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-vâkıa" kelimesinden almadır. Vâkıa, "gerçekleşen, meydana gelen olay" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 96 ayettir. Mushaf'ta 56, inişte ise 46 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Gerçekleşecek olan/kıyamet, gerçekleştiği zaman,
2 Onun gerçekleşmesini yalanlayacak yoktur.
3 (Kimini) alçaltır, (kimini) yükseltir.
4 Yeryüzü şiddetli bir sarsılmayla sarsıldığında [reccân]
5 Dağlar paramparça olup
6 Toz toprak hâline geldiğinde
7 Siz de üç sınıfa/gruba [ezvâcen] ayrıldığınızda
8 (Defteri) sağdan verilenler/uğurlular [meymene],[1] ne mutludurlar/uğurludurlar!
9 (Defteri) soldan verilenler/uğursuzlar [meş'eme],[2] ne bedbahttırlar/uğursuzdurlar!
10 (İyilikte) önde olanlar, (cennette de) önde olanlardır.
11 Onlar (Allah'a) yakın olanlardır.

---

1 "Meymene" kavramı, doğruluk ve dürüstlüğü ifade için kullanılır. Amel defterlerini sağdan alanlar için kullanılır. Çünkü onlar doğru ve dürüst kimseler oldukları için sağdan almışlardır. Onların uğurlu telakki edilmesine gelince; Eskiden Araplardaki bazı olaylarda karar veremedikleri zaman, kuşların belli yöne uçmasına bakılarak uğurlu veya uğursuz olacağı inancına dayanır. Eğer sağ tarafa uçarlarsa, uğurlu, sol tarafa uçarlarsa uğursuz telakki edilirdi. Bu anlamda mecaz olarak kullanılır. Meymenet yümn kelimesinden geliyor. Yümn zaten sağ ve uğur demektir. Yemin, uğurlu demektir. Bünyamin kelimesinin buradan geldiği söyleniyor. Sağın oğlu, uğurlu oğul. Latincesi "Dexter". Tam tersi olan "sinister" var. O da meş'emet. Şu'm kelimesinden geliyor, uğursuzluk anlamındadır..

2 "Meş'eme" de meymenenin zıddıdır. Amel defterini soldan alanlar için söylenen bir mecazdır. Eğrilik ve kötülüğü ifade eder. Keza kuşların sol tarafa uçmaları da eski Arap inanışında uğursuzluk addedilirdi. Bu anlamda mecaz olmuştur.

12 Na'îm cennetlerindedirler.
13 Çoğu [sulletun] öncekilerden,
14 Azı sonrakilerdendir.
15 (Bunlar), Altın ve mücevherle işlenmiş tahtlar/koltuklar [surur] üzerinde
16 Onların üzerine karşılıklı kurulurlar/yaslanırlar
17 Etrafında gençler [vildân] sürekli dolaşırlar[3]
18 Tertemiz bir kaynaktan doldurulmuş testiler, sürahiler ve kâselerle
19 Ondan ne başları ağrır ne de sarhoş olurlar.
20 Orada beğendikleri her türlü meyveler,
21 Canlarının çektiği kuş etleri
22 Güzel bakışlı huriler
23 Sedefinde saklı inci misali
24 Yaptıklarına karşılık olarak
25 Orada ne bir boş laf ve ne de günaha sokacak bir söz işitirler.
26 (İşittikleri] ancak selâm (üstüne) selâmdır.
27 (Defterleri) sağdan verilenlere, ne mutlu o sağ ehline!
28 (Onlar) dikensiz kirazlar
29 Salkım salkım muz ağaçları (altında)
30 Uzayıp giden gölgeler
31 Çağlayan sular
32 Pek çok meyveler
33 Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan (nimetler içinde)
34 Yükseltilmiş döşekler üzerindedirler.
35 Muhakkak ki Biz onları/hurileri öyle bir inşa ile inşa ettik/yarattık ki,
36 Biz onları el değmemiş kıldık [ibkârân].
37 Uyumlu [etrâben][4] sevgililer
38 Hepsi (defterleri) sağdan verilen kimseler içindir.
39 Çoğu öncekilerden
40 Birçoğu da sonrakilerdendir.

---

3 Krş, Tûr, 52/24; İnsan, 76/19

4 Etrâben kelimesini genellikle "yaşıt, aynı boyda vb gibi tercüme etmişler. Aynı vasıflara sahip olanlar için de kullanıldığından biz onu semantik gereği kontekse uygun olarak "uyumlu" olarak çevirdik.

41 (Defterleri) soldan verilenler, Yazık o sol ehline!
42 Onlar kavurucu bir ateş ve kaynar bir su içindedirler.
43 Simsiyah boğucu bir dumanın gölgesinde
44 Ne serindir ne de hoş [kerîm]
45 Muhakkak ki onlar varlık içinde şımarmışlardı.
46 Büyük günahlar işlemekte ısrar ediyorlardı.
47 (Ayrıca) şöyle diyorlardı: "Biz ölüp toprak ve kemik yığını hâline geldiğimizde mi? Biz mi bir daha diriltileceğiz?"
48 "Önceki babalarımız/atalarımız da mı?"
49 (Ey Peygamber!) De ki: "Muhakkak ki öncekiler de sonrakiler de."
50 "Elbette belli bir günün belirlenmiş bir vaktinde toplanırlar."
51 Sonra (onlara şöyle denir): "Siz ey yalancı sapıklar!"
52 "Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyecek"
53 "Karınlarınızı onunla doyuracak"
54 Üzerine de kaynar sudan içeceksiniz."
55 "Susuz kalmış develerin içişi gibi içeceksiniz"[5]
56 İşte bu ceza [dîn] gününde onlara sunulacak (ziyâfet!]
57 (Ey inkârcılar!) Her ne kadar tasdik etmeseniz de sizi yaratan Biziz.
58 Akıttığınız meniyi görmüyor musunuz?
59 Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa onu yaratan Biz miyiz?
60 Aranızda ölümü takdir eden Biziz ve Bizim önümüze geçilmiş değildir.
61 Sizleri benzerlerinizle değiştirelim ve bilmediğiniz bir biçimde sizi yeniden inşa edelim.
62 Andolsun ilk yaratmayı bildiniz, artık düşünüp öğüt almanız gerekmez mi?
63 Ne ektiğinizi görmüyor musunuz?
64 Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa onu bitiren Biz miyiz?
65 Eğer isteseydik onu kuru ot yapardık da şaşırıp kalırdınız.[6]
66 "Muhakkak biz ziyandayız"

---

[5] Susuz kalmış bir devenin bir seferinde yaklaşık 150 litre su içtiği söylenir.
[6] Zümer, 39/21

67 "Bilakis biz yoksul bırakıldık" derdiniz.
68 İçtiğiniz suyu görmüyor musunuz?
69 Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz?
70 Dileseydik onu acı ve tuzlu yapardık, her ne kadar şükretmeseniz de.
71 Yaktığınız ateşi görmüyor musunuz?
72 Onun ağacını siz mi var kıldınız [enşe'tum], yoksa onu var kılan Biz miyiz?
73 Biz onu bir ibret [tezkire], çölden geçenlere de bir fayda olsun diye yaptık.
74 O hâlde (Ey Peygamber!) Yüce Rabbinin adıyla tesbih et.[7]
75 Yıldızların bulundukları yerlere yemin ederim ki,[8]
76 Hiç şüphesiz bu, çok büyük bir yemindir.
77 Muhakkak ki O, yüce bir Kur'an'dır
78 Saklı [meknûn] bir Kitap'ta iken[9]
79 Ancak temizlendirilmiş [mutahherûn] olanların dokunabileceği[10]
80 Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş.
81 Şimdi siz bu sözü mü küçümsüyorsunuz?
82 Size gelen böyle bir rızka/nimete tutmuş onu yalanlıyorsunuz.
83 Can boğaza dayandığında
84 Siz o zaman bakar kalırsınız.

---

[7] Bu ayet nazil olduktan sonra Hz. Peygamber rükûda "Subhane Rabbiye'l-Azîm" denmesini tavsiye etmiştir.

[8] Krş, Necm, 53/1

[9] Saklı Kitap'tan kasıt, Levh-i Mahfûz'dur. Yani Allah'ın katında olan kitaptır. Levh-i Mahfûz ise, Allah'ın ilmidir. Kur'an oradan indirilmiştir.

[10] Mutehherûn kelimesi, temiz veya temiz olanlar değil, "temizlendirilmiş" olanlar demektir. Bunlar melekler ve peygamberlerdir. Yani görevli melek/meleklerin veya peygamberlerin dokunabileceği veya erişebileceği Kitap'ta mevcutken, oradan Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Bu ayetten elimizdeki Kur'an'ın abdestsiz dokunulamayacağı anlamını çıkaranlar da olmuştur ama ayetten bu anlam çıkmaz. Bu ayet nazil olduğunda abdest ayeti olan Mâide, 5/6 henüz nazil olmamıştı ve Kur'an da henüz bir kitap hâlinde değildi. Ayette görevli meleklerin ve Cebrail vasıtasıyla da peygamberlerin dokunabileceği saklı Kitap, Allah'ın katındaki Levh-i Mahfûz'dur.

85 O anda Biz ona sizden daha yakın oluruz, fakat siz görmezsiniz.
86 Eğer siz bize hâlâ bağımlı değilseniz,
87 Eğer doğru söyleyenlerden iseniz onu/canı geri döndürebilir misiniz?
88 Eğer (ölen bu kişi Allah'a) yakın olanlardan ise,
89 Onun için ferahlık, güzel kokulu rızıklar ve Na'îm cenneti vardır.
90 Eğer o, (defteri) sağdan verilenlerden ise
91 (Ey) sağ ehlinden olan! "Selâm sana" denir.
92 Eğer sapık yalancılardan ise,
93 Artık ona kaynar sudan bir ziyafet [nuzulun]
94 Bir de cehenneme [cahîm] yaslanma vardır.
95 Muhakkak ki Bu (Kur'an), elbette kesin gerçeğin [hakku'l-yakîn] tâ kendisidir.
96 Öyleyse (Ey Peygamber!) Yüce Rabbinin adıyla tesbih et.[11]

[11] Bkz. Bu sûrenin 10-11. ayetleri

57- HADÎD SÛRESİ

Sûre adını, 25'inci yetinde geçen "hadîd" kelimesinden almadır. Hadîd, "demir" demektir. Medine'de nazil olmuş ve 29 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta 57, inişte ise 94'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Göklerde ve yerde olanlar Allah'ı tesbih etmektedir. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

2 Göklerin ve yerin hâkimiyeti/mülkü Ona aittir. O, hayat veren ve öldürendir. Zira O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

3 O, Evvel'dir,[1] Âhir'dir[2], Zâhir'dir,[3] Bâtın'dır[4]. Zira O, her şeyi hakkıyla bilendir.

4 Gökleri ve yeri altı evrede [yevm] yaratan, sonra Arş'a hükmeden O'dur.[5] Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya çıkanı bilir.[6] Nerede olursanız olun, O, hep sizinle beraberdir. Zira Allah yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.[7]

5 Göklerin ve yerin hükümranlığı/mülkü Ona aittir. Bütün işler ancak Allah'a döndürülür.

6 O, geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. O, göğüslerde [sudûr] olanı hakkıyla bilendir.

7 (Ey insanlar!), Allah'a ve elçisine inanınız ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili [mustahlefîne] kıldığı şeylerden (başkaları için de) harcayınız. İçinizde inanıp (Allah için) harcayanlara büyük bir mükâfat vardır.

---

[1] **El-Evvel**: İlkler ilki, varlığının başlangıcı olmayan, sonsuz, ezelî.

[2] **El-Âhir**: Sonlar sonu, varlığının sonu olmayan, sonsuz, ezelî.

[3] **Ez-Zâhir**: Âşikâr olan, varlığı ve birliği varolan her şeyde gözüken.

[4] **El-Bâtın**: Fonksiyonlarıyla bütün mümkün varlıkların özünde, içkin.

[5] Krş, A'râf, 7/54; Secde, 32/4-5

[6] Krş, Sebe', 34/2

[7] Krş, Nisâ, 4/108; Yûnus, 10/61

8 Size ne oluyor da elçi sizi Rabbinize inanmaya çağırıp durduğu hâlde, Allah'a inanmıyorsunuz? Hâlbuki O, sizden söz almıştı [mîsâkakum].[8] Eğer inanırsanız.

9 Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Muhakkak ki Allah size karşı Ra'ûf'dur, Rahîm'dir.

10 Size ne oluyor da göklerin ve yerin bütün mirası Allah'a ait olduğu hâlde, Allah yolunda harcamıyorsunuz? İçinizden (Mekke) fethinden önce harcayan ve savaşan kimselerle, bunları daha sonra yapanlar bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan çok daha büyüktür. Bununla beraber, Allah hepsine en güzel olanı vaat etmiştir. Zira Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

11 Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah da onu kendisine kat kat artırır. [9]Onun için yüce [kerîm] bir mükâfat vardır.

12 (Ey Peygamber!) İnanan erkeklerle inanan kadınların nurlarının onların önlerinde ve sağ taraflarında koştuğunu göreceğin gün, onlara şöyle denir: "Bugün size müjdelenen; altından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacağınız cennetlerdir." İşte büyük kurtuluş budur.

13 Münafık erkeklerle münafık kadınların, inananlara, "Bizi bekleyiniz ki sizin ışığınızdan biz de aydınlanalım" diyecekleri gün, kendilerine, "Arkanıza dönünüz ve bir ışık arayınız" denir. Bunun üzerine onların arasına kapısı bulunan bir sur/duvar[10] çekilir ki iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır.

14 Onlara seslenirler: "Biz sizinle beraber değil miydik? Onlar da "Bilakis, beraberdiniz ama kendinizi fitneye/derde soktunuz. (Başımıza bir felaket gelmesini) gözlediniz, tereddüd gösterdiniz [ve'rtebtum). Allah'ın emri size gelene kadar kuruntular sizi aldattı. Aldatan da sizi Allah'la aldattı.[11]

15 Bugün sizden de inkâr edenlerden de fidye kabul edil-

---

[8] Krş, A'râf, 7/172

[9] Krş, 2/245 " Karzen hasene" gerçek anlamda ihtiyaç sahibi olup da ar yüzünden isteyemeyen kimselere verilen borçlar demektir. Allah katında en değerli borç verme olayıdır. Allah'a verilmiş bir borç gibi değerlendirilir.

[10] Krş. A'râf, 7/46

[11] Krş. Lokmân,31/33; Fâtır, 35/5

mez.[12] Barınağınız ateştir. Orası sizin tek sığınağınızdır [mevlâkum]. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!

16 İnananların Allah'ı anmasının ve (Ondan inen) gerçekten/haktan dolayı kalblerinin derin saygıyla ürpermesinin zamanı gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçmiş ve kalpleri katılaşmıştı. Onların pek çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

17 Biliniz ki Allah, yeryüzüne ölümünden sonra hayat veriyor. Andolsun Biz, aklınızı kullanasınız diye ayetleri açıkladık.[13]

18 Muhakkak ki sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere [karzen hasene] karşılığı kat kat ödenir.[14] Ayrıca onlara yüce [kerîm] bir mükâfat vardır.

19 Allah'a ve elçilerine inananlar, işte onlar Rableri katında doğru olanlar ve (hakikate) şahit olanlardır. Onların nurları ve mükâfatları vardır. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem [cahîm] ehlidirler.

20 Biliniz ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma arzusundan/yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmura benzer ki, bitirdiği bitkiler, çiftçilerin [kuffâr] hoşuna gider, sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün; sonra da çer çöp olur gider. (İşte onun gibi) âhirette (ya) şiddetli bir azap ya da Allah'tan bir bağışlanma ve bir rıza vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir yararlanmadan [metâ'] ibarettir.

21 Rabbiniz tarafından bir bağışlanmaya, Allah ve elçilerine inananlar için hazırlanmış ve genişliği gökle yerin genişliği kadar olan bir cennete doğru yarışınız. Bu Allah'ın dilediği/dileyen kimseye verdiği lütfudur. Zira Allah büyük lütuf sahibidir.

22 Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce o, bir kitap-

---

[12] Krş. Âl-i İmrân, 3/90-91

[13] Krş. Rûm, 30/19, 24, 50 Allah'ın ayetlerine karşı duyarsız kalınmaması öğütleniyor.

[14] Krş. Bakara, 2/245

ta/Levh-i Mahfûz'da yazılmış/kayıtlı olmasın.[15] Muhakkak ki bu Allah'a göre kolaydır.

23 Bunun böyle olması kaybettiklerinize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği ile şımarmamanız içindir. Zira Allah kendini beğenip böbürlenen hiçbir kimseyi sevmez.

24 Onlar, cimrilik yapıp insanlara da cimriliği tavsiye/telkin eden [ye'murûne] kimselerdir. Kim de yüz çevirirse, muhakkak ki Allah, Ganîy'dir, Hamîd'dir.

25 Andolsun Biz elçilerimizi apaçık delillerle [beyyinât] gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve ölçüyü indirdik[16]. İçinde büyük bir kuvvet ve insanlar için pek çok faydaları bulunan demiri de indirdik[17] Allah, bu sayede görmeden [bi'l-ğayb]

---

15 Halk arasında "alın yazısı" diye inanılan, vaki olmadan önce alına yazılmış olarak kabul edilen inanç ise Kur'an'a zıttır. Kur'an bunu evrensel yasalar kapsamında ele alır. Bu ayetleri şöyle açıklayabiliriz: Bütün olaylar yani musibetlerin/belâların veya nimet ve lütufların hangi şartlarda meydana geleceği Levh-i Mahfûz'da yani Cenab-ı Hakk'ın ilminde kayıtlıdır, bellidir. Bunlar Allah tarafından konmuş yasalardır. Yazılı olan, bu yasalardır. Bunlar insanın alnında değil, Cenab-ı Hakk'ın katındaki kitaptadır. Hayata her an müdâhil olan Allah, daha varlığı ve hayatı yaratmadan önce evrensel yasalarını koymuştur. İşi tesadüfe, şansa ve kör talihe bırakmamıştır. Şartlar hâiz olduğunda yasalarla belirlenen bu musibetler veya olaylar meydana gelir. Şartları oluşmazsa meydana gelmez. Gerek yeryüzünde ve gerekse insanların başına gelen musibetler ise, ancak şartların oluşmasıyla meydana gelir. İnsan da bazen tutum ve davranışlarıyla bu şartları oluşturur ve neticesine katlanır. 21, 22, 23 üncü ayetlerde anlatılmak istenen husus ve verilmek istenen mesaj şudur: Allah'tan bağışlanma ve cennete doğru yarış hâlinde iken, başınıza bir belâ geldiğinde, buna üzülmenize veya bir nimet geldiğinde de şımarmanıza gerek yoktur. Bunları birer sınav olarak kabul edip gerekli muhasebeyi yaparak hatalarınızı ve sevaplarınızı görerek yolunuza yani Allah yolunda yarışa devam etmelisiniz.

16 Krş. Şûrâ, 42/17; Rahmân, 55/7-9

17 Krş. Enbiyâ, 21/80. Ayette ilkin insanlar için pek çok faydası olduğuna vurgu yapılmaktadır. Gerçekten, bu ayet indiğinde insanlar demirden ancak kılıç, kalkan, mızrak ve zırh gibi savaş aletleri ile bazı mutfak eşyaları vb şeyler yapıyorlardı. İnsanoğlu bugün demirin pek çok faydasını tespit etmiş durumdadır. "Demir atomu olmaksızın evrende karbona bağlı yaşam olması mümkün olmazdı; süpernovalar olmaz, dünyanın ilk dönemlerinde ısınması gerçekleşmez, atmosfer ya da hidrosfer olmazdı. Koruyucu manyetik alan olmaz, Van Allen radyasyon kuşakları oluşmaz, ozon tabakası olmaz, (insan kanında) hemoglobini meydana getirecek hiçbir metal bulunmaz, oksijenin reaktifliğini yatıştıracak metal oluşmaz ve oksidasyona dayanan bir metabolizma meydana gelmezdi." (Bkz. www.kuranikerim.org.)

Ayette ikinci olarak demir madeninin gökten düştüğünü yani indirildiğini anlıyoruz. Ancak bunun nasıl gerçekleştiğini yani "demir" elementinin yeryüzüne nasıl indiğini anlamamız için bu konuda bilimsel bazı açıklamalara ihtiyacımız vardır. Bu konuda kendisine bir ricada bulunduğum Astrofizik uzmanı Prof. Dr. Zeki Eker'in, soruma karşılık şahsıma cevaben gönderdiği mail'i özetliyerek aşağıya alıyorum. Kendisine teşekkür ediyorum.

"Demir, atom numarası 26 olan ve 26 elektron ile 30 nötronu bulunan; uzayda hidrojen , helyum, karbon, oksijen, azot ve neon'dan sonra güneş sistemi içinde en çok bulunan bir elementtir. Büyük patlama teorisine göre, hidrojen ve helyum haricindeki diğer elementler yıldızların içinde, füzyon adı verilen nükleer reaksiyonlarla üretilmiş ve evrendeki bu element üretimi günümüzde de devam etmektedir. Büyük patlamadan sonraki ilk yıldızlar hidrojeni yakıp helyum üretmekteydi. Bu yanma olayı bildiğimiz yanma değildir. Bu nükleer reaksiyonu astrofizikçiler yanmaya benzetmişlerdir. Sanki hidrojen yakıt, külü de helyum'dur. Yıldız hidrojeni tüketince helyum yakar. Helyum'un külü bu sefer karbon'dur. Helyum da bitince bu sefer karbon yakıp oksijen üretir. Her biten elementten sonra bir başka element yakıt görevini alır. Ve durum en kararlı element olan demir'e kadar devam eder. Çünkü demir'e kadar elementleri üreten nükleer reaksiyonu ekzotermik, yani enerji üreten reaksiyonlardır. Üretilen enerji yıldız tarafından ışık yaymak için kullanılır. Demirden daha ağır elementlerin üretimi ise endotermiktir. Enerji üretmez, aksine reaksiyonun devam etmesi için enerji gerektirir. Demirden daha ağır elementlerin üretimi için, yıldız tüm enerjisini bitirip, Demir çekirdeğe sahip olduğunda, yıldızın çekirdeği kararsız hale gelir ve büzülür. Bu arada demire kadar elementleri üreten reaksiyonlar katman katman yıldız içinde ama çekirdek dışında devam etmektedir. Çekirdeğin büzülmesi üzerine üst katmanlar da çöker ve sıkışır ve üst katmanların yoğunluğu ve sıcaklığını artırır. Devam eden nükleer reaksiyonlar birden hızlanır ve yıldız bomba gibi patlar. Buna astronomlar "yıldız süpernova oldu" derler. İşte bu yıldız patlaması sonucunda ortaya çıkan enerji hem demire kadar üretilen elementleri yıldız dışına yani uzaya yayar dağıtır, hem de bu kısa zaman içinde demirden daha ağır elementlerin üretimi mümkün hâle gelir. Süpernova patlamasıyla birlikte uzaya yayılan demir ve diğer oluşan ağır elementler yeni yıldızların teşekkülünde kullanılır. Güneş sistemi böyle süpernovalar ile zenginleştirilmiş yıldızlar arası maddeden yapılmıştır ki, bugün gördüğümüz kadar çeşitli elementler dünyamızda da vardır. Şu hâlde süpernova patlamaları ile uzaya yayılan demir ve diğer elementler sıkışıp, yani güneş sistemi gibi bir yerde toplanıp güneşi ve güneş sistemini oluşturmuştur. Yani dünyadaki demir uzayda üretilmiş, sonra dünyaya indirilmiştir.

Bir başka ifadeyle söylersek; dünyamızın yaşı 4,7 milyar yıldır. Dünyanın şekillendiği ilk yıllarda güneş sistemi içinde göktaşı ve küçük gezegenler çoktu. Bunların birçoğunun gezegenlere düştüğü kabul ediliyor. Milyarlarca yıl önce hem dünya yüzünde hem de ayda pek çok krater bu bombardıman kalıntılarıdır. Dünyadaki kalıntılar, erozyon ve bitki örtüsüyle

kendisine ve elçilerine yardım edenleri belirler [li-ya'le-
me]. Muhakkak ki Allah, Gavîy'dir, Azîz'dir.

26 Andolsun Biz, Nûh'u ve İbrahim'i elçi olarak gönderdik. Her ikisinin de nesline kitap ve peygamberlik verdik. Onlardan doğru yola erişenler vardır, (ama) birçoğu da yoldan çıkmışlardır.

27 Sonra da bunların peşinden art arda elçilerimizi gönderdik. Onların peşinden de Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona tabi olanların kalplerinde şefkat ve merhamet duygusu var ettik. Uydurdukları ruhbanlığı[18] Biz onlara yazmadık/farz kılmadık. Onlar onu Allah'ın rızasını kazanmak için icat etmişlerdi. Fakat ona da gereği gibi uymadılar/riayet etmediler. Biz de içlerinden inananlara mükâfatını verdik. Fakat onlardan pek çoğu da yoldan çıkan kimselerdir.

28 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve elçiye inanınız ki size rahmetinden iki kat versin ve aydınlığında yürüyebileceğiniz bir nur versin ve sizi bağışlasın. Zira Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

29 Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şeye güç yetiremeyeceklerini, lütfun Allah'ın elinde olduğunu, onu dilediği/dileyen kimseye verdiğini bilsinler.

---

kaybolmuş ama ay yüzeyinde hala görebiliyoruz. Dolayısıyla dünyaya düşen her büyük göktaşı dünyaya demir getirmiştir. Dünyada bulduğumuz her demir madeni, ayrışmaya uğramış, parçalanmış gezegen ve yıldızların çekirdekleridir."

18 Ruhbanlık, aşırı çilecilik veya aşırı züht yani "ascéticisme" demektir. Aşırı ibadeti de buraya dâhil edebiliriz. Ölçülü ve dengeli yaşamanın bir nevi zıttıdır.

58- MÜCÂDELE SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "tucâdilu" fiilinin mastarından almıştır. Mücâdele, "tartışmak, münakaşa etmek" demektir. Bu sûreye Hz. Peygamber zamanında, kocası hakkında peygamberle, hakkını aramak için tartışan kadın anlamında "Mücâdile" sûresi de denmiştir. Medine'de nazil olmuştur, 22 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 58, inişte ise 105 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitmiştir. Zaten Allah ikinizin arasındaki konuşmaları işitiyordu. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.

2 İçinizden zıhar[1] yapanların kadınları onların anaları de-

---

1 Zıhar için ayrıca Bkz. Ahzâb, 33/3. Câhiliye Araplarında zıhar geleneği vardı. İbn Aşur'a göre, Medine dışında görülmediğinden, Yahudilerden geçme" ihtimali vardır. Zıhar, "sırt" demektir. Bir adam karısına, "Sen bana anamın sırtı gibisin" dediğinde karısı kendisine haram olur, tam da boşanma olmadığından, evli olduğu hâlde kocasız kalırdı ve bir başkasıyla da evlenemezdi. Kaynakların verdiği bilgiye göre, karısına kızan Evs bin Sâmit, karısı Huveyle/Havle binti Sa'lebe'ye zıhar yapar. O da Hz. Peygamber'e gidip, hâlini arz eder; gençken güzel ve alımlı olduğunu, kocasına çok hizmet ettiğini ve ona birçok çocuk verdiğini, şimdi ihtiyarladığını, o sözü söyleyerek kendisini sokağa attığını ve perişan olduğunu söyler. Hz. Peygamber de henüz bu konuda bir ayet gelmediğinden "Sen kocana haramsın" der. Kadın, "Ey Allah'ın elçisi, kocam vallahi talâk sözünü söylemedi, beni boşamadı" diyerek ısrarda bulunur. Kadın ayrıca hâlini Allah'a arz ederek, "Allah'ım! Yalnızlığın acısından ve ızdırabımın şiddetinden Sana şikâyet ediyorum. Küçük çocuklarım var. Ona versem perişan olurlar, yanıma alsam aç kalırlar, ne olur Allah'ım Peygamberine bir vahiy gönder!" diye dua etti. Kadın henüz oradan ayrılmadan Mücadele Sûresi'nin ilk ayetleri nazil oldu. (Ebu Davud, Talâk, 16, 17; Nesâî, Talâk, 33..) Allah, Câhiliye geleneği olan zıhar olayını kaldırdı. Ağızdan çıkan bir sözle kadının, kocasının anası olmayacağını bildirdi. Yeminin saygınlığını korumak için de fakirlerin ve kölelerin lehine olmak üzere kefaret/fidye şartı getirdi. Bu ayetler bize aynı zamanda evliliği çekilmez hâle gelen kadının, eşini şikâyet etme hakkı bulunduğunu ve evlilik akdini bozmak için başvuruda bulunabileceğini ve hakkını arayabileceğini

ğildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuranlardır. Şüphesiz onlar çirkin ve asılsız söz söylüyorlar. Muhakkak ki Allah, elbette Afuv'dur,[2] Gafûr'dur.

3 Kadınlarından zıhar yoluyla ayrılıp sonra da sözlerinden dönenlerin eşleriyle karşılıklı temas etmeden önce bir köle [rakabe] azat etmeleri gerekir. Bu konuda size öğütlenen budur. Zira Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

4 Azat edecek köle (imkânı) bulamayan kimse, eşiyle karşılıklı temas etmeden önce, peş peşe iki ay oruç tutması gerekir. Ancak buna da gücü yetmeyen altmış fakiri [miskînen] doyurmalıdır. Bütün bunlar, Allah ve elçisine (hakkıyla) inanmanız içindir. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. İnkâr edenler için can yakıcı bir azap vardır.

5 Muhakkak ki Allah'a ve elçisine karşı gelenler [yuhâddûne], kendilerinden öncekilerin aşağılandıkları gibi aşağılanacaklardır [kubite]. Andolsun Biz apaçık ayetler de indirdik. İnkâr edenler için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.

6 Allah'ın onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları tek tek saymıştır, onlar ise unutmuşlardır. Zira Allah, her şeye hakkıyla şahittir.

7 Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüsü O olmasın. Beş kişi gizlice konuşmaz ki altıncısı O olmasın. Bundan daha az yahut daha çok da olsalar ve her nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O, mutlaka onlarla beraberdir. Sonra yaptıklarını kıyamet gününde kendilerine haber verir. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.[3]

8 Gizli gizli konuşmaktan men edildikleri hâlde, sonra men edildikleri şeye tekrar dönerek günah, düşmanlık ve peygambere isyan konusunda gizlice konuşanları görmedin mi? Sana geldiklerinde onlar seni Allah'ın selamlamadığı bir tarzda selamlıyorlar.[4] İçlerinden de "Söyle-

---

gösterir. Geniş bilgi için bkz. "*Kur'an'ı Anlamak*" adlı kitabımız, s. 152 vd. Kur'an pek çok câhiliye âdetini kaldırmıştır. Kölelik, cariyelik, zıhar, aristokratların kölelerle evlenme yasağı, himaye altındakilerin ayrılmış eşleri, nesi olayı, riba, sayısız kadınla evlenme vb.

2 **El-Afuv**: Af ve bağışta bulunan, Affın kendisi.

3 Krş. İsrâ, 17/47; Fussilet, 41/22

4 Allah'ın selamı; "Esselâmu aleykum" dur. Anlamı, "esenlikler üzerinize

diklerimizden dolayı Allah bize azap etse ya!" diyorlar. Cehennem onlara yeter. Oraya yaslanırlar. Ne kötü varış yeridir orası!

9 Ey inananlar! Siz baş başa gizli konuştuğunuz zaman, günah, düşmanlık ve peygambere isyan konusunda konuşmayınız. İyilik etmeyi ve sorumluluk bilincini konuşunuz ve Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz.[5]

10 Gizli konuşmalar, inananları üzmek için ancak şeytandandır. Fakat Allah'ın izni olmaksızın şeytan inananlara bir zarar veremez. O hâlde inananlar ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

11 Ey inananlar! Size "Meclislerde yer açınız [tefessehû]" dendiği zaman yer açınız ki Allah da size yer/genişlik versin. Size "kalkınız" dendiği zaman da hemen kalkınız ki, Allah içinizden inananların ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.[6]

12 Ey inananlar! Elçiyle gizli/baş başa konuşacağınız zaman, bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz.[7] Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer verecek bir şey bulamazsanız muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

13 Baş başa konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz [eşfaktum] mi? Bunu yapamadınız ve Allah da tevbelerinizi kabul ettiğine göre artık namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz, Allah'a ve elçisine itaat ediniz. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

14 (Ey Peygamber!) Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu [kavm] dost edinenleri görmedin mi? Onlar

---

olsun" demektir. Yahudilerin ve münafıkların selamı ise, bir kelime ve bir telaffuz oyunu ile selam veriyormuş gibi yapıp: "essâmu aleykum" yani "ölüm üzerine olsun" demektir. Hz. Peygamber bunu anlıyor ve "aleykum" yani "sizin üzerinize olsun" diyordu. Yahudiler, bunu bazı sahabelere de yapıyorlardı. Allah'ın öğrettiği selam için Bkz. En'âm, 6/54; Neml, 27/59; Ahzâb,33/56

5 Krş, Mâide, 3/2

6 Hz. Peygamber'in meclisinde bazı Bedir gazileri yer bulamamışlardı. Bu ayet bunun üzerine geldi. Keza, Yûsuf Has Hacip de "*Kutadgubilig*" de, "Âlimlerin oturduğu yer başköşedir. Kapı eşiği de olsa" diyerek adeta bu ayeti tefsir etmiştir.

7 Bu ayetin iniş sebebi Hz. Peygamber'in gereksiz yere meşgul edilmemesidir.

ne sizdendirler ne de onlardan. Onlar bile bile yalan yere yemin ediyorlar.

15 Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Muhakkak ki onların yaptıkları ne kötüdür!

16 Onlar yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah yolundan döndürdüler. Bu yüzden onlar için alçaltıcı [muhîn] bir azap vardır.

17 Onların ne malları ne de çocukları Allah'a karşı bir fayda sağlar. İşte onlar ateş ehlidirler. Orada sürekli kalıcıdırlar.

18 Allah'ın hepsini dirilteceği gün, size yemin ettikleri gibi Ona da yemin ederler ve bunun kendilerine bir yarar sağlayacağını sanırlar. Dikkat ediniz! Muhakkak ki onlar yalancıların tâ kendileridirler.

19 Şeytan onların üzerinde egemenlik kurmuş [istahveze] ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte şeytanın yandaşları/taraftarları [hizb] onlardır. Dikkat ediniz! Muhakkak ki şeytanın taraftarları zarara uğrayanların tâ kendileridirler.

20 Muhakkak ki Allah'a ve elçisine karşı gelenler ise, işte onlar en aşağı kimselerin içindedirler.

21 Allah, "Ben ve elçilerim elbette üstün gelenleriz" diye yazmıştır. Muhakkak ki Allah, Kavîy'dir, Azîz'dir.[8]

22 Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun [kavm]; babaları/ataları, oğulları, kardeşleri ve akrabaları [aşiretehum] da olsa bile, Allah ve elçisine karşı gelen/düşman olan [hâdde] kimselerle dostluk ettiğini göremezsin. İşte Allah, imanı onların kalplerine yazmış ve onları kendi katından bir ruhla desteklemiştir. Onları içlerinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır [hizb]. Dikkat ediniz! Muhakkak ki Allah'ın tarafında olanlar, kurtuluşa/mutluluğa erenlerin tâ kendileridirler.

---

[8] Krş, 9/33; Sâffât, 37/171-173

59- HAŞR SÛRESİ

Sûre adını ikinci ayetinde geçen "el-haşr" kelimesinden almıştır. Haşr, "toplamak, topluca sevketmek" demektir. Medine döneminde nazil olmuştur, 24 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 59, inişte ise 101 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Göklerde olanlar da yeryüzünde olanlar da Allah'ı tesbih etmektedirler. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

2 Kitap ehlinden inkâr edenleri ilk sürgünde [haşr] yurtlarından çıkaran O'dur. Oysa siz onların çıkacaklarını zannetmiyordunuz. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını zannediyorlardı. Hâlbuki Allah'ın (azabı) onlara hiç beklemedikleri yerden geldi ve yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini bir yandan hem kendi elleriyle hem de inananların elleriyle yıkıyorlardı.[1] Ey basiret sahibleri! [ulî'l-ebsâr] İbret alınız.

3 Eğer Allah onlar hakkında sürgünü takdir etmemiş/yazmamış olsaydı, onları elbette dünyada cezalandıracaktı. Onlar için âhirette de ateşin azabı vardır.

4 Bu, onların Allah ve elçisine karşı gelmeleri [şâkkû]

---

[1] Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra, Yahudilerden Benu Nadir/Nadiroğulları kabilesiyle tarafsızlık antlaşması yaptı. Onlar, Uhut savaşından sonra antlaşmayı bozdular. Liderleri Ka'b bin Eşref, kırk atlı ile Mekke'ye giderek, Ebu Sufyan ile ittifak yaptı. Durumu öğrenen Hz. Peygamber, Muhammed bin Mesleme'yi görevlendirdi. O da Ka'b'ı öldürdü. Hz. Peygamber ayrıca Benu Nadir kabilesinin bulunduğu bölgeyi kuşattı. Çıkıp başka yere gitmelerini istedi. Onlar on günlük bir mühlet istediler. Bu arada silahlandılar ve münafıkların reisi Abdullah bin Ubey ile gizlice antlaştılar. O da ikibin savaşçıyla destek vereceklerini vaat ettiler. Ancak bu yardım gelmeyince Nadiroğulları, yaşadıkları bölgeden ayrılıp gitmeye razı oldular. Her üç aile bir deveye eşyalarını yükleyerek altıyüz deveyle yola çıktılar. Bunun üzerine kuşatma kaldırıldı. Onlar geride ne varsa imha ettiler evlerinin kapı ve pencerelerinin ahşap kısımlarını da söküp götürdüler. Pek çoğu Şam'a, bir kısmı Hive'ye, Eriha ve Ezri'at'a ve birkaç aile de Hayber'e gitti. Bu sûre bu olayı konu edinir.

sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse muhakkak ki Allah'ın azabı şiddetlidir.[2]

5 Hurma ağaçlarından [lînetin] herhangi birini kesmeniz veya onları kesmeden kökleri üzerinde bırakmanız, tamamen Allah'ın izniyledir[3] ve yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.

6 (Ey inananlar!) Onların mallarından Allah'ın, savaşmaksızın elçisine kazandırdığı mallar/ganimetler [efâ'e][4] için, siz at veya deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, elçilerini dilediği kimseler üzerine musallat edip üstün kılar. Zira Allah, her şeye kâdirdir.

7 Allah'ın, (fethedilen) beldeler halkının mallarından elçisine kazandırdığı mallar/ganimetler [efâ'e], Allah'a,[5] elçisine, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Yetek ki bu mallar, içinizdeki zenginler arasında dolaşan bir servet/devlet [dûlet] olmasın. Elçi size neyi veriyorsa onu alınız, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçiniz. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah'ın azabı çetindir.

8 Bu mallar özellikle, Allah'tan yurtlarından çıkarılıp mallarından uzaklaştırılan, Allah'tan bir lütuf ve hoşnutluk dileyen, Allah'a ve elçisine yardım eden[6] fakir muhacirlere aittir. İşte onlar doğru olanların tâ kendileridirler.

9 Onlardan önce o yurda/Medine'ye yerleşmiş ve imanı da gönüllerinde yer etmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir hasetlik duymazlar. İhtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine ter-

---

[2] Krş, Enfâl, 8/13

[3] Nadiroğulları'nı kuşatma esnasında bazı Müslümanlar, onlara ait hurma ağaçlarını askeri amaçlar için kesmişlerdi. Ayet bunun Allah'ın izniyle yapıldığını söylüyor. Hz. Peygamber, daha sonra askeri gereksinimler dışında savaşta düşmana ait ağaçların, ürünlerin vb tahrip edilmesini yasaklamıştır.

[4] Savaşmadan elde edilen ganimetlere "fey" çoğulu "efâ'e" denir. Askerler arasında paylaştırılmaz doğrudan Beytülmâl'e kalırdı. Nadiroğulları sürülürken, Müslümanlar fiilen savaşmamışlardı. İşte ayet bu konu ile alakalı olup, bu malların nerelere tasarruf edileceği ile alakalıdır. Ayete göre, muhacirlerin ekonomik durumu çok zayıf olduğu için onlara öncelik tanınmasını öğütlemektedir.

[5] Savaşarak veya savaşmadan kazanılan mallardan/ganimetlerden Allah'a ve elçisine ayrılan pay, kamu yararına ayrılan maldır. Oraya harcanır.

[6] Allah'a yardım, Onun dinine yapılan yardımdır.

cih ederler. Kim nefsini tamah ve hırsından arındırırsa işte onlar kurtuluşa/mutluluğa erenlerin tâ kendileridirler.[7]

10 Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde inananlara karşı hiçbir kin [ğıllen] tutturma! Rabbimiz! Muhakkak ki Sen Ra'ûf'sun, Rahîm'sin.

11 (Ey Peygamber!) İkiyüzlülük edenleri görmedin mi? kitap ehlinden olan kardeşlerine, "Andolsun, eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız ve sizin aleyhinizde kimseye ebediyen itaat etmeyiz. Eğer size savaş açılırsa mutlaka size yardım ederiz" derler. Allah, onların gerçekten yalancı olduklarına şahitlik eder.

12 Andolsun, eğer onlar çıkarılacak olsalar, onlarla beraber çıkmazlar. Eğer savaşa tutuşsalar, onlara yardım etmezler. Yardım etseler bile elbette arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendileri de yardım görmezler.

13 Onların içlerindeki size karşı duydukları korku [rehbe], Allah' a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir/baskındır. Bu, onların anlamayan bir toplum [kavm] olmalarındandır.

14 Onlar sağlam kaleler içinde veya duvarlar arasında olmadan sizinle toplu olarak (meydan) savaşı yapamazlar. Kendi aralarındaki kavgaları ise çetindir. Sen onları toplu/tekyürek sanırsın, hâlbuki onların kalpleri/düşünceleri darmadağınıktır. Bu, onların akıllarını kullanmayan bir toplum [kavm] olmalarındandır.

15 Onların durumu, kendilerinden öncekilerin durumu[8] gibidir. Onlar yaptıklarının cezasını tatmışlardı. Onlar için can yakıcı bir azap da vardır.

16 Onların/ikiyüzlülerin durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir.[9] Hani o insana, "İnkâr et" der, insan da inkâr edince de "Muhakkak ben senden uzağım. Hiç şüphesiz ben âlemlerin Rabbinden korkarım" der.

---

7 Krş, Teğâbun, 64/16

8 Buradan kastedilen Nadiroğullarından önce Medine'den çıkarılan Kaynukaoğulları, Kurayzaoğulları veya Mekkeli müşriklerdir.

9 Nadiroğullarına, Abdullah bin Ubey başkanlığında ikiyüzlülere yardım sözü vererek savaşa teşvik etmişlerdi. Sonra da yardıma gelmedikleri konusu teşbih ediliyor. Krş. Enfâl, 8/48

17 Nihayet her ikisinin de sonu, içinde sürekli kalacakları ateş oldu. İşte zalimlerin cezası budur.

18 Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Herkes önceden yarın için ne hazırladığına baksın! Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

19 Allah'ı unutan ve böylece Allah'ın da onları kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayınız. İşte onlar yoldan çıkanların tâ kendileridir.

20 Ateş ehli ile cennet ehli elbette bir değildir. Cennet ehli kazananların [fâ'izûn] tâ kendileridir.

21 (Ey Peygamber!) Eğer Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, elbette sen onu Allah'ın haşmetine saygıdan boyun eğerek paramparça olduğunu görürdün. Belki düşünürler diye Biz bu örnekleri insanlara veriyoruz.[10]

22 O, öyle bir Allah'tır ki, Ondan başka tanrı yoktur. O, algılanamayan [ğayb] ve algılanabilen [şehâdet) gerçekleri bilendir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.

23 O, öyle bir Allah'tır ki, Ondan başka tanrı yoktur. O, Melik'dir,[11] Kuddûs'tur[12], Selâm'dır[13], Mu'min'dir[14], Muheymin'dir[15], Azîz'dir[16], Cebbâr'dır[17], Mutekebbir'dir[18]. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir.

24 O Allah ki, Hâlik'tır[19], Bâri'dir[20], Musavvir'dir[21]. En güzel isimler Onun'dur. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nu tesbih ederler. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir[22].

---

[10] Krş, Ahzâb, 72/72

[11] **El-Melik**: Sahip, hükümdar.

[12] **El-Kuddûs**: Hatadan, gafletten ve noksanlıktan uzak, temiz.

[13] **Es-Selâm**: Barış ve esenlik veren.

[14] **El- Mü'min**: Emniyet ve güven veren.

[15] **El-Muheymin**: Korkudan emin kılan, gözetip koruyan, koruma altına alan.

[16] **El-Azîz**: Yüce, yenilmeyen, yegâne galip olan.

[17] **El-Cebbâr**: Dilediğini zorla yaptıran, iradesini kesin uygulayan.

[18] **El-Mutekebbir**: Azamet ve yücelik sahibi.

[19] **El-Hâlik**: Yaratan, bir şeyden bir şey yapan.

[20] **El-Bârî'**: Örneksiz yaratan, modelsiz var eden.

[21] **El-Musavvir**: Şekil veren, şekillendiren, biçim ve özellikler veren.

[22] **El-Hakîm**: Hikmetle muttasıf olan, hikmet sahibi, yüce bilge.

60- MÜMTEHİNE SÛRESİ

Sûre adını 10 uncu ayetinde geçen "femtehinu" kelimesinden almıştır. "Sınav veren kadın" anlamındadır. Sûreye izafe edilirse, "İmtihan Sûresi" olur. Sûreye "mumtehane" de demişlerdir. O zaman anlam "imtihan edilen kadın" olur. Hudeybiye Antlaşmasından sonra Müslümünlar tarafına Hicret eden kadınların imtihan edilmesinden söz eder. Medine'de nazil olmuştur, 13 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 60, inişte ise 91 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey inananlar! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyiniz. Onlar size gelen gerçeği/hakkı inkâr ettikleri hâlde siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Onlar, Rabbiniz olan Allah'a inanıyorsunuz diye elçiyi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz Benim yolumda cihat etmek ve benim hoşnutluğumu kazanmak için yola çıktıysanız, onlara karşı içinizde sevgi besleyerek (nasıl) sır veriyorsunuz?[1] Çünkü Ben gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da en iyi bilenim. (Bundan sonra) içinizden her kim böyle davranacak olursa, o artık doğru yoldan sapmış olur.

2 Eğer onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman olurlar. Size ellerini ve dillerini kötülük yapmak için uzatırlar. Onlar inkâr etmenizi gönülden arzu ederler [veddû].

3 Kıyamet gününde yakınlarınızın ve çocuklarınızın size bir faydası olmaz. Allah (o gün) aranızı ayırır.[2] Zira Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.

4 İbrahim'de ve onunla beraber bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, "Biz siz-

---

[1] Bedir savaşına katılan ve Uhut savaşında da okçulardan olan ve ganimet için yerini terk edenlerden Hâtıb bin Belteâ, Hz. Peygamber'in Mekke için hazırlık yaptığını Mekke'deki yakınlarına bildirmek için yazdığı bir mektubu Sâriye adlı bir cariyeyle gönderir. Hz. Peygamber durumdan haberder olunca, Hz. Ali komutasında bir tim gönderir ve kadını yakalatarak mektubu aldırır. Ayet bu konuyu anlatır.

[2] Krş, Abese, 80/34-35

den ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınızdan uzağız. Biz sizi
inkâr ettik. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle
bizim aramızda sürekli/ebedi bir düşmanlık ve nefret
belirmiştir" demişlerdi. Ancak İbrâhim babasına, "Senin
için elbette bağışlama dileyeceğim fakat Allah'tan sana
gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez."
(Onlar da şöyle dediler): "Rabbimiz! Ancak Sana güve-
nip dayandık, yalnız Sana yöneldik, dönüş de ancak Sa-
nadır" [3]
5 "Rabbimiz! Bizi inkâr edenlerin fitnesine uğratma.
Bizi bağışla. Rabbimiz! Muhakkak ki Sen Azîz'sin,
Hakîm'sin."
6 Andolsun onlarda/İbrâhim ve beraberindekilerde, sizin
için güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, muhakkak
ki Allah, Ganîy'dir, Hamîd'dir.
7 Ola ki Allah, sizinle düşman olduklarınız arasında bir
sevgi/muhabbet meydana getirir. Çünkü Allah Kadîr'dir,
Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
8 Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtları-
nızdan çıkartmayan kimselere iyilik etmenizi, onlara
adaletli davranmanızı yasaklamaz. Muhakkak ki Allah,
âdil davrananları sever.
9 Ancak Allah, din uğrunda sizinle savaşanları, sizi yurt-
larınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için yardımcı olan-
ları/arka çıkanları [zâherû] dost edinmekten sizi men
eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin tâ
kendileridir.
10 Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gel-
dikleri zaman onları imtihan ediniz. Allah onların iman-
larını daha iyi bilir. Eğer siz onların inanmış kadınlar
olduklarını bilirseniz/anlarsanız, onları kâfirlere iade
etmeyiniz. Bu kadınlar onlara helal olmadığı gibi, onlar
da bunlara helal değildir. Onların bu kadınlara verdik-
leri ücretlerini/mehirlerini geri veriniz. Mehirlerini ver-
diğiniz takdirde sizin onlarla evlenmenizde bir sakınca/
günah yoktur. İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayınız.
Onlara verdiğiniz ücreti/mehri (evlendikleri inkârcı ko-
calarından) isteyiniz. Onlar da sarfettiklerini sizden iste-

[3] Krş, En'âm, 6/74-81; Tevbe, 9/113-114; Zuhruf; 43/26

sinler.[4] İşte bu, Allah'ın hükmüdür. O, aranızda hüküm veriyor. Zira Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.

11 Eğer eşlerinizden biri inkârcılara kaçar ve siz de onlarla çarpışıp ganimet alırsanız, eşleri gidenlere sarfettikleri ücret/mehir kadarını (ganimetten) veriniz ve inandığınız Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz.

12 Ey peygamber! İnanmış kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek,[5] hiçbir iyi işte sana karşı gelmemek konusunda sana biat etmek üzere geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

13 Ey inananlar! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir toplumu [kavın] dost edinmeyiniz. Zira onlar, inkâr edenlerin kabir ehlinden umutlarını kestikleri gibi, ahiretten de umutlarını kesmişlerdir.

---

4 İnkârcılar da inanan ve sizinle evlenen eski eşleri için harcadıkları ücretleri/mehirleri sizden istesinler demektir.

5 Arapçada bir deyimdir. Kocasına ait olmayan bir çocuğu kocasına nispet etmek, başkasının doğurduğunu kendi doğurduğuyla değiştirmektir. Yani başkasının doğurduğu veya başka erkeklerden gayrimeşru olarak peydahladıkları bir çocuğu kocalarına nispet etmemeleri hususundadır.

61- SAF SÛRESİ

Sûre adını 4'üncü ayetinde geçen "saff" kelimesinden almıştır. Saf, "sıra, dizi" demektir. Medine döneminde nazil olmuştur, 14 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 61, inişte ise 109'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Göklerde olanlar da ve yerde olanlar da Allah'ı tesbih ederler. Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.
2 Ey inananlar! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?
3 Yapmadığınız/yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük bir nefrete [makt] sebep olur.
4 Muhakkak ki Allah, kendi yolunda tıpkı birbirine kenetlenmiş bir binanın (taşları) gibi saf bağlayarak savaşanları sever.
5 Hani Musa kavmine, "Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz hâlde niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti. Onlar yoldan sapınca Allah da kalplerini saptırdı. Zira Allah yoldan çıkan kavmi doğru yola iletmez.
6 Hani, Meryem oğlu İsa, "Ey İsrailoğulları! Muhakkak ki ben; benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed [1]adında bir elçiyi müjdeleyici olarak gönderilen bir elçiyim. Fakat (İsa'nın müjdelediği

1 İncil, Hz. İsa'nın dili olan Arami dilinde nazil oldu. İlk İnciller Arami dilinden Grekçeye yapılan tercümelerdir. Dilden dile yapılan tercümelerde kelimeler orijinalliğini kaybeder. Yazımlarda ortografik hatalar her zaman vardır. Nitekim Grekçe Yuhanna İncili'nde bu isim Paraklytos'un bozuk şekli olan Parakletos olarak geçmektedir. Paraklytos/Periklytos'un anlamı "çok övülmüş, hamdedilmiş" demektir. Arami dilinde bu kelime Mawhamana'dır. Süryani dilinde-tercümelerde araya giren bir dil olabilir- bu kelime, "Munhamenna"dır. Bunlar da "övülmüş" anlamındadır. Nitekim Arapçada "Muhammed" ve "Ahmed" isimleri de çok övülmüş, hamdedilmiş anlamına gelir. İncillerden Barnabas İncili'nde Hz. Peygamber'in zuhuru orijinal Arapça ismiyle geçmekte ve Kiliselerde okunmakta iken MS 496'da Papa Gelasius tarafından "zındıkça" görülüp yasaklanmıştır. Bu incilin orijinal nüshası ortada yoktur. 16. Yüzyılda İtalyanca tercümesi vardır. Özel kütüphanemdeki Arapça Barnaba İncili'ni Mısır'da iken bir

elçi) apaçık delillerle gelince ona "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

7 Kendisi İslâm'a çağırıldığı hâlde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim vardır? Zaten Allah zalim kavimleri doğru yola iletmez.

8 Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa inkârcılar istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır.[2]

9 Kendisine ortak koşanlar hoşlanmasa da dinini bütün diğer dinlerden üstün kılmak için elçisini hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur.[3]

10 Ey inananlar! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak bir ticaret yolunu size göstereyim mi?[4]

11 Allah'a ve elçisine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Şayet bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

12 Böylece Allah sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan, cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel mekânlara koyar. İşte büyük kurtuluş budur.[5]

13 Seveceğiniz bir başka şey daha vardır: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih! (Ey Peygamber!) İnananları müjdele![6]

14 Ey inananlar! Allah'ın yardımcıları olunuz.[7] Nasıl ki, Meryem oğlu İsa da havarilere, "Allah yolunda benim yardımcılarım kimlerdir?" demişti. Havariler de,[8] "Biz Allah'ın yardımcılarıyız" demişlerdi.[9] Bunun üzerine İsrailoğulları'ndan bir grup [tâ'ife] inanmış, bir grup da inkâr etmişti. Sonunda Biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler.

---

sahaftan almıştım. Arapça baskısı muhtemelen daha sonra yapılan bir tercümenin baskısıdır.

2 Krş, Tevbe, 9/32

3 Krş, Tevbe, 9/33; Fetih, 48/28

4 Krş. Fâtır, 35/29

5 Krş, Bakara, 2/16

6 "İnananlara müjde ver!" ifâdesi şu ayetlerde geçmektedir. Bakara, 2/223, tevbe, 9/112, Yûnus, 10/87; Ahzâb, 33/47

7 Allah'ın yardımcıları olmak demek, Allah'ın dinine destek vermek demektir.

8 Havariler, Hz. İsa'ya ilk önce inanan, ona yardım eden ve ondan sonra da dini yayanlardır. Yani Hz. İsa'nın sahabeleridirler.

9 Krş, Âl-i İmrân, 3/52

62- CUMA SÛRESİ

Sûre adını dokuzuncu ayetinde geçen "el-Cumu'a" kelimesinden almıştır. Bu kelime Cuma olarak telaffuz ettiğimiz kelimedir ve "toplanmak, bir arada olmak" anlamındadır. Cuma namazının farz olduğunu bildiren sûredir. Medine döneminde nazil olmuştur, 11 ayettir. Mushaf'ta 62, inişte ise 110 uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Göklerde ve yerde bulunanların hepsi, Melik, Kuddûs, Azîz ve Hakîm olan Allah'ı tesbih eder.[1]

2 Okuryazarlığı/vahiy kültürü olmayanlar [ummiyyîn] içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları ahlaki kötülüklerden temizleyen [yuzekkîhim], kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderen O'dur. Hâlbuki onlar bundan önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.[2]

3 (O, elçisini) onlardan henüz kendilerine katılmayan diğer insanlara da göndermiştir.[3] Zira O, Azîz'dir, Hakîm'dir.

4 Bu Allah'ın dilediğine/dileyene verdiği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir.

5 Tevrat'la yükümlü olup da sonra bu yükümlülüğü taşıyamayanların/yerine getiremeyenlerin durumu tıpkı sırtında ciltlerle kitaplar taşıyan merkebin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan topluluğun [kavm] durumu ne kötüdür! Zira Allah zalimler topluluğunu [kavm] doğru yola iletmez.

6 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey Yahudiler! Siz, bütün insanların değil de yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsunuz. Eğer doğru sözlü iseniz, haydi ölümü temenni ediniz!"[4]

---

1 Krş. İsrâ, 17/44
2 Krş. Bakara, 2/129, 151; A'râf, 7/157; Ankebût, 29/48
3 Krş. Enbiyâ, 21/107
4 Krş. Bakara, 2/94-96

7 Ama onlar, daha önce elleriyle/bizzat yaptıklarından dolayı ölümü asla temenni edemezler. Çünkü Allah zalimleri çok iyi bilmektedir.
8 Sen onlara de ki: "Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka sizi bulur. Sonra da algılanamayan [ğayb] ve algılanabilen [şehâde] gerçekleri bilene döndürülürsünüz. Zaten O, size yaptıklarınızı haber verir.
9 Ey inananlar! Cuma günü namaz için[5] çağrı yapıldığında, alışverişi[6] derhâl bırakarak Allah'ı anmaya [zikr] koşunuz! Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.[7]
10 Namaz kılındığında da hemen yeryüzüne dağılınız ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayınız.[8] Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz.
11 Onlar bir ticaret/alışveriş veya bir eğlence gördükleri zaman ona doğru yönelirler ve seni ayakta öylece bırakıverirler.[9] Onlara de ki: "Allah'ın yanında/katında olan, eğlence ve ticaretten daha hayırlıdır. Zira Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

---

5 Cuma namazı, beş vakit namazın dışında kılınan bir namaz değildir. Vakti öğle vaktiyle aynıdır. Öğleyi kılan, Cumayı, cumayı kılan da öğleyi ayrıca kılmaz.

6 Alışverişi bırakmaktan kasıt, sadece ticareti değil, meşru olmayan her türlü meşguliyeti bırakmak anlamındadır.

7 Burada çağrıdan kasıt, "ezan"dır. Allah'ı zikirden kastedilen de "Cuma namazı"dır.

8 Cuma namazından sonra hemen herkesin kendi işinin başına geçmesi gerektiği vurgulanıyor. Yeryüzüne dağılıp Allah'ın rızkından nasip aramak bu anlama gelir. Cuma gününün dinlenme günü veya hafta sonu tatili olması bu ayete göre uygun değildir.

9 Medine'ye bir ticaret kervanı geldiğinde herkese duyuru yapmak için davullar çalınırdı. Bir kıtlık zamanında Hz. Peygamber Cuma günü hutbe okurken, gelen ticaret kervanının davul sesleri duyulunca cemaat, mescidi neredeyse boşalttılar ve sadece 12 erkek ve bir kadın kaldı. (Buharî, Cum'a, 38; Müslim, Cum'a, 36). Hz. Peygamber de öylece ayakta kalakaldı. Hz. Peygamber Bilal'e tekrar ezan okumasını söyledi. Bilal mescit içinde tekrar ezan okudu. Bunu duyan ve daha önce dışarıya fırlamış olan cemaat geri döndü. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. İç ezan da bu olaydan miras kalmıştır. Ayet bu hususa işaret etmektedir. Bu olay aynı zamanda fıtraten, açlığın ve diğer beşerî zaafların dini vecibelerden önce geldiğinin ispatıdır. Yani kıtlık zamanlarında toplumda ekonomi, ibadetin önüne geçebiliyor.

63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Sûre, münafıklardan söz ettiği için bu adı almıştır. Münafık, ikiyüzlü, içi başka dışı başka demektir. Medine'de nazil olmuştur, 11 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta 63, inişte ise 104 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey peygamber!) İkiyüzlüler [munâfikûn][1] sana geldiklerinde, "Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın elçisisin" derler. Allah da bilir ki sen elbette Onun elçisisin. Fakat Allah, şahitlik etmektedir ki, ikiyüzlüler gerçekten yalancıların tâ kendileridir.

2 Onlar yeminlerini kalkan yaptılar da (insanları) Allah yolundan döndürdüler. Muhakkak ki onların yaptıkları şey ne kötüdür!

3 Bu onların önce inanıp sonra da inkâr etmiş olmalarındandır. Bu yüzden kalplerinin üzerine mühür vurulmuştur[2]. Onlar artık anlamazlar.

4 Onları gördüğünde, dış görünüşleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerine kulak verirsin. Sanki onlar elbise giydirilmiş [musennedetun) kütükler gibidirler. (Duydukları) her sesi [sayha] kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar

---

1 İkiyüzlü, Arapçadan Türkçemize de geçmiş "münafık" kelimesinin karşılığıdır. Münafık ise, n-f-k kökünden gelir. "Ayırmak" anlamındadır. Bu kökten gelen bütün türevlerde bu anlam vardır. Mesela münafıkların en fazla uğraştıkları şey nifaktır. Müslümanları ayırmak, birbirine düşürmekle meşgul olandır. Keza, "infâk" Allah yoluna harcanacakları ayırmak demektir. Ayrıca aynı kökten gelen "nefak" Arap tavşanı adı verilen, Türkçemizde yer köpeği veya gelincik denen hayvanın adıdır. Çünkü bu hayvan topraktaki ininin giriş ve çıkışını ayırmıştır. İki deliği vardır. Tehlike anında diğerinden çıkar gider. İşte buradan hareketle semantik bir bağ olarak münafığın da iki yüzü vardır. Yerine göre her ikisini de kullanır. Münafıklık sadece dinde olmaz sosyal, kültürel ve siyasi vb alanlarda da onlara rastlarız. "Kendini gizlemek" anlamında olan "takiye" ile de ilişkisi vardır. Şurası bir gerçektir ki, dinde münafığın faaliyet alanı dindar kesimin içidir.

2 Krş. Bakara, 2/7

düşmandır, onlardan sakınınız. Allah onları kahretsin! Doğru yoldan nasıl da çevriliyorlar!

5 Onlara, "Geliniz, Allah'ın elçisi sizin için bağışlanma dilesin" denildiği zaman, başlarını sallarlar. Sen onların büyüklük taslayarak çekip gittiklerini görürsün.

6 Onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de onlara göre birdir. Allah onları asla bağışlamayacaktır. Muhakkak ki Allah yoldan çıkmış kavmi doğru yola eriştirmez.[3]

7 Onlar, "Allah'ın elçisinin yanındakilere/muhacirlere yardımda bulunmayın ki, dağılıp gitsinler" diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'a aittir. Fakat ikiyüzlüler anlamazlar.

8 "Andolsun, Medine'ye/şehre[4] döndüğümüzde, üstün güce sahip olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır"[5] demektedirler. Oysa üstün güç ve şeref [izzet] Allah'a, elçisine ve inananlara aittir[6]. Fakat ikiyüzlüler bunu bilmezler.

9 Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın![7] Kim bunu yaparsa işte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.

10 Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip de iyi ve yararlı kimselerden [sâlihîn] olsam!" diye yalvarmadan[8] önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden harcayınız.[9]

11 Allah, eceli gelen hiçbir canı [nefs] asla ertelemez[10]. Zira Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

---

3 Krş, Mâide, 5/108; Tevbe, 9/24, 80; Saf, 61/5

4 Medine, şehir demektir. Eski adı Yesrib olan şimdiki Medine şehrinin adı, Hz. Peygamber'in hicretinden sonra "Medinetu'n-Nebi" (Peygamber şehri) oldu. Daha sonra bu şehre sadece "Medine" denmiştir.

5 Benû Mustalik/Müstalikoğulları seferinden dönerken, bir Muhacir/Mekkeli ile bir Ensar/Medineli su yüzünden kavga ederler. Ensar yaralanır, bunun üzerine Abdullah bin Ubey, ayette belirtilen sözü etmiştir.

6 Krş. Nisâ, 4/139

7 Krş. Enfâl, 8/28

8 Krş. En'âm, 6/27

9 Krş. Bakara, 2/207, 254; Âl-i İmrân, 3/92

10 Krş. A'râf, 7/34

64- TEĞABUN SÛRESİ

Sûre adını, 9'uncu ayetinde geçen "et-teğâbun" kelimesinden almadır. Teğâbun, "aldanma" demektir. İnanmayanların aldanışları, kıyamet günü ortaya çıkacağı için o güne, "yevmu't-teğâbun" (aldanma günü) denmiştir. Medine döneminde nazil olmuştur, 18 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 64, inişte ise 108'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih ederler. Hükümranlık/mülk Onun'dur. Her türlü övgü/hamd Ona mahsustur. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

2 O, sizi yaratandır. Böyle iken kiminiz inkârcı, kiminiz ise inanandır. Zira Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

3 Gökleri ve yeri bir gerçek/hak olarak yarattı ve sizleri şekillendirdi ve şeklinizi de en güzel şekilde yaptı.[1] Sonunda dönüşünüz Ona'dır.

4 Göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Sizin gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Çünkü O, göğüslerde/kalplerde [sudûr] olanları da hakkıyla bilendir.[2]

5 Daha önce inkâr edip de yaptıklarının vebalini (dünyada iken) tadanların haberi sana gelmedi mi? (Ahirette) onlar için can yakıcı bir azap vardır.

6 Bu, elçilerinin onlara apaçık delillerle [beyyinât] geldiğinde onların da "Bizi bir insan mı doğru yola iletecek" diyerek inkâr edip yüz çevirmelerinden ötürüdür. Allah da (onların imanına) ihtiyacı olmadığını göstermiştir. Zira Allah, Ganîy'dir, Hamîd'dir.

7 İnkâr edenler, yeniden diriltilmeyeceklerini iddia ederler. De ki: "Bilakis, Rabbime andolsun, siz elbette yeniden

---

1 Krş, Mü'min, 40/64; Tîn, 95/4

2 Krş. Allah'ın kalblerde/göğüslerde olanları bildiğine dair ayetler için Bkz. Âl-i İmrân, 3/119, 157; Mâide, 5/7; Enfâl, 8/43; Hûd, 11/5; Lokmân, 31/23; Fâtır, 35/38; Zümer, 39/7; Şûrâ,42/24; Hadîd, 57/6; Mülk, 67/13

diriltilecek, sonra da yaptıklarınız size mutlaka haber verilecektir. Bu Allah'a göre kolaydır.

8 O hâlde siz Allah'a, elçisine ve indirdiği nur'a/Kur'an'a inanınız. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

9 Toplanma günü sizi bir araya getirdiği zaman, işte o aldanmanın [teğâbun] ortaya çıkacağı gündür. Kim Allah'a inanır, iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, (Allah) onun kötülüklerini örter ve onu içinden ırmaklar akan, ebediyen sürekli kalacakları cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.

10 İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar ateş ehlidirler ve orada sürekli kalırlar. Orası ne kötü varılacak yerdir!

11 Allah'ın izni[3] olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğru yola yöneltir. Zira Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

12 Allah'a itaat ediniz, elçiye de itaat ediniz. Eğer yüz çevirirseniz, (biliniz ki) elçimize düşen ancak apaçık bir tebliğdir.

13 Allah ki Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. İnananlar sadece Allah'a güvenip dayansınlar.

14 Ey inananlar! Muhakkak ki eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakınınız. Şayet onları affederseniz, kusurlarını görmezden gelirseniz ve onları bağışlarsanız[4] muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

15 Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir imtihandır [fitne]. Allah katında ise çok büyük bir mükâfat vardır.

16 Gücünüz yettiği ölçüde Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Dinleyiniz ve itaat ediniz. Kendi iyiliğiniz için harcayınız [enfikû]. Kim kendini tamahkâr ve cimri-

---

[3] İzin bilindiği üzere, tasdik etmek, onaylamak demektir. Allah'ın koyduğu yasalara göre, bir olayın, bir musibetin meydana gelmesinin sebepleri oluşmuşsa ve Cenab-ı Hak da onaylamışsa o olay vuku bulur. İşte insanın başına gelen musibetler de böyledir. Musibetlerin gerçekleşme sebepleri oluşmuş demektir. Kişi bu sebepleri söz inanç ve fiilleriyle oluşmasını sağlar. Yani bir nevi kendisi belâyı bu halleriyle talep etmiş olur. Allah da onaylar. Onun için herkes, başına gelen musibetlerde kendi hatasını görüp anlamalıdır. Krş, Şûrâ, 42/30

[4] Krş. Enfâl, 8/28; Lokmân, 31/15

likten arındırırsa işte onlar kurtuluşa/mutluluğa erenlerin tâ kendileridir.[5]

17 Eğer siz Allah'a güzel bir ödünç verirseniz, O, size onu kat kat öder ve sizi bağışlar. Zira Allah, Şekûr'dur,[6] Halîm'dir.

18 O, algılanamayan [ğayb] ve algılanabilen [şehâde] gerçekleri bilendir, Azîz'dir, Hakîm'dir.

---

5 Krş, Haşr, 59/9

6 **Eş-Şekûr**: İyiliklerin mükâfatını fazlasıyla verendir. Şükredenlerin şükürlerini kabul edendir.

65- TALÂK SÛRESİ

Sûre adını, işlediği konudan ve ilk ayetinde geçen "talak" kökünden gelen "tallaktum" kelimesinden almıştır. Talak, "boşamak, eşinden ayrılmak" demektir. Medine döneminde nazil olmuştur. 12 ayettir. Mushaf'ta 65, inişte ise 99'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde onları iddetlerini[1] gözeterek/âdetten temizlenince boşayınız ve iddeti sayınız. Rabbiniz Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olunuz. Apaçık bir hayâsızlık/iffetsizlik [fâhişetin] yapmaları dışında, onları evlerinden çıkarmayınız, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdırlar. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Sen bilemezsin belki de Allah, bundan sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.
2 İddet sürelerini doldurduklarında onları ya güzellikle [ma'rûf] tutunuz yahut güzellikle ayrılınız[2]. (Her iki durumda) içinizden âdil iki kişiyi de şahit tutunuz[3]. Şahitliği Allah için dosdoğru yapınız. İşte böylece Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olursa, Allah ona bir çözüm yolu verir.
3 Onu hesap etmediği yerden rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter. Muhakkak ki Allah emrini yerine getirendir. Andolsun Allah her şeye bir ölçü [kadrân] koymuştur.
4 Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler[4] hakkında eğer bir tereddütünüz [irtebtum] olur-

---

1 İddet, boşanan bir kadının eşiyle irtibatının tamamen kesilmesi için dinen beklenmesi gereken bir süredir. Üç iddet süresi bekler, üç kere ay hâlinden/âdetten temizlenmedir.

2 Krş. Bakara, 2/231

3 Krş. Nisâ, 4/135

4 Tefsir ve meâlcilerin büyük çoğunluğu ayetin "adet görmeyenler hakkında" kısmını, "Henüz adet görmemiş olan kızlar" olarak çeviriyorlar ve

sa, onların bekleme süreleri üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise doğum yapmalarıyla sona erer.[5] Kim Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olursa Allah ona işinde kolaylık verir.
5 Bu, Allah'ın üzerinize indirmiş olduğu buyruğudur. Kim Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olursa, (Allah) onun kötülüklerini örter ve mükâfatını büyütür.
6 Onları (bekleme sürelerinde) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde/odasında oturtunuz. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayınız. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını veriniz. Eğer çocuğu sizin hesabınıza emzirirlerse, ücretlerini (ayrıca) veriniz ve aranızda güzellikle anlaşınız. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu (babası adına) bir başkası emzirebilir.[6]
7 İmkânı olan elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı (az) takdir edilen de, Allah'ın kendisine verdiği ölçüde versin. Allah bir kimseyi ancak kendisine verdiği ile sorumlu/yükümlü tutar. Allah bir güçlüğün ardından bir kolaylık verir.
8 Rablerinin ve Onun elçilerinin emrinden çıkan nice beldeler vardı. Bu yüzden Biz onları zorlu bir hesaba çektik ve onları görülmemiş bir azaba uğrattık.
9 Böylece onlar yaptıklarının karşılığını tattılar ve işlerinin sonu tam bir hüsran oldu.
10 Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanmış gönül ehli olanlar! [ûli'l-elbâb][7] Allah'a karşı sorumlu-

---

böylece küçük yaştaki kız çocuklarıyla evlenilebileceğine hükmediyorlar.. Tarihselciler de buradan kendilerine hisse çıkarıp, Kur'an'a göre sabi çocuklarla evlenmenin serbest olduğunu söylüyorlar. Bu husus, Kur'an'a yapılan bir bühtandır. Münferit vakalar her zaman için vardır. Ayetin burasında kastedilen-eski tabirle- hayızdan nifastan kesilmiş kadınlarla patolojik olarak hiç aybaşı görmeyen kadınlar kastedilmektedir. Ayrıca menopoz döneminde uzun aralıklarla düzensiz aybaşı gören kadınları da buraya dâhil edebiliriz. Küçük kızlarla evlilik Câhiliye Araplarının örfüydü. Kur'an sabi kız çocuklarıyla evliliklere hiç cevaz vermez. Kur'an kölelik-cariyelik gibi bu geleneği de kaldırmıştır. Fakat Emeviler Câhiliye örflerini büyük oranda yeniden kurumsallaştırmışlardır..

5 Krş, Bakara, 2/228

6 Krş. Bakara, 2/233

7 "Ûlu'l-elbâb" (gönül ehli) tabiri için Bkz. Bakara, 2/179, 197, 269; Âl-i İmrân, 3/7, 190; Mâide, 5/100; Yûsuf, 12/111; Ra'd, 13/19; İbrâhim, 14/52; Sâd,38/29; Zümer, 39/18, 21; Mü'min, 40/54

luk bilincinde olunuz. Andolsun Allah size zikri/Kur'an'ı indirdi.

11 İnanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanları, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir elçi göndermiştir. Kim Allah'a inanır, iyi ve yararlı iş [sâlih] yaparsa, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Allah ona gerçekten ne güzel bir rızık vermiştir!

12 Allah, yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratandır. Allah'ın emri bunlar arasında iner durur ki, Allah'ın her şeye gücü yettiğini ve mutlaka her şeyi de ilmiyle kuşattığını bilesiniz.

66- TAHRÎM SÛRESİ

Sûre adını, Hz. Peygamber'in bazı yiyecekleri kendine haram etmesinden dolayı bu adı almıştır. Tahrim, "haram etme" demektir. Medine döneminde nazil olmuştur ve 12 ayettir. Mushaf'ta 66, inişte ise 107 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyleri, eşlerinin rızasını umarak niçin kendine haram ediyorsun?[1] Oysa Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

2 Andolsun ki Allah, (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı meşru kılmıştır.[2] Allah sizin yardımcınızdır [Mevlâkum]. Zira O, Alîm'dir, Hakîm'dir.

3 Hani, Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti. (Fakat) eşi o sözü (başkasına) haber verip, Allah da bunu peygambere bildirdiğinde, o da bir kısmını açıklamış, bir kısmını da (açıklamaktan) vaz geçmişti. Peygamber bunu ona/sırrı açıklayan eşine, haber verince o, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. O da, "Bunu bana, Alîm ve Habîr olan (Allah) haber verdi" dedi.

4 (Ey Peygamber eşleri!) Eğer siz ikiniz Allah'a tevbe ederseniz ne iyi! Çünkü ikinizin de kalbleri eğrildi [sağat]. Eğer siz ikiniz ona karşı birbirinize arka çıkacak olursanız, Muhakkak ki Allah onun yardımcısıdır [Mevlâhu].

---

[1] Ayetin iniş sebebi ile ilgili farklı rivayetler vardır. En makulü kanaatimce şudur: Hz. Peygamber'e hanımlarından Zeynep binti Cahş bal şerbeti ikram eder. O da onun yanında daha fazla kalırdı. Bu durumu diğer hanımları kıskanırdı. Hz. Peygamber bal şerbeti içtiğini, diğer hanımı Hz. Hafsa'nın merakı üzerine söyler. Sonra onların kıskanmaması için bir daha bal şerbeti içmemeye yemin eder. Yani kendine haram eder. Bunu kimseye söylememesini tembihler. O da diğer eşi Hz. Ayşe'ye söyleyince, olup bitenleri haber veren bu ayet nazil olmuştur. (Buharî, Tefsir, 66/1; Müslim, Talâk, 20, 21)

[2] Bozulan yeminlerin kefareti için Bkz. Mâide, 5/89

Cibrîl/Cebrâil de, iyi ve yararlı iş [sâlih] yapan müminler ve melekler de hep ona arka çıkarlar.

5 Eğer o sizi boşarsa, Ola ki Rabbi ona, sizden daha hayırlı, Müslüman, inanan, gönülden tam bağlı [kânitât], tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bâkire eşler verir.

6 Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyunuz[3]. Onun başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır.

7 Ey inkâr edenler! Bugün özür beyan etmeyiniz. Siz ancak yapmakta olduklarınızın karşılığını görüyorsunuz.

8 Ey inananlar! Allah'a bütün samimiyetinizle [nasûhan] tevbe ediniz. Ola ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve Allah'ın, peygamberi ve onunla birlikte inananları utandırmayacağı [lâ yuhzî] günde sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağ yanlarından aydınlatır gider. "Rabbimiz nurumuzu bizim için tamamla ve bizi bağışla. Muhakkak ki Senin her şeye hakkıyla gücün yeter" derler[4].

9 Ey Peygamber! İnkâr edenlere ve ikiyüzlülere karşı cihat et ve onlara karşı sert ol[5]. Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varılacak yerdir orası!

10 Allah inkâr edenlere Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi.[6] Her ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhları altında bulunuyorlardı. Her ikisi de kocalarına hainlik etmişlerdi. Kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadılar. Onlara "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz ikiniz de giriniz" denildi.

11 Allah inananlara ise, Firavun'un karısını[7] örnek gösterdi. Hani o, "Rabbim! Benim için Senin yanında, cennette bir ev yap. Beni Firavun'dan ve onun yaptığı işlerden koru ve beni zalimler topluluğundan [kavm] kurtar!" demişti.

---

[3] Krş. Bakara, 2/24; Âl-i İmrân,3/10; Zümer, 39/15
[4] Krş. Hadîd, 57/12
[5] Krş. Tevbe, 9/123
[6] Krş. Hûd, 11/40; A'râf, 7/83
[7] Krş. Kasas, 28/9

12 Allah, iffetini korumuş olan İmran kızı Meryem'i de (örnek gösteriyor). Ona ruhumuzdan üflemiştik.[8] O da Rabbin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmiş ve gönülden tam bağlı olanlardan [kânitîn] olmuştu.

[8] Buradaki kullanılan "fîhi" ifadesindeki zamirin erkekler için kullanılan müzekker zamir olması Meryem isminin müzekker olmasındandır. Ayrıca ayetin sonunda "gönülden tam bağlı olanlardan idi" ifadesinde geçen "kânitîn" kelimesi de erkekler için kullanılan müzekker bir yapıda gelmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, (Krş. Âl-i İmrân, 3/59) Hz. Meryem, ismi erkek ismi olsa da anatomik olarak dişi ama genetik olarak erkek özelliklere sahip bir kimse idi.

67- MÜLK SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-mülk" kelimesinden alır. Mülk, "hükümranlık" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur ve 30 ayettir. Mushaf'ta 67, inişte ise 77 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Hükümranlığı elinde tutan (Allah) ne yücedir! O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
2 Hanginizin daha güzel işler yaptığını/amel ettiğini sınamak için ölümü ve hayatı[1] yaratan O'dur. Zira O, Azîz'dir, Gafûr'dur,
3 Gökleri ve yeri yedi kat olarak yaratan O'dur. Rahmân'ın yaratmasında sen hiçbir uyumsuzluk [tefâvut] göremezsin. Gözünü çevir de bak, onda bir düzensizlik/çatlak [futûr] görüyor musun?[2]
4 Sonra tekrar iki kere daha bak! Her bakışında gözün (aradığını bulamayıp) sana şaşkın ve bezgin bir hâlde geri dönecektir.
5 Andolsun Biz bu dünya göğünü kandillerle donattık. Onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık.[3] Onlar için çılgın alevli ateşin [sa'îr] azabını hazırladık.
6 Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!
7 Oraya atıldıkları zaman, onun kaynarken çıkardığı korkunç sesi işitirler.
8 Neredeyse o öfkesinden çatlayacak. İçine her bir grup [fevc] atıldıkça, oranın bekçileri onlara, "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye sorarlar.
9 Onlar da şöyle derler: "Bilakis, gerçekten bize bir uyarı-

---

1 Bu ayetten ölüm ve hayatın bir sınav için olduğunu anlıyoruz. Önce ölüm sonra hayat yaratılmıştır.

2 Krş. Neml, 27/88; Nûh, 71/15

3 Krş, Hicr, 15/16-18; Sâffât, 37/6-10; Cin, 72/8-9. Eski Arap inancına göre, kâhinler, özel cinleriyle gökten haber çaldıklarını söyleyerek birtakım gelecekle ilgili haberler verirlerdi. Kur'an bu ayetlerle bu nevi inançlara rağbet edilmemesi mesajını verir.

cı gelmişti. Fakat biz onu yalanlamış ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz demiştik."

10 Yine şöyle derler: "Şayet biz (vahye) kulak verseydik veya aklımızı kullansaydık,[4] bu çılgın alevli ateşin ehli arasında olmazdık.

11 Böylece günahlarını itiraf ederler. Kahrolsun [fe-suhkân) o çılgın alevli ateşin ehli!

12 Muhakkak ki, algılayamadıkları [ğayb] hâlde Rablerinin haşmetinden ürperenlere gelince, işte onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

13 Sözünüzü ister gizleyin, isterse onu açığa vurunuz. Muhakkak ki Allah göğüslerde/kalplerde [sudûr] olanı bilir.

14 Yaratan bilmez mi hiç?[5] Zira O, Latîf'tir, Habîr'dir.

15 Yeryüzünü sizin için boyun eğdiren [zelûlen] O'dur. Öyleyse onun üzerinde yürüyünüz/dolaşınız ve Onun rızkından yiyiniz. Dönüş ancak Ona'dır.

16 Gökte olanın[6] sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin misiniz?[7] Bir de bakarsınız ki yer şiddetle sarsılıyor.

17 Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran kasırga [hâsiben] göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte o zaman uyarım nasılmış bileceksiniz.

---

4 Bu ayette; Ateşe duçar olanlar, dünyada yapmadıkları iki şeyden birini yapsalardı, azaba mahkûm olmayacaklarını belirtiyorlar. Birincisi, vahye kulak vermek, yani onu dinlemek ve gereğiyle amel etmektir. İkincisi de aklını kullanmaktır. Bu aynı zamanda İslam dininin akla tam uygun oluşunu belirten bir ayettir. Nitekim İmam Cafer'e izafe edilen bir söze göre; "Peygamber zahiri akıldır. Akıl ise bâtıni peygamberdir." Yani Peygamber insanın dışındaki akıldır, akıl da insanın içindeki peygamberdir. Kendisine vahiy ulaşmamış veya vahyi kötü tanıtan propogandaların etkisi altında kalmış olsa bile aklıyla doğruları bulup amel edebilir. Kendisine vahiy ulaşanlar, hem vahiyden hem akıldan sorumlu, kendisine vahiy ulaşmayanlar ise, sadece akıldan sorumludur. Ayette, Bu iki sorumluluktan birini yapanın azaba duçar olmayacağı anlamı çıkar. Günümüzde ateist ve deistlerin sıkça sorduğu "Kendisine ilahi buyruk ulaşmamış, İslam'dan yüzyıllarca haberi olmayan Eskimolar, çok ücra yerlerde yaşayan vb topluluklar da mı cehenneme girecek, bu zulüm değil mi?" gibi soruların cevabı işte bu ayettir.
Ayrıca Krş. En'âm, 6/130; Zümer, 39/71

5 Krş. Hicr, 15/86; M'minûn, 23/17; Yâsin, 36/81

6 Allah mekândan münezzehtir. Bu ifade tamamen mecâzidir. Çünkü insanlar rahmeti de azabı da hep gökten beklediklerinden, dua ve isteklerini ellerini veya kollarını semaya doğru açarak Allah'tan istediklerinden Onu gökte farz edenlere karşı mecazen söylenmiştir. Krş. Zuhruf, 43/84

7 Yûsuf, 12/107; Nahl, 16/45; İsrâ. 17/68-69; Meâric, 70/27-28

18 Andolsun onlardan öncekiler de yalanlamıştı. Beni inkâr etmenin sonucu nasıl oldu?
19 Üstlerinde kanat çırparak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları (havada) Rahmân'dan başkası tutmuyor.[8] Muhakkak ki O, her şeyi hakkıyla görendir.
20 Yoksa Rahmân olan Allah'ın dışında size yardım edecek olan ordunuz hangisidir? İnkârcılar ancak bir aldanış [ğurûr] içindedirler.
21 Peki, Allah rızkınızı keserse, size kim rızık verebilir?[9] Bilakis, onlar azgınlık ve nefret içinde direnip dururlar.
22 Peki, yüzüstü sürünerek giden mi yoksa dosdoğru yolda düpedüz [seviyyen] yürüyen mi (hedefe) daha doğru ulaşır.[10]
23 (Ey Peygamber!) De ki: "Sizi inşa eden ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller [ef'ide] veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz."
24 "Sizi yeryüzüne eken/yayan [zere'akum] O'dur. Onun huzurunda toplanacaksınız."[11]
25 (İnkârcılar), "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bu vaat ne zamandır?" derler.[12]
26 De ki: "O bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben ancak bir uyarıcıyım."
27 Nihayet (azabı) yakından gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kapkara kesilir ve onlara, "İşte isteyip durduğunuz şey budur" denilir.
28 (Ey Peygamber!) De ki: "İdrak edip bir düşünün bakalım [eraeytum]![13] Diyelim ki Allah beni ve beraberimdekileri helak etti veya merhamet etti. Bu durumda inkâr edenleri can yakıcı bir azaptan kim koruyabilir?
29 De ki: "O Rahmân'dır. Biz Ona inandık ve yalnız Ona güvenip dayandık. Apaçık bir sapıklıkta olan kimmiş yakında bileceksiniz."
30 De ki: "Siz hiç idrak etmiyor musunuz? Suyunuz çekilip kaybolsa [ğavrân] size bir su kaynağını kim getirebilir?

---

8 Krş, 16/79
9 Krş. Nahl, 16/73
10 Krş. Nahl, 16/76
11 Krş. Mü'minûn,23/79
12 İnkâr edenlerin kıyametin ne zaman kopacağını sormaları hakkında Bkz. Yûnus, 10/48; Enbiyâ, 21/38; Neml, 27/71; Sebe', 34/29; Yâsin, 36/48
13 Görmek anlamında olan Rea fiili, cümlede iki mef'ul/nesne aldığında "düşünüp anlamak", "idrak etmek" anlamına gelir. Nitekim burada olduğu gibi.

68- KALEM SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "el-kalem" kelimesinden almadır. Ayrıca, "Nûn" harfiyle başladığı için, "Nûn Sûresi" diye de anılır. Mekke döneminde nazil olmuş ilk sûrelerden olup 52 ayettir. Mushaf'ta 68, inişte ise 2 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Nûn.[1] Kaleme ve yazdıklarına andolsun.
2 (Ey Peygamber!) Sen, Rabbinin nimeti üzeresin ve asla deli değilsin.[2]
3 Muhakkak ki senin için haddi hesabı olmayan/sınırsız mükâfat vardır.
4 Muhakkak ki sen çok yüce bir ahlak [huluk] üzeresin.[3]
5 Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler.
6 Hanginizin aklı uçuk [meftûn] olduğunu.
7 Muhakkak ki Rabbin, kendi yolundan sapan kimseyi de iyi bilir, doğru yolda olanları da iyi bilir.[4]
8 O hâlde yalancılara itaat etme![5]
9 Onlar arzu ederler ki; sen onlara yağcılık [tudhinu] yapasın, onlar da sana yağcılık yapsınlar.[6]
10 Şunların hiçbirine itaat etme: Devamlı yemin edip durana,[7]
11 Hep kusur arayan ve laf getirip götürene,[8]

---

[1] Başlangıcında "mukatta'a"(kesik) harf olarak inen ilk sûre budur. Bu harfler için, Bakara Sûresi'nin ilk ayetinin dipnotuna bkz. Nûn hakkında çok rivayet vardır. Bunların hepsi de zayıftır.

[2] Krş, Tûr, 52/29

[3] Hz. Ayşe'ye peygamberimizin ahlakı sorulduğunda, "Onun ahlakı Kur'an'dan ibaretti" demiştir (Müslim, Müsâfirîn, 139)

[4] Krş. En'âm, 6/117; Nahl, 16/125; İsrâ, 17/84; Necm, 53/30

[5] Krş. Ahzâb, 33/1

[6] Krş. İsrâ, 17/73

[7] Hz. Peygamber'in büyük düşmanlarından Velid bin Muğire olduğu rivayet edilir. Krş. Mücâdele, 58/16; Münâfik, 63/ 2

[8] Krş. Hümeze, 104/1

12 Hayra/iyiliğe hep engel olan, saldırgan ve günahkâr olana,
13 Kaba saba üstelik de soysuz/kötülükle damgalı olana [zenîm],
14 Mal ve evlat sahibi olsa da[9]
15 Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, "Öncekilerin masalları" der.
16 Biz onun burnunu [hurtûm] damgalarız.[10]
17 Muhakkak ki Biz tıpkı bahçe [cennet] sahiplerine belâ verdiğimiz gibi onlara da belâ veririz. Hani, onlar sabah erkenden bahçenin (ürünlerini) mutlaka devşireceklerine dair yemin etmişlerdi.[11]
18 İstisna da yapmıyorlardı/inşallah demiyorlardı.
19 Fakat onlar uykuda iken Rabbin tarafından bir âfet/ateş [tâ'ifun] bahçeyi sarıvermişti.
20 (Bahçe) kapkara bir küle döndü.
21 Sabahleyin (olan bitenden habersiz) birbirlerine şöyle seslendiler,
22 "Haydi! Eğer ürünleri devşirecekseniz, ekinlerinize erkenden gidiniz"
23 Bunun üzerine aralarında fısıldaşarak yola koyuldular.
24 "Sakın, bugün hiçbir yoksul (bahçeye) gelip yanınıza sokulmasın"
25 Onlar ürünlerini toplayabileceklerini umarak erkenden gittiler
26 Fakat (bahçeyi) gördüklerinde dediler ki: "Biz mutlaka yolu şaşırdık"
27 "Bilakis, biz mahrum bırakıldık!"
28 İçlerinden aklı başında/makul biri, "Ben size keşke Rabbinize tesbih etseydiniz dememiş miydim?" dedi.
29 Onlar da "Rabbimizi tenzih ederiz, muhakkak ki biz zalimlerden olduk" dediler.
30 Sonra dönüp birbirlerini suçlamaya/kınamaya başladılar.
31 Dediler ki: "Bize yazıklar olsun! Biz azgın kimseler imişiz"

---

9 Krş. Tevbe, 9/55
10 Bu Türkçemizdeki karşılığı "Onun burnunu sürteriz" deyimidir.
11 Bu ve devamındaki ayetlerin benzeri için Bkz. Kehf, 18/32-44

32 "Ola ki Rabbimiz bize bundan daha hayırlısını verir. Muhakkak ki biz artık Rabbimize yönelenleriz."

33 İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbet daha büyüktür. Keşke bilseler!

34 Muhakkak ki Rabbine karşı sorumluluk bilincinde olanlar için, Rablerinin katında Na'îm cennetleri vardır.

35 Allah'a teslim olanları/Müslümanları hiç suçlular/günahkârlar gibi tutar mıyız?[12]

36 Size ne oluyor, nasıl hüküm veriyorsunuz?

37 Yoksa sizin bir kitabınız var da oradan mı öğreniyorsunuz?

38 "Orada seçip beğendiniz şeyler mutlaka sizindir"

39 Yahut verdiğiniz her hükmün mutlaka sizin lehinize olacağına dair size verilmiş ve kıyamete kadar sürecek bizden bir andınız mı var?

40 (Ey Peygamber!) Sor onlara, hangisi bu iddianın/andın kefili olacak?

41 Yoksa onların ortakları mı var? Doğru söyleyen kimselerse, ortaklarını getirsinler bakalım.

42 Baldırların açılacağı/gerçeğin ortaya çıkacağı gün, secdeye çağırılırlar fakat güç yetiremezler.[13]

43 Gözlerine korku bürümüş bir hâlde kendilerini de bir zillet kaplamıştır. Hâlbuki onlar sapasağlam iken de secdeye çağrılmışlardı.

44 (Ey Peygamber!) Bu sözü/Kur'an'ı yalanlayanları sen Bana bırak! Onları bilmedikleri yerden yavaş yavaş (helaka) sürükleriz.

45 Onlara süre veriyorum. Muhakkak ki Benim tuzağım sağlamdır.

46 Yoksa sen onlardan ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

47 Yoksa algılanamayan gerçeklerin bilgisi [ğayb] onların yanında da onları mı yazıyorlar?[14]

---

[12] Krş. Secde, 32/18-20; Sâd, 38/28

[13] Krş. Furkân, 25/60; Mürselât, 77/47-48

[14] Krş, Tûr, 52/41

48 (Ey Peygamber!) Rabbin hüküm verene kadar sabret/göğüs ger. Sakın balık sahibi/Yûnus gibi olma! Hani o, öfkeli ve üzgün bir hâlde yalvarmıştı/seslenmişti[15].

49 Şayet Rabbinden ona bir nimet erişmemiş olsaydı, o mutlaka kınanmış bir hâlde ıssız bir yere atılacaktı.[16]

50 Fakat Rabbi onu seçti ve onu iyi ve yararlı işler yapanlardan [sâlihîn] kıldı.

51 İnkâr edenler, zikri/Kur'an'ı işittikleri zaman, neredeyse seni bakışlarıyla devireceklerdi. Onlar senin için "O mutlaka bir delidir" deyip duruyorlar.

52 O/Kur'an, âlemler için bir bilgiden/öğütten başka bir şey değildir.[17]

---

[15] Yûnus Peygamber'in bu duası için bkz. Enbiyâ, 21/87; Sâffât, 37/139-148

[16] Krş, Sâffât, 37/144

[17] Krş, Zuhruf, 43/44

69- HÂKKA SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "el-hâkka" kelimesinden almadır. Hâkka ise, "hak ve hakikat olan", "mutlaka, kesin gerçekleşecek olan" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 52 ayetten müteşekkildir. Mushaf'ta 69, inişte ise 78'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kesin gerçekleşecek olan,
2 Nedir o kesin gerçekleşecek olan?
3 Kesin gerçekleşecek olanın ne olduğunu sana ne bildirdi?
4 Semûd ve Ad kavmi kapıyı çalan o âni felaketi [kâri'a) yalanladı.[1]
5 Semûd kavmi korkunç bir ses ve sarsıntı ile helak edildi.[2]
6 Ad (kavmi) ise, dondurucu ve şiddetli bir kasırga ile helak olup gitti.[3]
7 (Allah) onu kesintisiz olarak yedi gece sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (sen orada olsan) o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürdün.[4]
8 Şimdi onlara ait herhangi bir kalıntı görüyor musun?
9 Firavun, ondan öncekiler ve yerle bir olmuş beldelerin halkı da hep o hatayı işlediler.[5]
10 Sonunda Rablerinin elçisine asi oldular da (Allah da) onları şiddeti gittikçe artan [râbiye] bir yakalayışla/azapla yakaladı.
11 Muhakkak ki sular kabarıp taştığı zaman yüzüp giden (gemide) taşımıştık.
12 Onu sizin için bir ibret/öğüt [tezkire] vesilesi yapalım ve belleyecek kulaklar onu iyice bellesin[6].

---

1 Krş, Kâria, 101/1-3
2 Krş, A'râf, 7/78; Hûd, 11/67, 94; Hicr, 15/74, 78, 83; Fussilet, 41/13; Şems, 91/7
3 Krş, Fussilet, 41/16, Ahkâf,46/24; kamer, 54/19
4 Krş. Kamer, 54/19-20
5 Krş, Araf, 7/80 vd. ; Tevbe, 9/70; Necm, 53/53
6 Bu bir deyimdir. Türkçede biz buna "söz dinleyen kulağa küpe olsun" deriz.

13 Sura bir kere üfürüldüğü zaman[7]
14 Yer ve dağlar yerlerinden sökülüp/kaldırılıp bir çarpışmada paramparça oldukları zaman[8]
15 İşte o gün olacak olan olur.
16 Gök yarılıp dağılmaya yüz tutar[9]
17 Melekler de Onun çevresindedirler. O gün Rabbinin Arş'ını, bunların da üstünde sekiz taşıyıcı taşır.[10]
18 O gün (Allah'ın huzuruna) arz olunursunuz. Gizli saklı hiçbir şeyiniz kalmaz.
19 İşte o vakit kitabı sağından verilenler,[11] "Gelin, kitabımı okuyun" der.
20 "Muhakkak ki ben hesabımla karşılaşacağımı zannetmekteydim."
21 Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.
22 Yüksek bir cennette
23 Meyveleri kolaylıkla devşirilebilir
24 "Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyiniz, içiniz" (denir.)
25 Kitabı solundan verilenler ise şöyle der: "Keşke kitabım bana verilmeseydi."[12]
26 "Hesabımın da ne olduğunu bilmeseydim."
27 "Keşke ölüm her şeyin sonu olaydı."
28 "Malım benden hiçbir şey savamadı.
29 "Bütün gücüm/saltanatım da yok oldu gitti."
30 Şöyle buyrulur: "Yakalayıp bağlayın onu"
31 "Sonra onu cehenneme [cahîm] yaslayınız"
32 "Sonra da onu uzunluğu yetmiş arşın [zira'ân] olan zincire vurunuz"[13]
33 "Zira o, Azîm olan Allah'a inanmıyordu."
34 "Yoksulu doyurmaya da teşvik etmiyordu."[14]

---

7 Krş, Zümer, 39/68
8 Krş. Kehf, 18/47
9 Gökyüzünün yarılması ve dağılması bize gökcisimlerinin arasındaki çekim gücünün ortadan kalkacağını düşündürüyor. Krş, İbrâhim,14/48; Enbiyâ, 21/104
10 Allah'ın Arş'ının taşınması insanın idrak dairesi içerisinde temsili bir anlatımdır. Allah zaten insan idrakının üstünde bir Varlıktır.
11 Krş. İsrâ, 17/71; İnşikâk, 84/7-12
12 Krş. Nebe,78/40
13 Krş, İbrâhim, 14/49. Buradaki yetmiş rakamı, kesretten kinaye denilen ve çokluğu ifade eden bir terimdir. Zincirin uzunluğu ağırlını da gösterir. Dünyada işlenen her günah bu zincire bir halka ilave etmektir diyebiliriz.
14 Krş. Kalem, 68/23-24

35 "Artık onun bugün burada bir samimi dostu yoktur."[15]
36 "Kanlı irinden [ğıslîn] başka bir yiyeceği de yoktur."[16]
37 "Onu günahkârlardan başkası yemez."
38 Görebildiklerinize andolsun,
39 Göremediklerinize de.
40 Muhakkak ki bu Kur'an, şerefli bir elçinin (getirdiği) sözdür.[17]
41 O, bir şair sözü değildir. Ne kadar az inanıyorsunuz
42 Kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz
43 Âlemlerin Rabbinden indirilmedir.
44 Eğer (peygamber) Bize karşı bazı sözler katmış olsaydı
45 Biz onu kıskıvrak yakalardık
46 Sonra da onun şah damarını koparırdık[18]
47 İçinizden hiç kimse de buna engel olamazdı.
48 Muhakkak ki o, Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar için bir öğüttür[19]
49 Muhakkak ki Biz, içinizden onu yalanlayanları bilmekteyiz.
50 Muhakkak ki Kur'an, inkârcılar için bir üzüntü/pişmanlık kaynağıdır.
51 Muhakkak ki Kur'an, kesin gerçeğin [hakku'l-yakîn] tâ kendisidir.[20]
52 Öyleyse (Ey Peygamber!) sen Yüce Rabbinin ismiyle tesbih et.[21]

---

[15] Krş, Mü'minûn, 23/101

[16] Krş, Vâkıa, 56/51-52; Gâşiye, 88/6

[17] Krş, Necm, 53/4; Tekvîr, 81/19-20 Ayette geçen "şerefli bir elçinin sözüdür" ifadesi bazılarınca yanlış anlaşılmaktadır. Bilinmelidir ki hiçbir elçi kendi sözünü getirmez. Değilse elçi olmazdı. Elçiler, temsil ettiği makamın veya zatın elçisidir, onun sözünü getirir. Biz de tercümeye parantez içinde (getirdiği) sözcüğüne vurgu yaptık.

[18] Krş, Şûrâ, 42/24

[19] Bakara, 2/2

[20] Kesin gerçek (hakku'l-yakîn) ifadesi Kur'an semantiğinde "lâ reybe fihi" ifadesiyle aynıdır. Mutlak ve kesin hakikat demektir. Bakara, 2/2'nin dipnotunda açıkladık.

[21] Krş, Vâkıa, 56/96

70- MEÂRİC SÛRESİ

Sûre adını üçüncü ayetinde geçen "el-meâric" kelimesinden almadır. Meâric, "yükselişler, yükselme dereceleri" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 44 ayettir. Mushaf'ta 70, inişte ise 79'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Birisi gerçekleşecek olan o azabı sordu[1]
2 İnkâr edenler için olan ve kimsenin savamayacağı (o azabı)
3 Yükselişlerin sahibi olan Allah'tan
4 Melekler ve Ruh/Cebrail süresi ellibin yıl olan bir günde Ona yükselirler
5 (Ey Peygamber!) O hâlde sen en güzel sabırla sabret!
6 Muhakkak ki onlar onu/azabı (kendilerine) uzak görüyorlar.
7 Biz ise onu yakın görüyoruz
8 O gün gök erimiş maden gibi olur
9 Dağlar da atılmış yün gibi olur.[2]
10 Hiçbir samimi dost dostunu sormaz.
11 Birbirlerine gösterilirler. Suçlu/günahkâr [mucrimûn] o günün azabından kurtulmak için (her şeyini) bedel vermek ister:[3] Oğullarını
12 Hayat arkadaşını, kardeşini,
13 Kendisini barındıran sülalesini,

---

1 Bu kişinin ileri gelen müşriklerden Nadr bin Hâris olduğu rivayet edilir. Onun, Hz. Peygamber ve Kur'an'la alay ederek: "Ey Allah! Şu Kur'an, senin katından inmiş bir hak kitap ise, üzerimize hemen gökten taş yağdır veya can yakıcı bir azap getir" demesi üzerine bu ayet nazil olmuştur. Krş, Enfâl, 8/32; Sâd,38/16

2 Krş. Kehf, 18/47; Kâria, 101/5

3 Krş. Yûnus, 10/54

14 Yeryüzünde bulunan herkesi fidye verip, kendini kurtarsın.[4]
15 Hayır asla! Muhakkak o (cehennem) alev alevdir.
16 Derileri kavurup soyan
17 O, arkasını döneni ve yüz çevireni çağırır.
18 Servet toplayıp yığanı da
19 Muhakkak ki insan hırslı ve tez canlı [helû'an] yaratılmıştır.[5]
20 Ona bir kötülük dokunduğunda feryat eder.
21 Kendisine bir hayır dokunduğunda da cimrilik eder.[6]
22 Ancak (Allah'a) yaslananlar [musallîn) hariç
23 Onlar namazlarına devam eden kimselerdir.
24 Onların mallarında belli bir pay [hak] vardır
25 İsteyen ve isteyemeyip mahrum kalan yoksul için[7]
26 Onlar ceza gününü tasdik eden kimselerdir.
27 Onlar Rablerinin azabından sakınırlar [muşfikûn].
28 Muhakkak ki Rablerinden gelecek azaptan kimse emin değildir.
29 Onlar iffetlerini korurlar
30 Ancak eşleri yani[8] nikâh aktiyle sahip oldukları [mâ meleket eymânuhum] hariç.
31 Kim bundan ötesini isterse, işte onlar haddi aşanlardır.
32 Onlar, emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet edenlerdir.[9]
33 Şahitliklerini de dosdoğru yapanlardır.
34 Onlar namazlarını gözetip koruyanlardır.
35 İşte onlar cennetlerde ikrâm görecek olanlardır.
36 Şu inkâr edenlere ne oluyor ki sana doğru koşarak geliyorlar.
37 Sağdan, soldan gruplar [ı'zîn] hâlinde

---

4 Krş, Abese, 80/34-36;
5 Krş, İsrâ, 17/11
6 Krş, İsrâ, 17/100
7 Utandığından dolayı isteyemeyen yoksul kastedilmektedir. Krş. Zâriyât, 51/19
8 M. Esed gibi biz de genellikle "yahut" anlamında kullanılan "ev" edatını, "yani" olarak çevirdik.
9 Krş, Mü'minûn, 23/5-8

38 Onlardan her biri Na'îm cennetine sokulacağını mı umuyor?

39 Hayır, asla! Muhakkak ki Biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40 Doğuların ve batıların Rabbine[10] andolsun ki, Bizim elbette gücümüz yeter;

41 Onların yerine daha hayırlılarını getirmeye. Zaten bizim önümüze geçilemez.

42 (Ey Peygamber!) Sen onları kendi hâllerine bırak, kendilerine vaat edilen günlerine kavuşana kadar, dalsınlar, oynasınlar.

43 O gün, bulundukları yerlerden/kabirlerden [ecdâs] süratle çıkıp sanki dikili taşlara/putlara doğru koşar gibidirler.[11]

44 Gözlerini korku bürüyerek, yüzlerini bir zillet kaplamıştır. İşte bu onlara vaat edilen gündür.

10 Krş. Sâffât, 37/5
11 Krş. Yâsin, 36/51

71- NÛH SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen Nûh isminden almıştır. Mekke döneminde nazil olmuş, 28 ayettir. Mushaf'ta 71, inişte de 71 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Muhakkak ki Biz Nûh'u kavmine "Kendilerine can yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar" diye (elçi) olarak gönderdik.[1]
2 O da onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Muhakkak ki ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım;"
3 "Allah'a kulluk ediniz, Ona karşı sorumluluk bilincinde olunuz ve bana itaat ediniz ki;"
4 "Günahlarınızı bağışlasın, Sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Muhakkak ki Allah'ın belirlediği süre gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz."
5 Nûh (yine) şöyle dedi: "Rabbim! Muhakkak ki ben kavmimi gece gündüz davet ettim;"
6 "Benim davetim onların kaçışını artırmaktan başka bir işe yaramadı."
7 "Hiç şüphesiz kendilerini bağışlaman için, onları her ne zaman çağırdıysam, parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar, elbiselerini başlarına geçirdiler, inat ettiler ve kibirlendikçe kibirlendiler."
8 "Sonra kendilerini açıktan açığa davet ettim."
9 "Sonra onları hem açıkça ve hem de gizlice davet ettim."
10 "Sonra dedim ki: "Rabbinizden bağışlanma dileyiniz. Muhakkak ki O, Gaffâr'dır."[2]
11 "Üzerinize gökten bol bol yağmur göndersin"[3]
12 "Hem mallarınızı hem oğullarınızı çoğaltsın ve sizin için bahçeler var etsin ve ırmaklar akıtsın."

---

1 Krş, Hûd, 11/34-45
2 **El-Gaffâr**: Çok bağışlayan, ayıpları örten.
3 Krş. Hûd, 11/52

13 Size ne oluyor da Allah'a gereği gibi[4] [vakaran] davranmıyorsunuz?
14 Hâlbuki O, sizi aşama aşama/evrim etaplarından geçirerek [atvâran][5] yaratmıştır."[6]
15 "Allah'ın yedi göğü tabakalar hâlinde nasıl yarattığını görmediniz mi?"[7]
16 "O, bunların içinde ayı (aydınlatıcı) bir ışık [nur] ve güneşi de (ışık kaynağı) bir kandil yapmıştır.
17 Allah sizi yerden bir bitki olarak bitirmiştir.[8]

---

4 Yani O'na yakışır bir şekilde

5 "Atvâran" kelimesi, tekili "bir hâlden diğer bir hâle geçmek" veya bir merhaleden diğerine geçmek" anlamına gelen "tavr" kelimesinden gelmedir. Mastarı olan "tatavvur", günümüzdeki "évolution" kelimesine yani bugün Türkçemizde kullandığımız "evrim" kelimesine tekâbül eder. Bu kelimenin sinonimi olan "tahavvül" de dönüşümcülük dediğimiz eskilerin "istihale" dediği, yani "transformizm" in karşılığıdır. Söz konusu ayette "atvâran" kelimesi insan evriminin biyolojisindeki "étap consécutives" denilen ve art arda gelen evrim merhalelerinin/etaplarının/evrelerinin tümünü içermektedir. Bazıları bunu sadece ana karnındaki merhaleler zanneder, hâlbuki "neotenik" anlamda, türün tarih öncesi evrim etaplarını da içerir. Geniş bilgi için Bkz. *l'Attitude du Christianisme et de l'Islam en face du Darwinisme* Paris, 1979" Doktora tezimiz, s. 141 vd. Ayrıca "*Kur'an'ı Anlamak*" isimli kitabımız s. 52-53). Prof. M. Hamidullah da Fransızca Kur'an Meâli'nde bu ayete yaptığı yorumda topraktan itibaren insanın bütün dönüşümlerinde birçok kez geçirdiği devamlı bir evolüsyona vurgu yapmaktadır. Bkz. *Le Saint Coran*, s. 768.

6 Yaratma kavramı ile evrim kavramı iç içedir. Kur'an'a göre Allah, insanı hatta bütün canlıları evrim etaplarından geçire geçire yaratmıştır. Yaratmayı ayrı, evrimi ayrı olarak ele alıp, birbiriyle çatıştırmak, muharref Tevrat ve İncillere dayanan Kilise'nin ictihadıdır. Maalesef günümüzde bazı Müslümanlar yaratma ve evrim kavramlarının ayrımının peşine takılmış, Kur'anî gerçekleri ve bilimsel çalışmaları göz ardı ederek, Hıristiyan ictihatlarını esas almakta ve Kur'an'ı da bu doğrultuda yorumlamaktadırlar. Böylece Kur'an, farkında olunmadan Tevratlaştırılırken, Müslümanlar da ehli kitaplaştırılmaktadır. Keşke bunun farkına varılabilse!

7 Krş. Mülk, 67/3

8 İnsanın yerden bir bitki olarak çıktığını ifade eden bu ayet, tarih öncesi belki de milyonlarca yıl önce insan, insan olmadan çok önce, nebati bir hayata sahip olduğunu ve bitkiler âlemiyle bir akrabalığının söz konusu olabileceğini düşünebiliriz. Unutmayalım ki insanın başlangıcı, yeryüzünde hayatın başlangıcı kadar eskidir. Hayat, ilkel organizmalardan başlayarak bitkiler ve hayvanları oluştura oluştura insanı ortaya çıkarmıştır. Allah'ın yaratması hep evrim süreciyle olmuştur. Darwin'den asırlarca önce İslam düşünürleri evrim konusunu incelemişlerdir. Hatta cansız varlıkların evrimini bile söz konusu etmişlerdir. Bkz. Benim "*Darwin'den Önce İslam Düşünürlerinde Evrimle İlgili Fikirler*" (Felsefe Arkivi, S. 24) adlı çalışmam. Evrimle yaratmayı ayırmak ve çatıştırmak Kilise'nin ortaya

18 Sonra sizi oraya iade eder ve sizi oradan tekrar çıkarır.
19 Allah, yeryüzünü sizin için bir yaygı yapmıştır.
20 Orada geniş yollar edinip dolaşasınız diye
21 Nûh dedi ki: "Rabbim! Muhakkak ki onlar bana karşı geldiler, malı ve çocuğu kendisinin zararını artırmaktan başka bir şeye yaramayan kimselere tabi oldular.
22 "(Üstelik) büyük tuzaklar kurdular."
23 (İnsanlara), "Sakın tanrılarınızı bırakmayınız. Özellikle; Ved, Suva, Yağûs, Ye'ûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyiniz"[9] dediler.
24 "Böylece birçoklarını saptırdılar. (Rabbim Sen de) bu zalimlerin sapıklıklarından başka bir şeylerini artırma."[10]
25 Onlar hataları yüzünden önce suda boğuldular, ardından da ateşe atıldılar.[11] Kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.
26 Nûh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde gezen inkârcılardan hiçbirini bırakma"
27 "Muhakkak ki Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar, ahlaksız ve inkârcı nesillerden başkasını yetiştirmezler."
28 "Rabbim! Beni, ana babamı, inanmış olarak evime giren mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zalimlerin de helakından başka bir şeylerini artırma!"

---

attığı görüştür. Maalesef bizim bazı Müslümanlar da Kur'an'î hakikate, Kilise gözlüğüyle bakmaya çalışmaktadırlar. Bkz. Yakıt, İ, l'Attitude..." Fr. Doktora tezimiz. Ayrıca Bkz. "Kur'an'ı Anlamak", s. 56

9 Suriye ve Babilden geçen putların isimleridir. Her biri farklı tasvir edilmiş putlardır. Ved, erkek; Suva, kadın; Yağûs, aslan; Ye'ûk, at; Nesr de kerkenez kuşu şeklindedir. Buhari'nin verdiği bilgiye göre; İbn Abbas, bu putlar Hz. Nûh'un kavminden olan beş salih zatın ismidir. Bunlar ölünce, evleri kutsal mekân ilan edilip adak yeri olmuştur. Bu kişilerin isimleri o sunaklara verilmiştir. Daha sonra gelen nesiller bunlara tapmaya başlamışlardır. (Bkz. Buhari, Tefsir, 398)

10 Hz. Nûh'un bu yakarışları ve bedduası, çektiği çilenin büyüklüğünü gösterir. Sabrın kaynağı olan bir peygamberi bile böyle söylettiklerine göre, inkârcıların yaptığı işkence ve zulmün haddi hesabının olmadığını anlıyoruz.

11 "'Ateşe atıldılar" tabiri geçmiş zaman kipiyle ifade edilmiştir. Eğer Kur'an'da gelecekle ilgili bir olay geçmiş zaman kipiyle (mazi) anlatılmışsa, o olayın kesin olacağının işaretidir. Bu ayeti "ateşe atılmaya hak kazandılar" şeklinde de tercüme edebiliriz.

72- CİN SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "cin" kelimesinden almıştır. Cin, görünmeyen varlıkların adıdır. Kur'an'a sadece insanların değil görünmeyen diğer varlıkların da tabi olduklarını anlıyoruz. Mekke döneminde nazil olmuştur, 28 ayettir. Mushaf'ta 72, inişte ise 40 ıncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) De ki: "Cinlerden bir grubun [neferun] Kur'an'ı dinlediği ve şunları söylediği vahyolunmuştur: "Muhakkak ki biz harikulâde bir Kur'an dinledik".

2 "Doğru yola iletiyor ve biz de ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız."[1]

3 "Rabbimizin şanı yücedir. O, ne bir eş edinmiştir ne de bir çocuk.[2]"

4 "Meğer bizim beyinsizlerimiz, Allah hakkında asılsız sözler [şatata] söylüyormuş."

5 "Muhakkak ki biz, insanların da cinlerin de Allah'a karşı yalan söyleyemeyeceklerini zannediyorduk."

6 "Doğrusu insanlardan bazı kişiler [ricâlun], cinlerden bazı kişilere sığınıyorlardı. Onlar da onların azgınlıklarını [rehekân] artırıyordu."[3]

7 "Doğrusu, onlar da sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın hiçbir kimseyi yeniden diriltmeyeceğini zannetmişlerdi."

8 "Gerçekten biz gökyüzünü (bilgi çalmak için) yokladık/ dinlemek istedik. Onu güçlü bekçiler ve alev saçan ateş topları ile dolu bulduk."[4]

9 "Hâlbuki biz (daha önce) göğün dinlemeye mahsus yerlerinde konuşlanırdık [makâ'ide]. Şimdi ise kim dinleye-

---

[1] Krş, Ahkâf, 46/29-32

[2] Krş. İhlâs, 112/3

[3] Krş. En'âm, 6/112

[4] Krş, Sâffât, 37/7-10

cek olsa, kendisini gözetleyen bir alev parçası buluyor."

10 "Hakikaten biz, yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rableri onlara bir temyiz/doğruyu eğriyi ayırt etme yeteneği [reşeden] mi murat etti, bilemeyiz."

11 Muhakkak ki bizim içimizde iyi ve yararlı işler yapanlar [sâlihûn] da var, böyle olmayanlar da var. Biz farklı farklı yollara ayrılmışız."

12 "Doğrusu biz, yerde olsak da başka yere kaçsak da Allah'ı âciz bırakamayacağımızı (zan da olsa) anladık."

13 "Gerçekten biz, hidâyet rehberini/Kur'an'ı [hudâ] dinleyince ona inandık. Kim Rabbine inanırsa, artık o, ne ecrinin eksilmesinden korkar, ne de haksızlığa uğramaktan."

14 "Hiç şüphesiz içimizde Allah'a teslim olanlar/Müslümanlar da var, yoldan sapanlar [kâsitûn] da var. Kim Allah'a teslim olursa, işte onlar doğru yolu [reşeden] arayıp bulanlardır."

15 "Yoldan sapanlara gelince, onlar cehennemin odunu olmuşlardır."

16 (Ey Peygamber!) "Eğer onlar (doğru) yolda gitmiş olsalardı, Biz onlara bol bol su verirdik,"

17 "Onları deneyelim diye. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse O, onu şiddeti gittikçe artan bir azaba uğratır."

18 Muhakkak ki mescidler Allah'ındır. O hâlde orada Allah'la beraber bir başkasına çağrıda bulunmayınız/kulluk etmeyiniz.[5]

19 "Allah'ın kulu/Muhammed, O'nu çağırmak için kalktığında, onlar neredeyse birbirlerini çiğnercesine başına üşüşürlerdi/ [libeden].

20 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben sadece Rabbime yalvarırım/kulluk ederim. Ona hiç kimseyi ortak koşmam."

---

[5] Bazı müfessirler, Mescitlerden başka Kilise ve Havraların da dâhil edildiğini söylerler. Mesela Kiliselerde Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın ve Meryem'in ve hatta azizlerin ikonları önünde ibadet ve ayin yaparlar. Bunlara da bir ikaz yapıldığını düşünürler. Hatta bazıları, Mescid'den, Kâbe'nin yani Mescid-i Harâm'ın kastedildiğini söyler. Krş, Hac, 22/40; Mü'minûn, 23/117; Furkân, 25/68; Şuarâ, 26/213; kasas, 28/88

21 De ki: "Muhakkak ki ben, size ne zarar vermeye gücüm yeter ne de size iyiyi kötüden ayırma yeteneği vermeye [reşeden]."[6]

22 De ki: "Muhakkak ki beni, Allah'a karşı hiçbir kimse koruyamaz. Ben Ondan başka sığınacak birini de bulamam."[7]

23 "Ben ancak Allah'tan geleni ve gönderdiklerini tebliğ etmekle yükümlüyüm. Kim Allah'a ve elçisine karşı gelirse, işte onun için, içinde ebediyen sürekli kalacağı cehennem ateşi vardır."

24 Tâ ki kendilerine vaat olunanları gördükleri zaman, elbette kimin yardımcısı daha zayıf, kimin sayısı daha azmış bilecekler.

25 (Ey Peygamber!) De ki: "Size vaat edilen yakın mıdır yoksa Rabbim onu uzun süreli mi kılmıştır, ben bilemem?"

26 "Algılanamayan gerçeği [ğayb] bilen (Allah), algılanamayan gerçeğini [ğaybihi] hiçbir kimseye bildirmez."[8]

27 "Ancak hoşnut olup seçtiği elçi müstesna. Muhakkak ki O, onun/elçinin önünden ve ardından gözetleyici (melekler) gönderir."

28 "Böyle yapması, elçilerin, Rablerinden gelen vahiyleri [risâlât] hakkıyla tebliğ ettiklerini ortaya koymak içindir. (Allah) onların yaptıklarını ilmiyle kuşatır ve her şeyi bir bir sayar."

---

6 Krş. A'râf, 7/188; Yûnus, 10/49

7 Müşrikler bir gün Hz. Peygamber'e gelerek "Seninle bir antlaşma yapalım, biz bir gün senin Tanrı'na tapalım. Bir gün de sen bizim tanrılarımıza tap" diye teklifte bulunurlar. Ayet buna işaret etmektedir. Krş, Gâfir, 40/41-42

8 Yani Allah gaybını kimseye muttali kılmaz demektir. Kimseye bildirmez, kimseyle paylaşmaz. Krş. En'âm, 6/50

73- MÜZZEMMİL SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-müzzemmil" kelimesinden almadır. Müzzemmil, "örtünüp bürünen" demektir. Mekke'de nazil olmuştur, 20 ayettir. Mushaf'ta 73, inişte ise 3'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey örtünüp bürünen[1]
2 Gecenin birazında kalk!
3 Gecenin yarısı veya ondan daha önce
4 Yahut biraz daha sonra. Kur'an'ın (ayetlerini) uygun bir sıraya göre sırala/tane tane sindirerek oku.[2]
5 Muhakkak ki Biz sana (sorumluluğu) ağır bir söz tevdi edeceğiz [senulkî).
6 Muhakkak ki gece kalkışı, daha etkili ve okumak için daha elverişlidir.
7 Hiç şüphesiz gündüzleri sana uzun bir meşguliyet vardır.
8 O hâlde sen Rabbinin adını an ve bütün benliğinle Ona yönel.
9 O, doğunun da batının da Rabbidir. Ondan başka tanrı yoktur. Öyleyse O'nu vekil edin.
10 Onların dediklerine sabret/göğüs ger[3] ve onlardan güzellikle ayrıl.
11 Nimet içinde yüzen o yalancıları Bana bırak. Onlara biraz süre tanı.[4]
12 Muhakkak ki katımızda onlar için bukağılar/demir halkalar [enkâlen] ve cehennem [cahîm] vardır.

---

[1] "Örtünüp bürünmek", Arapçada aynı zamanda "Büyük bir görev yüklenmek" anlamında bir deyimdir.

[2] Krş, Furkân, 25/32. Allah vahyin yeni başladığı bu dönemde ayetlerin belli bir şekilde düzene alınması, ayetleri ezberinde tutma konusunda bir nevi öğüt olduğu gibi onları yine ezberinde belli sûreler altında düzenli bir yerleştirme yolunu da gösteriyor. Geniş bilgi için bkz. "*Hz. Peygamber'i Anlamak*" isimli kitabımız, s. 103 vd.

[3] Krş, Hûd, 11/115; Meâric, 70/5

[4] Kalem, 68/44; Tarık, 86/17

13 Boğazdan geçmeyen bir yiyecek ve can yakıcı bir azap vardır.
14 O gün yeryüzü ve dağlar (şiddetle) sarsılır. Dağlar, savrulan bir kum yığını hâline gelir.[5]
15 (Ey insanlar!) Muhakkak ki Biz, Firavun'a bir elçi gönderdiğimiz gibi, sizin üzerinize de hakkınızda şahitlik edecek bir elçi gönderdik.
16 Ama Firavun elçiye karşı gelmiş ve Biz de onu kahredici bir yakalayışla yakalamıştık.
17 Eğer inkâr ederseniz, o hâlde çocukları bile ak saçlı bir ihtiyar [şîben] yapacak olan o günden nasıl korunursunuz?
18 (O günün dehşetinden) gökyüzü parçalanır ve Onun/Allah'ın vaadi de yerine gelmiş olur.
19 Muhakkak ki bu bir öğüttür. Dileyen kimse kendini Rabbine götürecek bir yol edinir.[6]
20 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Rabbin, senin ve beraberinde bulunan bir grubun [tâ'ife) gecenin üçte ikisinden biraz az, yarısı veya üçte biri kadar vakit içinde kalktığını bilmektedir.[7] Gece ve gündüzü takdir eden/ölçen Allah'tır. Sizin bu vakitleri yeterince değerlendiremeyeceğinizi bildiğinden, tevbenizi kabul eder. Öyleyse Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz; O, içinizden hasta olanları, Allah'ın lütfundan (rızık) aramak için yeryüzünü dolaşacak [yadribûne fî] kimseleri, diğer bazılarının da Allah yolunda cihat edeceğini bilir. O hâlde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz. Namazı dosdoğru kılınız, arınmayı [zekât]'ı gerçekleştiriniz,[8] Allah'a da güzel bir ödünç[9] takdiminde bulununuz. Kendiniz için önceden yapıp gönderdiğiniz hayrı/iyiliği, Allah'ın katında daha hayırlı ve mükâfat olarak da daha büyük olarak bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyiniz. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.

---

5 Krş. Kehf, 18/47
6 Krş, İnsan, 76/29
7 Krş. Furkân, 25/64
8 Buradaki zekât, arınmak anlamındadır. Yardımlaşmayı sağlamak ve gönül temizliği için vermektir. Bildiğimiz zekât Medine'de farz olmuştur.
9 "Allah'a ödünç vermek", Onun yoluna harcamak anlamındadır. Krş. Bakara, 2/245

74- MÜDDESSİR SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "el-müddessir" kelimesinden almıştır. Müddessir, tıpkı bir önceki sûrede olduğu gibi, "örtünüp bürünen", "örtüye sarılan" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 56 ayettir. Mushaf'ta 74, inişte ise 4'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ey örtüsünün altına gizlenen[1]
2 Kalk ve uyar
3 Rabbini yücelt
4 Giydiklerini temiz tut/nefsini arıt
5 (Maddi-manevi) pislikten kaçın
6 Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma
7 Rabbin için sabret.
8 Sur'a üfürüldüğünde [nukira]
9 İşte o gün zorlu bir gündür.
10 İnkârcılar için hiç de kolay değildir.
11 Hiçbir şeyi olmaksızın tek olarak yarattığım şu kimseyi Bana bırak.
12 Ona bol bol mal verdim,
13 Göz önünde oğullar,
14 Her türlü imkânı önüne serdim
15 Yine artırmam için göz diker/tamah eder

---

1 Bir önceki sûre olan Müzzemmil gibi bu sûre de aynı anlamı taşıyan kelimelerle başlar. "Örtünüp bürünmek, Araplarda önemli görevler alan kimseler için bir şeref ve onur olarak algılanırdı. "Müddessir" kelimesi, aslında Mütedessir kelimesinin kısaltılmış şeklidir. Bu sûrenin başları, Alak Sûresi'nin ilk beş ayetinden sonra inmiştir. Sûrenin diğer ayetleri daha sonra nazil olmuştur. Bu sebeple nüzûl sırasında 4. Sûredir. Hz. Peygamber, "Hira'da idim. Bana seslenildiğini duydum. Sağıma, soluma baktım, bir de ne göreyim, o seslenen melek, gökle yer arasında bir tahta oturmuş. Korktum! Hatice'ye vardım. "Beni örtün" dedim. Cibril indi ve "Ya eyyuhe'l-muddessir" dedi. (Buhari, Bed'ul-vahy). Hz. Peygamber, Cebrail'i ilk defa asıl şekliyle görmüş ve korkmuştur.

16 Hayır, asla! Muhakkak ki o, ayetlerimize karşı inat etmiştir.
17 Ben, onu sarp bir yokuşa saracağım.
18 Çünkü o, düşündü taşındı, ölçtü biçti.
19 Kahrolası! Nasıl da ölçtü biçti
20 Yine kahrolası! Nasıl da ölçtü biçti
21 Sonra baktı.
22 Sonra surat astı ve kaşlarını çattı.
23 Sonra sırt çevirdi ve büyüklendi
24 Sonra da dedi ki: "Bu, öğretilegelen bir sihirdir"
25 "Bu insan sözünden başka bir şey değildir."
26 Ben de onu cehenneme [sekar] yaslayacağım.[2]
27 Sekar'ın ne olduğunu sen biliyor musun?
28 O, ne geriye (bir şey) kor, ne de bırakır.[3]
29 İnsanın derisini [beşer] durmadan yakar kavurur.
30 Üzerinde ondokuz [bekçi] vardır.[4]
31 Biz ateşin bekçilerini [ashab] yalnız meleklerden yaptık.[5] Onların sayılarını da inkârcılar için bir imtihan kıldık ki, kendilerine kitap verilenler kesin olarak bilsinler, inananların imanı artsın, kendilerine kitap verilenler ve mü'minler tereddütte [yertâb] kalmasın. Kalplerinde bir hastalık bulunanlar ile inkârcılar, "Allah bu misalle ne demek istemiş olabilir?" desinler. İşte böyle Allah dilediğini/dileyeni[6] saptırır, dilediğini/dileyeni doğru yola iletir. Rabbinin ordularını kendisinden başka kimse bilmez. Bu insan/beşer için bir öğütten başka bir şey değildir.
32 Hayır, asla! (öğüt almazlar). Andolsun ay'a,
33 Dönüp giden geceye,
34 Ağaran sabaha,
35 (O sekar) büyük bir (belâdır).
36 İnsan/beşer için bir uyarıdır.

---

[2] Cehennemin "sekar" ismiyle ilk bahsedildiği ayettir. Krş. Kamer, 54/47-48

[3] Krş, Nisâ, 4/56; Tâhâ, 20/74

[4] Ondokuz rakamı sembolik bir ifadedir. Müteşâbihtir. Bir zamanlar,19 rakamı üzerinde pek çok spekülasyonlar yapıldı. Birçok ayetlere 19 ve katları ile açıklamalar getirmişlerdi. Sonradan bazı ayetler bu yoruma uymayınca terk edildi. Kur'an'ı tek bir matematiksel formata uydurmak doğru bir yorum tarzı değildir.

[5] Krş. Alak, 96/18. Cehennem görevlilerine "Alak" Sûresi'nde "zebâni" denmektedir.

[6] "Yeşâ" fiili çift özneli bir fiildir. Yerine göre, dileyeni/dilediğini diye tercüme edilebilir. Nitekim burada olduğu gibi.

37 Sizden (hayırda) ileri gitmek ve geri kalmak isteyenler için
38 Herkes kazandığına karşılık bir rehindir.
39 Ancak (amel defteri) sağdan verilenler hariç.[7]
40 Onlar cennetlerdedirler sorarlar
41 Suçlu günahkârlara [mucrimîn],
42 "Sizi cehenneme [sekar] sürükleyen neydi?"
43 Onlar şöyle derler: "Biz namaz kılanlardan değildik"
44 Yoksulu da doyurmazdık
45 (Batıla] dalanlarla birlikte biz de dalardık.
46 Biz ceza gününü yalanlardık.
47 İşte böyle iken kesin gerçek/ölüm [yakîn] geldi çattı.
48 Artık onlara şefaatçilerin şefaati de fayda vermez.
49 Onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?
50 Sanki onlar ürkmüş yaban eşekleri [humur] gibidir
51 Arslandan kaçan.
52 Bilakis, onların her biri, kendisine açılmış sahifeler verilmesini istiyor.[8]
53 Hayır, asla! Bilakis onlar ahiretten korkmuyorlar.
54 Fakat hayır, Muhakkak ki (Kur'an) bir öğüttür.[9]
55 O hâlde kim dilerse ondan öğüt alır.
56 Zaten onlar, ancak Allah dilerse öğüt alırlar. O, kendisine karşı sorumluluk duyulmaya ve bağışlamaya en ehil olandır.

---

7 Bazı ayetlerde "Ashab-ı meymene" şeklinde geçen "Amel defteri sağdan verilecek olanlar" bu ayette "Ashab-ı yemîn" şeklinde geçiyor. Krş. Vâkıa, 56/8. Bu sûrenin 27, 38, 90 ve 91 inci ayetlerinde "Ashab-ı yemîn" şeklinde geçtiği görülebilir.

8 Krş, En'âm, 6/7, 124; İsrâ,17/93

9 Kur'an henüz bir kitap haline gelmiş değildi. Burada Allah'tan geldiği kadarıyla Hz. Peygamber'in okuduğu ayetler kastediliyor. Ayrıca bir önceki ayete göre de ölüm ve ahiret düşüncesi de insana ayrıca bir öğüttür.

75- KIYÂMET SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-kıyâme" kelimesinden almıştır. Büyük kıyameti yani "evrenin kıyametini" anlatır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 40 ayettir. Mushaf'ta 75, inişte ise 31 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Yok, hayır![1] Kıyamet gününe andolsun,
2 Yine de hayır! Devamlı kendini kınayan nefse de andolsun
3 İnsan kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor?
4 Bilakis, Bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter.[2]
5 Bilakis, insan önündekini/kıyameti yalanlamak ister.
6 (Alaylı alaylı) "Kıyamet günü ne zaman?" diye sorar.
7 Gözlere şimşekler çaktığında
8 Ay tutulduğunda/kapkara kesildiğinde
9 Güneşle ay bir araya getirildiğinde
10 O gün insan, "Kaçacak yer neresi?" diyerek (feryat eder).
11 Hayır, asla! Hiçbir sığınılacak yer yok.

---

[1] İlk gelen sûrelerin içinde yeminle başlayan ilk sûredir demişlerdir. Yeminin başına gelen "lâ", hayır anlamında olup "aslında yemine gerek yok, yemin edilmeyecek kadar açık bir sözdür" demektir. Dolayısıyla ayet, "Aslında yemine gerek yok ama kıyamet gününe andolsun" diye de çevrilebilir. Bazı kıraatlarda "lâ", "le" şeklinde de okunmuştur. O zaman, "elbette andolsun" demektir.

[2] Parmak uçları kemikleri, vücudun en narin ve küçük kemiklerindendirler. Burada ayrıca, parmak izlerine de bir gönderme var. Bütün insanlarda farklı olan bu izler, bir yaratılış, bir ilahi sanat mucizesidir. Bilim adamlarının yaptığı ihtimaliyat (probability) hesaplarına göre, parmak izlerinin yüz elli milyar insanda bir benzeme ihtimali vardır. O da ihtimal. Dolayısıyla milyarlarca insanın sadece parmak uçlarındaki bir santimetre karelik bir alandaki çizgilerin birbirinden ayrı olması ne müthiş bir sanat ve ne muazzam bir mucize!

12 O gün varılıp durulacak yer, ancak Rabbinin huzurudur.
13 O gün insana yapıp önceden gönderdiği ve yapmayıp geri bıraktığı şeyler haber verilir.
14 Bilakis, o gün insan kendi kendini en iyi görendir.
15 Ortaya birtakım mazeretler ileri sürse de [elkâ][3].
16 (Ey Peygamber!) Aceleyle dilini oynatıp durma[4]
17 Muhakkak ki onun toplanması ve okunması Bize düşer.[5]
18 Biz onu okuduğumuzda sen de onun okunuşunu takip et.[6]
19 Sonra onu açıklamak da Bize düşer.
20 Şunu iyi bilin ki [kellâ], tam aksine! Siz çabuk geçen (dünya hayatını) seviyorsunuz.
21 Ahireti de bırakıyorsunuz.[7]

---

3 Krş. Rûm, 30/57; Mü'min, 40/52

4 Bu ve müteakip üç ayeti, sûrenin bağlamından koparmamak için kişinin ahirette amel defterini okuması şeklinde anlayıp Kaffâl gibi yorumlayanlar vardır. Bizim tercihimiz; genel olarak Hz. Peygamber'in vahyi alış şekli ile ilgili olan tercümedir. Kur'an'da bağlamın dışında bazen arada farklı konular da olabiliyor. Hz. Peygamber, kıyametle ilgili bu vahyi alırken ola ki vahyin atmosferinden koparak, dilini kıpırdatıp tekrar etmeye başlamıştır. Ona ikaz olarak bu arada geldiğini düşünebiliriz. Nitekim Tâhâ, 20/114'de de Hz. Peygamber'e Kur'an'ı okurken acele etmemesi tenbih edilmekte ve "Rabbim ilmini artık!" demesi öğütlenmektedir. Çünkü onun kalbine ayetlerin nakşedilmesi Cenab-ı Hakk'ın işidir.

5 Kur'an'ın cem'ini zaten Hz. Peygamber sağlığında yapmıştı. Mescid-i Nebevi'deki nüsha bunun delilidir. Cebrail'le her Ramazan'da arz etmelerinden ayet ve sûrelerin belli bir sırada olduğu anlaşılıyor. Çünkü karşılıklı arz bir sıraya göre olur. O da elimizdeki Mushaf'ın sırasıdır. Hz. Ebu Bekir döneminde bir komisyon kurularak yapılan cem ise, herkesin elindeki Kur'an parçalarının, Mescid-i Nebevî nüshası örnek alınarak tekrar bir araya getirilmesi ve bu Kur'an parçalarının sahiplerine iade edilmeyip yakılmasıdır. Çünkü onlarda kaldığı sürece yokup kaybolma ve savaşlarda esir düşünlerin üzerinde bulunarak düşman eline geçip bazı ayetlerin değiştirilebilme riskleri vardı. O zaman Kur'an İncillerden farksız olurdu. Birbirini tutmaz nüshalar ortaya çıkardı. (Geniş Bilgi için Bkz. "Hz. Peygamber'i Anlamak" isimli kitabımızın 92-107 nci sayfaları)

6 İbn Abbas şöyle demektedir: "Cebrail vahyi indirirken Peygamber (s.a.v.) çok güçlük çekerdi. Dilini ve dudaklarını hareket ettirmesinden vahyin indiği belli olurdu. Vahyin baş tarafını alınca, henüz sonuna varmadan, unutmamak için vahyin başını okumak üzere dudaklarını hareket ettirirdi. Onun için Allah "Lâ uksimu bi-yevmi'l-kıyame ayetlerini indirdi. (Bkz. Buhari, Tefsir, 75; Müslim, Salât, 148; Taberî ve İbn Kesir Tefsirleri, S. Ateş Tefsiri vb... ilgili ayetin yorumları)

7 Krş. İbrâhim, 14/3; İnsan, 76/27; A'lâ, 87/16-17

22 O gün bazı yüzler vardır, (mutluluktan) ışıl ışıldır,[8]
23 Rablerine bakar vaziyette.[9]
24 O gün bazı yüzler de asıktır/kapkaradır.
25 Bel kemiklerini kıracak (bir felâkete uğrayacaklarını) zannederler.
26 Gerçekten de [kellâ], can boğaza/köprücük kemiklerine gelip dayandığında[10]
27 "Kim onu kurtarabilir?" denir.
28 Muhakkak onun (kesin) bir ayrılış olduğunu zanneder.
29 Bacak bacağa dolaşır.
30 İşte o gün sevkiyat ancak Rabbinedir.
31 O, ne (peygamber'ini) tasdik etmiş ne de (Allah'a) yönelmişti/yaslanmıştı [sallâ][11].
32 Fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti.
33 Sonra da çalım satarak ailesine gitmişti.
34 Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun [evlâ]
35 Sonra da yazıklar olsun sana, yazıklar olsun.
36 İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor?
37 O akıtılan meniden/spermden bir nutfe/spermatozoid değil miydi?[12]
38 Sonra bu bir rahme yapışıp tutunan döllenmiş yumurta/embryon [alaka] oldu. O, onu yaratıp tesviye etti/şekillendirdi.[13]
39 Nihayet ondan da erkek ve dişi iki eş var etti.
40 Şimdi bunları yapan Allah, ölüleri diriltmeye kâdir değil mi?

---

8 Krş. Âl-i İmrân, 3/106-107
9 Bu ayet, kelami tartışmalara sebebiyet verdiğinden, "Rablerinin nimetlerini bekler vaziyette" şeklinde de çevrilebilir.
10 Krş. Vâkıa, 56/83-85
11 "Sallâ" fiili, yaygın anlamıyla "namaz kılmak" demektir. Ancak sûrenin ilk dönemlerde geldiğini dikkate alırsak, bu anlamı vermemiz zor olur. Maturidî bu kelimeye bu ayette "ne de boyun eğdi" anlamını vermiştir. Biz de kelimenin etimolojisinden hareketle semantik olarak yukarıdaki manayı verdik.
12 Krş. Hac, 22/5
13 Krş. İnfitâr, 82/7

76- İNSAN SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "el-insân" kelimesinden almıştır. İnsanın insan olmadan önceki hâline dikkat çekilmektedir. Sûrenin "Dehr", "Ebrâr", "Emşac", "Hel etâ" gibi adları da vardır. Mekke'de nazil olmuştur, 31 ayettir. Mushaf'ta 76, inişte ise 98'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 İnsan, henüz anılmaya değer bir şey değil iken, üzerinden uzun bir zaman [dehr] geçmemiş midir?[1]

2 Muhakkak ki Biz insanı, katışık [emşâc] [2]bir nutfeden/spermatozoid'den yarattık; onu şekilden şekle sokarak[3] sonunda onu işiten ve gören kıldık.

3 Biz ona yolu gösterdik; ister şükreder, isterse nankörlük eder.

---

[1] Bu ayette insanın tarih öncesi insan olmadan önceki henüz insanlaşmadan üzerinden geçen uzun bir zamandan bahsedilmektedir. Demek ki insanoğlunun paleontolojik evrimi/tekâmülü çok uzun bir sürede olmuştur. Tabii ki bu ölçüleri, insanlara göre veriyor. Yoksa onun için milyonlarca yıl bir an gibidir.

[2] Katışık olan nutfe, insanın binlerce, milyonlarca yıldır oluşan ve nesilden nesile, babalardan oğullara tarih boyunca geçen kalıtımsal özelliklerinin meziyet ve zaaflarını ve birtakım karakterlerini barındıran DNA'ları ve diğer genetik malzemeleri içermekte olan nutfeyi kastettiğini düşünüyoruz. İnsan potansiyel olarak, insan türünün tarihi geçmişinin bir birikimidir. Sınav sonucu kendini arındırabilmesi ve Allah'a yönelebilmesi için anlayan ve idrak eden bir varlık olması gerekir. Zaten ayette bu konuda "işiten ve gören kıldık" demektedir. Yoksa bazılarının belirttiği gibi, "kadının ve erkeğin nutfesinin karışımı" değildir. Öyle olsaydı kelime çoğul gelmezdi, ikil/tesniye gelirdi.

[3] Ayette geçen "nebtelîhi" ifadesi her ne kadar "sınamak", "denemek" gibi tercüme edilse de "hâlden hâle geçirmek" "şekilden şekle sokmak" demektir. Semantik olarak bu daha doğrudur. Çünkü sınama işi diğer ayetlere bakıldığında insanın idrak eden (işiten ve gören) bir varlık oluşundan sonradır. Burada ise "nebtelîhi" fiili "semi'an, basîran" (işiten ve gören=idrak eden) ifadesinden önce zikr edilmiştir. Dolayısıyla insanlık, insan aşamasına gelene kadar hâlden hâle, şekilden şekle girmiştir. Krş. Nûh, 71/14

4 Muhakkak ki Biz inkârcılar için zincirler, demir halkalar ve çılgın alevli bir ateş hazırladık.
5 Muhakkak ki erdemli olanlar [ebrâr] karışımı kâfûr olan bir kâseden içerler.
6 O (öyle) bir pınar ki, Allah'ın kulları ondan içerler ve onu diledikleri gibi bol bol akıtırlar.
7 Onlar adaklarını yerine getirirler ve dehşeti [şerruhu] her yeri kaplayan bir günden de korkarlar.
8 Onlar kendilerinin çok sevdiği yiyecekleri yoksula, yetime ve esire de yedirirler.[4]
9 "Biz sizi sırf Allah rızası [vechillah] için doyuruyoruz. Sizden ne bir karşılık ve ne de bir teşekkür bekliyoruz."
10 "Muhakkak ki biz, o korkunç ve dehşetli günde Rabbimizden korkarız" (derler).
11 Bundan dolayı Allah, onları o günün şerrinden korur.
12 Sabretmelerine karşılık da onları cennet ve ipek (giysilerle) mükâfatlandırır.
13 Orada koltuklara yaslanırlar.[5] Ne (yakıcı) bir güneş ne de dondurucu bir soğuk görürler.
14 (Cennet ağaçlarının) gölgeleri üzerlerine sarkmış ve meyvelerini devşirmek ise kolaylaşmıştır.
15 Çevrelerinde gümüşten kaplar, şeffaf kâseler dolaştırılır.
16 Gümüşten olan şeffaf (kâselerin) ölçülerini (kendileri) takdir edecekler.
17 Ayrıca orada karışımında zencefil[6] bulunan bir tastan da içirilirler.
18 (Bütün bunlar) orada adı Selsebil olan bir pınardan çıkar.
19 Etrafında sürekli olarak (hizmet için) gençler [vildân] dolaşırlar.[7] Sen onları görecek olsan, onları etrafa saçılmış inciler sanırsın.
20 Gördüğün zaman, (onların) hep büyük bir nimet ve büyük bir saltanat olduğunu anlarsın.
21 Onların üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler

---

[4] Krş, Bakara, 2/177 Esir, çaresiz kişi anlamındadır. Hz. Peygamber, "Sizin borçlunuz, sizin esirinizdir. O hâlde esirinize güzel davranınız" demiştir. Bkz. (Zamahşerî, Razî).

[5] Krş. Yâsin, 36/56

[6] Zencefil, Arapçada zencebil olarak söylenir.

[7] Krş, Tûr, 52/24; Vâkıa, 56/17

vardır.[8] Gümüş bileziklerle bezenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.

22 (Onlara denir ki): Muhakkak bu sizin için bir mükâfattır. Çabalarınız/gayretleriniz makbul görülmüştür.

23 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Kur'an'ı sana ayet ayet indiren Biziz.

24 O hâlde Rabbinin hükmüne sabret. Hiçbir günakâra yahut nanköre itaat etme!

25 Sabah akşam Rabbinin adını an.

26 Gecenin bir kısmında Ona secde et, geceleyin uzun bir süre O'nu tesbih et.

27 Muhakkak ki onlar çabuk gelip geçeni/dünyayı seviyorlar da o ağır günü/hesap gününü arkalarına atıyorlar.[9]

28 Onları yaratan Biziz. Uzuvlarını da sağlamlaştırdık. Dilediğimiz zaman da onları benzerleriyle değiştiririz.

29 Muhakkak ki bu bir öğüttür. Artık bundan böyle dileyen kendini Rabbine götürecek bir yol edinir.[10]

30 Allah dilemedikçe sizler bir şey dileyemezsiniz. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

31 Dilediğini rahmetine dâhil eder. Zalimlere gelince, onlar için can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

---

8 İpek giysi, zenginlik ve soyluluğun simgesidir. Krş. Kehf, 18/31; Duhân, 44/51-53

9 Krş. İbrâhim, 14/3; Kıyâmet, 75/20-21; A'lâ, 87/16-17

10 Krş, Müzzemmil, 73/19

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "el-mürselât" kelimesinden almıştır. Mürselat, "gönderilenler" demektir. Mekke döneminde inmiştir, 50 ayettir. Mushaf'ta 77, inişte ise 33 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun, (iyilik için) art arda gönderilenlere,
2 Estikçe esenlere,
3 Yaydıkça yayanlara
4 (Eğriyle doğruyu) ayırdıkça ayıranlara,
5 Öğüt bırakanlara,
6 Suçtan vazgeçme [uzr] veya uyarı olarak,
7 Size vaat olunan mutlaka gerçekleşecektir.
8 Yıldızlar söndürüldüğü zaman,
9 Gök yarıldığı zaman,
10 Dağlar un ufak olup savrulduğu zaman,
11 Elçilere vakit belirlendiği zaman,[1]
12 (Bütün bunlar) hangi güne ertelenmiştir?
13 Elbette (iyiyle kötüyü) ayırma gününe.[2]
14 Ayırma gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?
15 Yalanlayanların o gün vay hâllerine![3]
16 Biz öncekileri helak etmedik mi?
17 Sonra, arkadan gelenleri onlara katacağız.
18 İşte Biz günâhkar suçlulara [mucrimîn] böyle yaparız.
19 Yalanlayanların o gün vay hâline!
20 Biz sizi hakir [mehîn] bir sudan yaratmadık mı?
21 Sonra onu sağlam bir yerde/ana rahminde tuttuk.
22 Bilinen bir ölçüye/takdir edilmiş bir süreye kadar.
23 Böylece takdir ettik. Biz ne güzel takdir ediciyiz![4]
24 Yalanlayanların o gün vay hâline!
25 Yeryüzünü bir toplanma yeri yapmadık mı?

---

1 Krş. Bakara, 2/143

2 Kıyamet günü anlamında "yevmu'l-fasl" olarak iniş sırasına göre Kur'an'da ilk geçen yerdir.

3 Bu ayet bu sûrede on defa tekrar edilmektedir. Ayrıca Tûr, 52/11, Mutaffifîn, 83/10'da da geçmektedir.

4 Krş, Mü'minûn, 23/12-14

26 Hem diriler hem ölüler (için).
27 Orada sağlam, heybetli dağlar kılıp, size tatlı bir su içirmedik mi?
28 Yalanlayanların o gün vay hâline!
29 (Onlara denir ki): "Haydi, yalanlamakta olduğunuz şeye/cehenneme doğru gidiniz"[5]
30 "Haydi, üç kola ayrılmış gölgeye doğru gidiniz"
31 "O bir gölgelik değil, sizi alevden de korumaz"[6]
32 Hiç şüphesiz (cehennem) her biri saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar
33 Her biri sanki birer sarı/kızıl deve.
34 Yalanlayanların o gün vay hâline!
35 Bugün dillerinin tutulduğu gündür.[7]
36 Onlara mazeretlerini açıklamak için izin verilmez.
37 Yalanlayanların o gün vay hâline!
38 İşte ayırma [fasl] günü budur. Sizi ve öncekileri bir araya getiririz.
39 "Eğer bir hileniz varsa, haydi gösterin hilenizi" (denecek)
40 Yalanlayanların o gün vay hâline!
41 Muhakkak ki Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar, gölgeliklerde ve pınar başlarındadırlar.
42 Canlarının çektiği meyveler (arasında)[8]
43 (Onlara), "Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyiniz, içiniz" (denilir.)
44 İşte, iyi davrananları [muhsinîn] Biz böyle mükâfatlandırırız.
45 Yalanlayanların o gün vay hâline!
46 (Ey inkârcılar!) Siz (bu dünyada) yiyin ve birazcık da yararlanın bakalım. Hiç şüphe yok ki sizler günâhkar suçlularsınız.
47 Yalanlayanların o gün vay hâline!
48 Onlara "rükû ediniz" denildiğinde rükû etmezler.[9]
49 Yalanlayanların o gün vay hâline!
50 Onlar artık ondan/Kur'an'dan sonra hangi söze inanacaklar?[10]

---

5 Krş. Rahmân, 55/43
6 Krş. Vâkıa, 56/43-44
7 Krş. Yâsin, 36/65
8 Krş. Yâsin, 36/57
9 Krş. Furkân, 25/60; Kalem, 68/42
10 Krş A'râf, 7/185; Câsiye, 45/6

78- NEBE' SÛRESİ

Sûre adını ikinci ayetinde geçen "en-nebe'" kelimesinden almıştır. Nebe', "büyük veya önemli haber" demektir. Sûreye "Amme" kelimesiyle başladığından "Amme Sûresi" de denir. Kur'an'ın son cüz'ünün başlangıcıdır. Zaten bu cüz'e, "Amme cüz'ü" denir. Sûre, Mekke döneminde nazil olmuştur, 40 ayetten ibarettir. Mushaf'ta 78, inişte ise 80 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Birbirlerine neyi soruyorlar?
2 Büyük haberi mi?
3 O üzerinde ayrılığa düştükleri?
4 Hakikat şu ki [kellâ] yakında bilecekler.
5 Sonra evet, evet [kellâ] yakında bilecekler.
6 Biz yeryüzünü bir beşik/döşek yapmadık mı?[1]
7 Dağları da birer kazık?
8 Sizi eşler hâlinde yarattık
9 Uykunuzu bir dinlenme yaptık
10 Geceyi örtü yaptık.
11 Gündüzü de geçimi sağlama zamanı kıldık
12 Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik.[2]
13 Çok aydınlatan ve ısıtan bir kandil yerleştirdik.
14 Yağmur yüklü/yoğunlaşmış bulutlardan bol bol su indirdik.
15 Onunla taneler ve bitkiler çıkaralım diye
16 (Ağaçları) birbirine sarmaş dolaş bahçeler
17 Muhakkak ki (haklıyı haksızı) ayırım günü belirlenmiş bir vakittir.
18 Sura üfürüldüğü gün bölük bölük [efvâcen] gelirsiniz.
19 Gökler açılır ve kapı kapı olur
20 Dağlar yürütülüp serap olur.
21 Muhakkak ki cehennem gözetleme hâlindedir

---

1 Krş. Bakara, 2/22; Tâhâ, 20/53; Zuhruf, 43/10
2 Krş. Bakara, 2/29; Talâk, 65/12; Mülk, 67/3; Nûh, 71/15

22 Azgınlar için bir varış yeridir.[3]
23 Orada uzun bir zaman boyu[4] [ahkâben] kalırlar.
24 Orada ne bir serinlik ne de içilecek bir şey tadarlar,
25 Kaynar su ve irinden başka;
26 Yaptıklarına uygun bir karşılık olarak.
27 Çünkü onlar hesaba çekileceklerini sanmıyorlardı.
28 Ayetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı.
29 Biz de her şeyi bir bir kaydediyorduk/yazıyorduk.[5]
30 Onlara şöyle denilir. "Şimdi tadınız! Artık bundan sonra yalnızca azabınızı artırırız!"
31 Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar için bir kurtuluş vardır;
32 (Görkemli) bahçeler, bağlar,
33 Birbirlerine son derece uyumlu muhteşem eşler [kevâ'ibe etrâben][6]
34 Dolup taşan (mutluluk) kadehleri[7]
35 Orada ne bir boş söz ne de bir yalan işitirler.
36 Bütün bunlar, hesaba göre verilen Rablerinden bir karşılıktır.
37 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, (karşısında) söz söylemeye kimsenin gücünün yetmeyeceği Rahmân'dır.

---

3 Krş. Sâd, 38/55-56

4 Ne kadar uzun olursa olsun "ahkâb" kelimesi sınırlı bir zamanı ifade eder.

5 Krş, Kehf, 18/49; Yâsin, 36/12

6 Hemen hemen bütün meâlciler ve müfessirler bu ayeti "göğüsleri yeni patlamış/kabarmış yaşıt kızlar" şeklinde veya buna benzer bir mana vermişlerdir. "Etrâben" kelimesini genellikle sözlükler "yaşıt, aynı boyda vb gibi kelimelerle karşıladığından ve konu da cennet olduğundan dolayı böyle bir tercüme yoluna gidildiği kanaatindeyim. Böyle bir tercüme, Kur'an semantiğine uymaz. Hatta M. Esed'in de dediği gibi çoğu müfessirler, "Cennetin bütün sakinlerinin erkek olduğunu varsaydıklarından" bu tür yorumları onlar için yapıyorlar demektedir. Biz de aynı kanaatteyiz. Kavram analizi yapıldığında "etrâben" kelimesinin "aynı vasıflara sahip", "uyum içinde olanlar" için de kullanıldığı neticesine ulaşıyoruz. "Kevâ'ib" kelimesini de "muhteşem eşler" olarak tercüme ettik. Çünkü bu kelimenin aslında "harika ve göz alıcı" anlamları vardır. Burada ise, harika denecek derecede bir uyum söz konusudur. Dolayısıyla biz bu ayeti, cinsiyet ayırımı yapmaksızın, semantik analiz gereği ve kontekse uygun olarak "son derece uyumlu muhteşem eşler" olarak çevirdik. "Son derece uyumlu" olması ise karşılıklı olarak aynı duygulara, aynı karakterlere sahip olduklarının vurgusu içindir.

7 Krş. İnsan, 76/5

38 Ruh'un[8] ve meleklerin sıra sıra dizilecekleri gün, Rahmân'ın izin verdiklerinin dışında kimse konuşamaz;[9] konuşan da doğruyu söyler.
39 İşte bu, gerçek/hak olan gündür. Dileyen kendini Rabbine götürecek bir yol benimser.[10]
40 Muhakkak ki Biz sizi yakın bir azapla uyardık. Kişi kendi elleriyle önceden gönderdiklerine[11] baktığı gün; inkâr eden, "Keşke toprak olsaydım" der.

---

8 Burada Cebrail anlamındadır.
9 Krş. Hûd, 11/105; Mürselât, 77/35-36
10 Krş. Müzzemmil, 73/19; İnsan, 76/29
11 Yani amel defterine. Krş. Hâkka, 69/25-27

79- NÂZİÂT SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "en-nâzi'ât" kelimesinden almadır. Nâziât ise, "bir şeyi derinden çekip çıkarmak" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 46 ayettir. Mushaf'ta 79, inişte ise 81 inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun derinden söküp çıkaranlara,
2 İşini ustaca/sağlam yapanlara,
3 Yüzdükçe yüzenlere,
4 Yarıştıkça yarışanlara,
5 İşi planlayıp düzenleyerek yapanlara,[1]
6 Şiddetli bir sarsıntının olacağı gün,
7 (O sarsıntıyı) başka sarsıntılar da takip eder.
8 O gün yürekler dışarıya fırlayacakmış gibi çarpar [vâcife].
9 Gözlerini de korku bürür.
10 (Şöyle) derler: "Muhakkak ki biz o çukurdan çıkıp eski hâlimize mi döndürüleceğiz?"
11 "Bizler çürümüş ufalanmış kemikler hâlinde olduğumuz zaman mı?
12 Derler ki: "Öyleyse bu ancak zararına/hüsranlı bir dönüştür.
13 O, ancak bir tek çığlıktır [zecretun].
14 Bir de bakmışsın ki, hepsi de mahşerde [sâhire].
15 (Ey Peygamber!) Sana Musa'nın haberi geldi mi?
16 Hani kutsal vadi, Tuva'da[2] Rabbi ona şöyle seslenmişti:
17 "Firavun'a git, muhakkak ki o, iyice azdı"

---

[1] Sûrenin başında yer alan bu 5 ayete çok farklı tefsirler yapılmıştır; ilk iki ayeti kimi meleklerle, kimi yıldızlarla; üçüncü ayeti ticaret veya savaş gemileriyle; dördüncü ayeti de kimi savaş atlarıyla yorumlamıştır. Razî'nin dediği gibi bunların hepsi de olabilir.

[2] Krş, Mâide, 5/21; Tâhâ, 20/12; Kasas, 28/30;

18 De ki: "Arınmaya niyetin var mı?"
19 "Seni Rabbine giden yola iletmek istiyorum. Böylece Onun haşmetinden ürperesin!
20 Bunun üzerine (Musa) büyük delili/mucizeyi [âyet] gösterdi.[3]
21 Fakat o yalanladı ve karşı geldi.
22 Sonra sırtını döndü ve uzaklaştı [se'â].
23 Hemen (kavmini) topladı ve onlara hitap etti:
24 "Muhakkak ki ben sizin en büyük Rabbinizim" dedi.[4]
25 Allah da onu yakalayıp dünya ve ahiret cezasıyla cezalandırdı.
26 Muhakkak ki bunda Allah'ın haşmetinden titreyenler için bir ibret vardır.
27 Sizi yaratmak mı daha zor yoksa göğü mü?[5] O, onu bina etti,
28 Kubbesini yükseltti ve her şeyi düzenledi[6].
29 Gecesini karartı ve gündüzünü [duhâhâ] aydınlattı
30 Bundan sonra da yeryüzünü yuvarlayıp düzenledi [dehâhâ][7].
31 Oradan suyu ve bitki örtüsünü [mer'âhâ] çıkardı.
32 Dağları sağlamca yerleştirdi.
33 Kendinizin ve hayvanlarınızın faydalanması için.
34 O büyük felaket [tâmmetu] geldiği zaman
35 O gün insan neye çalışıp çabaladığını anlar.
36 Görenler için cehennem [cahîm] ortaya çıkarılır.[8]
37 Artık kim azmış,
38 Dünya hayatını tercih etmişse,
39 Onun varacağı yer, muhakkak ki cehennemdir [cahîm].

---

3 Bu büyük mucize, Musa'nın asâsının yılana dönüşmesi olabilir.
4 Krş, Şuarâ, 26/37; Kasas, 28/38
5 Gök veya gökyüzü tabiri, bütün kozmik sistemi gösteren mecâzi bir ifadedir.
6 Krş. Ra'd, 13/2
7 "Dehâhâ" Arapçada D-H-V kökünden gelir. Etimolojik olarak, dolamak, yaymak ve sarmak gibi anlamları vardır. Bu kök aynı zamanda devekuşu yumurtasını gömdüğü yerin de adıdır. Yumurtanın gömüldüğü yer küresel bir şekildedir. Dolayısıyla buradan dünyanın da yuvarlaklaştırıldığına bir işaret vardır diyebiliriz.
8 Krş. Tekâsür, 102/6-7

40 Her kim Rabbinin makamından korkar ve nefsini (kötü) heveslerden/arzulardan alıkorsa

41 Muhakkak ki onun varacağı yer cennettir.

42 (Ey Peygamber!) Sana kıyametten [es-sâ'at] ve "Onun gelip çatması/demir atması [mursâhâ] ne zaman?" diye soruyorlar

43 Sen onu nereden bilip, bildireceksin?

44 Onun en son bilgisi Rabbine aittir.[9]

45 Sen ancak Onun haşmetinden titreyecek olanları uyarıcısın.

46 Onlar o günü/kıyameti gördüklerinde, kendilerine sanki (bu dünyada) bir akşam veya bir kuşluk vakti kadar bir zaman kalmışlar gibi gelecektir.[10]

---

9 Krş. A'râf, 7/187; Lokmân, 31/34; Zuhruf, 43/85

10 Krş. Yûnus, 10/45

80- ABESE SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetindeki 'abese' kelimesinden almıştır. Abese, "surat astı", "yüzünü ekşitti" anlamındadır. Mekke'de nazil olmuştur ve 42 ayettir. Mushaf'ta 80, inişte ise 24 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Peygamber) suratını astı ve yüz çevirdi[1]
2 Kendisine kör geldi diye.
3 (Ey Peygamber!) Nereden biliyorsun, belki o arınacak?
4 Yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek.
5 Ama buna ihtiyaç duymayana/kodamana gelince,
6 Sen ona iltifat ediyorsun [tesaddâ].
7 Onun arınmamasından sen sorumlu değilsin.
8 Fakat sana koşup gelen kimseyi,
9 Üstelik de saygısından ürpereni,
10 Sen ise aldırmıyorsun.
11 Şunu iyi bil ki, [kellâ] Bu (ayetler) sana bir öğüttür.[2]
12 Artık dileyen onu düşünüp öğüt alır.
13 O, çok kıymetli sahifelerdedir.[3]
14 Yüceltilmiş, tertemiz
15 (Elçilerin) ellerinde taşınan
16 Onurlu, iyiliksever

---

[1] Rivayetlere göre, Hz. Peygamber, Kureyş'in ileri gelenlerinden ve sözü dinlenen Velîd bin Muğîre veya Umeyye ibn Halef veya Ubey bin Ka'ab'la görüşüyor ve onu ikna etmeye çalışıyordu. Tam bu sırada, gözleri görmeyen Abdullah bin Ümmi Mektum adlı sahabe, Hz. Peygamber'in yanına gelerek Hz. Peygamber'den kendisine öğüt vermesini isteyerek söze karışır. Hz. Peygamber suratını asar ve yüz çevirir. Zira o, hem gelip söze karışıyor hem de karşısındaki Kureyşli, yanında fakir kişilerin bulunmasından hoşlanmayan kodamanlardan biridir. Zaten Ümmü Mektum gelince o kodaman da kalkıp gider. İşte bu olay üzerine bu sûre iner ve ilk 10 ayeti bu konuyla ilgilidir. Bu sûre gelince, Hz. Peygamber de Ümmü Mektum'a gidip gönlünü alır. Onu her gördüğünde, "Hoş geldin Rabbimin kendisi yüzünden beni azarladığı adam" der.

[2] Krş. A'râf, 7/2

[3] Krş. Vâkıa, 56/77-79

17 Kahrolası şu insan ne nankördür![4]
18 (Allah) onu hangi şeyden yaratmıştır?
19 Onu bir nutfeden/spermatozoidden yarattı ve onu (insan olarak) takdir etti.[5]
20 Sonra ona yolu kolaylaştırdı.[6]
21 Sonra onu öldürür ve kabre koyar.
22 Sonra dilediği bir zamanda onu diriltir [enşerehu].[7]
23 Buna rağmen [kellâ], insan (Allah'ın) emrini yerine getirmemiştir.
24 Öyleyse insan, yediğine bir baksın!
25 Muhakkak ki Biz bol bol yağmurlar yağdırdık [sababnâ]
26 Sonra toprağı yardıkça yardık![8]
27 Orada taneler bitirdik.
28 Üzümler, yoncalar
29 Zeytinlikler, hurmalıklar,
30 Sık ağaçlı bahçeler
31 Meyveler ve çayırlar/otlaklar
32 Sizin ve hayvanlarınızın faydalanması için[9]
33 O korkunç ses [sayha][10] geldiği zaman
34 O gün kişi kardeşinden kaçacaktır;
35 Annesinden ve babasından,
36 Eşinden ve oğlundan.[11]
37 O gün herkesin kendine yeter derdi vardır.
38 O gün yüzler vardır pırıl pırıl [musfiretun].[12]
39 Güleç, neşeli
40 O gün yine yüzler vardır, toz toprak içindedir.
41 Onlara kapkara bir is bürümüştür.[13]
42 İşte onlar günahkâr inkârcılardır.

---

4 Bu kişinin Hz. Peygamber'in amcası Ebu Leheb'in oğlu Utbe diyenler de vardır. Ayetin mesajı bütün ahireti inkâr edenleredir.
5 Krş. Nahl, 16/4
6 Krş. Leyl, 92/5-10
7 Tâhâ, 20/55
8 Krş, Hac, 22/5
9 Nâziât, 79/27-33
10 Kıyamet esnasında çıkacak olan şiddetli ses kast edilmektedir.
11 Krş. Mü'minûn, 23/101
12 Krş. Âl-i İmrân, 3/106-107
13 Krş. Yûnus, 10/27

81- TEKVÎR SÛRESİ

Sûre adını birinci ayetinde geçen "kuvviret" fiilinin mastarından almıştır. Tekvîr, "bir şeyin dürülmesi, dürmek, sarmak" anlamındadır. Ayette ise güneşin dürülmesinden bahsetmektedir. Mekke'de nazil olmuştur, 29 ayettir. Mushaf'ta 81, inişte ise 7 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Güneş dürüldüğü zaman,[1]
2 Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman,[2]
3 Dağlar yürütüldüğü zaman,[3]
4 Doğumu yakın hamile develer terkedildiği zaman,[4]
5 Vahşi hayvanlar (korkularından) bir araya toplandığı zaman,
6 Denizler kaynadığı zaman,
7 Nefisler eşleştirildiği zaman,[5]
8 Diri diri gömülen kız çocuklarına sorulduğu zaman;
9 Hangi günahtan dolayı öldürüldüğü?
10 Amel defterleri [suhuf] açıldığı zaman,
11 Gök açılıp ortaya serildiği [kuşitat] zaman,
12 Cehennem [cahîm] alevlendirildiği zaman,
13 Cennet yaklaştırıldığı zaman,
14 Her nefis (ahiret için) neler hazırlamış olduğunu bilecektir.
15 Andolsun o (gündüzleri) gizlenenlere/yıldızlara,
16 (Geceleri yörüngesinde) akıp giden gezegenlere,
17 Kararmaya başlayan [as'as] geceye,

---

1 Güneş karanlığa gömüldüğünde, ışığı kaybolduğunda
2 Yıldızlar söndüğünde, söndürüldüğünde
3 Krş, Vâkıa, 56/6; Kâria, 101/5
4 Araplar için en kıymetli servet, doğuracak hamile develerdir. Bu develer, bugün bizim vazgeçemeyeceğimiz kıymetli mallarımızı ifade eden bir sembol durumundadır.
5 Herkes kendi benzerleriyle beraber haşr meydanında toplandığında. Bu ayeti, "ruhlar bedenleriyle buluşturulduğunda" diye de tercüme edilmiştir.

18 Soluk almaya/ağarmaya [teneffes] başlayan sabaha,
19 Muhakkak ki bu Kur'an, şerefli/yüce bir elçinin (getirdiği) sözdür.[6]
20 O (elçi), Arş'ın sahibi katında sağlam bir mevki sahibidir.
21 İtaat edilen, üstelik [summe][7] güvenilen biridir.
22 Sizin arkadaşınız (Muhammed) asla bir deli değildir.
23 Andolsun onu/Cibril'i apaçık ufukta görmüştür.[8]
24 O, algılanamayan gerçek [ğayb] konusunda cimri [danîn][9] değildir.
25 Bu (Kur'an) kovulmuş şeytanın sözü hiç değildir.[10]
26 O hâlde siz nereye gidiyorsunuz?
27 O (Kur'an) âlemler için bir bilgi/öğütten başka bir şey değildir;
28 İçinizden (özellikle) dosdoğru olmak isteyenler için.
29 Zaten, âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe sizler bir şey dileyemezsiniz.[11]

---

6 Krş, Necm, 53/4, Hâkka, 69/40
7 "Summe" edatı, genellikle "sonra" diye tercüme edilir. Burada ise onu "üstelik"diye tercüme ettik. Kontekse en uygun anlam budur.
8 Necm, 53/7-10
9 Cimri kelimesi Arapça olarak aslında "bahîl" dir. Ama bu para, mal vb gibi somut şeyler içindir. Manevi şeyler için özellikle ilim, irfan, marifet vb için "danîn" kullanılır.
10 Krş, Hac, 22/52
11 Krş, İnsan, 76/30

82- İNFİTÂR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayette geçen "infatarat" fiilinden almıştır. Bu fiilin mastar hâli "infitâr"dır. İnfitâr kelimesi, "yarılmak, parçalanmak, ayrılmak" gibi anlamlara gelir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 19 ayettir. Mushaf'ta 82, inişte de 82 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Gök yarılıp parçalandığı zaman,[1]
2 Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman,
3 Denizler kaynayıp taştığı zaman,[2]
4 Kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman,
5 Her nefis önceden ne gönderdiğini ve neyi ertelediğini bilir.
6 Ey insan! Yüce Rabbine karşı seni aldatan nedir?
7 O, seni yaratan ve sonra da sana şekil veren ve seni ölçülü ve uygun/mütenasip kılandır.[3]
8 O, seni dilediği bir biçimde terkip edendir.[4]
9 Şunu iyi bilin ki [kellâ], tam aksine siz, dini[5] yalanlıyorsunuz.
10 Muhakkak ki üzerinizde sizi koruyup gözetenler vardır;
11 Soylu yazıcılar,
12 Yaptıklarınızı bilirler.
13 Muhakkak ki iyi ve erdemli olanlar [ebrâr], elbette nimet içindedirler.[6]

---

[1] Göğün yarılıp parçalanması, gökyüzünde bulunan ay, güneş, gezegenler ve yıldızların, bir diğer ifadeyle bütün gökyüzündeki cisimlerin yarılıp parçalanması demektir. Onları bir dengede ve yörüngede tutan çekim gücünün ortadan kalkmasıyla, kozmik bir dağılma sonucu birbirlerine çarparak, dağılıp parçalanmaları kastediliyor diye düşünebiliriz. Doğrusunu Allah bilir.

[2] Krş. Tekvîr, 81/6 Denizlerin kaynaması adeta büyük tsunamiler gibi dalgaların oluşması ve taşmasını düşündürüyor.

[3] Krş. Secde, 32/9; Kıyâmet, 75/37-38

[4] Krş, Ala, 87/2-3; Şems, 91/7-8; Tin, 95/4

[5] Hesap günü anlamında Krş. Fâtiha, 1/4

[6] Krş, Bakara, 2/177

14 Muhakkak ki o sorumsuz kötüler [fuccâr] de elbette cehennemdedirler [cahîm].
15 Hesap [dîn] günü oraya yaslanırlar
16 Onlar oradan hiçbir yere kaybolmazlar.
17 Hesap gününün ne olduğunu sen bilir misin?
18 Sonra sen, hesap gününün ne olduğunu nereden bileceksin?
19 O gün kimsenin kimseye malik olamayacağı gündür. O gün emir yalnız Allah'a aittir.

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Sûre adını ilk ayette geçen "el-mutaffifîn" den almıştır. Mutaffifîn ise "eksik ölçüp tartanlar, hile yapanlar" anlamındadır. Mekke'de nazil olmuş, 36 ayettir. Mushaf'ta 83, inişte ise 86 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ölçü ve tartıdan çalanların/kaçakçılık ve yolsuzluk yapanların vay hâline![1]

2 Onlar insanlardan bir şey alırlarken hesabı tam olarak alırlar.

3 Ama onlara, ölçüp tartıkları/hesap ettikleri zaman da eksik verip zarara uğratırlar [yuhsirûn].

4 Onlar, yeniden diriltileceklerini hiç mi zannetmiyorlar?

5 Büyük/dehşetli bir günde;

6 İnsanların âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları o günde.[2]

---

1 "Mutaffifîn" kelimesi Arapçada "t-f-f" kökünden gelir ve her türlü eksik ve yanlış ölçüm yapanlar ve hileli ölçüp tartanlar için kullanılır. Bunlar, alışverişine hile katanlar ve insanları aldatanlardır. Fiilin kökünde bir şeyi hile yaparak gizlemek; eksik vermek anlamı vardır. Kısaca kul hakkı yiyenler veya kul hakkı söz konusu olan her fiil için kullanılır. Bu husus sadece küçük esnaflar veya çarşı-pazar esnafı için değil, kul hakkı söz konusu olan, her türlü küçük büyük alışverişleri ve kaçakçılığı kapsar. Semantik olarak incelendiğinde sadece terazi ve metreyle/arşınla vb. gibi maddi ölçü araçlarıyla yapılan hileleri değil, aynı zamanda manevi hileleri yani aldatmaya dayalı her türlü eylemleri de içine alır. Nitekim gizli ve saklı aldatmaları ve devletten vergi kaçırmaları da buraya dâhil edebileceğimiz bir kavramdır. Kısaca ifade etmek gerekirse hem hırsızlık hem de yolsuzluktur. Fransızca meâllerde de bu ayetin bizim yorumladığımız gibi yorumlarına rastlıyoruz. Mesela M. Hamidullah, D. Masson, R. Blachère "mutaffifîn" kelimesini "fraudeurs" kelimesiyle tercüme etmişler. Bu kelime "hileci, dalavereci, madrabaz, kaçakçı vb" demektir. Jacques Berque ise, "escamoteurs" kelimesiyle tercüme etmiştir. Bu da "Usta hırsız, hokkabaz, araklayıcı, aşırıcı, çalan çırpan vb" demektir.

2 Krş. Nebe, 78/38

7 Hakikat şu ki, [kellâ] Sorumsuz günahkârların yazısı "Siccîn"dedir.[3]
8 (Ey Peygamber!) Sen "Siccîn"in ne olduğunu bilir misin?
9 O, yazılmış [merkûm] bir kitaptır.
10 Yalanlayanların o gün vay hâline!
11 Onlar hesap [dîn] gününü yalanlayanlardır.
12 O günü haddi aşmış her günahkârdan başkası yalanlamaz.[4]
13 Ona ayetlerimiz okunduğunda, "Öncekilerin masalları" der.[5]
14 Şunu iyi bilin ki [kellâ], tam aksine, yaptıkları yüzünden onların kalpleri tamamen paslanmıştır.[6]
15 Evet, evet [kellâ!] Onlar elbette o gün Rablerinden mahrum kalırlar.
16 Sonra da onlar elbette cehenneme [cahîm] yaslanırlar.
17 Sonra onlara, "İşte sizin yalanlayıp durduğunuz şey budur" denir.
18 Şunu iyi bilin ki [kellâ], muhakkak iyi ve erdemli olanlar [ebrâr] elbette "Illiyyîn" dedirler.[7]
19 (Ey Peygamber!) Sen "Illiyyûn" un ne olduğunu bilir misin?
20 O, yazılmış [merkûm] bir kitaptır.
21 Ona Allah'a yakın olanlar şahit olur/görebilir.
22 Muhakkak ki iyi ve erdemli olanlar [ebrâr], elbette nimetler içindedirler.
23 Tahtlar/koltuklar üzerinde (etrafı) seyrederler.
24 (Ey Peygamber!) Sen onları yüzlerindeki nimet sevincinden tanırsın.
25 Onlara, mühürlü/el değmemiş bir içecekten içirilir.
26 İçiminin sonunda (ağızda) misk kokusu bırakır. Yarışanlar işte bunun uğruna yarışsınlar.
27 Onun karışımı "Tesnîm"dendir.

---

[3] Siccîn, zindan veya hapishane anlamındadır. Kötülerin gireceği cehennemde bir yer adını temsil ediyor.

[4] Krş. Kalem, 68/12

[5] Allah'ın ayetlerine inkârcıların tepkileri için Bkz. Enfâl, 8/31; Yûnus, 10/15; Meryem, 19/73; Hac, 22/72; Lokmân, 31/7; Sebe', 34/43; Câsiye, 45/8, 25; Ahkâf, 46/7; Kalem, 68/15 vb...

[6] Krş. Bakara, 2/6-7

[7] "Illiyyîn" yüksek ve yüce bir makamdır.

28 O (öyle) bir pınar ki, ondan Allah'a yakın olanlar içer.
29 Muhakkak ki günahkâr suçlular [mucrimûn], inananlara (dünyada) gülerlerdi.[8]
30 Onlar yanlarından geçerlerken, birbirlerine kaş göz ederlerdi.
31 Ailelerine döndüklerinde keyifle dönerlerdi.
32 (İnananları) gördüklerinde de "Muhakkak ki bunlar kesin sapıtmış kimseler" derlerdi.
33 Oysa onlar, (inananların) başına bekçi olarak gönderilmemişlerdi.
34 Bugün ise inananlar, inkâr edenlere gülerler.[9]
35 Tahtlar/koltuklar üzerinde (onları) seyrederek
36 (Hem de) "Kâfirler yaptıklarıyla cezalandırıldılar mı acaba?" (diyerek).

---

8 Krş. Bakara, 2/212
9 Krş. Hûd, 11/38

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

Sûre adını, ilk ayetinde geçen "inşakkat" fiilinin mastarından almıştır. İnşikak, "yarılma, ayrılma" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 25 ayettir. Mushaf'ta 84, inişte ise 83 üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Gök yarılıp ayrıldığı zaman,[1]
2 Rabbine kulak verip de buyruğuna uyduğu zaman,
3 Yeryüzü dümdüz olduğu [muddet] zaman,[2]
4 İçinde olanları atıp boşalttığı zaman,
5 Rabbine kulak verip de buyruğuna uyduğu zaman,
6 Ey insan! Muhakkak ki sen Rabbin için çabalama hâlindesin, sonunda Ona kavuşacaksın.
7 Kimin kitabı sağından verilirse,[3]
8 İşte o, kolay bir hesapla hesaba çekilecektir.[4]
9 Ailesinin yanına sevinçli bir şekilde dönecektir.
10 Kimin kitabı da arkasından verilirse, [5]
11 (O kimse) yok olmak/ölmek için yalvaracak[6]
12 Çılgın alevli ateşe yaslanacaktır.
13 Hâlbuki o, (dünyada iken) ailesi arasında sevinçliydi.
14 Hiç şüphesiz o, Rabbine bir daha dönmeyeceğini zannediyordu.

---

1 Krş, Kıyamet, 75/7-10

2 Krş, Tâhâ, 20/105-107

3 Krş, Hâkka, 69/20-21;

4 Hz. Peygamber, hesabı kolayca görülmenin, detaylı bir hesaba çekilmeden sonucun bildirilmesi olarak tanımlamıştır. "İnceden inceye hesaba çekilen, azaba uğramış olur" Bkz. (Buhari, İlim, 35; Müslim, Cennet, 79; Tirmizî, Tefsir, 84/1) Hz. Peygamber bazı namazlarında "Allahumme hâsibni hisâben yesîra" (Allah'ım hesabımızı kolay eyle!" diye dua ederdi. (İbn Hanbel).

5 Krş, Vâkıa, 56/27; Hâkka, 69/25-29. Burada solundan tabiri geçer. Sol ve arka cehennem ehlini temsil ediyor. Bu tabirler mecâzi tabirlerdir. Amel defterinin arkadan verilmesi, kişinin kötü defterini görmek istemediğini sembolize eder.

6 Krş, Furkân, 25/13-14; Nebe, 78/40

15 Bilakis, Rabbi onu hiç şüphesiz görmekteydi.
16 Andolsun şafağa,
17 Geceye ve örtüp bürüdüğü her şeye,
18 Dolunay hâlindeki aya,
19 Elbette siz hâlden hâle [tabak] geçersiniz.
20 Böyleyken onlara ne oluyor da inanmıyorlar?
21 Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar.[7]
22 Bilakis, inkâr edenler yalanlıyorlar
23 Hâlbuki Allah onların içlerinde sakladıklarını çok iyi bilmektedir.
24 (Ey Peygamber!) Sen onları can yakıcı bir azapla müjdele.
25 İnanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar müstesna. Onlar için ardı arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.

---

[7] Bu ayet secde ayetidir.

85- BURÛC SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-burûc" kelimesinden almıştır. Burûc ise, "burçlar" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 22 ayettir. Mushaf'ta 85, inişte ise 27 nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun burçlarla dolu göğe,
2 Vaat edilen güne,
3 Şahitlik edene ve şahitlik edilene,[1]
4 (İnananları diri diri yakmak için) hendek kazan adamlar [ashâb-ı uhdûd] lanetlenmiştir.[2]
5 Ateşle dolu hendeğe
6 Onlar ateşin başına oturmuş,
7 Onlar, inananlara yaptıkları (işkenceyi) seyrediyorlardı [şuhûd].
8 Onlardan sırf, Azîz ve Hamîd olan Allah'a inanıyorlar diye intikam alıyorlardı,
9 Göklerin ve yerin hükümranlığı [mulk] yalnız Allah'a aittir. Allah her şeye hakkıyla şahittir.
10 Muhakkak ki inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip, sonra da tevbe etmeyenler için cehennem azabı vardır. Yakıcı azap [harîk] da onlar içindir.[3]
11 Muhakkak ki inanıp, iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Büyük kurtuluş, işte budur.

---

[1] Mâide, 5/117; Nahl, 16/89

[2] Bu konuda pek çok rivayet vardır. En makul olanı Yemen Himyeri kralı Zu Nuvas'ın, Miladi 523 senesinde Hıristiyanlara yaptığı korkunç zulümdür. Rivayete göre, ateş dolu hendekler kazdırıp içinde yaktırmıştır. Nitekim Hz. Ömer, halifeliği zamanında, olay mahalline şehitlerin hatırasına bir mescid yaptırmıştır.

[3] Cehennem kelimesi, Sami dil ailesine ait bir kelimedir. İbrancada "cohinnom" olarak telaffuz edilir; "derin kuyu" demektir. Kök itibariyle ateşle bir alakası olmayan bir kelimedir. Nitekim bu sûrede yakıcı azapla cehennem azabı iki ayrı azap türü olarak ayrılmaktadır.

12 Muhakkak ki Rabbinin yakalaması oldukça şiddetlidir.
13 Yaratmayı başlatan ve tekrar eden O'dur.
14 O, Gafûr'dur, Vedûd'dur.[4]
15 Şanlı Arş'ın sahibidir.
16 Dilediğini mutlaka yapandır.
17 (Ey Peygamber!) Orduların haberi sana geldi mi?
18 Firavun'un ve Semûd'un[5]
19 Bilakis, inkâr edenler hâlâ yalanlamaktadırlar.
20 Hâlbuki Allah onları arkalarından kuşatmıştır.
21 Bilakis o, şanlı bir Kur'an'dır.
22 Korunmuş bir levhadadır [Levh-i Mahfûz].[6]

---

4 **El-Vedûd**: Çok seven, çok sevilen, Aşk'ın kendisi.

5 Krş, Yûnus, 10/75-92; Hûd, 11/61-68

6 Krş, Hicr, 15/9; Vâkıa, 56/77-78. Levh-i Mahfûz tabiri, korunan bir levha anlamında olup, Kur'an'ın iyi muhafaza edildiğini ve hiçbir zaman hiçbir kimse tarafından bozulamayacağını, ilave ve çıkarmalarda bulunulamayacağını ifade eden Allah'ın ilminde kaim olduğunun mecâzi bir ifadesidir.

86- TÂRIK SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "et-târık" kelimesinden almıştır. Târık, "kapıyı çalan" demektir. "Gece gelen kimseye" de denir. Sabahın girdiğini haber veren, "karanlığı delen, parlak seher yıldızı"nın da adıdır. Mekke'de nazil olmuştur, 17 ayettir. Mushaf'ta 86, inişte ise 36 ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun göğe ve "Târık"a
2 Târık'ın ne olduğunu sen ne bileceksin?
3 O, karanlığı delen yıldızdır [sâkıp].
4 Hiçbir nefis yoktur ki üzerinde bir koruyucu bulunmasın.[1]
5 Öyleyse insan neden yaratıldığına bir baksın.
6 O (rahme) atılan bir sudan yaratılmıştır.
7 O (su), bel ve kaburga/leğen kemikleri arasındaki (organlardan) çıkar.[2]
8 Muhakkak ki O, onu geri döndürmeye/tekrar diriltmeye elbette kâdirdir.[3]
9 O gün bütün sırlar ortaya dökülecektir.[4]
10 Artık (insan için) ne bir güç ne de bir yardım vardır.
11 Andolsun yağmurun dönüşünü sağlayan göğe,
12 Yarık yarık çatlayan toprağa/yeryüzüne
13 Muhakkak ki o (Kur'an) hakla batılı elbette ayırt eden bir sözdür.
14 O, boş bir söz [hezl] değildir.[5]

---

[1] Krş, Ra'd, 13/11; İnfitâr, 82/10-11

[2] "Sulb" bel veya omurga anlamındadır. "Terâ'ib" ise, kaburga kemikleri arasındaki bölgeye denir. Leğen kemikleri arasına da dendiği söylenir. Çünkü kökü "t-r-b" olan "türab" toprak demektir. Çoğulu "terâ'ib" gelir. İnsan oturduğunda toprağa temas eden bölgenin adı olmuş olur. Sulb ve teraib sözleriyle bedenin tümü de kastedilmiş olabilir. Burada kinaye olarak erkeğin ve kadının genital sistemine vurgu yapılmaktadır.

[3] Krş. Yâsin, 36/79

[4] H^kka, 69/18; Âdiyât, 100/10-11

[5] Krş, İsrâ, 17/105

15 Muhakkak ki onlar tuzak üstüne tuzak kuruyorlar.
16 Ben de (tuzaklarına) karşı tuzak kuruyorum.[6]
17 (Ey Peygamber!) Artık sen inkârcılara mühlet ver, onlara biraz süre tanı[7].

[6] Allah'ın tuzak kurması, inkârcıların kurdukları tuzakları boşa çıkarmasıdır.

[7] Müzzemmil, 73/11

87- A'LÂ SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-A'lâ" kelimesinden almıştır. A'lâ "en yüce, ulu" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 19 ayettir. Mushaf'ta 87, inişte ise 8'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Yüce Rabbininin adını tesbih et.
2 O, (her şeyi) yaratıp şekillendirdi.
3 O, (her şeyi) bir ölçüye göre yaptı ve yönlendirdi.[1]
4 O, yeşit bitki örtüsünü çıkardı.
5 Sonra onları çürüyüp kararmış bir çer çöpe çevirdi.[2]
6 (Ey Peygamber!) Biz sana (Kur'an'ı) okutacağız ve sen asla unutmayacaksın.
7 Allah'ın dilediği hariç. Muhakkak ki O, açık olanı da bilir, gizli olanı da.
8 Biz sana kolay olanı kolaylaştırırız.[3]
9 O hâlde sen, eğer öğüt fayda verirse, öğüt ver.[4]
10 Allah'ın haşmetinden ürperen kişi düşünüp öğüt alacaktır.
11 Bedbaht olan ondan uzaklaşır.
12 O, en büyük ateşe yaslanacaktır
13 Orada ne ölüp kurtulur ne de (rahat) yaşar.[5]

---

[1] Evrende her şey, kendi için konan hedefe doğru yönlendirilmiştir. Yani bir program dâhilinde hedefe doğru yol alır. Mesela, döllenmiş yumurtanın hedefi, kendi türünden bir bireyi meydana getirmek için yönelir. Keza bir tohum da ait olduğu türe göre yeni bir bitki meydana getirmek için yol alır. Bilimsel dille ifade edersek, DNA'ları gereği veya yazılımları gereği gayelerine doğru yol alırlar. Kur'an bu olayı "ölçtü biçti/takdir etti ve yönlendirdi" şeklinde ifade eder. Aristo bunu her çekirdekte biri türe ait (genotipik) diğeri bireye ait (fenotipik) iki kuvve vardır diye açıklar. Bu kuvveler hakkında İslam filozoflarının daha geniş açıklamaları vardır.

[2] Hayat verdiklerine sonunda ölüme götürmekte oluşunun mecâzi bir ifadesidir.

[3] Sen kolay olan yola ileteceğiz. Krş. Leyl, 92/5-7

[4] Krş, Zariat, 51/55

[5] Krş, İbrâhim, 14/17; Tâhâ, 20/74; Müddessir, 74/28

14 Kendini arındıran gerçekten kurtulmuştur;[6]
15 Rabbinin adını anan ve namaz kılan.
16 Fakat (Ey inkârcılar!) siz hep dünya hayatını tercih ediyorsunuz.
17 Oysa Ahiret daha hayırlı ve daha süreklidir.
18 Muhakkak ki bunlar önceki sayfalarda da vardır;[7]
19 İbrahim ve Musa'nın sayfalarında.[8]

---

6 Krş, Şems, 91/9
7 Krş, A'râf, 7/145, 157; Necm, 53/36-37. Bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri temel ilkelerin hep aynı hakikatlerden ibaret olduğunu anlıyoruz.
8 Krş, Şuarâ, 26/196

88- GÂŞİYE SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-ğâşiye" kelimesinden almadır. Ğaşiye ise, "kaplayıp örten, kuşatan, çöken, sarıp sarmalayan" anlamlarına gelir. Sûrede kıyamet söz konusudur. Mekke döneminde nazil olmuştur, 26 ayettir. Mushaf'ta 88, inişte ise 68'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!), Her şeyi her taraftan sarıp kuşatan o korkunç felaketin/kıyamet'in haberi sana geldi mi?
2 O gün birtakım yüzler (zilletten) öne eğiktir [hâşi'a]
3 Çalışmış boşuna yorulmuştur[1]
4 Kızgın bir ateşe yaslanır[2]
5 Kızgın bir su kaynağından içirilir.
6 Onlara acı ve kötü kokulu bir dikenden [darî'] başka yiyecek yoktur.[3]
7 O, ne besler ne de açlığı giderir.
8 O gün birtakım yüzler nimet içinde mutludurlar
9 Çabasından razıdır.
10 Yüce bir cennet içindedir.
11 Orada boş bir söz işitmezler
12 Orada akıp duran bir pınar vardır.
13 Orada yükseklere kurulmuş tahtlar vardır.
14 Önlerine konulmuş kâseler,
15 Sıra sıra yastıklar,
16 Serilmiş halılar (vardır).
17 Deveye/bulutlara [ibil] bakmazlar mı nasıl yaratılmış?[4]

---

[1] Krş, Âl-i İmrân, 3/106-107

[2] Krş, Kâria, 101/10-11

[3] Ümitsizliğin, tükenmişliğin ve alçalmışlığın bir simgesi olarak anlatılıyor.

[4] Allah'ın varlığını ispat konusunda "kozmolojik delil" bulması için insanı tabiata bakmaya ve araştırmaya, yaratılanlardan yaratana doğru düşünmeye sevkediyor. Nitekim burada canlı cansız nesnelere, dağlara yer ve göğe bakarak insanoğlu, bunların nasıl meydana geldiğini sorgulayıp, onları var eden yasaları keşfedip, sonunda hepsinin bir hikmet üzere var edildiğini ve bunların Allah'ın varlığı ve birliğine delalet ettiğini görür.

18 Gökyüzüne bakmazlar mı nasıl yükseltilmiş?
19 Dağlara bakmazlar mı nasıl dikilmiş?
20 Yeryüzüne bakmazlar mı nasıl yayılmış?
21 Öyleyse (Ey Peygamber!) öğüt ver! Sen ancak öğüt vericisin.
22 Sen onların üzerinde bir zorba [musaytır] değilsin.
23 Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse,
24 Allah onu en büyük azaba çarptırır.
25 Muhakkak ki onların dönüşü [iyâbehum] Bize'dir.
26 Sonra elbette hesaplarını görmek de Bize düşer.

İbil kelimesi genellikle "deve" anlamındadır ama bazı kıraatlarda son harf şeddeli okunuyor " ibill" gibi. O zaman da "yağmur yüklü bulutlar" anlamına geliyor. Ayette her iki anlam da kastedilmiş olabilir.

89- FECR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-fecr" kelimesinden almıştır. Fecr, "tan yerinin ağarmasıdır, şafağın sökmesidir". Mekke döneminde nazil olmuştur, 30 ayettir. Mushaf'ta 89, inişte ise 10 uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun karanlığı yarıp çıkan tan vaktine,
2 On geceye,[1]
3 Çifte ve teke[2],
4 Geçip giden geceye,
5 Bütün bunlarda her hikmet/irade sahibi [zi-hicr][3] kimse için ant içmeye (değer özellikler) vardır değil mi?
6 (Ey Peygamber!) Rabbinin Ad (kavmine) ne yaptığını görmedin mi?[4]
7 Payandalı görkemli yapılara sahip o İrem (şehrine),
8 Ki beldeler içinde onun gibisi yapılmamıştı [yuhlak].

---

1 Ayette bahsedilen on gece üzerine birçok rivayet vardır: Zilhicce ayının ilk on günü; Muharrem ayının ilk ongünü; Ramazan ayının ilk on günü; Ramazan ayının son on günü. Ayette hangisi kastediliyor Allah bilir.

2 Ayetteki "V'eş-şef'i ve'l-vitr" ifadesinin karşılığı olarak çevrilmiştir. "ş-f-a" kökünden gelen "eş-şef'", kendi benzerine katmak, eklemek anlamında olup yapılan yorumlara göre, "kendisini izleyen bir benzerinin olmasından dolayı kurban bayramının ilk gününe, "vetr" sözcüğü de tek olup kendisini izleyen bir benzeri olmadığından "arefe gününe" denmiştir. (Ragıp). Bu sebeple "çifte ve teke---" diye çevirisi yapılmıştır.

3 Hicr, daha önce de bu isimle başlayan Sûrenin girişinde de söylediğimiz gibi, taş, kayalık anlamına gelir. Çoğulu "eşçar"dır. Kökü "h-c-r" dir ve men etmek, engellemek anlamındadır. Kırılması zor olduğu için taşa, aşılması güç veya aşmayı engellediği için de kayalıklara verilen addır. Buradaki "zi-hicr" tabirini yanlış yapmayı engelleyen, kendine hakim olmayı beceren bir kişiyi ifade ediyor şeklinde yorumlayabiliriz. Bu nevi kişiler de hikmetli ve iradesi güçlü kişilerdir. "Taş gibi irade sahibi" kişi olarak anlayabiliriz. Pekçok yerde "akıl sahibi" olarak mana verilmiş ama biz "irade" veya "hikmet" olduğu kanaatindeyiz. Semantik yorumumuz bu doğrultudadır.

4 Ad kavmi için Bkz. Hûd, 11/50-60 ve dipnotları

9 Vadide kayaları oyarak evler yapan Semûd kavmine?[5]
10 Kazıklar/piramitler sahibi Firavun'a?[6]
11 Onlar (kendi) beldelerinde çok azmışlardı.[7]
12 Orada bozgunculuğu çoğaltmışlardı.
13 Bu yüzden Rabbin onların üzerine azap kırbacı indirdi.
14 Muhakkak ki Rabbin onları elbette gözetlemekteydi.
15 Fakat insana gelince, Rabbi ona ikramda bulunmak ve ona nimetler vermek suretiyle sınadığı [ibtelâhu) zaman o, "Rabbim bana ikramda bulundu" der.
16 Fakat Rabbi onu sınayıp/hâlden hâle geçirip rızkını takdir[8] edince/daraltınca, "Rabbim beni aşağıladı" der.[9]
17 Hayır, asla! Bilakis siz yetime ikramda bulunmuyorsunuz.
18 Yoksulu doyurma konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz [tahâdûne).
19 Mirası, diğerlerinin hakkını gözetmeden yiyorsunuz.[10]
20 Malı olabildiğince çok seviyorsunuz.[11]
21 Hayır, asla! Yeryüzü sarsılıp paramparça olduğu zaman,
22 Rabbi'nin (buyruğu) gelip, melekler sıra sıra dizildiği zaman,
23 O gün cehennem ortaya getirilir; o gün insan da ne yaptığını düşünüp hatırlar. Fakat bu hatırlamanın [zikrâ] ona ne faydası var?

---

5 Ayette zikredilen vadi, Vadi'l-Kurâ'dır. Suudi Arabistan'dan Suriye'ye giden eski kervan yolu üzerindedir. Semûd kavmi kıssası için Bkz. A'râf, 7/73-79; Hûd,11/61-68; Şuarâ, 26/141-159

6 Krş, A'râf, 7/103; Sad, 38/12 Kazık tabiri, yere sağlam olarak oturtulmuş anlamındadır. Nitekim Nebe Sûresi'nin 7 nci ayetinde bu kelime dağlar için kullanılmıştır. Piramitler de bir dağı andırdığı için onlara da kazık tabir edilmiştir. Sütünları büyük saraylar anlamı da vardır.

7 Krş, Necm, 53/50-53

8 Takdir kelimesi ölçmek, biçmek ve bir ölçüye göre tanzim etmek gibi anlamları vardır. Bir şeyin ölçülmesi onun ölçü değerleri içinde sınırlandırılması demektir. Allah rızkı genişlettiğinde de onu bir ölçüye göre genişletir, daralttığında da onu bir ölçüye göre daraltır. Yani her iki hâlde de takdir eder.

9 İnsanoğlu, çeşitli nimetlerle denenince, hayatın zor şartları içinde bir halden diğerine geçince Allah'ın bu lütfunu kendi hakkı görür, fakat elindekileri kaybedince de onu bir sınav değil, Allah'ın bir adaletsizliği olarak telakki eder. Ayette bu duruma işaret vardır.

10 İslamiyetten önce Araplar kadınlara ve kızlara mirastan pay vermezlerdi. Yetimlerin ve zayıfların haklarını güçlü olanlar yerdi.

11 Âl-i İmrân, 3/14; Tevbe, 9/24; Âdiyât, 100/8

24 “Keşke hayatta iken önceden (iyilikler) yapsaydım” der.[12]
25 Artık o gün (Allah’ın) edeceği azabı kimse edemez.
26 Onun vuracağı bağı kimse vuramaz.
27 (Mü’min kuluna hitaben), “Ey huzur içinde olan nefis![13]
28 Sen, Ondan hoşnut, O da senden hoşnut[14] bir hâlde Rabbine dön!
29 Sen (hâlis) kullarımın arasına gir ve
30 Cennetime gir.”

---

12 Kıyamet, 75/13

13 Nefs-i mutmainne: Rabbine tam bir teslimiyetle teslim olmuş ve huzur içinde olan nefis demektir. İslam tasavvufu nefsin mertebelerini konu edinir ve onlara çok önem verir.

14 Razîye (razı olan), merziye (razı olunan) bir halde Rabbine yönel anlamındadır.

90- BELED SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-beled" kelimesinden almıştır. Beled, "belde, şehir" anlamındadır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 20 ayettir. Mushaf'ta 90, inişte ise 35'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun bu beldeye,[1]
2 Sen bu şehirde oturmaktasın [hıllun].
3 Andolsun babaya ve oğluna[2],
4 Gerçekten Biz insanı zorluklara katlanacak [kebed] hâlde yarattık.
5 O, kendisine hiçbir kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor.
6 Diyor ki: "Ben yığınla mal/servet tükettim"[3]
7 O, kendisini hiç kimsenin görmediğini mi sanıyor?
8 Biz ona vermedik mi iki göz,
9 Bir dil ve iki dudak.
10 Biz ona iki yol [necdeyn] göstermedik mi?[4]
11 Fakat o sarp yokuşu [akabe] aşmayı denemedi.
12 Sarp yokuş nedir bilir misin?
13 Boyunduruk çözmektir/köle azat etmektir [fekku rakabetin].[5]

---

[1] Bu belde, Mekke'dir.

[2] Bazı müfessirlere göre bu ayette Hz. İbrâhim ile oğlu Hz. İsmail kastedilmektedir.

[3] Bu kişinin Velid bin Muğire olduğu rivayeti vardır.

[4] Krş, İnsan, 76/3. İnsana hayır şer iki yol gösterilmiştir. Tercih ve sorumluluk insana aittir.

[5] Kölelik ve cariyelik gibi onur kırıcı durumu resmen ortadan kaldırmayı hedefleyen bir ayettir. Vahyin gelişinin ilk beşinci yılında nazil olan bu ayet, bu kurumun oldukça erken bir dönemde kaldırılmaya başlandığını gösteriyor. Bundan sonra gelen ayetler ışığında peyder pey kalkacaktır. Bazı kaynaklar İslamiyet'in geldiği ortamda Mekke'de köle ve câriye sayısının otuzbin civarında olduğunu kaydeder. Nüfusu onbin olan Mekke'nin nerdeyse üç katı oranında. Hz. Peygamber'in vefatına kadar tamamı eridi, kalmadı. Yeni esirler ya mübadele edilecek ya da fidyeleri alınıp serbest bırakılacaktır. İslamiyet insan özgürlüğüne sonuna kadar değer

14 Yahut bir kıtlık gününde doyurmaktır;
15 Akrabalığı olan bir yetimi,
16 Yahut aç sefil [metrebe][6] bir yoksulu.
17 Sonra da iman edip, birbirlerine sabrı/göğüs germeyi tavsiye edenlerden[7] ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.[8]
18 İşte onlar ahiret mutluluğuna eren kimselerdir [meymenet].[9]
19 Ayetlerimizi inkâr edenlere gelince, onlar da kötülüğe saplanmış [meş'emet] kimselerdir.[10]
20 (Onların cezaları) kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış olan bir ateştir[11].

---

veren bir dindir. Ancak Emeviler tekrar Câhiliye dönemine dönerek kölelik ve cariyeliği maalesef tekrar kurumsallaştırdılar. Türklere de sirayet etti tâ ki, Cumhuriyet'e kadar.

6 "Metrebe" kelimesi turab/toprak kelimesinden gelir. Yerde sürünen anlamındadır. Mecâzen çok fakir, aç sefil demektir.

7 Krş, Asr, 103/1-3

8 "Merhamet etmeyene merhamet edilmez" (Buhari, Edeb 18, Müslim, Fezâ'il, 66)

9 Krş. Vâkıa, 56/8

10 Vâkıa, 56/ 9, 46

11 Krş. Hümeze, 104/5-9

91- ŞEMS SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "eş-şems" kelimesinden almıştır. Şems, "güneş" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 15 ayettir. Mushaf'ta 91, inişte ise 26'ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun güneşe ve onun aydınlığına,
2 Onu izlediğinde [telâhâ)[1] aya,
3 Onu ortaya koyan gündüze,
4 Onu örttüğünde geceye,
5 Andolsun göğe ve onu bina edene,
6 Yeryüzüne ve onu yayana,
7 Andolsun nefse ve onu tesviye edene/şekillendirene,
8 Böylece ona hem kötülüğü ve hem de Allah'a karşı sorumluluk bilincini ilham edene.[2]
9 Nefsini temizleyip arıtan kurtuluşa erer.
10 Onu kirletip kötülüğe boğan da kaybeder.
11 Semûd, azgınlığı yüzünden yalanladı
12 Hani onların en azgını (deveyi boğazlamak için) ileriye atılmıştı.[3]
13 Allah'ın elçisi de onlara, "Allah'ın devesine[4] ve onun su içme hakkına (dokunmayın)"[5]demişti.

---

[1] "Telâhâ" fiili, okumak, takip etmek, izlemek anlamındadır. Geceleri aydınlatma hususunda güneşi izler. Yani güneşten aldığı ışığı geceleri yansıtır. Ayrıca, güneş ışığı sayesinde evreleri oluşur.

[2] Bu iki ayet, insanın zaaf ve meziyetleriyle beraber kişiliğinin oluşmasını sağlayan temel duygu, düşünce ve dürtülerin potansiyel olarak insana verildiğinin muhteşem bir tasviri söz konusudur. Kişi muhayyerdir; bu eğilimlerden hangisini geliştirirse kişiliğini o doğrultuda bina etmiş olur ve o doğrultuda bir insan olur.

[3] Krş. Kamer, 54/29

[4] "Allah'ın devesi" tabiri, kamuya ait deve demektir. Kur'an semantiğinde Allah ve Resul'une ait olan birtakım (ganimetler gibi) haklar ve diğer emtialar, kamuya ait anlamındadır.

[5] Krş, Şuarâ, 26/155-156

14 Fakat onu yalanladılar ve deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rableri günahlarından dolayı onların üzerine büyük bir felaket [demdeme] indirdi ve kendilerini yerle bir etti/düzledi.

15 (Allah) yaptığı işin sonucundan çekinmez/korkmaz.

92- LEYL SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-leyl" kelimesinden almıştır. Leyl, "gece" demektir. Mekke döneminde inmiştir, 21 ayettir. Mushaf'ta 92, inişte ise 9'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun, her şeyi örttüğü zaman geceye,
2 Aydınlattığı zaman gündüze,
3 Erkeği ve dişiyi yaratana[1],
4 Muhakkak ki sizin çabalarınız elbette çeşit çeşittir.[2]
5 Artık kim (başkalarına) verir ve Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olursa[3],
6 En güzel olan (sözü) doğrularsa,
7 Biz de ona en kolay olanı kolaylaştırırız.[4]
8 Ama kim cimrilik eder ve kendini her bakımdan yeterli bulup, Allah'a muhtaç görmezse [estağnâ]
9 En güzel olan (sözü) de yalanlarsa,
10 Biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız.[5]
11 Çukura yuvarlandığında malı/serveti ona fayda vermez.
12 Muhakkak ki bize düşen sadece doğru yolu göstermektir.[6]

---

1 Krş. Yâsin, 36/36
2 Krş. İsrâ, 17/84
3 Hz. Ali'den gelen bir rivayette, o şöyle diyor: "Bir gün Hz. Peygamber ile bir cenazede idik. Hz. Peygamber, "Sizden hiçbiriniz yoktur ki, cennet ve cehennemde oturacağı yer yazılmamış olsun" dedi. Birisi de "Ey Allah'ın Resulü, o hâlde iş işlemek/amel etmek niye?" dedi. Hz. Peygamber de "İşleyiniz, herkese alıştığı şey kolaylaştırılır" dedi ve Leyl Sûresi'nin 5-10 ayetlerini okudu (Buhari, VI, 211, Ebu Davut, ıı, 525) Ayrıca Kader meselesini ele aldığımız *"İslam'ı Anlamak"* isimli kitabımızda bu hadisi de açıkladık (s. 217-232)
4 En kolay yola yöneltip onda başarılı kılarız, o yolda yürümesini kolaylaştırırız anlamındadır. Bkz. Kehf, 18/88
5 Onun güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız.
6 Krş, Nahl, 16/9

13 Muhakkak ki ahiret de dünya [el-ûlâ] da Bize aittir.[7]
14 Hâlbuki Ben sizi alevler saçan [telazzâ] ateşle uyardım.
15 Ona azgın/bedbaht [eşkâ] olandan başkası yaslanmaz,
16 Ki o, yalanlayan ve yüz çevirendir.
17 Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olan uzak tutulacaktır
18 Ki o, malını veren ve arınandır.[8]
19 İyiliği/verdiği nimeti kimseden bir karşılık beklemeden yapar,[9]
20 (Onun tek amacı); sadece Yüce Rabbinin rızasını [vechihi] kazanmaktır.
21 Elbette kendisi de hoşnut olacaktır.[10]

7 Krş, Necm, 53/25
8 Krş, Fâtır, 35/18
9 Rivayete göre, Hz. Ebu Bekir, Bilal-i Habeşî'yi, efendisinden satın alıp azat etti. Müşrikler de "Ebu Bekir, Bilal'den gördüğü bir iyilik karşılığında onu azat etti" dediler. Bunun üzerine bu ayet inmiştir.
10 Krş, Fecr, 89/28-30; Beyyine, 98/8

93- DUHÂ SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "ed-duhâ" kelimesinden almıştır. Duha, "kuşluk vakti", "ortalığın iyice aydınlanması veya gündüz" anlamındadır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 11 ayettir. Mushaf'ta 93, inişte ise 11'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun kuşluk vaktine,
2 Sakinleştiği zaman geceye,
3 Rabbin seni terk etmedi darılmadı da.[1]
4 Elbette senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır/son başlangıçtan daha iyidir.
5 Rabbin sana yakında elbette (vereceğini) verecek ve sen de razı/hoşnut olacaksın.
6 O, seni yetim bulup da barındırmadı mı?
7 O, seni şaşırmış[2] bulup da (sana) doğru yolu göstermedi mi?[3]
8 O seni yoksul bulup zengin etmedi mi?[4]
9 Öyleyse yetime gelince, ona kötü davranma/surat asma![5]

---

1 Hz. Peygamber'e vahyin gelişi kısa bir süre gecikince müşrikler, "Rabbi onu terk etti" dediler. Bunun üzerine bu ayetler indi. (Buhari, Tefsir 93/1; Müslim, Cihad, 1144,115).

2 Ayette "dâllen" kelimesi geçmektedir. Bu ise sapan, şaşıran anlamındadır. Eğer bir kimse doğru yolu reddetmiş sapmış veya terk etmiş ise o zaman "sapan" şeklinde tercüme edilir. Ancak, ne yapacağını bilememe durumunda kalmışsa o zaman da "şaşıran" "şaşkın" şeklinde tercüme edilir. Hz. Peygamber, nübüvvetten önce, Mekkeli müşriklerin içinde onların yanlış yolunu görüyor, doğru yol için ne yapacağını henüz bilmiyordu. İşte bu belirsizlik içinde şaşırmış bir vaziyette idi. Ayet bu hususa işaret etmektedir.

3 Krş, Ankebût, 29/48; Şûrâ, 48/52

4 Krş. Necm, 53/48

5 Krş. Bakara, 2/83; İnsan, 76/8; Fecr, 89/17; Beled, 90/14-16; Mâûn, 107/1-2

10 El açıp yardım isteyene [es-sâ'il] gelince, sakın onu azarlama/geri çevirme![6]
11 Rabbinin nimetine de gelince, onu anlat.[7]

---

6 "Es-sâ'il" Arapçada dileyen, soran, isteyen, el açıp yalvaran gibi anlamlara gelir. Genelde dilenciler için kullanılır. Burada kelimenin belirlilik takısı olan "el" takısıyla gelmesi, o kişinin fakirliği ve muhtaç olduğu bilinen bir kişi olmasıdır. İşte o muhtaç durumda olduğu kesin bilinen kişiler azarlanmayacak ve geri çevrilmeyecektir. Yoksa tanımadığımız rastgele dilenciler için değil. O gibilere vermek doğru olmadığı gibi, zorunlu da değildir. Dilencilik günümüzde çok istismar edilmektedir, bunu meslek haline getirenler vardır, dikkatli olmalıyız. Ayrıca "sâ'il" kelimesi aynı zamanda sual soran anlamına da gelmektedir. Soru soran kişi soruyu öğrenmek için sormuşsa, yani öğrenmek için sorduğu biliniyorsa, cevap verilir, o kişi aydınlatılır. Eğer soru maksatlı sorulmuşsa veya soranın ne amaçla sorduğu bilinmiyorsa, o zaman cevap verme zorunluluğu yoktur.

7 "İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmiş olmaz" (Ebu Davud, Edeb, 11; Tirmizî, Birr, 35). Kendisine nimet verilen kimse o nimeti başkalarına söylerse, şükrünü yerine getirmiş olacağına dair rivayetler vardır. Bkz. Ebu Davud, Edeb, 11)

94- İNŞİRÂH SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "neşrah" kelimesinin "infiâl" kalıbından mastarı olan "inşirâh"dan almıştır. İnşirâh, "kalbin/gönlün açılması, ferahlaması, genişlemesi", "sevinç, güven ve huzura kavuşmasıdır", Bu sûreye bazı kaynaklarda "Şerh Sûresi" de denir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 8 ayettir. Mushaf'ta, 94, inişte ise 12'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Biz senin göğsünü ferahlatmadık mı?[1]
2 Senin yükünü kaldırmadık mı?[2]
3 Belini bükmekte olan.[3]
4 Senin şanını yüceltmedik mi?
5 Muhakkak ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır.
6 Çünkü zorluk kolaylıkla beraberdir.[4]
7 Öyleyse bir işi bitirdiğinde tekrar başka bir işe giriş[5]
8 Ancak Rabbine yönel.

---

1 Krş, En'âm, 6/125; Zümer, 39/22
2 Krş. Hicr, 15/97; Nahl, 16/127; Kehf, 18/6; Fâtır, 35/8
3 Krş, Kehf, 18/6; Şuarâ, 26/3
4 Krş. Talâk, 65/7
5 Bu ayetten İslam'da çalışmanın sürekliliğini anlıyoruz. Durmak yok. Bir iş bitince diğerine başlamak gerekiyor. Elbette arada gereği gibi istirahat yapılacaktır ama iş terk edilmeyecektir. Eğer Müslümanlar bu ayeti pratiğe dökebilselerdi, yani hayatlarına bu ayete göre yön verselerdi, bugün İslam dünyası bambaşka bir düzeye gelirdi. Başka şeyleri konuşuyor olurduk. Günümüzdeki İslam dünyasının perişan hâli gözler önündedir. Tembellik deyince maalesef Müslümanlar hatırlanıyor. Başlarına felaket gelse de gelmese de akılları başlarına gelmiyor. Dilerim düzelirler.
Bu ayetten ayrıca insan zihninin boş bırakılmaması gerektiğini de anlıyoruz. Akıl sürekli fiil halindedir. Mutlaka bir şey düşünür. Eğer biz ciddi ve verimli bir konuyu düşünmez zihni boş bırakırsak o zaman aklımız hayalleri işlemeye başlar. Hayaller işlendikçe nefsanî arzular ve dürtüler devreye girer. Dürtülere dikkat kesilince bu sefer şehevi arzular benliği kaplar aklı esir alır. Bunun sonucu da hayvanî duyguları tatmindir. Nitekim Eflatun'a mal edilen bir söz bu durumu açıklar: "Boş bir kafa şeytanın çalışma odasıdır." Onun için zihni boş bırakmamak, zor bir konudan daha basit bir konuyu düşünerek onu dinlendirmek gerekir.

95- TÎN SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "et-tîn" kelimesinden almadır. Tîn, "incir/incirlik" anlamına gelir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 8 ayettir. Mushaf'ta 95, inişte ise 28'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun, incire ve zeytine/incir ağacına ve zeytin ağacı-
na/dağına[1]
2 Tur-i Sinâ'ya [Sinîn],
3 Bu güvenilir beldeye/Mekke'ye,[2]
4 Gerçekten Biz insanı en güzel kıvamda [takvîm] yarat-
tık[3].
5 Sonra da onu aşağıların aşağısına indirdik.[4]
6 Ancak, iman edip iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar

---

1 "Tîn" incir, "zeytûn" da zeytin anlamındadır. Ancak Kur'an'ın genel kullanımına baktığımızda bazı meyve isimleriyle, o meyvelerin ağaçları veya bahçeleri kastedilmiştir. Mesela üzüm anlamındaki "ineb" in çoğulu "a'nâb"dır. Bağlar anlamındadır. Keza "nahl" hurma demektir, Kur'an, bu kelimeyle hurma ağacını veya hurmalıkları kasteder. Burada da incirle incir ağacını, zeytinle de zeytin ağacını veya zeytinlikleri kastediyor. Çok daha özelde ise Zeytindağı'nı ifade etmektedir. Bu ayetlerde vahy alınan yerler söz konusudur. İncir ağacı ile Buda'nın kastedildiğini, nitekim Sanskritçede "budi" kelimesi Buda demektir ve Budizm'in kurucusu Buda, vahyini incir ağacının altında almıştır. (M. Hamidullah'a göre, bkz. *Le Saint Coran*). Demek ki Budizm de vaktiyle bir hak dinmiş ama bozulmuş. Zaten Buda'nın Çinli bir ressam tarafından uzaktan çizilen tek bir resmi vardır. Bütün tapınaklarında hep aynı resim ve o resme göre yapılmış heykelleri kullanılır. Zeytin ağacı daha doğrusu Zeytindağı, Hz. İsa'nın vahiy aldığı dağdır. Tûr-u Sinâ da Hz. Musa'nın vahiy aldığı dağdır. Emin/güvenilir belde ise tartışmasız Mekke'dir ki Hz. Peygamber de ilk vahyini burada almıştır.

2 Krş. Neml, 27/91

3 Krş. Âl-i İmrân, 3/6; Kehf, 18/37; İnfitâr, 82/6-8

4 İnsan öyle bir varlıktır ki, yeteneklerini, meziyetlerini ve aklını kullandığı zaman üstlerin üstüne çıkıyor, heva ve hevesine ve kötü arzularına uyduğu zaman da aşağıların aşağısına iniyor. Kur'an'ın ahlaki ölçüsü budur.

başka. Onlar için ardı arkası kesilmeyen mükâfatlar vardır.[5]

7 (Ey insan!) böyle iken hangi şey sana cezayı/hesabı [dîn] yalanlatıyor?

8 Allah hükmedenlerin hükmedicisi değil midir?[6]

---

5 Krş. Fussilet, 41/8; İnşikâk, 84/25

6 Hz. Peygamber, Tîn Sûresi'ni okuduktan sonra bu ayetin bitiminde, "Belâ ve ene alâ zâlike mine'ş-şâhidîn" (Bilakis, ben de buna şahid olanlardanım) demiştir.

96- ALAK SÛRESİ

Sûre adını ikinci ayetinde geçen "alak" kelimesinden almıştır. Alak, çoğuldur, tekili "alaka"dır. Alaka, burada, "rahim duvarına yapışan döllenmiş bir yumurta" anlamındadır. Kısaca bugün tıptaki ifadesiyle "embryon"dur. Sûreye ilk kelimesinden dolayı "Ikra" (Oku) sûresi de denir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 19 ayettir. Kur'an'ın ilk nazil olan sûresidir. (İlk önce ilk 5 ayet nazil oldu). Mushaf'ta 96, inişte ise 1'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Yaratan Rabbinin adıyla oku.[1]
2 O, insanı, rahim duvarına yapışıp tutunan döllenmiş bir yumurtadan/embryondan [alak][2] yarattı.

---

[1] "Kara'e" fiili, okumak, dile getirmek, çağırmak, davet etmek gibi anlamları olsa da aslında anlayarak ve sindirerek okumanın karşılığıdır. Bir diğer ifadeyle, zihnine nakşetmek, iyice yerleştirmek demektir. Kur'an'ın adı da bu fiilden gelir. "Anlaşıla anlaşıla, sindire sindire okunan" demektir. Anlaşılmadan okunan Kur'an'ın bir faydası olmadığı gibi, amacına da uygun değildir.
Bu sûre ilk sûre, bu ayet de ilk ayettir. Bu sûrenin ilk defa beş ayeti nazil olmuştur. Bilahare diğer ayetler gelmiştir. Hz. Peygamber, ilk vahyin gelişini özetle şöyle anlatır: Cebrail "oku" diyerek Hz. Peygamber'i kucaklar, sıkar. O da "Mâ ene bi-kâri'in" (Ben okuma bilmem) der. Bu olay art arda üç kez tekrar eder. Sonra da melek: "Yaratan Rabbinin adıyla oku" diyerek ilk beş ayeti indirir. (Bkz. Buhari, Bed'u'l-vahy, 3; Müslim İman, 252). Hz. Peygamber elbette yazılı bir şey okuyacak değildir. Gelen vahyi düşünerek irdeleyecek ve onları insanlara tebliğ edecektir, duyuracaktır, anlatacaktır. "Oku" emri Kur'an'ın ilk emridir. Bu emir, anlayarak okumanın ve zihne nakşetmenin adı olduğuna göre, anlayarak okumak herkese farzdır. Zaten, zihnin yaşlanmaması, muhakemenin zayıflamaması ve aklın sürekli işler kalması için yararlı ve faydalı her şeyi bir sistem içinde okumak gerekir. Bu okumak rastgele okumak değil, düşüne düşüne, sindire sindire okumaktır. Hakikati araştırmanın yolu zaten anlayarak ve düşünerek okumaktan geçer. Hz. Peygamber'e hitaben gelen vahiy üzerine oku emri, aslında genel bir emirdir, hepimizedir. Biz insanlar da bilgileri okuyarak, düşünerek, araştırarak, sorarak öğreneceğiz ve anlatacağız.

[2] "Alak" kelimesi çoğul bir kelimedir. Tekili "alaka" dır. Pek çok anlama gelir. Özellikle yapışan, yapışıp tutunan ve yapıştığı yerden beslenen,

3 Oku![3] Rabbin en büyük lütuf sahibidir.
4 O, kalemle (yazmayı) öğretti.
5 İnsana bilmediklerini öğretti.[4]
6 Şunu iyi bil ki [kellâ!], insan gerçekten azdıkça azıyor,
7 Kendi kendine yeterli gördüğünden.[5]
8 Oysa dönüşü Rabbinedir.
9 Sen engel olmaya çalışanı gördün mü?[6]
10 Namaz kılarken bir kulu.
11 Gördün mü, (engellenen) ya doğru yoldaysa?
12 Yahut da Allah'a karşı sorumluluk bilincini telkin [emere] ediyorsa,
13 Gördün mü, (engelleyen kimse de) yalanlayan ve yüz çevirense?[7]
14 O (inkârcı) bilmiyor mu ki, Allah her şeyi görmektedir.[8]

---

asalak canlılara özellikle sülük denen hayvana verilen addır. Döllenmiş yumurta da rahme yapışıp plasenta yoluyla oradan beslendiği için ona da "alaka" denmiştir. Ceninin plasentasının rahme bağlantısı damarlar ve sinirlerle birçok noktadan olduğu için olsa gerek, çoğul olan "alak" kullanılmıştır. Alak konusunu Doktora tezimizin bir bölümünde işlemiştik (Paris, 1979). Sonra Fransızca açıklayıcı bir makale yazdım. Kahire Arap Dil Akademisi makaleyi incelettirip Arapçaya tercüme ettirip *"El-Urvetu'l-Vuskâ"* adlı dergide yayınlamıştır. (s. 34, s. 63-65, Kahire, 1982). Bunun tercümesini bizim *"Kur'an'ı Anlamak"* adlı kitabımızda bulabilirsiniz. (35-43, İstanbul, 2003). Alaka'yı hep "kan pıhtısı" diye tercüme ettiler. Ceninde kan damarları alaka döneminden iki sonraki dönemde oluşuyor. Kan pıhtısı tabiri eski Hypocrates metinlerinde vardır. M. 9. asırda Grekçe tıp metinleri Arapçaya tercüme edildiğinden İslam literatürüne de girmiştir. Eski tefsirler yoluyla günümüze kadar maalesef "kan pıhtısı" diye yorumlana gelmiştir.

3 İkinci defa tekrar edilen "oku" emri, "davet et, tebliğ et" anlamının daha belirgin olduğu söylenebilir.

4 Buraya kadarki 5 ayet Hira Mağarası'nda Hz. Peygamber'e Cebrail vasıtasıyla gelen ayetlerdir. Vahiy bir süre kesilir bu süreye "fetret dönemi" denir. Sonra Müddessir Sûresi'nin inmesiyle devam eder. Bu sûrenin diğer ayetleri daha sonra inmiştir. (Krş. Rahmân, 55/1-4)

5 İnsan kendini devamlı yeterli ve muktedir gördüğünde fütursuzca azar. Edep, kural tanımaz. Yani onda bir nevi güç sarhoşluğu oluşur. Türkçemizde "azgın ve gemsiz at gibi" diye bir deyim vardır. Krş. Leyl, 92/8-10

6 Ebu Cehil, "Eğer Muhammed'i namaz kılarken görürsem, andolsun onun boynunu ezeceğim" demiştir. Bir gün Hz. Peygamber'i namaz kılarken görünce yanına yaklaşmış, ancak düşündüğünü gerçekleştirememiştir. Titriyerek korkuyla kaçmıştır. Ayetler bu olaya işaret etmektedir.

7 Krş. Tâhâ, 20/48; Kıyâmet, 75/31-32; Leyl, 92/14-16;

8 Krş. Beled, 90/7

15 Hayır, asla! Andolsun eğer o bundan vazgeçmezse elbette onu alnından/perçeminden yakalarız,

16 O yalancı, günahkâr alnından/perçeminden.[9]

17 Haydi bakalım çağırsın yandaşlarını [nâdiye][10]

18 Biz de zebanileri çağıracağız.

19 Hayır, asla! Sakın sen ona itaat etme! (Allah'a) secde et ve yaklaş.[11]

---

9 Krş. Rahmân, 55/41

10 Müşrik Mekkelilerin şehir meclisindeki kişilerdir. Bu meclisin adı: "Dâru'n-nedve" dir.

11 Bu ayet secde ayetidir.

97- KADİR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-kadr" kelimesinden almıştır. Kadir gecesinden bahsetmektedir. Kadr, "değer, kıymet" anlamındadır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 5 ayettir. Mushaf'ta 97, inişte ise 25'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Muhakkak ki Biz onu/Kur'an'ı Kadir gecesinde[1] indirdik[2].
2 Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin?
3 Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.[3]
4 Melekler ve Ruh/Cebrail[4] o gecede Rablerinin izniyle her bir iş için iner de inerler.
5 O (gece), tan yeri ağarıncaya kadar bir esenliktir.[5]

---

1 Kadr kelimesinin değer, kıymet, ölçme, belirleme gibi anlamları vardır. Buradaki anlamı değer, kıymettir. Ramazan'ın son on gecelerinden birindedir. Bir başka rivayette de son yedi gecesindedir. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre de Ramazan'ın 27. Gecesidir. Bu görüşü de ebced hesabına başvurmadan, ayetlerin harfleri ve kelimeleri üzerinden hareketle 27 rakamını elde etmişlerdir. "Leyletu'l-kadr" tabiri, Kadir Sûresi'nde 3 defa zikr edilir. Bu tabirin harf sayısı 9'dur. Dolayısıyla 3x 9 = 27'dir. Bazıları da Kadir Sûresi 30 kelimedir. 27 nci kelime de "hiye" (o) zamiridir. Kadir gecesine işaret eden zamirdir. Dolayısıyla 27 nci gecedir demişlerdir. (Bkz. *"Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme"* adlı kitabımız, s. 79-80). Zaten gelenekte de hep Ramazan'ın 27. gecesi kutlanmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

2 Krş. Duhân, 44/1-3

3 Kur'an nassında bu gecenin bin aydan daha hayırlı bir gece olduğu belirtilir. Bu da o gecenin bir ömre bedel diyebileceğimiz bir gece olmasındandır. Bin ay yıllara bölünürse 1000÷12 = 83 yapar. Bu da insan için iyi bir ömürdür. Türkçemizde bir şeyin önemini belirtmek için "ömre bedel" diye bir deyimimiz vardır.

4 Krş. Şuarâ, 26/193

5 Hz. Ayşe'den rivayeten: "Ey Allah'ın elçisi! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl dua edeyim?" diye sorduğunda ona: "Allah'ım sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni affet!" diye dua et demiştir. (Tirmizî, De'avât, 84, İbn Mâce, Du'a, 5).

98- BEYYİNE SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-beyyine" kelimesinden almıştır. Beyyine, "açık belge, delil" demektir. "Kayyime" veya "Beriyye Sûresi" diye de anılmıştır. Medine döneminde nazil olmuştur, 8 ayettir. Mushaf'ta 98, inişte ise 100'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kitap ehlinden ve Allah'a ortak koşanlardan inkâr edenler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar ayrılığa düşmüş değillerdi.

2 Bu (delil), tertemiz sayfaları[1] okuyan, Allah tarafından gönderilen bir elçidir.[2]

3 O sayfalarda dosdoğru hükümler kayıtlıdır.

4 Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine o apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler.[3]

5 Hâlbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, Hakk'a yönelen kimseler olarak Ona kulluk etmeleri, namazı dosdoğru kılmaları ve arınmak için [zekât] vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir.

6 Muhakkak ki kitap ehlinden ve Allah'a ortak koşanlardan olan inkârcılar, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşindedirler[4]. İşte onlar yaratıkların en kötüsü olanlardır.

7 Muhakkak ki inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlar ise, işte onlar yaratıkların en hayırlılarıdır.

8 Rableri katında onların mükâfatı, içlerinden ırmaklar akan, içinde ebediyen kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan razı/hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan razı/hoşnut olmuşlardır. İşte bu, Rabblerine saygıdan ürperen kimseler içindir.[5]

---

1 Krş, Vâkıa, 56/79; Abese, 80/13-16

2 Krş, Şuara, 26/196; A'lâ, 87/18-19

3 Krş, Bakara, 2/89; Şûrâ, 42/14

4 Krş. Tevbe, 9/30-31

5 Krş, Fecr, 89/30

99- ZİLZÂL SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "zilzâl" kelimesinden almıştır. Zilzâl, "zelzele, deprem, şiddetli sarsıntı" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur rivayeti ağır basar, 8 ayettir. Ancak Medine döneminde nazil olduğu rivayeti de vardır. Sûre sıralamasında 93. sıraya yer verildiğinden bu sıraya koyduk. Mushaf'ta 99, inişte ise 93'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Yeryüzü o şiddetli sarsıntıyla sarsıldığında,[1]
2 Yeryüzü içindeki ağırlıkları dışarıya attığında,[2]
3 İnsan da: "Buna ne oluyor?" dediğinde,
4 İşte o gün yeryüzü kendi haberlerini anlatır.[3]
5 Çünkü Rabbin ona vahyeder.
6 O gün insanlar, yaptıklarını görmek için, darmadağın bir hâlde [eştâten] ortaya çıkarlar [yasduru].
7 Artık kim zerre ağırlığınca bir iyilik/hayır işlemişse onu görür.[4]
8 Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlemişse onu görür.[5]

---

1 Krş. Hac, 22/1; Vâkıa, 56/4-7

2 Yeryüzünün ağırlıklarını dışarı atması demek, altı üstüne, içi dışına gelecek demektir. Bir kıyamet tasviridir.

3 Tirmizî'nin beyanına göre; Hz. Peygamber bu ayeti okuduktan sonra, "Bu haberler nedir, biliyor musunuz? Dedikten sonra, sözüne şöyle devam etti. 'Yeryüzünün haberleri, üzerindeki her bir adamın ve her bir kadının neler yapmış olduğuna yeryüzünün şahitlik etmesidir. 'O, filan gün şunu şunu yaptı' der; bu onun haberidir". Bkz. (Tirmizî, Kıyamet,7; Ahmed bin Hanbel, Musned, II, 374)

4 Krş. Nisâ, 4/40

5 Zerre, mümkün olan en küçük parçadır. Arapçada atoma da zerre denir. Atomun ağırlığı hayal bile edilemez. Allah'ın zerreden hesap soracak olması adaletinin ne kadar ince ve hassas olduğunu gösterir. "O, bütün günahları bağışlar" dediği ayette ise faziletinin ne kadar engin olduğunu ifade eder (M. Tayyip Tanci Hocamın açıklamaları).

100-ÂDİYÂT SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinden almıştır. Âdiyât," soluk soluğa koşanlar", "hızlı koşanlar" demektir. Genellikle savaş atları için kullanılır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 11 ayettir. Mushaf'ta 100, inişte ise 14'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Andolsun soluk soluğa koşanlara,
2 Koşarken ateş saçan kıvılcımları çıkaranlara,
3 Sabah vakti akına çıkanlara,
4 Tozu dumana katanlara,
5 Topluluğun ortasına dalanlara;[1]
6 Muhakkak ki insan Rabbine karşı nankördür.[2]
7 Gerçekten de kendisi buna şahittir.
8 Hiç şüphesiz onun, mal/servet [hayr] sevgisi çok şiddetlidir[3].
9 O bilmiyor mu, kabirde olanlar dışarıya atıldığı zaman[4],
10 Göğüslerde (saklı) olanlar ortaya konulduğunda[5]
11 İşte o gün onların Rabbi kendilerinin her hâlinden mutlaka haberdardır.

---

1 Yorumcuların çoğu bu ayetleri İslam ordularının savaştaki askerlerine atıfta bulunarak yorumlamışlardır. Lafzî anlam/tarihsel yorum olarak o zamanı ifade etse de evrensel veya nass anlam olarak günümüzün savaş araç ve gereçlerine de şâmil olduğunu söyleyebiliriz. Soluk soluğa koşan, tozu dumana katan, düşmanın ortasına dalan vb ifadeler sembolik olarak günümüzün savaş sahnelerini de hatırlatmaktadır.

2 Krş. İbrâhim, 14/34; Hac, 22/66; Zuhruf, 43/15

3 Krş. Fecr, 89/20

4 Krş. Hac, 22/7; İnfitâr, 82/4-5

5 Krş. Hâkka, 69/18; Târık, 86/9-10

101- KÂRİA SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-kâria" kelimesinden almıştır. Kâria, "kapıyı şiddetle çalan", "korkunç gürültü" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 11 ayettir. Mushaf'ta 101, inişte ise 30'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Kapıyı şiddetle vuran [el-kâri'a],[1]
2 Nedir o kapıyı şiddetle vuran?
3 Kapıyı şiddetle vuranın ne olduğunu sen ne bileceksin?
4 O gün insanlar her biri bir tarafa uçan pervaneler gibi olur.
5 Dağlar da atılmış renkli yünler gibi olur.[2]
6 İşte o gün kimin tartıları[3] ağır gelirse,
7 Artık o, razı/hoşnut olduğu bir hayatın içindedir.[4]
8 Kimin tartıları da hafif gelirse,
9 Onun varacağı yer [ummuhu] Hâviye'dir.
10 Sen Hâviye'nin ne olduğunu biliyor musun?
11 Yakıp kavuran bir ateştir[5].

---

[1] Kâri'a aslında "kapıyı şiddetli şiddetli çalan" demektir. Kıyametin çok yakınımızda hatta kapıya kadar geldiği ve kapıyı çalmakta olduğunun mecaz bir ifadesidir. Müteakip ayetler kıyametin dehşetinden ve felaketinden bahsettiği için, bu kelimeyi büyük patlama, korkunç gürültü, yürekleri hoplatan ses vb anlamlarla tercüme etmişlerdir. Krş, Nâziât, 79/34-35

[2] Krş. Kehf, 18/47

[3] Sevap hanesinin tartıları söz konusudur. Krş. A'râf, 7/8-9

[4] Krş. A'râf, 7/8

[5] Krş. Mülk, 67/10; Ğaşiye, 88/2-4

102- TEKÂSÜR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "et-tekâsur" kelimesinden almıştır. Tekâsür, "çoğaltma, çok olma", "çoklukla övünme" gibi anlamlara gelir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 8 ayettir. Mushaf'ta, 102, inişte ise 16'ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Çoklukla övünme/hırs ve açgözlülük yarışı sizi (o kadar) oyaladı durdu.[1]
2 Tâ ki siz kabirlerinize girinceye kadar[2].
3 Hakikat şu ki [kellâ][3], yakında bileceksiniz!
4 Yine bir kez daha [summe] evet, yakında bileceksiniz!
5 Gerçekten de eğer siz kesin bir bilgiyle bilseydiniz [ilme'l-yakîn][4]
6 Elbette cehennemi [cahîm] görürdünüz[5]

---

[1] Mal, mülk, evlat eş ve sülaledeki ünlü kişilerle övünmek

[2] Bu ayetin anlamı, bazı meâl ve tefsirlerde gözüken, "mezarları ziyaret ederek oradakileri sayacak kadar övünmek" şeklinde değildir. Çünkü Araplar'da ölen bir kişiye deyim olarak "Huve zâre kabrehu" (Kabrini ziyaret etti/kabrini ziyarete gitti) denir. Şu halde bu ayet; mal, mülk evlat vb şeylerin çokluğuyla insanoğlu o derece övünüyor ki, kabre girene kadar bu övüncünü devam ettiriyor demek istiyor.

[3] "Kellâ" Arapçada bir edattır. Cümlenin ifade ettiği anlama göre birçok şekilde tercüme edilebilir. Mesela, Yoo! Hayır asla! Evet evet, hakikat şu ki, şunu iyi bilin ki, gerçekten de, değil mi ki, Buna rağmen, böyleyken vb Bu sûrede üç yerde geçen "kellâ" edatını, görüldüğü gibi, kontekse uygun üç farklı anlamla çevirdik.

[4] Felsefede özellikle tasavvuf felsefesinde kesin bilginin 3 derecesi vardır. İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakke'l-yakin. İlme'l-yakîn, okuyup öğrenip, düşünerek ve duyarak bilmektir. Yani ilim yoluyla gerçeği öğrenmektir. Ayne'l-yakîn ise, bizzat görerek öğrenmektir. Bir öncekine göre daha kesindir. Hakke'l-yakin ise, gerçekle, bilgi objesiyle bütünleşmektir. Bir örnek verecek olursak: Ölüm hakkındaki bilgimiz, ilme'l-yakîndir. Ölmekte olan birini gördüğümüzde ise bilgimiz ayne'l-yakîn olur. Kendimiz ölürken ki bilgimiz ise hakke'l-yakîndir.

[5] Cehennemin ne olduğunu anlardınız demektir. Krş, Şuarâ, 26/91; Nâziât, 79/36

7 Sonra onu elbette gözle kesin olarak (zaten) göreceksiniz [ayne'l-yakîn].
8 Sonra da o gün elbette nimetlerden sorguya çekileceksiniz.[6]

[6] Kaynaklarda geçen bir hadise göre, Hz. Peygamber, "İki nimet vardır ki, insanların çoğu bunları değerlendirmekte aldanmıştır; Sağlık ve boş vakit" (Buharî, Rikâk, 1; Tirmizî, Zühd, 1; İbn Mâce, Zühd, 15)

103- ASR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetindeki "el-asr" kelimesinden almıştır. Asr, "akıp giden zaman", "yüzyıl, çağ", "ikindi vakti" gibi anlamlara gelmektedir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 3 ayettir. Mushaf'ta 103, inişte ise 13'üncü sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Asr'a andolsun ki[1],
2 Muhakkak ki insan elbette zarar ve ziyan içindedir.
3 Ancak, inanıp iyi ve yararlı işler [sâlihât] yapanlarla, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı/göğüs germeyi tavsiye edenler müstesna.[2]

---

1 İçinde bulunduğumuz çağın veya yaşadığımız zamanın önemine vurgu yapılmaktadır. İnsan zamanı boşa geçirmemelidir. Aksi takdirde bir sonraki ayete göre zarardadır. Sûrenin bütünü içinde konuyu ele alırsak, sûrede dört ilkeye vurgu yapılmaktadır. 1-Zaman, 2- Salih amel yani iyi ve yararlı işler yapmak. Herkesin istifade edebileceği kalıcı eserler bırakmak. 3- Hakkı tavsiye etmek, yani adaleti her yerde uygulamak. Çünkü adaletin hedefi hakkın tecellisidir. Hak aynı zamanda gerçek ve hakikat demektir. Doğruluk ve dürüstlükten ayrılmamak ve bunu etrafımızdakilere de tavsiye etmek. 4- Sabrı tavsiye etmek, sabr, eli kolu bağlı oturmak ve beklemek demek değildir. Sabr, göğüs germek, olaylara ve musibetlere karşı direnmektir. Müslüman pasif değil, aktiftir. Bunu hayatında gerçekleştirdiği gibi, çevresine de tavsiye etmelidir. Şayet bu dört ilke yerine getirilmezse işte o zaman insan zarar ve ziyandadır. Ayetin mesajı budur.

2 Krş, Beled, 90/17

104- HÜMEZE SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "humeze" kelimesinden almıştır. Hümeze, "birine kaş göz işaretleri yaparak alay etmek" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 9 ayettir. Mushaf'ta 104, inişte ise 32'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 İnsanları arkadan önden diliyle çekiştirip kaş göz ederek alay edenlerin vay hâline![1]
2 O ki, mal/servet toplayıp onu durmadan sayar durur.[2]
3 Malının kendisini ölümsüz kılacağını/ebediyen yaşatacağını sanıyor.
4 Hayır, asla! O, elbette Hutâme'ye atılacaktır.
5 Hutâme'nin ne olduğunu sen ne bileceksin?
6 O, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.
7 O, tâ gönüllere [ef'ide] işleyen (bir iç ateştir).
8 Muhakkak ki o, onların üzerine (kapıları) kapatılacak/kilitlenecektir.[3]
9 Uzayıp giden sütunlar arasında (kalacaklar).

---

[1] Krş, Hucurât, 49/11; Kalem 68/10-11
[2] Krş, Tevbe, 9/34
[3] Beled, 90/19-20

105- FÎL SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-fîl" kelimesinden almıştır. Fil, Türkçeye de aynı isimle geçen bildiğimiz, cüsseli güçlü bir hayvandır. Sûre, Mekke döneminde nazil olmuştur, 5 ayettir. Mushaf'ta 105, inişte ise 19'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Görmedin mi,[1] fil ordusuna [ashâb] Rabbin nasıl davrandı?[2]

---

1 Görmek ve şahit olmak gibi fiiller, Arapçada cümlede iki mef'ul/nesne alırsa, anlamak idrak etmek manasına gelir. Gözle değil akılla görmek, anlamak demektir.

2 Fil olayı denen meşhur olay budur. Hz. Peygamber'in doğumundan yaklaşık 50-55 gün kadar önce M. 570 yılında vuku bulmuş bir olaydır. Mekke büyük bir ticaret merkeziydi. Putperest hacılar, putlarını ziyarete gelip Mekke'de kalıyorlar ve ticaret yapıyorlardı. Yemen o zamanlar Habeşlilerin yönetimi altında idi. Yemen Valisi Ebrehe, ticaret merkezini San'a'ya çekmek maksadıyla büyük bir Kilise yaptırmıştı. Mekkeli Kinane kabilesinden bir Arap, Kilise'nin içini pisler ve pisliğini duvarlarına sürer. Bunu gören Ebrehe Kâbe'yi yıkmaya yemin eder ve fillerle beraber ordusuyla Mekke önüne gelir. Bu arada sûrede ifade edildiği gibi, gökten atılan kızgın küçük taşlarla helak olurlar. Sûrede geçen "ebâbil" kelimesi sürüler halinde, grup grup, bölük bölük demektir. "Ebâbil" kelimesi, çoğul bir kelimedir, tekili "ibbîl" gelir. Ebabil, çok sayıda deveye, deve sürülerine veya grup grup yarılan deve sürülerine verilen addır.(Halil, Ragıp, İbn Manzur, Lane, Belot vb) Hatta buradan hareketle gökte öbek öbek oluşan hareketli bulutlara de denir (Ragıp). Keza sürüler hâlinde uçtukları için kırlangıç kuşlarına "ebabil" bile demişlerdir. Uçan anlamında "tayran" kelimesi hemen hemen her yerde "kuş, kuşlar" diye tercüme edilmektedir. Bu fiil havada olan, hareket eden her nesne için kullanılır. Bizim kanaatimiz, volkanik bir patlama neticesi, kısa aralıklarla püsküren kızgın ve küçük volkanik taşların gruplar halinde havada uçuşarak Ebrehe'nin ordusunun tepesine yağmasıdır. Yani volkanik bulutların küçük kızgın taşlar yağdırmasıdır. Yakıcı olduğu için hepsi de adeta kurt yemiş ekin yaprakları gibi delik deşik olmuşlardır. Zaten Mekke dağlarla çevrili bir yerdir. Küçük volkanik taşlar bol miktarda görülür. Bazı müfessirler, uçan sinek ve böceklerle veya kuşlarla mikropları taşınan salgın hastalıktan helak olduklarını kaydederler. Özellikle çiçek hastalığı (cuderî), lekeli hum-

2 Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
3 Üzerlerine sürüler hâlinde [ebâbîl] uçanları [tayran] göndermedi mi?
4 Onlara, balçıktan pişmiş [siccîl] taşlar atan/fırlatan/yağdıran.[3]
5 Sonunda onları yenmiş ekin yaprağına döndürdü.

ma (hasbe) vb. Doğrusunu Allah bilir. Nihayet Ebrehe perişan bir hâlde San'a'ya dönmüş ve orada ölmüştür. Câhiliye dönemi Arap takviminde bu yıla "Fîl yılı" denir. Nitekim Hz. Peygamber de bu yılda dünyaya gelmiştir, yani M. 570 yılında.

3 Krş, Hûd, 11/82. Balçık burada, kanaatimizce kızgın lavların oluşturduğu çamurdur.

106- KUREYŞ SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "Kureyş" kelimesinden almıştır. Kureyş, Arabistan'ın en güçlü ve yönetici kabilesi olup peygamberimiz de bu kabileye mensuptur. Mekke döneminde inmiştir, 4 ayettir. Mushaf'ta 106, inişte ise 29'uncu sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Hiç değilse) Kureyş'in[1] eriştiği güvenlik ve kolaylık [îlâf][2] için
2 Yaz ve kış seferlerinde kendilerine sağlanan bu güvenlik ve kolaylıktan dolayı,[3]
3 Bu Ev'in Rabbine kulluk etsinler.[4]
4 Zira O, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkulardan da emin kılmıştır.[5]

---

1 Kureyş kelimesi, "köpek balığı" anlamındadır. Muhtemelen bu kabilenin çok eski dönemlerdeki totemleri köpek balığı idi. İsmini buradan almış olabilir.

2 Bu Sûrenin Fîl Sûresi'nin devamı gibi görenler vardır. Ka'be'yi yıkmak amacıyla gelen Ebrehe'nin ordusu helak olunca, Kureyş'in ticaret yolları açılmış, güvenli hâle gelmiş yaptıkları antlaşmalar devam ettirilmiştir.

3 Mekkeliler, yazları Şam'a kışları da Yemen'e ticaret maksadıyla seferler yapıyorlardı. Artık bu yolculuklar güvenli hâle geldi. Bu ayetin evrensel anlamını şöyle açıklayabiliriz; Cenab-ı Hak her kavme/topluluğa rızkı için çeşitli kolaylıklar ve güvenli ortamlar hazırlar. Çünkü O, yarattığı her kulunun rızkını verendir. İnsanoğluna düşen O'na inanıp şükretmesi ve kulluk etmesidir. Kureyş burada bir semboldür, mesaj bütün insanlığadır.

4 Krş, Neml, 27/91

5 Krş. Enfâl, 8/26

107- MÂÛN SÛRESİ

Sûre adını son ayetinde geçen "el-mâ'ûn" kelimesinden almıştır. Mâ'ûn, "emanet alıp vermeler", "yardımlaşmalar" gibi anlamlara gelir. Mekke döneminde inmiştir, 7 ayettir. Mushaf'ta 107, inişte ise 17'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Dini yalanlayanı gördün mü?[1]
2 İşte o, yetimi itip kakar[2]
3 Yoksulu doyurmaya da yanaşmaz.[3]
4 Böyleyken ibadet edenlerin/namaz kılanların [musallîn][4] vay hâline!
5 Ki onlar ibadetlerinden gafildirler[5]
6 Onlar gösteriş içindedirler
7 Küçük yardıma/kamu hakkına [mâ'ûn] bile engel olurlar.

---

1 Krş, İnfitâr, 82/9-10

2 Krş, Duhâ, 93/9

3 Krş, Kalem, 68/23-24

4 Mekke döneminin erken yıllarında inen bir sûredir. Mekkeli müşrikler bile Allah'ı bilseler de putları aracı olarak görüyorlardı. İbadetlerinde şirk içindeydiler. Hz. İbrahim'den gelen hac ve namaz ibadeti bugünkü gibi olmasa da vardı. Bu ayet aynı zamanda günümüze de hitap ediyor. Kur'an sadece indiği dönemi muhatap almaz, kıyamete kadar bütün insanlık onun hitap alanı içindedir.

5 Krş, Meryem, 19/59

108- KEVSER SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-kevser" kelimesinden almıştır. Kevser, "çok şey", "sayısız nimet", "şeref, övgü ve bereket" gibi anlamlara gelir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 3 ayettir. Mushaf'ta 108, inişte ise 15'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Muhakkak ki Biz sana sayısız nimet verdik [kevser].[1]
2 Öyleyse sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes [ve'nhar].[2]
3 Muhakkak ki sana kin besleyen, soyu kesik olanın [ebter][3] tâ kendisidir.

---

1 Cennette bir ırmağın veya bir havuzun adıdır.

2 Krş. En'âm, 6/162-163. "V'enhar" kelimesi hemen herkes tarafından "kurban kes" diye tercüme edilir. Zira "Nehar" kelimesi büyükbaş boğazlamak için kullanılan bir kelimedir ve bildiğimiz kurban kesmenin genel adıdır. Biz bu anlamı tercih ettik. Ancak kelimenin anlamları hakkında farklı rivayetler de vardır. Mesela, İbn Abbas rivayetinde ve Hz. Ali'den nakledilen bir rivayette, "Namazda sağ elini sol elinin üzerine koy" şeklinde bir anlamı olduğu söylenmiştir. Bazıları da "ellerini gırtlağına kadar kaldırmak ve tekbir almaktır" demişlerdir.

3 "Hayırdan nasibi kesik olan" diye de tercüme edilebilir.

109- KÂFİRÛN SÛRESİ

Adını ilk ayetinde geçen "el-kâfirûn" kelimesinden almıştır. Kâfirûn, "inkâr edenler, kâfirler" demektir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 6 ayettir. Mushaf'ta 109, inişte ise 18'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) De ki: "Ey kâfirler!"
2 "Ben sizin taptıklarınıza tapmam"[1]
3 "Siz de benim taptığıma tapıcı değilsiniz"
4 "Ben de sizin taptıklarınıza tapıcı değilim."[2]
5 "Siz de benim taptığıma tapıcı değilsiniz."
6 "Sizin dininiz size, benim dinim bana."[3]

---

1 Krş. Şuarâ, 26/216
2 Krş. Zümer, 39/14-15; Mümtehine, 60/4
3 Krş. Yûnus, 10/41

110- NASR SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "nasr" kelimesinden almıştır. Nasr, "yardım" demektir. Medine döneminde nazil olmuştur, 3 ayettir. Mushaf'ta 110, inişte ise 114'üncü sûredir.[1]

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) Allah'ın yardımı[2] ve fetih[3] geldiği zaman,

2 İnsanların, Allah'ın dinine akın akın [efvâcen] girdiklerini gördüğünde,

3 Artık Rabbini hamd/övgü ile tesbih et[4] ve Ondan bağışlanma dile. Muhakkak ki O, Tevvâb'dır.[5]

---

1 Sûre olarak en son inen sûredir.
2 Krş. Âl-i İmrân, 3/126
3 Mekke fethinin müjdesi olarak değerlendirilir. Krş. Fetih, 48/1
4 Krş. Hicr, 15/98
5 **Et-Tevvâb**: Tevbeleri kabul eden.

111- TEBBET SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "tebbet" kelimesinden almıştır. Tebbet, "kurusun, kahrolsun" demektir. Sûreye son ayetinde geçen kelimeden dolayı "Mesed Sûresi "veya ilk ayetinde geçen kelimeden dolayı"Leheb Sûresi" de denir. Mekke döneminde nazil olmuştur, 5 ayettir. Mushaf'ta 111, inişte ise 6'ncı sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 Ebu Leheb'in[1] elleri kurusun, kurudu da[2]
2 Onun malı/serveti ve kazancı kendisine fayda vermedi.
3 O, alevli bir ateşe yaslanacaktır.

---

1 Ebu Leheb, aslında sıfattır. "Ateş babası" demektir. Asıl adı Abdu'l-Uzza'dır. Hz. Peygamber'in öz amcasıdır. Ona Ateş babası demelerinin sebebi, kızıl yüzlü bir Arap olmasındandır. Ayrıca ateşe ilk gireceklerden olacak olması da bu lakabı almasında etkendir. İslam'ın en büyük düşmanlarından idi. Hz. Peygamber'le hem komşu hem akraba hem de dünür idiler. Bir gün Hz. Peygamber, Kâbe'nin yakınındaki Safa tepesindeki yüksekçe bir yere çıkarak Mekkelileri topladı ve onlara, "Şu dağın arkasında düşman hazır bekliyor, akşam sabah size saldıracak desem bana inanır mısınız?" anlamında sorar. Onlar da "Elbette çünkü sen bize hiç yalan söylemedin" dediler. O da "Öyleyse ben sizi başınıza şiddetli bir azap gelmeden önce uyarıyorum" dedi. Bunun üzerine amcası Ebu Leheb, "Kahrolası bizi bunun için mi çağırdın?" diyerek yerden bir taş alıp attı. Taş, Hz. Peygamber'in ayağına isabet etti. Bu olay üzerine bu sûre indi (Tefsirler). Bu sûre sembolik bir sûredir. Ebu Leheb bir sıfattır, İslam ve Kur'an düşmanlığını temsil eden bir sıfattır. Orada ona karısı yardım etmiştir. (Karısı Ümmü Cemil, Ebu Sufyan'ın kız kardeşi ve Muaviye'nin halasıdır). Günümüzde ise bu düşmanlara yardım eden, finansman sağlayan yardım ve yataklık yapanları temsil eder. Kısaca Ebu Leheb ölse de Ebu Leheblik ölmedi. Biz bu sûreyi okumakla günümüz Ebu Leheblerine lanet etmekteyiz. Bu sûrenin ve Ebu Leheb'in sembol oluşu hakkında geniş bilgi için Bkz. *Kur'an'ı Anlamak,* (İst. 2003, s. 200-205) adlı kitabımız.

2 Metinde "iki eli" tabiri geçer Türkçemizde elleri sözüyle iki eli kastederiz. El, gücü temsil ettiğinden ve elleri tabiriyle "bütün gücü" yok olsun anlamında bir bedduadır.

4 Karısı da; tezviratçı/laf taşıyıcı/odun taşıyıcı [hammâle-
te'l-hatab][3] olarak
5 Boynunda liften bükülmüş/örülmüş bir ip/tasması oldu-
ğu hâlde.[4]

[3] "Hammâlete'l-hatab" Arapçada tabir olarak "odun taşıyıcı" demektir. Meâlciler genelde bu anlamı kullanmışlardır. Aslında dedikodu yapan, laf taşıyan ve aleyhte tezviratta bulunanlar için kullanılan bir deyimdir. Boynunda bir iple bağlı oluşu sanki efendisine bağlı onun adına çalışan tıpkı tasmalı bir kimse gibi fitneye yardım etmesinden kinayedir. Aynı gayeye hizmet etmenin beliğ bir ifadesidir.

[4] Ayetlerin sonuna baktığımızda ilk dört ayetin sonu "b" harfiyle bitmekte ve bunlar kendi arasında bir musiki oluşturmaktadır. Adeta istiflenen veya atılan odunların çıkardığı tab-tab diye sesler bu musikiyi vermektedir. Kelimelerin kendisi ile son hecenin ses tonundan anlattığı konu adeta anlatılan olayı canlandırıyor Yani edebi sanatlardan aliterasyon vardır.

112- İHLÂS SÛRESİ

Sûre adını konusundan almıştır. Sûrede İslâm'ın tevhid inancını özetlenmiştir. Tevhid, "Allah'ı birlemek ve O'nu şirkten uzak tutmak" anlamındadır. Mekke döneminde nazil olmuştur, 4 ayettir. Mushaf'ta 112, inişte ise 22'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!), De ki: "O Allah Bir'dir".[1]
2 "Allah, Samed'dir."[2]
3 "O, doğurmamış, doğurulmamıştır."[3]
4 "Hiçbir şey Ona denk değildir."[4]

---

[1] **Ahad**: Allah'ın Bir olduğunu ifade eden ismidir. Bu sûrede, hem lafzî hem de nassî manayı birlikte ifade edecek olursak sûrenin İslam dininin inancını temellendirirken, diğer dinlerin ve doktrinlerin inançlarını ilga etmekte olduğunu görürüz. Bu ayet, Kur'an'ın tevhid inancını temellendiriyor. Politeizmi/çoktanrıcılığı da ayrıca ilga ediyor.

[2] **Es-Samed**, Kendisi ihtiyaç sahibi olmayan, bütün ihtiyaçları verendir. Krş, En'âm, 6/14. Bu ayette vurgulanan, Allah'ın Samed olması, İslam inancına göre Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığının vurgusu yapılırken, Yahudilik reddedilmektedir. Çünkü onlara göre, Yehova, kullarının duasına muhtaçtır.

[3] Bu ayette ise Allah'ın İslam akidesinde evlat edinmek gibi yaratıklara ait her türlü vasıftan uzak olduğuna vurgu yapılırken, Hıristiyanlık ve benzeri dinler reddedilmektedir. Krş, Bakara, 2/116.

[4] Krş, Nahl, 16/74. Bu ayette ise, İslam inancında bir yandan, Allah'ın evrende hiçbir şeye benzemediğini, hiçbir şeyin de O'na benzemediğini beyan ederken, öte yandan da Allah'ı birtakım tabiattaki nesnelere benzeten müşrik ve mücessime inançlarla Onu aya, güneşe, dağa, taşa vb benzeten ve onlara tapanları ilga etmektedir. Daha geniş açıklamalar için Bkz. *İslam'ı Anlamak,* (İst. 2005. s, 33-39) isimli kitabımıza bakılabilir.

113- FELAK SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "el-felâk" kelimesinden almıştır. Felak, "karanlığı yarıp çıkan aydınlık veya tan vakti" demektir. Bu ve bundan sonraki sûreye "Mu'avvizeteyn" (Allah'a sığınmayı öğreten iki sûre) demektir. Mekke döneminde inmiştir, 5 ayettir. Medine döneminde indiğini diyenler de vardır. Mushaf'ta, 113, inişte ise 20'nci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) De ki: "Karanlığı yarıp ortalığı aydınlatan tan vaktinin Rabbine sığınırım."

2 "Yarattıklarının şerrinden"

3 "Karanlık çöktüğü zaman[1] gecenin/yayılmaya başladığında salgın hastalığın şerrinden"[2]

---

1 Gecenin şerrinden kasıt, karanlıkta vuku bulabilen her türlü tehlikeden demektir.

2 Bu ayeti Mısır'da "Salgın hastalık belirdiğinde onun da şerrinden" diye de tercüme edildiğini duymuştum. Nitekim çok sonra yaptığım araştırmalarımda gördüm ki, Sâd, 38/57 ve Nebe, 78/25'de geçen ve aynı kökten gelen "ğassâk" ise irin, cerahat anlamına gelmektedir. Kelime olarak "akan, yayılan, pis kokan ve bulaşıcı" demektir. Bulaşıcı olması ve cerahatın/irinin adı olması onun her türlü mikrobik hastalıkları sembolize ettiğini gösterir. Buradan da bulaşıcı ve salgın hastalıkların yayılmaya başlamasının şerrinden de Allah'a sığınmak gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, salgın başgösterince gereken bütün ilmi, aklî tedbirleri, tıbbi tedavileri, aşıları, karantinaları vb yöntemleri öncelikle uygulayarak Allah'a sığınmalıdır.
Bilindiği üzere iki türlü dua vardır: "Fiilî" ve "kavlî". Fiilî olan, bizzat fiilen yapılması gerekendir. Kavlî olan ise fiilî olan yapıldıktan sonra söz ile yapılan duadır. Mesela hasta olan birisi önce doktora gidip tedavi olacak, ilaçlarını alacak, beraberinde Allah'tan da şifa dileyecektir. Tıbben yapılan fiilî olan duadır. Allah'tan şifa talep etmek ise kavlî olarak yapılan duadır. Şu hâlde salgın hastalıklarda hiçbir şey yapmadan kuru kuruya dua olmaz. Önce ilmi ve tıbbi olarak yapılması gerekenler yapılır sonra da bu hastalığın daha da yayılıp daha çok insanın ölmemesi, hastalananların şifa bulması ve hastalığın yeryüzünden kalkması için, yani hastalığın tüm şerrinden de Allah'a sığınmalıdır. Yani önce tedbir, sonra takdirdir.

4 "Düğümlere üfleyenlerin[3] şerrinden"
5 "Hasetçinin, haset ettiği zaman şerrinden"[4]

Nitekim Hz. Peygamber'in, "Bir yerde veba olduğunu işittiğinizde oraya girmeyiniz. Bir yerde veba çıkar, siz de orada bulunursanız, hastalıktan kaçının ve oradan dışarıya çıkmayınız" (Bkz. Buharî, Tıb, 30; Müslim, Selâm, 98) hadisinden anlaşılan ilk yapılacak şeyin akli ve tıbbî bir tedbir olarak karantina olduğudur. Bir diğer tabirle "fiili" olan duadır.

Bulaşıcı hastalıklar konusunda aynı kaynaklarda yer alan Hz. Ömer örneği de bize hem karantina meselesi hem de kader meselesi hakkında bilgi vermektedir: Hz. Ömer ordusuyla Şam'a giderken "Surg köyü" ne geldiğinde, köyde veba salgını olduğunu öğrenir. Ashabla istişare yapar ve hemen köyün karantinaya alınmasını ister. Köye girip çıkmayı yasaklar. Hz. Ömer'in bu emrine karşı çıkan komutanlardan Ebu Ubeyde bin Cerrah: "Ya Ömer! Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? Kaderde vebadan ölmek varsa vebadan ölünür" der. Bunun üzerine Hz. Ömer, "Allah'ın bir kaderinden öbür kaderine kaçıyorum!" der. Yani Hz. Ömer burada kader meselesine çok güzel bir açıklık da getirmektedir: Vebadan ölmek de bir kaderdir. Vebaya karşı tedbir alıp, kurtulmak da bir kaderdir. Ben bunlardan ikincisini tercih ediyorum demek istemiştir.

Ayrıca, Nakkaş'ın İbn Abbas'tan yaptığı rivayete göre, "ğâsık", şehvet duygusunun veya şehevi arzuların artmasını da ifade etmektedir. Buna göre ayet, "Güçlü şehevî arzular benliği sardığında onun da şerrinden" Allah'a sığınmak demek olur. Dolayısıyla yayılmaya yüz tutan her şeyin şerrinden, gerekli tedbirleri alarak Allah'a sığınmak gerekiyor.

3 "Neffâsât" dişil formda gelmiştir. "Düğümleri üfleyen kadınlar" diye de tercüme edilebilir. Büyü ve sihir yapanları kastediyor.

4 Haset kıskançlık demektir. Haset ile gıpta etmeyi ayırmak gerekir. Hasetçi, "Benim yok, onun niye olsun" diyendir. Gıpta eden ise "Onun var benim de olsun" diyendir.

114- NÂS SÛRESİ

Sûre adını ilk ayetinde geçen "en-nâs" kelimesinden almıştır. Nâs, "insanlar" demektir. Mekke döneminde inmiştir, Medine döneminde indiğini söyleyenler de vardır. 6 ayettir. Bir önceki Felâk Suresi'nden sonra inmiştir. Mushaf'ta, 114, yani son sûredir, inişte ise 21'inci sûredir.

Rahmân, Rahîm Allah Adıyla

1 (Ey Peygamber!) De ki: "Sığınırım insanların Rabbine;"[1]
2 "İnsanların Hükümdarına;"
3 "İnsanların Tanrı'sına;"
4 "Sinsice kötülükler telkin edenin [hannâs] şerrinden"
5 "Ki o [hannâs] insanların kalblerine [sudûr] vesvese verir;"[2]
6 "O, cinlerden de insanlardan da olur."[3]

---

[1] Bu sûrenin 6 ayetinin sonu hep "s" harfiyle bitmektedir. Adeta fısıltı ve vesvese verenin çıkardığı sesi anımsatıyor. Burada da aliterasyon dediğimiz edebi sanatı görüyoruz. Orijinalinden okunduğunda bu sesler insana, kelimelerin anlamlarıyla anlatılan olayın bir nevi canlandırılmasını anımsatıyor.

[2] Krş, A'râf, 7/200.

[3] Krş, En'âm, 6/112.

ALFABETİK KONU DİZİNİ

A

Abdest: 5/6
Açlık: 2/155
Adak: 76/7
Adalet: 2/282; 3/18; 4/3,58, 135; 5/2, 8, 42; 6/115; 152; 7/29, 159, 181; 8/58; 10/4, 47; 11/116-117; 16/90; 20/112; 38/26; 39/69, 75; 40/78; 42/15, 17; 49/9; 55/9; 57/25; 60/8; 65/2
Adam öldürmek: 4/29-30, 92-93; 5/32; 6/151; 17/33; 25/68-69
Âdem (a.s.): 2/30-38; 3/33-34; 4/1 (dipnot); 7/11-12, 19-25, 190 (dipnot); 17/61; 18/50; 19/58; 20/115-123;
Âdem ve eşinin cennetten çıkarılışı: 2/35-39; 7/19-27; 20/115-123
Affetmek: 2/51-52, 187, 237; 3/134, 152, 155, 159; 4/97-99, 149, 153; 5/13, 15, 95, 101; 24/22; 42/25, 30, 34, 40
Ahde vefa: Bkz. Verilen söze bağlı kalmak.
Ahiretin ebedîliği: 2/25, 39, 80-82, 161-162, 166-167, 217, 257, 275; 3/14-15, 86-88, 106-107, 116, 136, 196-198; 4/13-14, 57, 93, 122, 168-169; 5/36-37, 80, 83-85, 119; 6/128; 7/36, 42; 9/17, 20-22, 62-63, 68, 72, 86-89, 100; 10/26-27, 50-52; 11/23, 105-108; 13/5; 14/23; 15/45-48; 18/107-108; 20/74-76, 99-101; 21/101-102; 23/8-11, 101-103; 25/15-16, 75-76; 29/58; 32/13-14; 33/64-65; 39/71-73; 40/73-76; 41/27-28; 43/68-71, 74; 45/34-35; 46/13-14; 47/15; 48/4-5; 50/31-34; 57/12; 58/17, 22; 59/15-17; 64/9-10; 65/11; 72/23
Ahiret yurdu: 29/64; 40/39
Ailede erkek: 2/187, 228; 4/34; 20/132; 66/6
Ailede kadın: 2/223
Aklı kullanmak: 2/44, 73, 76, 164, 170-171, 241-242; 3/65, 118; 5/103; 6/32, 151; 7/169; 10/16; 11/51; 12/1-2, 109; 13/4; 16/12, 67; 21/10, 66-67; 22/46; 23/80; 24/61; 25/44; 26/28; 28/60, 29/35, 43; 30/24, 28; 36/62, 68; 37/137-138; 39/43; 40/67; 43/1-3; 49/4; 57/17; 59/14; 67/10
Akrabalar: 2/27, 180; 4/1, 7-8; 8/75; 13/25; 60/3
Akrabalık bağları: 2/83, 177, 215; 4/1, 36; 9/23-24; 16/90; 17/26; 24/22; 30/38; 33/6; 47/22
Alay etmek: 2/212; 6/10; 9/79; 11/38; 21/41; 49/11
Aldatmak: 7/85; 83/1-3
Alım-satım: 2/275, 282; 3/77, 177, 187, 199; 4/74; 5/44; 9/9; 12/19-21; 14/31; 24/36-37
Âlimler: 3/7, 18; 4/162; 17/107; 22/54; 28/80; 29/43; 35/28; 39/9; 58/11
Allah (c.c.):
Allah adına yalan söylemek: 3/94; 6/21, 93, 139; 7/28, 37; 10/17, 59-60, 69; 11/18; 16/116; 29/68; 39/32, 60; 61/7; 72/4-5
Allah, çocuk edinmemiştir: 2/116-117; 4/171; 6/100-101; 10/68-69; 17/111; 18/2-4; 19/34-35, 88-92; 21/26; 23/91-92; 25/1-2; 37/149-152; 39/4; 43/81-82; 72/3; 112/1-4
Allah, eşi yoktur: 6/101; 72/3;
Allah korkusu: 2/74, 150, 59/7, 16; **Allah sevgisi :** 2/165; 3/31-32
Allah yolunda harcamak (infak): 2/3, 177, 215, 219, 254, 261-262, 267, 270, 272-274, 276; 3/16-17, 92, 133-134; 4/39, 114; 8/2-3, 60; 9/34-35, 99, 103-104, 120-121; 13/22; 14/31; 22/34-35; 28/51-54, 77; 32/15-16; 34/39; 35/29; 42/36-38; 47/36-38; 51/15-19; 57/7, 10-11; 59/9; 61/10-12; 63/10-11; 64/15-17; 70/19-25; 74/38-44; 76/5-9; 90/11-16; 92/17-18
Allah'ın yasaları/sünnetullah: 17/77; 33/38, 60-62; 35/43; 40/83-85; 48/22-23
Allah yolunda savaş: 2/190-195, 216; 4/71-76, 84; 8/17, 38-40, 64-66; 9/5, 12-15, 29, 36, 41, 91, 122-123
Allah yolundan alıkoymak: 4/167;

7/44-45, 86; **9**/34; 11/18-19; **14**/3; 16/88; 22/25
Allah'a yaklaşmak: **56**/10-26; 88-89; **83**/18-21, 27-28; **94**/7-8; **96**/13-19
Allah'a derinden saygı (Huşû'): 2/45-46; **3**/199; 17/107-109; 21/90; 23/1-2; **33**/35; **57**/16-17; **59**/21
Allah'a güvenip dayanma: Bkz. tevekkül
Allah'a ibadet (kulluk): 2/21; **4**/36; **5**/72, 117; **6**/102, **7**/29, 59, 65, 73, 85; **9**/30-31; **10**/3; 11/1-2, 50, 61, 84, 123; **13**/36-37; **19**/36, 65; **20**/13-14; 21/25; 22/77; **23**/23, 31-32; **27**/45, 91-92; **29**/16-17, 36; **30**/20-22, 60-61; **39**/2-3, 11, 14, 17, 65-66; **41**/13-14; **43**/64; **46**/21; **51**/56-57; **53**/59-62; **71**/2-4; **106**/1-4
Allah'a iman: 2/186; **3**/179, 193; **4**/59, 65, 170-171, 173, 175; **5**/111; **7**/158; **10**/106; **24**/2; **46**/31; **48**/8-9; **57**/7-8; **61**/10-12; **64**/7-9, 11
Allah'a isyan edenlerin cezası: **3**/112; **4**/14; **6**/15-16; 11/59-60, 64-65; **33**/36; **39**/13; **72**/22-24
Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmak (Takva): 2/41, 194, 196-197, 203, 223, 231, 233, 278, 282; **3**/50-51, 102, 123-125, 200; **4**/1, 131; **5**/2, 4, 7-8, 11, 35, 57, 88, 93, 100, 108, 112; **6**/72, 155; **8**/1, 69; **9**/119; 11/78; **15**/67-69; **16**/2, 52; **22**/1; **23**/52; **26**/106-110, 124-126, 130-132, 142-144, 150, 161-163, 177-179, 183-184; **29**/16, **30**/30-31; **31**/33; **33**/1, 55, 70-71; **39**/10, 16; **43**/63; **48**/26; **49**/1, 10; **57**/28; **58**/9; **59**/18; **60**/11; **64**/15-16; **65**/1-5; **71**/3-4
Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanların mükâfatı: 2/189, 194, 212; **3**/15-17, 133-136, 172, 179, 196-198, 200; **5**/27; **6**/32; **7**/35, 128, 156-157; **9**/4, 7, 36, 123; **10**/62-63; 11/49; 12/57, 90-91, 109; **13**/35; **15**/45-48; **16**/30-32; **19**/59-63, 71-72, 83-86; **24**/52; **25**/15-16; **38**/49-54; **39**/19-20, 33-35, 61, 73-74; **43**/33-35, 67-73; **44**/51-57; **47**/15; **50**/31-35; **51**/15-19; **52**/17-20; **54**/54-55; **68**/34; **69**/48; **77**/41-44; **78**/31-36; **92**/5-7, 14-21
Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanların nitelikleri: 2/1-5, 65-66, 177; **3**/113-115, 133-134; **7**/156-157, 201-202; **19**/59-63; **24**/34; **38**/28; **92**/14-21
Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmaya teşvik: **2**/21, 63, 103, 179, 183, 187, 194, 197, 223; **3**/75-76, 120, 125, 172, 179, 186; **4**/77, 128-129; **5**/8, 65, 93; **6**/32, 51, 69; **7**/26, 35, 63, 65, 96, 128, 156, 164, 169, 171; **8**/29; **9**/36; 44, 108-109, 123; **10**/6, 31; 11/49; 12/90, 109; **16**/52, 128; **20**/113; 22/37; **23**/23, 31-32, 86-87; **24**/52; **26**/106-107, 124-126, 142-144, 161-163; **28**/83; **37**/123-124; **39**/27-28; **47**/36; **49**/3, 13; **58**/9; **65**/2-5; **74**/54-56
Allah'a ortak koşmak (Şirk): **4**/36; **6**/14, 56, 151; **7**/33; **10**/89, 105-106; **12**/38; **13**/36; **16**/51, 73, 74; **17**/22, 39-40, 111; **18**/110; 22/26, 31; **26**/213; **28**/88; **30**/13; **31**/13; **40**/66; **42**/6; **51**/51; **72**/18
Allah'a ortak koşanlar: 2/165; **4**/48, 116-121, 123; **5**/72; **6**/40-41, 56, 63-64, 88, 100, 106, 136-140, 148-150; **7**/189-190; **9**/3, 7-11, 17, 28, 33, 113-114; **10**/104; 11/101, 109, 113; **12**/103-108; **13**/33-34; **14**/30; **15**/95-96; **16**/26-27, 35, 53-57, 73-74, 86-88; **17**/22, 39-43; **18**/14-15, 52; **19**/81-82; 21/24, 29; 22/31, 73-74; **23**/117; **27**/60-64; **29**/25; 30/30-35, 42; **33**/72-73; **37**/149-164; **39**/2-3, 8, 65; **40**/69-76; **41**/4-13; **42**/6, 9, 13, 21; **43**/15-25; **46**/5; **48**/6; **53**/19-23; **61**/9
Allah'a ortak koşmaktan sakındırma: 4/48, 116-117; **5**/72; **12**/38; 22/31; **39**/65; **43**/45; **72**/1-2, 19-20
Allah'ı anmak (zikir): **2**/152, 198, 200, 203, 230; **3**/41; **5**/4; **7**/205; **8**/45; **18**/23-24; **33**/41; **62**/9-10; **73**/8; **76**/24-25
Allah'ı ananların nitelikleri: **3**/191-194; **33**/35
Allah'ı anmağa teşvik: 13/28; **22**/34-35; **24**/36-37; **29**/45; **33**/21; **87**/14-15
Allah'ı hakem kabul etmek: **6**/114; **7**/87; **10**/109; 12/80; 22/68-69; **24**/47-51; **27**/78; **33**/36; **34**/26; **39**/3, 46; **60**/10
Allah ile aldatmak: **31**/33; **35**/5; **57**/15
Allah'ı tespih etmek: 2/30-32, 116; **3**/41; **5**/116; **6**/100; **7**/143, 206; **9**/31; **10**/9-10; **13**/12-13; **15**/97-98; **16**/1, 3, 57; **17**/1, 42-44, 90-93, 107-108;

19/10-11; 20/130; 21/19-20, 22, 26, 87; 23/91-92, 115-116; 24/15-16, 36-37, 41; 25/17-18, 58; 27/7-8, 63; 28/68; 30/17, 40; 32/15; 33/41-42; 34/40-41; 36/36, 83; 37/158-159, 180; 39/4, 67, 75; 40/7, 55; 42/5; 43/12-14, 82; 48/8-9; 50/39-40; 52/43, 48-49; 56/71-74, 95-96; 57/1; 59/1, 23-24; 61/1; 62/1; 64/1; 68/28-29; 69/51-52; 76/26; 87/1; 110/1-3

Allah'ın adaleti: 2/281; 3/25, 108, 117, 161, 182; 4/40, 49, 77, 124; 6/160; 8/50-51, 60; 9/70; 10/4, 44, 47, 54; 11/100-101, 111, 117; 16/33, 111, 118; 17/71; 18/49; 19/60-61; 20/112; 21/47; 22/10; 23/62; 26/208-209; 28/59; 29/39-40; 30/9; 34/25-26; 36/54; 39/69, 75; 40/17, 20, 30-31; 41/46; 45/22; 46/19; 50/29; 99/6-8

Allah'ın ayetlerini menfaat aracı yapmak: 2/41, 79, 174; 3/77, 187; 5/44; 9/8-9; 16/95

Allah'ın bağışlamasını dilemek: 2/198-199, 285-286; 3/159, 193; 4/106; 7/155; 11/52-53, 61, 90; 12/29, 96-98; 14/41; 24/62; 38/34-35; 40/7; 41/6; 47/19; 48/11; 59/10; 60/5; 66/8; 71/9-10, 26-28

Allah'ın benzeri yoktur: 19/65; 42/11; 112/1-4

Allah'ın birliği: 2/133, 163, 255; 3/2, 6, 18, 62-64; 4/87, 171; 5/72; 6/3, 19, 102, 106; 7/59, 65, 73, 85, 140, 158; 9/31; 10/90; 11/14, 50, 61, 84; 13/16, 30; 14/52; 16/2, 22, 51; 17/42, 46, 111; 18/26, 50; 20/8, 14, 98; 21/22, 25, 87, 108; 22/34; 23/23, 32, 116; 25/1-2; 26/213; 27/26, 60-64; 28/70-72, 88; 29/46; 34/27; 35/3; 37/1-4; 38/65; 39/4, 6; 40/1-3, 61-66; 41/6; 43/84; 44/8; 51/51; 59/22; 60/4; 64/13; 73/9; 112/1

Allah'ın birliğinin delilleri: 6/40-41, 46; 16/1-18; 21/22; 23/71; 27/59-64; 40/61-65

Allah'ın dilemesi (Meşieti): 2/90, 105, 142, 212-213, 220, 255, 269, 272; 3/13, 26, 37, 40, 72-73, 129; 4/48-49, 116, 132-133; 5/17-18, 40, 48, 54, 64; 6/35, 39-41, 80, 83, 106-107, 111-112, 133, 137, 148; 7/88-89, 155-156, 175-176, 188; 9/14-15, 26-28; 10/25, 49, 99, 107; 11/32-33, 105-108, 118-119; 12/56, 99, 110; 13/12-13, 26-27, 31, 38-39; 14/4, 11, 19-20, 27; 16/1-2, 9, 35, 93; 17/54, 86; 18/23-24; 22/18; 23/23-24; 24/21, 43, 45-46; 25/10; 27/87; 28/56, 82; 29/20-21, 62; 30/2-5, 37, 48, 54; 32/13; 33/23-24; 34/9, 36, 39; 35/1, 8, 15-17, 22; 36/41-43, 47, 65-67; 39/23, 52, 68; 40/14-15; 42/7-8, 12-13, 19, 27, 29, 32-33, 49, 52-53; 43/19-20, 60; 47/4, 29-30; 48/14, 27; 53/26; 56/63-70; 57/21, 28-29; 59/6; 62/2-4; 74/31, 54-56; 76/28-31; 80/17-23; 81/27-29; 82/6-8; 87/6-7

Allah'ın dostları: 10/62-64

Allah'ın emrine uymak: 2/186; 3/32, 130-132; 4/13, 59, 69-70, 80; 8/1, 20-21, 24; 9/71; 24/52, 54, 56; 33/33, 70-71; 42/36-39, 47; 46/31-32; 48/17; 49/14; 58/13; 64/15-16

Allah'ın hikmeti: 2/250-251, 269; 17/39

Allah'ın ilmi: 2/29-33, 76-77, 94-96, 139-140, 215-216, 220, 231, 233, 235, 255, 270-271, 273, 282-283; 3/5, 29, 62-63, 65-66, 92, 115, 119; 4/32, 39, 45, 63, 69-70, 127, 166-167; 5/7, 61, 97, 99, 109; 6/3, 53, 58-60, 73, 80, 101, 116-117, 119, 124; 7/7, 89, 187; 8/75; 9/16, 42, 44, 47, 78, 94, 101, 105, 115; 10/18, 36, 40, 61; 11/5-6, 13-14, 31, 91-92, 110-112; 12/19, 50, 74-77; 13/8-10, 42; 14/38; 15/24; 16/18-19, 22-23, 27-28, 70, 74, 91, 125; 17/25, 47, 54-55, 84-85; 18/22, 25-26; 19/70; 20/7, 51-52, 98, 103-104, 109-110; 21/4, 26-28, 51, 81, 110; 22/67-68, 70, 75-76; 23/17, 51, 91-92; 24/19, 27-30, 35, 41, 53, 63-64; 25/5-6, 58-59; 26/186-188; 27/24-25, 74-75, 88, 93; 28/56, 69, 85; 29/1-3, 10-11, 42, 45, 52, 62; 30/54; 31/16, 23, 27, 29, 34; 32/5-6; 33/2, 9, 18-19, 40, 51, 54, 63; 34/2-3, 10-11; 35/8, 11, 14, 38, 45; 36/16-17, 76-77, 79; 39/7, 46, 69-70; 40/7, 15-16, 19; 41/22, 53-54; 42/12, 24-25, 27, 49-50; 46/8, 22-23; 47/19, 25-26, 30; 48/11, 18-19, 24, 26-27; 49/1, 13, 16, 18; 50/16, 45; 53/29-32; 57/3-6, 22, 25; 58/3, 5-7, 11-13; 59/18; 60/1-3, 10; 62/6-8; 64/2-4, 11, 17-18; 65/12; 66/3; 67/13-14, 19; 68/5-7; 69/48-49; 72/25-28; 74/31; 79/42-44; 84/10-13, 23; 87/6-7; 100/9-11

Allah'ın indirdiği ile hüküm vermek: 4/105; 5/44-45
Allah'ın insanları doğru yola iletmesi: 2/272; 4/174-176; 6/161; 7/42-43; 10/35; 13/31; 16/9; 18/23-24; 19/58; 22/23-24; 25/31; 26/75-78; 29/69; 33/4; 48/1-3, 20; 64/11; 76/2-3; 87/1-3; 90/7-10; 92/12
Allah'ın iradesi: 2/185, 253; 3/108, 176; 4/27-28; 5/1, 6, 41, 49; 6/125; 10/107; 11/34, 105-107; 13/10-11; 22/14-16; 28/4-6; 33/17, 33; 36/20-24, 82; 39/4, 37; 51/56-57; 74/31; 85/12-16
Allah'ın isimleri (Esmâ-i Hüsnâ): 7/180; 17/110; 20/8; 59/22-24
Allah'ın İslâm Dinini tamamlaması: 2/150; 5/3, 6; 12/4-6;16/81; 48/1-3
Allah'ın işitmesi: 3/181; 58/1
Allah'ın konuşması: 2/253; 4/164; 7/143-144; 20/9-48; 27/7-12; 28/29-35; 78/38
Allah'ın kudreti: 2/19-20, 106, 109, 148, 255, 259, 284; 3/26-27, 29, 165, 189-190; 4/132-133; 5/17, 19, 40, 120; 6/17, 37, 65, 95-99, 133-134; 8/41; 9/38-39; 10/34, 53; 11/4, 19-20, 32-33; 12/21; 13/12-13; 14/19-20; 16/45-46, 65-69, 77-81; 17/67-69, 99; 18/45; 19/8-9, 20-21; 20/51-54; 21/30-33; 22/5-6, 60-61, 65, 70; 23/95; 24/45; 25/45-54, 61-62; 26/7-8; 27/60-64; 28/71-73, 29/19-22; 30/20-25, 46, 50, 54; 31/16, 27-31; 32/27; 34/9, 15-19; 35/1, 12, 41, 44; 36/33-44, 71-73, 79-83; 39/5-6, 51; 40/79-81; 41/9-12, 37-39, 53; 42/9, 29-34, 49-50; 43/40-42; 46/31-33; 48/20-21; 51/58; 57/2; 59/6; 60/6-7; 64/1; 65/12; 66/8; 67/1; 68/17-20; 70/40-41; 71/13-20; 72/12; 75/3-4; 77/20-23; 79/27-33; 80/24-32; 88/17-20
Allah'ın lütfu: 2/250-251; 6/46; 7/10, 26, 69, 74, 86; 10/22, 35, 57-60, 67; 11/61; 12/38, 67-68; 14/32-34; 15/16-22; 16/18, 53, 65, 69, 72, 78-83; 25/45-50; 26/132-134; 27/63, 73; 29/67; 30/20-25; 31/20, 24, 27; 32/6-9; 35/3; 40/61; 42/10-11; 43/9-14, 26-29; 45/12-13; 49/7-8; 55/1-4; 62/2-4; 67/23; 76/2; 79/27-33; 80/17-20; 90/7-10
Allah'ın yarattıkları üzerinde düşünmek: 2/164; 3/190; 7/185; 10/6, 67, 101; 12/105; 13/3-4; 16/10-13, 48, 65-69, 79; 21/30; 22/18, 63, 65; 24/41, 43-44; 25/45-46; 26/7-8; 27/86; 29/44; 30/8, 20-25, 37, 50; 31/20, 29, 31; 32/26-27; 35/27-28; 36/71-73; 39/21;42/32-33; 45/3-6; 46/33; 50/6-11; 51/20-21; 56/71-73; 67/19; 86/5-7; 88/17-20
Allah'ın rahmeti: 2/63-64, 178; 3/157; 4/83, 95-96, 113; 6/12, 15-16, 54; 7/148-149; 10/11, 57-58; 11/43, 47, 62-63, 72-73, 118-119; 12/91-92; 17/8, 50, 86-87; 18/15-16; 19/1-3, 20-21, 49, 53; 21/83-84, 107; 23/74-75, 109, 118; 24/10, 14, 20-21; 28/46, 86; 30/46, 50; 35/2; 36/41-44; 40/7; 42/28, 47-48; 43/31-32; 44/1-6, 42; 67/28; 90/11-18
Allah'ın rahmetine hak kazananlar: 3/47; 7/55-56, 156-157; 9/20-21, 99; 11/58, 66, 94; 12/56; 18/65; 21/74-75, 85-86; 29/20-21, 51; 33/43; 40/8-9; 45/29-30; 47/7-8; 48/25; 57/28; 76/30-31
Allah'ın rahmetini dilemek: 2/286; 3/8; 7/155; 17/23-24; 18/9-10; 23/108-111, 117-118
Allah'ın sevdiği kimseler: 2/195, 222; 3/76, 134, 146-148, 159; 5/13, 42, 54, 93; 9/108; 49/9; 60/8; 61/4
Allah'ın sevmediği kimseler: 2/190, 204-205; 3/32, 57, 140; 4/36, 107; 5/64, 87; 6/141; 7/55; 16/23; 22/38; 28/76-77; 30/44-45; 31/18; 42/40; 57/22-23
Allah'ın sözü doğrudur: 4/87, 122; 6/73, 115, 146; 7/4-7; 11/120; 33/4; 34/23
Allah'ın şahitliği: 3/81, 98; 4/79, 166; 5/117; 6/19; 9/107; 10/28-29, 46; 11/54; 13/43; 17/96; 21/78; 29/52; 33/55; 34/47; 41/53; 46/8; 48/28; 63/1; 85/4-9
Allah'ın taraftarları: 5/56; 58/22
Allah'ın va'di doğrudur: 3/9, 152-194; 4/87, 122; 6/133-134; 7/44; 9/111; 10/4, 55; 11/45; 13/31; 14/47; 17/107-108; 18/21, 98; 19/59-61; 21/7-9, 95-97, 104; 22/47; 25/15-16; 28/12-13; 30/1-6, 58-60; 31/8-9, 33; 32/12-13;33/22; 35/5; 36/51-52; 39/19-20; 40/53-55, 77; 45/31-32;

46/15-17; 48/27; 51/1-6; 52/1-10; 56/88-96

Allah'ın varlığının delilleri: 7/26; 10/31-36; 14/10; 21/30-33; 22/5-6, 61-62; 23/48-49; 29/61; 30/20-25, 46; 31/29-31; 36/33-44, 71-73; 39/21, 38; 41/9-13, 37-39, 53; 42/29, 32; 45/3, 6; 88/17-22

Allah'ın yaratması: 3/26-27; 6/14, 73, 95, 101; 7/54; 10/3, 31; 13/16;21/30; 24/45; 25/1-2, 54; 30/17-19; 32/6-7; 37/94-96; 39/62; 40/61-62; 42/49; 51/49; 54/49-50; 87/1-4

Allah'ın mülkünde tasarrufu: 2/26, 247, 253, 255, 272; 3/6, 13, 26, 37, 40, 72-74, 129; 5/1, 48, 54, 117-118; 6/17-18, 35, 39, 83, 88, 106-107, 111-112, 133, 137, 148-149; 7/88-89, 100, 128, 155-156, 175-176, 188; 9/105-106, 116; 10/3, 25, 99-100, 107; 12/56, 74, 76, 100; 13/13, 26-27, 31, 38-39, 41; 14/4, 10-11, 27

Allah'tan başka tapınılan şeyler: 4/116-120; 5/76; 6/71; 7/189-198; 10/18, 34-46, 66; 11/100-101, 109; 12/39-40; 13/14, 16, 33; 14/35-36; 16/17, 20-21, 72-76; 17/56-57, 67; 18/52; 19/41-42, 81-82; 20/87-89, 97; 21/43, 61-67, 98-100; 22/11-13, 62, 71, 73; 25/3, 55; 26/69-73, 91-93; 28/64; 29/17; 30/12-13, 28, 40; 31/10-11, 29-30; 34/22; 35/13-14, 40; 36/23, 74-75; 37/91-96, 123-125; 39/38, 43; 40/20, 41-43, 73-74; 41/47-48; 42/21; 43/86; 46/4-6, 28; 53/19-23

Allah'a saygı duyarak ürpermek (Haşyet): 2/150; 4/77; 5/3, 44; 8/2; 9/12-13, 18; 33/37-39; 35/18, 37; 36/10-11; 39/23; 50/32-33; 67/12; 70/27; 79/26; 87/9-10

Allah'tan ürperenlerin nitelikleri: 5/94; 10/15; 14/12-14; 16/49-50; 22/34-35; 23/57, 61; 24/36-37; 39/11-14; 50/45; 55/46, 76; 76/6-10; 79/40-41

Allah'tan korkmağa teşvik: 7/59; 8/48; 10/15; 11/25-26, 61-63, 84, 102-103; 17/56-57; 23/57-60; 33/21; 39/14-16; 42/31-35; 46/21; 60/6; 70/19, 28

Amel terazisi: 7/8-9; 21/47; 23/102-103; 101/6-9

Anne babaya ne zaman itaat edilmez?: 29/8; 31/15

Anne babaya iyilik: 2/83, 180, 215; 4/36; 6/151; 13/19-21, 25; 17/23-25; 29/8; 31/14-15; 46/15; 47/22-23

Antlaşmalar ne zaman bozulabilir?: 8/55-58; 9/12-13

Antlaşmalara bağlı kalmak: Bkz. Verilen söze bağlı kalmak.

Arabuluculuk: 2/180-182; 4/34-35, 114, 129; 8/1; 49/9-10

Arafat: 2/198

Arş: 7/54; 10/3; 13/2; 20/5; 23/86-87; 25/59; 32/4; 43/82; 57/4; 69/16-17; 85/15

Ashab-ı Kehf: 18/9-26

Atlar: 8/60; 100/1-6

Avlanmak: 5/1-2, 4, 94-96; 16/14

Ay hâli: 2/222

Ay ve güneş: 6/96; 7/54; 10/5; 13/2; 54/1-2

Âyet: 2/41, 129, 134, 231, 252; 3/4, 7, 19, 58, 70, 98, 101, 108, 113, 118, 164, 199; 4/140, 155; 5/44, 75; 6/4, 93, 98, 124, 126, 130, 157, 158; 7/32, 35, 37, 58, 126, 174; 8/2, 52, 54; 9/9, 11, 65; 10/1, 5, 17, 24, 71, 95, 101; 11/1; 12/1; 13/1-2; 15/1; 16/104-105; 17/59; 18/56-57, 105-106; 19/58; 21/5; 22/16, 52; 23/66, 105; 24/1, 18, 34, 46, 58-59, 61; 25/73; 26/2; 27/1; 28/2, 87; 29/23, 49-50; 30/10, 28; 31/2; 32/22; 33/34; 36/46; 39/59, 71; 40/4, 35, 56, 69; 41/3, 44; 45/6, 8, 11, 31, 35; 46/26-27; 57/9, 17; 58/5; 62/2, 5; 64/10; 65/11; 68/15; 74/16; 78/28; 83/13; 90/19

Âyetleri alaya almak: 2/14-15, 67, 231; 4/140; 9/65

Ayşe'ye (r.a.) iftira: 24/11-26

Azap: 2/80; 3/23-24; 5/117-118; 6/40-41, 65; 7/155-156; 10/48-53; 11/8, 84, 105-107; 14/44; 16/45-47; 20/124-127; 22/49; 26/200-207; 27/71-72; 29/53-55; 32/18-21; 34/34-35, 42; 37/176-177; 39/24-26, 47-48; 41/43; 52/7-16; 54/9-42; 57/20; 70/1-3; 72/22-25; 73/11-14; 83/15-17; 85/12; 98/6

Azer: 6/74

Azgınlar: 7/175-176; 15/42, 44; 26/91-103, 224; 37/27-32; 38/55-64; 51/52-55; 52/32; 53/50-52; 68/30-31; 78/21-30; 79/37-39; 96/6-7

B

Ba'l (put): 37/125
Babil: 2/100
Bağışlanma dilemek: 2/199; 3/39, 135, 159; 4/62, 64, 106, 110; 5/74; 8/33; 9/80, 113; 11/3, 52, 61, 90; 12/29, 97-98; 18/55; 19/47; 24/62; 38/24; 40/7
Bal/Bal arısı: 16/68-69
Baskı ve işkence: 2/191, 193, 217; 8/39
Batıl inançlar: 2/189; 5/103
Batılcılar: 7/172-173; 29/48; 40/78; 45/27
Bedevîler: 9/97-99, 101, 120-121
Bedir Savaşı: 3/13, 123-128; 8/5-9, 41-49, 64-67; 59/14-15
Belkıs: Bkz. Sebâ melikesi
Besmele âyeti: 27/29-30
Beyt-i Atik: 22/29,33
Beyt-i Ma'mûr: 52/4
Biat: 48/10, 18; 60/12
Birlik-beraberlik: 3/103-105; 8/46
Bitkiler: 2/22, 61, 164; 6/95, 99, 141; 7/57-58; 13/3-4; 14/32; 15/19; 16/10-11, 65, 67; 22/5, 63; 23/19-20; 25/48-49; 26/7; 27/60; 29/63; 30/19, 24, 50; 31/10; 32/27; 35/9, 27; 36/33-36; 39/21; 41/39, 47; 43/11; 45/5; 50/7-11-12; 56/63-65, 71-73; 57/17; 78/15-16; 79/31; 80/27-32; 87/4-5; 95/4
Borçlanma: 2/282-283
Boş söz: 23/3; 25/72; 28/55
Boşama/boşanma: 2/227-232, 236-237, 241; 33/49; 65/1-7
Bozgunculuk çıkaranlar: 5/64; 10/81; 13/25; 27/14; 28/4; 29/30; 38/28
Bozgunculuk: 2/60, 205; 7/56, 74, 85, 142; 11/85, 116; 16/88; 26/183; 28/77; 29/36; 42/40-42
Bulutlar: 2/164; 13/12; 24/43; 30/48; 35/9; 51/1-5; 78/14-16
Burçlar: 15/16-18; 25/61; 85/1;
Büyü: 2/ 102; 113/1-4

C

Cahillerden yüz çevirmek: 4/81; 6/106; 7/199; 15/94; 28/55; 32/30; 37/174; 43/89; 51/54; 53/29; 54/6; 73/10
Cahîm: Bkz. Cehennem
Calût: 2/249-251
Cariyeler: Bkz. Köle kadınlar
Cebrail: 2/87, 97-98, 253; 16/102; 19/17, 19; 26/193; 53/6-13; 66/4; 70/4; 78/38; 81/19-21
Cehennem: 2/24; 15/43-44; 66/9; 67/6-8; 70/15-18; 74/26-31; 77/29-33; 81/12; 104/4-9; 111/3
Cehennemden sakınmak: 2/24; 15/43-44; 66/9; 67/6-8; 70/15-18; 74/26-31; 77/29-33; 81/12; 104/4-9; 111/3
Cehennemlikler: 2/39, 80-81, 119, 217, 257, 275; 3/10, 116; 4/56; 5/86; 9/113; 10/27; 11/105-107, 119; 13/5, 25; 22/19-22, 51; 23/103-108, 112-115; 25/11-14; 32/20-21; 35/36-37; 36/59-64; 37/62-68; 38/55-64; 39/8, 14-16, 19; 40/6, 43, 45-50, 70-76; 41/19-25; 42/20; 44/43-50; 47/15-16; 50/24-30; 52/11-16; 56/41-56; 57/19; 64/10; 67/6-11; 69/25-37; 70/11-18; 78/21-30; 85/10; 87/11-13; 88/1-7; 101/8-11
Cennet: 2/25; 3/15, 133, 136, 195-198; 4/13, 57, 122; 5/12, 84-85, 119; 9/72, 89, 100; 10/9; 13/35; 14/23; 16/30-31; 18/31; 19/60-63; 20/76; 22/14, 23; 25/15-16; 29/58; 35/33-35; 39/20; 47/12, 15; 48/5, 17; 52/17; 55/46-77; 56/10-38; 57/12, 21; 58/22; 61/12; 64/9; 66/8; 69/19-24; 81/13; 85/11; 88/8-16; 98/8
Cennetlikler: 2/25; 3/107; 4/57; 7/42-49; 9/20-22; 10/9-10, 16; 11/108; 13/19-24; 14/23; 17/71; 18/30-31; 19/60-63; 22/23-24; 25/75-76; 28/83; 35/32-35; 36/55-59; 37/40-61; 38/49-54; 41/30-32; 42/20; 43/67-73; 44/51-57; 46/13-14; 50/31-35; 51/15-19; 52/17-28; 56/10-40; 59/20; 68/34-35; 69/19-24; 74/38-41; 76/5-22; 77/41-44; 78/31-36; 79/40-41; 83/22-28, 34-35; 88/8-16; 101/6-7
Cennetlikler-cehennemlikler: 7/44-53; 13/18; 37/22-74; 42/20; 44/40-57; 59/20
Cezanın suça denkliği: 16/126
Cihad edenlerin nitelikleri: 2/218;

4/95-96; **8**/72-75; 9/20-22; **16**/110; 29/6, 69
Cihad: **3**/142; **5**/35; 9/19, 41, 73, **81**/83, 86-88; **22**/78; **25**/52; **29**/69; **61**/10-12; **66**/9
Cimrilik ve cimriler: **2**/195; **3**/180; **4**/37, 128; 9/34-35, 75-79; **17**/29, 100; **47**/37-38; **53**/34; **57**/24; 92/8-16
Cinler: **6**/100, 128, 130; **7**/38, 179; **11**/119; **17**/88; **41**/25, 29; **46**/18, 29-32; **51**/56-58; **55**/33, 37-39; **72**/1-19; **114**/1-6
Cömertlik: **17**/29; 92/5, 17-18
Cûdî: 11/44
Cuma namazı: **62**/9-10
Cumartesi: **2**/65; **4**/47; **7**/163

Ç

Çalışmak: **4**/32; **28**/77; **53**/39-41; **92**/4
Çocuklar: **2**/128-129, 233; **3**/14, 38; **7**/189; **8**/28; **14**/40; **25**/74; **33**/5; **34**/37; **46**/15; **64**/14-15; **66**/6
Çocukları öldürmenin haram kılınması: **6**/137, 140, 151; **17**/31; 60/12
Çok kadınla evlilik: **4**/3, 129

D

Dabbetü'l-arz: **27**/82
Dağlar: **13**/3; **15**/19; **16**/15-16, 81; 20/105-107; **21**/31, 78-79; **27**/61, 88; **31**/10; **35**/27; **41**/9-10; **50**/6-7; **52**/1-7; **77**/25-27; **78**/6-8; **79**/30, 32; **81**/1-3; **88**/17-21
Danışma: Bkz. Şûrâ.
Darb-ı mesel: Bkz. Örnek verme
Dâvûd (a.s.): **2**/250-251; **4**/163; **5**/78; **6**/84; **17**/55; **21**/78-80; **27**/15; **34**/10-13; **38**/17-30
Demir: **57**/25
Deniz avı: **5**/96
Denizler: **16**/14; **18**/60-61, 109; **22**/65; **25**/53; **27**/61; **35**/12; **45**/12; **52**/1-7; **55**/19-23; **81**/6; **82**/3
Dırâr Mescidi: 9/107-110
Dikili taşlar: **5**/3, 90
Diller: 30/22
Din Kardeşliği: 9/11, **33**/5
Dinde zorlama: **2**/256
Dinden dönenler (Mürtedler): **2**/217; **5**/54; **16**/106-109; **47**/25
Dinden dönme (İrtidat): **2**/217; **4**/137; **5**/54; **16**/106-109; **47**/25
Dini Allah'a has kılmak: **4**/145-146; **7**/29; 39/2-3, 11-14; 40/13-14, 65; 98/4-5
Doğru kimseler: **5**/119; **6**/143; 9/119; **27**/64; **28**/48-49; **33**/7-8, 23-24, 35; **49**/15; **59**/7-8; **67**/23-24
Doğru yola erdirilen kimseler: **2**/213; **22**/16, 54; **24**/35, 46; **28**/56; 39/17-18, 23; **42**/13, 52
Doğru yolu tutanların nitelikleri: **2**/155-157; **6**/125; **7**/128; 9/18; **18**/17; **27**/91-92; **36**/20-21; 39/37, 41; **47**/17
Doğru yolu tutmak (Hidayet): 1/6-7; **2**/53, 150; **3**/103; **6**/117; **7**/158; **16**/15; 20/82; **23**/49; **32**/3
Doğruluk (Sıdk): **2**/23, 94, 111; **5**/119; 9/119; **17**/80; **27**/64; **28**/48-49; **33**/8, 24, 70-71; **46**/16; **47**/5; **54**/55; **67**/23-24
Doğu: **2**/115, 142; **18**/90; **73**/9
Doğular/iki doğu: **43**/38; **55**/17; 70/40
Domuz: **2**/173; **5**/3, 60; **6**/145; **16**/115
Dönüş ancak Allah'adır: **2**/28, 45-46, 223, 245, 285; **3**/28, 54-55, 83; **5**/18, 48, 105; **6**/36, 60-62, 108, 164; **7**/123-125; 9/94, 105; 10/4, 22-23, 30, 46, 55-56, 69-70; **11**/4, 29, 34, 88; **13**/30, 36; 19/40; **21**/35, 92-95; **28**/48; 23, 60, 115; **24**/64; **26**/49-50; **28**/38-39, 70, 88; **29**/16-17, 21-22, 57; **30**/11; **31**/14-15, 22-23; **32**/10-11; **35**/18; **36**/20-22, 31-32, 53, 82-83; **39**/7, 43-44; 40/43, 77; **41**/19-21; **42**/10, 14-15; **43**/12-14, 84-85; **45**/15; 50/43; **53**/39-42; **60/4**; **62**/6-8; **64**/3; **75**/26-30; **88**/25-26; **96**/6-8
Dua ayetleri: 1/6-7; **2**/126-129, 200-201, 250, 285-286; **3**/8-9, 15-17, 26-27, 35, 38, 52-53, 146-147, 191-194; **4**/75; **5**/24-25, 82-83, 114; **7**/22-23, 47, 88-89, 125-126, 151, 155-156; 10/84-85, 88-89; **11**/45-47; **12**/32-

34, 101; 14/35-41, 44; 17/24, 80; 18/9-10; 19/1-10; 20/25-35, 113-114; 21/112; 23/26, 28-29, 38-39, 93-94, 97-98, 117-118; 26/83-89, 117-118, 168-169; 27/18-19; 28/15-17, 20-24; 29/30; 34/18-19; 37/99-100; 38/34-35; 39/46; 40/7-9; 44/10-12; 46/15; 59/10; 60/4-5; 66/8, 11; 71/26-28
Dua etmek: 2/186; 4/32; 6/63-64; 7/55-56, 180; 10/22; 12/85-86; 17/11, 110; 27/62; 32/15-16; 40/60, 65; 55/29
Dünya hayatı: 3/185; 4/77; 6/32; 10/24; 13/26; 18/7-8, 45; 29/64; 40/38-39; 47/36; 57/20
Dünya hayatını tercih edenler: 3/145; 4/134; 11/15-16; 17/18; 28/79-82; 42/20; 53/29; 79/36-39
Düşmana karşı hazırlıklı olmak: 3/139; 4/104; 8/60; 47/34-35
Düşünmek: 2/219; 3/190-191; 6/50; 7/176; 10/24; 13/3; 16/11, 44, 68-69; 30/8, 21; 39/42; 45/13; 59/21

E

Ebû Leheb ve karısı: 111/1-5
Ecel: 3/145; 6/2; 7/34; 10/49; 15/4-5; 16/61; 17/99; 23/43; 34/29-30; 35/11; 39/42; 40/67; 63/10-11; 71/1-4
Ehl-i Beyt: 33/33; 42/23
Elyesa' (a.s.): 6/86; 38/48
Emanet: 2/283; 4/58; 23/8; 33/72-73; 70/32
Emanete hıyanet: 8/27
Emzirme: 2/233; 46/15; 65/6
Ensâr: Bkz. Muhacir ve ensar.
Esirler: 2/85; 8/67-71; 47/4-6
Eşcinselik:7/80-82; 11/78-79; 26/165-169; 27/54-56; 29/28-29
Eşine yaklaşmamaya yemin etmek: 2/226-227
Eşler arasında sevgi: 7/189; 30/21
Eşleri ölen kadınlar: 2/234-235, 240
Evlat edinme : 33/4-5
Evlatlar: 4/11-12; 8/28; 9/24, 55, 69, 85; 11/40-46; 14/35, 37, 40; 16/72; 17/6; 18/39, 46; 19/77; 25/74; 26/88, 133; 34/35-37; 42/49-50; 60/3; 63/9; 64/14-15; 71/12, 21; 80/34-36
Evlenilmesi haram olan kadınlar: 2/221; 4/22-25; 60/10
Evrim yoluyla yaratma: 11/7; 15/26 18/37; 22/ 5; 23/ 12-14; 24/ 45; 28/68; 71/14, 17 76/1-2 82/73
Eyke halkı: 15/78-79; 38/13; 50/14
Eyyûb (a.s.): 4/163; 6/84; 21/83-84; 38/41-44
Ezan: 5/58; 6-; 62/9

F

Faiz: Bkz. Riba
Fal okları: 5/3, 90
Fasıklar/yoldan çıkanlar: 2/26-27, 99; 3/81-83, 110; 5/24-26, 47, 49; 6/49; 7/101-102; 9/8, 24, 53, 67, 80, 84, 96; 10/33; 21/74; 24/4-5, 55; 27/12; 28/32; 29/34; 32/20; 46/20, 35; 59/5, 19; 61/5; 63/6
Fesatçılar: Bkz. Bozgunculuk yapanlar.
Fil sahipleri (Ashab-ı Fil): 105/1
Firavun ailesi: 3/11; 7/130; 8/50-54; 14/6; 28/7-8; 40/28, 45-46
Firavun: 2/49-50; 3/11; 8/52, 54; 10/75, 79, 83, 88, 90, 92; 11/97; 14/6; 17/101-102; 28/3-4, 6, 8-9, 32, 38-40; 29/39; 50/13; 60/11; 69/9; 73/15-16; 79/17; 20-25; 89/10
Firavun'un karısı: 28/9; 6/11
Fitne: 3/7; 4/91; 9/47-48
Fuhşiyat: 2/169; 6/151; 7/33; 12/24; 16/90; 24/21; 42/37; 53/32; 65/1

G

Gafiller: 7/136, 146, 172-173, 179; 10/7-8; 16/108; 18/28; 21/1; 30/7; 36/6

Gaflet: 7/205; 10/90-92

Ganimetler: 3/161; 8/1, 41, 67-69; 59/6-8

Gayb: 2/, 3,33; 3/ 44; 5/109; 6/50, 59, 73; 7/188; 10/20; 11/31, 49; 12/102; 16/77; 18/22, 25-26; 19/78; 21/49; 23/92; 27/65, 75; 32/6; 34/3, 14, 48; 35/38; 39/46; 41/47; 43/84-85; 49/18; 53/35; 57/25; 59/22; 64/18; 67/25-26; 68/47; 72/26-28

Gazaba uğratılanlar: 1/7; 4/93; 5/59-60; 8/15-16; 24/9; 48/6

Gece ibadeti: 25/63-64; 32/15-16; 39/9; 51/17-18; 73/1-4, 20; 76/26

Gece ve gündüz uyumak: 6/60; 25/47; 30/23; 78/9-10

Gece ve gündüz: 2/164; 3/27, 190; 6/1, 96; 7/54; 10/5, 67; 13/3; 14/32-33; 16/12; 21/33; 17/12; 22/60-61; 23/80; 24/44; 25/47, 62; 27/86; 28/71-73; 31/29-30; 35/13; 36/37, 40; 39/5; 40/61; 41/37; 45/5; 57/6; 73/20; 74/33; 78/10-11; 79/29; 89/1-5; 91/1-4; 92/1-2; 93/1-3; 113/3

Gece ve gündüzün faydaları: 10/6, 67; 17/12; 25/47, 62; 27/86; 28/71-73; 40/61; 73/6-7

Geçmiş toplumların başına gelenler: 2/65-66, 214; 3/10-13, 137-138; 6/6, 10-11, 42, 45; 7/4-7, 86, 94-103, 134-137, 145, 163, 166, 172-174; 8/50-54; 9/69-70; 10/13-14, 38-39, 73, 90-92, 101-102; 11/44, 58-60, 66-68, 81-83, 89, 94-103, 120; 12/7, 109-111; 13/6, 41; 14/5, 9-17; 15/71-84; 16/26, 112-113; 17/17; 18/59; 19/74; 20/128; 21/11-15, 44, 105-106; 22/42-48; 23/29-30, 44; 25/35-40; 26/65-67, 9-102, 119-121, 139, 157-158, 170-174, 189-190; 27/13-14, 50-58, 69; 28/39-40, 58, 78-81; 29/14-15, 24-25, 33-40; 34/15-19, 45; 35/25-26, 42-44; 36/28-31; 37/79-82, 132-138, 176-177; 38/3, 41-43; 39/25-26; 40/5, 21-45, 82-85; 41/13-18; 43/6-8, 23-25, 54-56; 44/17-29, 37; 46/26-28; 47/13; 50/12-14, 36-37; 51/31-46; 53/50-56; 54/9-42, 51; 59/2, 14-15; 60/4-7; 64/5-6; 65/8-10; 67/18; 68/17-33; 69/4-12; 71/22-25; 73/15-16; 77/16-18; 79/15-26; 85/10; 89/6-14; 91/11-15; 105/1-5

Gemiler: 2/164; 10/22; 14/32; 16/14; 17/66; 22/65; 23/21-22; 30/46; 31/31; 35/12; 36/41-44; 40/79-81; 42/32-34; 43/12; 45/12; 55/24-25

Gıybet etmek: 49/12; 104/1

Gökler ve yeryüzü: 2/22, 29, 116-117, 164; 6/1, 14, 73, 79, 101; 7/54; 10/3, 6; 11/7; 12/101; 13/2-3; 14/10, 19, 32; 15/19-22, 85; 16/3; 17/9; 18/7-8, 51; 20/1-6, 51-53; 21/16, 30-32; 22/65; 23/17; 24/35; 25/58-59; 27/60-61; 29/44, 61; 30/22, 25; 31/10, 25; 32/5; 34/9; 35/1, 41; 36/81; 38/27; 39/5, 38, 46; 40/57, 64; 41/9-12; 42/10-11, 29; 43/9-10; 44/38-39; 45/3, 22; 46/3-4, 33; 50/6-8, 38; 51/7-8, 20-22, 47-48; 52/5-7; 55/5-7, 10-12; 57/4; 64/3-4; 65/12; 67/1-5, 15; 71/15-20; 78/6-7, 12-13; 79/27-31; 81/11; 82/1-5; 84/1-6; 85/1; 86/1; 88/18-21; 91/5-6; 9/1-6

Gösteriş yapmak: 4/36-38; 8/47; 107/4-7

Gülmek: 53/42-43, 59, 62

Günah: 4/31, 48, 111,116; 7/33; 9/80; 10/27; 42/37; 47/34; 53/32; 63/6; 83/14

Günahların bağışlanması: 2/157, 199, 218, 221, 268, 271; 3/31, 89, 133, 135,136, 152, 155; 4/27, 96, 110; 5/9, 74; 6/54; 7/4; 8/29, 33, 38, 74; 11/3, 11, 52; 13/10; 22/50; 29/7; 33/35; 34/4; 35/7; 36/11; 39/53; 48/5, 29; 49/3; 61/12; 64/9; 65/5; 67/12

Günahkârlar: Bkz.Suçlular (Mücrimler)

Güneş ve ay: 10/5; 13/2; 14/32-33; 21/33; 25/45-46; 29/61; 31/29-30; 35/13; 36/37-40; 39/5; 41/37; 71/15-16; 91/1-3

Güneş: 2/258; 6/96; 7/54; 10/5; 12/4; 13/2; 14/33; 16/12; 17/78; 18/17, 86, 90; 20/130; 21/33; 22/18; 25/45; 29/61; 31/29; 35/13; 36/38, 40; 39/5; 41/37; 50/39; 55/5; 71/16; 75/9; 76/13; 81/1

Güzel Söz: 2/83; 2/263; 14/24, 27; 16; 125; 17/23, 28, 53; 20/44; 29/46; 35/10; 39/18; 41/33; 47/21; 92/6, 9

H

Habil ve Kabil: 5/27-32
Hac: 2/158, 189, 196-200, 203; 5/1-2, 95, 97; 9/3, 19; 22/26-37
Haddi aşanlar: 2/190; 5/87; 10/74; 20/125-127; 21/7-9, 26/150-152; 36/18-19; 43/5; 51/31-34
Haddi aşmak: 2/178, 190, 194, 231; 3/112; 5/2, 87; 7/55
Hainler: 4/105-107; 12/50-52; 22/38
Hak-Batıl: 2/42; 7/118; 17/81; 18/56; 22/62; 31/30; 34/49; 40/5; 42/24
Hakkın üstünlüğü: 7/117-118; 8/7-8; 17/81; 21/17-18; 34/48-49; 42/24
Haksız iktisab: 2/188; 4/29-31, 160-161; 9/34
Hâmân: 28/5-8, 38; 29/39; 40/23-24, 36-37
Hamd: 1/2; 6/1, 44-45; 7/42-43; 10/9-10; 14/39; 15/97-9; 16/75; 17/50-52, 110-111; 23/26-28; 27/15, 59, 93; 28/70; 29/63; 30/17-18; 31/25; 34/1; 35/1, 34; 37/180-182; 39/29, 73-75; 40/7, 53-55, 65; 42/5; 45/36; 52/48-49; 64/1; 110/1-3
Haram aylar: 2/194, 217; 5/2, 97; 9/5, 36-37
Haram yiyecekler: 2/172-173; 5/1-3, 96; 6/121, 145; 16/115-117
Hârûn (a.s.): 2/248; 6/84; 7/121-122; 142, 150; 10/75, 87; 19/51-53; 20/24-32, 42-48, 69-70, 90-94; 21/48; 23/45-48; 25/35-36; 26/10-13, 43-48; 28/33-35; 37/114-122
Hârût-Mârût: 2/102
Haset: Bkz. Kıskanmak.
Haşr: 2/203; 3/12, 157-158; 4/172; 5/96; 6/38, 71-72, 128; 8/24, 36; 10/28, 45; 15/24-25; 17/97; 18/47; 19/66-68, 83-86; 20/102; 23/79; 25/17, 33-34; 27/83; 34/25-26, 40; 37/20-22; 41/19; 42/14-15; 46/5-6; 50/43-44; 58/9; 67/42
Havariler: Bkz. İsa'nın havarileri.
Hayâsızlık: 2/169, 268; 4/15-16, 22, 24-25; 7/28, 33, 80, 12/24; 16/90; 17/32; 60/12
Hayır işlemek: 2/110, 148, 197, 215; 3/113-115; 4/114, 127, 149; 5/48; 21/72-73, 89; 22/77; 23/57-61; 73/20
Hayırda yarış: 2/148; 5/48; 23/57-61; 35/32; 57/21
Hayız: Bkz. Ay hali.
Hayvanlar: 2/164; 6/38, 142, 146; 16/5-8, 66, 68-69, 80; 22/36-37, 65; 23/21-22; 24/41, 45; 31/10; 35/27-28; 36/71-73; 39/6; 40/79-81; 42/11, 29; 43/12-14; 45/12-13; 45/3-4; 67/19; 79/27-33; 80/24-32; 81/1-6; 88/17-21; 100/1-6
Helâl yemek: 2/168, 172-173; 5/1, 3-5, 87-8, 93; 6/118-119, 138, 142, 145; 16/114-115; 22/30
Helâl yiyecekler: 2/168, 172; 5/1-2, 4-5, 87-88, 96; 6/118-119, 142-145; 7/32; 16/114
Helâlinden yemek: 2/168, 172; 6/118-119, 142; 7/160; 8/67-69; 16/114; 22/30; 23/51; 34/15
Hendek Savaşı: 33/9-27
Hesap: 2/284; 7/6; 13/40; 14/51; 21/1, 47; 23/117; 24/39; 26/112-113; 29/12-13; 33/7-8, 38-39; 51/5-6; 55/31-32; 65/8; 78/27; 82/15, 17; 84/8; 88/26; 102/8; 107/1-3
Heves ve arzulara uymak: 2/120, 145; 4/135; 5/48, 49, 77; 6/56, 119, 150; 7/ 176; 13/37; 18/28; 20/16; 23/71; 28/50; 30/29; 42/15; 45/18; 47/16; 54/3
Heveslerini tanrı edinenler: 25/43; 45/23
Hırsızlık: 5/38; 12/70, 73, 77, 81
Hıyanet: 3/161; 4/105, 107; 5/13; 8/27, 58, 71; 12/52; 22/38; 40/19; 66/10
Hicâp: Bkz. Örtünme.
Hicr halkı: 15/80-84
Hicret: 4/97-100; 9/40; 29/56
Hidayet: Bkz. Doğru yolu tutmak.
Hikmet: 2/269
Himaye (ed-da'ıy/ed'ıyâ): 33/4-5, 37
Homoseksüellik: Bkz. Eşcinselik
Hoş görmek: 2/109; 5/13; 24/22; 43/87-89; 64/14
Hıristiyanlar: 2/62, 111, 113, 120, 135, 140; 5/14, 18, 51, 69, 82; 9/30; 22/17
Hûd (a.s.): 7/65-72; 11/50-60, 89; 26/123-140; 40/30-31; 41/13-16; 46/21-26; 50/12-13; 51/41-42; 53/50-52; 54/18-22; 69/4-8; 89/6-8
Hudeybiye Sözleşmesi: 48/10-20
Hulü': Bkz. Kadının boşanmak için bedel vermesi.

Huneyn Gazvesi: 9/25, 27
Hurma: **6**/99, 141; **13**/4; **16**/11, 67; **23**/19; **36**/34; **50**/10; **55**/11; **59**/5; **80**/29
Hüdhüd: **27**/20-28
Hüküm Allah'ındır: **12**/39-40, 67; **13**/41; **28**/70, 88; **30**/1-5; **40**/11-12

İ

İbadeti Allah'a has kılmak: 1/5; **2**/172; **6**/162; **7**/70; **12**/40; **16**/114; **17**/23; **29**/56; **39**/14-15, 65-66; **41**/37-38; **43**/26-27; **114**/1-3
İblis: **2**/34, 36; **7**/11-22; **15**/31-42; **17**/61-65; 18/50; **20**/116-120; **34**/20-21; **38**/74-85; **26**/95
İbrahim (a.s.): **2**/124-127, 130, 132-133, 135-136, 140, 260; **3**/65, 67-68, 84, 95, 97; **4**/54, 125, 163; **6**/74-75, 83, 161; **9**/70, 114; **11**/69, 74-76; **12**/6, 38; **14**/35; **15**/51; **16**/120, 123; **19**/41, 46, 58; **21**/51, 60, 62, 69; **22**/26, 43, 78; **26**/69; **29**/16, 31; **33**/7; **37**/83, 104, 109; **38**/45; **42**/13; **43**/26; **51**/24; **53**/37; **57**/26; **60**/4; **87**/19
İbrahim (a.s.)'ın karısı: 11/69-73; 51/24-30
İbrahim (a.s.)'ın soyu: **2**/127-128; **3**/33-34; **4**/54; **6**/84/90; **19**/58; **21**/72-73; **29**/27; **37**/112-113; **57**/26
İbrahim ailesi: **3**/33-34; **4**/54-55
İbrahim'in ateşe atılması: 21/68-70; 37/97-98
İbrahim'in dini: **2**/130, 135; **3**/67, 95; **4**/125; **6**/161; **16**/123; **22**/78
İçki: **2**/219; **4**/43; **5**/90-91
İddet: **2**/228, 235; **65**/1-4; **33**/49
İdris (a.s.): **19**/56-57; **21**/85-86
İffet: **2**/273; **23**/1-7; **24**/33; **33**/35; **70**/19-31
İfk Olayı: Bkz. Ayşe'ye (r.a.) iftira.
İftiracılar: **7**/152; **11**/50; **16**/56, 87, 105, 116; **28**/75; **29**/12-13; **46**/27-28
İhlâslı kimselerin nitelikleri: **12**/23-24; **15**/39-42; **17**/64-65; **38**/82-83
İhsân: Bkz. İyilik etmek
İkiyüzlüler: Bkz. Münafıklar.
Îlâ': Bkz. Eşine yaklaşmamaya yemin etmek.
İlim: **6**/80-81, 97-98, 104-105; **7**/32; **10**/5, 55; **12**/68; **16**/38, 43; **21**/7; **23**/84-85, 88-89; **27**/50-52; **28**/57; **29**/64; **30**/1-7, 22, 30; **31**/25; **34**/28, 36; **39**/25-26, 49-50; **40**/57; **41**/1-3; **44**/38-39; **45**/25-26, 32-34; **52**/45-47; **61**/10-11; **62**/9; **68**/33; **71**/1-4
İlyas (a.s.): **6**/85; **37**/123-132
İman (Ye's hâlinde) iman: **4**/18; **6**/158; **10**/90-92; **26**/200-203; **32**/28-30; **34**/51-52; **40**/82-85; **44**/10-16
İman-Salih amel ilişkisi: **2**/25, 62, 82, 277; **4**/57, 124, 172-173; **5**/9, 69, 93; **7**/42; **10**/4; **13**/29; **14**/23; **18**/30, 88, 107; **19**/59-60, 96; **20**/82; **22**/14, 23, 49-50, 56; **24**/55; **26**/227; **29**/7, 9, 58; **30**/44-45; **31**/7; **32**/18-19; **34**/4, 37; **35**/7; **38**/24, 28; **40**/40, 58; **41**/8; **42**/22-23, 26; **45**/21, 30; **47**/2, 12; **48**/29; **64**/9; **65**/11; **84**/25; **85**/11; **95**/4-6; **103**/1-3
İmran ailesi: **3**/33-34
İmrân'ın karısı: **3**/33-37
İmtihan/sınav: **2**/155; **3**/142, 152, 179, 186; **5**/94; **6**/165; **7**/163; **8**/17, 28; **9**/16,126;**10**/14; **11**/7; **18**/7; **21**/35; **22**/11; **23**/30; **25**/20; **27**/40; **29**/2-3; **33**/11; **47**/31; **49**/3; **64**/15; **67**/2
İnananlar: Bkz. Mü'minler
İncil: **3**/3, 48, 65; **5**/47, 110; **7**/157; **9**/111; **48**/29; **57**/27
İncir: **95**/1
İnfak: Bkz. Allah yolunda harcamak.
İnkâr edenler: **2**/6, 8, 23-24, 26, 29, 61, 89-90, 98, 102. 104, 121, 126, 161-162, 191, 211-212, 253-254, 257, 264, 276; **3**/1-4, 12-13, 19, 21-22, 32, 56, 86-91, 96-98, 106, 112, 116, 126-128, 130-131, 140-141, 151, 156, 162, 176-178, 195-196; **4**/18, 36, 39, 41-42, 44-46, 56, 101-102, 115, 131, 136-137, 140, 150-151, 160-161, 167-170; **5**/3, 5, 10, 17, 36-37, 44, 67, 72-73, 78, 81, 86, 101-104, 114-115; **6**/1-10, 25-30, 39, 70, 89, 116, 122, 125, 130, 132, 15-159; **7**/27-30, 36-41, 50-53, 64, 71-72, 77-78, 90-93, 96, 101-102, 146-147, 175-178, 182-185; **8**/7, 12-14, 17-19, 22-23, 30-40, 47, 50-59, 65, 73; **9**/1, 3, 12-13, 17, 25-26, 32, 37, 49, 62-63, 68, 73, 90, 124-125; **10**/4, 7-8, 45, 69-

70, 73, 100-102; 11/5, 15, 17, 22, 59-60, 66-68, 74-76, 105-107; **12**/37, 87; **13**/5-6, 12-14, 18, 30-35, 42; **14**/2-3, 7-9, 13-20, 28-30; **16**/26-28, 33-34, 38-39, 60, 63, 71, 84, 88, 104-109, 112-113; **17**/8-10, 60, 67, 69, 72, 89, 97-98; **18**/32-44, 56, 100-106; **19**/37-40, 68-70, 73, 77-84; **20**/47-48, 60-61, 99-101, 133-135; **21**/1-3, 36-46, 77, 9-100; **22**/3-4, 8-10, 19-22, 25, 42-44, 46-47, 55, 57, 72; **23**/24, 33, 44-48, 52-56, 63-77, 117; **24**/55, 57; **25**/11-14, 32-44, 50, 55, 60, 77; **26**/139, 157-158, 170-174, 189-190; **27**/4-5, 40-43, 50, 52, 57-58, 60-62, 65, 82-85; **28**/38-42, 46-48, 81-82; **29**/23-24, 47, 55; **30**/16, 44-45, 58, 60; **31**/6-7, 121, 23-24, 32; **32**/28-29; **33**/7-8, 25, 64-28; **34**/5, 31-38, 43-46; **35**/6-7, 25-26, 36-40; **36**/1-10, 28-32, 59, 70, **37**/11-15, 81-82, 127-128, 133, 136, 167, 170, 174-179; **38**/1-14, 27, 84-85; **39**/2-3, 7-8, 22, 32, 55, 59, 63, 66-67, 71-72; **40**/4-6, 10-14, **49**/50, 69-76, 82-85; **41**/13-14, 26-29, 44, 50-54; **42**/16, 26, 35; **43**/6-8, 24-25, 29-42, 57-62, 79-81, 87-89; **44**/40, 50; **45**/7-11, 18-19, 31-35; **46**/1-11, 20, 31-32, 34; **47**/1-3, 7-9,12, 32, 34; **48**/13, 22-26; **50**/1-11, 20-30; **51**/7-9, 52-53, 59-60; **53**/27-28, 59-62; **54**/1-14; **60**/1-2, 13; **61**/5, 7-8; **64**/5-6, 10; **65**/8-10; **67**/6-11, 20-21, 27-30; **70**/1-3, 36-44; **71**/26-27; **72**/15-17; **74**/31; **75**/20-36; **76**/4, 27-28; **78**/40; **80**/40-42; **83**/34-36; **84**/20-24; **85**/17-20; **86**/15-17; **87**/9-17; **88**/21-26; **89**/15-26; **90**/19-20; **93**/1-6

İnkâr edenlerden yüz çevirmek: **6**/70, 91; **15**/1-3; **23**/52-54; **32**/28-30; **37**/174-179; **43**/82-83; **51**/52-54; **52**/45; **53**/27-30; **54**/4-6; **70**/40-42; **74**/11-17

İnkâr edenlere mühlet tanınması: **3**/178; **6**/110, 112, 137, 158; **7**/180, 186; **10**/11, 19, 102; **13**/32; **14**/10; **15**/2-3; **16**/61; **18**/58; **20**/128-129; **21**/108-111; **22**/42-44; **23**/54-56; **29**/65-66; **35**/45; **39**/8; **41**/45; **42**/14, 21; **43**/83; **70**/40-42; **86**/15-17

İnkâr edenlerin kıyamet günü dünyaya dönme arzuları: **6**/27; **14**/44; **23**/99-100; **26**/96-102; **32**/12; **35**/36-37; **39**/55-59; **40**/10-11; **42**/44

İnsan hayatının devreleri: 2/28; **7**/24-25; **16**/70; **22**/66; **30**/11, 40; **36**/68; **45**/25-26

İnsan ve nitelikleri: 2/204-207; **4**/27-28; **7**/181; **10**/19; **11**/118-119; **12**/53; **14**/34; **17**/11, 67, 100; **18**/54; **21**/37; **30**/8, 36; **31**/6, 20; **42**/48; **43**/15; **70**/19-23; **76**/2-3; **80**/17-19; **82**/6-7;89/15-20; **90**/4; **96**/6-7; **100**/1-8; **103**/1-3

İnsan ve tabiat: **7**/22-25; **20**/55; **23**/79; **67**/24; **71**/17-20; **77**/25-27

İnsanın Rabbine karşı düşmanlığı: **16**/4; **36**/77

İnsanın yaratılışı: **3**/6, 59; **4**/1; **6**/2, 98; **7**/11, 189; **10**/4; **15**/26-27; **16**/70; **18**/37, 51; **21**/37; **22**/5; **26**/75-78; **30**/20, 40; **31**/28; **36**/20-22, 70-79; **37**/11; **39**/6; **40**/57, 64; **41**/21, 47; **42**/11; **43**/87; **45**/3-4; **49**/13; **50**/16; **51**/56; **53**/42-46; **55**/1-4, 14-15; **56**/57-59; **64**/2-3; **67**/22-24; **70**/19-22, 36-39; **76**/28; **78**/6-8; **82**/6-8; **86**/5-8; **90**/1-10; **91**/7-9; **92**/1-4; **95**/1-5; **96**/1-2

İnsanın yaratılışındaki merhaleler: **2**/28; **16**/70, 78; **18**/37; **22**/5; **23**/12-16; **30**/20, 54; **32**/5-9; **35**/11; **36**/68; **39**/6; **40**/67; **46**/15; **71**/13-14; **75**/36-39; **76**/1-2; **77**/20-23; **80**/17-20

İnsanın yeryüzünde halife oluşu: **2**/30; **6**/165; **10**/13-14, 73; 11/56-57; **27**/62; **35**/39

İntihar: **4**/29-30

İrem: **89**/7

İrtidat: Bkz. Dinden dönme.

İsa (a.s.): **2**/136, 253; **3**/45-59, 84; **4**/157-159, 163, 171-172; **5**/17; 46, 72, 75, 78; **6**/85; **9**/30-31; **19**/36; **23**/50; 33/7; **42**/13; **43**/57, 59, 63-64; **57**/27; **61**/6

İsa'nın doğumu: **3**/45-47, 59-63; **19**/16-30

İsa'nın havarileri: **3**/52-53; **5**/12-13; **57**/27; **61**/14

İsa'nın Hz. Muhammed'in geleceğini müjdelemesi: **61**/6

İsa'nın mucizeleri: **3**/45-51; **5**/110

İsa'nın nitelikleri: **3**/48-50; **4**/171-173; **6**/85; **19**/27-35; **21**/91; **23**/50; **43**/57-59

İsa'nın tevhide çağırması: **5**/17, 72-75, 116-118; **9**/30-31; **19**/34-40; **33**/7; **36**/32; **42**/13; **43**/63-64; **65**/6

İsa'ya İncil'in ve mucizelerin verilmesi: 2/87, 253; 3/45-51; 5/46-47, 110; 19/29-30; 57/27; 61/6
İshak (a.s.): 2/133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/84; 11/71; 12/6, 38; 14/39; 15/51-53; 19/49-50; 21/72; 29/27; 37/112-113; 38/45-47; 51/24-28
İslâm bütün peygamberlerin dinidir: 2/132-133; 3/81-83
İslâm ümmetinin nitelikleri: 2/142-143; 3/110; 9/122; 22/78; 35/31-32
İslâm: 3/19, 85; 5/3; 6/125; 30/30; 39/22; 61/7
İslâm'a teşvik: 2/208; 3/102; 4/125; 6/14, 71, 162-163; 10/71-72; 11/13-14; 16/81; 21/108; 22/34; 27/81, 91; 39/11-12, 54; 40/66; 41/6, 33; 43/68-70; 46/15-16; 49/14
İsmail (a.s.): 2/125, 127, 133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/86; 14/39; 19/54-55; 21/85-86; 37/99-107; 38/48
İsra ve Mirâc: 17/1, 60; 53/1-18
İsraf: 6/141; 7/31; 17/26-30; 26/150-152
İsrailoğularının helâl şeyleri kendilerine haram kılmaları: 3/93-95; 4/160-161; 6/143-144
İsrailoğularının Musa (a.s.)'a eziyetleri: 33/69; 61/5
İsrailoğularının Tîh'te dolaşmaları: 2/57; 5/24-26; 7/160; 17/101-104
İsrailoğulları ve Firavun: 2/49-50; 7/117-128, 134-137, 141; 8/53-54; 10/90-92; 14/6; 17/103-104; 20/77-80; 26/52-68; 28/38-40; 43/54-56; 44/22-31
İsrailoğulları: 2/40-41, 121, 122, 211, 246; 3/93, 181-183; 5/12-13, 5/32, 70-71; 7/134, 137, 167-168; 10/93; 17/2, 104; 20/47, 80; 27/76; 32/23; 40/ 53; 43/59; 45/16-17; 46/10; 61/14; 61/6
İsrailoğullarına Allah'ın lütfu: 2/47, 49-56 122; 5/20; 7/138-140; 10/93; 20/47, 80-82; 40/53-54; 44/30-33; 45/16
İsrailoğullarından Allah neler istedi: 2/40-48, 54, 61, 63-64, 72-73, 122-123; 5/20; 7/161-162; 14/5-9; 17/2; 32/24
İsrailoğullarının Allah'ı görmek istemeleri: 2/55-56; 4/153
İsrailoğullarının buzağıyı tanrı edinmeleri: 2/51-52, 54, 92-93; 4/153; 7/148-155; 20/83, 93
İsrailoğullarının Cebraile düşman olmaları: 2/97-98
İsrailoğullarının Cumartesi yasağına uymamaları: 2/65-6; 4/47, 154; 7/163; 16/124
İsrailoğullarının denizi geçmeleri: 2/50; 7/137-138; 10/90; 20/77-78; 26/52-68; 44/23-33
İsrailoğullarının hayata aşırı düşkünlükleri: 2/94-96; 62/6-8
İsrailoğullarının Hz. Peygamber'i yalanlamaları: 2/87-8; 3/184; 5/70-71; 6/57-58
İsrailoğullarının isyanları ve cezalandırılmaları: 2/58-60, 63-6, 83-86, 92-93, 101, 211; 3/112; 4/45-46, 153-162; 5/12-14, 20-26, 32, 43, 49-50, 70-71, 78, 81; 6/146-147; 7/152, 155, 161-169, 171, 175-178; 16/118; 17/4-8; 20/83-97; 22/42-44; 61/5
İsrailoğullarının maymuna çevrilmeleri: 2/65-66; 5/60; 7/166
İsrailoğullarının mukaddes topraklara girmeleri: 2/58-59; 4/154; 5/20-26; 7/161-162
İsrailoğullarının nitelikleri: 2/76, 100; 3/21-24, 75, 78; 4/44-46, 49-55; 5/21-24, 41-43, 60-64, 78, 81; 6/91; 16/118; 58/8; 59/11-15; 62/5
İsrailoğullarının Peygamberleri öldürmeleri: 2/61, 87, 91; 3/112, 181-183; 4/15415
İsrailoğullarının sığır kesme olayı: 2/67-74
İsrailoğullarının Tevrat'ı ihmal etmeleri: 4/13, 66, 68
İsrailoğullarının Tevrat'ı tahrif etmeleri: 2/75, 78-79; 3/78; 4/44-46; 5/13, 41; 7/169-170
İsrailoğullarının Tevrat'ın bazı hükümlerini gizlemeleri: 2/76-77, 146, 159-160, 174, 176; 3/77, 4/15; 6/91
İstikamet (Ayrıca bkz. Doğruluk) : 1/6, 8; 3/51, 100-101; 4/66-68, 174-175; 5/15-16; 6/126, 153, 161; 10/88-89; 11/56, 112; 14/1; 15/41-48; 16/9, 67; 19/23-24, 54; 42/14-15; 44/6, 30-32; 46/13-14; 81/27-28
İyi kimseler: 3/196-198; 76/5-22; 82/13; 83/18-28
İyiliği emredip kötülükten men etmek: 3/104, 113-114; 9/71, 112; 31/17

İyiliğin mükâfatı: **4**/40; **6**/160; **27**/49; **28**/84; **42**/22-23
İyilik edenlerin mükâfatları: **2**/195; **3**/133-134, 148; **5**/84-85, 93; **6**/84; **7**/56; **9**/91, 120; **10**/26; **11**/114-115; **12**/22, 56, 90; **16**/30, 128; **22**/37; **28**/14; **29**/69; **31**/1-5, 22; **33**/29; **37**/80, 104-105, 119-121, 129-131; **39**/10, 33-35; **46**/12; **51**/15-16; **53**/31-32; **77**/41-44
İyilik etmek (İhsan): **2**/112, 195; **3**/172; **4**/128; **5**/93; **7**/35; **12**/22; **16**/90, 128; **18**/30; **28**/14; **29**/69; **37**/78-80, 108-110, 119-121, 129-131; **51**/15-16
İzzet ve şeref: **4**/139; **10**/65; **35**/10; **37**/180-182; **63**/8

K

Kâbe: **2**/125, 127, 133; **3**/96-97; **5**/2, 95, 97; **8**/34-35; **9**/19; **14**/37; **17**/1; **22**/25-26, 29, 32-33; **48**/25, 27; **52**/1-8; **106**/1-4
Kabir: **9**/84; **22**/7; **35**/22; **60**/13; **102**/2
Kader/takdir: **6**/59; **9**/51; **10**/107; **16**/53; **25**/2; **27**/75; **33**/38; **36**/38; **41**/12; **48**/11; **54**/49; **57**/22-23; **85**/22; **87**/3
Kadın hakları: **2**/228-229, 233, 237; **4**/19-21, 127; **6**/139; **16**/58-59; **43**/17; **65**/6; **81**/8-9
Kadının boşanmak için bedel vermesi: **2**/229
Kadının mahremleri: **33**/55
Kadınlar: **2**/49, 187, 222-232, 235-237; **3**/14, 42; **4**/1, 3-4, 7, 11, 19, 22, 24, 32, 34, 43, 75, 98, 127, 129, 176; **5**/6; **7**/81; **24**/31, 60; **27**/55
Kadir gecesi: **4**/1-6; **97**/1-5
Kâfirler: Bkz. İnkâr edenler
Kâfirler: Bkz. İnkar edenler.
Kâfirlerden yüz çevirmek: Bkz. İnkar edenlerden yüz çevirmek.
Kâfirleri dost edinmek: **3**/28;**4**/89, 144; **5**/51, 57; **9**/23-24; **58**/22; **60**/8-9, 13
Kalem: **68**/1-2; **96**/3-5
Kalp: **7**/43; **10**/57; **13**/28; **23**/78; **32**/9; **33**/4
Kan: **5**/3
Karınca: **27**/18-19
Kârûn: **28**/76-83; **29**/39; **40**/23-24
Katil: Bkz. Adam öldürmek.
Kazanç: **2**/14-16, 78-79, 200-202, 225, 264, 267, 281; **3**/25, 155; **4**/32, 88, 110-112; **6**/3, 70, 120, 128-129, 164; **7**/38-39, 96; **9**/81-82, 95; **10**/7-8, 27, 520-52; 11/85-86; **13**/33, 42; **14**/18, 49-51; **15**/80-84; **18**/58; **31**/34; **33**/58; **35**/45; **36**/63-65; **39**/24, 47-51; **40**/17, 82; 41/17; **42**/22, 30, 32-34; **45**/7-10, 14, 22; **83**/10-14; **111**/1-3
Kent halkı kıssası: **36**/13-54
Kevser: 108/1-3
Kıblenin değişmesi: **2**/143
Kıbleye yönelmek: **2**/144, 149-150
Kısas: **2**/178-179, 194; **25**/68-69
Kıskanmak: **2**/109;**4**/54; **5**/27-31; **48**/15; **113**/1-5
Kıyamet gününe hazırlanmak: **2**/109; **14**/31; **17**/71-72; **30**/43; **42**/47; **56**/83-96; **59**/18; **69**/13-37; **79**/34-41; **80**/33-42; **84**/1-12; **102**/1-8
Kıyamet gününün alâmetleri: **6**/158; **54**/1-2; **55**/37
Kıyamet gününün nitelikleri: **2**/48, 113, 123, 165-167, 254, 281; **3**/9, 25, 30, 55-57, 105-107, 185; **4**/41-42, 87, 141, 159; **5**/109-120; **6**/12, 22-24, 27-30, 40-41, 93-94, 128-132; **7**/8-9, 37-39; **10**/28-30, 45, 47, 93; **11**/59-60, 84, 102-108; **14**/21-23, 31, 40-51; **15**/36-38; **16**/24-29, 77, 84-89, 92, 111, 124; **17**/13-14, 49-52, 71-72, 97; **18**/47-49, 52-53, 99-101; **19**/37-40, 68-72, 81-87, 93-95; **20**/99-112, 123-127; **21**/39-40, 47, 95-104; **22**/1-2, 17, 55-59, 68-69; **23**/16, 76-77, 101-115; **24**/23-25, 36-37; **25**/17-31, 33-34; **26**/87-103; **27**/82-85, 87-88; **28**/62-67, 74-75; **29**/12-13, 25, 54-55; **30**/12-16, 43-45, 55-57; **31**/33; **32**/12-14, 23-25, 28-30; **33**/64-68; **34**/23-26, 31-33, 40-42, 51-54; **35**/14; **36**/48-67; **37**/20-34; **38**/77-81; **39**/24, 30-31, 47-48, 60-61, 67-75; **40**/10-12, 15-20, 32-33, 44-46, 51-52, 69-76, 82-85; **41**/29, 47-48; **42**/7-8, 15, 22, 44-47; **43**/37-39, 67-68; **45**/16-17, 26-35; **46**/35; **50**/20-35, 41-44; **51**/12-14; **52**/7-20, 45-46; **53**/57-58; **54**/1-

8, 46-48; **55**/37-45; **56**/1-7, 47-56; **57**/12-15; **58**/5-7, 17-18; **60**/3; **64**/9; **66**/7-8; **67**/25-28; **68**/42-43; **69**/1-4, 13-37; **70**/1-14, 42-44; **73**/11-14, 17-18; **74**/8-10; **75**/3-15, 20-25; **76**/4-22; **77**/8-15, 35-40; **78**/17-20, 37-40; **79**/6-14, 34-41; **80**/33-42; **81**/1-14; **82**/1-5, 17-19; **83**/1-12, 34-36; **84**/1-19; **86**/8-10; **88**/1-16; **89**/21-30; **99**/1-8; 100/9-11; 101/1-11

Kıyamet gününün vakti: **7**/187-188; 15/85; 17/99; 18/21; **22**/7; **29**/5; 31/34; **34**/29-30; **38**/15-16, 78-81; 40/59; 41/47; **42**/17-18; **43**/61-66, 85; **45**/32; **47**/18; **77**/1-7; **79**/42-46

Kız çocuklarını diri diri gömme: 16/59; 81/8-9

Kızları Allah'a yakıştırma: 16/57-59, 62; 17/40; **37**/149-153; **43**/16-19; **52**/39; **53**/21-22

Kibirlenenler: **4**/36-39, 172-173; **6**/93; **7**/36, 40, 48, 75-79, 132-133, 146; 10/75; **16**/22-23, 29; **29**/39; **31**/7, 18; **37**/34-36, **39**/59-60, 72; **40**/27, 35, 56, 60, 69-76; **41**/37-38; **45**/7-8, 31; **46**/20; **63**/55; **71**/7

Kibirlenenlerin nitelikleri: **4**/36-37; **9**/25-26; 11/9-11; **31**/18; **57**/22-24

Kibirlenmek: 17/37-38; 31/18; **40**/69-76

Kilise: **22**/40

Kimlere benzememeli: **3**/105, 156; **8**/21, 47; **33**/69; **57**/16; **59**/19

Kin tutmak: **3**/118; **5**/8, 14, 64, 91; **40**/35; **60**/4

Kitap ehli: **2**/62, 105, 111, 113, 120, 135-141, 145-146; **3**/19-25, 64-73, 78, 98-101, 110-115; **4**/44, 47, 51, 123, 153, 159, 171; **5**/12-19, 41-53, 57-69, 72-77, 82-85; **6**/20, 114; **9**/29; **22**/17; **29**/46-47; **33**/26; **57**/16, 29; **59**/2, 11; **74**/ 31; **98**/1-6

Kitapları sağ tarafından verilenler: 17/71; **56**/27, 40,90-91; **69**/19-24; **74**/38-40; **84**/7-9; **90**/17-18

Komşu: 4/36

Korku namazı: **2**/238-239; **4**/102-103

Köle azad etmek: **2**/177; **4**/92; **5**/89; 9/60; **24**/33; **58**/3; **90**/11-16

Köle kadınlar (câriyeler): **4**/25, 36; 16/71; **23**/6; **24**/32-33; **70**/30; **90**/13

Köle/köleler: **2**/177-178, 221; **4**/36, 92; 5/90; **58**/3; **90**/13

Kötülüğün cezası: **6**/160; **27**/90; **28**/84; 30/41; **40**/40; **42**/40-41

Kötülük işleyenlerin cezası: **4**/18; 12/25; **27**/90; **28**/84; **35**/10; **41**/46; **45**/15, 21; **53**/31

Kötülüklerin örtülmesi: **5**/65; **8**/29; **48**/4-5; **64**/9; **65**/4-5; **66**/8

Kumar: **2**/219;5/90-91

Kur'an: **2**/23-24, 185; **6**/19; 10/15, 37-38; 11/13-14; **12**/2-3; **15**/9, 87; **16**/98; **17**/9, 41, 45-46, 82, 89, 106; **18**/54; **20**/2-3; **27**/1-6, 76; **25**/32; 30/58; **32**/2; **38**/1

Kur'an'a sarılmak: **3**/103; **4**/145-146; **6**/50-51, 57-106, 153, 155; **7**/3; 10/109; **22**/78; **43**/44; **45**/18; **36**/10-11

Kur'an'ın isimleri: **2**/2, 159, 185; **3**/3-4, 7; **4**/105, 113; **7**/2; 10/1; 15/6, 9; **16**/44, 64; **21**/50; **25**/1; **36**/69; **38**/87; **39**/23; **42**/52; **56**/81; **64**/8

Kurban: **22**/36-37; 108/2

Kurtuluşa eremeyecek olanlar: **6**/21, 135; 10/17, 69, 77; **12**/23; **16**/116; 20/69; **23**/117; **28**/37, 82; **91**/9-10

Kurtuluşa erenler: **2**/1-5; **3**/104, 185; **7**/8, 157; **9**/20-22, 88; **23**/101-102, 109-111; **24**/51-52; **28**/65-67; **30**/38; 31/1-5; **58**/22; **59**/9, 20; **64**/16; **87**/14-15; **91**/7-9

Kurtuluşa ermek: **2**/189; **3**/130, 200; **5**/35, 90, 100; **7**/69; **8**/45; **22**/77; **24**/31; **62**/10

Kutsal topraklar: **5**/21

L

Lânete uğratılanlar: **2**/88, 162; **3**/86-88; **4**/44-47, 51-52, 93, 116-118; **5**/13, 60, 78; **7**/44; **9**/68; 11/18, 59-60, 96-99; 13/25; **15**/34-35; **24**/7, 23; **33**/57, 60, 61, 64-68; **40**/51-52; **47**/22-23; **48**/6

Lât (Put): **53**/19-20

Lefh-i Mahfuz: **6**/38, 59; **8**/67-69; 10/61; 11/6; **13**/39; **20**/51-52; **22**/70; **27**/38-40; **30**/55-56; **33**/6; **34**/3; **35**/11; **36**/12; **43**/1-4; **50**/1-4; **57**/22; **85**/19-22

Lût (a.s.) ve kavmi: **6**/86; **7**/80-84;

10/74; 11/69-70, 74, 77-83, 89; 15/57-77; 21/71, 74-75; 25/40; 26/160-175; 27/54-56; 29/26, 28-35; 37/133-138; 38/12-14; 50/12-14; 51/31-37; 53/50-55; 54/33-40; 66/10; 69/9-10
Lût (a.s.)'ın karısı: 7/82-83; 11/81; 15/57-60; 26/167-172; 27/56-57; 29/31/33; 37/133-135; 66/10
Lût ailesi: 15/57-62; 27/56; 54/33-35
Lûtîlik: Bkz. eşcinsellik
Lâkap takınak: 49/11
Leş: 2/173; 5/3; 6/145; 16/115
Lokmân (a.s.): 31/12-19

M

Madenler: 13/17; 16/12-13; 57/25
Makâm-ı Mahmud: 17/79
Mal sevgisi: 3/14; 38/32; 89/15-20; 100/6-8; 104/2-3
Maymun: 2/65; 5/60; 7/166
Medine: 9/120; 33/13; 63/7
Medyen: 7/85-93; 9/70; 11/84-95; 20/40; 22/44; 20/40; 28/22-23, 45; 29/36-37
Mehir: 2/229, 237; 4/4, 20-21, 24-25
Mekke: 2/126; 6/92; 14/35, 37; 27/91; 28/57; 29/67; 90/1-2; 95/1-4
Mekke'nin fethi: 48/1-29; 61/10-13; 110/1-3
Melekler ve nitelikleri: 4/172; 6/61; 7/206; 13/12-13; 15/61-64; 16/49-50; 19/64; 21/19-20, 26/29; 35/1; 37/1-4, 158-166; 38/67-69; 39/75; 40/7-9; 41/38; 42/4-5; 66/3-4; 70/1-5; 77/1-7
Menât (Put): 53/19-20
Meni/sperm: 56/58-59; 75/37
Merhamet: 3/159; 6/12; 17/24; 19/13; 30/21; 48/29; 90/12-17
Merve: 2/158
Meryem: 2/253;3/33-38, 42, 44-47; 4/155-156, 171; 5/17, 46, 72, 75, 78, 110,116; 9/31; 19/16-35; 21/91; 23/50; 33/7; 43/57; 57/27; 66/12
Mescid-i Aksâ: 17/1,7-8
Mescid-i Harâm: 2/144, 149-150, 191, 196, 217; 5/2; 8/34; 9/19, 28; 17/1; 22/25; 48/25, 27
Mescitler: 2/114; 7/31; 9/107-110; 22/39-40; 24/36-38; 72/18
Mescitleri imar edenler: 9/17-18, 28, 108
Meş'aru'l-Haram: 2/198
Mısır: 10/87; 12/21, 99
Miras: 4/7, 11-14, 19, 33, 176
Muhacirler ve Ensar: 2/218; 3/194-195; 8/72-75; 9/20-22, 100, 117, 120-121; 16/41-42, 110-111; 22/58-59; 57/7-9; 60/10
Muhammed (s.a.s.): 3/144; 33/40; 47/2 48/29
Hz. Muhamed'in haber verdiği gaybi haberler: 5/27-31; 18/9-27, 83-99; 53/1-2; 61/6
Hz.Muhammed'in peygamberliğinin evrenselliği: 7/158; 9/33; 34/28; 48/28; 61/9
Hz. Muhammed'e tabi olmak: 7/158; 8/20; 31/15; 43/61
Hz. Muhammed'e karşı kâfirlerin tutumları: 8/30; 17/73-77; 21/36; 25/41-42
Hz. Muhammed'e Allah'ın ikazı: 2/106-107; 4/105-113; 8/67-69; 9/43; 10/42-44, 99; 33/37; 66/1-5; 80/1-10
Hz. Muhammed'in hicreti: 9/40
Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerim'in indirilmesi: 2/99, 136, 159; 3/1-3, 7; 4/105, 113, 166, 174; 5/48; 6/19, 92, 114, 155; 7/1-2, 196; 12/1-3; 13/1, 37; 14/1; 15/9, 87; 16/1-2, 43-44, 64, 89, 102; 17/105-106; 18/1; 20/1-4, 99, 113; 21/50; 22/16; 24/1, 46; 25/1; 27/6; 29/47, 51; 32/1-2; 36/1-5; 38/29; 39/1-2, 23, 41; 40/1-2; 41/41-42; 42/7, 17, 52; 43/27, 30; 44/1-3; 45/1-2; 46/1-2; 56/77-80; 57/9; 65/10; 69/40-43; 73/5; 76/23; 97/1
Hz. Muhammed'e Allah'ın gaybı bildirmesi: 3/44; 7/101; 9/94; 11/49, 100; 12/102; 18/13; 20/99; 28/44-46; 30/1-6; 38/21-22
Hz. Peygamber'le konuşma adabı: 2/104; 3/44-46; 24/63; 49/3-8; 58/8
Muhkem ve Müteşabih âyetler: 3/7
Mûsâ (a.s.): 2/51, 53-55, 60-61, 67, 87, 92, 108, 136, 246, 248; 3/84; 4/153, 164; 5/20, 22, 24-25; 6/84, 91, 154;

7/103-104, 115, 117, 122, 127-128, 131, 134, 138, 142-144, 148, 150, 154-155, 159-160; 10/75, 77, 80-81, 83-84; 20/9, 11, 17, 19, 36, 40, 49, 57, 61, 65, 67, 70, 77, 83, 86, 91; 21/48; 22/44; 23/45, 49; 25/35; 26/10, 43, 45, 48, 52, 61, 63, 65; 27/7, 9-10; 28/3, 7, 10, 15, 18-20, 29-31, 36-37, 43-44, 48, 76; 29/39; 33/7, 69; 37/114, 120; 40/23, 26-27, 53; 41/45; 42/13; 43/46; 46/12, 30; 51/38; 53/36; 79/15; 87/19

Mûsâ'nın annesi ve kız kardeşi: 20/37-41; 28/7, 9-13

Mü'ıninlerin azarlanması: 2/75; 3/142-144, 165; 4/88, 97-99; 9/16, 38, 120; 16/71; 57/16; 61/2-3

Mü'minlerin imtihan edilmesi: 2/155; 3/140-152, 165-167, 179, 186; 5/48, 94; 7/141; 8/17; 10/13-14; 11/7; 16/92; 18/7; 21/35; 23/30; 25/20; 27/47; 29/1, 3; 33/11; 39/49; 47/4, 31; 49/3; 67/1-2; 72/16-17

Mü'minlerin mükâfatları: 2/25, 62, 82, 256-257, 277; 3/57, 122, 145-146, 152-174; 5/65-66; 8/74; 9/44, 88-89, 111-112; 10/9-10; 11/23, 108; 13/29; 14/31; 17/9; 18/30-31, 107-108; 22/23-24, 49-50; 29/7, 58-59; 30/14-15; 31/8; 33/43-44; 37/34-49; 41/8; 45/28-30; 48/5, 29; 57/7, 11-12, 19, 21; 61/14-10; 65/8-11; 85/11; 89/27-30; 93/7-8; 95/4-6; 103/1-3

Mü'minlerin nitelikleri: 5/55; 8/2-4, 74; 9/13, 18, 20, 71-72; 14/31; 17/9; 20/82; 23/1-11; 24/62; 33/36; 42/36-39; 47/2-3; 48/29; 49/15; 58/22; 61/10-14; 90/11-18; 103/1-3

Mücrimler: Bkz. Suçlular.

Münafıklar: 2/8-20, 204-206; 3/154, 167-168, 176-177; 4/60-68, 72-73, 81-83, 88-91, 138-143, 145-147; 5/41, 52-53; 8/21, 49; 9/42-43, 45-59, 61-70, 73-87, 90, 93-96, 101-110, 124-127; 11/5; 22/53; 24/47-50, 53-54; 29/10; 33/12-20, 24, 60-62, 72-73; 47/16-30; 48/6, 11-12, 15-17; 57/13-15; 58/8, 14-20; 59/11-17; 63/1-8; 74/31

Münafıklara itaat etmemek: 4/81; 9/95; 33/1, 48

Münafıkları dost edinmek: 4/88-89

Mürtedler: Bkz. Dinden dönenler.

Müşrikler: Bkz. Allah'a ortak koşanlar.

N

Nadiroğulları: 59/1-17

Nafaka: 2/215, 272-273; 4/8

Namaz kılanların mükâfatı: 2/277; 4/122; 23/1-11; 35/29-30; 70/22-35; 87/14-15

Namaz kılınması emri: 2/110, 238-239; 4/77; 6/72; 11/114; 14/31; 15/98; 17/78-79; 19/31; 20/14, 132; 21/73; 22/77-78; 29/45; 30/31; 31/17; 33/33; 58/13; 62/9-10; 73/20; 76/25-26; 93/5; 96/19; 108/2

Namaz kılmaya teşvik: 2/1-3, 45, 153, 177, 277; 4/162; 5/12, 55; 6/162; 7/170; 8/2-3; 9/5, 11, 18, 54, 71, 112; 13/22; 14/37; 19/31, 55, 59; 22/35, 41; 23/1-11; 24/36-37; 27/1-3; 31/1-5; 70/22-23, 34-35; 74/38-47

Namaz vakitleri: 17/78-79; 30/17-18; 50/39-40; 76/24-25

Namaza dair bazı hükümler: 2/238; 4/43, 101-103; 9/84; 22/26

Nefis: 4/1; 12/53, 83; 59/9; 64/13-6; 75/2; 87/14; 91/7-10

Nefsin arzusuna uyanlar: 4/135; 20/15-16; 25/43; 28/48-51; 30/29; 38/26; 45/23; 47/14, 16

Nehirler: 13/3; 14/32; 16/15; 27/61; 36/34

Nesh: 2/106, 16/101

Nesr (Put): 71/23

Nezir: Bkz. Adak.

Nikâh: 4/3-4, 19-28, 34-35, 128-130; 5/5; 24/32-33; 33/36-38, 50-53; 60/10-11; 64/14; 70/19-31

Nimetler ve sıkıntılar karşısında insanın tutumu: 7/94-95; 10/12, 21-23; 11/9-11; 16/53-55; 17/11, 67-69, 83-84; 22/11-13; 23/73-77; 29/64-66; 30/33-36, 48-51; 31/31-32; 39/8, 49-52; 41/49-52; 42/47-48; 70/19-23; 89/15-20

Nimetleri inkâr: 14/34; 22/66; 28/57; 30/33-34, 51; 31/20; 42/48; 80/17-32; 100/1-7

Nuh (a.s.): 3/3-34; 4/163; 6/84; 7/59-64, 69-70; 10/71-74; 11/25-49; 14/9;

17/2-3, 17; 19/58; 21/76-77; 22/42; 29/14-15; 33/7; 37/75-83; 38/12-14; 40/5, 30-31; 42/13; 50/12; 51/46; 53/52; 54/11-17; 57/26; 66/10; 69/11-12; 71/1-28

Nuh Tûfanı: 69/11-12

Nutfe/spermatozoid: 22/5; 23/13; 40/67; 53/46; 75/37; 76/2

O

On gece: 89/2

Ondokuz: 74/30-31

Organların şahitliği: 24/23-24; 36/63-65; 41/19-23; 75/14-15

Oruç: 2/183-185, 187, 196; 4/92; 5/90, 95; 33/35; 58/4

Oturma adabı: 58/11

Ö

Öğüt almak (Tezekkür): 2/221; 6/80, 126, 152; 7/3, 26, 57, 130; 8/57; 10/3; 11/24, 30; 14/25; 16/17, 90; 17/41; 21/84; 23/85; 24/1, 27; 25/62; 28/43, 46, 51; 32/4; 37/152-155; 39/21, 27; 40/58; 44/58; 45/23; 50/36-37; 51/49; 54/15-17, 21-22, 32, 40, 51; 56/62; 69/40-42; 73/19; 80/11-12

Ölçü ve tartıda hile yapanlar: 83/1-6

Ölçü-tartı: 6/152; 7/85; 11/84-85; 17/35; 21/47; 26/181-183; 42/17; 55/7-9; 57/25

Öldükten sonra dirilmek: 2/55-56, 258-260; 4/87; 6/12, 29, 36, 61-62, 133, 154; 7/29, 57; 10/45-46; 11/7; 13/2, 5; 16/38-40; 17/49-52, 97-99; 18/21, 99; 19/66-67; 22/5-7; 23/15-16, 31-38, 81-83; 25/3, 40; 27/65-73; 28/39; 29/19-20; 30/11, 16, 19, 25, 48-50, 56; 31/28; 32/10-11; 34/3, 7-9; 35/9; 36/12, 31-32, 48-53, 77-83; 37/15-19; 41/39; 43/9-11; 44/34-37; 45/24-26; 46/17-19, 33; 50/3-11, 15, 41-42; 53/45-47; 56/47-50; 58/5-6, 17-18; 64/7; 67/15; 72/7; 75/1-6, 36-40; 78/1-17; 79/1-14; 80/17-22; 81/1-14; 82/1-9; 83/1-6; 84/1-6; 86/5-10; 99/1-6; 100/6-11

Ölüm: 3/143, 145, 156-158, 185; 4/78; 6/61; 14/15-17; 15/97-99; 21/35; 23/12-15; 29/57; 31/34; 35/15-17; 39/30-31, 42; 44/54-56; 53/42-44; 56/60-61, 83-87; 62/6-8; 63/10; 67/1-2; 75/26-29; 80/17-21; 102/1-2

Örnek verme (Darb-ı mesel): 2/26; 14/44-45; 16/75-76, 112-113; 18/32-44; 22/73-74; 25/37-39; 30/28, 58-59; 36/13, 78; 39/27-29; 43/57-58; 66/10-12; 74/31

Örtünme: 7/26-27; 24/31, 60; 33/33, 53-55, 59

P

Parmak uçları: 75/4

Peygamber (s.a.s.)'in hanımları: 33/6, 28-34; 66/1-5

Peygambere tabi olmak: 3/31; 33/21

Peygamberler birer insandır: 3/144; 13/38; 14/10-11; 17/90-94; 18/110; 21/3-8; 23/23-24, 32-34, 45-47; 25/20; 36/13-15; 41/6

Peygamberler günahtan korunmuşlardır: 3/38-39, 161; 5/67; 12/23-24, 33-34, 17/73-77; 38/45-47

Peygamberler tebliğ görevi için ücret istemezler: 6/90; 10/71-72; 11/29, 50-51; 12/103-104; 23/72; 25/57; 26/105-109, 123-127, 141-145, 160-164, 176-180; 34/47; 36/20-21; 38/86; 42/22-23

Peygamberlere itaat: 3/32, 50-51, 132; 4/13, 59, 69, 80; 5/92; 8/1, 20-21, 45-46; 9/71; 24/52, 54, 56; 26/105-110, 123-131, 141-150, 160-162, 176-179; 33/33, 70-71; 43/63-64; 46/30-31; 47/33; 48/17; 49/14; 58/12-13; 64/12; 71/1-4

Peygamberleri alaya almak: 6/10; **9**/65;13/32; **15**/11; 21/41; **36**/30; 43/7

Peygamberlerin Allah tarafından korunması: **5**/67; **15**/95-96; 20/65-69; 21/69-71;29/24, 32-34; **37**/97-98, 114-115, 139-147

Peygamberlerin bir kısmı diğerlerinden üstün kılınmıştır: 2/253; **17**/55

Peygamberlerin gönderilmelerinin hikmetleri: 2/151; **3**/20, 164; 6/64, 79-80, 105, 164-165; **5**/15, 19, 92, 98-99; 6/19, 48-49, 91; **7**/1-2, 60-63, 66-69, 76-79, 182-184, 188; **9**/33; 10/1-2; 11/1-2, 12, 25, 88; **13**/7, 30, 40; 14/1, 5, 44; **15**/88-89; 16/1-2, 35, 43-44, 64, 82-83; **17**/59, 105; **18**/56; **19**/97; 21/107; **22**/49-51, 78; 24/54; **25**/56; 26/105-107, 114-115, 123-125, 141-143, 160-162, 176-178, 192-194; **27**/91-92; **28**/46-47; **29**/18, 50; **32**/1-3; **33**/45-47; **34**/28, 46; **35**/23-24; **36**/1-6, 10-11, 15-17, 70; **38**/65-70; **39**/41; **40**/15, 18; **42**/6-7, 47-48, 52; 43/63; 46/9, 23; **48**/8-9, 28; 50/28, 45; **51**/50-51; **52**/29; **57**/8; 60/6; 62/2-3; 64/12; **65**/8-11; **67**/24-26; **71**/1-3; **72**/22-23; **79**/42-45; **87**/8-10; **88**/21-23

Peygamberlerin gönderilmesi:2/87, 101, 119, 129, 151; 4/79, 170; **5**/15-16, 19, 32; 6/130; **7**/35, 42-43, 52-53, 59, 61, 65-67, 104; 9/33, 128-129; 10/74; **11**/96-97; **12**/109; **13**/30, 38; 14/5; **15**/10-11; 16/1-2, 36, 43-44, 63, 113; 21/7-8, 25, 107; **22**/52; **23**/23, 31-32, 42-46; **28**/44-45; 30/47; **33**/45; **36**/1-4, 13-17; **37**/71-73, 123-124, 133-135, 139-148; 40/23-24, 78; 41/13-14; 42/51; **43**/6-7, 26-29, 45; 44/3-5, 10-13; **48**/8; **51**/38-39; **57**/25-27; 61/6, 9; **62**/2-4; **65**/8-11; **71**/1; **73**/15-16

Peygamberlerin ilâhi lütfa nail olmaları: 4/113, 166; 6/161; **9**/40; **11**/48, 58, 66, 94; **12**/5-6, 15, 21-22, 24, 33-34, 37-38, 54-56, 90, 99-101, 110; 14/13-14; **17**/74-75, 86-87; **19**/49-57; 20/25-41; 21/51, 68-90; **23**/26-30, 39-41; **26**/20-21, 117-120, 168-173; **27**/16, 38-40; **28**/7-14, 23-25, 30-31, 85; **29**/14-15, 24, 27, 31-34; **37**/75-81, 99-122, 129-135, 139-148; **38**/17-20, 34-43, 45-47; **39**/36, 40; **48**/26; **54**/33-35; **87**/6-8, 93/1-8; **94**/1-4; **108**/1-3

Peygamberlerin ilâhî yardıma nail olmaları: 6/34; **9**/40; 10/103; 11/58, 66, 94; 12/110; **21**/69-71, 74-77; **29**/14-15, 24, 31-33; **37**/97-98, 114-117, 171-173; **40**/51; **48**/1-3; **54**/9-14, 33-35; **58**/21; **59**/6

Peygamberlerin imtihan edilmesi: 2/124; 20/40; **37**/101-106; **38**/34-40

Peygamberlerle Allah arasında geçen diyaloglar: 2/124, 260; **3**/40-41; **7**/143-144; **19**/7-10; 20/9-48, 83-85; 26/10-17; **28**/29-35

Peygamberlerle melekler arasında geçen diyaloglar: 11/69-83; **15**/51-65, 72-76; 29/31-35

Putlar: 14/35-36; **22**/31, 62 (Ayrıca bkz. Allah'tan başka tapınılan şeyler)

R

Rab (Allah): 1/2; 2/105, 139; **3**/51; **5**/28, 112, 117; 6/45, 71, 102, 161-162, 164; **7**/61, 67-68, 104, 121-122, 134, 172-174, 203; 10/3, 10, 32-33, 37, 94; **11**/34, 56-57, 61, 66, 83, 88, 90, 118-119; 12/6, 24, 37, 53, 98, 100-101; **13**/6, 16, 18, 27, 30; 14/39; **15**/25, 28, 86, 98-99; 16/7, 24, 30, 33, 47, 55, 102, 119, 125; **17**/25, 46, 57, 65-66, 102; **18**/14, 22-24, 38, 58, 87; **19**/1-4, 39, 46-48, 64-65; 20/12, 51-52, 67-70, 83-84, 90; 21/1-4, 55, 89, 92, 112; 22/1, 67, 77; **23**/52, 57-59, 86, 93-94, 116; **25**/74-75, 77; 26/9, 23-28, 47-48, 68, 77, 104, 109,122, 127, 140, 145, 159, 164, 175, 180, 188, 191-192; **27**/8, 26, 40, 73-74, 78, 93; **28**/16-17, 21-22, 30, 33, 37, 53, 63, 68-69, 87; **29**/26, 30; **31**/33; **32**/2-3, 25; **33**/2; **34**/19, 23, 26, 48, 50; **35**/13, 18, 37; **36**/16, 25, 27; **37**/5, 84, 126, 180, 182; **38**/9, 35, 41, 66, 71; **39**/6, 10, 31, 54-55, 69, 73; 40/7-8, 11, 27-28, 55, 60, 62-66; 41/9, 14, 23, 30, 38, 43; **42**/5, 10, 15-16, 22; **43**/46, 64, 82; **44**/6-7, 20, 22, 57; **45**/47, 30, 36;

46/13, 34; 51/30; 52/7, 48; 53/55; 55/13, 16, 18, 21; 56/74, 96; 57/8, 21; 59/16; 65/5, 11-12; 68/2, 7, 19, 29, 32, 48-50; 69/43, 52; 70/27-28, 40; 72/2-3, 10, 13, 17, 20, 25, 28; 73/8-9, 20; 74/3, 7; 75/12, 30; 76/24-25, 29; 78/36-38; 79/16, 40, 44; 81/29; 82/6; 83/6, 15; 84/6, 15; 85/12; 87/1, 15; 92/19; 93/3, 11; 94/8; 96/1, 3, 8; 97/4; 98/8; 99/5; 100/6, 11; 105/1; 106/3; 108/2; 110/3; 113/1; 114/1

Rada': (Bkz. Süt emme.

Ramazan: 2/185

Rehin: 2/283

Ress Halkı: 25/37-39; 50/12-14

Rızık talep etmek: 14/37; 29/16-17; 30/23, 46; 45/12; 62/9-10; 67/15; 73/7, 20

Rızık: 2/57, 172, 212, 254; 3/27,37; 5/88, 114; 6/142, 151; 7/160; 10/31, 59; 11/6, 88; 13/26; 15/20; 16/71-72, 114; 17/30-31, 70; 20/131-132; 24/38; 27/64; 28/57, 82; 29/17, 60, 62; 30/37, 40; 34/24, 36, 39; 35/3; 36/47; 40/64; 42/12, 19, 27; 51/22-23, 56-58; 65/2-3; 67/21

Riba: 2/275-281; 3/130; 4/160-161; 30/39

Riya: 2/264; 4/38, 142; 8/47; 107/6

Rûh üflemek: 15/29; 32/9; 38/72

Rûh: 4/171; 16/2; 19/17; 21/91; 39/42; 40/15; 17/85; 42/52; 58/22; 66/12; 70/4; 78/38;97/4;

Ruhbanlık: 57/27

Rûhu'l-Kudüs (Cebrail): 2/87, 253; 19/16-19; 70/4; 78/36-38

Rûmlar: 30/2-4

Rükû: 2/43; 3/43; 9/112; 22/77; 48/29; 77/48

Rüşvet: 2/188

Rüya: 12/5, 36-37, 41, 43-49, 100; 17/60; 37/105; 48/27

Rüzgâr: 2/164; 7/57; 15/22; 25/48; 27/63; 30/46, 48-51; 35/9; 42/33; 45/3-5; 51/1-5;77/1-7

S

Sabır/göğüs germe: 2/45; 3/16-17, 124-125, 200; 4/25; 7/87, 127, 137; 8/46, 66; 10/109; 11/9-11, 114-115; 12/18, 83, 90; 13/22-24; 14/5; 16/41-42, 126-127; 18/66-69; 19/64-65; 20/129-130; 22/34-35; 23/108-111; 25/75; 30/60; 31/17, 31; 32/23-24; 34/19; 37/102; 38/17; 42/33, 43; 49/4-5; 90/17; 103/1-3

Sâbiiler: 2/62; 5/69; 22/17

Sabredenlerin nitelikleri: 2/153, 155-157, 249-250; 3/146; 8/46, 66; 11/9-11; 14/5; 16/96, 110, 126; 28/80; 29/58-59; 33/35; 39/10; 41/35; 42/32-33

Sadaka verenlerin nitelikleri: 2/262, 274; 9/99; 12/88; 33/35; 57/18; 92/5-10, 17-18

Sadaka: 2/196, 263-264, 271, 276; 9/103-104; 57/18; 58/12-13

Safa: 2/158

Sakar: 74/26-30, 35, 42

Salât-ü Selâm: 33/56

Salih (a.s.): 7/74; 9/72-79; 11/89; 14/9; 22/42; 25/38-39; 27-45-53; 29/38; 38/12-14; 40/30-31; 41/13-14, 17; 50/12-14; 51/43-45; 53/50-52; 54/23/32; 69/4-6; 85/17-20; 89/6-14; 91/11-15

Salih ameller: 4/124; 5/93; 11/9-11; 16/97; 17/9; 18/1-3, 46, 110; 20/74-76, 82, 112; 21/94; 23/51; 25/68-71; 26/224-227; 28/67, 79-80; 30/44-45; 32/18-15; 34/10-11, 37; 35/10, 37; 40/40; 41/33, 46; 45/15; 46/15; 64/9; 65/8-11

Samîrî: 20/85,-88, 95-96-97

Sapıklar: 3/90; 4/88, 136, 142-143; 6/125, 140; 7/30, 178, 186; 9/115; 13/33; 15/55-56; 16/37; 17/48, 97-98; 18/17, 51; 19/75; 22/3-4; 23/103-107; 27/92; 28/49-50; 30/29; 36/22-24; 37/71-74; 38/26; 39/22-23, 36, 41; 40/32-35, 73-74; 41/52; 42/44; 45/23; 46/5; 46/51-55, 92, 94

Saptırıcılar: 6/118-119, 144; 18/51; 22/8-10; 31/6-7; 39/8

Sarhoşluk: 4/43; 16/67; 22/2

Savaş esirleri: 8/67-71

Savaşılması yasak olan yer ve zamanlar: 2/191, 217

Savaşta başarılı olmanın etkenleri: 3/13; 8/45-47; 22/38-40; 47/34-35

Savaştan istisna edilenler: 24/61; 48/17
Savaştan kaçanların nitelikleri: 3/153, 155; 8/15-16; 9/38-39, 93; 33/13-17; 48/16
Savaştan kaçmak: 8/15-16, 45
Seba halkı : 34/15-21
Seba Melikesi (Belkıs): 27/29, 34, 42-43
Secde âyetleri: 7/206; 13/15; 16/49; 17/107; 19/58; 22/18; 25/60; 27/25; 32/15; 38/24; 41/37; 53/62; 84/21; 96/19
Selâm: 4/86, 94; 10/9-10; 13/22-24; 14/23; 16/28, 32; 19/46-47; 20/45-47; 24/27, 61; 25/75; 27/59; 28/55; 33/43-44; 36-55-58; 37/78-80, 108-110, 119-121, 129-131, 180-182; 39/73; 43/87-89; 51/24-25; 56/25-26, 90-91
Semavi dinler temelde birdir: 2/132-133, 136; 3/1-4, 48; 4/26, 163-166; 7/157; 21/25, 92; 23/51-52; 29/46; 39/65; 41/43; 42/1-3, 13; 43/45; 46/11-12, 21; 61/6; 87/14-19
Semûd Kavmi: 7/73, 79; 9/70; 11/63, 68, 14/8; 95; 17/59; 22/42; 25/38; 26/141-159; 27/45-52; 29/38; 38//13; 40/30-31; 41/13, 17; 50/12, 14; 51/ 43-45; 53/50-51; 54/23-31; 69/1-7; 85/18; 89/9; 91/11
Sığınma talebi: 9/6
Sınav: Bkz. İmtihan
Sırât-ı Müstakîm: 1/6-7; 3/51, 101-102; 4/66-68, 174-175; 5/15-16; 6/126, 153, 161; 11/56; 14/1; 15/41; 16/9; 19/36; 22/23-24, 67; 23/73-74; 34/6; 36/1-4, 60-61; 42/52-53; 43/43-44, 61-64; 48/1-3, 20
Siccîn: 83/8
Sidretü'l Münteha: 53/14, 16
Sihir ve sihirbazlar: 2/101-102; 7/104-122, 130-132; 10/75, 82; 20/56-73; 26/29-51, 183-189; 42/46-50; 113/1-5
Sofra: 5/112-115
Sohbet adabı: 2/104; 4/44-46, 114; 49/1-5, 11-12
Sorumluluk eylem ilişkisi: 2/132-134, 139-141, 286; 4/85, 110-112; 6/52, 104, 164; 10/41, 108; 11/35; 14/49-51; 17/7, 15-21; 18/29; 20/11-16; 24/11; 27/91-92; 29/5-6; 30/44; 34/25, 50; 35/18, 39; 39/7, 41; 41/46; 42/15, 30; 45/15; 52/21; 53/33-42; 89/21-26; 109/1-6
Söz ve iş birliği: 2/44; 61/2-3
Su: 2/21-22, 60, 72-74, 164; 6/99; 7/57, 159-160; 8/11; 13/4; 15/22; 16/10, 65; 18/39-41; 20/51-54; 21/30; 22/5; 23/17-18; 24/39, 45; 25/48-49, 54; 27/60; 28/23; 29/63; 30/24; 31/10; 32/27; 35/27; 39/21; 43/11; 56/68-70; 67/30; 69/9-12; 77/20-23, 25-27; 78/14-16; 79/30-31; 80/24-27; 86/5-7
Suçlular (Mücrimler): 6/54-55, 123-124, 147; 7/40-41, 83-84, 133; 8/8; 9/66; 10/13, 17, 50-51, 75, 82; 11/52, 116; 12/110; 14/49-51; 15/12-15; 18/49, 53; 19/85-86; 20/74, 102-104; 25/21-22, 31; 26/99, 200-207; 27/69; 28/78; 30/47, 55; 32/12-14, 22; 36/59; 37/22-39; 43/74-80; 44/22, 37; 45/31; 46/24-26; 51/31-33; 54/47-48; 55/41-44; 74/38-53; 77/16-18, 46-50; 83/29-33
Suçun şahsiliği: 2/134, 141; 6/164; 17/15; 35/18; 39/7; 53/38
Sûr: 6/73; 18/39; 20/101-102; 23/101; 27/87; 36/51; 39/68; 50/20; 69/19; 78/18
Sûr'un üflenmesi: 18/99; 20/101-102; 23/101; 27/88; 36/51; 39/68; 50/19-21; 69/13-15; 74/8-10; 78/17-18
Sûre: 2/23; 9/64, 86, 124, 127; 10/38; 24/1; 47/20
Suvâ' (Put): 71/23
Süleyman (a.s.): 2/102; 4/163; 6/84; 21/78-79, 81-82; 27/15-44; 38/30-40; 34/12-14; 27/15-44; 38/34-40
Sünnetullah: Bkz. Allah'ın yasaları
Süt emme: 2/233; 31/14; 46/15; 65/6-7

Ş

Şahitliğin gerekliliği: 2/282-283; 4/135; 5/106-108; 6/152; 33/70-71; 65/2; 70/33
Şahitlik: 2/282-283; 3/135
Şahitlikten kaçınmamak: 2/139-140, 282-283; 5/106

Şarap: Bkz. İçki.
Şefaat: **2**/2/48, 123, 254, 255; **4**/64, 85; **6**/51, 70, 94; **7**/53; **10**/3, 18; **17**/79 **19**/85-87; **20**/109; **21**/26-29; **22**/47; **26**/96-101; **30**/12-13; **32**/4; **34**/23; **39**/43-44; **40**/18; **43**/86; **53**/24-26; **74**/38-48; **78**/38
Şefaatin kabul şartları: **2**/255; **19**/81-87; 20/109; 21/26-28; **22**/47; **32**/4; **34**/23; **43**/86; **53**/26
Şehitlik: **2**/154; **3**/169, 171, 195; **4**/69, 74; **9**/52; **22**/58; **33**/23
Şeytan: **2/14, 102, 168-169; 3**/175; **4**/38, 60, 76, 117-120; **5**/90-91; **6**/43, 71, -112-113, 142; **7**/22, 27; **8**/48; **12**/5; **15**/31-40; **16**/98-99; **17**/27, 53, 61-64; **18**/50-51; **19**/44-45, 68, 83; **22**/3-4, 52-53; **23**/97-98; **24**/ 21; **25**/29; **26**/210-212, 221-223; **27**/24-25; **28**/15; **29**/38; **31/21; 34**/20; **35**/6; **36**/60-62; **38/41; 43**/36; **47**/25; **58/10; 59**/16; **114**/1-6
Şeytana uymanın yasaklanması: **2**/168-169, 208; **6**/142; **24**/21; **43**/62; **22**/3-4; **31**/21
Şeytanın dostları: **35**/176; **4**/76, 119-121; **6**/121; **7**/27, 30; **16**/63, 98-100; 18-50; 19-45; **22**/3-4
Şeytanın insanlara karşı tutumu: **3**/175; **6**/112, 142; **7**/22, 27; **8**/48; **12**/5; **14**/22; **15**/34-35; **16**/98-100; **17**/27, 53, 61-64; **18**/50; **19**/44, 83; **22**/52-53; **23**/97-98; **25**/29; **26**/221-223; **28**/15; **34**/20; **36**/60; **38**/74-82; **43**/36-38; **59**/16; **67**/5; **114**/1-6
Şeytanın taraftarları: **35**/6; **58**/14-19
Şımarıklar: **11**/9-11, 116; **13**/26; **17**/16; **21**/11-15; **23**/33-41;34/34-36; **40**/69-76, 82-83; **43**/23-25; **56**/41-50
Şi'ra: **53**/49
Şifa: **26**/75-80
Şiir ve şairler: **26**/224-227; **36**/69
Şimşek: **13**/12-13; **24**/43; **30**/24
Şirk: Bkz. Allah'a ortak koşmak.
Şu'ayb (a.s.): **7**/85-93; **9**/70; **11**/84-95; **15**/78-79; **22**/42-44; **26**/176-191; **29**/36-37; **38**/12-14; **50**/12-14
Şûrâ: **2**/233; **3**/159; **42**/38
Şükredenlerin nitelikleri: **3**/144-145; **7**/58; **14**/5, 7; **25**/62; **27**/38-40; **31**/12, 31; **34**/18-19; **39**/7, **42**/32-33; **54**/33-35
Şükretmek: **2**/51-52, 55-56, 151-152, 172, 185, 243; **3**/23,144-145; **4**/147; **5**/6, 89; **7**/10, 58, 143-144; **8**/26; **10**/59-60; **12**/37-38; **14**/5, 7, 37; **16**/14, 78, 114; **21**/79-80; **22**/36; **23**/78, **27**/30-40; **28**/73; **29**/16-17; **30**/46; **31**/12-14 31; **35**/12; **36**/33-35, 71-73; **39**/7, 65-66; **40**/60-61; **42**/32-33; **45**/12; **46**/15; **54**/33-35; **56**/68-70; **67**/23

T

Tâğût: **2**/256-257; **4**/51, 60,76; **5**/60; **16**/36; **39**/17
Taklit: **2**/170; **5**/104; **7**/28; **10**/78 **14**/10; **17**/36; **21**/51-67; **31**/21
Taklitçiler: **2**/170; **7**/173-174; **31**/20-21; **37**/68-70; **43**/19-25
Takva: Bkz. Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmak
Talak: Bkz. Boşama
Tâlût: **2**/246-252
Tebliğ: **3**/104, 110, 114, 159; **9**/71, 112; **16**/35, 37, 125; **17**/53; **20**/43-44; **22**/41; **29**/18; **31**/17; **41**/30-35; **80**/1-12
Tecessüs: Bkz. Başkasının suçunu araştırmak.
Tedbirli olmak: **4**/71,94; **5**/92; **9**/122
Temizlik: **9**/107-108; **35**/18; **74**/1-4
Tesettür: Bkz. Örtünme
Tevazu: **4**/36, 172-173; **16**/23, 29; **17**/37-38; **25**/63; **31**/18-19; **32**/15
Tevbe edenlerin nitelikleri: **2**/54, 159-160, 222; **3**/86-90; **4**/16-18, 145-146; **5**/38-39; **6**/54; **7**/143, 153, 155-156; **9**/10-11, 117-118; **11**/1-3, 52, 110-112; **16**/119; **17**/25; **19**/58-63; **20**/82, 120-122; **24**/4-5; **25**/68-71; **28**/65-67; **33**/23-24, 72-73; **34**/9; **39**/17-18; **40**/7, 9, 13; **42**/10, 13; **46**/15-16; **49**/11; **50**/31-32; **58**/12-13; **60**/4; **66**/8
Tevbe: **2**/54, 187; **5**/33-34, 70-71, 73-74; **7**/143; **9**/3, 14-15, 25-27, 73-74, 101-106; **11**/1-3, 61, 89-90; **20**/82; **24**/31; **28**/65, 67; **30**/30-31; **38**/21-24; **39**/53; **42**/25; **66**/3-4, 8; **78**/38-39
Tevbenin kabul şartları: **2**/159-160; **3**/86-89; **4**/16-17, 145-146; **5**/34, 38-

39; **6**/54; **7**/153; **9**/5, 7-11; **16**/119; **19**/58-60; **20**/82; **24**/4-5; **25**/68-71; **28**/65-67; **39**/53-54
Tevbesi kabul edilmeyenler: 3/90; 4/18
Tevekkül edenler: **3**/121-122, 159-160; 4/11; **9**/51; **10**/84-85; **11**/87-88; 12/67; **16**/41-42; **29**/58-59; **39**/38; **42**/36; **58**/9-10; **64**/13; **65**/2-3
Tevekkül: **3**/121-122, 159-160; **4**/81; **5**/11, 23; **7**/88-89; **9**/51, 129; **10**/71, 84-85; **11**/53-56, 87-88, 123; **12**/67; **13**/30; **14**/10-12; **16**/41-42; **25**/58; **26**/217-220; **27**/78-79; **29**/58-59; **33**/2-3, 48; **39**/38; **42**/10, 36; **58**/9-10; 60-4; **64**/13; **65**/2-3
Tevrat: **2**/53, 87, 89; **3**/3, 48, 65, 93; **5**/43-44, 46, 66, 68 48, 110; **6**/91, 154; **7**/145, 157; **9**/111; **17**/2; **21**/105; **23**/49; **25**/35; **28**/43; **32**/23; **37**/117; **40**/53-54; **41**/454; **46**/12; **48**/29; **61**/6; **62**/5
Teyemmüm: **4**/43; **5**/6
Ticaret: **2**/14-16, 282; **4**/29; **9**/24; **24**/36-37; **35**/29-30; **62**/11
Tubba' kavmi: **44**/37; **50**/14
Tûr Dağı: **2**/63; **4**/154; **19**/52; 28/29, 46; **52**/1
Tuvâ vadisi: **20**/12; **79**/16
Tuzak: **3**/54; **6**/124; **8**/30; **10**/21; **13**/42; **14**/46; **16**/25, 127; **35**/10; **43**/79; **52**/42, 46; **68**/45; **71**/22; **86**/15-17; **105**/2

U

Uhut savaşı: **3**/121-128, 137-179; **61**/4
Ulu'l emre itaat: **4**/59; **5**/33-34
Umre: **2**/158, 196
Uyku: **6**/60; **80**/11, **18**/18-19; **25**/47; 30/23; **78**/9; **39**/42
Uzlaşma: **4**/128; **8**/1; **49**/9-10
Uzzâ (Put): **53**/19-20

Ü

Ümitsizliğe düşmenin yasaklanması: 12/87; **15**/51-56; **39**/53
Üzüm: **6**/99; **13**/4; **16**/11, 67; **18**/31; **23**/19; **36**/34; **80**/28
Ümmet: **2**/143, 213; **3**/110; **5**/48; **10**/19; **11**/118; **21**/92-93; **23**/52-53; **42**/8
Ümmî: **3**/75; **7**/157-158; **62**/2
Üzeyir (a.s.): **2**/259; **9**/30

V

Vahy: **3**/44; **4**/163; **5**/111; **6**/19, 50, 93, 106, 145; **7**/116-117; **8**/12; **10**/2, 15, 87, 109; **11**/12, 36, 37, 49; **12**/3, 15, 109; **13**/30; **14**/13; **16**/43; **17**/39, 73, 86; **18**/27, 110; **19**/11; **20**/13, 38, 48, 77, 114; **21**/7, 45, 73, 108; **23**/27; **26**/52, 63; **28**/7; **29**/45; **33**/2; **35**/31; **38**/70; **41**/6, 12; **42**/3, 7, 13, 51-52; **43**/43; **46**/9; **53**/4, 10; **72**/1; **99**/5
Vasiyet: **2**/180-182; **5**/106
Vedd (Put): **71**/23
Verilen söze bağlı kalmak: **2**/40, 80; **3**/75-76; **5**/1; **6**/152; **8**/72-73; **9**/1-4, 7, 111; **13**/19-20; **16**/91-92; **17**/34; **23**/1-11; **33**/13-15; **70**/12

Y

Yağmur: **2**/21-22, 164; **6**/99; **7**/57; **8**/11; **13**/17; **14**/32; **15**/22; **16**/10, 65; **20**/51-53; **22**/5, 63; **23**/18; **24**/43; **25**/48; **27**/60, 63; **29**/63; **30**/24, 46, 48; **31**/10, 34; **32**/27; **35**/27; **39**/21; **40**/13; **41**/39; **42**/28; **43**/9-11; **45**/3-5; **50**/9-11; **56**/68-70; **78**/14-16; **80**/24-32

Yahudi bilginleri (Ahbâr): 5/44, 62-63, 82; **9**/31, 34
Yahudilerle hristiyanlar arasındaki ihtilaf: **2**/113
Yahya (a.s.): **3**/38-39; **6**/85; **19**/7, 12-15; **21**/89-90
Yakup (a.s.): **2**/132-133, 136, 140; **3**/84; **4**/163; **6**/84; 11/71; **12**/4, 11, 16-17, 38, 61, 63, 68, 78, 93-94, 97, 100; **19**/49-50, 58; **21**/72; **29**/27; **38**/45-47
Yakup ailesi: 12/4-6; 19/1-6
Yalan söyleyenler: **3**/61, 93-94; **4**/48-50; **6**/21, 93, 144; 10/17, 59-60, 69-70; 11/18, 93; **16**/38-39, 104-105, 116-117; 18/15; **23**/90; **24**/13; **29**/68; **39**/2-3, 32, 60; **40**/28; **45**/7-10; **58**/18; **59**/11-12; **61**/7; **63**/1; **69**/44-47; **72**/4-5
Yalancı şahitlikten kaçınmak: **4**/135; **25**/72
Yalanlayanlar: **3**/10-11, 137; **5**/10, 86; **6**/11, 21, 39, 49, 148, 157; **7**/36-41, 64, 72, 92, 96, 136, 146-147, 176-177, 182-186; **8**/53-54; 10/17, 45, 73; 16/36, 113; **22**/57; **23**/33, 47-48; **25**/11, 25-39, 77; **27**/83-85; **29**/36-37, 68; **30**/10, 16; **34**/45; **37**/127-128; **39**/25-26, 32, 54-60; **42**/139, 189; **43**/24-25; **50**/5; **52**/11-16; **54**/9-35, 41-42; **55**/13-77; **56**/51-56, 92-95; **57**/19; **62**/5; **64**/10; **68**/8-9; **73**/11-14; **74**/38-46; **75**/30-36; **77**/15-49; **78**/26-28; **82**/9-12; **83**/10-17; **92**/8-16; **96**/9-19; 107/1-3
Yalanlayanlara mühlet verilmesi: **7**/182-183; **68**/44-45; **73**/11
Yaratıkların Allah'ın emrine boyun eğmesi: **3**/83; 11/56; **13**/15; **19**/93-94; **22**/18; **30**/26; **55**/5-6
Yardımlaşma: 5/2
Yardımlaşmak: 5/2; **42**/39
Ye'cûc-Me'cûc: 18/94;21/96
Ye'ûk (Put): 71/23
Yeğûs (Put): 71/23
Yemin kefareti: 5/89
Yemin: **2**/224-225; **3**/77; **5**/89; **16**/92-96; **58**/14-17; **63**/1-2; **66**/1-2; **68**/1-12
Yeryüzü ve gökler: Bkz. Gökler ve yeryüzü
Yetimler: **2**/83, 177, 215, 220; **4**/2-6, 8-10, 36, 127; **6**/152; **17**/34; **89**/17; **90**/15; **93**/9
Yıldırım: **2**/19, 55; 13/13; **41**/13, 17; **51**/44
Yıldızlar: **6**/97; **7**/54; **16**/12, 15-16; **37**/6-7; **53**/1-2; **55**/5-6; **81**/1-3; **82**/1-3
Yıldızların faydaları: **6**/97; **16**/15-16; **37**/6-7
Yiyecekler: Bkz. Helâl yiyecekler, haram yiyecekler.
Yoksul: **2**/83, 177, 184, 215, 273; **4**/8, 36; **6**/141; **17**/26; **30**/38; **51**/19; **58**/4; **59**/7; **68**/24-25; **69**/34; **74**/43; **76**/8; **89**/18; **90**/16; 107/3
Yol kesenler: 5/33-34
Yolcu namazı: **4**/101
Yûnus (a.s.): **4**/163; **6**/85-86; 10/98; **21**/87-88; **37**/123-148
Yûsuf (a.s.): **6**/84; **12**/4, 7-11, 17, 21, 29, 46, 51, 56, 58, 69, 76-77, 80, 84-85, 87, 89-90, 94, 99; **40**/34

Z

Zakkum: **37**/62-66; **4**/43-46; **56**/52-53
Zalimler birbirlerinin dostudur: **45**/19
Zaman: **76**/1; 103/1
Zamanın izafiliği: **22**/47
Zan: **2**/78; **5**/90; 10/35-36, 66; **49**/12; **53**/19-30
Zebanî: **96**/18
Zebûr: **4**/163; **17**/55; **21**/105
Zekât: **2**/43, 83, 110, 177, 277; **4**/77, 162; **5**/11-12, 55; **6**/141; **7**/156; **9**/5-11, 18, 60, 71; **19**/31, 54-55; **21**/73; **22**/41, 78; **23**/1-4; **24**/56; **27**/1-3; **30**/38-39; **31**/1-4; **33**/33; **41**/6-7; **58**/13; **70**/19-25; **73**/20; **98**/4-5
Zekâtın verileceği yerler: **9**/60; 30/38
Zekeriyya (a.s.): **3**/35-41; **6**/85; **19**/1-11; **21**/89-90
Zekeriyya'nın karısı: **19**/1-8; **21**/89-90
Zenginlerin malında yoksulların hakkı: **51**/19; **70**/24-25
Zeyd: **33**/37
Zeytin: **6**/99, 141; **16**/11; **23**/20; **80**/29; **95**/1
Zıhâr: **33**/4; **58**/1-4
Zırh: **33**/4; **58**/2-4
Zikir: Bkz. Allah'ı anmak.

Zina isnadında bulunmak: **24**/4-10, 23-25

Zina: **4**/16-19, 25-26; **17**/32; **23**/1-7; **24**/2-3; **25**/68-69; **60**/12; **70**/19-31

Ziyana uğrayanlar: **2**/26-27, 121; **3**/85; **4**/119-121; **5**/5, 52-53; **6**/12, 20, 31, 140; **7**/9, 53, 92, 99, 178; **8**/36-37; **9**/69; **10**/45, 95; **11**/21-22, 47; **16**/108-109; **18**/103-106; **22**/11-13; **23**/103-115; **27**/4-5; **29**/52; **39**/14-16, 63, 65; **41**/22-25; **42**/45; **46**/17-18; **58**/19; **63**/9; **103**/1-3

Ziyaret adabı: **24**/27-29, 58-59, 61; **33**/5

Zulmedenler: **2**/59, 114, 140, 145, 165, 229, 254, 258, 270; **3**/57, 93-94, 117, 126-128, 140, 151, 192; **4**/10, 97-99, 168; **5**/29, 45, 51, 72; **6**/21, 33, 42-45, 47, 52, 93-94, 128-129, 135, 144, 157; **7**/4-5, 9, 37, 41, 44-45, 148, 165; **8**/54; **9**/19, 23, 70, 109; **10**/13, 17, 39, 54, 106; **11**/18-22, 37, 44, 67-68, 82-83, 94-95, 100-102, 116; **12**/23, 74-75; **14**/13, 22, 27, 42-46; **16**/28, 85, 112-113; **17**/82, 99; **18**/15, 29, 35, 50-51, 57-59, 87; **19**/38, 72; **20**/111; **21**/3, 11-15, 29; **22**/25, 48, 53, 71; **23**/27, 41; **24**/47-50; **25**/7-9, 19, 27-29, 37; **26**/227; **27**/10-11, 44, 50-52, 83-85; **28**/37, 40-42, 50, 59; **29**/14, 31-33, 49, 68; **30**/9, 29, 57; **31**/10-11; **32**/22; **34**/19, 31-33, 42; **35**/37, 40; **37**/22-39; **39**/24, 32, 47-48, 51; **40**/18, 51-52; **42**/7-9, 21-22, 40-46; **43**/39, 63-66, 74-76; **45**/18-19; **46**/10, 12; **49**/11; **51**/59; **52**/47; **53**/50-52; **59**/17; **60**/9; **61**/7-8; **62**/5; **65**/1; **68**/29; **76**/30-31

Zülkarneyn (a.s.): **18**/33-98

Zülkifl (a.s.): **21**/85-86; **38**/48